

MAGYAR
KÖNYVSZEMLE.

A MAGYAR NEMZ. MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRÁNAK

KÖZLÖNYE.

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

KOLLÁNYI FERENCZ.

ÚJ FOLYAM XIII. KÖTET.

1905-IKI ÉVFOLYAM.

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRA

1905.

Budapest, az Athenaeum r. t. könyvnyomdája.

Olvasóterem

XIII. KÖTET, 1. FÜZET. ÚJ FOLYAM. 1905. JANUÁR—MÁRCZIUS.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE.

A MAGYAR NEMZ. MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRÁNAK
KÖZLÖNYE.

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

KOLLÁNYI FERENCZ.

1905. ÉVI FOLYAM.

— I. FÜZET. —

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRA.

1905.

TARTALOM.

	Lap
Dr. Veress Endre. Báthori András b. püspök könyvtára. (Négy hasonmással a szövegben.)	1
Takáts Sándor. Előmunkálatok a »Tripartitum« uj kiadására 1603-ban.	27
Vidéki könyvtáraink 1903-ban.	32
Tárca. Évnegyedes jelentés a Magyar Nemz. Muzem könyvtárának állapotáról az 1904. év utolsó negyedében	52
Szakirodalom. Magyar Minerva. III. évf. Ism. — <i>sp.</i> — Monographien des Kunstgewerbes. Bd. X. Ism. <i>Dr. Gulyás Pál.</i> — Szinnyei József, Magyar írók élete és Munkái VIII. köt. 6—9. füz. IX. és X. köt. 1—8 füz. Ism. [<i>g</i>]. — Székely Dávid, Magyar Könyvészet. Ism. — <i>ly.</i> — Dézsi Lajos, Balassa és Rimai Istenes Énekeinek bibliografiája. Ism. <i>Dr. Gulyás Pál.</i> — Das Breviarium Grimani. I—III. köt. — <i>ç.</i> — Rössler Elemér. A kassai Muzem nyilvános könyvtárának czimjegyzéke — <i>s.</i> — <i>l.</i> — Külföldi folyóiratok szemléje. (Deutsche Literaturzeitung. XXV. 39—42. 44—50. La Bibliophilie VI. 7—10. Le Bibliographe Moderne VIII. szept. okt. Mitteilungen des Oesterr. Vereins für Bibliothekswesen. VIII. 3—4. Revue des Bibliothèques. XIV. 5—12. Rivista delle Biblioteche e degli Archivi. XV. 8—12. Zeitschrift für Bücherfreunde. VIII. 7—9. Zentralblatt für Bibliothekswesen. XXI. 10—12.)	57
A Magyar bibliografiai irodalom az 1904. év utolsó negyedében H. I.-től.	75
Vegyes közlemények. Illésy János dr. † (<i>A. A.</i>). A Muzemok és könyvtárak Orsz. Szövetségének temesvári közgyűlése (I. II.). Könyvkötészet kiállítás a bécsi udv. könyvtárban. Apponyi Sándor gr. lengyeli könyvtára (†). A kassai könyvsajtó történetéhez (<i>Kemény Lajos</i>). Utasítás Buschman Herman, a Nádasdy-uradalom nyomdásza számára a XVII. sz.-ból (<i>Dr. Iványi Béla</i>). Az angol könyvárverések [<i>g</i>]. Védekezés a modern papiros ellen (<i>—u—á—</i>). Budai török könyvek Mainzban (<i>Gárdonyi Albert</i>). A halléi régi magyar könyvtár katalógusa (<i>Kováts László</i>). Gr. Teleki László és Nyáry Pál lefoglalt könyvei. (<i>Kováts László</i>). Br. Orczy József verse Széchényihez. (<i>Morvay Győző</i>). Gutenberg legrégebb mainczi nyomtatványa (*).	78
Változások a magyarországi nyomdáknál 1905. január 1-től márczius 31-ig.	96
Melléklet. A hazai nyomdák 1904-ben.	1—16

TARTALOM.

I. ÉRTEKEZÉSEK. ÖNÁLLÓ KÖZLEMÉNYEK.

	Lap
A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM Széchényi orsz. könyvtára az 1904. évben	97
DR. AHN FRIGYES. Mannel (Manlius) János magyarországi nyomtatványai	134,
CSIKY JÁNOS. Régi magyar művészi zene. (Öt hasonmással a szövegben)	238
DR. ESZTEGÁR LÁSZLÓ †. A Toldi-trilogia eredeti kéziratái a Magyar Nemzeti Múzeumban	193,
HORVÁTH IGNÁCZ. Revisnyeai Reviczky János Ferencz könyvtára 1742-ből	246
DR. TAKÁTS SÁNDOR. Előmunkálatok a »Tripartitum« új kiadására 1603-ban	27
— Egy budai könyvnyomda felállításának terve az 1689-ik évben	350
VARJU ELEMÉR. A bécsi udvari könyvtár kötés kiállítására. (Egy melléklettel és hat képpel a szövegben)	289
DR. VERESS ENDRE. Báthori András b. püspök könyvtára. (Négy hasonmással a szövegben)	1
VIDÉKI KÖNYVTÁRAINK 1903-ban	32

2. TÁRCZA.

ÉVNEGYEDES JELENTÉSEK a M. Nemz. Múzeum könyvtárának állapotáról 1904. október 1-től 1905. szeptember 30-ig	52, 158, 259,
A BUDAPESTI M. KIR. TUD. EGYETEM KÖNYVTÁRA 1904-ben	162
AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYLET KÖNYVTÁRA 1904-ben	357
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA 1904-ben	263
A SZEGEDI SOMOGYI-KÖNYVTÁR az 1904. év második felében	265

3. SZAKIRODALOM.

BELLAI JÓZSEF. A Temesvár szab. kir. városi nyilv. könyvtár szakcímjegyzéke. 2 köt. Ism. <i>dr. Gulyás Pál</i>	171
CHAMPION PIERRE. Les plus anciens monuments de la typographie Parisienne. Ism. — <i>Sp.</i> —	176
DAS BREVIARIUM GRIMANI. I--III. köt. Ism. — <i>ç.</i>	65

*

	Lap
DR. DÉZSI LAJOS. Balassa és Rimay Istenes Enekeinek bibliográfiája. Ism. <i>dr. Gulyás Pál</i>	64
GRAESEL ARNIM. Führer für Bibliotheksbenutzer. Ism. <i>P.</i>	178
HAEBLER KONRAD. Hundert Kalender-Inkunabeln. Ism. <i>dr. Gulyás Pál</i> — Typenrepertorium der Wiegendrucke. Abt. I. Ism. <i>dr. Gulyás Pál</i>	268 363
HINRICH'S Halbjahrs-Katalog, der im deutschen Buchhandel erschienenen Bücher etc. 212 és 213. köt. Ism. <i>dr. Gárdonyi Albert</i>	273
HOLZMANN MICHAEL u. BOHATTA HANS. Deutscher Anonymen-Lexikon. III. köt. Ism. <i>Stockinger</i>	367
KÓSSA GYULA. Magyar állatorvosi könyvészet. Ism. — <i>ly</i> —	272
KÖBLÖS ZOLTÁN. Halotti beszédek az Erdélyi Orsz. Múzeum és kolozs- vári ref. kollégium könyvtárában. Ism. — <i>s</i>	177
MAGYAR KÖNYVÉSZET. I. évf. Ism. — <i>ly</i> —	62
MAGYAR MINERVA. III. évf. Ism. — <i>sp</i> —	57
MONOGRAPHIEN des Kunstgewerbes. Bd. X. Ism. <i>dr. Gulyás Pál</i>	58
PASSERINI G. L. és MAZZI G. Un decennio di bibliografia Dantesca 1891—1900. Ism. <i>dr. Gulyás Pál</i>	173
RÖSSLER ELEMÉR. A kassai múzeum nyilv. könyvtárának címjegyzéke. Ism. — <i>s</i> — <i>l</i>	70
STRAUSZ ANTAL. A veszprémi káptalan könyvtárának betűsoros cím- tára. Ism. — <i>ly</i> —	174
SZINNYEI JÓZSEF. Magyar írók élete és munkái. VIII—X. köt. Ism. [<i>g.</i>]	61
THURZÓ FERENCZ. A nagybányai ev. ref. főiskola. Ism. <i>B. Sz. L.</i>	368
WÓZNER IGNÁCZ, DURMITS IMRE és PAVLOVSKY J. ALAJOS. A betűsze- dés elméleti és gyakorlati kézikönyve. Ism. <i>G. P.</i>	365
KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE	71, 179, 275, 369
H. I. A magyar bibliografiai irodalom repertoriuma (1904. októbertől 1905. szeptemberig)	75, 181, 278, 374
ESZTEGÁR LÁSZLÓ dr. †	184

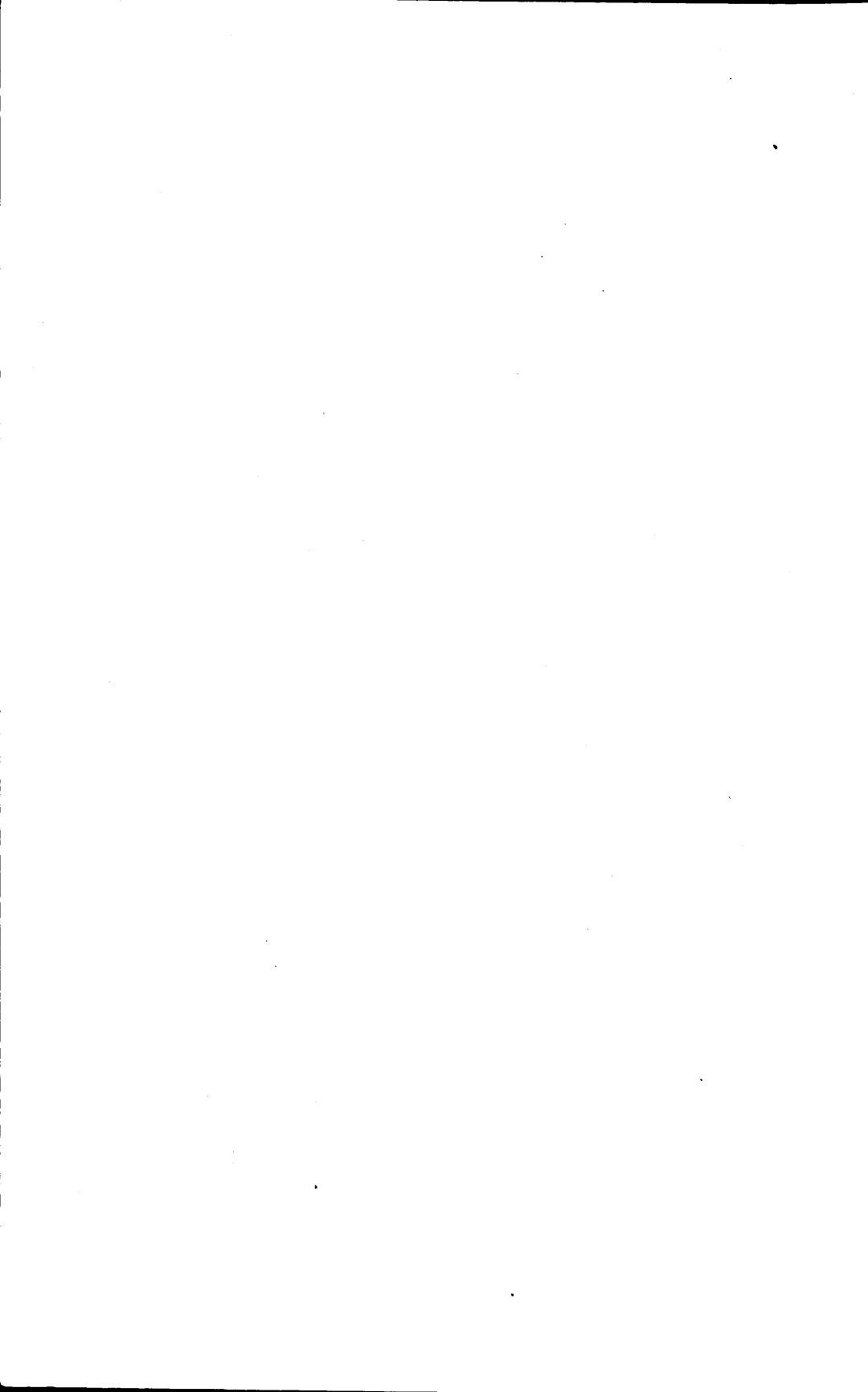
4. VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

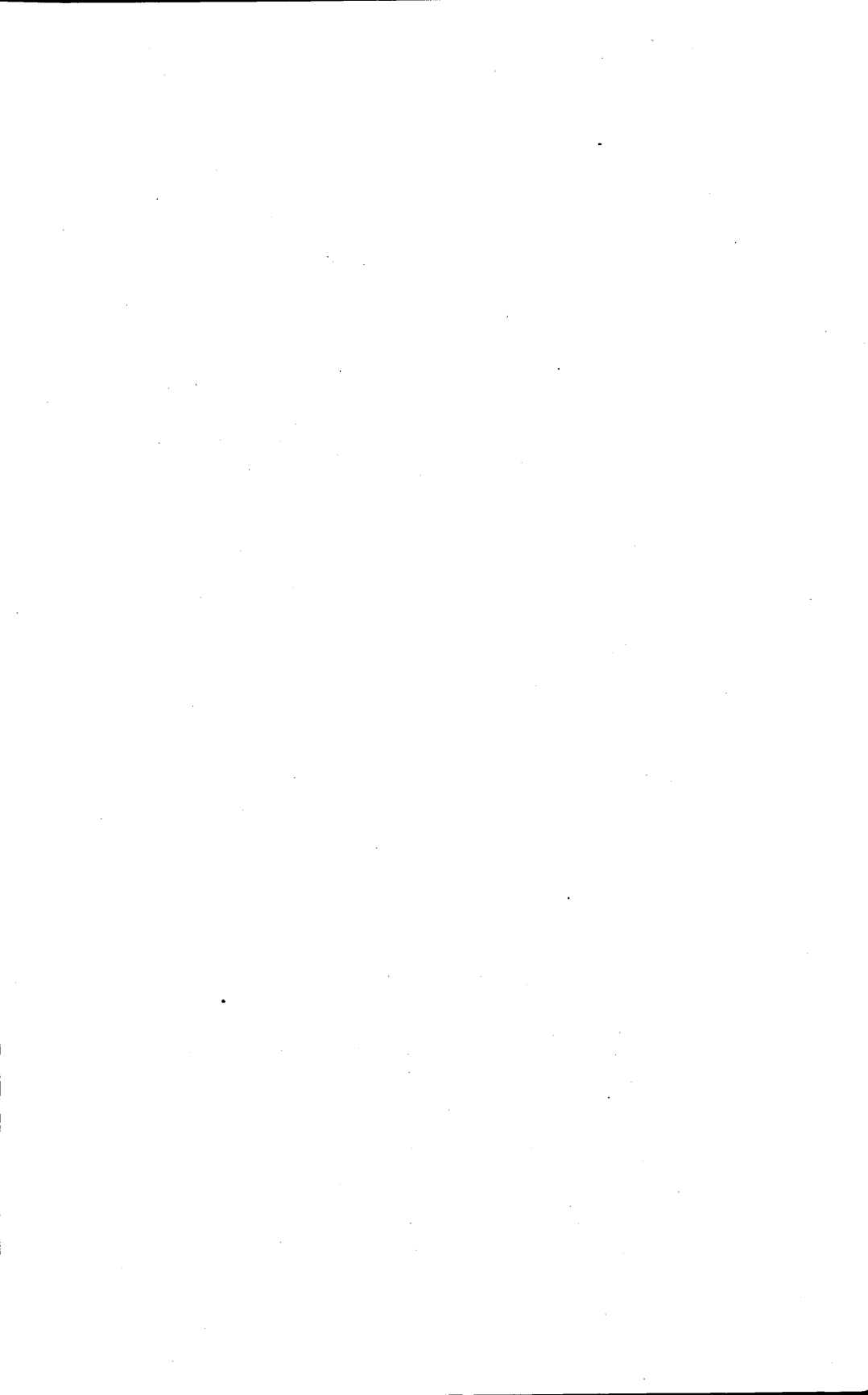
Illésy János dr. † (<i>A. A.</i>)	78
A Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetségének temesvári köz- gyűlése (I. II.)	79
Könyvkötészeti kiállítás a bécsi udvari könyvtárban	82
Apponyi Sándor gróf lengyeli könyvtára (<i>γ</i>)	82
A kassai könyvsajtó történetéhez (<i>Kemény Lajos</i>)	83
Utasítás Buschman Herman, a Nádasdy-uradalom nyomdása számára a XVII. századból (<i>dr. Iványi Béla</i>)	85

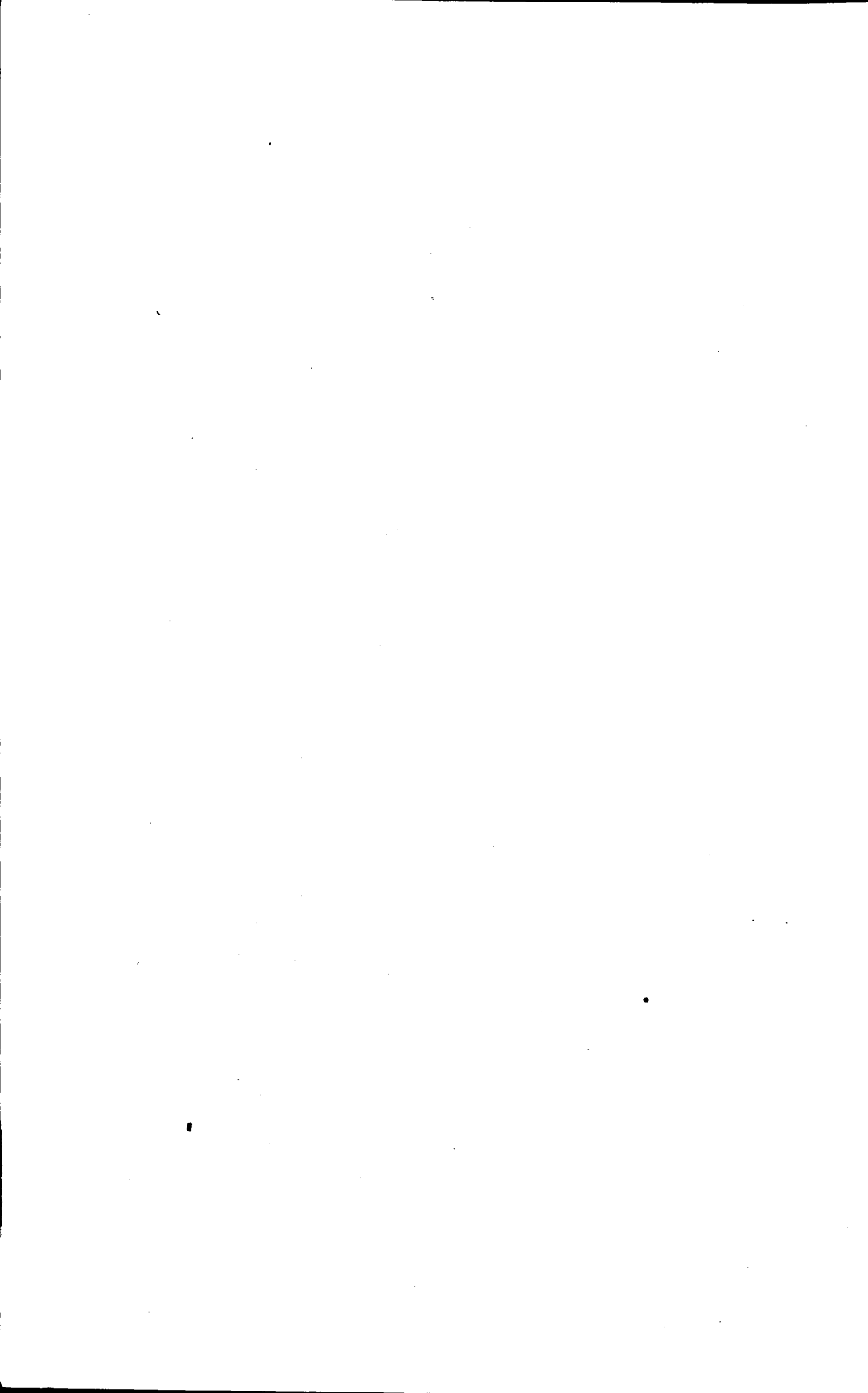
	Lap
Az angol könyvárverések ([g])	86
Védekezés a modern papiros ellen (—u—á—)	86
Budai török könyvek Mainzban (<i>Gárdonyi Albert</i>)	88
A halléi régi magyar könyvtár katalógusa (<i>Kováts László</i>)	89
Gróf Teleki László és Nyáry Pál lefoglalt könyvei (<i>Kováts László</i>)	91
Báró Orczy József verse Széchényihez (<i>Morvay Győző</i>)	92
Gutenberg legrégebb mainczi nyomtatványa (*)	95
Igazgató-változás a párisi Bibliothèque Nationale-ban (*)	186
A lőcsei könyvsajtó kezdetei (<i>Hajnóvi Iván</i>)	186
Bibliografiai leletek	189
Régi kéziratok fac-simile kiadásai	190
Kérdés a Magyar Könyvszemle olvasóihoz (<i>dr. Eisler Máttyás</i>)	191
Kinevezés a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában	280
Ráth György † (P.)	280
Denifle Henrik † (<i>A. A.</i>)	281
A torinói nemzeti könyvtár helyreállítása (—sp—)	283
A központi honvédkönyvtár (<i>K. L.</i>)	284
A baseli levéltár új épülete (<i>G. P.</i>)	285
Rohonyi Györgynek a M. N. Múzeumot dicsőítő versei (II.)	286
Új Korvin-kézirat a M. N. Múzeum Széchényi Orsz. Könyvtárában	376
Ágoston József gyűjteménye	377
Előléptetések a M. N. Múzeum könyvtárában	378
A velencei szent Márk könyvtár új helyiségei (—sp—)	378
A zenei gyűjtemények kérdése (<i>G—l.</i>)	379
A folyóiratok hirdetményeinek bekötetése (<i>γ.</i>)	380
Ráth György régi magyar könyvtára a M. Tudományos Akadémiában (<i>Bibliofil</i>)	381
VÁLTOZÁSOK A MAGYARORSZÁGI NYOMDÁKBAN	96, 192, 288, 384
NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ	385

MELLÉKLET:

A hazai nyomdák 1904-ben	1—16
A hazai hírlapirodalom 1904-ben. — I. A magyar hírlapirodalom <i>id. Szinnyei József</i> -től. — II. A hazai nem magyar nyelvű hírlapirodalom <i>Kereszty István</i> -tól. — III. Folyóiratok <i>Horváth Ignác</i> -tól. — Függelék: A magyar nyelvű hírlapok és folyóiratok statisztikája 1780—1904 <i>id. Szinnyei József</i> -től	1—65

BÁTHORY ANDRÁS B. PÜSPÖK KÖNYVTÁRA.

DR. VERESS ENDRÉTŐL.

(Négy hasonmással a szövegben.)

I.

Midőn somlyai Báthory István Isten kegyelméből Lengyelország királyi trónjára jutott és 1576 elején erdélyi fejedelmi székét Kristóf bátyjának engedte át, négy apátlan unokaöcscsét hagyta magára Erdélyországban, néhai András bátyja fiait: Istvánt és Gábort, kik már önálló, felnőtt ifjú emberek voltak, meg Boldizsárt és Andrást, kik még javában tanultak. És sajátságos, hogy míg a legidősebb s a legifjabb megmaradt az ősi katolikus valláson, a két közbülsőt maga a király nevezte eretneknek, s így valószínűleg anyjuk vallásán: lutheránusok voltak. De azért még csak el sem szigetelték őket egymástól, s mindössze annyit tettek, hogy Andrást ritkábban eresztették látogatóba a gyalui várba, hol kálvinista nagynénjük, a fejedelemasszony tartózkodott leányával Báthory Grizeldisszel, az ő kis unokahúgával. Ritkábban látták azonban édes anyjukat, a 13 év óta özvegy Maylád Margitot, nem lutheranus volta miatt, hanem mert a Báthory-ház feje és esze: István király veszedelmesnek tudta asszonyos befolyását fiaira; ép úgy, mint annak a léha életnek hatását, mely a kis fogarasi várkastélyban folyt. Mikor aztán Boldizsár; a vitézkedő katonás »úrfi« a fejevári udvarba került lovászok és csatlósok, drabantok és lovasok közé, hogy a vitézi életre kiképezzék, András egyedül maradt az ő gyóntatójával és könyveivel, melyekbe úgy el-elmerült, hogy sokszor sem a vadászat ingere, sem egy-egy udvari mulatság varázsa el nem csalta mellőlük. Ez korán feltűnt környezetének, s értesülvén róla királyi nagybátyja is, magához hozatta és ezzel szerencsésen megszünt rendszertelen nevelése s irány nélküli kiképeztetése. 1606

964/11

Báthory András 1578 tavaszán jutott át Lengyelországba (István bátyjával együtt) egyikével azoknak a magyar csapatoknak, melyeket Báthory Kristóf küldözgetett be a muszkák ellen küzdő királynak. Az értelmes, okos fiú nagyon megtetszett bátyjának. Úgy találta, hogy sokkal többet tud, mint a hogy képzelte. De hogy tanulását rendszeres módon befejezhesse, s mégis szeme előtt legyen vagy legalább is közelében, beadta a pułtusi jezsuita-iskolába, alig néhány mértföldnyire Varsótól, úgy hogy a fiút bármikor könnyen udvarába hivathatta, hogy haladásáról meggyőződjék.¹ Ellátásáról is fényesen gondoskodott,² hogy a lehető legnagyobb kényelemben élhessen tanulmányainak, s a király — a gyermektelen nagybácsik figyelmességével — törekedett megkedveltetni vele új életét s a változott viszonyokat. Hol ruhával és ékességekkel, hol szentképekkel vagy drága munkákkal lepte meg, s midőn felszaporodó könyveit a könyvkötőre bizta, a tábláikra préselt czimere köré e szép jeligét nyomatta :

FRVSTRA++VIVIT++QVI++NEMINI++PRODEST++1+5+7+9+

Lelkületének s hajlamainak megfelelő ilyen super-exlibrist veretett minden díszkötésű könyvére mindjárt 1579-től kezdve, a mint magának könyvtárt alapított.

Báthory András a jezsuiták közt kitünően haladt s pompásan érezte magát. Tanárai nem győzték dicsérni szorgalmát, tehetségét, vallásosságát és jó magaviseletét s az ifjú magyar herczeg csakhamar kedveltjévé vált a kollégiumnak. Mindezt a bölcs király — akár csak egy mai paedagogus — könyvvvel szerette jutalmazni. S midőn nyári hadjáratát befejezván telelni Varsóba vonult, 1580 februárius elején összeírta egy csomó becses munka czímét s katalogusát oly meghagyással küldte udvari történetírója: Brutus Mihály kezébe, hogy a felsorolt műveket szerezzze meg s juttassa

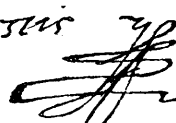
¹ Báthory András itteni neveltetéséről s egyáltalán életéről itt csak általánosságban emlékezünk meg, csupán azokra az adatokra terjeszkedvén ki, melyek könyvtárára, vagy könyvszeretetére vonatkoznak.

² Neve már az 1578-iki udvari számadásokban előfordul, így: Domino-Andrae Báthory Pultoviam remissi tal. 300 facit fl. 350. (A varsói pénzügyi bizottság számadásai, 3. kötete 120. l.) Később pedig egész számadást vezetnek költségeiről, a mit mind lemásoltam.

sürgősen unokaöccséhez.¹ Brutus gondosan teljesíté ura megbizását s a könyvekért 41 lengyel forintot, bekötésükért meg tizet fizetett a király krakói könyvkereskedőjének, illetve a könyvkötőnek.²

Az összevásárolt művek közt volt Plutarchos Ethica-jának 1537-iki bázeli ívrétű kiadása is, melyet Berzeviczy Márton, a király erdélyi kancellára ajánlatára szerzett be. S mielőtt ezt elküldték volna, belső táblájára István király e három sornyi vallásos ajánlást írta be öccse számára:

*Omnia si perdas famam servire memento
 Si Chrūm nescis nihil est qđ cetera discis
 Si Chrūm discis nihil est qđ cetera nescis*

Minthogy e hasonmás első sora hibásan sikerült, szövegét átírva is közöljük:

Omnia si perdas famam servire memento.

Si Christum nescis, nihil est quod caetera discis,

Si Christum discis, nihil est quod caetera nescis.

¹ Báthory István király rendelete (Varsóból, 1580 februárius 14-ikéről) Maleczkowski Mihály »magno procuratori Cracoviensi« számára: Mandamus Fid. tuae, ut ad aedificationem domus defuncti Casparis Bekes ex congeriae lapidum, qui in agro Cracoviensi ad rationem nostram congesti sunt, eam copiam lapidum concedat, quae satis erit absolvendi aedificii. Porro misimus generoso Michaeli Bruto historico et secretario nostro nonnullorum librorum cathalogum, ut eos Andreae Báthory nepoti nostro Pultoviae literis operam navanti comparet. Volumus itaque, ut eorum librorum pretium ex pecunia nostra Fid. tua persolvat, quam nos in rationes nostras acceptabimus. (Eredetiye a varsói pénzügyi bizottság 3. kötete 115. sz. a.)

² Erről Brutus ezt az írást adta a krakói prokurátornak:

Ego Michael Brutus fateor me accepisse a generoso domino Michaeli Maleczkowski, magno procuratore Cracoviensi florenos in moneta polonicali quadraginta unum, grossos viginti tres pro solutione librorum per me de mandato speciali Sacrae Mis Regiae pro Mag^{co} domino Cristophero Bathori, apud honestum Thenandum Gallum, bibliopolam Sacrae Mis Regiae, iuxta regestrum eiusdem bibliopolae emptorum. Item intrologatori a compaginatione eorundem librorum florenos decem, grossos novem accepi; de qua summa

Brutus eljárásával azonban Báthory András sok tekintetben elégedetlenkedett s erről még Berzeviczynek is panaszkodott.¹ Annál inkább meghatotta a király figyelme, s örvendett a művészi kötésű könyveken, melyeknek felső táblájára a szerző és cím volt nyomtatva, az évvel (1580) együtt, a hátsóra pedig czímeres jelvényét közrefogva a neve: ANDREAS BATHORI.

De a szorgalmas tanulónak mások is kedveskednek könyvekkel. Erdélyből magyar tárgyú műveket és kéziratokat Boldizsár bátyja hoz magával, midőn 1581 tavaszán a király óhajására banderiumával Vlnára ér, hogy oldalán s a csatatéren képezze ki magát tovább a hadi tudományokban. Lengyel műveket tanáraitól és szerzőiktől kap, római kiadásokat meg a pápai nuntiusoktól,²

utraque praesentibus recepta suam generositatem quieto praesenti scripto meo, cuius rei in fidem sigillum meum praesentibus appressi et manu mea propria subscripsi. Datum Cracoviae die octava Martii. Anno Domini 1580.

Jo. Michael Brutus S. R. M.

Maiestatis Secret. et Histor.

Hátán a fizetőmester lengyel rájegyzése: Quit od Brutussa co wzial naplaczemi ksiąg Andriaz Batoremu, die 9 Martii 1580 fl. 52/2.

Jegyzet. De nemcsak ez a megjegyzés, hanem a király fentebbi rendelete is mutatja, hogy Brutus tévedésből írta Kristóf nevét Andrásé helyett. Kerek kis gyűrűspecsétjén egy két hasábos czímerpajzs fölött álló jobbra tekintő, szárnyait kiterjesztő hattyú látható oldalt V és MB betűkkel.

(Mindvégig sajtókezű eredetije a varsói id. levéltár 5. kötete 705. sz. a. Másoltam 1898-ban, de Wierzbowski Tódor megelőzvé, kiadta Materialy do dziejów piśmiennictwa Polskiego I. kötete. [Varsó, 1900.] 232. l.)

¹ Brutus János Mihály »Opera varia selecta« cz. műve berlini 1698-iki kiadása 242/3. l.

² Hogy a nuntiusok mily könyveket vittek rendszeren magukkal új működésük terére kiosztásra, érdekesen mutatja a Caligari András püspök lengyelországi nuntiusnak küldött könyvek (Rómában, 1579 november 28-ikán kelt) alábbi jegyzéke:

Lista de li libri che si mandano a Monsignor nuntio in Polonia:

2 Biblia sacra in 8° del Rovilio in Lione. — 2 Somma Silvestrina, una di Lione, l' altra di Venetia. — 2 Somma Armilla, una in 8° di Lione l' altra in 16° di Venetia. — 1 Sermoni di S. Vincenzo in 8° d' Anversa in tre tomi. — 2 Methodus confessionis. — 7 Guida de peccatori del Granata. — 1 Prima et seconda parte del memoriale del medesimo, dui tomi. — 1 Trattato de l' oratione del medesimo. — 2 *Homiliarii*, uno di Colonia, l'altro di Venetia. — 1 *Postillae* majores in 4° di Lione. — 2 Missale romanum in quarto. — 3 Breviarium romanum in 8° di Venetia. — 3 Martirologii in quarto. — 1 Sacerdotale romanum in quarto. — 6 Avvisi de curati. —

kik haza írt jelentéseikben nem győzik ügybuzgóságát s vallásos kedélyét magasztalni. Majd a király lepi meg ismét (1583 elején) néhány újabb munkával s kivált egy szép római breviariummal és bibliával,¹ hogy missale-ja és szertartáskönyve mellé helyezhesse.²

Ez akkoriban volt, midőn négy,³ illetve hat⁴ évi tanulás után Báthory András hitben, tudásban erősödve elhagyta a pułtuski

6 Dottrine del ben morire del Soarte. — 50 *Grammatiche del Donato* in octavo. — 1 Cathéchismo romano in foglio. — 3 Somme di confessione di Santo Antonio. — 30 Orationi greche di S. Giovanni Chrisostomo et Basilio. — 150 Alfabeti de la Sancta Croce. — 4 Directorium Polonicum. — 1 Leggendario de le vite di Santi, del Voragine. — 3 Offitioli de la Madonna. — 3 Cathéchismi volgari in octavo. — 3 Tullio Crispoldo. — 1 Indice de libri prohibiti. — 3 Defecerunt di S. Antonio. — 1 Concilio Tridentino cum indice librorum prohibitorum in octavo. — 2 Concilio Tridentino cum indice librorum prohibitorum in sedecimo. — 3 Essercitii de la vita christiana del Ploarte. — 1 Vite de santi padri. — 100 Dottrine christiane del Ledesma con interrogatorii. — 200 Dottrine christiane semplici in lingua volgare. — 200 Dottrine christiane in lingua greca. — 10 Regole di S. Basilio. — 10 Modi del insegnar la dottrina christiana del Ledesma.

(Hivatalos másolata a római vatikáni levéltári Nunziatura di Polonia 15. kötete 69—70. lapján. A *dült betűkkel szedett* művek Báthory András könyvjegyzékében is megvannak, s ebből következtetjük, hogy azokat Caligari nuntiusától kapta, a ki őt különben is meglátogatta Pułtuskban.)

¹ A varsói főlevéltár udvari számadási könyvei 1583-iki 268. kötetében olvassuk ezt a Báthory Andrásra értendő tételt: Pro libris certis Cracoviae Pultoviam missis dati fl. 15/26. Pro Missale Romano et Biblia Sacra fl. 6.

² A varsói id. kincstári bizottság levéltárában olvassuk Reszka Szaniszló 1583/84-iki számadásaiban: Pro ligatura pulchra Missalis et Ceremonialis iussu Ill^{mi} eleganter compactis Duc. 2/7.

³ A collegiumot 32 jezsuita-atyá vezette s ezek hivatalos jelentésében (a Rómában 1585-ben megjelent *Annuae literae Societatis Jesu anni 1583. 81. lapján*) olvassuk: Gymnasium [Pultoviense] et nobilitate floret et numero. Regis ex fratre nepos Andreas Batorius, cum quadriennio amplius operam gymnasio nostro dedisset, hoc anno evocatus a Rege cum omnes perelegantí oratione publice salutasset, magno omnium cum moerore desiderioque discessit.

⁴ A római curiához 1584 április havában Báthory András kineveztetése érdekében benyújtott »Informatio de coadjutoria Varniense« cz. íratban olvassuk: Ill^{mus} d. Andreas . . . operam dedit per sex annos apud Reverendum patrum Societatis Jesu Pultoviae. (Reszka Szaniszló eredeti fogalmazványa a krakói Jagiello-egyetemi-könyvtár kézírattára, 160. kötete 49. füzetében.) S ez adat úgy egyeztethető össze a pułtuski atyák jelentésével, hogy a két első év talán a gimnáziumra előkészítő alsóbb tanfolyamra vonatkozik, a mit ők a négy évbe nem számítottak be.

iskolát, hogy a király hívására kilépjen az élet iskolájába. Hiszen eddig is neki köszönhető, hogy — nem remélt óriási nehézségek árán — előbb vármiai kanonokká, majd miechówi préposttá választották. De nagybátyjának messzebb menő tervei voltak vele. Biztosítani akarta számára a vármiai püspökséget s kedvében járt XIII. Gergely pápának, hogy ifjú öcsését bíborossá tegye. István király mindkét célját elérte, s felemelő lehetett, hogy sürgető, szinte erőszakos modoráért nem volt oka röstelkednie.

Báthory András 1583 őszén indult útnak fényes kíséretével Krakóból az Örökváros felé, az olaszországi úttal és viszonyokkal már ismerős Reszka Szaniszló kiváló lengyel humanista vezetése mellett, kit a király melléje rendelt. Ez állandó naplót vezetett útjokról, melyből kitűnik, mily érdeklődéssel kereste az ifjú herceg tudós papok és kitűnő emberek társaságát, barátságát. S tudományos hajlamairól tanuskodik az is, hogy midőn egy év múlva — már mint bíboros — visszatért Lengyelországba, az olasz földről magával hozott 23 ládányi vásárlás közt hét láda könyvvel volt teli, mindegyik így jelölve a leltárban: *Cista plena cum libris*.¹ Vegyes tárgyakat tartalmazó vörös bőrládájában meg alábbi könyveit találjuk:

Theatrum Mundi in folio magno Antverpiae editionis,² non legatum.

In cistula sunt aliquot libri varii et plures Italici.

Liber magnum Theatrum orbis, ligatus. cum multis immaginibus alligatis.

Libri varii in 4-o et 8-o in universum fere 60.

Tres pectines novi, in libro positi.³

Báthory András ekkoriban — e leltár összeírásakor — második római útjára készülődött, ezúttal, hogy a pápát megnyerje az István király tervezte nagy török-ellenes ligának. De midőn

¹ Eredetije a krakói Jagiello-egyetemi könyvtár kéziratára 1133. kötete 36. ívén; a 8. számú ládában pedig volt: Aliquot privilegia Ill^{mi} in pergamento involuta.

² Vajjon ez a példánya jutott-e később Apafi Mihály fejedelem könyvtárába (jegyzékét kiadta 1836-ban gr. Kemény József: Notitia historico-diplomatica-ja I. k. 106—110. l.), úgy talán, hogy Báthory András 1599 elején magával vitte Erdélybe, s halálával a könyv a fejérvári udvarban maradt?

³ Eredetije 1585 szeptember 12-ikéről a krakói Jagiello-egyetemi könyvtár kéziratára 162. kötete 147. ívén.

1587 tavaszán hazatért, jőtevő nagybátyját már nem találta életben. S bár utódja, a svéd III. Zsigmond király eleinte jóindulatot tanúsított iránta, később okot adott neki neheztelésre, s a nagyra-törő magyar bíborosnak lengyel földön meg kelle elégednie a vármiai püspökséggel, mely 1589 elején reá szállott. A vármiai káptalan azonban — honfiusíttatása daczára — idegennek tekinté különben sem felszentelt püspökét, s iránta soha olyan bizalmat nem mutatott, milyet megérdemelt volna. Báthory András jól érezte ezt, s ámbár az egyházmegye kormányzását fenntartá magának, távol a káptalantól, Heilsbergben, a vármiai püspökök középkori kastélyában éldegélt elvonultan három nagy szenvedélyének: a politikának, mely egyaránt izgatta, akár erdélyi, akár lengyel ügyekről esett szó, a vadászatnak, a miben utólérhetetlen volt, mint István király s a könyveknek és tudománynak, melyek gyermekkora óta érdekelték. Ám ha könyvbaráttá tudós nagybátyja tette, a könyvgyűjtés nemes szenvedélyét híres két elődje: Kromer és Hosius püspök példája, meg Reszka apát írói működése élesztette benne.

II.

Szinte teljes tíz évet élt Báthory András heilsbergi díszes residentiajában, midőn 1599 elején végre beteljesült régi vágya, s útnak indult a hideg télben, hogy Báthory Zsigmondtól — titkos üzenete folytán — átvegye az erdélyi fejedelemséget. Ez meg is történt, de jól ismervén a viszonyokat, uralma állandóságában nem igen bizott s így csak a legszükségesebbet vitte magával. Kincseket érő ruháit és drágaságait, ezüstjét meg könyvtárát pedig heilsbergi palotájában hagyta, hűséges magyar udvarbírája és cselédjei gondjára bízva. Hanem Báthory András fejedelemsége szerencsétlenül végződött. A vesztett sellemberki csatából a moldvai határ felé futtában Mindszentek napjára a felizgatott népszenvedély áldozatává vált a Pásztorbükkön, hol a csiki székelyek agyonverték.

Tragikus halálának híre Vármiába is villámgyorsan eljutott s a sors szeszélye úgy akarta, hogy a lemondott Zsigmond fejedelem éppen a heilsbergi kastélyban értesüljön róla, melyet a bíboros engedett át neki lakásul cserében a fejedelemségért. Báthory Zsigmond erre hirtelen összecsomagolt — s unokabátyja könyveiből

is magához vevén néhány értékesebb kötetet, Erdély felé sietett, hogy magának újra biztosítsa. A vármiai káptalan pedig — a dolog törvényes rendje szerint — bizottságot küldött ki elhalt püspöke vagyonának leltározására s felfoglalására. Eljárása ellen azonban a biborosfejedelem bátyja, Báthory István lengyel ipja: a közelben élő Kostka György marienburgi várnagy igénykeresetet jelentett be (Erdélyben tartózkodó) veje és gyermekei, az ő házában élő kis unokái nevében, a miből hosszas pör támadt. S miután másfél év múlva Báthory István is meghalt s így jogigényét már kevesebb nyomatékkel érvényesítheté apósa, végre közel tíz évi húzavona után a hitelezők — néhai Claudius Rangone püspök lengyelországi pápai nuntius engedélye alapján — kitűzhatték Báthory András ingó vagyonára az árverést, mely a káptalan megbizottjai előtt 1608 márczius elején folyt le a heilsbergi kastélyban.

A magyar művelődési szempontból is végtelen értékes árverési leltárt kutatásaink közben 1902 nyarán Königsbergben találtuk meg¹ s belőle közöljük most a kótyavetyére került magyar könyvtár alábbi jegyzékét.

Venditi libri.

	flor. gr.
Sermones Innocentii ²	2 —
Sermones Stellae Didaci ³	2 —
Speculum morale sacrae scripturae	1 —
Catechismus Conradi Clingi ⁴	1 —
Bellarmini opera ⁵	7 —
Flaminei Parisii I. C. Tractatus de resignatione beneficiorum ⁶	— 20
Franciscus Soto: De iustitia et iure ⁷	— 20
Concilium Tridentinum ⁸	— 10
Virgilius cum explicatione	1 10

¹ Az árverés teljes jegyzéke a königsbergi állami levéltárban maradt fenn, s a Báthory András bútorait, ezüstjét és egyéb ingóságait feltüntető részét egyebütt fogjuk kiadni.

² Értendő III. Incze pápa »Sermones de tempore et de sanctis« című több kötetes ismert munkája.

³ Luis Fray de Granada XVI. századi spanyol író egyházi neve.

⁴ Ívrétű 1562-iki kiadása lehetett.

⁵ Bellarmino Róbert híves jezsuita műveinek velencei 7 kötetes 1599-iki kiadása volt, mely tehát kötetenként egy forintjával kelt el.

⁶ E mű XVI-ik századi kiadása igen ritka, folytatólagos című: et de confidentiis beneficialibus.

⁷ Leydeni kiadás, 1569-ből való.

⁸ Az 1567-iki löweni ívrétű kiadás lehetett.

	flor. gr.
Institutiones iuris ¹	— 18
Villae Johannis Baptistae	— 20
Quatuor libri Coleti ²	3 —
Octo libri parvi	9 —
Politica Casi ³	— 20
Bibliotheca homiliarum et sermonum priscorum eccle-	
siae patrum tomi quatuor ⁴	8 —
Antonii Bonfinii Rerum Ungaricalium ⁵ decades 4; item	
Hosii et Cromeri Epistolae duae ⁶	2 14
Julii Caesaris Commentarii	— 10
Annales Stanislai Sarnicii ⁷	1 10
Speculum missae	— 10
De probatis sanctorum historiis 7 tomi, authore Surio ⁸	16 20
D. Stanislai ⁹ opera	4 —
Martini Cromeri Polonia ¹⁰	2 —
Lorichii De institutione principum loci communes ¹¹ ...	— 6
Jacobi Sadoleti ¹² Epistolae	— 10
Manutii ¹³ Epistolae	— 10
Liber compactus, in quo quaedam sunt manu scripta	— 6
Christophori Varsoviensis Paradoxa ¹⁴	— 10

¹ Kiegészítve: civilis; tehát Justinianus császár törvénykönyve, melyet neve nélkül szoktak a régiak idézni.

² Valószínűleg Coletus János művei voltak.

³ A XVI. század végén főleg Aristoteles bölcsészetével foglalkozott Casi János ritka műve.

⁴ Leydeni 1588-iki kiadás.

⁵ Helyesen: Ungaricarum; 1543—1581 közt négy kiadásban jelent meg Bazelben.

⁶ E hozzákötött könyvecske teljes czíme: Epistolae duae insignes, altera d. Stanislai Cardinalis Varmiensis Hosii ad Illustriss. Brunsvici Ducem Henricum; altera Martini Cromeri ad Sereniss. Regem, Proceres, Equitesque Polonos in Comitibus Varsaviensibus congregatos. Kölni 8-r. kiadása 1564-ből való.

⁷ Sarnicki lengyel író ívrétü, helynélküli 1587-ből való műve. Ugyane szerző előbb (1582-ben) kiadott »Annalium Polonicarum« cz. másik művének az a magyar vonatkozása, hogy Báthory István királynak ajánlta.

⁸ Az 1578-ban meghalt híres kölni karthausi barát: Surius Lőrincz nagy műve, melynek teljes czíme: Vitae Sanctorum ex probatis auctoribus collectae; megjelent Kölnben 1576-ban.

⁹ Bizonyára: Hosii, minthogy az ő műveinek van egy 1572-iki ant-verpeni »Opera omnia« cz. ívrétü kiadása.

¹⁰ Folytatólagos czíme: Sive de origine et rebus gestis Polonorum libri XXX. Báthory István királyhoz ajánlott ívrétü kölni kiadása 1589-ből való.

¹¹ Lorich Reinard Hadamarius e művének 1563-iki frankfurti 8-r. kiadása legismertebb.

¹² Püspök és bíboros volt, meghalt 1547-ben; leveleinek számos kiadása van.

* Manutius Pál híres velencei író; meghalt 1574-ben.

¹⁴ Folytatólagos czíme: Quibus de origine generis et nominis Poloni adiunctus est dialogus; Warszowiecki művének e 4-r. kiadása megjelent Krakóban 1598-ban.

1 B. 7.

B. 7.

	flor.	gr.
Epicedium Jacobi Strussi	—	6
Palladii D[iscipulus] Evagrii historia ¹	—	20
Osoirii De institutione regis ²	—	20
Catalogus gloriae mundi ³	1	12
Plutarchi 3 libri ⁴	1	—
<i>Libros sequentes emit Johannes Kraus bibliopola Geda-</i> <i>nensis in duabus cistis</i>	160	—

In folio.

- Quatuor libri magni Bibliorum in pergameno scripti.
 Liber magnus moralium B. Job in pergameno scriptus, authore
 D. Gregorio Papa.⁵
 Decem tomi S. Augustini.⁶
 Bibliorum sex tomi cum glossis Nicolai Lyrani.⁷
 Biblia hebraice, chaldaice, graece et latine.
 Novum Testamentum graecum cum interpretatione latina, et
 Vetus Testamentum hebraicum cum interpretatione latina, unus liber.
 Lexicon graecum.
 Communes et familiares hebraicae linguae Idiothismi Bene-
 dicti Ariae.⁸
 Opera Platonis, liber unus.
 Aristotelis liber unus.
 Liber unus antiquus continens Cronicam ab initio mundi.
 Enarrationes Feri⁹ in acta apostolorum; item eiusdem in
 Johannem.¹⁰

¹ Az V-ik században élt cappadociai püspök műve, melynek teljes czíme: *Historia Lausiaca, seu de rebus gestis piorum virorum sui temporis* Párisi 4-r. kiadása 1570-ből.

² Az 1580-ban elhunyt Osorius Jeromos püspök e művének ívrétű római kiadása 1592-ből való, 8-r. kölni 1572-ből.

³ Valószínűleg a Cassanaeus-féle, melynek alább még egy második példánya is van.

⁴ E rövides czím vonatkozik a görög classicus »Opera omnia« három-kötetes 1572-iki 8-r. Henricus Stephanus-féle kiadására.

⁵ A 604-ben meghalt Nagy Gergely pápa ismert művének kézirati másolata. Van egy római 4-r. 1475-iki kiadása is »Expositio in Jobum sive Moralium libri XXXV.« czím alatt.

⁶ Tizkötetes ívrétű XVI. századi kiadása: a bázeli (1569), velencei (1570) és antwerpeni, 1577-ből.

⁷ Bázeli 1508-iki kiadás.

⁸ A XVI. század utolsó negyedében működött ez egyházi író neve: Arias Montanus Hispalensis vagy zsidósan: Rabbi Arjech Juda de Modena. Nevét az 1569—72 közt megjelent antwerpeni híres 8 kötetes polyglott biblia tette híressé, melynek utolsó kötete ép ez volt.

⁹ Az 1554-ben elhalt Ferus, alias Wild Johannes Moguntinus műve 1545-iki leydeni kiadása.

¹⁰ Emez pedig mainzi, 1559-ből.

- Commentaria in Psalmos Davidicos prisca cuiusdam auctoris.
 Divi Cyrilli opera, liber unus.
 Tomus quartus conciliorum omnium.¹
 Biblia scripta in pergameno.
 De probatis sanctorum historiis 7 tomi, auctore Surio.²
 Tertulliani Carthaginensis opera, liber unus.³
 Bibliotheca sancta, auctore T. Sixto Senensi.⁴
 D. Epiphanius episcopi contra LXXX. haereses, liber unus.⁵
 Vitae Plutarchi.
 Thucydidis De bello Peloponnesiaco.⁶
 Dionysii Alexandri Antiquitatum Romanarum liber unus.⁷
 E Dione excerpta historia ab Joanne Xiphilino.⁸
 L. Terentius Afer cum commentariis.
 Onomasticon historiae Romanae, Joanne Glandorpio auctore.⁹
 Crispi Salustii Historica opera.
 F. Dominici Soto De natura et gratia.¹⁰
 Laertii Diogenis De vitis Philosophorum.¹¹
 Historiae ecclesiasticae scriptores graeci [nempe: Eusebius, So-
 crates] Joanne Christophorono sive Anglo,¹² interprete.
 Suidae Historica.¹³
 Theatrum humanae vitae libri 5 auctore Theodoro Zwingero
 medico.¹⁴
 F. Dominici Soto De iustitia et iure.¹⁵
 Ruffini Aquileiensis Presbyteri In LXXV Davidicos Psalmos
 commentarius.¹⁶

¹ Négykötetes ívrétű kiadása a kölni, 1567-ből.

² Második példánya a már fentebb is idézett műnek.

³ Két ívrétű párisi kiadása van: 1580-ból és 1598-ból.

⁴ Kölni ívrétű kiadás 1576-ból.

⁵ A IV. századi egyházatya e művének bázeli kiadása 1544-ből.

⁶ Valószínűleg velencei 1502-iki kiadása volt.

⁷ Ez olasz ősnymtatvány, mert ívrétben Reggióban jelent meg 1498-ban »Originum, sive Antiquitatum Romanarum libri XI« teljes czímmel.

⁸ Dio Cassius művének görög-latin szövegű 1592-iki párisi kiadása.

⁹ Megjelent 25 évvel szerző halála után Frankfurtban, 1589-ben.

¹⁰ A kiváló Aristoteles-magyarázó e ritka művének ívrétű 1550-iki antwerpeni kiadása ismeretes.

¹¹ Nyomatott Rómában 1594-ben. Helyes czíme: De vitis, dogmatibus et apophthegmatis eorum, qui in philosophia claruerunt libri X. Graece et Latine, Thoma Aldobrandino interprete.

¹² Meghalt 1558-ban; műve megjelent: Köln, 1570 és 1851.

¹³ Teljes czíme: Suidae Historica caeteraque omnia, quae ulla ex parte ad cognitionem rerum spectant . . . E Wolf-féle latin kiadása nyomatott Bázelen, 1581-ben.

¹⁴ Az 1588-ban elhunyt híres német orvos e művének ismertebb ívrétű bázeli kiadása 1565-ből és 1571-ből való.

¹⁵ Leydeni 1569-iki kiadás.

¹⁶ Szintén leydeni 1570-ből.

Opus catechisticum D. Petri Canisii.¹

D. Hilarii Lucubrations quotquot exstant.²

In sacrosanctum Jesu Christi evangelium secundum Matthaeum commentarii, auctore Claudio Guilliardo.³

Theophylacti Bulgariorum archiepiscopi In quatuor Evangelistas, in [omnes] D. Pauli Epistolas, in minores aliquot Prophetas dictissimae enarrationes.⁴

Francisci Toleti In evangelium S. Joannis commentaria.⁵

Opera D. Gregorii Nysseni episcopi.⁶

Biblia sacra vulgatae editionis, Sixti V. Pont. Max. iussu edita. Dictionarium graeco-latinum.

Clementis Alexandrini⁷ opera.

D. Haymonis episcopi Halberstadiensis Homiliarum liber unus.⁸

D. Ludovici Blossii abbatis Laeliensis opera.⁹

S. Bonaventurae opera.¹⁰

Item eiusdem Summa Theologica.¹¹

F. Hectoris Pinti Lusitani opera omnia latina.¹²

Francisci Riberae presbyteri Societatis Jesu In libros XII. Prophetarum.¹³

Ruardi Zappori opera.

Eludatio in omnes Psalmos iuxta veritatem vulgatae et ecclesiae usitatae, editiones latinae.

Defensionis fidei maiorum liber unus, auctore Christophero Capite fontium,¹⁴ archiepiscopo Caesariensi.

Casparis Contareni¹⁵ opera.

Bibliae concordantiae.

¹ Canisius (másképen Van Hondt) Péter híres jezsuita e művének 1586-iki kölni kiadása lehetett.

² Bázeli 1535-iki kiadás.

³ Ívrétű kiadása: Páris, 1562.

⁴ Ez három külön kis könyv, melyeknek valami párisi, kölni vagy antwerpeni kiadása volt egybekötve.

⁵ A híres jezsuita e művének ívrétű kiadása az 1588-iki római.

⁶ Első, 8-r. kiadása 1596-ban Ingólstadtban nyomtatva jelent meg.

⁷ Megjelent Commelinoban 1592-ben. A II. században működött ez egyházatya teljes neve: Clemens Titus Flavius, presbyter Alexandrinus.

⁸ Ívrétű kiadása Kölnben jelent meg 1536-ban.

⁹ Az 1566-ban meghalt író műveinek ez összkiadása megjelent: Lovanii, 1568.

¹⁰ Megjelent hét ívrétű kötetben, a római vatikáni nyomdában nyomtatva 1588—1596 közt, V. Sixtus pápa gondoskodásával.

¹¹ Kiadta Trigonus Péter; Róma, 1593.

¹² Ívrétű leydeni kiadása 1590-ból.

¹³ Nyomatott Kölnben 1599-ben.

¹⁴ Cheffontaines francia egyházi író műve kevés könyvtárban van meg.

¹⁵ Velencei bíboros, meghalt 1542-ben; e műve megjelent Párisban 1571-ben.

Thesaurus linguae sanctae novus, D. Marco Marino Brixiano auctore.²

C. Plinii secundi Historiae mundi.

Opera Venerabilis Bedae presbyteri, libri 4.²

Commentarii in Pentateuchum Mosi, auctore F. Hieronimo de Oleastro.³

Hierarchiae ecclesiasticae assertio, auctore Alberto Pighio Campensi.⁴

Photii patriarchae Constantinopolitani Jus Pontificium Graecorum.

Annales ecclesiastici Baronii tomus primus et quartus.⁵

Catalogus gloriae mundi D. Bartholomaei Cassanai.⁶

Opera Ruberti abbatis monasterii Zuitiensis libri tres.

Opera Innocentii Pont. Max. tomus primus et secundus.⁸

Chrisostomi Favelli opera, tomus secundus.

Cornelii Jansenii episcopi Gandensis Commentarii in totam historiam evangelicam.⁸

M. Roberti Holkoth Angli In librum sapientiae regis Salomonis praelectiones.⁹

Commentaria Urbana Raphaelis Volaterrani.¹⁰

D. Dionysii Carthusiani In quatuor Evangelistas enarrationes.¹¹

In sacra Evangelia et actus apostolicos scholia, auctore Gagnei Parisino theologo.¹²

Biblia antiqua. Hagiologium Georgii Vicelii.

Julii Caesaris Scaligeri Commentaria in 6 libros, de causis plantarum.

Cicero manuscriptus in pergameno.

Petri Angeli Syriadis liber unus.

¹ Két kötetben; Velenceze, 1593.

² Négykötetes ívrétű az 1563-iki bázeli kiadás.

³ Meghalt 1569-ben; e műve antverpeni 1569-iki kiadás.

⁴ Nyomtatási helye: Köln, 1558.

⁵ Baronius Caesar biboros e híres művének jelzett két kötete megjelent Rómában, 1593-ban és 1595-ben.

⁶ Chasseneux francia író e fametszetekkel díszített művének velencei ívrétű 1571-iki kiadása lehet.

⁷ III. Incze pápa műveinek ívrétű két kötetes kiadása: a kölni 1575-ből.

⁸ Megjelent: Lovanii, 1572 s már a XVII-ik században is igen ritka volt. Teljes címe: Commentarii in suam concordiam ac totam historiam evangelicam partes IV.

⁹ Két ívrétű kiadása: a speieri 1483-ból és a bázeli 1506-ból.

¹⁰ Az eredetileg Maffei nevű olasz író e »Commentariorum Urbanorum octo et triginta libri« cz. művének öt XVI-ik századi kiadását ismerjük s kiválóan szép, szelárajzokkal díszített 1511-iki párisi ívrétű kiadása.

¹¹ Kölni 1532-iki vagy leydeni 1579-iki kiadása a XV. századi szerző e művének.

¹² Gagny Jean francia író e művének velencei 8-r. 1556-iki kiadása.

- Thesaurus de sanctis.¹
 Liber Bibliae moralis.
 Valerius Maximus cum commentario.²
 Cassiodori³ Explicatio in Psalmos Davidicos.
 Chronica regni Poloniae Jodoci Ludovici Decii.⁴
 Notitia utraque dignitatum cum Orientis tum Occidentis ultra
 Arcadii Honorique tempora.
 Sententia et explicatio cum quaestionibus super libros Etico-
 rum Aristotelis.⁵
 Biblia antiqua.

In quarto.

- Caii Suetonii Tranquilli XII Caesares.
 De varia Republica, Benedicti Ariae.
 Cassiodori senatoris⁶ opera.
 Commentaria Petri Fonsecae In libros Methaphysicorum Aris-
 totelis, tomus primus. — Eiusdem in eundem, tomus secundus.⁷
 Palladii divi Evagrii discipuli Lauriaca, quae dicitur historia.⁸
 F. Hectoris Ririle In Ezechielem commentarii.
 Granatensis⁹ Introductionis ad symbolum, liber unus.
 Ivonis episcopi Epistolae et Chronica de regibus Francorum.
 Coenae Lutheranorum et Calvinistarum oppugnatio, auctore
 Laurentio Artaro.
 Hyeronimi Osorii Paraphrasis in Esaiam.¹⁰
 Porphyrii Isagoge in dialecticam.¹¹
 Nicolai Cragii Ripensis De Republica Lacedaemoniorum.¹²
 Apologia Francisci Montani pro S. J. in Gallia.¹³
 De victoria regis Stephani adversus Moschum.

¹ Ívrétú kiadása 1486-ból és 1489-ből igen ritka.

² Értendő szerző »Exemplorum, seu dictionum, factorumve memora-
 bilium libri novem« cz. műve, melynek ívrétú kiadása a velencei, 1565-ből.

³ Cassiodorus Magnus Aurelius e művének egy 1491-iki és 1509-iki
 ívrétú kiadása ismeretes.

⁴ Tulajdonképpeni címe: Contenta de vetustatibus Polonorum. Meg-
 jelent Krakóban, 1521-ben.

⁵ Ez talán az, mely jelenleg Wolski Zsigmond varsói tanár tulajdona.

⁶ A már előbb idézett Cassiodorus M. Aurelius.

⁷ A jezsuita író e művének leydeni 1597-iki kiadása.

⁸ Párisi 1555-iki kiadása lehetett.

⁹ Teljes címe: Ludovicus Granatensis, Ord. S. Dominici SS. Theo-
 logiae professor; meghalt 1588-ban.

¹⁰ Nyomatott Kölnben, 1570-ben.

¹¹ Porphyrius Malchus e művének ismertebb 4-r. kiadása: a firenzei
 1521-ből és a párisi 1538-ból.

¹² Megjelent Genfben 1593-ban.

¹³ Folytatólagos címe: adversus Antonium Arnald; ingolstadtii 1596-ból
 való 8-r. kiadása legismertebb.

Donati¹ Erotemata Grammatica.

Petri Liliae De Deo trino et uno oratio.

Liturgica Latinorum Jacobi Pamelii.²

Hieronimi Albani equitis De potestate Papae.³

In octavo.

De iusta Reipublicae Christianae in reges impios et haereticos
authoritate.

Antidota apostolica contra haereticos in duas epistolas Pauli
ad Corinthios tomus tertius, authore Thoma Stapleto.

Plutarchi vitarum parallelarum tomus primus et secundus.

Eiusdem Ethices, pars secunda.

Eiusdem In moralia pars 3 duo libri.

Jacobi Sadoleti episcopi Carpentariensis Epistolae.⁴

Francisci Bencii Orationes et Carmina.⁵

Morum philosophia poetica Zwingeri. Item eiusdem tomus
secundus.⁶

Amiani Rerum sub Imperatoribus historia.⁷

Hiesippi De bello Judaico.⁸

Henrici Susonis opera.⁹

Jacobi Gorscii: Apologeticus adversus quendam Apostatam.

Item eiusdem libri duo.

Eiusdem De lapsu et restauratione hominis.

Opera Fulgentii episcopi.¹⁰

Pauli Orosii Adversus paganos historiarum liber.¹¹

Enchiridion controversiarum de religione.

Dictionarium latino-graecum.

Institutiones dialecticae Fonsecae.¹²

¹ Donatus Aelius, grammaticus Romanus értendő, a ki 350 körül működött.

² Két kötetben; Köln, 1571.

³ Negyedréti kiadása a leydeni 1558-ból.

⁴ Kölni kiadás, 1554-ből.

⁵ Folytatólajos czíme: cum disputatione de stylo et scriptione. Római kiadása 1586, 1590; ingolstadti 1595 és 1599-ik évi.

⁶ Idősb Zwinger Tódor műve; bázeli 1575-iki kiadás.

⁷ Franciscus Ammianus Marcellinus e művének 1591-iki leydeni kiadása.

⁸ Bázeli 1509-iki kiadása lehetett, míg kölni 1530-iki ívrétű kiadásának teljes czíme ez: De rebus a Judaeorum principibus in obsidione fortiter gestis deque excidio Hierosolimorum, aliarum civitatum adjacentium libri V.

⁹ Német író; neve: Heinrich von Berg Suzon, kinek művei »Viri sanitate, eruditione et miraculis claris opera et vers. J. Surii« czímen Kölnben jelentek meg.

¹⁰ Bázeli 8-r. kiadás 1587-ből.

¹¹ Megjelenés-helye: Köln, 1582.

¹² E portugali író teljes neve: Fonseca Damian, de la Ord. de Predicadores; id. műve 8-r. 1586-iki kölni kiadás.

Epistolae Pauli Manutii.¹

Petri Bembi epistolae.²

Eiusdem epistolae nomine Leonis Pont. Max. scriptae.³

Martini Crusii Aetiopicae historiae epitome.⁴

Granatensis Rhetoricae ecclesiasticae.⁵

Caroli Clusii Historia.⁶

Flores Bibliorum.

De quatuor plaustris haereticarum fabularum, authore Arnaldo Mermannio.⁷

Theophylacti Enarrationes in epistolas Pauli.⁸ — Loci communes. De institutione principum.

Eiusdem Epistolarum volumen primum et secundum.

Eiusdem volumen orationum secundum et tertium.

Annotationes in eiusdem divinationem.

Laurentii Gambarae Poemata sacra.⁹

Mureti Orationes.¹⁰

Erotematā Ludovici Bebonis in Institutiones Imperiales.

In sedecimo.

Possevini Atheismi Lutheri.¹¹

¹ Római 8-r. 1579-iki vagy kölni 1581-iki kiadás.

² A római biboros leveleinek e kiadása velencei, 1552-ből.

³ Emez pedig leydeni, 1540-iki vagy szintén velencei.

⁴ Heliodorus ismert művének e kiadását az 1607-ben elhalt német humanista Frankfurtban 1584-ben adta ki.

⁵ Nyomatott Kölnben, 1578-ban.

⁶ Értsd tovább: rariorum aliquot Stirpium, per Pannoniam, Austriam, et vicinas quasdam prouincias observatarum; melynek antverpeni 1583-iki kiadása legismertebb.

⁷ Megjelent: Löwenben, 1564-ben.

⁸ Kölni 1513-iki és párisi 1548-iki 8-r. kiadása ismeretesebb.

⁹ Antverpeni kiadása 1577-ből való.

¹⁰ Az 1585-ben elhunyt Muretus Marcus Antonius Lemovicensis 23 beszédének velencei kiadása.

¹¹ Folytatólagos czíme: Melancthonis, Calvini, Bezae, Ubiquetariorum, Anabaptistarum, Picardorum, Puritanorum, Arianorum et aliorum nostri temporis haereticorum.

Duo item libri Pestilentissimi Ministrorum Transsylvanicorum, cum thesibus Francisci Davidis, adversus sanctissimam Trinitatem.

Refutati Ab Antonio Posseuino Societatis Jesu. Denique Antithesis haereticae perfidiae, contra singulos articulos orthodoxiae fidei. A hazánkban is járt XVI. századi híres jezsuita e nálunk ismeretlen kis műve (Vilna, 1586. 8-r. 109 l.) nemcsak címlapon is jelzett tartalmaért, hanem azért is érdekelheti irodalmunkat, mivel 3-ik lapján olvasható Bodonyi István »nobilis Transsylvanus« ajánló levele Báthory István lengyel királyhoz, keltezve: Vilnae, Metropoli Lituaniae, Mense Martio M. D. LXXXVI. — A munka legkönynyebben hozzáférhető példánya a krakói hg. Czartoryski-könyvtárban 4597/5. sz. a. található.

*Libros sequentes emit Illustrissimus dominus d. episcopus
Simon Rudniczki.*

flor. gr.

Conciliorum omnium tam generalium, quam provincia-		flor. gr.
lium volumina quinque	decem
Titus Livius	4 —
Thesaurus linguae latinae ¹ 2 libri	5 —
De Hispanorum origine	2 —
Historia Platinae De vitis Pontificum ²	2 —
Opera D. Basilii Magni ³	3 —
Fasti et Triumphus Romanorum	3 —
Alexandri de Hales libri tres ⁴	6 —
Opuscula insigniora D. Dionysii ⁵	2 —
Apostolicarum constitutionum Clementis ⁶ opera	1 15
Opera D. Hieronymi libri tres ⁷	7 —
S. Thomae Aquinatis Summa totius theologiae libri 3	5 —
Philostrati ⁸ De vita Apollonii [Tyanei] liber unus	1 —
Chronica Ungarica	1 —
Antonius Bonfinius	1 15
De bono senectutis	— 20
De perfecto Cardinali	— 20
In sermonem Seraphici Doctoris	1 —
Osorii episcopi: De rebus Lusitanensibus 5 libri ⁹	5 —
Benedicti Pererii tomus prior: Commentarii ¹⁰	1 —
Eiusdem De communibus rerum omnium naturalium principiis ¹¹	1 —
Libri quatuor D. Bonaventurae ¹²	6 —

¹ Kiegészítő czíme: seu forum Romanum. Ívrétű három kötetes bázeli kiadása 1578-ból való.

² Ívrétű 1562-iki vagy 1568-iki kölni kiadása volt.

³ Kölni 1531-iki vagy velencei ívrétű 1535-iki kiadása lehet.

⁴ A középkori angol író »Universae theologiae summa« cz. műve velencei ívrétű 1575-iki 4 kötetes kiadásának három kötete.

⁵ Az 1471-ben meghalt velencei Dionysius Carthusianus művének kölni ívrétű 1559-iki kiadása.

⁶ Értendő V. Kelemen pápa, kinek ez ívrétű munkája »una cum apparatu domini Jo. Andree« először 1476-ban Rómában jelent meg.

⁷ A 420-ban elhalt Szent Jeromos művei 9 kötetes bázeli valamelyik XVI. század kiadásának három kötete.

⁸ Egész neve: Philostratus Flavius Lemnius; élt a VIII. században. Ívrétű bolognai 1501-iki ritka kiadása lehet.

⁹ Talán kölni kiadása, amennyiben »De rebus Emmanuelis regis Lusitaniae« cz. másik munkája Kölnben jelent meg 1574-ben.

¹⁰ A spanyol jezsuita e. művének teljes czíme: »Benedicti Pererii Valentini e S. J. commentariorum in Daniele prophetam libri sexdecim« s megjelent 1588-ban Leydenben.

¹¹ Kiegészítő czíme: et affectionibus; római 1576-iki ívrétű kiadás.

¹² E jelzés Szent Bonaventura »Perlustratio in archana tertii et quarti libri sententiarum« cz. művére vonatkozik, mely 1500-ban Nürnbergben jelent meg.

	flor. gr.
Origenes Adamantii ¹ libri 2	3 —
D[ivi] Antonii	1 —
D. Innocentii	1 —
Johannis Baptistae Tolongii Mantuani In omnes Davi-	
dicos Psalmos commentarii	1 —
Pro opere Ciceronis	4 —
Adagiorum liber unus Erasmi ²	1 —
Julii Caesaris Commentarii, liber unus	— 10
Justinus: Historia ³	— 10
Pymander Trismegistus ⁴	— 20
Herodoti Historiae	— 15
Friderici Nauseae Postilla ⁵	— 10
Pomerium de Sanctis	— 20
Item Pomerium sermonum fratris Pelbarti ⁶ De tempore,	
de Sanctis et Quadragesima	— 20
Dictionarium latino-graecum duo libri in octavo	— 20
Casi Politica	— 20
Virgilius	1 10
Institutiones iuris	— 18
Villae Johannis Baptistae ⁷	— 20

Maga a jegyzék Hartwich Orbán heilsbergi jegyző műve, mert ő rendezte a könyveket nagyság szerint s állítá össze e katalogusukat (a miért hat forintnyi tiszteletdíjat kapott) bár sietve, felületesen és tájékozottság nélkül, sok czimet csonkán, rövidítve vagy ép hibásan adván.⁸

¹ Richardus Simon álneve.

² Az 1536-ban meghalt híres Rotterdami Erasmus e művének van egy 1541-iki 8-r. leydeni és bázeli, kiadása s egy 1571-iki párisi.

³ Justinus historicus, Trogi Pompei epitomator művének 8-r. 1549-iki kölni kiadása lehet.

⁴ Teljes czíme: Pymander Mercurii Trismegisti. Kiadta jegyzetekkel Rosseli Hannibál krakói theologiai tanár. Nálunk ismeretlen ívrétű 1586-iki krakói kiadását »Liber V. de elementis et descriptione totius orbis« alczímmel Báthory István lengyel királynak ajánlta s ennek az a további magyar vonatkozása, hogy a kötet V. részében Báthory András biborosról, Wesselényi Ferenczről s Lengyelországban élt egyéb magyar társaikról is szól.

⁵ Német kiadása 1595-ben Ingolstadtban jelent meg egyszerre a latinnal.

⁶ E nevet a jegyzék német készítője (úgy látszik diktálásra) Balpartinak torzítá el, s dr. Karácsonyi János sziveskedett figyelmeztetni, hogy ez tulajdonképpen Temesvári Pelbárt XV. századi híres írónkra vonatkozik, kinek felsorolt három műve először 1498—99-ben s az utána következő években tömördek kiadásban jelent meg.

⁷ Meg van a jegyzék elején még egy példányban.

⁸ Az íráshibákat a jegyzékben egyszerűen kijavítottuk, mert nem tartottuk tanulságosnak külön jegyzékben felsorolni őket, s mutatóul csupán ezeket soroljuk elő: Zapper Zappor, Janson Jansen, Possevini Cathechismi Atheismi, Inonis Inonis, Siphilino Xiphilino, Orosii Osorii, Naveae Nauseae, Balparti Pelbarti helyett, stb.

III.

Báthory András könyvtára tehát — miként leltára mutatja — szétszóródott a világba. Legjavát két ládában Kraus János danczkai könyvkereskedő vette meg potom 160 forinton. Ez 1595-ben telepedett meg Danczkában könyvkötőmesterként s később könyveket is árult, sőt (a hagyatékból vásárolt munkák hasznával) még egy jövedelmező naptárt is indított.¹ Más részét Báthory második utódja Rudnicki Simon vármiai püspök szerezte meg 74 forinton, míg a többi egyenként kelt el 64 forinton. Ám az egész könyvtárárt még 300 frt se folyt be, pedig — számvetésünk szerint — közel 400 kötetből állott, a miből 136 ivrétű, 20 negyedréttű, 44 nyolczadrétű, 1 drb tizenhatodréttű volt, míg a többiek nagyságát nem tüntették ki. A testesebb köteteket általában forintjával árverezték el, s csak kevésért adtak 2—2¹/₂ forintot, de volt viszont olyan is, mely csak 6—10 garason kelt el.

Báthory András magyar kortársai, illetőleg XVI. századi katolikus főpapjaink közül *senki* nálánál nagyobb könyvtárt nem gyűjtött. Hiszen pl. Telegdi Miklós pécsi püspök 272 kötetet hagyott hátra,² s ezek nagyrészét is Oláh Miklós esztergomi érsektől örökölte.³ Pioppi Dénes modrusi püspök 142 művet,⁴ Mathesy István váci püspök csak 43 művet;⁵ a többiek meg alig néhányról hagyakoznak, ha ugyan önképzéssel s olvasással egyáltalán foglalkoztak.⁶ Még Naprági Demeter erdélyi választott püspöknek is csak 200—300 könyve volt, pedig e számba beleértendők azok is, melyeket a fejevári feldült palotában Báthory Zsigmond és András menekülésükkor otthagytak s Naprági magával vitt Győrbe.⁷

¹ Bär danczkai állami levéltári igazgató szíves közlése szerint.

² Könyvtáranak 1586-iki jegyzékét ld. e folyóirat 1880. évf. 37—50. l.

³ Ld. róla végrendeleti hagyakozását a Történelmi Tár 1896. évf. 156. l. Nehány könyve ismertetését a Könyvszemle 1883. évf. 61—66. l.

⁴ Jegyzékét a szepesi kamara állítja össze 1574-ben; u. o. az 1894. évf. 211. l.

⁵ 1591-iki jegyzékét ld. ugyanott, az 1897. évf. 276/7. l.

⁶ V. ö. Kollányi Ferencz »Könyvek a XVI. és XVII. századbeli főpapi hagyatékokban« cz. tanulmányával; ugyanott, az 1895. évf. 205—218. l.

⁷ Néhai Ráth Károly írja (a »Győri történelmi és régészeti Füzetek« 1865-iki III. k. 145. lapján), hogy midőn Naprági győri püspök lett, »elköltözésekor 200—300 darabra menő könyvtárával együtt, mely az irodalmi levéltárban őriztetik, számos korlátnoki irományokat is hozott magával«; s ezeket ma a püspöki nagyobb semminarium könyvtára őrzi.

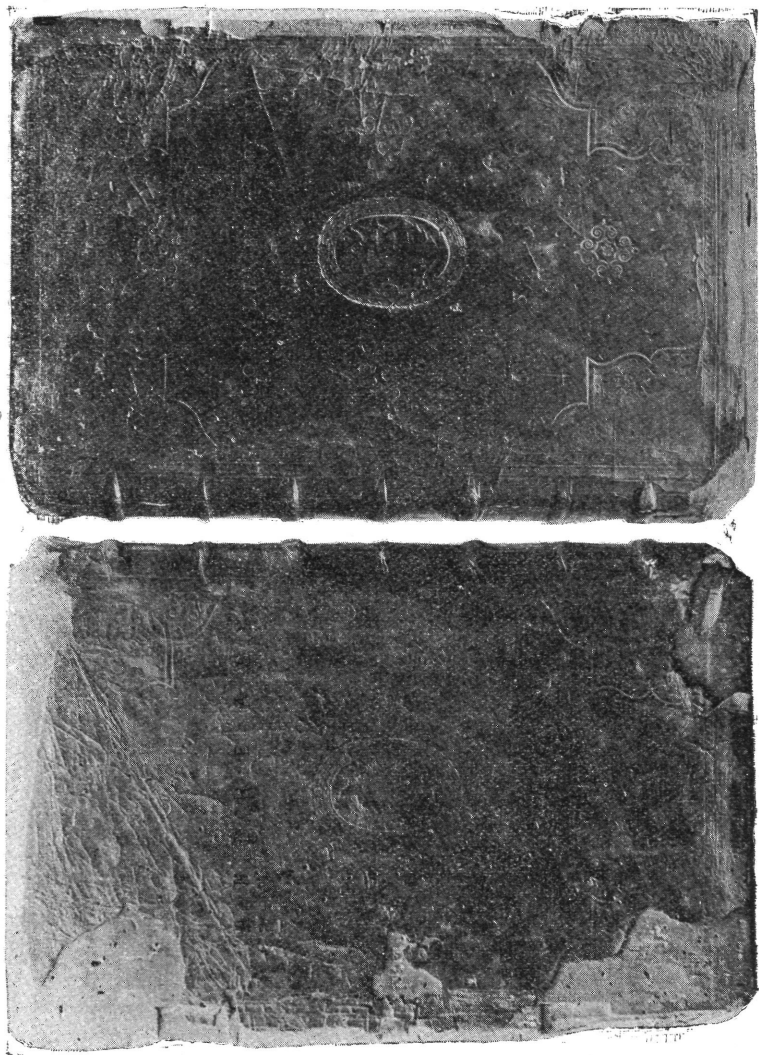
A világiak közt Zsámboki János humanistánknek, Miksa király udvari történetirójának volt 2600 kötetet meghaladó könyvtára,¹ csakhogy ő mint udvari- és íróember egész más eszközökkel s tisztán csak a tudománynak élve hordta össze irodalmi kincseit. Végül közel 600 kötetből állott 1575-ben a brassói gimnázium könyvtára,² mely úgyszólván nyilvános jellegű volt. Pedig Báthory András könyvgyűjteménye nem is annyira nagyságáért, mint értékeért s a művek ritkaságáért meglepő, elárulván azt a gondos figyelmet, melyet a biboros ritka kiadások s díszművek beszerzésére fordított. Mert érdekes, hogy pl. Gallen János kassai könyvkereskedő egész boltjában alig öt leydeni kiadást tartott, annyira nem fizették meg, s kötetei legnagyobb részének ára fél forinton alul maradt.³

Könyveinek összeválogatása is szaktudásra s gondosságra vall. Szembeszökő a theologiai művek s a classicusok nagy száma, melyek mindenféle kiadásban előfordulnak a jegyzékben. Látszik, hogy Báthory András korának humanista törekvéseit megértve, tudományban s vallásban egyaránt a régihez visszatérő iránya közepette előszeretettel olvasta az egyházi atyákat és jogtudósokat, a görög és római írókat, az újabb renaissance megteremtőit, s a levélírókat, kiknek stílusát követi s utánozza. Hanem teljesen mellőzte a hitvitázó irodalmat, s még kíváncsiságból is alig szerzett meg néhány olyan könyvet, mely a pápaság hatalma vagy a katolikus hit egysége ellen kelt ki. Nagy érdeklődést tanúsított azonban történeti s földrajzi művek iránt, s jól felszerelte magát szótárakkal, törvénykönyvekkel, a biborosok jogait és kötelességeit tárgyaló kisebb kiadványokkal és térképekkel, melyekre úgyszólván naponta szüksége volt, s figyelemmel kisérven az irodalmat, haláláig állandóan vásárolt könyvet. Így pl. 1599 újévére rendelte meg magának Bellarmino és Riber híres jezsuiták műveinek új kiadásait, míg az előző években egy szép ívrétű Tertulianust és bölcsészeti műveket vesz, kiváló vonzalommal használván Aristoteles munkáit.

¹ Említi Schönherr Gyula a Magyar Könyvszemle 1899. évf. 183. l.

² Ld. az Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde 1887-iki 21. kötet 625. l.

³ Ismertette ifj. Kemény Lajos a Könyvszemle 1895. évf. 310–320. l.

BÁTHORY ANDRÁS B. VÁRMIAI PÜSPÖK PLUTARCHOS-ÁNAK KÖNYVTÁBLÁJA.

Magyar könyveit, sajnos, nem sorolja fel az árverési lajstrom, hihetőleg mert azokra — fönn északon, a Keleti tenger partvidékén — nem akadt vevő s még jó, ha a biboros magyar szolgálai szétosztották maguk közt. De megtaláljuk Bonfini történetét két példányban, egy névtelen magyar krónikával együtt, és Temesvári Pelbárt három könyvét.

Kézirati műve is volt néhány, így pl. két bibliája és Jób könyve pergamenre írva, továbbá egy pergamenes Ciceroja, egy Aristotelese s egy vegyes tartalmú kötete, melyért mindössze hat garast adtak.

IV.

Báthory András elárverezett könyveinek ismertetett leltára azonban nem nyújt teljes képet könyvtáráról. Hiszen az csupán azokat a könyveit sorolja fel, melyek Heilsbergben még 1608 tavaszáig megmaradtak, és Isten a megmondhatója mennyi kallódhatott el, az alatt a tíz év alatt, mely halála óta eltelt. Mert hiányzanak belőle — egyebek közt — azok a művek, melyek *neki ajánlva* jelentek meg¹ s azok, melyek Báthory István király hadi tetteit dicsőítve és életét ismertetve föltétlenül meg lehettek a hálás unokaöcs gyűjteményében is. Nincs nyoma továbbá vörös ládájában tartogatott olasz könyveinek s nincsen felvéve egyetlen német könyve sem, holott levelei bizonyítják, hogy németül jól tudott. Annál meglepőbb hát, hogy a szétszóródott könyvek közül kutatásaink közben ötre szerencsésen rá is akadtunk, miként azokat az alábbiakban ismertetjük.

Ivrétü Plutarchos-ának czímlapja hiányzik, de a czim az A. levelen újra olvasható így: Plutarchi chaeronei, gravissimi et Philosophi et Historici, *Ethica*, sive *Moralia* opera: Hermanno Cruserio J. C. interprete; a miből megállapítható, hogy az »Opuscula Moralia sive Ethica Graece et de Viris illustribus« czimen megjelent 1537-iki bázeli 839 lapnyi kiadása. Báthory András halála után valamely egyház kezébe jutott, mert az »Authorum elenchus« végén e jellemző bejegyzést találjuk:

Sacerdos, qui hunc librum post obitum meum habere voluerit, decem: Nro 10 missas absolvere tenebitur pro animabus sacerdotum huius archidioecesis.

X. M. Podziemski.

¹ Ezekről más értekezés keretében fogunk beszámolni.

A sok gazdát cserélt könyv jelenleg Wolski Zsigmond varsói tanár-ismerősömé, a ki pár évvel ezelőtt egy zsidótól vette. István király •dedicatiojára és S. R. (Stephanus Rex) monogrammjára én figyelmeztettem, a miért viszonzásul lefényképezte számomra, s így az ő szívésségének köszönhetem, hogy nemcsak Báthory István ajánló sorait, de a mű egykorú kötését is betmutathattuk.

A másik munka Adrichomius Delphus Keresztély »Theatrum terrae sanctae et biblicarum historiarum cum tabulis geographicis aere expressis« cz. művének 1590-iki kölni (286 lapnyi) nagyívrétű díszkiadása, melyet a bíboros a pułtusi iskola egykori főnökétől, s későbbi jó barátjától, a plocki püspöktől kapott, mivel tábláján az ő super-exlibrise látható e körirattal: Petrus Dvni Wolsky D. G. Episcopus Plocensis. Báthory András azonban később (midőn őt 1593 július 11-én meglátogatta) Berzeviczy Mártonnak ajándékozta, minthogy lengyel-porosországi birtokai révén úgyis jóformán szomszédságában élt s így gyakran felkereshette heilsbergi kastélyában, hol a bíboros »szoros barátsága« emlékeül az alábbi ajánló sorokat írta be a mű második lapjára:

Magistro dno Martino de Berzevicia Episcopo Andras SR E
 Carolus Balhazars 11 Julij 1593 arcta amicitia
 dicitur honorabilis Holsternae
 Nec manus nec tempora sunt
 Andreas Carolus Balhazars

BÁTHORY ANDRÁS B. SAJÁTKEZŰ AJÁNLÓ SORAI BERZEVICZY MÁRTON RÉSZÉRE.

Az értékes könyv Berzeviczy halálával még éppen félszázadig maradt meg ellengyelesedett családjában, midőn unokája Berzeviczy Dorottya a lubaviai franciskánusoknak ajándékozta, a czimlap rézmetszetű díszítései közé írt e feljegyzés tanúsága szerint:

Hunc librum commodissimum Generosa ac M. D. Dorothea Berzewicewa obtulit fr[at]ribus minoribus obser: conventus Lubauensis. A. D. 1646. 13. Augusti.

Későbbi tulajdonosa a »Bibliotheca Seminarii Clericalis Episcopalis Culmensis Pelpini« lett, jelenleg pedig az Erdélyi Országos Múzeum könyvtáráé.

Ugyanez az intézet, illetve annak kéziratára őrzi XVI. századi írású s 1538—47-iki okleveleket tartalmazó »Cancellaria Polonica« című 384 lapnyi (21×32 cm. nagyságú) kötetét, melynek 343/5. üresen maradt lapjára Báthory Zsigmond (Heilsberg, 1599 november 18-iki kelettel) érdekes levelet jegyzett be tíz éves unokaöcscse: Báthory Gábor (a későbbi fejedelem) számára, a ki akkoriban ott tartózkodott s a jezsuitáktól tanult. Ez a levele teszi értékessé az egykorú, de egyszerű kötetű könyvet, melyet Zsigmond fejedelem — vagy tán maga a kis Báthory Gábor — később magával hozott Erdélybe; s a kötet tartalma a lengyelek történelmét is becses új adatokkal bővíti.¹

Szintén a kolozsvári múzeumi könyvtárba jutott a véletlen folytán Clusius Károly »Rariorum aliquot stirpium . . . historia« cz. ismert növénytani műve antverpeni (1583-iki 8-r.) fametszetes kiadású példánya. A kötet préselt pergamenkötése olasz munkára vall, s úgy látszik Rómában vette ujdonságként Báthory András, a ki belső lapjára e jeligét írta be: 1583. *Nomen Domini turris fortissima*. A kötet egyike azoknak, melyeket az árverésen Kraus könyvkereskedő szerzett meg; a könyvek egy része tehát Dancz-kából hazánkba jutott, s talán a tudománykedvelő Naprági püspök gyűjteményébe.

Becsés végül »In universam Aristotelis philosophiam questiones« című (321 lapnyi) 4-r. kézirati kötete, mely ma a krakói Jagiello-egyetemi könyvtár kéziratárában található 2657 sz. a.

¹ Először mi használtuk fel vonatkozó adatait »Izabella királyné« életrajzában; majd Zakrzewski Vincze krakói egyetemi tanár ismertette.

leltározva. Ezt maga a bíboros másoltatta egyik Braunsbergben tanuló pártfogoltjával, Székely Mátyással,¹ mit a 74. lap jobb alsó szélére tett e szavaiból tudunk: 15 Martii 97 anno M. Siculus. Két hét múlva újra beírta az 1597 márczius 29-iki keltet, midőn a 89. lapot bevégezte, a kötet utolsó sorából pedig megtudjuk, hogy 1598 április 10-ikén fejezte be apró írású unalmas munkáját, bár a címek rubrikálásával s az egyes fejezeteknek zöld és piros festékekkel való díszítésével az egész kötetet csinosabbá akarta tenni. Legjobban díszíti ám a könyvet Báthory András fametszetű s füstbe nyomott ex-librise, melylyel tulajdonjogát e kötet első lapján kifejezte, nem is gondolván arra, hogy ő az első magyar könyvgyűjtő, a ki ilyesmire is kiterjeszté figyelmét, s az első fajmagyar ember, a ki ex-librist használ. Munkája durva utánzata a bíboros gyűrűspecsjének, azza a bővítéssel, hogy családi címerképe: a hármaskasfog fölé (szokatlanul) koronát is helyezett vésojé; körirata pedig a következő:

ANDREAS · BATORIVS · S · R · E · CARDINALIS · EPISCOPVS · WARMIE[N]SIS *

Ennél több könyvének nem juthattunk nyomába, habár a leltár alapján² a danczkai, braunsbergi, krakói, ilyvói és más könyvtárakban is tettünk kísérletet.

V.

Magáról az érdekes kimutatásról megjegyezzük, hogy mivel a könyvek rövidített címeinek száraz közlését nem tartottuk eléggé tanulságosnak, igyekeztünk kutatásainkkal megállapítani teljes címeiket, továbbá, hogy mily kiadásuak voltak s lehettek a felsorolt művek, s melyeknek mily magyar vonatkozása van? El kelle természetesen eleve tekintenünk a classicusok munkáitól s a biblia-kiadásoktól, melyeknek megállapítása szinte lehetetlen lett volna. De a többi munkát főleg a római egykori jezsuita-collegium, ma Vittorio Emanuele- s a Casanatense-könyvtár czédula-katalogusából nyomoztuk ki, mintegy ezzel is jelezni

¹ Braunsbergben megjelent s Báthory Andrásnak ajánlt 1597-iki művét idézi Szabó Károly: R. M. K. III/1. k. 916. sz. a.

² Melynek korrekuráját eredetijével dr. Karge Pál königsbergi állami levéltáros szíveskedett összevetni, a mit ez úton is hálásan köszönök.

óhajtván a művek ritkaságát és becsét, mivel az ismert könyvészeti munkákból (vagy épen egyéb könyvtárakból) különben is alig ötven könyvről találtunk felvilágosítást.

Mind ez adatok összesége s e könyvjegyzék fényesen tanuskodik Báthory András bíboros vármiai püspök műveltségéről, olvasmányairól és tudományos hajlamairól. S ez eddigelé kevésbé, vagy félreismert magyar történeti alakunk egyénisége, jelleme és élete rajza minden esetre csonka és homályos maradt volna, ha tanulmányainak és irodalmi foglalkozásának e tükrét nem ismerjük vala meg.

BÁTHORY ANDRÁS B. KÖNYVJELZŐJE.

ELŐMUNKÁLATOK A »TRIPARTITUM« ÚJ KIADÁSÁRA 1603-BAN.

TAKÁTS SÁNDORTÓL.

Az ausztriai kormányzések közül Magyarországon az udvari kamarának volt a legnagyobb hatásköre. Minden ügybe beleavatkozott, tudomása és hozzájárulása nélkül nálunk semmiféle kamarai ügy nem történhetett. Ezen sokoldalú tevékenységében legkevésbé sem zavarta az a körülmény, hogy a magyar törvénykönyv beavatkozásának jogosságát soha el nem ismerte, s hogy az egész ország égő gyűlölettel fogadta minden intézkedését. Nagy lévén a hatásköre Magyarországon, azt kéne hinnünk, hogy az udvari kamara tagjai a magyar törvénykönyvet gyakran lapozgatták. Biz ezt nem tették. A jószágelkobzásokhoz, eladásokhoz, bérletekhez, vám-, bánya- és adóügyekhez magyar törvény nem kellett; az udvari kamara a nélkül is elintézte azokat. Am a XVII. század elején közelgett a ribilliók korszaka, a melynek sötét árnyékát már 1603-ban is látni lehetett. Az üldözések, vagyonelkobzások és a fiskális ügyek nagyon elszaporodtak. Miután Erdélyben sikerült a vagyoni viszonyokat a németiség javára teljesen felforgatni, Unverzagt és társai azon igyekeztek, hogy Magyarországon is hasonló állapotot teremtsenek. A sok fiskális ügy és hűtlenségi pör tág teret nyitott az udvari kamarának arra nézve, hogy a magyar kamarai ügyeket még jobban felkavarja, s hogy azok elintézésére vonatkozólag kizárólagos jogát biztosítsa. Az udvari kamara 1603-ban és 1604-ben a bekövetkező országgyűlésre már erősen dolgozott a kamarai előterjesztéseken és újításokon. Mindezen dolgokban nem nélkülözhetette a magyar törvénykönyvet.

Az 1603. év április 12-én, majd ismét május 6-án leírt a magyar kamarához és a *Constitutiones Regni Hungariae*, valamint a *Decretum Tripartitum* című nyomtatott művek három-három példányát kérte, azzal a hozzáadással, hogy ha e munkák

kaphatók nem volnának, azoknak sajtó alá rendezéséről és kinyomtatásáról gondoskodjék, illetve a költségekről előterjesztést tegyen. E felszólításra a magyar kamara 1603. július 4-én azt felelte, hogy a szükséges példányok előteremtését és az esetleges kinyomtatás ügyét nemzeti *Pech Lipót* magyar kamarai perceptor uramra bízta.

Pech Lipót a maga jelentésében megírta, hogy mindent elkövetett a kívánt három példány előteremtésére, de a Tripartitumból két példánynál többre szert nem tehetett. A kiadás, úgy látszik, teljesen elfogyott s csupán a Wagner-féle német fordítása kapható. A Constitutiones Regni Hungariaeból ellenben sehol egyetlen példány sem kapható (»Constitutionum autem exemplaria venalia nulla restant, et ne unicum quidem«). Az említett Tripartitum két példányához sikerült egy indexet is (»Enchiridion Decretorum seu Constitutionum Regni Hungariae«) szereznie.

A mi az újból való nyomtatás ügyét illeti, mivel a Constitutiók régi kiadása az anyagot csak 1583-ig tartalmazza, az új kiadásba 1603-ig az újabb constitutiokat is fel kell venni. Ez esetben az új mű egy példányához 270 ív papiros kell. Ha ötszáz példányt nyomtatnak, úgy összesen 270 csomó (rizsma) papir kell. Csomója egy tallérba kerülvén, a papir ára 270 tallerra fog rúgni. A nyomdában egy-egy ív kinyomtatása 2 tallérba, az egész munka nyomtatása tehát 540 tallérba fog kerülni. A Tripartitumhoz 110 ív (phylira seu arcus) papir kell; ennek és a nyomtatási költségeknek ára mintegy 330 tallerra rúgna. A két munka összes kiadása tehát 1140 tallérba kerülné. Azonban igen kívánatos volna, hogy a nyomtatást és a correcturát egy tudós ember folyton ellenőrizze, s hogy a nyomtatandó munkához jó indexet készítsen. Ingyen az ilyen munkára vállalkozó aligha akad. Ezért tehát az illető vállalkozót fizetni kell. Mivel ilyen embert Bécsben könnyebben lehet találni, mint Pozsonyban, leghelyesebb lesz, ha correctort ott keresnek.

A magyar kamarának és Pech Lipótnak ezen jelentésére a *Hinterlassene Hofkammer* Bécsből 1603. július 15-én az *Anwesende Hofkammer*-hez Prágába megírta, hogy a Tripartitumból kapott két példány közül az egyiket Bécsben tartotta, a másikat pedig Prágába küldötte. A két munka újabb kiadását illetőleg leghelyesebb volna, ha itt Bécsben nyomtatnák a munkákat. Erre

a dologra egy idevaló könyvnyomtató: *Formica* már ajánlatot is tett. Ha az egyességet vele idejében megkötik, még az országgyűlés előtt mindkét munkát elkészíti. Nekünk úgy tetszik, hogy leghelyesebb volna, ha kellő anyagi támogatással kiadót lehetne szerezni. A magyar és az udvari kamara részére ugyanis legföljebb harmincz példány szükséges; a többi példány tulajdonkép mit sem ér. De ha a munkát kiadóra bíznák, úgy a fölös példányokat Magyarországon és másutt szép haszonnal értékesíthetné. Erre a célra igen alkalmasnak látszik *Wagner Ágoston pozsonyi »publicus notarius«*, a ki a magyar jogtudományban eléggé jártas, s a ki a *Decretum Tripartitumot* németre fordítá és kiadá. Wagner hajlandó a munkát magára vállalni, ha ő felsége 6—700 talérral támogatná, s neki privilegiumot adna, hogy húsz évig a nevezett két munka kiadási joga kizárólag őt illeti. Mi — írja a kamara — ajánljuk, hogy Wagnerral szerződés köttessék, s neki az üresedésben levő esztergomi érsekség és veszprémi püspökség jövedelméből ötszáz tallér segély utalványoztassék. Talán annyival is megelegszik. A kívánt privilegiumot (húsz évre) a birodalmi kancellária állítsa ki, s ennek fejében Wagnert kötelezze, hogy mindkét munkából 30—40 példányt ingyen átengedjen.

Az udvari kamara e jelentéséhez mellékelte Wagner Ágostonnak Pozsonyban 1603. július 11-én kelt és Porsio Henrik kamarai tanácsoshoz intézett levelét, melyben elmondja, hogy már értesült a *Constitutiones Generales* és a *Tripartitum Regni Hungariae* tervezett kiadásáról. E fölötte fontos munkát — úgymond — szívesen magára vállalja, ha az udvar neki 700, vagy legalább 600 tallért ad, s biztosítja, hogy a munkákat húsz évig senkinek sem engedik újra kinyomtatni. Ez esetben ő a correcturát végezné, jó indexet készítene, s az 1592-től 1603-ig terjedő constitutiókat is sajtó alá rendezné. Ez a munka sok fáradságba és jelentékeny kiadásba kerül. A mikor én — írja Wagner — a *Tripartitum* német fordítását kiadtam, a tömérdek munkán kívül közel másfélezer talléromba került (»respectu des Tripartiti, welches ich vor diesem ins teutsch vertiert und trucken lassen, ausser meiner Mühe, und dass ich auf meinen aignen Kosten der Sachen beiwohnen muesste, sich nahe auf 1300 Thaler erstrecken wurde«). Ezt a munkát bárkire bízni nem lehet; mert a magyar terminusokat nem mindenki érti alaposan. Kívánatos volna, hogy a munka minél előbb elké-

szüljön. Én — írja — a haza javára semmiféle fáradságtól és munkától vissza nem riadok.

Wagner ajánlatát úgy ő felsége, mint az udvari kamara elfogadta. A magyar kamara a munkáért kívánt 600 tallért leszorította 400 tallerra s Wagnerrel még abban is megegyezett, hogy az a privilegium fejében mindkét munkából ötven-ötven példányt ingyen átenged.

Wagner, miután a magyar kamarával megegyezett, azonnal hozzáfogott a munkához. Azonban a királyi jóváhagyás még kezéhez sem érkezett, mikor a derék férfiú hirtelen meghalt. Az ő halálával aztán az egész irodalmi vállalat dugába dőlt. A király és a kamarák ugyan megmaradtak eredeti tervük mellett, de hozzáértő, alkalmas vállalkozóra szert tenni többé nem bírtak.

Az udvari kamarának Prágában levő része 1603. szeptember 13-án már tudta, hogy Wagner Ágoston meghalt. Épp ezért az udvari kamarának Bécsben hagyott részét ő felsége nevében felszólította, hogy 4—500 tallérnyi segély mellett — a Wagner-fele feltételekkel — új kiadót, illetve vállalkozót keressen. A bécsi udvari kamara e jelentés vétele után a magyar kamarához fordult. Az 1603. év december 10-én kelt átiratában arra kéri tehát a pozsonyi kamarát, hogy a már többször említett két munka kiadására 4—500 tallérnyi segélyvel képzett és tudós egyéneket keressen és ajánljon. A magyar kamara, a mint december 13-án kelt feliratában maga is bevallja, az udvari kamara átiratát nem értette meg teljesen. Nem tudjuk — írják vissza — vajjon a jelzett 4—500 tallért annak szánták-e, a ki a sajtó alá rendezést és a correcturát végzi, vagy pedig annak, a ki a nyomtatást végzi. Ha a jelzett összeg a könyvnyomtatónak szól, akkor mi marad annak, aki a két munkát a sajtó alá rendezi. Ilyen munkát ingyen senki sem vállal magára; mindkét dologra meg igen kevés 4—500 tallér.

A magyar kamara átiratára a bécsi udvari kamara 1603. decz. 17-én az egész ügy történetét újra elmondván, kijelenti, hogy Wagner halálával a Constitutiok és a Tripartitum kiadásának ügye ugyan megakadt, de abba nem maradt. A magyar kamara keressen alkalmas és kellőleg képzett embereket, a kik készek a két munka kiadására oly feltételek alatt, a mint azt a boldogult Wagner elfogadta.

Talált-e ilyen embert a magyar kamara, nem tudjuk. Ha akadt volna, sem sokra mehettek vele, mivel az 1604. év eseményei, majd a Bocskay-fele harcok az ilyen ügyeket mind háttérbe szorították. A Constitutiones és a Tripartitum, a kolozsvári és a debreczeni kiadásoktól eltekintve, jó ideig nem is látott napvilágot. Csak 1628-ban jelent meg Bécsben Caspar ab Rath költségén és sajtóján a nevezett két munka együttesen; de ehhez a kiadáshoz az előbbi tárgyalásoknak semmi közük sem volt.

VIDÉKI KÖNYVTÁRAINK 1903-BAN.

A múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelősege terjedelmes jelentésben számolt be 1903. évi működéséről, részletes képet nyújtva a hatáskörébe tartozó múzeumok és könyvtárak állapotáról és azok fejlesztése érdekében tett intézkedéseiről.

A törvényhatóságok, községek, vallásfelekezetek és egyesületek által fentartott múzeumok és könyvtárak közül ez évben a következők tartoztak a múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelősege alá:

1. Árva vármegye Csaplovits-könyvtára Alsókubinban, 2. az aradi Kölcsey-egyesület múzeuma, 3. Bars-vármegye múzeuma Aranyosmaróton, 4. a besztercebányai városi múzeum, 5. a békéscsabai múzeum (a békéscsabai múzeum-egyesület tulajdona), 6. a budai könyvtár (a budapesti könyvtár-egyesület tulajdona), 7. a debreczeni ev. ref. főiskola múzeuma és könyvtára, 8. a szolnok-doboka-vármegyei múzeum Deésen (a szolnok-doboka-vármegyei irodalmi, történelmi és ethnographiai társulat tulajdona), 9. a hunyad-vármegyei múzeum Déván (hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat tulajdona), 10. az esztergomvidéki régészeti és történelmi társulat múzeuma Esztergomban, 11. a felkai Tátra-múzeum (a felkai Tátra-múzeum-egyesület tulajdona), 12. a győri városi könyvtár, 13. a békésvármegyei múzeum Gyulán (a békésvármegyei közművelődési egyesület tulajdona), 14. az alsófehérmegyei történelmi, régészeti és természettudományi egyesület gyulafehérvári múzeuma, 15. a halasi ev. ref. főgimnázium könyvtára, 16. a hódmezővásárhelyi ev. ref. főgimnázium könyvtára, 17. a honti múzeum Ipolyságon (a hont-vármegyei múzeum-társulat tulajdona), 18. a kassai városi múzeum, 19. a kecskeméti városi múzeum és könyvtár, 20. a keszthelyi balatoni múzeum (a keszthelyi balatoni múzeum-egyesület tulajdona), 21. az erdélyrészi Kárpát-egyesület múzeuma Kolozsvárott, 22. a komáromi

múzeum (a komárom-vármegyei és városi múzeum-egyesület tulajdona), 23. a losonczy városi közkönyvtár, 24. a mosonvármegyei múzeum Magyaróvárott, (a mosonmegyei történelmi és régészeti egyesület tulajdona), 25. a máramarosszigeti ev. ref. főiskola könyvtára, 26. a máramaros-vármegyei múzeum Máramarosszigeten (a máramaros-vármegyei múzeum-egyesület tulajdona), 27. a borsod-miskolczy múzeum Miskolczon (a borsod-miskolczy közművelődési és múzeum-egyesület tulajdona), 38. a miskolczy ág. ev. egyház könyvtára, 29. a nagybányai városi múzeum, 30. a nagyenyedi Bethlen-főiskola múzeuma, 31. Szatmár vármegye múzeuma Nagykárolyban, 32. a nagyszebeni erdélyi Kárpát-egyesület (Siebenbürgischer Karpathen-Verein) múzeuma, 33. a biharvármegyei múzeum Nagyváradon (a biharmegyei és nagyváradai régészeti és történelmi egyesület tulajdona), 34. a nagyvárad kir. jogakadémia könyvtára, 35. Szabolcs vármegye múzeuma Nyíregyházán, 36. Szabolcs vármegye törvényhatósági közkönyvtára Nyíregyházán, 37. Nyitra vármegye múzeuma Nyitrán, 38. a pécsi városi múzeum, 39. a poprádi Kárpát múzeum (a magyarországi Kárpát-egyesület tulajdona), 40. a pozsonyi orvos és természet tudományi egyesület múzeuma, 41. a pozsonyi városi könyvtár, 42. a pozsonyi városi múzeum, 43. selmeczbányai városi múzeum és könyvtár, 44. a sepsiszentgyörgyi székely nemzeti múzeum (Háromszék vármegye tulajdona). 45. Sopron vármegye és Sopron sz. kir. város régiségi múzeuma, 46. a szabadkai városi múzeum és közkönyvtár (a szabadkai közkönyvtár- és múzeum-egyesület tulajdona), 47. a szatmári Kölcsey-kör múzeuma, 48. a szegedi Somogyi-könyvtár és városi múzeum, 49. Tolna vármegye múzeuma Szegszárdon, 50. a csongrád-vármegyei múzeum Szentesen (a csongrád-vármegyei történelmi és régészeti társulat tulajdona), 51. a vas-vármegyei múzeum Szombathelyen (a vas-vármegyei kulturegyesület tulajdona), 52. a délmagyarországi természet tudományi társulat múzeuma Temesvárott, 53. a délmagyarországi történelmi és régészeti múzeum Temesvárott (a délmagyarországi történelmi és régészeti múzeum-társulat tulajdona), 54. a temesvári városi könyvtár, 55. a tiszafüredi múzeum és könyvtáregyesület tulajdona), 56. a turócszentmártoni tót múzeum (a múzeumi tót-társaság tulajdona), 57. a váczy múzeum (a váczy-egyesület tulajdona), 58. a verseczi városi múzeum, 59. a verseczi

városi nyilvános könyvtár, 60. Veszprém vármegye múzeuma Veszprémben, 61. a bács-bodroghvármegyei történelmi társulat muzeuma Zomborban

Ama néhány önálló könyvtáron kívül, a mely e jegyzékben mint a főfelügyelőség hatáskörébe tartozó gyűjtemény szerepel, a többi intézet közül is a legnagyobb rész, majdnem valamennyi bir olyan könyvgyűjteménnyel, a mely nyilvános könyvtár szerepét tölti be vagy annak betöltésére alkalmassá fejleszthető, a melyek tehát méltók arra, hogy a tudományos és ismeretterjesztő könyvtárak közé soroztassanak, s a múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelősége ez intézetek felett az állam gondoskodását közvetítve, elsőrangu tényező szerepét tölti be a hazai könyvtári ügy fejlesztésére irányuló nagy közművelődési mozgalomban. E fontos hivatású országos testületnek működése eredményei felől a nyilvánosság elé terjesztett jelentéséből a könyvtári ügyre vonatkozó adatokat az alábbiakban ismertetjük.

A főfelügyelőségnek 1903-ban a hatáskörébe tartozó intézetek rendes évi segélyben való részesítésére az állami javadalom rendes tételeiből 39,000 korona állott rendelkezésére, melynek szétosztása iránt a múzeumok és könyvtárak országos tanácsával egyetértésben terjesztette javaslatait a vallás- és közoktatásügyi miniszter elé.

A segélyezési javadalom az egyes gyűjtemény-csoportok között szükségletük arányában osztatván meg, abból könyvtári czélokra 15,000 korona jutott. S ez összegből a szegedi Somogyi-könyvtár 1500 kor., az aradi Kölcsey-egyesület könyvtára, a debreczeni ev. ref. főiskola könyvtára, a halasi ev. ref. főgimnázium könyvtára és a nyitrai múzeum egyenként 1000 kor.; a budai könyvtár, a szombathelyi és a veszprémi múzeumok 800 kor., a hódmezővásárhelyi ev. ref. főgimnázium könyvtára, a kecskeméti városi könyvtár, a pécsi városi múzeum, a sepi-szentgyörgyi székely nemzeti múzeum és a szabadkai közkönyvtár 600 kor., a besztercebányai városi múzeum, a győri városi könyvtár, a nagykarolyi múzeum, a selmecbányai városi múzeum és a szegedi múzeum 500 kor., a békéscsabai múzeum és a szatmári Kölcsey-kör múzeuma 400 kor. segélyben részesültek, melyek első sorban az illető gyűjtemények gyarapítására voltak hivatva fedezetül szolgálni.

Könyvtári építkezésekre és beruházási jelleggel bíró beszerzésekre az 1903. évi állami költségvetésben a rendkívüli kiadások rovatában a következő tételek voltak előirányozva: a pozsonyi városi közkönyvtárnak 40,000 kor. segély 3-ik részletétől 4000 kor., a budapesti könyvtáregyesület központi könyvtárának 5000 kor. berendezési segély 2-ik részletétől 1000 kor., az alsókubini Csaplovits-könyvtárnak 30,632 kor. építkezési segély 1-ső részletétől 5000 kor., a Miskolczon létesítendő nyilvános könyvtár építkezésére 20,000 kor. 1-ső részletétől 2000 kor. Ezek közül azonban az állami költségvetési törvényjavaslat országgyűlési tárgyalásában beállott megakadás miatt csak a már korábban megszavazott segélyek részleteinek, nevezetesen a budai könyvtár és a pozsonyi városi könyvtár segélyeinek folyósítása iránt történetelt intézkedés. Az alsókubini és miskolczi könyvtári építkezések segélyezési tételeinek folyósítása az 1903. év folyamán nem volt eszközölhető. Ez évben utalványoztatott ki az 1902. évi állami költségvetésnek rendkívüli kiadási rovatából a pozsonyi városi közkönyvtár rendkívüli segélyének 2. részletétől 4000 kor., valamint a máramarosszigeti ev. ref. főiskola könyvtárának olvasóterme berendezésére engedélyezett 4000 kor. Ez utóbbi összeg azonban egyelőre az országos főfelügyelőség házi pénztárában lett letétképen elhelyezve és csak az 1904. év folyamán volt rendeltetési céljaira bocsátható.

A hazai nyomdatermékek sajtóügyi köteles példányaiból az 1898-ban véglegesen megállapított szétosztási tervhez híven az erdélyi múzeum könyvtárán kívül a budai könyvtár, a debreczeni ev. ref. főiskola könyvtára, a kassai múzeum, a nagyváradi kir. jogakadémia könyvtára, Szabolcs vármegye nyiregyházai törvényhatósági könyvtára, a pécsi városi múzeum, a pozsonyi városi közkönyvtár, a selmeczbányai városi múzeum, a szegedi Somogyi-könyvtár, a szombathelyi múzeum és a temesvári könyvtár kapták meg az 1902. év folyamán beszolgáltattott anyagot.

A főfelügyelőség ezen felül jelentékeny könyvadományokban részesítette a hatáskörébe tartozó intézeteket, és az ország többi könyvtárait. Az év folyamán általa szétosztott könyvek száma 1060-ra rug, és ebből 817 kötet, illetve füzet szolgált az állami felügyelet alatt álló közgyűjtemények gyarapítására.

A jelentés részletesen számol be a hatáskörébe tartozó könyv-

tárak fejlesztése érdekében tett egyéb intézkedéseiről, azok eredményeiről, s általában ez intézetekkel folytatott hivatalos érintkezéseinek menetéről. Ez adatok 33 könyvtár állapotáról adnak részletes értesítést.

Árva vármegye alsókubini Csaplovits-könyvtáráról a jelentés e részében azt olvassuk, hogy alkalmas helyiség hiányában egyáltalán nem képes megfelelni rendeltetésének. Az a sajnos körülmény, hogy az 1903. évi költségvetési előirányzat új tételei törvényhozási szentesítés hiányában nem voltak folyósíthatók, lehetetlenné tette az immár elodázhatatlan építkezés megkezdését; s a könyvtár mostani elhelyezésének módja még a könyvanyag gyarapításának, rendszeres feldolgozásának is útját állotta. A főfelügyelőség ily körülmények között ez évben sem hozhatott a könyvtár részére rendes gyarapítási segélyt javaslatba s törekvése csupán arra szorítkozott, hogy a könyvanyag czédulázásának már 1901-ben megkezdett munkálatait a lehetőséghez képest siettesse. Az ehhez szükséges költségek fedezéséhez a könyvtár vezetőségének az 1899—1901. évi államsegélyből 800 kor. állott rendelkezésére; de a helyiség szűk volta miatt ez a munka is csak lassú menetben haladhatott és teljesen megakadt az év végén, midőn a könyvtár törzsanyagát eddigi helyiségéből, a bedőléssel fenyegető régi városházából, sürgősen ki kellett üríteni. A könyvanyag azóta a vármegyeház nagytermében van felhalmozva: önként értetődik, hogy ez állapot soká nem tarthat s azon a könyvtári építkezés megkezdésével mielőbb segíteni kell.

A könyvtár az év folyamán vétel útján 1, ajándék és csere útján 317 művel gyarapodott; a főfelügyelőségtől ajándékba kapott könyvek száma 11. Használatra kikölcsönzöttetett 72 mű 99 kötete. A rendezés folyamán a címjegyzék számára 771 munkáról készült czédula, s a könyvtár rendezett anyagából a bibliografiai ritkaságok a könyv történetét felölelő állandó kiállításban tétettek közszemlére. E kiállításon kívül Rexa Dezső könyvtárnok ismeretterjesztő előadásokkal igyekezett a könyvtár iránt az érdeklődést ébrentartani.

Az aradi Kölcsey-egyesület az ez évben kapott 1000 kor. könyvtári segélyt az előző évi segélyekhez hasonlóan az Atzél-könyvtár vételárának törlesztésére fordította. A könyvtár ügyében, mely eddig ládáokban becsomagolva, rendezetlen állapotban hevert,

örvendetes fordulatot jelent az egyesület vezetőinek az a törekvése, hogy a polgári iskola helyiségében gondoskodnak számára ideiglenes helyiségről és állandó munkaerő alkalmazásával megkezdik annak rendezését; az országos főfelügyelőség a maga részéről már ez év folyamán megtette a lépéseket arra, hogy a rendezés költségeinek egy része az állami javadalomból nyerjen fedezetet.

A besztercebányai városi múzeum fejlődésében nagy lépést jelent Besztercebánya sz. kir. város közönségének az az elhatározása, hogy az úgynevezett Mátyás-ház múzeumi czélokra való helyreállításának 30,958·53 koronával előirányzott költségei fele részét magára vállalja, ha a költségek másik fele az állami javadalomból nyer fedezetet. A műemlékek országos bizottsága az országos főfelügyelőség felkérésére késznek nyilatkozván az állami hozzájárulás költségeiben való osztozásra, most már csupán az országos főfelügyelőség költségvetésének keretén belül kért összeg engedélyezésétől függ, hogy az építkezés mielőbb megkezdessék. A kérdés ily megoldása nemcsak a városi múzeumnak biztosít megfelelő otthont, hanem a városnak azt a tervét is kivihetővé teszi, hogy a városi könyvtárat a besztercebányai történelmi társulat könyvanyagával egyesítve, ezzel tekintélyes nyilvános könyvtárt bocsásson a város értelmiségének rendelkezésére. Az orsz. főfelügyelőség e törekvést 500 korona gyarapulási segély kieszközlésével támogatta, hogy abból helyi vonatkozású irodalmi termékek összegyűjtésén kívül első sorban a nyilvános könyvtár kezeléséhez szükséges bibliografiai segédkönyvek szereztessenek be. Az ez évi segély ily irányban történt felhasználásáról beterjesztett jelentés mellett a városi tanács ez év folyamán számolt be az 1902. évi 500 koronás könyvtári segély és az 1901-iki régészeti segélyből fenmaradt 38·94 kor. felhasználásáról. A két évi könyvtári segélyből 27 mű 72 kötete szereztetett be és 127·47 kor. fordítottatott könyvkötésre.

A békéscsabai múzeum ez évben számolt el az 1902. évi könyvtári segély felhasználásával, melyből 51 mű 66 kötetét szerezte be és 81·60 koronát fordított könyvkötésre. Az 1903-iki könyvtári segélyből 34 munka 38 kötetben szereztetett be és egy könyvtári szekrény költségei fedeztettek.

A budai könyvtár fentartó hatósága, a budapesti könyvtár-egyesület, pontos és részletes jelentésekben számolt be a könyvtár

1902. évi állapotáról s az 1902. és 1903. évi gyarapodási segély felhasználásáról, s e jelentések adatai örvendetes képet nyújtanak arról a szép eredményről, a melylyel ez intézmény hivatását betölti. Az 1902. évi 800 koronás államsegélyből 117 kötet szereztetett be. 1903-ban hasonló nagyságú segélyben részesült; az ebből beszerzett könyvek 155 kötettel gyarapították a könyvtár anyagát; ehhez járul a budapesti főügyészséghez beérkező sajtóügyi kötelese példányokból a helyi vonatkozású nyomtatványok tekintélyes száma. A könyvtár ezen kívül ajándék útján 64 kötettel gyarapodott; állománya ez év végén 14.744 darabot tett ki, látogatóinak száma 5278 volt. A rendkívüli butorozási segély 1902. és 1903. évi részlete fejében kiutalványozott 2000 koronának rendeltetési céljára történt felhasználása 3000 koronára apasztotta le az egyesületnek a könyvtár berendezéséből eredő tartozását.

A debreczeni ev. ref. főiskola nagykönyvtára és az azzal kapcsolatos gyűjtemények szervezete a tiszántúli ev. ref. egyházkerület november havi közgyűlésén megállapított szabályzatban nyert új alapokat, melynek rendelkezései lehetővé teszik, hogy e becses gyűjtemények az oktatási célok szolgálata mellett jelentőségükhöz mérten állhassanak a nyilvánosság szolgálatában. E szabályzatban a múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelőségének felügyeleti joga a nagykönyvtár és a természetrajzi gyűjtemények felett arra az időre, a míg állami segélyben részesülnek, a főfelügyelőségi szervezeti szabályzat illető pontjának szószerint való idézésével mondatik ki. Az 1902. évben kiutalványozott 8000 kor. rendkívüli segély felhasználása ama körülmény miatt szenvedett haladékot, hogy a könyvtár igazgatósága részéről benyújtott tervezet hiányainak pótlása s némely, a felügyeleti joggal kapcsolatos kérdések tisztázása a főfelügyelőség részéről előzetes tárgyalásokat tett szükségessé. Dr. Fejérfataky László orsz. felügyelő ez év július havában tett hivatalos útjának eredménye volt az a megállapodás, melyben a rendkívüli segélyből a könyvtár cédula-katalogusának elkészítése, ezzel kapcsolatban a könyvanyag revideálása és az ennek révén megállapított hiányok pótlása vétetett programmba. Az ez alapon kidolgozott munkaterv és költségvetés a czimtár anyagának beszerzésére 2400, a másolási költségekre 3600, a revideáló bizottság díjazására 2000, a czimtárt magába foglaló szekrény költségeire 100, a realkatalogushoz szükséges anyag beszerzésére

500 és előre nem látható kiadásokra 300 koronát hozott előirányzatba; az ekként előállott 1000 kor. többletnek az 1903. évi 1000 kor. államsegély szolgál fedezetül. Ez a tervezet szintén az egyházkerület novemberi gyűlésén nyerve meg a könyvtár fentartó hatóságának jóváhagyását, csak az 1904. év elején volt megerősítés végett az országos főfelügyelőség elé terjeszthető.

A könyvtár gyarapodásához a főfelügyelőség saját küldeményein kívül a Szent István-társulat kiadványai 12 kötetének kieszközlésével járult; ezen kívül a könyvtár ez évben is részesedett, a szabolcsvármegyei nyomdatermékek kivételével, a debreczeni kir. főügyészséghez beérkező sajtótermékek anyagában. A természetrajzi gyűjtemény részére 1902-ben engedélyezett 500 koronás államsegély ez évben használtatott fel; az államsegély terhére beszerzett 18 drb állattani praeparatum, illetve biológiai csoport költségei 1000 koronára rúgván, a többletre az igazgatóság a legközelebbi államsegélyből vár fedezetet. A mi egyébként a könyvtárral kapcsolatos többi gyűjteményeket illeti, a debreczeni városi múzeum létesítésére megindult mozgalom kapcsán az a terv lépett előtérbe, hogy azoknak kiállításra alkalmas része, a mennyiben nem szolgál iskolai czélokat, letéteményként a városi múzeumban nyerjen elhelyezést, mi által a két intézmény egymással teljes összhangban, egymást kiegészítve szolgálhatná a tudomány és közművelődés érdekeit. A feladatok illetén megosztása azzal a gyakorlati előnnyel is járna, hogy a főiskola mostani múzeumi helyiségeinek jelentékeny része a könyvtár rendelkezésére állana, a mi nagy mértékben megkönnyítené annak a feladataihoz méltó nagyarányú fejlesztését.

A győri városi könyvtár az államsegélyből 19 munka 99 kötetét szerezte meg. A könyvtár anyaga ezen kívül a városi javadalomból eszközölt vásárlások útján, valamint a győri kir. főügyészséghez beérkező sajtóügyi kötelespéldányok anyagából jelentékenyen gyarapodott s ide került néhai Milkovics Emil hagyatékából a Milkovics-Zámory-féle könyvtár is, melylyel a könyvtár köteteinek száma immár megközelíti a 10,000-et. E tekintélyes könyvanyag feldolgozásához azonban hiányzik a megfelelő személyzet s a könyvtár használata is egyelőre csak házi kikölcsönzésre szorítkozik.

Az államsegély, a főfelügyelőségnek előzetesen bemutatott terv alapján, főleg helyi vonatkozású könyvek beszerzésére fordít-

tatott. Dr. Fejérpataky László orsz. felügyelő június havában megtekintette ezt a gyűjteményt s jelentéséből az a remény meríthető, hogy a városi hatóság nem fog elzárkózni a könyvtár nyilvánossá tételéhez szükséges áldozatok elől.

A halasi ev. ref. főgimnázium könyvtára az államsegélyből eszközölt vásárlások útján 1902-ben 120, 1903-dan 60 kötettel gyarapodott.

A hódmezővásárhelyi ev. ref. főgimnázium könyvtára által az államsegélyből két éven át beszerzett könyvek 27 munka 84 kötetével gyarapították a könyvtár anyagát. Wosinszky Mór orsz. felügyelőnek a helyszínen szerzett tapasztalatai alapján megtétettek a lépések az iránt, hogy a könyvtár fenntartó hatósága a könyvtárnak olvasóteremmel való kiegészítése által megfeleljen az állami segély elfogadásával járó kötelezettségnek. A főfelügyelőségnek az igazgatóságához ez ügyben intézett felszólítása kellő figyelemben részesülvén, remélhető, hogy a könyvtár nyilvánossá tételének kérdése már a közel jövőben kedvezően fog megoldatni.

A hontvármegyei múzeum-társulat ipolysági múzeuma az 1902. évi államsegélyből 300 koronát fordított könyvtára gyarapítására; ez összegből 42 mű 65 kötete szereztetett be. Az 1903. évben fedezethiány miatt nem kapott állami segélyt s csupán a főfelügyelőség könyvküldeményeiben részesedett; vezetőinek munkássága ehhez képest kizárólag a könyvtár rendezésére és a vármegyei emlékek ajándék útján való összegyűjtésére szorítkozott.

A kassai múzeum, mely a lefolyt év június 21-én adatott át a nyilvánosságnak, könyvtári osztályában becses és gazdag könyvanyagot nyitott meg a közhasználatnak. A könyvtár olvasótermét a megnyitás napjától az év végeig 1862 egyén látogatta; a használt művek száma 1934 volt. A könyvtár alapbeszerzéseire 1900—1902. években kapott 20,000 koronás segély ez évben teljesen felhasználtatott rendeltetési céljaira.

A kecskeméti városi múzeum könyvtára az 1903. évi segélyből 50 munka 149 kötetével gyarapodott, s maga a város ezenfelül 473 kor. összesen 143 munka 183 kötetét szerezte meg a könyvtár számára.

A losonci országos közkönyvtár fejlődésére kedvező hatással volt a főfelügyelőségtől vett irányítás, mely az addig túlnyo-

móan szépirodalmi jellegű könyvtárnak tudományos és ismeretterjesztő irányban való gyarapítását tűzte ki feladatává. Az 1902-iki és 1903-iki segélyből beszerzett könyvek 78 munka 111 kötetével gyarapították a könyvtár anyagát s ezen kívül 44 kor. fordítottatott könyvkötésre. Ama törekvés, hogy a Busbak-féle könyvtár, mely ideiglenesen a közkönyvtárban van elhelyezve, végleg megszereztessek, az örökhagyónak határozottan kifejezett rendelkezése miatt nem volt megvalósítható.

A máramaroszigeti ev. ref. főiskola könyvtára nyilvánossá tételének érdekében korábban megindított tárgyalások kedvező eredményre vezettek és a könyvtár vezetőivel dr. Fejérpataky László orsz. felügyelőnek a nyár folyamán személyes érintkezésben sikerült személyes megállapodásra jutni a könyvtár szükséges fedezésére szánt állami segély fölhasználásának módozatai tárgyában. E megállapodások, melyek értelmében az 1902. évi 4000 koronás rendkívüli segély felerészben az olvasóterem butorzására, felerészben a könyvtári alapvető munkák beszerzésére lesz fordítandó, az 1901. évben kapott 1100 korona segélyből pedig a könyvtár czedulázásának és a hiányos munkák s folyóiratok kiegészítésének költségei lesznek fedezendőek, a miniszterium részéről megnyerték a jóváhagyást. Minthogy azonban a könyvtár, részéről beterjesztett részletes tervezet bizonyos tekintetekből pótlásokra és változásokra szorult, a főfelügyelőség pénztárában őrzött 4000 koronás rendkívüli segély folyósítása felől az év zártáig nem történetelt intézkedés és úgy ez, mint az 1901. évi segély, mely kiutalványoztatása óta takarékpénztárban gyümölcsözőleg van elhelyezve, csak az 1904. év folyamán fog rendeltetésére fordíthatni.

A miskolci ág. h. ev. egyház könyvtárának nyilvánossá tétele érdekében megindított mozgalomban fennakadást idézett elő az a körülmény, hogy az építkezési segély czimén megajánlott 20,000 koronás rendkívüli államsegély első évi 2000 koronás részlete költségvetési törvény hiányában nem volt folyósítható s e mellett a kérdés beható tárgyalása, mely a főfelügyelőség részéről dr. Fejérpataky László orsz. felügyelő ismételt kiküldését tette szükségessé, a könyvtár fenntartó hatóságánál alapos kételyeket támasztott az iránt, hogy az egyház képes lesz-e a könyvtár fenntartásával járó kötelezettségeknek kellő mértékben megfelelni. Az

e révén felmerült kérdések tisztázatlan volta megakadályozta az országos főfelügyelőséget abban, hogy az egyház kérését az építkezési segély 40,000 koronára való felemelése tárgyában magáévá tegye. Az 1902-ben engedélyezett 100 koronás gyarapítási segélyt a könyvtár fenntartó hatósága a múzeumok és könyvtárak országos tanácsa útján népkönyvtári czélokra kapott 1000 koronával együtt a könyvtár hiányainak pótlására és könyvkötésre kérte fordítani.

A nagybányai városi múzeum az államsegélyt az előző évben megrendelt könyvek vételárának törlesztésére fordította. Az államsegélyből megvásárolt 188 kötet könyvön és az orsz. főfelügyelőség útján ajándékba kapott 13 mű ugyanannyi kötetén kívül a múzeum ajándék és letét útján 288 kötet könyvvel, 3 kézirattal, 1000-nél több rajzzal és metszettel és 109 oklevéllel gyarapodott.

Szatmár vármegye nagykarolyi múzeuma részére Szatmár vármegye közönsége a vármegyei múzeum és könyvtár szervezéséről 1901-ben alkotott szabályrendelet alapján 1903-tól kezdve évi 2000 koronát szavazott meg és a nagykarolyi Kölcsey-egyesület segítségével megkezdte a vármegyei vonatkozású könyvek és régiségek és első sorban a Kölcsey Ferenczre vonatkozó tárgyak gyűjtését. Az összegyűjtött anyag a vármegyei levéltárban a levéltárnok gondozása alatt áll. A könyvtári rovatból kapott állami segélyt a vármegye múzeumi bizottsága felerészben kívánván könyvbeszerzésekre fordítani, a főfelügyelőség megadta az engedélyt arra, hogy az összeg fele Kölcsey-ereklyék beszerzésére használtassék fel. Az alispáni hivataltól beérkezett jelentés szerint azonban a felhasználás a lefolyt évben nem történt meg.

A nagyváradai kir. jogakadémia könyvtára a sajtóügyi köteles példányokban való részesedés révén tartozik az országos főfelügyelőség hatáskörébe, de egyébként hivatalos érintkezésben nem állván vele, a főfelügyelőségnek az ez úton való gyarapodása mértékéről sem volt alkalmá tudomást szerezhetni. Az a mozgalom, a melyet Nagyváradon egy nyilvános könyvtár létesítése érdekében a Szigligeti-társaság megindított, kilátást nyújt arra, hogy a nagyváradai kir. tábla területén megjelenő, jobbra helyiérdekű nyomtatványanyag elhelyezéséről tartalmának és jelentőségének megfelelőbb módon történhessék gondoskodás.

Szabolcs vármegye nyiregyházi múzeuma ez évben új, az eddigieknél alkalmasabb helyiséget kapott a vármegyeház épületében s a gyűjtemények átköltöztetése az ősz folyamán vette kezdetét. A múzeum új elhelyezése remélhetőleg módot fog nyújtani arra, hogy a törvényhatósági közkönyvtár a múzeummal egyesítsék, a mi annyival inkább kívánatos, miután a könyvtár jelenlegi állapotában a reá váró feladatoknak nem lévén képes megfelelni, nem bír elegendő jogcimmal arra, hogy mint önálló könyvtár szerepeljen az állami felügyelet alatt álló gyűjtemények között. Ebben az irányban az orsz. főfelügyelőség előadó titkára útján a helyszínén közvetlen érintkezéssel is megtette a kezdeményező lépéseket.

Nyitra vármegye nyitrai múzeumának helyiségei a kegyesrendiek főgymnáziumában készen állnak a gyűjtemények befogadására, s a vármegye közönsége az 1894-ben létesített múzeumi alpnak a múzeumi építkezések befejezte után felhasználatlanul maradt részét, 10,000 koronát, a múzeum berendezésére szánta. Ebbeli határozata, az országos főfelügyelőség meghallgatása mellett, a belügyminiszteri jóváhagyást elnyerte, de a múzeum számára szükséges szekrények csak az év végére készülhettek el. Ez a körülmény lehetetlenné tette, hogy a túróczszentmártoni felosztott Maticza Szlovenszka Nyitrára átszállított gyűjteményeinek rendezése, melynek költségei fedezésére az országos főfelügyelőség 1903-ban a könyvtári rovatból 1000 kor. államsegélyt eszközölt ki, már ez év folyamán megkezdhető legyen. E gyűjtemények ennek következtében mind ez ideig a Túrócz-Szent-Mártonban lezárt ládákban felbontatlanul őriztetnek a múzeum helyiségeiben.

A pécsi városi múzeum gyűjteményei közül a könyvtár ez idő szerint csak a sajtóügyi kötelezpéldányoknak a pécsi főügyészséghez beérkező anyagával szaporodott.

A könyvtári rovatból kapott segély a többi segélyezési összegekkel együtt a berendezési költségek fedezésére fordítottatott.

A pozsonyi városi könyvtár állapotáról a városi hatóság által a főfelügyelőség elé terjesztett részletes jelentés adatai szerint a könyvtár 1902. évi szaporodása 480 munka 822 kötetben és 154 folyóirat 311 évfolyama; ezek közül 271 mű 637 kötete ajándék, a pozsonyi kir. ügyészségtől átvett kötelezpéldányok száma pedig 124 mű 137 kötetben. Vételre fordítottatott ez évben

3084:38 kor., könyvkötésre 200 kor.; ebből 2000 kor. az 1902-iki állami segélyből nyert fedezetet és az összegből 441 kötet szereztetett be. A használók száma 1902-ben 2607 volt. Az 1903. évről benyújtott jelentés a könyvtár szaporodását 1281 mű 1732 kötetben tünteti fel; a könyvtár állománya 1903 végén 4129 mű 7849 kötetét foglalja magában; beszerzésekre 3836:41 kor., kötésekre 279:95 kor. fordított. A látogatók száma 2171 volt.

Úgy e jelentések részletei, mint dr. Fejérpataky László országos felügyelőnek nyári hivatalos útja alkalmával szerzett tapasztalatai örvendetes képet nyújtanak e könyvtár fejlődéséről és a hivatása betöltése körül elért eredményekről. De egyúttal reámutatnak annak az égető szükségére, hogy a könyvtár elhelyezésének kérdése mielőbb végleg megoldást nyerjen. Az a terv, hogy a Mária Terézia korabeli katonai raktár-épület, az ú. n. hidász-szertár a városi múzeum és könyvtár céljaira átalakíttassék, legalkalmasabbnak mutatkozott arra, hogy a könyvtár elhelyezésével kapcsolatosan a Pozsonyban létező összes tudományos gyűjtemények egyesítésének eszméjét diadalra juttassa s az országos főfelügyelőség, melynek már az átalakítási tervekkel is volt alkalma foglalkozhatni, a megoldás e módja irányában rokonszenvét azzal tüntette ki, hogy annak a megvalósításához 100,000 kor. állami segély kieszközlését helyezte kilátásba. A városi polgárság tekintélyes részének váratlan állásfoglalása azonban, melynek eredményeként a városi közgyűlés korábbi határozatával ellentétben 1903 november 2-án a hidász-szertár lebontását mondta ki, a város által megvásárolt primási palotát jelölve ki a városi könyvtár és múzeum elhelyezésére, ez ügyben minden további érdemleges lépés megtételét lehetetlenné tette s a főfelügyelőség, bár elvben az épület fenntartása mellett foglalt állást és a műemlékek országos bizottságát is ily értelemben való nyilatkozatra bírta, e kérdéssel szemben a lebontási határozat ellen beadott felelősségi sorsának eldőltségéig a várakozás álláspontjára volt kénytelen helyezkedni. A mi a gyűjteményeknek a primási palotában való elhelyezését illeti, az országos főfelügyelőségnek e kérdéssel az 1903. év folyamán nem volt alkalma érdemlegesen foglalkoznia. A könyvtár végleges elhelyezése ügyében beállott haladék folytán a 40,000 koronás rendkívüli beruházási segély eddig kiutalványozott részletei sem voltak rendeltetésükre felhasználhatók és így az 1903-ban

3-ik részletül folyósított 4000 kor. a korábban kiutalványozott részletekkel együtt a városi hatóság kezelése alatt áll.

A selmeczbányai városi múzeum és könyvtár kettős intézményénél egyedül a múzeum az, a mely, az Óvárban nyert megfelelő helyiségek birtokában, teljes mértékben töltheti be hivatását; a könyvtári osztály elhelyezésének kérdése maig is megoldatlan s az országos főfelügyelőségnek ez irányban kifejtett fáradozásai nem vezettek eredményre. A könyvtári államsegély felhasználásáról sem az 1902., sem az 1903. évből nem állottak pontos adatok a főfelügyelőségnek rendelkezésére.

A sepsi-szentgyörgyi székely nemzeti múzeum könyvtári és levéltári osztályának gyarapodása 1902-ben 1853 db volt, az 1903-iki segélyből beszereztetett 284 kötet könyv. Az 1903-iki gyarapodás 1896 könyv és okirat.

A szabadkai múzeum és közkönyvtár könyvtári segélyének felhasználása felől az év végeig adós maradt a részletes jelentéssel.

A szatmári Kölcsey-kör múzeumának könyvtári segélyét az országos főfelügyelőség azzal az utasítással folyósította, hogy abból a Szatmár vármegyére és Kölcsey Ferenczre vonatkozó irodalom termékei szereztessenek be. A két évi segélyből 45 mű vétetett meg és 70 kor. fordított kötésekre.

A szegedi Somogyi-könyvtár és városi múzeum igazgatósága a rendes szokáshoz híven terjedelmes jelentésben számolt be az 1902/1903. intézeti év történetéről. A könyvtár gyarapodása ez időszak alatt 467 mű 1025 kötetben, az összes könyvállomány 30,158 mű 62,759 kötetben és 58,324 füzet s apró nyomtatvány; a használók száma 8923, a használt művek száma 9975.

Az évi jelentést kiegészítik a 1902. évi államsegély felhasználásáról adott jelentések, melyek szerint 1200 kor. fordított a könyvtár gyarapodására.

Az 1903. évi könyvtári segélyből 37 mű 43 kötetben szereztetett be. A nyomdatermékek sajtóügyi kötelempéldányainak az 1902. évből eredő anyaga 421 kötetten és füzetten s több ezerre menő apró nyomtatvánnyal gyarapította a könyvtár anyagát.

Tolna vármegye szegzárdi múzeuma az 1902-iki 600 koronás könyvtári segélyből 336 koronát fordított könyvek vásárlására, 264 koronát könyvkötésre.

Az 1903. évi könyvtári segélyből 360 kor. könyvek vásár-

lására és 140 kor. könyvkötésre fordított; a könyvtár ajándék útján 32, vétel útján 63 kötetten és füzetten gyarapodott. A könyvtár állománya az 1903. év végén 1729 kötet és füzet.

A vasvármegyei kulturegyesület szombathelyi múzeuma 1902. évi állapotáról beterjesztett jelentés a könyvtár ez évi gyarapodását 237 kötetben tünteti fel, nem számítva ide a Vas vármegye területén megjelent nyomtatványok sajtóügyi kötelespéldányait, mely hírlapszámokban és apró nyomtatványokban 10,000-nél több darabbal gyarapította a nyomtatványanyagot. Az 1903. évi könyvtári segélyből 59 mű 135 kötetben szereztetett be, ezen kívül a könyvtár az egyesület saját beszerzéseiből 45 mű 53 kötetével, ajándék útján 129 kötetten és a kötelespéldányokból 3205 darabbal gyarapodott. 1903 elején megjelent a könyvtár nyomtatott katalogusa. A könyvtár állománya 1903 végén 6632 kötet és 14,065 darab a kötelespéldányokból származó apró nyomtatvány volt; a használók száma 212 egyén, a kik 3456 ízben használták a könyvtárat; kikölcsondított 8246 kötet.

A temesvári városi könyvtár fejlődésének biztos alapjait vetette meg Temesvár sz. kir. város közönsége ez év június havában hozott határozatával, melyben kimondta, hogy a város tulajdonában levő könyveket a helybeli tudományos és kulturális intézetek és egyesületek részéről részben már felajánlott részben megszerezhetni remélt könyvtáraival egyesítve, az ekként hozzávetőleg 20,000 kötetten menő gyűjteményből tudományos közkönyvtárat szervez, s azt a nyilvánosság számára megnyitja. A könyvtár e közgyűlési határozat értelmében a belvárosi községi iskolaépületben nyert négy szobából álló helyiséget. Egyidejűleg a város az országos főfelügyelőség javaslatára dr. Baróti Lajosnak 3340 kötetből álló könyvtárat 3600 koronáért és dr. Berkeszi Istvánnak közel 200 kötetből álló könyvtárat 400 koronáért megvásárolta; a vételárhoz hiányzó 2000 kor. fedezése felől az állami javadalom terhére 1904-ben fog gondoskodás történni. A könyvtár átköltöztetése maga után vonván a könyvanyag rendezésének szükségét, a könyvtár vezetőségét a főfelügyelőség közbenjárására a Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi országos könyvtára látta el az ahhoz szükséges nyomtatványmintákkal.

A turócszentmártoni tót múzeum állapotáról ez év folyamán Wosinszky Mór országos felügyelő a helyszínén szerzett

tájékozást. Jelentése szerint a múzeum gyűjteményei teljesen betöltik az eddigi helyiségeket s azok rohamos szaporodása lehetlenné tevén a múzeumi és könyvtári anyag rendszeres felállítását és kezelését, a gyűjtemények most is abban az összezsufolt és félig rendezett állapotban vannak, a melyben akkor voltak, mikor az állami felügyelet e múzeumra kiterjesztetett. A könyvtár ajándékozás útján 1566 kötet könyvvel és 1060 db oklevéllel, vétel útján 159 kötet könyvvel és 80 drb. oklevéllel gyarapodott.

A verseczi városi múzeum gyűjteményeinek gazdagsága a múzeumi helyiség kibővítését immár elodázhatlanná tette. A város részéről tervbe vett építkezés költségeihez az állami hozzájárulásként kért 6000 koronát a törvényhozás 1902-ben megszavazta, s ez összeg első és második részlete fejében 4000 kor. már kiutalványoztatott. A múzeumi építkezés állami segélyezése ahhoz a feltételhez köttetvén, miként a városi könyvtár a múzeummal egyesíttetni fog, ennek természetes kifolyásaként az állami felügyelet a városi könyvtárra is kiterjesztetett, a mit a városnak a segélyezési leiratból volt alkalma tudomásul venni; az építkezés ügyében beállott haladék miatt azonban a városi hatóság részéről az ezzel járó előnyök igénybe vétele iránt semmi lépés nem történt.

Veszprém vármegye veszprémi múzeuma, melyet a vármegye közönsége 1902-ben létesített, az 1903. évi könyvtári segélyt az államsegély többi tételeivel együtt a berendezési költségek fedezésére fordította. A főfelügyelőség ezen felül 57 kötetnyi könyvadmánynyal járult a könyvtár gyarapításához.

A jelentés további része a múzeumok és könyvtárak elhelyezési és személyzeti viszonyaival foglalkozik.

A rendes évi állami segélyezés első sorban a gyűjtemények gyarapítására, egyes esetekben a berendezkedés és a szakszertői rendezés költségeinek fedezésére van szánva s az építkezési és nagyobb beruházási szükségletek kielégítése csak kivételes esetekben képezi az állam gondoskodásának tárgyát. Azok a rendkívüli segélyezési tételek, a melyeket a törvényhozás a közelmúlt években ily célokra megszavazott, öt helyen, úgymint: Alsókubinban, Miskolczon, Pozsonyban, Szombathelyen és Verseczen adták meg önálló épület emeléséhez, illetve a meglévőnek kibővítéséhez a szükséges fedezetet.

A könyvtárak közül ez idő szerint 15 van önálló helyiségben állandóan elhelyezve és szakszerű berendezéssel a közhasználat számára felállítva, de a végleges elhelyezés kérdése csak kevés esetben van a gyűjtemények rendeltetésének megfelelő módon megoldva. Külön palotája van a kassai múzeumnak és a szegedi Somogyi-könyvtár és városi múzeumnak; iskolákkal vagy más intézetekkel kapcsolatosan, de rendeltetésüknek megfelelő módon, a mely véglegesnek tekinthető, vannak elhelyezve a budapesti könyvtáregyesület budai központi könyvtára, a debreczeni ev. ref. főiskola gyűjteményei, a halasi ev. ref. főiskola gyűjteményei, és a hódmezővásárhelyi ev. ref. főgimnázium könyvtára, a máramarosszigeti ev. ref. főiskola könyvtára, a losonczy városi köz-könyvtár, a nagyváradi jogakadémia könyvtára, a szabadkai múzeum és közkönyvtár, a temesvári városi könyvtár. Az elhelyezés ideiglenesnek tekinthető ugyan, de nem akadályozza a gyűjtemények szakszerű kezelését a győri városi könyvtárnál, a miskolczy ág. h. ev. egyház könyvtáránál és a pozsonyi városi könyvtár gyűjteményeinél, míg az alsókubinyi Csaplovits-könyvtár anyaga csupán raktárszerűleg nyerhetett mostani helyiségeiben elhelyezést.

Nyilvános olvasóteremmel a budai könyvtár, a debreczeni ev. ref. főgimnázium könyvtárai, a kassai városi múzeum könyvtára, losonczy városi közkönyvtár, a miskolczy ág. h. ev. egyház könyvtára, a nagyváradi kir. jogakadémiai könyvtár, a pozsonyi városi könyvtár, a szabadkai közkönyvtár, a szegedi Somogyi-könyvtár és a szombathelyi múzeum könyvtára van ellátva. A többi könyvtáraknál a használat kikölcsönzés útján történik.

A könyvtárak személyzeti viszonyait illetőleg megtudjuk a jelentésből, hogy ez idő szerint mindössze három intézet van, melynek rendes javadalommal ellátott külön tisztviselő áll az élén, ezek a kassai múzeum, a pozsonyi városi közkönyvtár és a Somogyi-könyvtár és városi múzeum; közülök a kassai és a szegedi múzeumoknál van második rendes tisztviselői állás szervezve. Tiszteletdíjjal alkalmazott tisztviselők gondozzák a losonczy városi könyvtár, a szabadkai múzeum és közkönyvtár, a szombathelyi múzeum és könyvtár gyűjteményeit, míg a poprádi és szegszárdi múzeumok örei természetbeli lakást kapnak. Vármegyei, illetve városi levéltárnokok vagy más helyhatósági tisztviselők

vannak megbizva, részben külön tiszteletdíjjal, az alsókubini Csaplovits-könyvtár, a besztercebányai városi múzeum és könyvtár, a győri városi könyvtár, a kecskeméti városi múzeum és könyvtár és a temesvári városi könyvtár gondozásával; a debreczeni ev. ref. főiskola, a halasi, hódmezővásárhelyi ev. ref. főgymnáziumok könyvtárai, a nagyváradi kir. jogakadémia könyvtára, szintén jobbara külön tiszteletdíj mellett, az illető iskolák tanárainak gondozása alatt állanak, a többi gyűjtemények gondozói ellenben semmi tiszteletdíjat nem húznak fáradságukért.

Új könyvtárak létesítése s a már meglévőeknek az állami felügyelet alá vonása érdekében a főfelügyelőség hat helyen folytatott az illető helyi tényezőkkel tárgyalásokat.

A budapesti ev. ref. egyházkerület Ráday-könyvtára maga folyamodván állami segélyért, az országos főfelügyelőség megtette a felterjesztést annak az állami felügyelet előnyeiben való részesítése tárgyában, 10,000 koronát hozva számára rendezési czélokra az 1904. évi javadalomból javaslatba. Ez összeg megszavazása után a nevezett könyvtár az állami segélyben való részesedésből kifolyólag az országos főfelügyelőség hatáskörébe tartozó könyvtárak sorába fog lépni.

Az eperjesi ág. h. ev. kollégium nagy könyvtárának az országos tanács útján állami segélyezés iránt benyújtott folyamodása szintén már ez év folyamán megadta a módot, hogy a nevezett könyvtárnak a főfelügyelőség kötelékébe vonása érdekében az előkészítő lépések megtéessenek.

A mezőtúri ev. ref. főgymnázium könyvtára részére az állami felügyelet előnyeit óhajtván biztosítani, ez ügyben tájékoztató adatokért fordult az országos főfelügyelőséghez. Kérésére szervezeti szabályzataink megküldése útján ismertettük meg az intézet igazgatóságával az államsegély elfogadásával járó kötelezettségek természetét. Újabb lépés ez ügyben az igazgatóság részéről nem történt.

A kezdeményezés első stádiumában van a nagyváradi Szigligeti-társaságnak egy Nagyváradon létesítendő nyilvános könyvtár érdekében megindított mozgalma is, melyről fentebb a nagyváradi kir. jogakadémiai könyvtár ügyeinél már tettünk említést. Dr. Fejérpataky László országos felügyelő a helyszínén tanulmányozva a kérdést, a nagyváradi községi iskolai könyvtárt találta alkalmas-

nak arra, hogy a nyilvános könyvtár alapjául szolgáljon; e könyvtár ugyanis a községi elemi és polgári fiú- és leányiskolák egyesített könyvanyagát foglalva magában, kezdettől fogva azzal a céllal létesült, hogy idővel nyilvános könyvtárrá fejlesztesék: anyagának kiegészítésére kínálkozik a történelmi és régészeti egyesületnek a múzeumban elhelyezett könyvtára, melyet ez idő szerint csak az egyesület tagjai használnak. A terv megvalósítása attól függ, hogy a Szigligeti-társaság mennyire bizonyul hivatott-nak a helyi hivatalos és társadalmi tényezőknek e fontos eszme részére való megnyerésére.

A dunántúli ev. ref. egyházkerületnek az a kérése, hogy a pápai ev. ref. főiskolának gyűjteményei állami segélyben részesíttessenek, a Dunántúl egyik legjelentékenyebb közgyűjteményének hatáskörünkbe vonására adta meg az alkalmat. Tekintettel azonban a Veszprémben létesített vármegyei múzeum érdekeire, hogy a vármegye történelmi emlékeinek összegyűjtésére irányuló törekvések szét ne forgácsoltassanak, az országos főfelügyelőség az állami segélyt csupán a főiskola könyvtárára és az azzal kapcsolatban létesítendő szépművészeti gyűjteményre hozta javaslatba, a többi gyűjteményre azt a programot állapítva meg, hogy azok továbbra is az iskolai oktatás céljait szolgálva, általános ismeretterjesztő irányban fejlesztesenek. Ez az álláspontunk a miniszterium részéről helyeslésre találván, a főiskola könyvtárának és az azzal kapcsolatosan létesítendő szépművészeti gyűjteménynek a főfelügyelőség hatáskörébe való helyezése ez év utolsó napján mondatott ki, és így az abból kifolyó feladatok teljesítésére csak az 1904. évben nyílik alkalom számára.

A sepsi-szentgyörgyi ev. ref. Mikó-kollégium ama kérésével, hogy az állami felügyelet a kollégium nagy könyvtárára kiterjesztessék, az iskola előljáróságától kért bővebb tájékoztató adatok elmaradása miatt a főfelügyelőség nem foglalkozhatott érdemlegesen. A kérdés kedvező megoldása legbiztosabb módját nyújtja annak, hogy az intézet könyvtára és a székelly nemzeti múzeum tekintélyes könyvgyűjteménye a tulajdonjog fentartásával egyesíttessék s e két testvér-intézet egymással kapcsolatban szolgálhassa a hazai kultúra érdekeit.

A jelentés adataiból megemlítjük még, hogy az országos főfelügyelőség és a hatáskörébe tartozó tudományos közgyűjtemé-

nyek 1903. évi rendes és rendkívüli kiadásai 134,920:34 koronát tettek ki, s ez összegből 25,289:23 kor. esett a főfelügyelőség központi szükségleteire, 25,000 kor. a kassai múzeum segélyezésére, 39,000 koronát tett ki a többi gyűjtemények között kiosztott rendes évi segélyek összege, 4000 korona kutatásokra és gyűjtésekre, 12,236:87 kor. beszerzésekre, 5394:24 kor. rendezési munkálatokra fordított, s rendkívüli kiadások czimén építkezésekre és alapbeszerzésekre 29,000 kor. folyósított.

TÁRCZA.

ÉVNEGYEDES JELENTÉS A M. N. MÚZEUM SZÉCHÉNYI-ORSZÁGOS- KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1904. ÉV UTOLSÓ NEGYEDEBEN.

I.

A *nyomtatványok osztályának* anyaga a lefolyt évnegyedben köteles példányokban 3707 db, ajándék útján 185 db, vétel útján 255 db, hivatalos kiadványként 5 db, összesen 4152 darab nyomtatvánnyal gyarapodott. Ezenfelül köteles példány czímén beérkezett: gyászjelentés 1290 db, zárszámadás és üzleti jelentés 271 db, egyházi körlevél 61 db, perirat 10 db, hivatalos irat 186 db, műsor 355 db, alapszabály 351 db, szinlap 2151 db, falragasz 973 db, vegyes 986 db, összesen 6634 darab apró nyomtatvány.

Vételre fordítottatott 2731'95 korona 40'25 márká, 22 líra és 12'98 rubel.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a könyvtár anyagát: Ágostai hitv. evang. püspök Pápa (2 db), Áldásy Antal, Andrássy Dénes gróf Krasznahorka, Bányai Amanda, Baranyai Béla (7 db), Beck Frigyes Basel, Biblioth. national de Rio de Janeiro (14 db), Budapest székesfőváros polgármestere, Csippék Sándor Nyitra, Demkó György (5 db), Dunamelléki ref. egyházkerület (3 db), Fabricius Endre (2 db), Fejérvármegye alispánja, Fraknoi Vilmos (43 db), Gárdonyi Albert, Győry Tibor, Handler Rudolf Lugos, Hoffmann Tivadar Nagykároly (2 db), Horváth Sándor, Incze Henrik (2 db), K. k. Institut für österr. Geschichtsforschung Wien, Kaiserliche Akademie der Wissenschaften Krakau, Kaiserliche Akademie der Wissenschaften Wien, Képviselőházi iroda (14 db), Kereskedelemügyi m. kir. ministerium (2 db), Konigl. universitätsbibliotheket Upsala, Kormos Alfréd (11 db), Kozma Bernát, Löw Immanuel Szeged, Majláth József gróf Perbenyik, M. kir. közp. statisztikai hivatal (2 db), M. kir. Konkoly-alap. csillagvizsgáló Ó-Gyalla (6 db), M. kir. országos meteor. s földm. intézet (4 db), Magyar Nemzeti Múzeum irodája (2 db), Magyar ornith. központ,

Magyar Tudományos Akadémia (8 db), Márki Sándor Kolozsvár (2 db), Melich János (3 db), Millecker Bódog Versecz, özv. Mocsáry Béláné, Múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelősége, Olasz közoktatásügyi miniszterium Róma (1 db), Pertik Ottó, Pozsonyi első takarékpénztár (6 db), Ráth György, Ribay Jenő Kíspeszt (3 db), Statist. Central-Commission Wien, Szalay Imre, Tahy István Galga-Györk, Temesvár város tanácsa, Vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium (3 db), Zarándy Gáspár, Zászló János.

Nevezetesebb szerzemény: Michael de Hungaria. Sermones praedicabiles. Argentina, 1494. (A XVI. század elejéről származó magyar bejegyzésekkel.)

A könyvtár helyiségében 12,014 egyén 26,725 kötet nyomtatványt, kölcsönzés útján pedig 810 egyén 1258 kötetet használt.

Az 1904. év október 3-án lett életbeléptetve az új rend, melynél fogva a könyvtár olvasóterme hétköznaponként (szombat kivételével) délután négy óráig áll a közönség rendelkezésére. Ezen meghosszabbított idő alatt, vagyis d. u. 1—4 óráig a lefolyt évnyegyedben összesen 4556 egyén látogatta az olvasótermet.

A lefolyt évnyegyedben 2649 munka osztályoztatott, melyekről összesen 3543 czédula készült. Kötés alá készítettett 435 mű 531 kötetben.

A köteles példányok átvételére berendezett helyiségbe ezen idő alatt 515 csomag érkezett; ugyaninnen 609 levél expedíáltatott, a miből 301 reklamálás volt. Az 1897. évi XLI. t. cz. intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosok ellen peres eljárás megindítása 10 esetben kérésztett.

Az egész év folyamán indított peres eljárások eredményeként pénzbüntetés és kártérítés fejében 48 esetben 682 korona 54 fillér folyt be.

A Széchényi-oroszországos-könyvtár állandó kiállításának a lefolyt éven keresztül 234 látogatója volt.

II.

A *kézirattár* 39 kézirattal, 27 irodalmi analektával, 649 irodalmi levéllel és 21 fényképmásolattal gyarapodott.

Vételre összesen 20,300 k. 20 f. és 120 bm. fordítottatott.

Ajándékozók voltak: Hampelné Pulszky Polyxena és Fraknói Vilmos.

A szerzemények közül különösen kiemelendő Erkel Ferencz zenei és zenetörténeti emlékekben rendkívül gazdag hagyatéka. E hagyatékkal kerültek hozzánk a Hymnus partitúrájának pályázati példánya és a Szózat eddig ismeretlen megzenésítése, a Báthory Mária, Hunyadi László és Bánk bán cz. operák eredeti partitúrái s a Szent István cz. opera II—IV. felvonásának vázlatai, továbbá a Névtelen hősök cz. opera Tóth Edétől származó

szövegének s a Dózsa György cz. opera Szigligeti Edétől származó szövegének eredeti kézírata. Ezen kívül hozzánk került Erkelnek több zenei fogalmazványa, továbbá Berlioz Rákóczi-indulójának eredeti partitúrája és számos Erkelhez írott levél, köztük József főherceg, Berlioz, Brassay Sámuel, Goldmark, Haynald, La Mara, Liszt Ferencz, Reményi, Trefort és Wagner Richárd levelei.

A jelen évnegyed folyamán vásároltatott meg Petőfi Sándor honvéd főhadnagy 1849 május 28-ikán kelt századparancsnoki értesítése egy elhunyt katonája szüleihez, Gróf Andrássy György ifjúkori naplói, Mátyás Flórián nyelvtörténeti szótárának eredeti kézírata, Nagy Iván jegyzéke a nemességszerzésekről és névváltoztatásokról s végül Muazzo magyar vonatkozású velencei krónikájának egy XVII. századi másolata.

Az ajándékok közül szintén kiemelendő a Fraknoi-gyűjtemény 9 testes kötete, melyben XIV—XVII. századi köztörténelmünk és művelődéstörténetünk hazai és külföldi levéltári emlékei vannak felhalmozva. Becses továbbá Viczay levelezése Fejérváry Károlylyal és Pulszky Ferencznek egy angol nyelven írott füzet (Hampel Józsefné ajándéka).

Folytatott a jelen évi szerzemények feldolgozása.

A jelen évnegyed folyamán 85 kutató 203 kéziratot használt.

III.

A *hírlap-könyvtár* gyarapodása: köteles példányokból 84 évfolyam 22,719 száma, ajándékként 3 évfolyam 1135 száma, vásárlás útján 2 évfolyam 73 száma, 15 kor. értékben; összesen 89 évfolyam 23,927 száma.

A könyvtárban 1319 olvasó 2561 kötetet, házon kívül 22 olvasó 96 kötetet, összesen 1341 olvasó 2657 kötetet használt.

Czéduláztatott 40 hírlap és 371 évfolyam. Átnézett 89 évfolyam 23,927 száma.

A köteles példányok, melyek kimutatással (csomagokban) beérkeztek a gyarapodási könyvbe irattak és a nyilvántartási lapokra vezettettek, ezeken kívül a számonként beérkezett hírlapok is összegezve hetenként beirattak, betűrendbe osztályoztattak és elhelyeztettek. A csomagküldeményekben hiányzó hírlapszámok azonnal reklamáltattak és ezek is följegyztettek.

IV.

A *levéltári osztály* ajándék útján 19 darabbal, vétel útján 439, letétemény útján 445, összesen 1403 darabbal, továbbá ajándék útján egy gyászjelentés-gyűjtemény mintegy 80,000 dbot kitevő anyagával gyarapodott. Vételre fordított 1059 kor. és 9 márka.

Ajándékaikkal Feöldi Doby Antal Homonnáról, Donebauer Frigyes, Mitterdorfer Gusztáv Budapestről, Szent-Ivány Zoltán

cs. és kir. kamarás Budapestről és Vajda Zsigmond Tapolczáról, letétemény útján özv. Kállay Benjaminszék és Lukanényei Luka László gyarapították az osztályt.

A törzsanyag gyarapodásából 38 db eredeti és 16 másolat esik a középkori iratok, 486 a újabbkori, 1 a nemesi, 39 a czéh-iratok, 261 az 1848/49-iki szabadságharcz iratai, 116 a gyászjelentések és 1 db. a külföldi iratok csoportjára, nem számítva ide az említett gyászjelentés-gyűjtemény anyagát, a melynek állagáról alább lesz alkalmunk tájékozást nyújtani.

Az osztály helyiségeiben 40 kutató 7886 iratot használt, külső használatra kikölcsondított 10 térítvényen 72 irat és 10 pecsétlenyomat.

A levéltár új szerzeményei között első helyen áll Szent-Ivány Zoltán cs. és kir. kamarás ajándéka, az általa létesített gyászjelentés-gyűjtemény, melyet a végből adott át a Magyar Nemzeti Múzeumnak, hogy az a múzeumi könyvtár eddigi anyagával egyesítve s az ezentúl beérkező gyarapodással kiegészítve kezeltessek. A páratlan becsű gyűjtemény az adományozó által készített betűrendes mutató adatai szerint 64,896 személy gyászjelentését tartalmazza, s annak darabszáma a 28 csoportot kitevő kettős példányokkal mintegy 80,000-re tehető. Oly magas szám ez, a mely e gyűjteménynek a többi hasonnemű hazai gyűjtemények között feltétlenül az első helyet biztosítja, és könyvtárunknak, a mely maga is a gyászjelentések tekintélyes anyaga felett rendelkezik, módot nyújt arra, hogy e téren megelőzze a külföldi könyvtárakat, a melyek csak újabb időben kezdenek a gyászjelentések rendszeres gyűjtésével foglalkozni. A gyűjtemény az ajándékozó öhajására a múzeumi anyaggal egyesítve a levéltári osztályban annak külön csoportjaként állítatott fel.

Egy vétel útján megszerzett 523 darabból álló gyűjteménnyel a Simonyi és Varsányi Simonyi családra vonatkozó iratok birtokába jutottunk, melyek közül 30 db eredeti oklevél a középkori iratok, 30 db az 1848/49-es iratok gyűjteményének anyagát gyarapítja. Az egyes kisebb szerzeményekből említést érdemel Miksa királynak 1572. szept. 3-án kelt nyomtatott körrendelete Alsó-Ausztria hatóságaihoz a Rudolf fia koronázása alkalmából Pozsonyba szállítandó élelmiszerek vámmentessége tárgyában és Rudolf királynak 1602. aug. 24-én kelt nyomtatott körrendelete ugyancsak az alsóausztriai hatóságokhoz a magyarországi harcztérre szállítandó élelmiszerek vámmentessége tárgyában. Az újabbkori anyag nevezetes gyarapodása ama 345 dbból álló XIX. századi iratgyűjtemény, a melyet a pesti harminczad egykori iratárából sikerült vétel útján megszerezni, s melynek nagyobb része az 1848/49. évek pénzügyi igazgatására tartalmaz érdekes adatokat. Nemesi irataink csoportja egygyel gyarapodott, ez Szabó

másként Lukáchy Jánosnak Báthory Gábortól 1608 május 30-án Gyulafehérváron nyert czímereslevele.

A czéhíratok csoportjának újabb szerzeményeiből említésre méltók a győri vargaczeh 1610—1700 és 1702-iki, a komáromi vargaczeh 1699-iki czéhszabályai, a székesfehérvári vargaczeh iratai 1692-től 1860-ig s a devecseri takácsok 1741 és 1779. évekből származó czéhszabályai

Örök letéteményül őrzött családi levéltáraink számát 72-re emelte a Lukanényei Luka család levéltára, a mely Luka László letéteményeként nyert levéltárunkban elhelyezést.

Az újabb szaporulatok közül feldolgoztatott és a növedéki naplóba bevezettetett ama Hentaller Lajos orsz. képviselő gyűjtéséből eredő 1848/49-es iratgyűjtemény, melynek megszerzése felől előző jelentésünkben volt alkalmunk megemlékezhetni. A gyűjtemény 3538 darabot tartalmaz. A Szent-Ivány Zoltán által ajándékozott gyászjelentés-gyűjtemény számbavétele, mint fentebb említők, megtörtént s ezzel kapcsolatban munkába vétetett a könyvtár tulajdonát képező gyászjelentések rendezése abból a czélből, hogy azok a fentebbi gyűjteménnyel egyesítessenek.

A középkori iratok czédulázása az 1518. évig haladt, Kossuth Lajos iratainak revideálása az 1864. évig.

A családi levéltárak között rendeztetett és felállítatott a Luka család levéltára, mely 4 db XIV., 7 db XV., 7 db XVI. századi középkori eredeti oklevelet, 1 db XVI. századi másolatot, s a mohácsi vész utáni időből 8 db XVI., 53 db XVII., 253 db XVIII., 93 db XIX. századi iratot, 10 db genealogiát és 8 db levéltári lajstromot összesen 444 db iratot foglal magában.

Folyamatban van ezenkívül Berzeviczy család bárói ága, valamint a Kruplanicz család levéltárának rendezése.

V.

A könyvtári látogatottság végeredményei az 1904. év utolsó negyedében: Látogató volt az összes osztályokban 13,478. Ezek közül a délutáni órákban használta a könyvtárt 4556.

Minthogy a könyvtár 62 napon volt nyitva d. u. 1—4 óra közt, tehát egy napi délutáni látogatottság átlaga 74.

Legerősebb volt a délutáni használat november 28-án, mikor 128 volt a délutáni olvasók száma.

Leggyengébb volt a délutáni használat a délutáni nyitás első napján, október 3-án, mikor 27-re ment a látogatók száma.

Érdekes, hogy az 1903. év utolsó negyedében a könyvtárt használók száma 9339 volt.

Az idén az emelkedés tehát kb. 4100, vagyis hozzávetőlegesen a használók száma a délutáni látogatók számának megfelelőleg emelkedett.

SZAKIRODALOM.

Magyar Minerva. *A magyarországi múzeumok és könyvtárak czímkönyve. Közrebocsátják a múzeumok és könyvtárak országos tanácsa és országos főfelügyelősége. III. évfolyam 1903—1904.* Budapest, 1904. Athenaeum irod. és ny. részv. társ. 8-r. VI, 934, 2 l.

Ismét asztalunkon fekszik jól ismert, csinos vászonkötésében a »Magyar Minerva« újabb kötete, mely szinte nélkülözhetetlen eszköze mindazoknak, a kik hazánk művelődési intézményeivel bármintemű kontaktusban állanak. A »Magyar Minerva« jelen, harmadik évfolyama a múzeumok és könyvtárak országos tanácsának, valamint az országos főfelügyelőségnek együttes kiadásában jelent meg, dr. *Schönherr* Gyula főfelügyelőségi előadóttkár s dr. *Gárdonyi* Albert székesfővárosi könyvtárnoknak, már az előző évfolyamból előnyösen ismert szerkesztésében. Az ő nevük teljes biztosíték arra, hogy az egyes gyűjtemények vezetői által hivatalos úton beszolgáltatott anyag mintaszerű feldolgozásra talált.

Míg az 1902. évben megjelent II. évfolyam 871 gyűjtemény ismertetését foglalja magában, a mostani kötet, mely az 1902—1903 évi állapotokról számol be, a fővárosnak s a vidék 687 városának és községének 1509 gyűjteményét ismerteti. E nagyarányú gyarapodás onnan magyarázható, hogy ezúttal a szorosabb értelemben vett népkönyvtárakat is fölvették a kiadványba, nem kevesebb mint 497 népkönyvtárról számolva be állapotuk ismertetésével.

Fentartójukra nézve az évkönyvben feldolgozott gyűjtemények a következőképen oszlanak meg: 12 országos közgyűjteményen kívül, 56 fővárosi és 474 vidéki, oly gyűjtemény van, melyek iskolákkal kapcsolatban vannak szervezve, a kizárólag egyházi jellegű gyűjtemények száma a fővárosban 3, a vidéken 120, a hatóságok és közintézetek által fentartott gyűjteményeké a fővárosban 28, a vidéken 176, a társulati gyűjteményeké a fővárosban 46, a vidéken 591 s végül két vidéki gyűjtemény családi hitbizományként szolgálja a közönséget.

Szak szerint 1498 a könyvtárak, 227 a régiség- és iparművé-

zeti gyűjtemények, 33 a szépművészeti, 33 a néprajzi, 286 a természetrajzi s 17 a jórészt kereskedelmi jellegű vegyes gyűjtemények száma.

E tekintélyes anyagot, az eddigi gyakorlatot követve, a helynevek betűrendjében dolgozták fel a szerkesztők, s a tájékozást helyek, szakok és fentartók szerint csoportosított hármassal igyekeztek megkönnyíteni. A függelékéből kitűnik, hogy a főfelügyelőség hatáskörébe tartozó, államilag segélyezett tudományos közgyűjtemények száma 61, az országos tanács felügyelete alatt álló népkönyvtáráké pedig 138 volt.

Az előző évfolyamok élén álló tudományos dolgozat a jelen kötetből — úgy látszik a repertorizált anyag rendkívüli megnövekedése folytán — elmaradt. —sp—.

Monographien des Kunstgewerbes. *Herausgegeben von Jean Louis Sponcel. Bd. X. Jean Loubier: Der Bucheinband in alter und neuer Zeit. Mit 197 Abbildungen.* Berlin und Leipzig. É. n. (1904.) Verlag von Hermann Seemann, 8-r. 4, 186, 2 l. Ára vászonborítékban 5. M.

P. *Schwenke* a negyvennegyedik drezdai filológiai kongresszus alkalmából tartott előadásában¹ élénk sajnálkozását fejezte ki azon, hogy a könyvtári tisztviselők tudományos eszközei között szinte elenyésző szerepet játszik a könyvkötés története. E sajnálkozást nem annyira a kötések esztétikai érdeke költötte fel benne, mint inkább az a szilárd meggyőződés, hogy a bekötés az esetek kilencz tizedében megbízhatóbb dokumentuma az illető példány történetének s oly esetekben, a midőn hely és év nélküli nyomtatványokról vagy kéziratokról van szó, a meghatározás egyik elsőrangú eszköze. Hogy *Schwenke* ez utóbbi állítása nem állja meg minden esetben a kritikát, azt úgy hiszem a könyvkötészet ismerői készséggel aláírják. Különösen a XVI. sz. óta Európaszerte alkalmazott görgetőkre áll ez, melyek tömegesen készülvén, térben és időben annyira kiterjedt módon használtak, hogy a vésésüknél keletkezett, sokszor minimális eltérések daczára, bibliografiai meghatározásokra aligha alkalmasak. Jellegzetes példa erre hazánkban a Németországból importált egyszerű, palmettákkal ékesített lánczfonadék, melyet akár külső keret gyanánt, akár mint a középső hosszúkas mező töltelékét, egysorosan vagy megkettőzve semptei (1573), detrekői (1584), pozsonyi (1623, 1636), nagyváradi (1647) és nagyszombati nyomtatványokon több mint száz éven át módunkban van végig kísérhetni.

De ha a könyvek bekötése szorosan bibliografiai szempontból

¹ V. ö. Sammlung Bibliothekswissenschaftlicher Arbeiten XI. füz. 114 és köv. ll.

nem is oly jelentőségteljes, a hogy ezt *Schwenke* állítja, szeretetteljes tanulmányozásuk mégis egyik legfőbb kötelessége az igazi könyvtárosnak: hiszen a könyvek külsejére fordított gond és csin megbecsülésük legbiztosabb jelei közé tartoznak még akkor is, ha — mint *Dubarry* asszony esetében — nem lelki szükségletre, hanem csak a divat szeszélyére vezethetők vissza.

Ezért örömmel kell üdvözölnünk minden oly munkát, mely *Ménage* szavaival élve, »a jóra való emberek e passzióját« helyezi történeti világításba. Ez annyival is inkább kötelességünk, mert ezen a téren, a szépszámú és sok esetben díszesen kiállított publikáció daczára, még mindig igen sok a tennivaló. Nem beszélünk Angliáról és Franciaországról, melyek könyvkötészetét — főleg a középkori emlékeket s művészileg jelentősebb bibliofil kötéseket tekintve — már elég tüzetesen ismerjük. Szintúgy jól kikutatott területnek mondható Németország és Hollandia a vaknyomású kötésekre nézve, bár, mint a bécsi udvari könyvtár most látható kiállítása is mutatja, sok kiváló termék maradt eddig ismeretlenül. Ellenben a spanyol könyvkötészet, mely pedig a keleti befolyásnak bizonyára érdekes és korai példáit nyújtja, tudományos szempontból valóságos *terra incognita*. Ugyanez áll a balkáni népek s az orosz birodalom ilyenmű termékeire. Nem sokkal ismertebb hazai könyvkötészetünk történeti multja sem, melyhez a fő, sőt mondhatnám egyetlen forrás ma is az 1882. évi könyvkiállítás emlékkönyve s az ez alkalomból, meg a millenniumkor készült néhány fényképészeti fölvétel. Valóban itt az ideje, hogy könyv- és levéltárainkban ez irányban is föllendüljön a céltudatos adatgyűjtés munkássága, melynek alapján hívebb, teljesebb képet alkothassunk magunknak a hazai iparművészet e fontos ága fejlődéséről, mint a hogy ez a mai szegényes eszközökkel lehetséges. Különben az aranyozott könyvkötésre nézve Németország sem áll a műtörténeti kutatás magaslatán. K. *Berling*-nek Jacob *Krause* szász udvari könyvkötő mesterről írt monografiája, *Zimmermann*, *Bikell*, *Stockbauer* és *Steche* dolgozatai főleg a XVI. és XVII. századi szászországi termékeket világítják meg, de a többi német államokra csak elvétve vetnek egy-egy fénycsíkot. Ily körülmények között az egész európai könyvkötészet történeti ismertetése csak szerény kísérlet lehet, melynek hézagain túl kell hogy tegyük magunkat.

Ezen gondolatok között fogtunk *Loubier*-nak fent leírt munkája áttanulmányozásához s teljes elismeréssel adózunk dolgozatának, mely úgy teljességre, mint történeti értékre messze felülmulja az előző, persze jóval korábbi összefoglaló kísérleteket: *Adam*-ét (1880.) és *Brassington*-ét (1892.), hogy csak az önálló könyvalakban megjelenteket vegyük figyelembe. Elismerésünket fokozza az a körülmény, hogy — főleg a Németországot tárgyaló

részekben — több eddig ismeretlen adattal is gazdagította a nagyközönség számára írt, de azért gondosan dokumentált tanulmányát. Magyar voltunknak pedig jól esik, hogy hazánkat sem mellőzte teljesen, hanem, legalább a középkorból, két, ötvösmívességünk szempontjából elsőrangú darabot, a selmeczi bányatörvények s a győri antifonálé kötését¹ képben is bemutatja az olvasónak s a *Korvin*-kötésekkel is tüzetesebben foglalkozik, melyeket szerinte Itáliában, vagy legalább is olasz munkások készítettek.

De ha az anyag szempontjából — méltányosság okáért — nincs is kifogásunk *Loubier* munkája ellen, a feldolgozás metodikájára vonatkozólag nem fojthatunk magunkba néhány megjegyzést.

Az iparművészet legtöbb ágának története ugyanis egyazon anyag, vagy legalább is természetükben egymással rokon anyagok technikai s művészi feldolgozását kíséri végig az idők folyamán. A könyvkötésnél azt tapasztaljuk, hogy céljai megvalósítására a legheterogénebb anyagcsoportok szolgáltak, melyek kidolgozása, sőt stilfejlődése is sokszor egészen más iparág körébe tartozik. Csupán a bőr- és pergamenkötések tekinthetők kizárólag a könyvkötő-műhely termékeinek: legföljebb a diszító eszközök s a felhasznált nyers anyag elkészítésénél szorul ezeknél a könyvkötő munkás idegen iparágak támogatására, de — mint Roger *Payne* különködése mutatja — e mellékes munkálatokat is maga végezheti. Ötvösmívű kötéseknel az ékszerész, szövetféléknél a takács és himzónő, calico-tábláknál pedig a mesterszedő izlése és tudása játszsza a főszerepet, a könyvkötő csupán a kész műalkotás fölerősítésére szorítkozik.

Ezt a körülményt mindenestre folyton szem előtt kell tartania annak, a ki a könyvkötés történelmi evolutióját akarja megrajzolni. Ha áttekinthető s a fejlődés menetét világosan feltűntető képre törekszik, leghelyesebb, ha az emlékeket a felhasznált anyag s diszító technika szerint csoportosítja. Munkáját különben igen megkönnyítené az a szerencsés körülmény, hogy az így megállapítható csoportok kronologiai sorrendbe hozhatók, mert virágzásuk delelőjére érve elcsenevészednek s egyre szórványosabbá válva úgy is elvesztik történelmi jelentőségüket.

E szempontok szerint a könyvkötészet egész történeti anyaga négy csoportba volna sorolható. Az első az ötvösmívű kötések csoportja, mely az egyházi élet virágkorában a VIII—XI. században hajtotta legdúsabb virágait s azután lassú hanyatlásnak indul. Előbb az anyag minőségében nyilvánul ez a hanyatlás: az arany plaketteket, elefántcsont faragványokat, drágaköveket, finom emailmunkát felváltják az ezüst-, majd aranyozott rézlemezek s az

¹ Az előbbinek gyönyörű színes hasonmását különben már *Rouveyre* is közölte tizkötetes munkájának IV. kötete élén.

olcsóbb limogesi zománcz. Majd szövetekkel s bőrrrel kombinálva a sarkakra és köldökre szorítkozik s az aranyozott bőrkötés feltűntével végleg leszorul a szintérről, csak szórványosan hajtva egy-egy kései virágot. Az ötvösmívű kötésekhöz járulhatna a drága szövetfélékkel, himzésekkel borított kötéstábla története, mely amazokat pótolta ideig-óráig s epizodikus volta miatt igaz történeti jelentőségre úgy sem emelkedett.

A második csoportba tartoznának a sporadikusan jelentkező metszett és ponczolt, továbbá az általánosan elterjedt préselt bőrkötések. Virágzásuk a XIV—XV. századba esik, majd a kézi-sajtóval préselhető nagyobb duczok alkalmazásával s a görgető fel-találásával hanyatlásnak indulva, néhol a XVII. sz. végéig is tengetik életüket.

A harmadik s legjelentősebb csoport a renaissance-szal vette kezdetét, midőn a keleti népek hatása alatt a bőrkötés aranyozása s mozaikkal való díszítése megindul, s egész a jelen-korig megtartotta vezérlő helyzetét.

Végül a negyedik s legifjabb csoportot a vászonkötés adja, mely a mult század huszas éveiben Angliából kiindulva sok tapo-gatózás után napjainkban igazán művészi jelentőségre emelkedett.

Loubier nem mindenben követi ezt a szinte önkényt kínál-kozó beosztást. Csupán a középkorra nézve tárgyalja elkülönítve az ötvösmívű és a bőrkötést, de az új korban esetről esetre szűrja a tárgyalás folyamába azon emlékeket, melyek az általános történeti fejlődés keretébe nem illenek, a mi csak az áttekin-theség rovására esik. Szintúgy megnehezíti az áttekinthetést az a körülmény, hogy a renaissance-től kezdve a különböző népek kötése történetét századokra darabolva s egymástól elkülönítve adja elő. Szerintünk jobb lett volna — az ujkortól kezdve — a fejezeteket a legfőbb nemzetek szerint elosztani s egy huzamban adni egy-egy országon belül az iparág történetét.

A munkát 197 illusztráció díszíti, melyek nyomása a leg-több esetben csak kevéssé kielégítő. Főleg a középkori bőrkötések hasonmásai sokszor teljesen élvezhetetlenek. Ennek azonban nem annyira a nyomdász vagy cinkográfus, mint inkább a felhasznált papir minősége az oka s így a felelősség elsősorban a kiadót terheli.

Dr. Gulyás Pál.

Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái. VIII. köt. 6—9. füz. IX. köt. és X. köt. 1—8. füz.* Budapest, 1902—1904. Hornyánszky Viktor. Egy-egy füzet ára 1 kor.

Id. *Szinnyei József* nagyszabású bio-bibliografiai munkájából, azóta, hogy folyóiratunk róla legutóljára megemlékezett,¹ ismét

¹ V. ö. Magyar Könyvszemle. Új folyam. IX. kötet. (1900.) 327. 1.

huszonegy füzet látott napvilágot, melyben a fáradhatatlan szorgalmú szerző a *Mátéfi Domonkos* és *Podhradzky József* nevek közé eső 4455 magyar író életrajzi s könyvészeti adatait gyűjtötte össze. Az eddig megjelent 91 füzetben ezzel a feldolgozott írók összes száma 18,995-re emelkedett. *Szinnyei* országszerte ismeretes munkásságát, melynek nagy jelentőségét több ízben érdeme szerint méltatták e folyóiratban, fölösleges újból hangsúlyozni: a hatalmas munka irodalomtörténeti s bibliografiai értékének jellemzésére csak egyetlen adat fölemlítésére szorítkozunk. Ez a X. köt. 6. és 7. füzetében megjelent »*Petőfi*« cikkk, mely 105 sűrűn nyomtatott hasábon nemcsak kimerítő életrajzot ad, szinte napról-napra, egész naplószerűen követve hőstét, hanem páratlanul gazdag összeállítását nyújtja a nagy lyrikus önállóan megjelent műveinek, azok fordításainak s a vele foglalkozó könyvek és cikkek szinte beláthatatlan sorozatának. *Szinnyei* Petőfinek magyar nyelven önállóan megjelent műveiből 128 számot képes felsorolni, melyek közül 31 a költő életében látott napvilágot. A fordítások összeállításából megtudjuk, hogy Petőfi versei részben vagy egészben német irodalmi, továbbá szepesi, erdélyi szász és gründer tájnyelven, azután angol, ír, francia, olasz, svéd, norvég, flamand, holland, tót, cseh, szerb, vend, orosz, lengyel, rumén, finn, spanyol, raetoromán, örmény, latin, hellén, izlandi, ó-izlandi, kínai, japáni, héber, skót, gael-albán, cigány és volapük nyelven olvashatók. A fordítások után Petőfi dalainak megzenésítéséről kapunk kimerítő tájékoztatást két hasábon. Ezután szobrainak s emléktábláinak jegyzéke, majd a költő álneveinek összeállítása következik. A tartalmas dolgozatot a Petőfire vonatkozó irodalom szinte kimerítő bibliográfiája zárja be, mely 25 apró betűs hasábon több mint négyszáz folyóirat s önálló könyv több ezerre menő adatait tartalmazza chronologiai sorrendben. A repertorizált időszakos sajtóban Petőfire vonatkozó cikkelyeiknek gazdagságával főleg a Vasárnapi Ujság, Egyetemes Philologiai Közlöny s a Fővárosi Lapok tűnnek ki.

Itt említjük meg, hogy a Petőfi-monográfia külön Elzevier-alakú kötetkében is megjelent. [9.]

Magyar könyvészet. *Bibliographia Hungariae. A magyarországi és a jelesebb külföldi irodalmi termékeket ismertető könyvészeti folyóirat. Szerkeszti és kiadja Székely Dávid. I. évfolyam 1. sz.* Budapest, 1905. Gelléri és Székely. 8-r. Ára egész évre 8 korona.

Székely Dávid jelen folyóiratával az irodalmunkkal tudományosan, vagy üzletszerűen foglalkozók régi szükségletének akar megfelelni. Vállalatának fősúlyát ugyanis a magyar irodalom bibliografiai feldolgozására helyezi, mely a könyvkiadók kiadásá-

ban megjelent műveken kívül, a könyvtári forgalomba nem kerülő sajtótermékeket is jegyzékbe foglalja. Azonkívül a fontosabb külföldi munkák bibliográfiáját és állandóan egy-egy irodalmi cikk közlését is igéri.

Terjedelmes program, melynek betartása esetén *Székely* valóban szép emléket állít azon »rajongó idealizmusnak«, melyel — saját kifejezése szerint — a könyvészet iránt viselkedik. Félő azonban, hogy e program bibliografiai része épen terjedelménél fogva — mely messze túlhaladja egyetlen ember erejét — aligha lesz minden irányban egyformán megvalósítható. Szerintünk jobban tette volna *Székely*, ha — legalább egyelőre — csupán a könyvtári forgalomba nem kerülő hazai nyomtatványok bibliográfiájára szorítkozik s lemond úgy a *Corvinában* megjelent anyag, mint a különben is könnyen hozzáférhető külföldi művek ismertetéséről. Vállalatának ez utóbbi része — az első füzetből megítélve — rendkívül gyöngének ígérkezik; a címek közlésénél úgylátszik semmi tudományos szempont sem vezérelte az összeállítót: ilyen jegyzéket bárki csinálhat magának, ha egy harmadrangú könyvesboltban rövid félóráig keresgél az újdonságok között s még ekkor sem fogja Mme la comtesse de Noailles-t Mme Lecomte des Noailles-nak (!) lejegyezni.

Végül szót kell emelnem a szerkesztő ama terve ellen, hogy füzetenkint egy-egy irodalomtörténeti cikket fog közölni jeléül annak, »hogy az irodalomtörténet és a könyvészet egy testet, egy lelket képez.« Sem a szándékot, sem annak indoklását nem tartom elfogadhatónak. Időszaki sajtónk mai állapotában úgy hiszem elég tág teret nyújt irodalomtörténezeinknek tudományos, népszerűbb s egészen népszerű dolgozatok közlésére: újabb ily irányú organumnak életbe léptetése tehát szinte meddő vállalkozás. Azonkívül tévedés azt hinni, hogy a bibliografia, a midőn pusztán könyvcímek közlésére szorítkozik, szorosabb kapcsolatban volna az irodalomtörténettel, mint bármely más tudományszakkal: hiszen az ilyen betűrendes könyvjegyzék egyformán tájékoztat bennünk a tudomány egész mezejéről s a természettudós vagy matematikus ép oly eredménnyel forgathatja, mint az irodalomtörténetíró.

Ha tehát *Székely* összefüggő szöveg nélkül nem akarja útnak bocsátani folyóiratát, helyesebben tenné, ha az egyes tudományzajok irodalmáról közölné erre hivatottak tollából egy-egy kritikai áttekintést, vagy még helyesebben, ha a könyvvel, mint olyannal foglalkozó tudományok gazdag anyagából közölné egy-egy felvilágosító cikket, melynek tanulságai — a bibliografiai ismeretek jelen népszerűtlensége mellett — hazánk minden szellemi munkására egyformán hasznosak volnának.

Dr. Dézsi Lajos: *Balassa és Rimay Istenes Énekeinek bibliographiája. (Harminczegy hasonmással.)* Budapest, 1905. Athenaeum ny. r. t. 8-r. 104. l.

Dézsi Lajos, régi irodalmunk kiváló ismerője s buzgó ismeretője, jelen munkájában a XVI—XVII. sz. vallásos lyrájának költőileg legbecsesebb termékét, Balassa Bálint és Rimay János »Istenes Énekeinek« mintaszerű bibliografiai feldolgozását nyújtja a legelső kiadástól a legutolsó, 1806-iki pozsonyi-pesti kiadásig. Összesen 39 kiadásról számol be *Dézsi* az 1636-tól 1806-ig terjedő időközből, tehát nyolczczal többről, mint *Szilády* Áron az ő Balassa-kiadásában (1879), melyek mind az utóbbi negyedszázadban lettek ismeretessé. A harminczkilencz kiadásból tiznek csupán emléke maradt fenn, bár lehetséges, hogy épen *Dézsi* bibliográfiája révén, egyik másik elveszettnek hitt kiadás még előkerül eddigi rejtekéből. A többi kiadásból is jobbra csak egy-egy példány ismeretes, a 2-ik vagy 3-ik váradinak tartott kiadásból pedig csupán egykorú kötéstáblából kifejtett négyoldalas töredék. A felmaradt példányok túlnyomó része, szám szerint 11, a M. N. Múzeum Széchényi Országos Könyvtárában őriztetik, míg az utána e tekintetben leggazdagabb akadémiai könyvtár csak négyet képes felmutatni. Nyomatási helyükre nézve a különféle edicziók így csoportosíthatók: lőcsei 9, kolozsvári, debreczeni, pozsonyi 5—5, nagyvárad 4, bártfai 3, budai 2, pozsonyi-pesti, kassai, váci 1—1, helynelküli 3 kiadás. A XVII. században 18, a XVIII-ban 20, a XIX-ben egy kiadás látott napvilágot.

Dézsi nem elégszik meg a kiadások részletekig menő gondos leírásával, hanem 1704-ig az összes ismert kiadásoknak címlapját s 95-ik oldalát hasonmásban is bemutatja, ez utóbbit a csonka példányok meghatározhatása céljából. Ezenkívül rendkívül tanulságos irodalomtörténeti jegyzetekkel kíséri a bibliografiai adatokat s igyekszik megállapítani a kiadásoknak sokszor zavaros chronologiai sorrendjét.

Bevezetőül a szerző az első kiadás kérdésével foglalkozik. Ismeretes, hogy *Szabó* Károly¹ Radvánszky László könyvtárának 1750-ben összeállított jegyzéke alapján fölvette a szóban forgó munka lőcsei 1604-iki tizenkettedrétű kiadását, bár nem igen hitt létezésében. Kételyét azzal a tetszetős feltevessel támogatta, hogy az 1604. évszám merő tollhiba 1704 helyett, a mely évből tényleg ismerjük az énekek lőcsei kiadását. *Dézsi* nem szorul e hypothesisre, mert úgy a kassai 1665-iki kiadás előszava, mint Rádai Andrásnak 1629 márcz. 25-én Rimayhoz intézett, de főképp Madách Gáspárnak röviddel a költő halála (1631) után

¹ Régi Magyar Könyvtár. I. köt. 391. l.

kelt levele okmányszerűen bizonyítja nem csak azt, hogy az »Istenes Énekek« első kiadása 1604-ben meg nem jelenhetett, hanem hogy az csak Rimay elhunytja után, tehát legfeljebb 1632-ben, látott napvilágot.

Ez a ma már egyetlen példányban sem ismeretes *editio princeps* volt az összes többi kiadások kiindulási pontja, melyeket *Décsi* könnyebb áttekinthetőség okáért négy osztályba sorolt. »Az első a rendezetlen kiadás, a *bártfai typus*, melyben Balassa és Rimay énekei nincsenek különválasztva; melléklete az »*Ahítatos Imádságok*«. A többi három rendezett kiadás. Ide tartoznak: 2. a *bicssei typus*, ismertető jele a Rimay énekei előtt álló hosszú tartalom, vagy summa; 3. a *kolozsvári vagy debreczeni typus*, melyben a hosszú prózai tartalmat kétsoros versecske helyettesíti; 4. a *kombinált kiadás*, mely egymásután mindkét summát adja a Rimay énekei előtt: ennek a típusnak csak egy képviselője van.¹ A 2—4. szám alatti típus melléklete a »*Via Jacoboea*«, kiadások szerint sokféle változatban.«

Ezekben nyújtjuk ismertetését a kitünően megszerkesztett könyvészeti monografiának, mely nemcsak a hazai bibliografia becses terméke, hanem irodalomtörténetünknek is nélkülözhetetlen kisegítő eszköze. Ha régibb s újabb irodalmunk kiválóbb alakjai ehhez hasonló bibliografiai feldolgozásra találnának, úgy csakhamar teljesülhetne filologusainak régi vágya: a magyar *Goedeke*.

Dr. Gulácsy Pál.

Das Breviarium Grimani in der Bibliothek von San Marco in Venedig. Vollständige photographische Reproduktion. Herausgegeben durch Scato de Vries. Vorwort von Dr. S. Morpurgo. Leiden, A. W. Sijthoff és Leipzig, Karl W. Hiersemann. 1904—1905. 2-r. I—III. kötet à 25 színes és 110 egyszínű tábla. Ára kötetenkint 200 M.

A középkorból reánk maradt összes relikviák közül — mondja *Shaw* — egyik sem bír nagyobb értékkel, vagy szolgál több tanulsággal, mint az illuminált, képecskékkel díszített kéziratok. A műbíráló méltán gyönyörködik a változatos kompozíciók rajzbéli finomságában, színeinek pompás ragyogásában, a történetirő pedig főként belőlük meríti a rég letűnt századok szokásainak, nyilvános- és magánéletének, szertartásainak és viseletének közvetlen ismeretét. Találón nevezzi őket *Kobell* a művészet kertjében nyíló virágoknak, melyekből — miként a méh a mézet — élvezettel s haszonnal szívhatjuk magunkba a mult ismeretét.

A *miniatura-festészet*, ha csupán a keresztény középkor

¹ Az 1702-iki helynélküli kiadás.

emlékeit vesszük figyelembe, a VI. században Kr. u. vette kezdetét tollal rajzolt, majd színezett primitív kezdőbetűkkel, melyeket eleinte egyszerű vonalokból rótt össze s több-kevesebb sallanggal díszített föl az íróbarát. Hovatovább különböző motivumokból alakították ezeket az inicziálisokat, úgymint halakból, madarakból stb. Majd egyes jelenetek képét szúrták az inicziálék közeibe, melyek szinte egy testet alkottak velük s, mint *Pawlowski* mondja,¹⁾ mintegy eltűntek ebben a keretben. Végül a kis jelenetek mindjobban emancipálódtak, túlsúlyra emelkedtek s külön képekké, szinte önálló festményekké váltak, melyek gyakran egész lapokat elfoglaltak.

Stiliztikai szempontból két főkorszakot szoktak a miniatúra-festészet történetében megkülönböztetni. Az első fázis, mely arra az időre esik, a mikor a könyv mindenekelőtt egyházi, vallásos czélokat szolgált s előállítására kizárólag a barátok czelláiban ment végbe, a hagyományos typosok konvencionális ábrázolására szorított s a kompozíció bájos együgyűségével, rajza gyermeki esetlenségével köti le a szemlélő figyelmét. A másik, művészileg sokkal értékesebb korszak a XIII. század közepe táján veszi kezdetét, mikor a civilizáció egyre jobban elvilágosiasodván, a gyakran laikus könyvdíszítők saját környezetükből voltak kénytelenek lemásolni a szöveghez illő jeleneteket. E realiztikus vonás persze csakhamar a bibliai képekre is kiterjedt s a konvencionális alakokat és ruhákat közvetlen megfigyelésen alapuló, az életből ellesett elemekkel pótolta. S ez a realizmus nemcsak az alakokban, s azok környezetében: tájképekben, intérieurökben nyilvánult, hanem a növény- s állatvilágból merített ornamentikában is érvényre jutott.

Főleg a flamand iskola fejlesztette nagygyá ezt a realiztikus miniatúra művészetet s a XIV. meg XV. századokban a remekművek egész seregével szolgált a bőkezű bibliofileknek, a kik Jó Fülöp burgundi herczeggel az élükön, ugyancsak megdolgoztatták munkás ecsetjüket. Különösen a breviariumok díszítése nyújtott kitünő alkalmat a festőművészeknek, hogy úgy az egyes hónapokat szimbolizáló kompozíciókban, mint a bibliai s legendákból vett jelenetekben kifejthessék gazdag képzeletük s finom megfigyelő tehetségük kincseit. E flamand iskola legkiválóbb s nagyszabású miniatúrákban leggazdagabb terméke az u. n. *Grimani breviarium*, mely a velencei Szent-Márk könyvtár világhírű kincse.

A gyönyörűen miniatúra kéziratos 28 cm. magas és 22 cm. széles, kiválóan finom hártyalapokra van írva s összesen 1581 beírt oldalra terjed. Keletkezése idejének szélső határai 1478 és

¹ kinek rövid összefoglalását követjük e vázlatos áttekintésben

1489, minthogy tartalma az 1477-ben Rómában megjelent breviariumával azonos és *Grimani* biboros 1489-ben szerezte meg *Antonio Siciliano* festőművésztől 500 velencei aranyért. Abból indulva ki, hogy a bibliofil hajlamokkal bíró IV. Pius pápa (1471—1484) sz. Ferencz-rendjébe lépett s hogy a szóban forgó breviariumba e rend speciális ünnepei is fölvétettek, általános az a vélemény, hogy a pazar fényvel kiállított kézirat az ő számára készült, de időelőtti halála megakadályozta őt abban, hogy birtokába vehesse. Így került az említett évben és összegért az előkelő velencei patricius családból származó *Domenico Grimani* (1461—1523) birtokába, a kitől nevé is örökölte. A humanista és műpártoló főpap akként végrendelkezett, hogy breviariuma unokaöccse, *Marino Grimani*, aquileiai patriárka birtokába szálljon s ennek halála után a köztársaság kezeibe kerüljön örök letétemény gyanánt. A kardinális ez utóbbi intézkedése azonban majd hogy nem vált valóra, mert Marino elhunytakor (1546) a Rómában lévő kódex egyéb becses tárgyakkal együtt elkallódott s csupán *Giovanni Grimani*, szintén aquileiai patriárka áldozatkészségének volt köszönhető, hogy ismét napfényre került. A munka becsé s a visszaszerzésére fordított összeg nagysága arra ösztönözték Giovanni patriárkát, hogy haláláig magánál tartsa a breviariumot, a mibe a köztársaság készségesen bele is egyezett. Így történt, hogy a remek kéziratot csupán néhány nappal a patriárka halála előtt, 1593 októberében adta át barátja, *Marc-Antonio Barbaro*, *Cicogna* dozsának a szenátus ünnepélyes gyűlésén. A tanács ekkor megbízta *Alessandro Vittoria* ötvösmestert, hogy díszes borítékkal lássa el a nagybecsű hagyatékot. A karmazsin bársonyból készült borítékot tömör aranyozott ezüst keret foglalja be, melyet gyönyörű renaissance füzérek domborműve ékít; egyik oldalán középtűt *Domenico* bibornok köriratos reliefképe látható, a másikon atyja *Antonio* dozse arcképe díszeleg. A képek alatt a czímer van aranyozott ezüsből a fedelekhez erősítve, míg fölöttük hasonló anyagból készült feliratos táblácskák láthatók. Az így fölszerelt kéziratot azután a székesegyház kincstárába helyezték, míg nem *Morelli* közbenjárására 1797-ben át nem tették a Bibliotheca Marciana gyűjteményébe, a hol most is féltő gonddal őrizik.

A fényesen kiállított kódexben 84 egész lapot kitöltő kompozíció s 18 valamivel kisebb miniatura látható; de azonkívül az összes lapokat, sokszor mind a négy oldalról, díszes léczek s kisméretű, de kivitelben bámulatosan finom inicziálék ékesítik. Míg a nagyobb szabású kompozíciók, melyek közül az első huszonnégy oldalt az év egyes hónapjainak megfelelő jelenetek képezik, szinte teljes sorozatát nyújtják a középkori szimbolikus és bibliai ábrázolásnak s kitünő genre-képekkel mintegy közvetlenül érintkezésbe hoznak a XV. század életével és szokásaival;

addig a keskeny léczeken pazar bőkezűséggel alkalmazott virágok, gyümölcsök, madarak, rovarok, néglábuak, kerámiai tárgyak, kaméák és ékszerek nemcsak a festőművészek technikai tudásáról s naturalisztikus hűségéről, de egyben rendkívül fejlett ornamentikai érzékéről is fényes tanúságot tesznek.

Kik voltak a műremek készítői: arra nézve eltérők a vélemények. Egy XVI. századi névtelen krónikás elég kategorikusan felel meg ugyan erre a kérdésre, de följegyzésének hitelét semminemű kézzel fogható adat sem támogatja. Ezen anonymus szerint a minatürök egy része *Hans Memling*, 125 darab *Gerhard genti* s ugyancsak 125 *Lieven* antwerpeni művész kezéből származik. Az itt említett három művész közül csupán a leghiresebb, Memling, volt ismeretes, szegényes följegyzések s nagyszerű alkotások révén, a műtörténészek előtt. A genti Gerhardra nézve már eltérők a vélemények. Morelli szerint *Gerhard Van der Meire*, értendő alatta, a ki állítólag Gentben született 1450 körül. Csak az a baj, hogy ezt a föltevést még analógiákkal sem lehet támogatni, mert korántsincs bebizonyítva, hogy az európai muzeumokban neki tulajdonított 10—12 festmény csakugyan ő tőle származik. *Harzen* szerint *Gerhard Horenbout*-ra vonatkozik a névtelen följegyzése, a mi teljesen tarthatatlan, minthogy e művész az újabb kutatások szerint 1470-ben pillantotta meg a napvilágot. Ugyanily kifogás alá esik Morellinak az a föltevése, hogy az antwerpeni Lievenen *Lieven de Witte* értendő, a ki mintegy 25 évvel a kodex eladása után született — Gentben.

Tekintve az aránylag kései névtelen följegyzés megbízhatatlanságát e két adatra vonatkozólag, a Memlingről szóló passzust sem lehet teljesen hitelt érdemlőnek tartanunk. Kétkedésünket támogatja egyrészt az a tény, hogy egyetlen, minden kétséget kizárólag hiteles Memling-miniatura sem ismeretes, másrészt meg az a körülmény, hogy a kiváló s nagyszerű művész mellett és után a tanítványok egész serege működött, a kik stílusban és színezésben egyaránt szolgai módon követték mesterüket.

Különben a szerzőség egész kérdésének bizonytalanságát legjobban az a körülmény jellemzi, hogy a vele foglalkozók közül többen a régi tradíciótól merőben függetlenül kísérelték meg a feleletet. Így pl. *Durrieu Bening Sándort* a Grethuyse-i Boëtius-kézirat (1492. kör.) miniatörát s a genti *David*-ot, VI. Sándor pápa breviáriumának állítólagos festőjét teszi meg a Grimani-kodex művészeivé . . .

Mi részünkről, mint a legjózanabbat, *Springer* véleményét írjuk alá. A kiváló műtörténész szerint »óvakodnunk kell attól a balitélettől, mintha a kétségkívül bájos és színdús könyvdiszítványok előállítására kizárólag a legfőbb mesterek lettek volna hivatottak és képesek. Már külső okok, a miniatura-festészet

önálló üzeme, a cézheknek féltékenyen őrző korlátai ellenzik azt a föltevést, hogy a képfestők rendszeresen közreműködtek volna a kéziratok díszítésén. A németalföldi miniatűrök művészi értékét ezzel nem szállítjuk le. Az iskola nyomait világosan magukon hordják s arról tanuskodnak, hogy az *Eyck* testvérek kifejtette művészi szempontok minden körben gyorsan hódítottak; de nem visznek új vonást a flamand művészetbe, nem készítenek elő egy-egy új fordulatra. Még a leghíresebb németalföldi képes kodex, a Grimani breviarium sem lépi túl az esztétikai műveltség átlagos mértékét.¹

Mindazonáltal a szóban forgó kodex nemcsak historiai szempontból megbecsülhetetlen képes okmányok gyűjteménye, hanem a műélvezetnek is egyik elsőrangú forrása. Már régóta s méltán általános becsülésnek örvend a középkori festett kéziratok ismerői s csodálói között, habár közvetlen szemlélete csak keveseknek adatott meg, minthogy a Biblioteca Marciana vezetősége féltékenyen rejtegeti e kincsét a kíváncsi szemek elől — a mi mellékesen megjegyezve, csak hasznára vált a műtörténetnek: hiszen miniatűrjeinek épsége, színeinek üdesége jórészt e körülménynek köszönhető. Reprodukció útján közkinccsé tenni e művészi alkotásokat régi törekvés, melynek első nagyobb szabású megvalósítását 1862-ben kísérte meg *Perini* Antal velencei kiadó. De leküzdhetetlen akadályok folytán, melyek műve elé tornyosultak, kénytelen volt 110 oldal reprodukálásával beérni s noha mindent elkövetett, hogy a fényképészet akkori színvonalán tartsa munkáját, csak halvány s tökéletlen mását nyujthatta színpompázó eredetijének. 1866-ban pedig *Hind* L. londoni cég színezett fotografiákat hozott forgalomba, melyek — az egykorú kritika szerint — hűség tekintetében alig hagytak kívánni valót. Azóta a közel multban, 1903-ban történt újabb kísérlet a szebb, egész oldalnyi miniatűrök fototypiai reprodukálására, de csak egy színben s jóval kicsinyített dimenziókban.

E kísérleteket messze túlhaladja a jelenlegi hatalmas vállalat, mely a kodex összes lapjait eredeti nagyságban fogja vissza adni: köztük háromszázat a legújabb háromszinnyomású technikával. Eddig három vaskos kötet látot napvilágot 75 több és 330 egyszínű reprodukcióval, melyek valóban a technika mai tökéletességén állanak. A kiadók jogos önérzettel mondhatták előszavukban, hogy kiadványuk által nemcsak a műtörténészeknek s a viselettörténet kutatóinak nyujtottak, eddig teljesen ismeretlen mértékben s az eredetivel természetű összehangzásban álló, merőben új anyagot, hanem minden könyvkedvelőnek s egyáltalán mindazoknak, a kik a szépet szeretik, lényeges szolgálatot telje-

¹ Handbuch der Kunstgeschichte. IV°. 38—39. ll.

síttettek. Érdemükben osztozik *Frisch* A. berlini fénynyomda-tulajdonos, a ki az ügyszó méltó buzgalommal törekedett arra, »hogy a technika minden eszközét s a maga egész tudását az eredetiek természetű reprodukálására fordítsa«.

Az eddig megjelent színes képek közül kiemeljük az első 24 lapot betöltő lapnagyságú kompozíciókat, melyek néhol szinte barokk formákra emlékeztető gotikus keretekbe foglalva tárják eléink az egyes hónapok mindennapi életének fő jeleneteit, itt-ott vaskos komikummal fűszerezve (pl. februárius fő lapja). Jézus születése, körülméltetése s megfeszítetése, a Szent Háromság, a pünkösdi templomi jelenet, az ótestamentomi jelenetek egyaránt lekötik figyelmünket a színezés lyraisága, vagy a megfigyelés aprólékos realismusa s a kompozíció tökélye által. Részletes esztétikai méltatásuk lapokat tölene meg s messze túlhaladná folyóiratunk tartalmi keretét.

Feszült figyelemmel várjuk a széles alapokra fektetett kiadvány további kötetait s különösen a Marciana tudós könyvtárosának, *Morpurgo*-nak a műhöz irandó bevezető tanulmánya elé tekintünk fokozott érdeklődéssel, mely valószínűleg egészen új, ha talán nem is végleges megoldását fogja nyújtani a Grimani brevariumhoz fűződő kérdések tömegének.

— 5.

Rössler Elemér: *A kassai Múzeum nyilvános könyvtárának címjegyzéke.* Kassa, 1904. Werfer Károly. 8-r. XIII, 738. l.

A kassai Múzeum nyilvános könyvtára a felsőmagyarországi Múzeumegylet törekvéseinek elismerésre méltó gyümölcse. A *Kaschauer Zeitung* 1873 újev napján vetette föl egy nyilvános könyvtár szervezésének eszméjét s a Múzeumegylet bizottsága siet magára vállalni ez eszme megvalósítását, sőt mi több, már 11-én arról értesítheti a közönséget, hogy ajándék útján több száz kötetre terjedő gyűjteménnyel is rendelkezik. Azóta évről-évre gyarapodott — főleg ajándék útján — ez a szerényke gyűjtemény, mert, mint a címbe leírt katalogus lelkes hangú előszava mondja, »maga a nagy közönség, szegény és gazdag, művelt és műveletlen, egyesek és társulatok járultak adományaikkal a nemes cél megvalósításához.« E sok felé szétágazó eredet meg is látszik a gyűjtemény anyagán, habár — hála a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége közbenjárásának — a vallás-és közoktatásügyi miniszterium a lehetőségig gondoskodott róla, hogy az egyes tudományzakok hiányai pótoltsanak. Míg egyes tudományzakok, mint pl. a műtörténet és a hadtudomány, *Henszlmann Imre* egyet. tanár, illetve *Rothauscher Károly* tábornok hagyománya révén elég jól vannak képviselve, addig mások gyakran nagyrészt teljesen elavult kötetekből állanak, melyek az olyan, elsősorban gyakorlati célokat szolgáló gyűjteményeknél,

minő a kassai Múzeumé is kell hogy legyen, csak kiselejtezésre váró nyugöt képeznek . . .

A mi a szóban forgó könyvtár katalogusának rendszerét illeti, az teljesen gyakorlati célokat szolgál s abban merül ki, hogy az egyes tudományszakokat, illetve szakcsoportokat egész ötletszerű sorrendben fölállítván, az ABC betűivel, alszakozás esetén a betűhöz ragasztott római számmal jelölték. E szakjelzeten kívül a könyveket feldolgozásuk sorrendjében folyó számmal is ellátták, mely a szokásos három ívréten belül mindenütt elülről veszi kezdetét. A kinyomatott katalogus a könyvek rövid címét egyes szakok szerint nem a felállítás sorrendjében, hanem betűrendbe szedve adja az olvasónak, de a szerkesztő, áttekinthetőség szempontjából, általános névmutatóval is ellátta művét. A hol a könyv szerzője ki van téve, ott természetesen a szerző neve alatt szerepel az illető munka. De van rá eset, hogy a munka ilyenkor is a címző, nem a szerző neve alatt szerepel. Így pl. *Pigault Lebrun* egyik művének német fordítása »*Abenteuer*« alatt szerepel csupán (246. l.) s szerző nevére még a betűrendes névmutatóban sem történik utalás.

A munka nyomtatását Werfer Károly kassai mester vállalta magára, s bár munkája külsőleg eléggé tetszetős, érdemét nagyban lerontják a szövegben hemzsegő sajtóhibák. Maga a szerkesztő is tekintélyes sorozatot állított össze belőlük műve 726—29 lapjain, de hogy a bűnlajstrom korántsem teljes, arra szolgáljon bizonyítékül az az egy adat, hogy mindjárt az első könyvczímbe csekély hat sajtóhibára akadtunk.

—s —l.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

Deutsche Literaturzeitung. XXV. évfolyam. 39. szám. (1904. október 1.): *I. Wille*, Die deutschen Pfälzer Handschriften des XVI. und XVII. Jahrhunderts der Universitätsbibliothek in Heidelberg. Mit einem Anhang: Die Handschriften der Battschen Bibliothek (Heinrich Heerwagen.) — *M. Grolig*, Aus meiner Büchersammlung. — *40. szám* (1904. október 8.): *C. E. Poeschel*, Zeitgemässe Buchdruckkunst. — *41. szám* (1904. október 15.): *A. P. C. Griffin*, A list of Books (with references to Periodicals) on the Philippine Islands in the Library of Congress; *T. H. Pardo de Tavera*, Biblioteca Filipina (Karl Haebler). — *P. Klemm*, Handbuch der Papierkunde. — *42. szám* (1904. október 22.): *H. W. v. Gerstenbergs*, Rezensionen in der Hamburgischen Neuen Zeitung 1767—1771. Hbg. von *O. Fischer* (Ernst Consentius). — *Bücherverzeichniss der Öffentlichen Bibliothek und Lesehalle Berlin. S. W. 13., Alexandrinerstr. 26. 2. Aufl.* — *44. szám* (1904. november 5.): *Katalog der Bibliothek Runze-Zolling-*

Berlin. — 45. szám (1904. november 12.): *K. Haebler*, Aus den Anfängen des Buchhandels. — 46. szám (1904. november 19.): *W. Köhler*, Bibliographia Brentiana (Paul Drews). — *L. Dinier*, Les Heures de Catherine de Médicis. — 47. szám (1904. november 26.): *Report of the Librarian of Congress for the fiscal year ending June 30. 1903.* — 48. szám (1904. december 3.): *G. Winter*, Das neue Gebäude des k. und k. Haus-, Hof- und Staatsarchivs zu Wien (Friedrich v. Veech). — *M. Rudelsheim*, Quelques mots sur l'organisation des Bibliothèques publiques en Belgique. — 49. szám (1904. december 10.): *W. Erman und E. Horn*, Bibliographie der deutschen Universitäten. I. Allgemeiner Teil (Karl Geiger). — *E. Diederichs*, Verlagskatalog. — 50. szám (1904. december 17.): *B. Peyron*, Codices italici manu exarati in Bibliotheca Taurinensis Athenaei.

La Bibliofilia. VI. évfolyam 7—8. szám. (1904. október-november): *Emile Dacier*, L'Exposition des Primitifs français (befejző közlemény). — *Leo S. Olschi*, Le fiscalità italiane nell' esportazione di libri antichi. Lettera aperta a S. E. il Ministro dell' Istruzione Pubblica. — *Hugues Vaganay*, Amadis en français. Essai de bibliographie (II. közlemény). — *Domenico Tordi*, La stampa in Todi. — *Luigi Ferrari*, Gli Incunaboli della R. Biblioteca Universitaria di Pisa (folytatás). — *Recensioni*: *Carlo Lozzi*, Cecco d'Ascoli e la musa popolare. — *Dietricus Reichling*, Appendices ad Hainii-Copingeri Repertorium Bibliographicum. — *Bernardus Peyron*, Codices italici manu exarati in Bibliotheca Taurinensis Athenaei. — 9—10. szám (1904. december, 1905. január). *Leo S. Olschi*, Memoriale presentato a Sua Eccellenza il Commendatore V. E. Orlando Ministro dell' Istruzione Pubblica d' Italia. — *Hugues Vaganay*, Amadis en français. Essai de bibliographie. (III. közlemény.) — *G. Boffito*, Il commento inedito di Cecco d'Ascoli all' Alcabizzo. (Befejző közlemény.) — *Luigi Ferrari*, Gli Inconaboli della R. Biblioteca Universitaria di Pisa. (Folytatás.) — *G. M. Urbani de Gheltof*, Caravia Alessandro. Suo processo per pubblicazioni contro la fede. — *Alfredo Melani*, Venezia e la stampa. *Allandó rovatok*: Vendite pubbliche. — *Notizie*. — *Monumenta typographica*.

Le Bibliographe Moderne. VIII. évfolyam. 1904. szeptember-októberi füzet (47. szám): *Réunion des archivistes français* (10 avril 1904); compte-rendu et communications. — *H. Fr. Delaborde*. *Nicolas Fouquet et le Trésor des Chartes*. — *Paul Bergmans*, *Le premier imprimeur de Maestricht et de Düsseldorf*. — *Léon Lecestre*, *Table alphabétique de la »Chronologie militaire« de Pinard [lettres N à Z]*. — *Henri Jadart*, *A propos des »Notes« de M. Jules Laude*. — *Chronique des Archives*: Allemagne. Autriche-Hongrie. Belgique. France. Grande-Bretagne. Italie. Suisse. — *Chronique des Bibliothèques*: Allemagne. Belgique. France. Italie. Por-

tugal. — Chronique bibliographique: Bibliographie philologique, Histoire du droit commercial. Bibliographie du Lyonnais. Littératures galloise et bretonne. Littérature italienne. Une revue bibliographique roumaine. Anciens catalogues de bibliothèques. Histoire du papier. Expositions bibliographiques. Répertoires de périodiques. Bibliographie musicale. Publications de la »Library of Congress«. — Comptes rendus et livre nouveaux: J. Cuvelier, Inventaire des inventaires de la 2e section des Archives générales du royaume de Belgique (H. S.). I. Berthelé, Le cartulaire montpelliérain des rois d'Aragon et des rois de Majorque (H. S.). F. Rizatti, Prime linee d'una bibliografia per servire alla storia delle scienze (H. S.). J. S. Nollen, Practical Bibliography of modern german Literature (H. S.). L. Pascal, Bibliographie de Velay et de la Haute-Loire I. (H. S.). F. Pasdirek, Manuel universel de la littérature musicale I. (Henri de Curson). G. M. Wroug and H. H. Langton, Review of historical publications relating to Canada for 1902—1903. (H. S.). I. Van den Gheyn, Catalogue des manuscrits de la Bibliothèque royale de Belgique III—IV. (H. S.). A. Poollaha, Die Bibliothek des Metropolitankapitels zu Prag (H. S.). S. Polain, Catalogue de la bibliothèque Th. Dobrée à Nantes II. (H. S.). P. Heitz, Les filigranes avec la crosse de Bâle (C. M. Briquet). I. Baudrier, Bibliographie lyonnaise, V—VI. (H. S.). R. A. Reiss, La photographie judiciaire (A. Vantier).

Mitteilungen des Österr. Vereins für Bibliothekswesen.

VIII. évf. 3. szám (1904. július 8.): F. Reiniger, Die Wiegendrucke in der Bischof Fint'schen Bibliothek für den Klerus der Stadt St.-Pölten. — V. Bibl, Der evangelische Landhaus-Buchhandel in Wien (befejező közlemény). — F. Menčík, Die Neapolitanischen Handschriften der Hofbibliothek. — F. Ahn, Die Druckerpresse Widmannstellers zu Graz. — Bücherhygiene. I. — Literarische Besprechungen: Emil Löbl, Kultur und Presse (Grolig). Zur Geschichte der kais. Wiener Zeitung 1703—1903. (—o—). Emm. de Bom, Abraham Verhoeven de eerste Courantier van Europa? (C—II). E. V. Zenkes, Bibliographie zu einer Geschichte des Zeitungs-wesens (Grolig.) — 4. füzet (1904. november 16). R. F. Arnold, Aus Wiener Handschriften (folytatás). — H. Escher és W. von Wysz, Der Realkatalog. IV. — F. Menčík, Die Neapolitanischen Handschriften der Hofbibliothek (folytatás). — G. A. Crüwell, Der Bücherfluch. Seine Geschichte. Seine Bedeutung. Seine Ausläufer. — Literarische Besprechungen: E. Gollob, Verzeichniss der griechischen Handschriften in Österreich ausserhalb Wiens (F. X. T.). Die Rechtshandschriften der Universitäts-Bibliothek in Innsbruck. Katalog der Handbibliotheken des Katalogzimmers und Lesesaales der k. k. Universitäts-Bibliothek in Wien (Grolig). Gr. A. Apponyi, Hungarica. I., II. (J. Stockinger). V. Tobolka, Česká Bibliografie

Sv. I. (Grolig). L. S. Olschi, Monumenta Typographica. Cat. LVII. — Állandó rovatok: Aus oesterreichischen Bibliotheken. — Vereins-Nachrichten. — Personal-Nachrichten. — Vermischte Nachrichten.

Revue des Bibliothèques. XIV. évfolyam. 5—7. szám (1904. május-július): Léon Dorez, Rabelaisiana. — Léon Dorez, Les Manuscrits à peintures du Musée Britannique. — F. Warner, Les Manuscrits à peintures du Musée Britannique (trad. Léon Dorez). — Chronique des Bibliothèques: Allemagne. France. Italie. Suède. — **8—10. szám** (1904. augusztus-október): Léon Dorez, Les lettres d'indulgence du pape Nicolas V. — P. Vanricke, Les Bibliothèques universitaires hollandaises (Leiden, Utrecht, Groningen, Amsterdam). — Chronique des Bibliothèques: Allemagne. Autriche-Hongrie. Belgique. France. Italie. — Erratum. — **11—12. szám** (1904. november-december): Louis Thuasne, Rabelaisiana. — Chronique des Bibliothèques: Allemagne. Autriche-Hongrie. États-Unies d'Amérique. France. Italie. Pays-Bas. Portugal. — Mellékletül mindhárom füzethez: Paulin Teste, Table des matières contenues dans le Cabinet Historique.

Rivista delle Biblioteche e degli Archivi. XV. évfolyam. 8—10. szám (1904. augusztus-október): Atti della VI. Riunione Bibliografica Italiana. — **11—12. szám** (1904. november-december): E. Lasinio, Della Biblioteca di Settimo e di alcuni suoi manoscritti passati nella Mediceo-Laurenziana. — Luigi Volpicella, Una chiave di cifra del secolo XV nell' Archivio di Napoli. — A. Capra, La stampa in Spagna nel secolo XV. (Aproposito di due scritti recenti). — Giuseppe Graziano, Bibliografia Guerrazziana. — Libri nuovi e notizie.

Zeitschrift für Bücherfreunde. VIII. évfolyam. 7. füzet. (1904. október): Eduard Grosse, Eine Gefahr für unsere Bücher. — S. Wilhelm Niemeyer, Jattlers Niebelunge. — W. Lüdtke, Die Balhorn-Drucke der Kieler Universitäts-Bibliothek. — Otto v. Schleinitz, Herbert Spencer. — **8. füzet** (1904. november): W. L. Schreiber, Die alten Kreiterbücher. Ein Beitrag zur Geschichte des Nachdrucks. I. — R. Forrer, Antike Bucheinbände von Achmim Panoopolis. — Arthur Kopp, Hans Sachsens Ehrensprüchlein. — Al. Tzigara-Samurcas, Die Bibliothek der Fundațiunea Universitară Carol I. zu Bukarest. — Gotthielf Weisstein, Alexander Meyer Cohn. — Ludwig Fränkel, Die neue technisch-naturwissenschaftliche Zentral-Bibliothek zu München. — **9. füzet** (1904. december): Stephan Kekule von Stradonitz, Über Super-Exlibris. — Walter von Zur Westen, Neues künstlerisches Schrift- und Ziermaterial. — Erich Ebstein, Aus Elise Bürgers Briefen.

Zentralblatt für Bibliothekswesen. XXI. évfolyam 10. füzet (1904. október): Johannes Joachim, Die Drucker Johannes Grunen-

berg und Georg Rhau in Wittenberg. — Ernst *Voulliéme*, Unbeschriebene niederländische Inkunabeln der Berliner kgl. Bibliothek. — Die Stuttgarter Zettelkatalogkapsel, — Johannes *Luther*, Das Zugangsverzeichnis der Berliner kgl. Bibliothek. — Berichtigung betreffend den schwedischen Leihverkehr. — E. *Wolter*, Ein neuer offizieller Katalog der in Russland erscheinenden Bücher. — Rezensionen und Anzeigen: G. K. Fortescue, Subject Index of the Modern Works added to the Library of the British Museum in the years 1881—1900. Vol. 3. (A. G.) A. Feuerstein, Die livländische Geschichtsliteratur 1902. (M. P.) — 11. füzet (1904. november): Wilhelm *Erman*, Einheitliche katalogisierung der preussischen Bibliotheken. — Vom preussischen Gesamtkatalog. Anhang: Verzeichniss der im Gesamtkatalog vertretenen Schriften von E. M. Arndt. — Zur Erlanger Bibliotheksordnung. — *Osmín*, Bibliothekstatistische Kuriosa. — Rezensionen und Anzeigen: Gustav Oppenheim, Christoph Hendreich (Emil Jacobs). O. Weise, Schrift- und Buchwesen in alter und neuer Zeit. Beiträge zur Bücherkunde des XV. u. XVI. Jahrhunderts. Bd. 1. (Ernst Voulliéme). Bibliographisches Repertorium Bd. 1. (Ch. W. Berghoeffer). — 12. füzet (1904. december): E. *Kuhnert*, Zu Ermans Vorschlag einer einheitlichen Katalogisierung der preussischen Bibliotheken. I. — K. *Gerhard*, Ugyanerről II. — W. *Molsdorf*, Einige in Handschriften der Königlichen und Universitätsbibliothek zu Breslau gefundene Schrottblätter und Holzschnitte des XV. Jahrhunderts. — O. *Clemen*, Zur Bibliographie der Gedichte Johann Stigels. — A. *Wolfsteig*, Der dritte internationale Bibliothekarkongress in St.-Louis. — Weiteres zum »Raten-system«. — Rezensionen und Anzeigen: B. Peyron, Codices italici manu exarati in bibliotheca Taurinensis Athenaei (Alfred Schulze). — Állandó rovatok: Kleine Mitteilungen. Umschau und neue Nachrichten. Neue Bücher und Aufsätze zum Bibliotheks- und Buchwesen von Adalbert *Hortzschansky*. Personalnachrichten.

A MAGYAR BIBLIOGRAFIAI IRODALOM AZ 1904. ÉV UTOLSÓ NEGYEDÉBEN.

Összeállítja: H. I.

ALAPSZABÁLYAI, A magy. kir. miskolczy 10. honvéd gyalogezred tiszti könyvtárának — Miskolcz, 1904. Forster, Klein és Ludwig kny. 8-r. 10 l.

ALAPSZABÁLYOK a magyar kir. 12-ik honvéd gyalogezred tiszti könyvtára számára. Szatmár, 1905. »Szabadsajtó« kny. 8-r. 12 l.

ALAPSZABÁLYOK az ezred tiszti könyvtára számára. (M. kir. nyitrai 14. honvéd gyalogezred tiszti könyvtára.) Nyitra, 1904. Huszár István kny. 8-r. 11 l.

BALOGH MARGIT. Oláh Miklós Hungáriája, mint művelődéstörténelmi kútforrás. (*Erdélyi Múzeum*. 1904. decz. 10. füzet. 592—594 l.)

- BARANYAI BÉLA. A Rákóczi-kor bibliographiája. (*Századok*, 1904. 10. füzet. 1007—1009 l.)
- BAROS GYULA. Radványi verseskönyvek. (Ötödik közlemény.) (*Irodalomtörténeti Közlemények*. XIV. évf. 3. füzet. 331—350. l.)
- BAROS GYULA. Radványi verseskönyvek. (Hatodik és bef. közlemény.) (*Irodalomtörténeti Közlemények*. XIV. évf. 4. füzet. 449—490 l.)
- BELLAI JÓZSEF. A Temesvár szab. kir. városi nyilvános könyvtár szak-czimjegyzéke. II. kötet. (X—XX. szak.) Közl.: —. Temesvár szab. kir. város könyvtárainak felügyelője. Kiadta a városi tanács. Temesvár, 1904. Csendes Jakab kny. Nagy 8-r. IV, 431 l.
- BÜCHERVERZEICHNIS der Bibliothek der k. u. k. Militär-Unterrealschule in Kismarton. Juli 1904. Kismarton, 1904. Gabriel J. kny. 8-r. 65 l.
- CZIMJEGYZÉKE, Az eperjesi társadalmi egyeslet könyveinek —. Eperjes, 1904. Kósch Árpád kny. 8-r. 30 l.
- CZIMJEGYZÉKE, A magyarországi szoba-, czim- és díszletfestő, kárpitozó, mázó, aranyozó és fényező munkás-szövetség könyvtári —. Budapest, 1904. Kramer és Erhardt kny. 8-r. 24 l. Ára 10 fill.
- CZIMJEGYZÉKE, Az országos magyar gazdasági egyesület könyvtára legújabb beszerzéseinek —. III. 1904. (2154 mű, 3343 kötet.) Budapest, 1904. Stephaneum kny. 8-r. 78 l.
- DÉZSI LAJOS. Balassa és Rimay Istenes Énekeinek bibliographiája. Budapest, 1905. Athenaeum kny. 8-r. 104 l. 31 hasonmással.
- DÉZSI LAJOS. A bártfai biblia töredékeiről. (*Irodalomtörténeti Közlemények*. XIV. évf. 3. füzet. 317—319 l.)
- DIPOLD KÁLMÁN és ZIHER JÁNOS. A nagykárolyi kath. legényegyesület könyveinek jegyzéke. Nagykároly, 1904. Róth Károly kny. 8-r. 18 l. Ára 20 fill.
- GULYÁS PÁL. A könyvkötés technikája. Budapest, 1904. Athenaeum irodalmi és nyomdai részv.-társ. nyomása. 8-r. 66, 2 l. Számos magyarázó szöveggéppel. Ára 2 kor.
- HAUGH BÉLA. A tolnavármegyei múzeum könyvtárának katalogusa. Összeállította —. Szekszárd, 1904. Báter János kny. 8-r. 72 l.
- HIRSCHFELD ÖDÖN. A zentai casino-egylet könyvtárának jegyzéke. Zenta, 1904. Fekete Sándor kny. 8-r. 17 l. Ára 40 fill.
- IVÁNYI BÉLA. Egy 1526. előtti ismeretlen kéziratot formulás könyv. (*Történelmi Tár*. 1904. Új folyam. V. 4. füzet. 481—538 l.)
- JEGYZÉKE, A dunántúli közművelődési egyesület ódombovári népkönyvtárának —. Budapest (1904). Nagy Sándor könyvnyomdája. 8-r. 32 l.
- JEGYZÉKE, A dunántúli közművelődési egyesület VI. számú vándorkönyvtárának —. Budapest (1904.) Nagy Sándor kny. 8-r. 11 l.
- JEGYZÉKE, A dunántúli közművelődési egyesület VII. számú vándorkönyvtárának —. Budapest (1904.) Nagy Sándor kny. 8-r. 11 l.
- JEGYZÉKE, A dunántúli közművelődési egyesület VIII. számú vándorkönyvtárának —. Budapest (1904.) Nagy Sándor kny. 8-r. 11 l.
- JEGYZÉKE, A dunántúli közművelődési egyesület IX. számú vándorkönyvtárának —. Budapest (1904.) Nagy Sándor kny. 8-r. 11 l.
- JEGYZÉKE, A dunántúli közművelődési egyesület soproni népkönyvtárának —. Budapest (1904.) Nagy Sándor kny. 8-r. 20 l.
- JEGYZÉKE, A tokaji casino könyvtárának —. 1904. Gestetner Adolf kny. 8-r. 10 l.
- JEGYZÉKE, Az I. sorozatu vándorkönyvtár —. Múzeumok és könyvtárak orsz. tanácsának ajándéka. Budapest, 1904. Athenaeum kny. 8-r. 11 l.
- JEGYZÉKE, A II. sorozatu vándorkönyvtár —. Múzeumok és könyvtárak orsz. tanácsának ajándéka, Budapest, 1904. Athenaeum kny. 8-r. 11 l.
- JEGYZÉKE, A III. sorozatu vándorkönyvtár —. Múzeumok és könyvtárak orsz. tanácsának ajándéka. Budapest, 1904. Athenaeum kny. 8-r. 12 l.

JEGYZÉKE, A IV. sorozatu vándorkönyvtár —. Múzeumok és könyvtárak orsz. tanácsának ajándéka. Budapest, 1904. Athenaeum kny. 8-r. 11. l.

JEGYZÉKE, Az V. sorozatu vándorkönyvtár —. Múzeumok és könyvtárak orsz. tanácsának ajándéka. Budapest, 1904. Athenaeum kny. 8-r. 10 l.

JEGYZÉKE, A vallásos és jótékony egyesület kölcsönkönyvtára könyveinek —. Kassán, 1904. Werfer Károly kny. 8-r. 32 l.

JEGYZÉKE, A békéscsabai iparos olvasókör könyvtárának —. A könyvtár nyitva van: Április 1-től szeptember 30-ig: vasárnap délután 5 órától 6 óráig. Október 1-től március 31-ig: vasárnap délután 5 órától 6 óráig és csütörtökön este 7 órától 8 óráig. Husvét és pünkösd második napján áll a tagok rendelkezésére a könyvtár a nevezett órában. Békéscsaba, 1903. Povázsay testvérek kny. 8-r. 16 l.

JEGYZÉKE, A váci első általános ipartársulat könyvtárának —. Vác, 1904. Mayer Sándor kny. 8-r. 12 l.

JEGYZÉKE, A »Debreczeni munkás dalegylet« könyvtárának —. Debrecen, 1904. Hoffmann és Kronovitz kny. 8-r. 8 l.

JEGYZÉKE, Az eperjesi kir. gk. kántortanítóképző-intézet ifjúsági könyvtárának —. Kiadja az Önképzőkör. Eperjes, 1904. Kósch Árpád kny. Kis 8-r. 20 l.

JEGYZÉKE, A székelyudvarhelyi kaszinó könyvtárában levő összes művek —. Székelyudvarhely, 1904. Becsek D. fia kny. 8-r. 41 l.

JEGYZÉKE, A mátészalkai polgári kaszinó könyvtárának —. Mátészalka, 1902. Weisz Antal kny. Kis 8-r. 24 l. Ára 30 fill.

JEGYZÉKE, A mátészalkai kereskedők és iparosok köre könyvtárának —. Mátészalka, 1903. Weisz Antal kny. Kis 8-r. 8 l. Ára 20 fill.

KISS ISTVÁN, Adalékok a Rákóczi-kor irodalomtörténetéhez. Budapest, 1904. Athenaeum kny. 8-r. 46 l. (*Magyar irodalomtörténeti értekezések.* 5.)

KLEIN SÁNDOR és ROSENBERG SÁNDOR, A keszthelyi ifjúság önképzőköre könyvtárának jegyzéke Összeállították: —. Kiadja: a keszthelyi ifjúság önképzőköre. Keszthely, 1903. Nádai Ignác kny. 8-r. 23 l. Ára 40 fill.

KOMONYI ORBÁN, A huszti kaszinó könyvtárának jegyzéke. Összeállította —, 1904. évben. Huszt, 1904. Huszti nyomda-vállalat. 8-r. 64 l. Ára 40 fill.

KÓSSA GYULA, Magyar állatorvosi könyvészet, 1472—1904. Budapest, 1904. 8-r. XII, 346 l.

KÖNYVJEGYZÉK, Magyarországi könyvnyomdászok és betűöntők szakegylete pécsi fiókja. Pécs, 1904. Pécsi irodalmi és könyvnyomdai részvénytársaság. Kis 8-r. 16 l. Ára 20 fill.

KÖNYVJEGYZÉKE, A magyarországi kereskedelmi utazók egyesülete családi könyvtárának —. Budapest, V. Arany János-utca 29. Könyvtári órák: minden vasárnap 11—12. Budapest, 1904. Pesti Lloyd kny. 8-r. 15 l.

KÖNYVJEGYZÉKE és KÖNYVTÁRSZABÁLYAI, A gyulai iparos ifjúság önképző egyesületének —. Gyula, 1904. Dobay János kny. 8-r. 18 l.

RÉCSEY VIKTOR, Ósnyomtatványok és régi magyar könyvek a pannonhalmi könyvtárban. Leírta és meghatározta: —. Budapest, 1904. »Hunyadi Mátyás« kny. 8-r. XVI, 240, 212, 2 l. 3 hasonmással.

ROSENBERG SÁNDOR. v. ö. *Klein Sándor.*

STRAUSZ ANTAL, A veszprémi káptalan könyvtárának betűsoros szakcizimtára. Összeállította — káptalani könyvtáros. Veszprém, 1904. Egyházmegyei könyvnyomda. 8-r. 213, 2 l.

SZABÁLYAI és KÖNYVJEGYZÉKE, A mohácsi iparosok olvasóköre könyvtárának —. Mohács, 1904. Blandl János kny. 8-r. 51 l.

SZINNYEI JÓZSEF, Id. A hazai hírlapirodalom 1903-ban. Budapest, 1904. Athenaeum kny. 8-r. 60 l.

TELEKI IMRE, Aranka György könyvtáráról. (*Erdélyi Múzeum.* 1904. okt. 8. füzet. 479—480 l.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Illésy János dr. † 1861—1905. A magyar tudományos világ egyik rokonszenves fiatal tagját ragadta el a halál f. évi márczius hó 7-én Illésy János dr. országos allevéltárnok személyében. Halála váratlanul jött; még néhány nappal elhunyt előtt részt vett a Magyar Történelmi Társulat közgyűlésén és senki nem sejté akkor ismerősei közül, hogy az erőteljes, szemmel láthatólag egészséges férfiúnak napjai meg vannak számolva. Hivataltársai, ismerősei és barátai, a magyar történettudomány művelői, mély részvétellel állták körül a koporsót, melyben a magyar tudományosság és kultúra e buzgó és tevékeny munkása aludta örök álmát.

Illésy János elhunytával súlyos veszteség érte az országos levéltárt, mely benne egyik kiváló tisztviselőjét veszítette el. Tizennyolcz esztendőn keresztül volt a levéltár tisztviselője, és itt, a magyar történelem és családtörténet e kincses tárházában, hivatalos foglalkozása mellett, folytonos búvárkodásban töltötte életét. A magyar történet és irodalomtörténet, a magyar családtörténet egyes kérdései foglalkoztatták őt különösebben. Tanulmányai a különböző szakfolyóiratokban, a Századokban, a Turulban, a Történelmi Tár, Irodalomtörténeti Közlemények, Hadtörténeti Közleményekben stb. láttak napvilágot. Irodalomtörténeti tanulmányai közül kiemeljük a Koháry István gróf élete és munkái című önállóan megjelent munkáját, továbbá a Balassa Bálint életére vonatkozó tanulmányait és közleményeit, melyek a legbecsesebb adalékokat szolgáltatják e kiváló lyrikus élettörténetéhez.

Történelmi tanulmányai között a legkiválóbb a Jászkúnság eladása a német lovagrendnek című tanulmánya volt, mely legutolsó munkája. E munkát szülőföldje történetének szentelte és benne levéltári források alapján a jelenleg is napirenden lévő jászkún redempció előzményeit világítja meg nagyon érdekes adatokkal.

Külön kell megemlékeznünk Illésy János családtörténeti munkálkodásáról, mely az elhunytnak legkedvesebb tárgya és legerősebb oldala volt. A magyar nemes családok történetében, elágazásaiban, törvényes birtokviszonyaiban teljesen otthonosnak érezte magát. Az országos levéltár és más levéltárak anyagának átbúvárlása óriási adathalmaz birtokába juttatta őt, a magyar nemes családok legtöbbjére volt valami adata, jegyzete. Családtörténeti tanulmányai a Turulban jelentek meg, azonkívül önálló munkákkal

is gyarapította genealogiai és heraldikai irodalmunkat. Ezek között első helyen áll a Mikófalvi Bekény család leszármazása és története című, 1902-ben megjelent munkája, mely valóságos mintaképül szolgálhat hasonló, köznemes családok történetét tárgyaló monografiáknak. A családtörténetet szolgálja az a munkája is, mely az 1754/55-iki országos nemesi összeírás lajstromát tartalmazza, mely megbecsülhetetlen segédkönyv a nemes családok történetével foglalkozóknak. Hivataltársával, Petkó Béliával együtt adta ki a királyi könyvekben foglalt nemességadományozások jegyzékét, könnyen hozzáférhetővé téve ily módon az ezekben felhalmozott adatokat a kutatók részére. Ezek a munkák maradandó helyet biztosítanak neki a magyar családtörténeti tudomány művelői között.

A Magyar Könyvszemle is munkatársai közé számíthatta az elhunytat, ki folyóiratunk régebbi évfolyamaiban több becses adalékot tett közzé XVI-ik és XVII-ik századbéli irodalomtörténetünkhöz és a magyar könyvnyomtatás XVI-ik századbéli történetéhez. Sokat foglalkozott az elhunyt a székesfőváros XIX-ik századbéli fejlődésének történetével, különösen a József nádor idejébéli viszonyokkal, melyekre vonatkozólag néhány cikke a napi sajtóban látott napvilágot.

Tudományos munkálkodását elismerésben részesítette a Magyar Történelmi Társulat s a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság, melyeknek igazgató választmányi tagja volt s melyek munkálkodásában tevékeny részt vett. Hivataltársai és barátai az igaz jellemű, nyílt, becsületes lelkületű és odaadó társat és barátot veszítették el benne, a hazai tudomány egyik legszorgalmasabb, legbuzgóbb munkását gyászolja az elhunytban, kitől még sok, maradandó becsű munkát várhattunk. A végzet a munkásságához fűzött reményeknek hirtelen véget vetett. Nyugodjék békével. Á. A.

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetségének temesvári közgyűlése. Folyóiratunk mult számában röviden megemlékeztünk a Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetsége 1904. évi rendes közgyűléséről, mely október hó 29-én valóban impozáns módon folyt le Temesvárott. Helyszüke miatt akkor nem terjeszkedhattunk ki az elhangzott beszédek eszmei tartalmára s ezúttal sietünk kénytelen mulasztásunkat helyrehozva, legalább *Wlassics* Gyula v. b. t. t. elnök remek megnyitójának vezető gondolatait összefoglalni.

Wlassics mindenekelőtt annak szükségességét hangoztatta, hogy hazánk jövő nagysága, virágzása érdekében, az ország minden részében belterjes kulturális élettel bíró nagy magyar góczpontokat létesítsünk. Mert a magyar közművelődés eleven lélettől pezsgő góczpontokban való megoszlása legbiztosabb eszköz a nemzeti önfentartás harcának sikeres befejezéséhez. »Sehol még közművelődés nagygyá nem lett, mely nem egy népösszeség, egy nemzet erejében birta forrásait. Nagyszabású közművelődési politikát egy ember, legyen a legmagasabb fokon, legyen a jók legjobbika és bírja a hatalom minden eszközeit, vagy bármely lelkes csoport nem valósíthatja meg. A nemzet összereje, összhangzó munkájának gyümölcse lehet ez csak. Azért kell felkarolnunk minden intézményt nemcsak az oktatás és nevelés, hanem az

anyagi közművelődés minden ágában is, melylyel hazánk nagyobb vidéki városaiban a közművelődési elemek erejét fokozhatjuk és szaporíthatjuk.«

Hogy ezt elérhessük, ahhoz nem elégséges, *Wlassics* szerint, bármely nagyszabású reform törvénybe foglalása, hanem még a nemzet kulturális életének minden izét egyenletesen átható, nyugodt, szorgalmas és kitartó munkásság is szükséges. »Nálunk nagyon uralkodnak a kizárólagos természetű vélemények és nemcsak a közélet, hanem a közművelődés területén is. Egyszer az egyik, másszor a másik jelszó zárja ki amazt. Egyszer az egyik iskolafaj a csodatévő hatalom, másszor a másik. Pedig valamennyi iskolafaj együtt sem elég a nagy feladatok betöltésére, ha ismét kizárólagosan minden eredményt a felnőtt társadalom szenvedőlegesen nyugalommal csak az iskolától vár.«

A kizárólagosság veszélyeihez fűződő okoskodását *Wlassics Thiers* egy beszédéből vett analogiával támogatva, ismételten buzgó együttműködésre inti a társadalmat, mely nélkül a legjobb törvény is csak holt betű marad.

»Ne feledjük el azt sem csak egy pillanatra is, hogy a kultúra a szellemi szabadság területe. A kultúra a versenyképesség területe. Itt védvámokat nem lehet felállítani. Itt a szellem ereje megy hódító útjára. Hatalommá itt csak a műveltség fajsúlya, ereje, mélysége és terjedelme lehet. Vagy bír egy nemzet kultúrája oly erővel, hogy beltartalmával hódít, vagy nem bír ezzel a mélységgel és erővel: akkor a kényszereszközök, mint korhadtt pillérek dőlnek ki mellőle . . . Ne nyugodjunk meg abban, hogy — bármily üdvösnek látszó gondolatot iktatunk is törvénykönyvünkbe — a törvény szava majd életerőssé, hatalmassá teheti a magyar közművelődést. Az megmutathatja és rendelkezésünkre bocsáthaja a földet, a hol dolgozunk kell, de dús természet csak az egész nemzet odaadó, közös ideáloktól áthatott, részletes, hangyszorgalmú, az egész szellemi és anyagi művelődést átható munkája teremthet. Össze kell szednünk magunkat, hogy művészetben, irodalomban, földművelésben a kultúra magaslatára emelkedjünk és ezt a magaslatot a magyar fajnak verejtékes munkájával kell elérnünk.«

Csak így vethetünk biztos alapot jogi és történeti hegemoniánknak, csakis így terjeszthetjük igaz sikerrel nyelvünket. S az államnak álszentekedés nélkül, nyíltan kell arra törekednie, hogy a magyar állam jellegét képező nemzeti kultúrát emelje, mert »*ha az államnak magyar a jellege, akkor a politikailag vezető népfaj művelődésének mélyítése és kiszélesítése elsőrendű nemzeti és kulturpolitikai követelmény*«.

E gondolattal kapcsolatban fejtegeti *Wlassics* más nyelvű honfitársaink megmagyarosítására vonatkozó törekvéseinket s ama szilárd meggyőződésének ad kifejezést, hogy köztük »a magyar nyelv tanításának és terjesztésének csak úgy van igazi nemzeti kulturális jelentősége, ha egyúttal arról is gondoskodva lesz, hogy azt a magyar nyelvet olyan tanítók tanítsák, és olyan szervezeti iskolákban, a kinnél és a hol biztosítva van az is, hogy a magyar állam egységét és magyar jellegét megszilárdító gondolat- és érzés világot is csepegtetnek az ifjúság fogékony lelkébe«.

Wlassics nem híve az ú. n. assimiláló politikának; szerinte sokkal

több eredményt várhatunk »a magyar faj belterjes kultur kiművelődésétől és a faj expansiv erejére támaszkodó gazdasági és közművelődési politikától«. Ez pedig pusztán politikai intézmények, kényszerrendszabályok útján nem, hanem csakis közös társadalmi munka segítségével lesz elérhető. Ez a társadalmi munkálkodás máris igen szép eredményeket ért el. A pesszimizták nagy többsége nem is ismeri hazánk általános kulturális képét, vagy egyoldalúan értékesíti adatait egy-egy irányzatos tétel támogatására. Az eddigi eredményből bizvást meríthetünk erőt, bátorságot intenzívebb ily irányú tevékenység kifejtésére.

Első sorban magyar városaink kulturájának izmosodására kell súlyt helyeznünk, mert »elkerülhetetlenül szükséges, hogy a társadalom az iskolával párhuzamosan működjék. A magyar társadalmat nem hagyhatjuk iskola nélkül, de az iskolát sem hagyhatjuk magyar társadalom nélkül. Egymást ki kell egészíteniük«. Magyar tudomány és nemzeti művészet csakis az egész ország termékenyítő földjén fejlődhetik és hozhat gyümölcsöt. »Ezért a társadalomnak és törvényhozásnak is kötelessége minden intézkedést megtenni, mely a vidék kulturelemeit erősíti és ezzel a magyar művelődés alapjait szélesíti.«

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetsége szintén e feladat szolgálatában fejt ki működését. »Múzeumok és könyvtárak jegyében hirdeti a magyar művelődés államfenntartó erejét. Megőrzi és gyűjti az ezredéves mult emlékeit és aranyszállal köti ezeket össze a jelen küzdelmeivel és a jövő nagy reményeivel. Összegyűjti a néprajzi emlékeket és megtermékenyíti a magyar iparművészetet. Felkeresi könyves szekrényeivel az ország legelrejtettebb zugait. Életszükséggé avatja a jó könyv olvasását. Tanácsokkal szogál könyveiben a földművelőnek, iparosnak, kereskedőnek. Lelkét gyönyörködteti a magyar költészet és irodalom remekeivel. Felemeli a napi munka fáradtját. Nemzeti öntudatot ébreszt, nemzeti nagy czélokat hevít és tevékeny munkás hazaszeretetet teremt.«

»Vándorútra küldi vándorkönyvtáraival a magyar irodalom termékeit. Mindezekkel tökéletesíti a magyar nép lelkét, erkölcsi tulajdonságait, értelmi erejét és szíve nemességét. Megőrzi eszményeit és új eszméket tűz elé. Nem enged összezúzni egyetlen illuziót sem, mely nemzeti nagyságunk ragyogó fényében él bennünk. Hirdetni akarja: *semper superior, numquam inferior.*«

*Wlassics*nak nagy lelkesedéssel, sűrű helyesléssel fogadott elnöki megnyitója után dr. *Telbisz* Károly kir. tanácsos, Temesvár sz. kir. város polgármestere üdvözölte lendületes szavakban a közgyűlés közönségét. Megelégedését s örömét fejezve ki azon, hogy a város közkönyvtárát e gyűlés közönségének jelenlétében adhatja át kulturális rendeltetésének, egyszersmind bejelentette a Délmagyarországi Múzeumpalota létesítésének tervét, melyet a törvényhatóságok áldozatkészsége s a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének támogatása a közel jövőben valóra fog válthatni s ama reményének adott kifejezést, hogy Temesvár közönségét honfi kötelességének teljesítésében az egész ország színe-java támogatni fogja.

Az elnök megköszönve a szíves fogadtatást, a maga részéről is bizto-

sította a szónokot a felől, hogy miként a múltban, a jövőben is támogatni fogja mindazon törekvéseket, melyek Temesvár kulturális vagy gazdasági életét gyarapítják.

A közgyűlés ezután tudomásul vette a közgyűlési tagok megbízó leveleinek jegyzékét, az országos tanács 1903. évi jelentését és zárószámadását s a megüresedett tagsági helyre id. *Szinnyei József* kir. tanácsost, nemzeti múzeumi igazgatót egyhangú lelkesedéssel megválasztotta.

Az évi jelentés tárgyalása alkalmával *Jánossy Gábor* felszólalása kapcsán *Schönherr* Gyula főfelügyelőségi titkár bejelentette, hogy a tanács és főfelügyelőség szervezeti szabályzatában tervezett hivatalos jellegű folyóirat eszméje előreláthatólag az 1905. év végéig tettest fog ölthetni.

Majd *Gyalui* Farkas felolvasta *Erdélyi* Pál előadását »A modern könyvtár alapjai« czímen s *Éber* László fejtegette *Ozori* Pipónak az olasz művészethez való viszonyát. Az élvezetes előadásokért jegyzőkönyvben fejezte ki köszönetét a közgyűlés közönsége.

Végül a közgyűlés *Wlassics* Gyula elnök indítványára jegyzőkönyvi köszönetet szavazott Temesvár város hatóságának, *Molnár* Viktor főispánnak és *Telbisz* Károly kir. tanácsos, polgármesternek s táviratban üdvözölte *Szell* Kálmán v. b. t. t.-t és *Berzeviczy* Albert v. b. t. t. vallás- és közoktatásügyi minisztert.

Ezzel a lélekemelő mozzanatokban oly gazdag közgyűlés véget ért.
I. II.

Könyvkötészeti kiállítás a bécsi udvari könyvtárban.

A múlt 1904. év november havában nyílt meg a bécsi udvari könyvtár hatalmas kupolatermében rendezett könyvkötészeti kiállítás, melynek érdemleges tárgyalását folyóiratunk egyik későbbi füzetében fogja venni az olvasó. Most csak röviden jelezzük a kiállítás gazdag anyagát, melyet kizárólag a császári gyűjtemény köteteiből állított össze *Karabáček* udvari tanácsos, könyvtári igazgató s dr. *Gottlieb* Rudolf. Közel nyolczadfélszáz könyvkötés — köztük nem egy elsőrangú darab — s mintegy száz XVIII-ik századi őrlap van a terem két oldalán elhelyezett vitrinákban s keretekben kiállítva, melyek ritka teljességű képet nyújtanak ezen iparművészeti ág történetéről. A kötetek a mai politikai államok szerint csoportosítva időrendi egymásutánban helyeztetek el s javarészt olasz, francia, német és osztrák munkákból állanak. A IX-ik és X-ik szekrényben kiállított 8 db *Corvin*-kodex a keleti és olasz kötések közé van ékelve, míg a későbbi hazai kötésekből kiállított egy két mutatvány az osztrák csoportba soroltatott, de megjegyzendő, hogy a jelző táblákon ily esetekben mindig rajta áll az »*Ungarn*« szócška. Az érdekes s különösen osztrák könyvkötéstörténelmi szempontból új tanulságokkal is szolgáló kiállítást állandóan nagy közönség látogatja.

Apponyi Sándor gróf lengyeli könyvtára komoly veszedelemben forgott f. é. január hó 19-én. A gróf lengyeli kastélyában, ismeretlen okból, tűz támadt, végpusztulással fenyegetve az ott felhalmozott műkinceseket, melyekre a tudós főur kora ifjúsága óta egész vagyont áldozott. Különösen nagy értéket képvisel a könyvtár, melynek külföldön megjelent

hungaricumokban való gazdagsága — pompás katalogusa révén — a Könyv-Szemle olvasói előtt sem ismeretlen. A tűz délután öt óra tájban ütött ki. Hatkor már lángban volt az egész tető s tíz órára teljesen leégett. *Döry* alispán táviratilag kirendelte a környék összes tűzoltóit; de a vízhiány nagyban késleltette működésük sikerét. A padlásan elhelyezett rengeteg ezüst- és ágynemű s jelentős könyvgyűjtemény teljesen elhamvadt. A tűzoltók, főparancsnokuk, *Tirringer* Vilmos uradalmi tisztartó vezetése alatt, a könyvtár megmentésére fordították minden igyekezetüket. A léposó már égett, de a könyvtár ajtaján belül szerencsére nem terjedhetett a tűz. De azért a könyvtárban is esett némi kár: a padlásan a nagy hőségtől megolvadt a víztartó s tartalma a menyezeten áthatolva, a könyvek egy részét is megnedvesítette. *Apponyi Sándor* gróf, kit családi gyásza Pozsonyban tartóztatott, másnap birtokára érkezvén, megnyugodva tapasztalhatta, hogy az élete művét fenyegető veszély nagyobb kártétel nélkül elsimult fölötte.

γ.

A kassai könyvsajtó történetéhez. Kassa városa első könyvnyomtatója a bártfai Klősz rokonságából került ki. A városi tanács felszólította a bártfai könyvnyomtatómestert, hogy helyezze át műhelyét Kassára s ez vezét, Fischer Jánost ajánlotta a tanács jóindulatába.¹

Fischer az 1610-ik évben Kassán megtelepedett. Az 1614-ik évben bekövetkezett halálával özvegye vezette tovább a műhelyt, a mi a város urainak nem volt kedvére. Az ügy az 1614-ik év márczius hó 20-án a tanács előtt is szóba jött: »Könyvkötőné alias nyomtatóné kéri az becsületes tanácsot, hogy ki ne üzzék az házból; igéri magát, hogy jó legényt fog tartani. Fabriczius uram² is supplicál mellette. Deliberatum: Megengedik nála, de legényt tartson.«

A jó legény, Fest János, az 1615-ik év januárius hó 7-én oltár elé vezette az özvegyet s a hozományul jutott sajtó élére állt. Ez évben azonban valami erkölcsi fogyatkozásban találtatván, — erre vall a ecclesia-követés — a tanács birsággal sújtotta: »7. Decembris. Könyvnyomtató poenam relaxari cupit. Deliberatum: Kövesse meg az ecclesiát s abbahagyják, mivelhogy Fabriczius uram ír mellette; vagy fl. 10 adjon.«

Fest az 1617-ik évben műhelyével az ugynevezett *lőcsei ház*-ba költözik. Az épület a város tulajdona volt s nevét onnét nyerte, hogy az 1547-ben elhunyt Thurzó Elek alapítványképpen Lőcse városára hagyta; Kassa városa ettől még a XVI. század végén megváltotta s azóta vendégfogadó volt, az utcai rész földszintjén pedig bolthelyiségek voltak. Az 1617-ik év október hó 18-án kelt jegyzőkönyvi határozat szól erről: »Mathes Rodan und Johan Fest buchdrucker halten beide an umb den laden in Leutscher Haus. Decisum: Weil der Laden dem buchdrucker schon vor diesem ist zugesagt worden, soll er ihn derowegen auch enigereumet werden.«

A pestisben elhalálozott Moller (1621—1622) után Schultz Dávid (1623—1629) bírja a könyvsajtót. Ő is, mint elődei, buzgó naptárkiadó. A benyujtott

¹ Magyar Könyvszemle. 1902. évf. 535. l.

² Evang luth. pap.

új naptárért a tanács 1625. október hó 16-án megjutalmazza: »Daniel Schultz compactor dono offert Calendaria futuri anni 1626: Deliberatum: Honorarii loco dabunt ipsi 5 cubulos tritici. Item secunda deliberatio: prae-habita 2 cubulos addunt.« Ebből az is kitűnik, hogy a könyvnyomtatók rendszeren egyúttal a könyvkötő mesterséget is űzték s tehát e kalendariumok kötése is az ő műhelyükből került ki.

Az 1629-ik év december hó 13-án a már özvegy Schultzné kedveskedik a tanácsnak az új naptárral: »Daniel Scholczin supplicál, hogy az új kalendáriumért adnának valamit. Deliberatum: 3 cubuli gabonát adnak.« Az 1632-ik év márczius hó 18-án ismét: »Scholcz Dánielné supplicál, hogy az nemes tanácsnak adott Kalendáriumokért adnának valamit. Deliberatum: Adnak tallér 3.« 1634. februárius hó 9-én hasonlóképpen: Az »könyvnyomtatóné könyörög valami honorariumért. Deliberatum: Az nemes tanács adat neki 3 tallért.« S ismét ez év december hó 14-én: »Az compactorné 12 új Kalendáriumokkal ajándékozta meg az nemes tanácsot. Deliberatum: Adat az nemes tanács honorariumot tallér 2.«

Az 1635-ik évben a tudós Frölich Dávid az általa szerkesztett új naptárt Kassa városának dedikálta, amiért tíz tallérral tisztelték meg: »6. Septembris. Davidi Frölich astrologo pro calendariis civitati huic dedicatis obtulit honorarii loco amplissimus senatus talleros 10.«

Az 1638-ik év márczius hó 11-én »Schulcz Dánielné fizetést kér az kalendariumokért. Deliberatum: Dabuntur talleri 3.«

Az ekkor dúló irodalmi harcról, mely bevezetése volt az 1644-ik évben III. Ferdinánd király és I. Rákóczy György közt kitört háborúnak, szól Abaujvármegye 1642-ik évi jegyzőkönyve: »Literae Suae Sacratissimae Maiestatis Caesareae et Regiae Ferdinandi Tertii etc. Viennae die 5. Augusti 1642 datae, exhibitae et publicatae sunt, in quibus Sua Maiestas dominus noster clementissimus intimat et mandat, ut famosos libellos. unum sub nomine Nova Transsylvania, alterum responsorium sub nomine Talio Pauli Keresztury editos, ubique locorum conquirere et manibus domini generalis comitatus Stephani Niary tradere non intermitteremus. Et ne de caetero sub gravi Suae Maiestatis poena et animadversione quidpiam tales famosos libellos, praesertim contra tales illustres personas edere et evulgare praesumat.

E harcokba a kassai könyvsajtó nem szólt bele. Mióta özv. Schultz Dánielné az 1640-ik év óta halott, a könyvsajtó működése szünetelt; sőt örökösei a *typographiát* az 1645-ik évben Kassa városának lekötik adósság fejében.

Az erről szóló okirat így szól:

»Én Albert Ferencz Cassán az német czéhben levő lakatgyártó ifju mestere és az én szerelmes mátkámmal együtt, nevezett szerint Rutkai Susanna asszonnyal, valljuk ezzel az mi kezünk írásával, hogy az mi szükséginkre vöttünk fel az nemes Cassa városától kész pénzüln hatvan magyar forintot, id est fl. 60. Item egy hordó bort, alföldit, kinek az ára az akó szerint teszen egy summában fl. 51. den. 36. Mely adósságért kötünk egyenlő akarattól az nemes városnak az *typographiát*, in toto minden circumstantiával

cum omnibus eius pertinentiis. Mélynek nagyobb erősségére adtunk ezt az levelünket kezünk írásával és pecsétünkkel confirmáltatott. Anno 1645, die 6 Februarii. Franciscus Albert m. (anu) propria. Idem qui supra.¹

A kötelezvényben említett Rutkai, helyesen Rodan Zsuzsánna, néhai Schultzné leánya volt; de vajjon Rodan első vagy második férje volt-e az asszonynak? nincs reá adatunk. Az 1652-ik évben Alberti Sebestyén szíjártó és neje Rodany Zsuzsánna, 1655-ben Sebestyén Albert és Rodani Zsuzsánna említették, a kik Kassán a Forgács-utczán házat vesznek Mosdossy Imre és Spillenberger János képviső szomszédsága között.²

Kétségtelen, hogy ugyanegyek a fönt közölt kötelezvényben említett személyekkel.

Schultz sajtója az 1653-ik évben a város kezéből vétel útján Gevers Bálint könyvnyomtató tulajdonába került.

Kemény Lajos.

Utasítás Buschman Herman, a Nádasy-uradalom nyomdásza számára a XVII. sz.-ból. Es wird solchem von vns die Inspection Vber Vnser Druckerey in Pottendorff dergestalt anuertraut, dass der Buschman täglich bey der Druckerey fleissig zusehen vnd so viel möglich der Correctur selbstn mit bey wohnen Vmb arbeit bewerben, wohl obseruiren dass der Hacque nicht den geringsten eigennutz oder Vortheyl suche, Indes mahl bey der bezahlung der buechdrucker selbstn sein, Vnd so Sie gefeyert die aufgesetzte Straff fleissig defalciren lassn, vnd in allen so Viel immer möglich Vnsseren besten nutzen obseuiren Vnd beförderen helfen. Dass Papier dan alle buecher Vnd Exemplaria so gedruckt worden. oder nich gedruckt werden in seine Verwahrung nehmen Vnd Vber ein Vnd dass Andere ein ordentliche Verräytung führen.

Wan einige buecher Verkauft werden, solle Vor allen dingen Von der ersten Lösung defalcirt werden.

1° Dass Setzer lohn so viel Vom Bogen bezahlt worden.

2° Wan Sich darunder incomplete buecher oder Defect finden, auch so viel solche importirn oder prorato aus tragen.

3° Dass Papier nemblichen Concept iedes Riss pro 1 fl. Kanzley 1 fl. 30 xr. Post per 2 fl. angeschlagen, soviel darzue verbraucht worden.

4° Wegen Renouation der Buchstaben von den grösseren von ieden bogen 1 fl. von den kleineren aber 1 fl. 30 xr.

5° Für quartier, holtz vnd andere Vnkosten Vom bogen 45 xr.

6° Quartemberlich seine äigene Besoldung alss 42 fl. 30 xr.

7° Sein kostgeldt Quartemberlich 39 fl. Nebenst freyen Zimmer holtz Vnd Liecht; wie auch täglich 2 paar brodt vnd ain mass wein.

Wan nun diesses alles defalcirt Vnd abgeraitet, solle sodann der Verbleibende Vberschuss von den Verkauften Exemplarien halbirt, ein Theil Ihro Excellens attribcirt, der Ander halbe theil aber dem Hacque gelassen werden. Solle aber die lossung nicht so viel ertragen, dass Er seine besol-

¹ Kassa város levéltára. 7179. sz. a.

² U. o. 8037. és 8280. sz. a.

ding Vnd Kostgeldt haben künte, wolln Ihme Ihro Excellens solches ex proprio guttmachn. Dieweiln wir auch einn buechbinder haltln, Alss wirdt Ihme imgleichen die Inspection Vber solchen anuertraut deme soll Er wochentlich die arbeit fürgeben, Vnd was Er Verfertigt wiedrumb zuruck nehmen, Vnd dem Pergawer eine Vnterschreibene Lista einraichen.

Solle auch die eingebundene bücher Vnter seiner Verwahr vnd ordentlich Verraithung haben, alle erlöste gelder solln dem Pergawer gegn Quittung alsobaldn zugestellt werdln.

Diesem nun Treu Vnd gehorsam nachzukommen haben Wir diese Instruction Vnd conuention Ihme Verfertigt ertheiln wolln. Actum Pottendorff den Febr. 1667.

Eredetije az Orsz. Levéltárban. a Nádasdy-uradalom utasításai közt.

Dr. Iványi Béla.

Az angol könyv-árverések. A »*The Connoisseur*« című, amatőrök számára szerkesztett folyóirat becses összeállítást közöl az 1903. december havától mult év júliusáig Angliában lezajlott műtörténeti árverésekről, melynek a könyvekre vonatkozó adatai érdekesen mutatják a gyűjtő-szenvedély örökös hullámlását és ingadozását. Főleg a Morris-féle világhírű Klemssott Press kiadványai szenvedtek rendkívüli árcsökkenést, úgy hogy azon »bibliofileknek«, a kik inkább nyereszkeedésből, sem mint egyéni kedvtelésüket követve, állítják össze gyűjteményüket, keserves csalódásban volt részük. Csupán egyetlen ponton érte el a könyvkedvelők vásárlási buzgalma az előző évek rekordját: a híres angol írók editio princepsének keresletében. Még pedig nem csak a régibb klasszikusok, hanem a múlt század főműveinek első kiadása is igen magas áráért kelt el. Így pl. *Thackeray* Vanity fair-jének 1847/48. kiadásáért 102 £-t (2550 K), *Walter Scott* Tales of my Landlordjának 1816. kiadásáért 101 £-t (2525 K), *Dickens* Strange Gentleman-jeért pedig pláne 141 £-t (3525 K) fizettek. *Shakespeare* első ívrétű kiadásáért 950 £-t (23,750 K), a második 1632-iki kiadásáért már csak 250 £-t (6250 K) adtak a lelkes amatőrök, míg IV. Henrik 2. részének 1600. edícióját 1035 £-ra (25,875 K) szőktette föl az árverezők versengése. Londonban a jelzett időközben 70 előkelő könyvárverezés foganasított, melyen 42,000 tétel került kalapács alá. Ezekért összesen 110.000 £ (2,750.090 K) folyt be, a miből következik, hogy egy-egy tétel átlagos ára alig tett ki 2 £ 9 s.-t (61 K), a mi az angol viszonyokhoz képest csakugyan nem mondható fényes eredménynek. Nálunk azonban, a hol a bibliofil szenvedély még csak csirájában van meg, elmondhatjuk, hogy ilyen árért — csekély kivétellel — könnyen megszerezhetjük legkiválóbb költőinknek első kiadásait s melegen ajánljuk olvasóinknak, hogy gyűjtő szenvedélyüket főleg ebbe az irányba tereljék, ha aránylag olcsón elsőrangú, belső becsesel bíró, könyvgyűjteményre akarnak szert tenni. [g.]

Védekezés a modern papiros ellen. A modern papírgyártás komolyan veszélyezteteti könyveink tartósságát. Mint *E. Grosse* e tárgyról írt magvas cikkében kifejti (V. ö. Zeitschrift für Bücherfreunde. VIII. évf. II. köt. 7. sz.), úgy a felhasznált nyersanyag minősége, mint a feldolgozás módja a legtöbb esetben csak kevéssé tartós, nagyon is efemer értékű eredmény-

hez juttat. A papirkészítés aranykorában, a mikor gyári előállítására még az álmok sorába se tartozott, a rongydarabokból természetes erjesztés és kézi eszközök útján állították elő a papirkészítéshez szolgáló finom pépszerű anyagot. Manapság súlyos gépbengerek s maró vegyiszerek segítségével zúzzák össze a rongyokat. Ehhez járul még, hogy hosszas kísérletezés, nagy anyagi áldozatok árán a múlt század első negyedében végre föltalálták a papirkészítő gépeket, melyek működését az egyre tökéletesbedő találmányok szinte boszorkányos gyorsaságúra fokozták. A legújabb szerkezetű gépek óránként ezernél több kilogramm ujságpapírt képesek előállítani. Az első gépek ugyan még távolról sem közelítették meg ezt az eredményt, de azért így is valóságos forradalmat okoztak a papír- és könyvgyártás terén. A géppel előállított papiros természetesen sokkal olcsóbb volt a kézzel merített papirosnál s ez az árcsökkenés új, nagyszabású vállalatokra buzdította a kiadókat. De a könyvkiadás gyors föllendülése váratlan akadályba ütközött: a papírgyártáshoz szükséges vászonrongy ára hirtelen felszökött, mert a kínálat a kereslettel nem volt képes lépést tartani. Új nyersanyagot kellett tehát keresni s hosszas kísérletezés után *Keller* szász takácsnak sikerült is ezt megtalálnia a fa végtelen finomra csiszolt rostjaiban. A feltalálás éve, 1843 óta ez a finomított fűrészpor sűrű alkalmazást talált s az olcsóbb fajta nyomtatványpapirosnak ma is legfontosabb alkatrésze. Az olcsó ujságpapír, szakemberek véleménye szerint, 70% farostból, 15-20% sejtanyagból s 10-15% földből áll: planirozására növényenyvet használnak. *Keller* találmánya a múlt század egyik következményeiben legfontosabb eseménye. A papír árának ez által beállott nagymértékű csökkenése volt okozója az egész mai nagyszerűen kifejtett napi sajtónak s olcsó könyvkiadó vállalatoknak. De *Keller* találmányának megvan a maga óriási hátránya is, mert a farészecskék, bármily parányiak is, megtartják természetük minden jó és rossz tulajdonságát s a belőlük előállított papiros a napfényen előbb megsárgul, aztán megbarnul s végül törik, szertemállik. A szakférfiak nagyon jól ismervén a fás papiros e hátrányait, már most arra törekedtek, hogy a felhasznált anyagból valamely módon kiküszöböljék a kemény, gyantás szilánkokat s csupán a gyöngye sejtrostokat alkalmazzák. Ez vegyi úton sikerült is *Telghman*-nak, már 1866-ban, s azóta az u. n. »sejtanyag« széleskörű alkalmazást nyert. Ámde a feltaláló azon véleményét, hogy a sejtanyagból előállított papiros a rongypapírral teljesen egyenlő értékű, újabban erősen kétségbe vonják s vannak szakemberek, a kik szerint a sejtanyag a papír hosszas állása után, bizonyos körülmények közt, ismét elfásul s így ez a papiros is barnul és törik. Annyi bizonyos, hogy a lenrostok sokkal vékonyabbak, hosszabbak, szívósabbak és bolyhosabbak, mint a farostok s így nem csak rugalmasabb, de jobban összeszövődő pépet is alkotnak mint a sejtanyag. A modern papiros rossz minősége folytán állott be annak szükségére, hogy 1884-ben Poroszországban külön papírvizsgáló hivatalt rendezzenek be, csak az a kár, hogy ennek működése csupán az aktapapirosra terjed ki, míg a könyvnyomtatásra szolgáló papirost teljesen ellenőrizetlenül hagyja. Igaz — mondja a cikkíró — mindenkinek módjában áll a nyomtatvány-papirost az ellenőrző hivatalban felülvizsgáltatni, de a kiadókat semmi-

féle törvény vagy rendelet sem kötelezi arra, hogy jó vagy rossz minőségű papírost használjanak. Így történhetett meg, hogy — *Martens* tanár vizsgálata szerint — 97 beces tudományos műből 91 teljesen haszontalan papírosra nyomtatott s csupán hatnak van hosszabb életre kilátása. Hogy ez a körülmény a jövő ivadékokra nézve mekkora tudományos kárt jelent, azt könnyű elképzelni. Igen életrevaló tehát *Grosse* gondolata, a ki szerint a kiadóknak minden tudományos értékű munkából korlátolt számú példányokat jó minőségű lenpapírosra kellene nyomtatniok s ezeket a nyilvános könyvtárak, tudományos intézetek s egyes bibliofilek számára fentartaniok, míg a kiadványnak a napi szükséglet fedezésére szolgáló nagyobb része tetszésszerinti papírosra készülhetne. Az e célra felhasznált papírost, a »normális« aktapapíros mintájára hatóságilag ellenőrzött külön vízjeggyel kellene ellátni s a költségtöbblet a jobb minőségű példányok árának rendszabályokhoz kötött fölemelésével volna fedezhető.

— u—á —

Budai török könyvek Mainzban. Midőn két évvel ezelőtt a maincezi városi könyvtárban jártam, a könyvtár őre figyelmessé tett arra, hogy könyvtárunkban beces magyar emlékek vannak: Mátyás király híres budai könyvtárából származó kódexek, melyek a könyvtár értékes ereklyéi. Mátyás király könyvtárának töredékei sokfelé elszóródtak, de hogy Mainzban is volnának darabjai, arról semmit sem hallottam. Elképzelhető tehát, hogy nagy érdeklődéssel kértem engedélyt a kódexek megtekintésére; mert ha tényleg a Korvina töredékeire találok, beces adalékokkal gazdagíthatom az idevágó irodalmat. Sajnos, várakozásaimban csalódnom kellett. A kéziratok Budáról kerültek ugyan ide, de nem a Mátyás király könyvtárából, hanem Buda 1686. évi visszafoglalása alkalmával a törököktől vették el a győzelmes keresztény hadak. Összesen öt kéziratot találtam itt, melyek a táblájukra írt feljegyzés szerint a visszafoglalt várból származtak. E feljegyzés szövege minden kódexen szóról-szóra a következő: »Praeda bibliothecae Budensis, quam ab expugnatione eius urbis anno 1686. excellentissimus ac perillustris dominus Joannes Carolus liber baro a Thüngen inde tulit ac anno 1692 collegio Moguntino liberaliter donavit.« Thüngen János Károly báró, az ostromló keresztény hadsereg egyik vezére, hozta magával zsákmányképen az elfoglalt várból mind az öt kódexet, és 1692-ben a maincezi jezsuita kollégiumnak ajándékozta. Mind az öt kézirat keleti nyelven van írva s tartalmunk nagyobbrészt vallásos. Az egyik kézirat török nyelvű (VI./99. könyvtári jelzéssel) s 1656-ban írták. A másik arab nyelven írott vallási és jogi szabályokat tartalmaz (VI./97. könyvtári jelzéssel) s 1554-ben készült. A harmadik 1659-ben írott korán (VI./99. könyvtári jelzéssel). Két kéziratnak nincs könyvtári jelzése. Az egyik 1578-ból való kézirat (986. esztendő a Hedzsira után). A másik egy vallásos tartalmú zsidó kézirat, a melyet Budán írtak az 1642. esztendőben. Selichoth (סליחות) imák vannak benne, melyek a középkori zsidó vallásos költészet legszebb termékei közé tartoznak. A kódex czímírata magyar fordításban a következő: »Dicsértessék a világ Istene, ki engem eddig vezérelt, hogy a szent munkát elvégezhettem. Szabadítson meg bennünket minden gondtól és sóhajtól. Így

könyörög Meir pap fia Juda, a jelentéktelen író, Isten óvja meg őt, amen. Az 5403. esztendőben, itt Buda fővárosban.« A kézirat tehát a czimirat tanúsága szerint Budán készült s Meir pap fia Juda írta. Nagyon díszes kiállítású könyv, mert festett és aranyozott kezdőbetűkkel bőven el van látva.

Az ismertetett kéziratok a maineizi jezsuita kollégiumból a maineizi egyetem birtokába jutottak, mert a könyvek tábláján levő másik feljegyzés szerint már az egyetemi könyvtár állományához tartoztak. (Ex bibliotheca universitatis Moguntinae.) A maineizi egyetem könyvtárából kerültek a városi könyvtár tulajdonába. A felsorolt 5 kéziraton kívül van még a városi könyvtárban 2 korán, a melyekről az ismertetett feljegyzések hiányzanak ugyan, de a melyek valószínűen ugyancsak Budáról valók. *Gárdonyi Albert.*

A halléi régi magyar könyvtár katalógusa. A külföld könyv- és levéltárai hazai történetünkre nézve sok értékes anyagot tartalmaznak, a mint erről irodalmunk és történetünk buvárainak, Szalay, Horváth, Wenzel, Simonyi, Révész, Ábel stb. kiadványaiból meggyőződhattunk. A protestáns-korban a wittenbergi egyetem és a magyar protestáns egyházak között többszörös kapocs képződött, a melyet az ott éveken keresztül tartózkodó magyar tanulók, s nem ritkán a magyarokból kivált tudós tanárok hoztak létre. S ha meggondoljuk, hogy a wittenbergi egyetemen ezen időben évenként igen tekintélyes számú magyar ifju gyűlt össze, a kiknek érdekeit külön magyar társaság is ápolta, szinte a kor szelleméhez illőnek találjuk, hogy külön magyar könyvtár, helyesebben: »Bibliotheca Hungarorum« is alakul ezen egyetemi városban. Magának a könyvtárnak alakulására vonatkozólag gyűjtött adataimat más alkalommal adom közzé, most a wittenbergi, később Halléba került magyar könyvtárnak egy a Magyar Nemzeti Múzeum kéziratárában lévő lajstromára hívom fel a figyelmet. A Quart. lat. 16 jelzésű 166 írott oldalra terjedő kézirat címe ez: »Catalogus librorum, dissertationum et manuscriptorum variorum ad rem Hungaricam praecipue facientium ex bibliotheca, quae Vitebergae est Hungarorum congestus ab Adamo Latsny Turotzensi. Vitebergae Saxonum die XV. Nov. A. R. S. MDCCLV.« s mint a kézirat utolsó lapján olvasható bejegyzés mutatja: »Descriptum ex exemplari bibliothecae Saghienensis multis erroribus referto per exactoris scribam Harkamp... 2-a Jan. 1785.« vagyis egyike a közkezen forgott másolatoknak.

A jegyzék, mint már címéből észrevehető, három részben öleli fel a könyvtár anyagát: az 1. rész a nyomtatványokat sorolja fel 73 oldalon, a 2-ik Dissertationes varii generis név alatt a wittenbergi tanulóknak nyomtatásban megjelent beszédeit és értekezéseit jegyzi fel a 74—133. lapokon és végre a 3-ik rész Catalogus M. S. C. Variorum ab Rotaride collectorum címmel azon becses anyagot foglalja össze, a mit Rotarides Mihály tanulóéveiben 1738—1742-ig, majd különösen 1744—1747-ig gyűjtött össze és a mely kézirati rész a Latsny-féle jegyzéknek 134—165. lapjain elég bő címekkel van leírva. Sajnos, hogy ennek az anyagnak alig tizedrésze van meg a halléi magyar könyvtárban, mert épen az értékesebb darabjai a XIX. század folyamán elkallódtak.

A könyvtár nyomtatványi része 1067 művet, a kézirati rész másfél

ezernél több eredeti és másolt oklevelet, s a Rotarides-féle gyűjtés eredményét, mintegy 12 kötetre menő anyagot tartalmazott. A Régi Magyar Könyvtár száznál több darabbal, s a mint a címek vallják, számos igen ritka vagy éppen unikum példánnyal volt képviselve; ez a szám azonban ma már 52-re olvadt le.

A dissertatiók anyaga a kor szellemi irányához híven jobbra a theologiai kérdéseket öleli fel, de egyháztörténeti, itt-ott természettudományi, jogi tárgyak is találkoznak közöttük. A magyar irodalomtörténet búváranak érdekes adalékokat nyújthat, különösen a XVII. századi külföldi iskolázás történetét és a külföldön tanult magyarok irodalmi működését illetőleg.

Legértékesebb a kézirati rész. A Rotarides gyűjtemény 8 folio kötetének elsejében Burius Jánosnak magyar protestáns egyháztörténelmi adatai, a 2-ikban az 1662. és 1681. országgyűlések története, a 3-ikban magyar politikai történeti anyag, a 4-ikben az 1646. és 1659. évi országgyűlésekről feljegyzések, a Rákócziaktól levelek, az 5-ikben Lechmann Mátyásnak 600 drbra tehető levelezése, a 6-ikban ugyancsak ennek és Thurzó Miklósnak, Révai Péternek, Illésházi Gáspárnak, Révai Miklósnak és Ferencznek mintegy 600-ra menő levelei, a 7-ikben egyháztörténelmi adatok, a 8-ikban a XVI. és XVII. századi nevezetesebb historikusok műveiben előforduló magyar családok sorozata van összegyűjtve. A Rotarides-féle gyűjtemény 9 kötetben összegyűjtött negyedréti kéziratai között igen sok a pozsonyi törvényszék elé idézett protestáns papok- és tanítókra vonatkozó adat, míg egy másik része irodalomtörténeti anyaggal bővelkedik. Ez utóbbi a negyedik kötetben van csoportosítva, s ennek a kötetnek, a mely ma már nem lelhető meg a halléi magyar könyvtárban, a catalogus szerint igen érdekes lehetett a tartalma, mint ez az alább közlendő feljegyzésből kitetszik.

»Volumen IV. Literariae, civilis atque sacrae historiae Hungaricae sciagraphia exhibens I. Historiae literariae lineamenta. II. Synopsis chronologico- historiam successionis et genealogiae ducum et regum Hungariae. III. Conspectum ecclesiae Hungaricae.

B. Literarum et literatorum Hungariae antiquae medii aevii atque nova lineamenta prima libris IV. absoluta, ubi prolegomena agunt de constitutione et natura historiae generatim sumtae. 2. De natura, partibus, vitiis ac virtutibus et id genus aliis proprietatibus et subsidiis historiae literariae. 3. De natura, indole et constitutione historiae literariae. II. Liber I. De origine, propagatione et fati in progressu nimium adversis varii generis literarum arteque scribendi varia Hungariae. Liber II. De primo studiorum literariorum exordio« etc.

A VI. kötetben a magyar iskolázás történetéről, a VII.-ben a magyar krónikákról voltak összegyűjtött adatok, a VIII. és IX. kötetben a protestáns zsinatok, egyházak és egyházmegyéek történetének bőséges adatait és XVII., XVIII. századi leveleket találunk tekintélyes számban. (Bél Mátyás, Cassai Mihály stb.)

Ekkora volt a becses Rotarides-gyűjtemény és ma az V. negyedréti kötet anyagának a M. Nemz. Múzeumban kivonatban megmaradt részletein és a VII. folio kötetten kívül, mely Halléban őriztetik, semmi sincs meg.

Kováts László.

Gróf Teleki László és Nyáry Pál lefoglalt könyvei.

A »Kegyenc« írójának, Kossuth Lajos emigrációs működése legerősebb támaszának, a határozati párt vezérének gróf Teleki Lászlónak és a 48-as eszmék lelkes hívének és vezető emberének Nyáry Pálnak kézikönyvtárait az abszolutisztikus kormányzat, rendszere szelleméhez hiven, konfiskáltatta. Alkalmunk van a két elkobzott könyvtárnak érdekes hivatalos jegyzetekkel kísért jegyzékét bemutatni. Mind a két jegyzék újabban került a M. Nemz. Múzeum levéltárának birtokába. Eltekintve azon kuriozitástól, a melyet az érintett hivatalos jegyzetek nyújthatnak, bennünket kiválóan érdekelhet a két könyvtár anyaga a volt tulajdonosok irodalmi, illetőleg politikai szereplése kapcsán, eszközt adván arra, hogy ezen mindennapi néma beszélgető társak, a könyvek segítségével közelebb juthassunk szellemi életük megismeréséhez. A könyvjegyzékek alapján (egyik »Verzeichniss der zur confiscirten Paul Nyáry'schen Massa gehörigen Bücher«, másik »Verzeichniss der mit Beschlag belegten Gf. Ladislaus Teleki'schen Bücher« cízzel) mindenkéltől azt konstatáljuk, hogy a Nyáry-féle könyvtár nemcsak mennyiségileg, hanem minőségileg is csekélyebb értékű. Gyűjtője nem mozog olyan széles gondolatkörben mint gróf Teleki László, a kinek látóköre európai színvonalú, míg Nyáry Pál az átalakuló Magyarország igen képzett, de zártabb körben mozgó elméinek egyike. Könyvgyűjteményében a társadalmi és nemzetgazdasági irodalom addig megjelent minden számottevő magyar és német nyelven kiadott terméke együtt van, természetesen azon művek mellett, melyek a megújuló ország szükségéhez képest jogi, történeti és gazdasági kérdéseket tárgyalva hazánkban közkézen forogtak, mint pl. Széchenyi István művei és az ezek nyomában támadt irodalmi munkásság eredményei. Szórványosan szépirodalmi, földrajzi és nyelvtudományi tartalmú könyveket is találunk a többi között, de ezek lényegük szerint nem illeszkednek bele a gyűjtemény fentebb vázolt keretébe. A jegyzék 395 tétel alatt körülbelül kétszer annyi darabot foglal magában, a mely anyagból a Protmann által 1855. április 12-ikén kiadott rendelet 21 olyan művet említ meg, melyek beleütköznek az abszolút rendszer formába. A kifogásolt darabok külön jegyzékben vannak felsorolva s bizony a legtöbb csupán azért került a tiltott könyvek lajstromába, mert 1848-ban nyomtatták. Korjellemző adatként megemlítem, hogy a zsidók egyenjogúsítására vonatkozó irodalmi termékek mind a tiltottak közt vannak.

A Teleki-féle gyűjtemény gazdag anyaga, 507 tételszám alatt több mint 1000 kötet, csoportosítva van a lajstromba felvéve, a mi a gyűjteményt áttekinthetőbbé teszi. Az első csoport a német nyelvű, a második a magyar, a harmadik a latin, a negyedik és ötödik az angol- és francia nyelvű irodalmi termékeket gyűjti össze. A magyar nyelvű könyvek 179 tételszám alatt vannak felvéve s így az egésznek körülbelül harmadrészét képezik. Jobb darabjai gr. Széchenyi István minden nyomtatásban megjelent műve, br. Eötvös munkái, országgyűlési naplók, jegyzőkönyvek, egy Fejér codex diplomaticus stb. A cenzura szigorú bírálata előtt meg nem álló könyvek mellett ott találjuk a »bleibt zurück, rückbehalten« etc. megjegyzéseket, s

a mint egy külön jegyzékből is kitetszik, az ilyen könyvek száma 37 darab volt, de ebből a konfiskálás alkalmával 12 már nem volt meglelhető. Jellemző példának ime néhány cím az elkobzott könyvekből: Mohl, Verantwortlichkeit der Minister, — Biedermann, Deutsche Monatsschrift, — Heinzen, Die Opposition, — Oesterreichs innere Politik, — Ungarische Zustände, — Wiesner, Oesterreich. Censur, — Stancsics, Népkönyv, — Benczur, Szabadság és társadalmi rend, — Kléh, Pesti forradalom, — Biblia, — Egy öreg catholikus, — Főispányi beigtató beszédek stb. A kifogásolt könyvek sorozatából az tűnik ki, hogy a cenzura az angol és francia nyelvű műveket nem tudta elbírálni, mert habár ezek között nem egy van a fentebb említetteknel erősebb tartalmú, egyet sem jelelt meg a »bleibt zurück« kifejezéssel.

A Teleki-féle gyűjtemény magán viseli nagytudású birtokosának szellemi bélyegét. Azon kor államtudományi irodalmának, magyar és világtörténeti műveknek, nemzetgazdasági íróknak jelesebb darabjait együtt találjuk benne. Magunk előtt látjuk a forrást, honnan Teleki László, a független Magyarország párisi követe, az önállóságért küzdő magyar nemzet vezére merített. S ha a drámaíró Teleki Lászlónak írói fejlődéséhez nem nyerhetünk is ezen gyűjteményben kellő támpontokat, lehetetlen meg nem látnunk a sorozatban Shakespeare összes műveit, Schiller drámáit, Kotzebue darabjait, mint a melyek studium tárgyát, a írói lélek élvezetének anyagát képezték reá nézve.

A lajstrom egyúttal a könyvanyag további sorsáról is ad felvilágosítást a következő 1851. április 26-ikán Pesten kelt záradékkal: »Hogy ezen 507 tételből álló gr. Sz. Teleki László-féle könyvtárt őrzés végett a cs. k. pest ker. főtörvényszék által. főügyészeti hivatalától átvettem, ezennel elismerem. Károlyi István m. k. átvételi megbízott, s a mlgos gr. Teleki-család levéltárnoka.«

Kováts László.

Báró Orczy József verse Széchényihez. A Magyar Nemzeti Múzeum kéziratárában (219. Quart. Hung.) található *Orczy József* báró, Lőrincz fiának verse, melyet 1803. márczius 22-én írt az alkalmából, hogy *Széchényi* Ferencz könyvtárát a magyar nemzetnek adományozta. *Orczy József* báró 1746-ban született. Fialat korában a katonai pályán szolgált, de mint kapitány otthagya és haza vonult, a polgári pályára lépett, majd, mint Békés vármegye főispáni helytartója, később (1792.) Zemplén megye főispánja lett. Az 1790/1. és 1792. országgyűlésen *Fekete János* gróf pártján küzdött a szabadelvű eszmékért, még korábban részt vett a II. József ellen intézett báró *Hompesch*-féle mozgalomban. Mint költő a *Fekete János*-féle nemzeti iskolához tartozott és mesterének versformáját követte. Meghalt 1804. decz. 24. Műveit *Toldy* Ferencz említi és a M. Tud. Akadémia és az *Orczy*-levéltár őrzik.

A vers címlapja :

Báró Orczy-Orczy Josephnak Méltóságos Sárváry-Felső-Vidékj Gróff Szétsényi Ferencz Ur Eő Excellentiája által, a Magyar Hazának ajánlott Könyv Tárháza Jedző Könyveinek véle lett közöltetésére adott válaszlevele.

Pesten 22 Martý 1803.

A Föld kerekiségén valahol tsak járunk,
 Minden részeiben jelenséget látunk,
 Hogy a szép erköltsök emlékezetére
 Állandó például mások ösztönére
 A Jó Hazafiak jelesebb Tetteit,
 Vagy híres Vitézek bajnok érdemeit
 A hál-adó világ örökössé tenni,
 Méltónak itilte hiven fel jegyezni.
 Faragot kövekben mélyen bé metszette
 Aranyos betűkkel látzatossá tette
 A Ditső Polgárok hasznos kormánylását
 Különös vezérek példás Diadalmát.
 Le omlott Városok roskadó kapuin
 A halandóságtul megmentett falain
 Ragyognak máig is sok szép maradványi
 Homályos régiség tsudált tudományi;
 A meg mohosodot bálvány kő falakon,
 Felyhőkkel küszködő roppant oszlopokon
 Látni feljegyezve a nagy lelkűségét
 Több egyes Polgárnak hazaszeretetét.
 Sok ily emlékezet porban tapodtatot,
 Negédes népektül rutul feldulatot,
 A szerentsés Vezér bosszuálló hadja,
 Meg nem kimillette Szentség törő karja.
 Több pusztító népek durva keménysége,
 Vigadva tördöste irigy dühössége,
 A meg győzöt nemzet ditsőítő fényét
 S rájok homályt vető érdemeinek jelét
 De Te Jó Méltóság szép választást tettél
 A magyar Világban méltán híres lettél,
 Mert édes Hazádnak egy oly kintset adtál,
 Melynél állandóbbat majd nem találhattál
 Ez minden embernek megrögzik szívében
 És késő onokák emlékezetében
 Majd elhatalmazik zsendülő tsirája
 S többeket fel éleszt hathatós példája.
 Ily eleven falak tartós kebelében,
 Eltörölhetetlen elmék rekeszében
 A feledékenység inkább bé nem hathat
 A külső erő is semmit el nem ronthat.
 Tudgyuk, a tudósok mely betsben tartották,
 Maga idejében mennyire tsudálták
 Híres Könyvtárházát ama Nagy Mátyásnak,
 Tudományokban is jelesebb királynak;

A hova az hajdant terjedő homályát,
 A hanyatló napnak estveli árnyékát
 Pestnek határára néha átt velette,
 Ott a nagy szivedet arra ébresztette,
 Hogy szép áldozatot nemes adományal
 Tettél a Hazának Magyar Könyvtárházzal,
 És most ott tündöklök gyors igyekezeted
 Példa nélkül való kintses gyűjteményed.
 Méltó, hogy jó voltod örökösí leszen,
 Minden magyar szívben gyökeret verhessen,
 Mely a drága érzezből öntött írásoknál
 Tartósbb légyen Égig ható oszlopoknál.
 Volt ugyan mindenkor fogas ellensége
 A főbb érdemnek is hathatós irigye,
 Hogy jó tévő Polgár ne érje örömét,
 Fáradozásának ne lássa gyümölsét.
 Van a ki óhajtja, hogy fel ne éledgyen,
 A józan okosság lassan nevedegyen,
 Buta vakoskodás meg bár visszatérne,
 Az emberi elme ne is élesedne.
 Lehetnek, kik arra, homályt borítani
 Még majd igyekeznek azt nyugben tartani,
 Hogy több szép tanúság kezdetben senyvedjen,
 S meddig nekik tedzik, tsak addig terjedgyen,
 De hív hazafiak, méltán temjénezenek,
 Példás tetteidnek igazságot tesznek,
 Tiszta sziveiknek egyes örömével,
 Polgári erköltsöd ditsőítésével.
 Reménlem, nem kívánsz még nagyobb jutalmat
 Mintha szemlélhetéd nyugodni Hazádat,
 Boldog törvényei biztos árnyékában
 S gyorsan elől menni a szép tudományban.
 A kései Világ méltán fog áldani,
 Hízkelkedés nélkül fogytig magasztalni,
 Kiáltván örökre fent maradgyon híred
 S minden igaz szívben halhatatlan neved.
 Vehesd fáradságod tartozó jutalmát,
 Még éltedben bőven érdemednek díját,
 Ha végzed pályádat s mégy nyugalmadban,
 Örök hálaadás késérjen sírodban.
 Nevednek Musámnak gyarló szüleménye
 Mély tiszteletemnek legyen hirdetője,
 A melyel hálálom emlékezésedet
 S jedző Könyveidben részeltetésedet.

Morvay Győző.

Gutenberg legrégibb mainezi nyomtatványa. A német Gutenberg-Gesellschaft könyvtárusi forgalomba nem kerülő kiadványainak harmadik füzetében érdekes és fontos adalékot találunk a könyvnyomtatás kezdetének történeti ismeretéhez. A Gutenberg-múzeum 1903-ban *Beck* Ede mainezi lakos ajándékából egy régi nyomtatvánnyal gazdagodott, mely egy az utolsó ítéletre vonatkozó német költemény töredékét tartalmazza. Ez a jelentéktelennek látszó papírszelet, melynek egy-egy oldalán 11 sor durva nyomás és szöveg olvasható, mint az említett füzet fejtegetéseiből kiderül, tulajdonképen Gutenberg legrégibb nyomtatványának maradványa s 1892-ben került a nagylelkű ajándékozó tulajdonába. Az elég jó állapotban fönmaradt töredék valószínűleg egylevelű nyomtatvány volt, mely egy-egy oldalán kb. 22 nyomtatott sort tartalmazott, melyek közül jelenleg fent nyolcz, alul három hiányzik. A teljes szöveg hozzávetőleges számítással 50 verssorra tehető s ennek mintegy felét ismerjük a töredékből.

Maga a kis költemény, mint *Schröder* göttingeni tanár nyelvészeti vizsgálódásai mutatják, semmiféle irodalmi beccsel sem bír. Előadásbeli művészetről, vagy formai szépségről szó sem lehet: valószínűleg a német irodalmi hanyatlás korának jelentéktelen terméke s keletkezése a XV. sz. elejére tehető. Nyelvi és rimbeli sajátságok alapján Mainzától délre eső középrajnai vidékről származó ember munkájának tulajdoníthatjuk és semmiféle adatunk sincs arra, hogy mi indította Gutenberget e jelentéktelen férczümü kinyomatására.

Az ujjonnan fölfedezett nyomtatvány készítésének idejét *Zedler* G. dr. wiesbadeni tudós az 1444 és 1447 év közé helyezi. Már technikai okokból valószínű, hogy e fragmentum kinyomatása meg kellett hogy előzze az 1447 végéről való csillagászati naptárt. Az új lelethez legközelebb a párisi *Donatus* áll; mindkettő legrégibb fázisában mutatja be Gutenberg találmányát, de *Zedler* sokoldalú vizsgálódása arra az eredményre vezetett, hogy a költeménytöredék okvetlenül régibb a *Donatus*nál.

Technikai tekintetben *Wallau* H. tanulmányozta a legrégibb őnyomtatványt, a ki éles szemével a szedés és nyomás minden fogyatékoságát észrevette s széleskörű szakismeretével mindenütt megadja a szükséges magyarázatot. Igen jó gondolat volt az egyes typosok nagyított képét mellékelni fejtegetéséhez, melyek lehetővé teszik, hogy az összehasonlításokat a technikaiilag nem képzett olvasók is ellenőrizhessék. Az egybevetés eredménye különben, hogy ezek az ódon formájú betűk csupán a mainezi töredékben s a *Donatus*ban fordulnak elő s valószínűleg a korszakalkotó fölfedezés első tapogatózó kísérleteire vezethetők vissza, míg a későbbi nyomtatványokban, melyekhez a kalendárium betűit használta fel Gutenberg, már nem találkozzunk velük.

VÁLTOZÁSOK

a magyarországi nyomdákknál 1905. január 1-től márczius 31-ig.

(Az egy csillaggal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve. A két csillaggal jelöltek megszűntek.)

Besztercze:

Mathieu György (azelőtt: Bacsiu Anasztázia).

Balkirs Hirsch Leib.

Budapest:

Grosz Izrael VII., Valero-u. 14.

**Hatsko Antal és Gyöngyösi József IV., Mária Valéria-u. 2.

Kápolnay Adolfné sz. Seidner Ilona VI., Gyár-u. 23.

Misner Simon VI., Izabella-u. 70.

Nádásch Ignác VI. Dessewffy-u. 26.

Pór József és Koch János Frigyes VIII. Mária Terézia-tér 13.

Radványi Abrahám VII., Rottenbiller-u. 66.

**Rózsa Izidor VI., Podmaniczky-uteza 57.

Schwarz László és társa (Schwarz László és Schwarz Lipót) VI., Podmaniczky-u. 35.

Stanca Sebestyén VII., Rózsa-u. 7.

Vaskó Dezső VI. Ó-u. 39.

Dunaszerdahely:

*Adler Netti (azelőtt: Adler N. Lipót.)

Győr:

Gross testv.

Jászberény:

**Brünauer Adolf.

*Takáts Herman.

Karczag:

*Klein József.

Lippa:

*Rafila Demeter

Magyar-Lápos:

Páneth Leopold és Schönfeld Zsigmond.

Nagybeckerek:

**Szöllössy Károly

Námesztó:

* Kornheiser Ferdinánd

Pásztó:

*Első pásztói kny. (Tul. Sima Dávid).

Püstyén:

Kohn Bernát

Rozsnyó:

*Görbics és Bauer

Zenta:

**Plestity és Horváth

A HAZAI NYOMDÁK 1904-BEN.

Abaujszántó:

Baksy Barna.

Abaujszepsi:

*Tóth István.

Abony:

Szerdahelyi János.

Abrudbánya:

Róth Ferencz.

Ada (Bács-Bodrogh m.):

Berger L.

Alsókubin:

*Fried Dávid.
Trnkóczy József.

Alsólendva:

Balkányi Ernő.

Apatin:

Gasz Mátyás.
Szavadill József.

Arad:

Aradi nyomda r. társaság.
Bloch Henrikné.

*Első aradi amerikai gyorsajtó ny.
(Tul. Keppich Zsigmond.)

Gör. kel. román egyházm. kny.
Gyulai István nyomdatársaság mint
szövetkezet (vezető: Kalmár).

Muskát Miksa.

Nichin György »Tribuna« kny.

Réthy Lipót és fia.

Weisz Félix.

Aranyosmaróth:

»Dóczy« könyvnyomda. (Tul. Némedi
László.)

Mercur kny. (Tul. Kohn Bertalan.)

Aszód:

*Grósz Sámuel.

Baán (Trencsén m.):

Fuchs Vilmos.

Bácsszenttamás:

Marinkov Szvetozár.

Bácstopolya (Bács-Bodrogh m.)

Wilheim Miksa.

Baja:

Kazal József.

Kollár Antal.

Nánay Lajos.

Rajkovicz Károly.

Balassagyarmat:

Balassa-gyarmati könyvny. r. társ.

*Darvai Armin.

Halyák István.

Pozsonyi Gábor.

*Wertheimer Zsigmond.

Balázsfalva:

Gör. kath. papnövelde ny.

Bánffyhungad:

Abrahám Mór.

Barcs (Baranya m.):

Skribanek Géza.

Baróth:

Rozsondai János.

Bártfa:

Blayer M.

Felsősárosi nyomda. (Tul. Salgó
Mór.)

Battonya:

*Ruber István.

Bazin:

Klein Alfréd.

Békés:

Br. Drechsel Géza.

*Véver Oszkár.

Békéscsaba:

»Corvina« nyomda. (Tul. Szihelszky
József.)

A csillaggal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve.

Békéscsaba (folytatás):

Lepage Lajos.
 Povázsay testvérek.
 *Tevan Adolf.

Belényes:

Süssmann Lázár.

Beregszász:

Engel Jenő.
 Haladás-könyvnyomda. (Tul. Juhász Piroska.)

Besztercze:

Botschar Tivadar.
 Csallner Károly.
 *Sternhell H.

Besztercebánya:

Hungária kny. (Tul. Sonnenfeld Mór.)
 Machold Fülöp.

Bonyhád:

Raubitschek Izor.
 *Weisz Jakab.

Borosjenő:

Ungár J.

Brád:

*Roth Ferencz.

Brassó:

Brassói Lapok nyomdája. (Tul. Trattner H. és tsai.)
 Ciurcu és társa.
 Gött János fia.
 *Gust A.
 Herz és tsa.
 Lehmann Gottlieb.
 Dr. Muresian Aurél.
 Schneider és Feminger testvérek.

Brezsnóbánya:

Kreisler József.

Bruckujfalu:

Brandweiner Vilmos.

Budafok:

*Leopold és Klein.

Budapest:

*Ádám Hermann.
 I., Krisztina-körút.

Adler Károly.
 VI., Laudon-u. 4.

Államnyomda. (Magy. kir.)
 I., Nándor-tér 1.

*Államvasutak menetjegy-ny. (M.k.)
 VI., Csengery-u. 33.

Budapest (folytatás):

*Anglo-nyomda. (Tul. Alpár József.)
 VIII., Baross-u. 47.

*Árpád kny. (Tul. Kronstein és Téri.)
 VII., Valero-u. 9.

Athenaeum irod. és ny. vállalat r. t.
 VII., Kerepesi-út 54.

Ausländer Lajos.
 VI., Eötvös-u. 47.

Babits Sándor József.
 VIII., Reviczky-tér 1.

Bagó Márton és fia.
 II., Ponty-u. 4.

Balassa Béláné, szül. Weiszberger
 Emilia.
 VIII., Baross-u. 69.

*Barcza József.
 IV., Váci-u. 66.

Bárd Jakab.
 VII., Miksa-u. 17.

*Baross-nyomda.
 VI., Uj-u. 6.

Bartalits Imre.
 III., Remetehegy.

Bauer Ferdinánd.
 VII., Csömöri-út. 28.

Bauer Ferdinánd és Fuchs Dávid.
 VI., Podmaniczky-u. 27.

Bauer Ignác.
 VII., Csányi-u. 13.

Bendiner A.
 V., Arany János-u. 18.

Bendtner Győző.
 V., Zoltán-u. 11.

Berkovits János.
 VI., Teréz-körút 40-42.

Bichler Ignác.
 III., Kiskorona-u. 15.

Bielitz Bertalan.
 VII., Rombach-u. 8.

Biraucz Döme és társa.
 VI., Vörösmarty-u. 60/a.

Biró Albert.
 VII., Klauzál-u. 35.

Blau Albert.
 VI., Szerecsen-u. 23.

Böhm Lajos.
 IV., Királyi Pál-u. 6.

Brózs Ottó.
 VI., Váci-körút 17.

Budapest (folytatás):

- Breuer Gyula és Mihály.
VI., Lovag-u. 2.
- Bruck Ferenczné sz. Weiner Berta.
VI., Nagymező-u. 5.
- Bruckner Gyula.
VI., Király-u. 10.
- *Budapesti helyi érdekű vasut
nyomdája.
V., Lipót-körút 22.
- Budapesti Hirlap ny.
VIII., Rökk Szilárd-u. 4.
- Budapesti Napló ny. (Üzletvezető:
Zeisberger István.)
IX., Üllői-út 25.
- Buschmann F.
IV., Koronaherceg-u. 8.
- Corvin-nyomda. (Tul. Fischer
József.)
VIII., Baross-u. 4.
- Csicsáky János.
VIII., Tavaszmező-u. 10.
- Czeisler Béla.
VIII., Rökk Szilárd-u. 9. sz.
- Czettel és Deutsch.
V., Bálvány-u. 12.
- Dann Jenő,
II., Zsigmond-u. 13.
- Deutsch József.
VII., Károly-körút 7.
- Deutsch M.
VII., Dob-u. 3.
- *Eberle József és társa.
VI., Podmaniczky-u. 43.
- Eckstein Bernát és fia utóda: Elek
Lipót.
VII., Kertész-u. 20.
- Egyetemi nyomda. (M. kir. tud.)
I., Iskola-tér 3.
- Ehrenstein Mór.
VI., Laudon-u. 4.
- Eichenbaum Mór.
VII., Dohány-u. 29.
- Eisner Géza és társai.
V., Honvéd-u. 10.
- Első kőbányai kny. (Tul. Gold-
schmied Alfréd.)
X., Belső Jászberényi-út 1.
- *Engel S. Zsigmond.
VI., Vörösmarty-u. 56.
- Engel Simon.
VI., Szondy-u. 23.

Budapest (folytatás):

- Engelmann Mór.
IV., Eskü-út 1.
- Erbeck György.
V., Sólyom-u. 16.
- *Erzsébetvárosi kny.
VII., Dohány-u. 29.
- »Európa« nyomda r. t.
VI., Ó-u. 12.
- *Express-nyomda.
VI., Váci-körút 39.
- Farkas Lajos és Jakab.
V., Nádor-u. 19.
- Fichner Á. és fia.
VII., Csömöri-út 13.
- Fisch Fülöp és társa.
VIII., Baross-u. 66–68.
- Fleischmann Simon.
VII., Rottenbiller-u. 66.
- Fortuna ny. (Tul. Pollák M. Miksa
és Tsa.)
V., Bálvány-u. 21.
- Fővárosi nyomda r. t.
VI., Podmaniczky-u. 39.
- Franklin-társulat kny.
IV., Egyetem-u. 4.
- Fried és Krakauer.
VI., Lázár-u. 15.
- *Özv. Fried Ignáczné.
VIII., József-u. 14.
- Fried S.
VIII., József-u. 17.
- Friedmann Áron.
VI., Gyár-u. 54.
- Fritz Ármin.
VIII., József-körút 9.
- Fuchs Ármin.
VI., Szabolcs-u. 4.
- Fuchs Samu.
VI., Teréz-körút 43.
- Galitzenstein H. (Tulajd. Salvendy
Ferencz és Fried Adolf.)
VII., Kertész-u. 25.
- Garai Mór.
VII., Károly-körút 3.
- Gelléri és Székely.
VII., Kerepesi-út 34.
- *Gergely Miksa.
VI., Váci-körút 19.
- Globus kny. (Beer E. és társa)
VI., Aradi-u. 8.

Budapest (folytatás):

- Glückselig Miksa.
VI., Hunyadi-tér 7.
- Goldberger Ignác.
II., Fő-u. 23.
- Goldschmidt Mór.
VI., Révay-u. 6.
- Goldstein Albert és Bruck Zsigmond.
VII., Kertész-u. 35.
- *Goszler Gyula.
IV., Aranykéz-u. 1.
- Gottlieb Iridor.
VI., Szerencsen-u. 13.
- Gross Jakab és Grünhut Mór.
VI., Vörösmarty-u. 14.
- Grosz Izrael.
VII., Kertész-u. 34.
- Grund V. utódai.
IV., Zöldfa-u. 23.
- Grünwald Ödön.
VII., Wesselényi-u. 4.
- Guttman Ignác.
IV., Hajó-u. 5.
- Özv. Győrffy Józsefné.
V., Nádor-u. 82.
- Hamburger és Birkholz.
V., Csáky-u. 13.
- Hapta Bernát.
IX., Soroksári-u. 49.
- Harsány Emil.
IX., Lónyay-u. 17.
- Hatsko Antal és Gyöngyösi József.
IV., Mária-Valéria-u. 2.
- Hedvig Imre.
VII., Wesselényi-u. 9.
- Hedvig Sándor.
VII., Dohány-u. 12.
- Hegedűs Márton.
VI., Dessewffy-u. 18.
- Heisler Jaroslav.
II., Várkert-rakpart 1.
- Helios ny. (Tul. Hőnig Lajos).
VI., Gyár-u. 62.
- Hell J. Ede.
VIII., Luther-u. 4.
- Hercz Ármin.
VII., Izabella-tér 5.
- *Hermes könyvdai r. társ.
V., Báro Átész-u. 2.
- *Herrmann Ignác.
VI., Szerencsen-u. 2.

Budapest (folytatás):

- Hornvánszky Viktor.
VI., Aradi-u. 16.
- *Hungaria könyvnyomda.
V., Váci-körút 34.
- Hunnia ny. (Tul. Sebők Lipót és Münz Mórné.)
VI., Teréz-körút 3.
- Jancsó Dezső.
VIII., Mária-u. 7.
- Jermányi Samu.
VI., Dessewffy-u. 47.
- Juhász Zsigmond és Haas Mórné.
V., Tükör-u. 5.
- Kalmár Mór.
V., Zoltán-u. 11.
- Kállai Ármin.
V., Bálvány-u. 18.
- *Kálmán M. és társa.
V., Vadász-u. 32.
- Kápolnai Adolf.
VI., Teréz-körút 5.
- *Kanitz C. és fiai.
V., Vadász-u. 26.
- Károlyi György.
V., Kálmán-u. 5.
- Károlyi Ödön.
IX., Ferencz-körút 28.
- *Kassino Jakab.
VI., Király-u. 26.
- Kaufmann és Weitz.
VI., Vörösmarty-u. 52.
- Keller Dániel.
I., Attila-u. 63.
- Ifj. Kellner Ernő.
VI., Csáky-u. 9.
- Kellner és Mohrlüder.
VI., Gyár-u. 29.
- Kellner Gerzson.
VI., Csányi-u. 13.
- Kertész József.
V., Mária Valéria-u. 11.
- Klein Ignác.
VI., Lovag-u. 13.
- *Klein Vilmos.
VIII., Kerepesi-ut 73.
- Klősz György és fia.
VII., Városligeti Fásor 49.
- Kogutovicz Manó.
V., Rudolf-rakpart 8.
- Kohn és Grünhut.
VII., Hársfa-u. 1.

Budapest (folytatás):

- Kohn Simon kézi sajtója.
VIII., József-körút 10.
- Kollmann Fülöp.
V., Arany János-u. 34.
- *Korvin Testv.
VI., Révay-u. 14.
- Kossuth Lajos ny. (Tul. Laufer
Jakab és Holländer József.)
VIII., Tisza Kálmán-tér 5.
- Kövér János.
VI., Révay-u. 8.
- Közművelődési nyomda.
VI., Izabella-u. 70.
- Krammer Lipót és Ehrhardt József
VII., Csömöri-út 44.
- Krausz Lajos.
V., Váci-körút 20.
- Krausz S. és T.
V., Zoltán-u. 11.
- Kunosi Vilmos és fia.
VI., Teréz-körút 38.
- Kunstädter Vilmos.
VII., Csömöri-út 91.
- Lajner Joachim.
VI., Vörösmarty-u. 60.
- *Langer Ede és fia.
IV., Párisi-u. 1.
- Légrády testvérek.
V., Váci-körút 78.
- Leitersdorfer József.
VII., Rombach-u. 4.
- Lengyel Lipót.
V., Vadász-u. 35/a.
- Leopold Mihály.
VI., Ó-u. 8.
- Lipinszky és társa.
VIII., Nap-u. 19.
- *Löbl Dávid és Fia.
VI., Andrassy-u. 19. és Nagymező-u. 26.
- Löbl Dávidné sz. Messinger Jeanette,
Löbl Mór és Löbl Ödön.
- Löbl Mór.
VII., Király-u. 27.
- Löblovitz Zsigmond.
VII., Csömöri-ut 38.
- Lőrincz Károly.
X., Gyűjtőfogház.
- *Lőw Ede.
V., Váci-körút 80.

Budapest (folytatás):

- Lusztig Mór.
VII., Kertész-u. 35.
- *Magyar Hirlap nyomdája.
V., Honvéd-u. 10.
- Magyar Sajtó nyomdája.
V., Nádor-u. 74.
- Maksyskó József.
VI., Dessewffy-u. 36.
- Marián György.
VII., Rottenbiller-u. 56.
- Markovits és Garai.
VII., Rombach-u. 11.
- Márkus Samu.
V., Báthory-u. 20.
- Meisel Sándor.
VII., Erzsébet-körút 34.
- Merkur kny. (Tul. Berger Géza.)
IV., Királyi Pál-u. 9.
- Merendiák Károly.
X., Liget-tér 4.
- Merényi József.
VII., Károly-körút 19.
- Mermelstein Fülöp.
VII., Wesselényi-u. 11.
- Minerva kny. (Tul. Gansl Zs.)
VI., Szerecsen-u. 7-9.
- Muresián Domitian.
V., Báthory-u. 15.
- Munk Lipót.
V., Árpád-u. 12.
- Muskát Béla és Friedmann Samu.
VI., Szondy-u. 4.
- Muskát Miksa.
VI., Szondy-u. 8-10.
- Müller K.
II., Albrecht-u. 3-5.
- Műszaki irod. és nyomdai r. társ.
(Üzletvezető: Brett Zsigmond.)
IX., Soroksári-u. 5.
- Nagy Mór.
VIII., Bökk Szilárd-u. 28.
- Nagy Sándor.
IV., Papnövelde-u. 8.
- Nadas Ignáczné.
VI., Dessewffy-u. 45.
- Nadel Jakabné (szül. Neumann
Gizella).
VII., Károly-körút 7.
- *Narodna Recs nyomdája.
VII., Dohány-u. 104.

Budapest (folytatás):

- *Nemzetközi könyvny.
VIII., Futó-u. 44.
- Neuwald Illés.
VII., Dohány-u. 44.
- Orsz. községi központi nyomda r.-t.
VI., Váci-körút 61.
- *Otthon-nyomda.
VIII., Mária-u. 42.
- *Pallas irod. és könyvny. r. társ.
V., Kálmán-u. 2.
- Pannonia nyomda.
VII., Rombach-u. 8.
- Pátria irod. és nyomd. r. t. (Üzlet-
vezető Korzinec József Ferencz.)
IX., Üllői-út 25.
- Pázmáneum-kny. (tul. Buday Aladár.)
VIII., Mária-u. 11.
- Perl Rezső.
VII., Vörösmarty-u. 20.
- Pesti könyvnyomda r. t.
V., Hold-u. 7.
- Pesti Lloyd-t. ny.
V., Dorottya-u. 14.
- Piatnik Nándor és fia.
VII., Rottenbiller-u. 17.
- Pintér és Seidner.
VII., Vörösmarty-n. 19/b.
- Pless Ignác.
VI., Váci-körút 39.
- Id. Poldini Ede és Társa. (Tul.
Kerner Istvánné.)
IV., Irányi-u. 1.
- Pollacsek Frigyes Jakab.
VIII., Mária-u. 11.
- *Pollák Elkán.
V., Nagykorona-u. 21.
- Pollák Jakab.
VI., Aradi u. 15.
- *Pollák M. Miksa és tsa.
V., Akadémia-u. 15.
- Poporul Roman nyomda. (Tul.
Biraucz Döme.)
VI., Vörösmarty-u. 60/a.
- Posner K. Lajos és fia.
VI., Csengery-u. 31.
- *Posta- és távirtd. igazg. kny. (M. k.)
IV., Főposta épület.
- *Postatakarékpénztár kny. (M. kir.)
V., Széchenyi-u. 2.

Budapest (folytatás):

- Preszburg Frigyes utóda Schwarz
Lajos.
V., Arany János-u. 14.
- Pressler Mihály.
VII., Dob-u. 87.
- Propper Leó.
VII., Erzsébet-körút 35.
- Quittner József.
IV., Károly-körút, Közp. városház.
- Radenkovits Dragulin és Krisztics
Irén Anna.
IX., Rákos-u. 11.
- Radó Izor.
VI., Szerecsen-u. 13.
- Radó Jenő.
V., Szemere-u. 19.
- Radó Vilmos.
VI., Ó-u. 2.
- Reich Ármin.
VII., Dohány-u. 84.
- Révai és Salamon.
IX., Üllői-út 18.
- Rigler József Ede.
VI., Rózsa-u. 55.
- *Róth Mór és tsa.
VII., Kertész-u. 23.
- *Róth József.
IV., Sarkantyus-u. 14.
- Róth Sándor és Pintér Manó.
VII., Király-u. 85.
- Rózsa Izidor.
VI., Podmaniczky-u. 27.
- Rózsa Kálmán és neje.
VIII., Szentkirályi-u. 30.
- Rubin Izidor.
VII., Király-u. 15.
- Salvendy Ferencz és Fried Adolf.
VII., Kertész-u. 25.
- Schlesinger Vilmos.
V., Honvéd-u. 2.
- Schmelz Izidor.
VI., Izabella-u. 70.
- Schmidl Sándor.
VI., Szerecsen-u. 6.
- Schultz Ábrahám.
VIII., Baross-u. 81.
- Seidner Emil.
VII., Vörösmarty-u. 19/b.
- Singer Lipót.
IV., Károly-körút 24.

Budapest (folytatás):

- Singer és Spann.
VI., Szondy-u. 11.
- Skopper József.
VII., Kertész-u. 34.
- Sós Izidor és Klein Herman.
VIII., Csepreghy-u. 2.
- Spatz Henrik.
VII., Dob-u. 55.
- Spinner Adolf.
VI., Dessewffy-u. 43.
- *Spitzer Márk.
VIII., Bérkocsis-u. 16.
- Stephanum.
VIII., Szentkirályi-u. 28/a.
- Stern Adolf.
VII., Munkás-u. 14.
- Stern Péter.
VII., Kazinczy-u. 35.
- Stohauzl Ede József.
VI., Lehel-u. 5.
- Süsz Dávid.
IV., Fövám-tér 5.
- Szántó József.
VI., Uj-u. 21.
- Székely Arthur.
VIII., Mária-u. 11.
- Székely Viktor.
VI., Ó-u. 15.
- *Székesfővárosi házi nyomda.
IV., Központi városház.
- Szent László ny.
VIII., Rókk Szilárd-u. 28.
- Szrpszke Novoszty kny. (Tul. Krnyác János.)
IX., Lónyai-u. 12.
- Téri Áron.
VII., Valeró-u. 9.
- Thália-nyomda. (Tul. Faludi Gábor.)
V., Csáky-u. 2/b.
- *Ullmann Vilmos.
IV., Régi posta-u. 4.
- Ungár Selig.
V., Nádor-u. 58.
- Unio-kny. (Tul. Bachrach Ludmilla és Vig Emil).
VI., Uj-u. 7.
- Özv. Várnai Fülöpné és Várnai Dezső.
IV., Régi posta-u. 3.
- Vasziljevics Péter.
IX., Rákos-u. 11.

Budapest (folytatás):

- Vigyázó Tivadar.
VI., Váci-körut 39.
- *Vince és Bartók.
V., Bálvány-u. 15.
- Wagner Ferencz.
VIII., Futó-u. 44.
- Weissenberg Ármin.
VIII., József-körut 16.
- Weisz Ármin.
VII., Rombach-u. 5.
- Weisz Ármin és Kohn Ágoston.
VI., Király-u. 10.
- Weisz Adolf.
VI., Király-u. 15.
- Weisz Ignác.
VI., Csengery-u. 58.
- Weisz Lipót.
VI., Ó-u. 39.
- Wellesz Béla.
VI., Uj-u. 37.
- Wiesenger József.
VII., Wesselényi-u. 30.
- Winkler Ármin és Bromberger Jakab.
VII., Dob-u. 69.
- Wimmer Márton.
III., Serfözö-u. 10.
- Wodianer F. és fiai.
IV., Sarkantyús-u. 3.
- Wotitz Vilmos.
IV., Kossuth Lajos-u. 1.
- Yost írógép r.-t. ny. (Üzletvezető: Káldor Marcell.)
VII., Erzsébet-körut 9—11.
- *Zawadil E.-féle menetjegy ny. (Tul. Christoph Paula és Jirschik András.)
V., Zoltán-u. 13.
- Zeisler M.
VII., István-tér 17.
- Buziás:**
Ullmann Ferencz.
- Csacza:**
Braun Rezső.
- Csákova:**
*Chudy testvérek utóda Grádl Péter.
- Csáktornya:**
Fischel Fülöp (Stranz Sándor).
- Csepreg:**
*Menyhárt Julia.

Cservenka :

Welker Adám.

Csikszereda :Gyönös Gyula.
Szvoboda József.**Csongrád :**Bozó és Justin.
Tiszavidék nyomdája. (Tul. Silber
János).
Weisz Márk.**Csorna :**

Kokas István és Neumann Samu.

Csurgó :

Vágó Gyula.

Czepléd :*Nagy Elek
Sebők Béla.**Dárda :**

*Frank Béla.

Debreczen :*Adler Józsefné.
Csokonai nyomda. (Tul. Lengyel
Imre és társa.)
Debreczen sz. kir. város kny.
Hoffmann és Kronovitz.
*Horovitz Zsigmond.
*Komáromi József.
Kutasi Imre.
Hegedüs és Sándor.
*Pongrácz Géza.**Deés :**Demeter és Kiss.
Goldstein Jakab.
Pollák Vilmos.**Derecske :**

Friedmann Henrik.

Detta :

*Tringl és Kirsch.

Déva :Hirsch Adolf.
Kroll Gyula.**Devecser :**Rosenberg Zsigmond.
Vörösmarty-könyvnyomda (tul. Huss
Gyuláné).**Dicsőszentmárton :***Dosztál K.
*»Erzsébet« kny.
Hirsch Mór.**Dombóvár (Tolna m.):**

Dombóvári kny. (Tul. Bruck Sándor.)

Dunaföldvár :

Somló Manó.

Dunaszerdahely :Adler N. Lipót.
Goldstein Józsuá.**Eger :**Baross-nyomda. (Tul. Paunz Sándor.)
Egri nyomda részv. társaság.
Erseki lyceum ny.
Lőw Béla.
*Lőw Sámuel.
Schwartz Ilka.**Enying :**

Politzer Jenő.

Eperjes :Kósch Árpád.
Pannonia nyomda. (Tul. Kahn Mór.)**Érmihályfalva :**

Beck Adolf.

Érsekujvár :Kohn Samu.
*Pálinkás J. Géza.
Winter Zsigmond.**Erzsébetfalva :**

*Matkovich A.

Esztergom :Özv. Buzárovits Gusztávné.
»Hunnia« nyomda. (Tul. Gerenday
József.)
Laiszky János.**Facset :**

*Molnár Árpád.

Fehértemplom :Kuhn Péter.
Wunder Gusztáv.
Wunder Gyula.**Félegyháza :**Feuer Illés.
Vesszősi József.**Felsőőr (Vas m.):**

Schodisch Lajos.

Felső-Vissó (Máramaros m.):

Schiffmann Chána Taube.

Fiume :Battara Pietro.
Chiuzzelin A. et Comp.
Hönig E.
Jerouscheg Luigi.
Mohovich Emidio.
Novi List ny.
Unio nyomda. (Tul. Hegyi Jenő.)

- Fogaras :**
Thierfeld Lipót.
- Galántha :**
Első galánthai kny. (Tul. Neufeld Samu.)
- Galgóczi :**
*Bródy Simon.
Szold Jakab.
Sternér Adolf.
- Gálszécs :**
*Berkovits R.
- Gödöllő :**
»Erzsébet« kny.
*Schulz J.
- Gyergyószentmiklós :**
*Sándory Mihály.
- Gyoma :**
Kner Izidor.
- Gyöngyös :**
*Breuer M. Mihály.
Herczog Ernő Ármin.
*Hevesmegyei Lapok ny.
Sima Dávid.
- Gyönk (Tolna m.) :**
Engel József.
- Győr :**
Dobos Ignác.
Friedmann Sándor »Hungária« kny.
Győr-egyházmegyei nyomda.
Heckenast György.
Mercur-kny. (Tul. Láng Jakab Jenő.)
Nitsmann József.
»Pannonia« könyvny. (Tul. Szávay Gyula és Raáb Béla.)
- Győrsziget :**
Gross testvérek.
- Gyula :**
»Corvina« nyomda. (Tul. Weinstein Arnold.)
Dobay János.
- Gyulafehérvár :**
Püspöki lyceumi nyomda. (Bérlő:
Papp György.)
*Schäser Ferencz.
Volcz Bálint.
- Hajdúböszörmény :**
Szabó Ferenczné.
- Hajdúdorog :**
Grünfeld Mózes.
- Hajdúnánás :**
Bartha Imre.
- Hajdúszoboszló :**
Plón Gyula.
- Halas :**
Práger Ferencz.
- Hátszeg :**
Hátszeg és Vidéke ny. (Tul. Klaffer Ignác.)
Mester János.
- Hatvan :**
Hoffmann M. L.
- Heves :**
Adler József.
- Hódmezővásárhely :**
Dura Lajos.
Hmvasárhelyi nyomda részv.-társ.
(Üzletvezető: Róth Antal.)
»Vásárhely és Vidéke« nyomdája.
(Tul. Endrey Gyula.)
Vásárhelyi Híradó nyomdája. (Tul. Tabacsák Győző és Kenéz Sándor.)
Wesselényi Géza.
- Hódságh :**
Píszter József.
Raab János.
- Holics :**
Malovani József.
- Homonna :**
Waller H. és tsa.
- Huszt :**
Mermelstein Fülöp.
- Igló :**
Schmidt József.
Tátra-nyomda. (Tul. Stein Ignác.)
- Ipolyság :**
Neumann Jakab.
*Polgár Ignác.
- Jászapáti :**
*Galamb Zoltán.
*Id. Imrik József.
- Jászberény :**
Brünauer Adolf.
Hay Géza és Grün Herman.
- Kalocsa :**
Jurcsó Antal.
Werner Ferencz.
- Kaposvár :**
Gerő Zsigmond.
Hagelmann Károly.
Őzv. Jancsovicz Gyuláné.
*Kéthelyi L. és tsa.
Singer Lipótné.

Kapuvár:

Buxbaum József.

Karánsebes:

Fleissig Lipót.

Gör. kel. román egyházmegye kny.

Karczag:

Szódi S.

Kassa:

Breitner Mór.

*Gutenberg ny. (Tul. Lukács G.)

Koczányi Béla.

László Béla.

Schwarz Alfréd.

Vitéz A. utóda (Schillinger Zoltán.)

Vulkán Ábrahám.

Werfer Károly.

Kecskemét:

Első kecskeméti hirlapkiadó és nyomda r.-t.

Eötvös Nagy Lajos.

Pestmegyei Hirlap ny.

Steiner Mihály.

Szappanos István.

Sziládi László.

Tóth László-féle ny. (Tul. Fekete Mihály.)

Késmárk:

Altmann Dávid.

Szauter Pál.

Keszthely:

Farkas János.

Fischl Salamon.

Mérey Ignác.

Nádai Ignác.

Sujánszky József.

Kézdivásárhely:

Ifj. Jancsó Mózes.

Turóczy István.

Királyhelmece:

Klein Gyula.

Kisbér:

Haftl Kálmán.

Kisczell:

Dinkgreve Nándor.

Kisjenő:

Gallovics és Liebermann. (Tul.

Gallovics Dezső.)

Kiskőrös:

Kalisch Ignáczné.

Kismarton:

Dick Ede.

Gabriel Jakab.

Kispest:

Első kispesti könyvnyomda. (Tul. Fischhof Henrik.)

Kisújszállás:

Szekeres József.

Kisvárdá:

Berger Ignác.

Ifj. Klein Gyula.

Kolozsvár:

»Ellenzék« nyomdája. (Tul. Magyar Mihály.)

Gámán János örököse.

Lepage Lajos.

Liczeum-nyomda. (Tul. Gombos Ferencz.)

Magyar Polgár nyomdája. (Tul. Ajtay K. Albert.)

Polecz Albert.

Schaberl József.

*Stief Jenő és tsa.

Ujhelyi M. és T.

Weinstein Béni.

Komárom:

Hacker Richárd.

Hungária kny. (Tul. Freisinger Mór.)

»Pannonia« kny. (Tulajd. Ehrenfeld Dezső.)

Schönwald Tivadar.

Spitzer Sándor.

Szénássy János.

Korpona:

Ruzsinák Antal.

Körmend:

*Bertalanffy József.

Körmendi könyvnyomda részvény társaság.

Körmöczbánya:

Paxner J. és Biron H.

Kőszeg:

Feigl Frigyes.

Feigl Gyula.

Kúla:

Berkovits Márk.

Künszentmárton:

*Bozóky G.

Csanádi József.

Lajtaszentmiklós:

*Stiborszky Fülöp.

Lakompak (Sopron m.):

Krausz Henrik.

Léva :

Dukesz Lipót.
Nyitrai és társa.
*Schultz Ignác.

Lippa :

*Mähr Emil.
*Zeitler Lajos.

Liptószentmiklós :

*Klimes és Pivkó.
Steier Izidor.

Losonc :

Kármán Zsigmond.
Losonczy Sándor.
Roth Simon.

Lőcse :

Reiss Tivadar József.
Szepesvm. közig. kny. (Tul. Braun
Fülöp.)

Lugos :

Szidon József
Tipografia Heres. (Tul. Belle, szül.
Bersan Julia.)
Traunfellner Károly.
Virányi János.
Weisz és Sziklai.

Magyaróvár :

Czéh Sándor-féle kvnyomda. (Tul.
Czéh Lajos.)

Magyarpécska :

Ruber István.

Makó :

Kovács Antal.
»Makói Hírlap« ny. (Tul. Neumann
József).
»Maros« nyomda. (Tul. Gaál László.)

Malaczka :

Wiesner Alfréd.

Mármarosziget :

Berger Miksa.
Blumenfeld és Dávid.
Mármarosi könyvny. és kiadó r.-t.
Wider Mendel fia.
*Wisner és Dávid.

Marczali :

*Mizsúr Ádám.

Margitta :

*Hungária kny. (tul. Pollák Lajos.)

Marosludas :

Glück József.

Marosvásárhely :

Adi Árpád.

Marosvásárhely (folytatás):

Ev. ref. kollegium-nyomda. (Bérlő
Benkő László.)
Grün Vilmos.

Mátészalka :

Weisz Antal.
Weisz Zsigmond.

Medgyes :

Reissenberger G. A.

Mezőkövesd :

Balázs Ferencz.

Mezőtúr :

*Braun Juda.
Gyikó Károly.
Török és Takáts.

Miava :

Haas Mór.

Mindszent :

Weisz Ignác.

Miskolcz :

Boros Benő.
*Forster, Klein és Ludvig.
*Löwy József fia.
Stamberger Bernát.
Szelényi és Társa.

Misztótfalu :

Simon Aurél és társa.

Modor :

*Rohacsek Simon.

Módos :

Hoffmann Béla.

Mohács :

Blandl János.
Rosenthal Márk és fia.

Monor :

Pestvármegyei ny. (Tul. Molnár
Sándor.)

Moór :

Reszler Jakabné.

Moson :

Grünfeld Ignác.

Munkács :

*Grósz testvérek.
Grünstein Mór.
*Kahn és Fried.
Kroó Hugó.

Nagybánya :

Morvay Gyula.
Nánásv István.
Weinberger Lajos.

- Nagy-Beeskerek :**
 Jokly Lipót.
 Pleitz Fer. Pál utóda. (Dr. Brajjer
 L. és Mayer R.)
 Seprős Valter.
- Nagyenyed :**
 Nagyenyedi kny. és papíráru gyár r.-t.
- Nagykálló :**
 Sarkady József.
- Nagykanizsa :**
 Farkas és Kraus.
 Fischel Fülöp.
 Ifj. Wajdits József.
 Weiss L. és F.
- Nagykároly :**
 *Gellis Jakab.
 Róth Károly.
 Sarkadi Nagy Zsigmond.
- Nagykátai :**
 *Nagykátai és monori kny. (Tul.
 Molnár S.)
- Nagykikinda :**
 *Gáin és Milenkovits.
 Kiadói kny. r. t.
 Pannonia-ny. (Tul. Balázs Jenő.)
 Radák János.
- Nagykőrös :**
 Bazsó Lajos.
 Ottinger Kálmán.
- Nagylak :**
 *Weisz Márk.
- Nagymarton :**
 Gellis Henrik.
 Kohn József H.
 Schön Samu.
- Nagymihály :**
 Landesman B.
- Nagyőröcze :**
 *Büchler Béla.
- Nagyszalonta :**
 Reich Jakab.
 *Sichermann Mór.
- Nagyszében :**
 Drotleff József.
 Görög keleti főegyházmegyei ny.
 Krafft Vilmos.
 *Roth Frigyes.
 Steinhausen T. utóda (Reissenberger
 Adolf).
 Tipografia nyomda. (Tul. Marschall
 József.)
- Nagyszentmiklós :**
 Wiener Náthán.
- Nagyszombat :**
 Fiebig József.
 Goldmann Miksa özvegye.
 Horovitz Adolf.
 Reisz Sarolta.
 Winter Zsigmond özvegye.
- Nagyszőlős :**
 *Ugoccai közp. könyvny.
 Zala Mór.
- Nagytapolcsány :**
 Platzko Gyula.
- Nagyvárad :**
 Ifj. Berger Sámuel.
 Helyfi László.
 Hönig Józsefné.
 Láng József.
 Laszky Ármin.
 Neumann Vilmos.
 Rákos Vilmos utóda (Adler Béla).
 Sebő Izsák Imre.
 Sonnenfeld Adolf.
 Szabadság ny. (Tul. Rákos Hermina.)
 Sz.-László ny. (Bérlő Csávássy Gyula.)
- Námesztó :**
 *Schein M.
- Naszód :**
 *Schwartz Mór.
- Németbogsán :**
 Rosner Adolf.
- Németpalánka :**
 Kristofek József és Blazsek Józsefné.
- Nezsider :**
 Horváth Julia.
- Nyirbátor :**
 Friedmann Lipót.
- Nyiregyháza :**
 Jóba Elek.
 Klafter Ignác.
 Piringer János. (Tul. özv. Piringer
 Jánosné.)
- Nyitra :**
 Huszár István.
 Iritzer Zsigmond.
 Kapsz Győző és Kramár Vilmos.
 *Lőwy Antal.
 Neugebauer Nándor.
- Óbecse :**
 Lévai Lajos.
- Ókanizsa :**
 Bruck P. Pál.
 *Schwartz A.

- Oravicza :**
Kehrer L.
Wunder Károly.
- Orosháza :**
G. Szabó Lajos.
Pless N.
Veres Lajos.
- Orsova :**
Handl A.
*Handl József.
Tillmann R.
- Ószivacz :**
Sonnenfeld Ármin.
- Paks :**
Rosenbaum Miksa.
- Pancsova :**
Jovanovics testvérek.
*Kohn Samu.
Koszaniacs Miklós.
Vig Simon.
Wittigschlager Károly.
- Pankota :**
Bod József.
- Pápa :**
Ev. ref. főiskolai nyomda. (Bérlő
Kis Tivadar.)
Goldberger Gyula.
Nobel Ármin.
*Stern Rezső.
- Pécs :**
*Engel Izidor.
Hochrein J.
Pécsi irod. és könyvnyomdai r. t.
Püspöki lyc. kny. (Bérlő Madarász B.)
Taizs József.
Wessely és Horváth.
- Perjámos :**
*Hungária kny.
Pirkmayer Alajos.
Reimholz Ferencz.
- Petrozsény :**
Figuli Antal.
- Pozsony :**
Alkalay Adolf.
Angermayer Károly.
Eder István.
Freistadt Mór.
Grünfeld Lipót.
Hauser Samu.
Katholikus irodalmi részv.-társaság.
Lichtenfeld Salamon.
Mandel Győző.
Nasch Jakab.
Natali Magdolna.
- Pozsony (folytatás):**
Pesiwofsky János.
Richter Károly.
Schönberger Bernát.
»Westungarischer Grenzbote«
nyomdája. (Tul. Simonyi Iván.)
Wigand F. K. (Stromszky Emil.)
- Pöstyén :**
*Gipsz H.
- Predmér :**
*Links M. utóda: Rosenzweig H.
- Puchó :**
Reismann Mór J.
- Putnok :**
Gärtner Ignác.
- Püspökladány :**
*Deutsch Izrael.
- Ráczkeve :**
Csery István.
- Rákospalota :**
Deutsch Mózes.
*Fischer Dezső.
- Resicza :**
Eisler József.
Weisz Adolf.
- Rimaszombat :**
*Falvi Jenő.
Lévay Izsó.
Náray János Albert.
Rábely Miklós.
- Rózsashegy :**
Kohn Adolf.
Salva Károly.
- Rózsnyó :**
Kovács Mihály.
Sajóvidék nyomdája. (Tul. Hermann
Istvánné.)
- Rutka :**
*Böhm Albert.
- Sajósolymos.**
Bács Jánosné.
- Salgótarján :**
Friedler Ármin.
Polacsek Sándor.
- Sárbogárd :**
Spitzer Jakab.
- Sárospatak :**
Ev. ref. főiskola ny. (Tul. Steinfeld
Jenő.)

Sárvár :

Jakoby B. utóda Stranz János.

Sátoraljaújhely :

Hegyalja ny. (Tul. Alexander V.)
Landesmann Miksa és tsa.

Lővi Adolf.

Pannonia ny. (Tul. Ócskay László.)
Zemplén-nyomda. (Tul. Ehlert Gy.)

Szegesvár :

Horeth Frigyes.

Jördens testv.

Selmeczbánya :

Bleyer Adolf.

Joerges Ágost özv. és fia.

Sepsiszentgyörgy :

Jókai nyomda részv. társ.

*Móricz István és Vajna Lajos.

Siklós :

Harangozó József.

*Minerva ny. (Tul. Klein F.)

Wessely és Horváth.

Sopron :

Binder Pál, ezelőtt Reininger Ármín.

Breiner E. fia.

Gellis Mór.

Petőfi-nyomda. (Tul. Zsombor Géza.)

Romwalter Alfréd.

Röttig Gusztáv.

Török Kálmán és Kremszner Károly.

Zollner és Ungár.

Stájerlak :

Hollschütz Frigyes.

Sümege :

Horvát Gábor.

Szabadka :

Bittermann József.

Braun Adolf.

Hirth Lipót és tsa.

Krausz és Fischer.

Szabados Sándor.

Székely Simon.

Szakolcza :

Teszlik és Neumann.

Szamosújvár :

Aurora-nyomda (tul. Todorán Endre.)

Gör. kath. egyházmegyei kny.

Szarvas :

Danszky Sándor.

*Kovács Károly.

Sámuel Adolf.

Szász-Régen :

Burghardt Dezső.

Schebesch Károly.

Szászsebes :

Stegmann János.

Winkler Gusztáv.

Szászváros :

Minerva-nyomda r.-t.

*Nulai J.

Schäser Anna.

*Szászvárosi kny. r.-t.

Szatmárnémeti :

*Grosz és Oesterreicher.

*Kalik és Szerémi.

*Kölcsey-nyomda.

Morvai János.

Nagy Lajosné.

Pázmány-sajtó.

»Szabadsajtó« ny. (Tul. Litteczky E.)

Weinberger testvérek.

Szécsény :

Glattstein Adolf.

Szeged :

Endrényi Imre.

Endrényi Lajos.

Engel Lajos.

Gönczi J. József.

Schulhof Károly.

Traub B. és társa.

Várnai Lipót.

*Wesselényi Géza.

Szeghalom :

Kovács Antal.

Szegzárd :

*Arva J.

özv. Báter Jánosné.

Lengyel Pál.

Ujfalussy Lajos utóda Molnár Mór.

Székelyhid :

Kohn Sámuel.

Székelykeresztur :

Szabó Kálmán.

Székelyudvarhely :

Becsek D. fia.

Betegh Pál.

Székesfehérvár :

Csitári G. E.

Debreczeni Gyula.

*Eisler Adolf.

Glück Mór.

Singer Ede.

Számmer Imre. (Tul. Heckenast

Kálmán.)

Számmer Kálmán.

Szempez :

Fischer Náthán.

Szenicz :

Bezsó János és tsa.
Löffler József.

Szentendre :

Szent-Endre és vidéke ny. (Tul.
Schwarcz J.)

Szentes :

Farkas Eugénia.
Kecskeméti Szabó Kálmán és Vajda
Ernő.

»Szentes és Vidéke« I. könyv-
nyomda r.-t.

*Untermüller Ernő.

Szentgotthárd :

Ifj. Wellisch Béla.

Szepesváralja :

Buzás Dénes.

Szepsi :

Tóth István.

Szered :

*Schreiber Mór.
Sternér Dávid.

Szerencs :

Simon József.

Szigetvár :

Corvina ny. (Tul. Fried Dávid.)
Kozáry Ede.

Szikszó :

Blank Simon.

Szilágy-Cseh :

Berkovits Sándorné.

Szilágy-Somlyó :

Bölöni Sándor.
Heimlich Weisz Katalin.
Victoria ny. (Tul. Lázár János.)

Szillhadad :

*Fein Sámuel.

Szinyérváralja :

Vider Jakab.

Szolnok :

Bakos István.
Fuchs Lipót és fia.
*Hay és Grün (Várm. ny.).
Jász-Nagykún-Szolnokmegyei Lapok
nyomdája. (Tul. Vezéry Ödön.)
Wachs Pál.

Szombathely :

Bertalanffy József.
Egyházmegyei könyvnyomda.
Gábrriel Agoston.
*Geist Márton.
Seiler H. utódai : Szele és Breitfeld.

Tab :

*Perl P. Pál.

Tapolca :

Lóvy B.

Tasnád :

Lövinger Lipót.

Tata :

Engländer József és társa.
Nobel Adolf.

Temesvár :

Beyer Róbert.
Csanádegyházmegyei könyvny.
Csendes Jakab.
Délmagyarorsz. könyvnyomda.
Freund Gyula.
Guttenberg-ny. (Tul. Wettel Ferencz.)
Mangold Sándor.
Messinger Sándor.
Moravetz és Weisz.
Pátria ny. (Tul. Csatóry Rezsó és
ifj. Adám Ferencz.)
Roschek József és Eichler József.
Rosenberg Lajos.
Steger Ernő utódai.
Trautmann György.
Uhrmann Henrik.
Unio-könyvnyomda. (Tul. ifj. Steiner
Károly.)
Veres Sámuel utóda.

Tenke :

Mandel Ferencz.

Tiszafüred :

Goldstein L.
Kemény Arnold.
Weissmann Samu.

Titel :

Czája Alajos.

Tokaj :

*Gestetner Adolf.

Tolna :

Weltmann Ignác.

Tolnatamási :

Jeruzsálem Ede.

Torda :

*Füssy és Sztupjár (ezelőtt Harmath J.)

Torna :

*Rosenblüth Simon.

Tornallya :

*Künstler J.

Törökbecse :

*Jovanovits Gergely.
Radák Jánosné.

Törökkanizsa :

*Bruck P. Pál.
Szegyakov Sándor.

Törökszentmiklós :

Rubinstein Sándor.

Trencsén :

Gansel Lipót.
Skarnitzl X. Ferencz.
Szold Henrik.

Trencsénbaán :

Back Armin.

Turkeve :

Özv. Fölföldy Györgyné.

Turócszentmárton :

Gasparik József.
Magyar nyomda. (Tul. Moskóczi
Ferenczné.)
Turócz-szt.-mártoni könyvny. r. t.

Ujarad :

Mayr Lajos.

Ujpest :

*Fuchs Antal és József.
*Krömer Alajos.
Salgó testvérek.
*Wagner Jenő.

Ujverbász :

Kovács János.

Ujvidék :

Fuchs Emil és társa.
Hirschenhauser Benő.
Hungária-ny. (Tulajdonos Fried-
mann Sándor.)
Ivkovics György.
Miletics Szvetozár.
Popovics testvérek.

Ungvár :

Gellis Miksa.
Jäger Bertalan.
Lévai Mór.
Székely és Illés.
Unio-kny. r. t. (Igazg. Kaminczky G.)

Vácz :

*Kir. orsz. fegyintézeti nyomda.
Kohn Mór.
Mayer Sándor.

Vágújhely :

Brück Soma.
Horovitz Adolf.
*Löwysohn Manó.
Steinmann Jakab.

Verebély :

Hungaria kny. (tul. Neufeld Sándor.)

Versecz :

*Glaser Sándor.
*Guttman Sándor.
Kehrer Lajos.
özv. Kirchner J. E.
Petko-Pavlovics Milán.
Veronits József.

Veszprém :

Dunántuli kny. (Tul. Köves Béla és
K. Paur Ödön.)
Egyházmegyei könyvnyomda.
Krausz Ármin fia.
Népakarat nyomdája. (Tul. Takács
Szilveszter.)
*Pósa Endre.

Zalaegerszeg :

Breisach Sámuel.
Tahy Rozália és tsa.
Unger Antal.

Zalaszentgrót :

Nagy Sándor.

Zenta :

Barna János.
Beretka Imre.
Fekete Sándor.
Kabos Ármin.
Pléstity és Horvát.
Straub Ödön.

Zilah :

Krausz E. és tsa. (Tul. Nadler Bé-
niné, Krausz Eszter és Krausz
Lajos. Czégvezető Nadler Béni.)
Nadler Béni.
Seres Samu.
»Szövetség« kny. (Tulajd. Török
János, Szabó Lajos, Fejérdy Béla.
Üzletvezető: Szabó Lajos.)

Zólyom :

Nádasy Ferencz.
Schlesinger Ignác.
*Zólyom és Vidéke kny.

Zombor :

*Baits Vladimir.
Bittermann Sándor és fia.
Kollár József.
Oblát Károly.

Zsolna :

Bjel József és Jellinek József.
Horner Ferencz.
*Nürnberg Ármin.

Zsombolya :

Perlstein Fanny.
Wunder Rezső.

A Magyar Könyvszemle új folyama.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlőnye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait; beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könyvtár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és különleges bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és külföldi könyvészeti irodalom termékeiről s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június, szeptember és december hónapokban jelenik meg 24—26 ívnyi terjedelemben több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 6 korona, a könyvárusi forgalomban 8 kor.; egy-egy füzet ára 2 kor.

Az előfizetési pénzeket a **Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala** fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a **szerkesztő czimére** a **Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába** küldendők.

A Magyar Könyvszemle régi és új folyamainak kötetei kaphatók *Ranschburg Gusztáv* könyvkereskedésében, Budapest, *IV. Ferencziek-tere 2.* A régi folyam 2—16. kötetének ára kötetenkint 4 korona, az új folyam 1—10. kötetének ára kötetenkint 8 korona. Az előfizetések ezentúl is a *Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához* küldendők.

Megjelent és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában kapható: *A hazai hírlapirodalom 1903-ban. I. A magyar hírlapirodalom, id. Szinnyei Józseftől. II. A nem magyar nyelvű hírlapirodalom, Kereszty Istvántól. III. Folyóiratok, Horváth Ignácztól. Függelék: A magyar nyelvű hírlapok és folyóiratok statisztikája, id. Szinnyei Józseftől.* Ára 1 kor. 10 fillér.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque du Musée National Hongrois
sous la rédaction de M. François Kollányi.

Quatre livraisons par an; prix du volume | Nouvelle série. XIII. volume. 1-ère
6 couronnes = 6 francs = 5 marcs. | livraison. Janvier—Mars 1905.

Sommaire.

Dr. André Veress. La bibliothèque du cardinal André de Báthori (Avec quatre fac-similés dans le texte.)	1
Alexandre Takáts. Travaux préparatoires à nue nouvelle édition du »Tripartitum« en 1603.	27
Des bibliothèques de province hongroises en 1903	32
Indicateur officiel. Rapport sur l'état de la Bibliothèque du Musée National hongrois dans le dernier trimestre de 1904.	52
Littérature. Minerve Hongroise. III. année. Par — <i>sp</i> — Monographien des Kunstgewerbes. Bd. X. Par le <i>Dr. Paul Gulyás.</i> — Joseph Szinnyi. La vie et les oeuvres des écrivains hongrois. T. VIII. livr. 6—9. t. IX. et t. X. livr. 1—8. Par [<i>g. J.</i>] — David Székely. Bibliographie hongroise. Par — <i>ly</i> —. Louis Dézsi. Bibliographie des »Hymnes religieux« de Balassa et Rimai. Par le <i>Dr. Paul Gulyás.</i> — Das Breviarium Grimani. Par — <i>c.</i> — E. Rösler: Catalogue de la bibliothèque publique du Musée de Kassa. Par — <i>s.</i> — <i>l.</i> — Revue des périodiques étrangers	57
La littérature bibliographique hongroise dans le dernier trimestre de 1904. Par J. H.	75
Notices. Jean d'Illézy † (A. Á.). Assemblée générale de l'Association nationale des Musées et des Bibliothèques à Temesvár (T. II.). Exposition de reliures à la bibliothèque impériale de Vienne. La bibliothèque du comte Alexandre Apponyi à Lengyel (γ). A l'histoire de l'imprimerie de Kassa (<i>Louis Kemény</i>). Instructions pour H. Buschman, imprimeur domanial des comtes de Nádasdy (<i>Dr. B. Iványi</i>). Les ventes de livres en Angleterre [<i>g. J.</i>]. Comment se défendre du papier moderne (— <i>u—á—</i>). Des livres turcs provenant de Bude à Mayence (<i>Aubert Gárdonyi</i>). Catalogue de la vieille bibliothèque hongroise à Halle. (<i>Ladislav Kováts</i>). Des livres saisis du comte Ladislav de Teleki et de Paul de Nyáry (<i>Ladislav Kováts</i>). Épitre du baron Joseph d'Orczy au comte de Széchényi (Victor Morvay). Le plus ancien imprimé de Gutenberg (*).	78
Changements dans l'état des imprimeries en Hongrie du 1. janvier au 31. mars.	96
Supplément. Les imprimeries hongroises en 1904.	1—16

Adresse de la rédaction et de l'administration: *Magyar Könyvszemle*
Budapest, Musée National Hongrois.

XIII. KÖTET, 2. FÜZET. ÚJ FOLYAM. 1905. ÁPRILIS—JÚNIUS.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE.

A MAGYAR NEMZ. MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRÁNAK
KÖZLÖNYE.

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

KOLLÁNYI FERENCZ.

1905. ÉVI FOLYAM.

II. FÜZET.

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRA.

1905.

TARTALOM.

	Lap
A Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Orsz. Könyvtára az 1904. évben	97
Csiky János. Régi magyar művészi zene. Könyvészeti tanulmány. (Öt hasonmással a szövegben.)	116
Dr. Ahn Frigyes. Mannel (Manlius) János magyarországi nyomtatványai (1572—1604). Első közlemény	134
Tárca. Évnegyedes jelentés a Magyar Nemz. Múzeum könyvtárának állapotáról az 1905. év első negyedében	158
A budapesti magy. kir. tudományegyetem könyvtára 1903-ban ..	162
Szakirodalom. Bellai József, A Temesvár szab. kir. városi nyilv. könyvtár szakcímjegyzéke. I. II. köt. Ism. <i>dr. Gulyás Pál.</i> — Passerini G. L. e Mazzi G., Un decennio di bibliografia Dantesca. 1891—1900. Ism. <i>dr. Gulyás Pál.</i> — Strausz Antal, A veszprémi káptalan könyvtárának betűsoros czímtára. Ism. — <i>ly</i> —. — Champion Pierre, Les plus anciens monuments de la typographie Parisienne. Ism. — <i>Sp</i> —. — Köblös Zoltán, Halotti beszédek az Erdélyi Orsz. Múzeum és a kolozsvári református kollégium könyvtárában. Ism. — <i>s</i> —. — Graesel Arnim, Führer für Bibliotheksbenutzer. Ism. F. — Külföldi folyóiratok szemléje. (Deutsche Literaturzeitung, XXVI. 1—3. 5. 6. 8. 10. 12. 13. La bibliofila, VI. 11—12. Le Bibliographe Moderne, VIII. 48. Revue des Bibliothèques, XV. 1—2. Rivista delle Biblioteche e degli Archivi, XVI. 1—2. Zeitschrift für Bücherfreunde, VIII. 10. 11. 12. Zentralblatt für Bibliothekswesen, XXII. 1. 2. 3.)	171
A magyar bibliografiai irodalom az 1905. év első negyedében	
Horváth Ignác tól	181
Esztegar László dr. †	184
Vegyes közlemények. Igazgatóváltás a párisi Bibliothèque Nationale-ban (*). A lőcsei könyvsajtó kezdetei (<i>Hajnóczy Iván</i>). Bibliografiai leletek. Régi kéziratok fac-simile kiadásai. Kérdés a Magyar Könyvszemle olvasóihoz	436
Változások a magyarországi nyomdáknál 1905. április 1-től június 31-ig	100

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRA AZ 1904. ÉVBEN.

Az 1904-ik év úgy a könyvtár gyarapodása, mint nagymérvű használata által a legeredményesebbek egyike volt. A gyarapodásról és a látogatók számának tekintélyes emelkedéséről az alábbi részletes adatok nyújtanak tájékoztatást. A használatnak nagy mértékét előmozdította azon régi vágnak teljeseése, hogy a könyvtár 1904. október havától kezdve az addigi négy óra helyett naponként hét órán át (délelőtt 9 órától délután 4 óráig) áll a kutatók rendelkezésére. A használatnak számszerű eredményei fényesen bizonyítják a nagyméltóságú Miniszterium és a Széchényi orsz. könyvtár e részben való törekvéseinek helyes voltát és az a liberalitás, melylyel a magas kormány a meghosszabbított használati idő felügyeleti költségeit készséggel bocsátotta a Magyar Nemzeti Múzeum rendelkezésére, őszinte hálaára kötelezte a hazai tudományosság és közművelődés terjesztésének minden igaz barátját.

A hosszabbított nyitás által előidézett fokozott mérvű használat azonban egyre érezhetőbbé teszi a könyvtári helyiségeknek teljesen alkalmatlan és szűk voltát, a mi meggyőző módon igazolja azt, hogy a Széchényi orsz. könyvtár régóta kinőtt abból a keretből, melyet helyiségei tekintetében hatvan évvel ezelőtt reá szabtak. Átlagos számítással, különösen a téli hónapokban, naponként ötven-hatvan olvasó kénytelen órákig várni, míg az olvasóteremben és dolgozóhelyiségekben egy-egy hely megürül; a helyiségek szűk és túltömött volta, valamint a nagy forgalom csaknem lehetetlenné teszi a különben is csekély számú hivatalos személyzet felügyeletét. Ezek oly bajok, melyeknek gyökeres orvoslása elől, a magyar tudomány és közművelődés érdekeinek megcsorbulása nélkül, kitérni immár nem lehet.

A könyvtár hivatalos személyzetének létszámában mind-össze az a változás történt, hogy a múlt évben megszerzett Hajnik- és Almásy-féle könyvtárak feldolgozására, valamint a hosszabb nyitás alatt szükséges felügyelet gyakorlására egy-egy napidíjas nyert ideiglenes alkalmazást; úgy hogy ez idő szerint, beleértve az írógépkelőt is, 8 napidíjas van a könyvtár szolgálatában és az összes tisztviselők, díjnokok, felügyelő- és szolgazemélyzet száma jelenleg *harminczhármát* ért el.

A könyvtár tisztviselői közül az év folyamán következők tettek a Magyar Nemzeti Múzeum megfelelő rovatából nyert anyagi segéllyel tanulmányi utakat: Dr. *Esztegár László* ör a florenczi nemzeti könyvtárban tanulmányozta a kéziratok, különösen pedig az irodalmi és művészi levelezés kezelési módját; dr. *Melich János* segédör a pannonhalmi Szent-Benedekrend és az esztergomi főkáptalan levéltáraiban végzett kutatásokat a régi magyar helyesírás elveinek megállapítása céljából; *Kováts László* segédör németországi könyvtárak berendezési és kezelési módját tanulmányozta; *Varjú Elemér* segédör a bécsi udvari könyvtár középkori kódexeinek vizsgálatát kezdte meg, főleg a magyar provenienczia és tartalmi vonatkozások szempontjából. Mindezen tanulmányutakról az illetők részletes jelentései adnak számot. Ezekon kívül családi levéltárak átvétele, könyvek és különösen oklevelek vásárlása céljából többször történtek hivatalos kiküldetések.

A Magyar Nemzeti Múzeumban tartatni szokott ismeretterjesztő előadásokból kettő könyvtári tisztviselőké volt. *Kereszty István* ör »A zene hatása a kedélyre« címén tartott előadást zenemutatványokkal kapcsolatban; *Varjú Elemér* segédör pedig a középkori könyvfestés történetét vázolta, első sorban a könyvtár anyagának bemutatásával.

A múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelősége által az 1904-ik év folyamán a Széchenyi orsz. könyvtár helyiségében rendezett negyedik könyvtárnoki tanfolyamon úgy a vezetői, mint az előadói teendőket a könyvtár tisztviselői, úgymint: *Fejérpataky László* osztályigazgató, *Esztegár László* ör és *Varjú Elemér* segédör végezték.

A könyvtárban rendezett történeti és irodalomtörténeti kiállításnak 234 látogatója volt, jobbjára tanáraik vezetése mellett megjelenő iskolai növendékek, kiknek a könyvtár tisztviselői szolgáltak magyarázatokkal.

A könyvtár folyóirata, a *Magyar Könyvszemle*, pontosan megjelent évnegyedes füzetekben híven beszámolt a könyvtári és bibliografiai mozgalmakról; hosszú sorozatát közölte a szakbavágó tudományos dolgozatoknak és általában képet adott a könyvtár belső életéről. Ez évfolyamban nyert befejezést a Széchényi orsz. könyvtár levéltári kutatáson alapuló részletes történetének első kötete, mely a szerkesztő *Kollányi Ferencz* jaáki apát, igazgató-őr tollából az alapító Széchényi Ferencznek 1820-ban bekövetkezett haláláig vázolja a könyvtár multját. A kötet nemesokára külön kiadványként lát napvilágot. A folyóirat ezeken kívül, mint ez évek óta történt, közzétette a köteles sajtótermékek beküldésére hivatott hazai könyvnyomdák teljes jegyzékét és beszámolt ezek körében minden változásról, a mi az év folyamán beállott; úgyszintén közölte az 1903. évi hazai hírlapirodalom jegyzékét.

Dr. *Áldásy Antal* múzeumi őr szerkesztésében megjelent a könyvtár katalógusának második kötete, mely 494 lapon és 258 rajz kíséretében a könyvtárban őrzött 631 czimeres nemeslevélnek adja leíró lajstromát. A katalógus harmadik kötetének, mely az 1711-ig megjelent és könyvtárunkban őrzött magyar nyomtatványok leíró jegyzékét fogja *Horváth Ignác*z múzeumi őr szerkesztésében közölni, előkészítési munkálatai megkezdődtek.

A könyvtárhoz érkezett és elintézett hivatalos ügyiratok száma 870 (1903-ban 741) volt. Az olvasóterem látogatására egy év alatt 3436 igazoló-jegy adatott ki (1903-ban 3314 db.)

A könyvtár négy osztályában a gyarapodás együttes száma, beleértve a *Szent-Ivány Zoltán* cs. és kir. kamarás által ajándékozott halotti jelentés-gyűjteménynek közel 100,000-nyi anyagát, de hozzá nem számítva több családi letéteménynek sok ezerre menő még rendezetlen iratait: 242.565 db volt (1903-ban 146.248 db.) Mindezen osztályokban egy év alatt 33.389 használat fordult meg (1903-ban 29.155.) Az utolsó negyedévben életbe léptetett hosszabbított nyitási idő alatt (d. u. 1—4 óráig) 62 nyitási napon, 4556 olvasó vette igénybe a könyvtárat. Leggyengébb volt a délutáni használat a hosszabbított használati idő első napján, október 3-ikán, mikor 27-re ment a látogatók száma; legerősebb volt pedig a délutáni látogatás november 28-ikán, mikor 1—4 óra közt 128-an használták a könyvtárat. A délutáni látogatottság napi

átlag: 74 olvasó. Mindezen látogatók a könyvtár állományából egy év alatt összesen 128.575 dbot vettek igénybe (1903-ban 96.641 dbot).

A könyvtár négy osztályának gyarapodási, használati és feldolgozási eredményeit a következő adatok mutatják:

I. *A nyomtatványi osztály gyarapodása: Köteles példányokban* 13.074 (1903-ban 9737), *ajándék útján* 767 (1903-ban 868 db), *vétel útján* 934 (1903-ban 6020 db), *áthelyezés, hivatalos küldemény és letétemény* czimén 27 (1903-ban 16 db); összesen 14.802 db (1903-ban 16.642 db).

A könyvtárilag feldolgozandó évi gyarapodáshoz járul még 30.708 db (1903-ban 28.823 db) apró nyomtatvány, melyek anyaguk természete szerint tíz csoportra osztva és beérkezésük ideje szerint évnegyedes csomagokban megőrizve ekkép oszlanak meg:

Gyászjelentések	6332 db
Zárszámadások és üzleti jelentések	2914 »
Egyházi körlevelek	446 »
Periratok	110 »
Hivatalos iratok	1101 »
Műsorok	1919 »
Alapszabályok	1339 »
Szinlapok	9301 »
Falragaszok	4043 »
Vegyes apró nyomtatványok	3203 »

Összesen: 30.708 db

A nyomtatványi osztály összes gyarapodásának darabszáma tehát 45.510 (1903-ban 45.465 db.)

Könyvek vásárlására 8061·95 korona, 829·70 márka, 22 lira, 66 hollandi forint és 12·98 rubel fordított. (1903-ban a vásárlások összege, beleértve a Hajnik-könyvtárnak külön alapból fedezett 10.000 koronányi vételárát, ez volt: 18.198·36 kor., 935·75 márka, 226·15 frank és 90 olasz lira.)

A könyvtár nyomtatványi osztályát ajándékokkal a következők gyarapították:

Áldásy Antal, Állami számvevőszék, Andrássy Dénes gróf.

Bács-Bodrogmegyei tört. társulat, Bácsi ág. hitv. ev. egyház-megye, Balatoni múzeum-egyesület, Bányai Amanda, Baranyai Béla, Bárdos György, Beck Frigyes (Basel), Bécsi cs. és kir. állami levél-

tár, Bécsi Institut für österr. Geschichtsforschung, Bécsi Statistische Central-Commission, Bécsi tudományos Akadémia, Belügyminiszterium, Berényi Kálmán, Berkovics Miklós, Bombay-i J. Crerar Library, Bosnyák-hercegovinai orsz. kormány, Breznay Béla, Budai dalárda, Budapesti kir. orvosegyesület, Budapesti Szemle szerkesztősége, Budapesti tud. egyetem tanácsa, Budapest székesfőváros polgármestere, Budapest székesfőváros statisztikai hivatala, Budapest székesfőváros tanácsa, Buday Sándorné.

Callimachi A. (Bukarest), Caubertin Pierre (Paris), Conduratu Gregor (Bukarest), Csikmegyei füzetek szerkesztősége, Csippék Sándor, Custad J. (New-York), Czobel István.

Del Prato A. (Parma), Demkó György, Doby Antal, Dunamelléki ev. ref. egyházkerület, Dunántúli ág. hitv. ev. püspök.

Egri egyházmegyei hivatal, Erdélyi Gyula, Erdélyi Múzeum-Egylet, Erdélyi Pál, Esztergomi főkáptalan.

Fabricius Endre, Fejérvármegye alispánja, Finály Gábor, Fitos Vilmos dr., Földművelésügyi m. kir. miniszterium, Földtani intézet, Főrendiházi iroda, Fraknói Vilmos.

Gagyhy Dénes, Gallovich Jenő, Gárdonyi Albert dr., Glatz Károly, Gothenburgi Société royale des sciences, Grafikai Szemle szerkesztősége, Gyóry Árpád, Gyóry Tibor.

Habanai nemzeti könyvtár, Hallock-Greenwelt M. (Philadelphia), Handler Rudolf, Hazai Hugó, Hazánk szerkesztősége, Hercegprímási iroda, Herman Ottó, Hinz Emil, Hodinka Antal, Hoffmann Tivadar, Horváth Géza, Horváth Sándor.

Illéssy János, Incze Henrik, Izraelita Magyar Irodalmi Társaság. Jedlicska Pál.

Kele József, Képviselőházi iroda, Kereskedelemügyi m. kir. miniszterium, Kolozsvár város tanácsa, Komáromi polgármesteri hivatal, Kormos Alfréd, Kovács György, Kováts László, Kozma Bernát, Körösy József, Közgazdasági Közlemények szerkesztősége, Közmunkák tanácsa, Központi statisztikai hivatal, Krakói tudományos Akadémia, Kuun Géza gróf.

László Géza, Lehoczky Tivadar, Lehr Albert, Löw Immanuel.

Magyar heraldikai és genealogiai társaság, Magyar iparművészeti társulat, Magyar jogászegylet, Magyar kir. kereskedelmi múzeum, Magyar kir. orsz. vízépítési igazgatóság, Magyar mérnök- és építészegylet, Magyar néprajzi társaság, Magyar ornithologiai központ, Magyarországi Kárpátgyesület, Magyar tud. Akadémia, Mahler Ede, Majláth József gróf, Makay Béla, Márki Sándor, Melich János dr., Meliorisz N., Meteorológiai és földmágnességi intézet, Mexicói Museo Michoacano, Milleker Bódog, Miskolczi kereskedelmi- és iparkamara, özv. Mocsáry Béláné, Moes Gusztáv, özv. Molnár Mórné, Munkácsi nőegylet, Múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelősege.

Nagy Mór.

Oesterr.-ung. Revue szerkesztősége, Ógyallai m. kir. csillagvizsgáló, Olasz kir. közoktatási miniszter, Országos magyar gazdasági egyesület, Osztrák kereskedelemügyi miniszterium.

Pacher Pál (Salzburg), Pannonhalmi főapát, Pénzügyminiszterium, Pertik Ottó, Pozsonyi első takarékpénztár, Pozsonyi jogakadémia igazgatósága.

Ranschburg Gusztáv, Ráth György, Récsey Viktor, Reich Péter Kornél, Reiner Zsigmond, Rendőrfőkapitányság, Ribay Jenő, Rio de Janeiroi nemzeti könyvtár.

Salamin Endre, Schreder Szabula, Sinay Vilmos, Smithsonian Institution (Washington), Somlyói V. Ignác, Sutro Theodore (New-York).

Szabadalmi hivatal, Szalay Imre, Székely Nemzeti Múzeum, Szent-István társulat, Szentpétervári tud. Akadémia, Szigligeti-társaság, Szilágyvármegye közönsége, id. Szinnyi József.

Tahy István, Téglás Gábor, Temesvár város tanácsa, Tóth Rezső. Újvidéki Matica Srpská, Upsalai egyetemi könyvtár.

Váci orsz. fegyintézet igazgatósága, Vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium, Varjú Elemér, Verein für Siebenbürgische Landeskunde, Vincze Béla, Vörös-Kereszt-egyesület.

Walter Gyula, Weiss Emil.

Zarándy Gáspár, Zászló János, Zerdahelyi Béla, Zirchi apát, Zürichi Landes Museum, Zürichi városi könyvtár.

Az ajándékozók száma e szerint 175 (1903-ban 170.)

Nevezetesebb szerzemények:

a) *Az incunabulumok csoportjából:*

1. Michael de Ungaria, Sermones tredecim. Velence 1494. A XVI. század elejéről való magyar bejegyzésekkel (ajándék)
2. Marsilii Ficini Epistolae. Velence 1495. (81 márka).
3. Oswaldus de Lasco, Sermones perutiles de sanctis. Hagenau 1497. (50 kor.).
4. Polybius, Historiarum libri V. Velence 1498. (118 kor.).

b) *A Régi Magyar Könyvtár csoportjából:* 1. (Alvinczi G.) Itinerarium catholicum. Debreczen, 1616. (ajándék). 2. Kincstartócska a világos cesztekői egyházának. 1627. *Unikum.* (180 kor.)

A könyvtár olvasótermének látogatottsága, valamint a könyvtári használat a megelőző évek eredményéhez képest nagymértvű emelkedést mutat, a mi az egyre fokozottabb mértékben nyilvánuló közművelődési és tudományos törekvések mellett főleg a használati idő tekintélyes meghosszabbításában leli magyarázatát. Az utolsó öt év eredménye e tekintetben a következő számokat mutatja:

1900-ban	15.301	olvasó	39.043	könyvet	használt
1901-ben	17.822	»	45.274	»	»
1902-ben	21.732	»	50.865	»	»
1903-ban	22.568	»	53.866	»	»
1904-ben	26.613	»	65.204	»	»

Kikölcsönzés útján pedig 2910 egyén 4354 könyvet vett ki a könyvtár állományából. (1903-ban 2272 egyén 4742 könyvet használt a könyvtár helyiségein kívül.)

A könyvtári feldolgozás eredményét a következő számok mutatják: Egy év alatt 6170 mű osztályoztatott, melyekről 8526 könyvtári címlap készült. (1903-ban az évi eredmény 4928 mű, 6334 czédulával). Kötés alá 1212 mű került 1510 kötetben. (1903-ban 1257 mű 1755 kötetben.)

A köteles nyomdatermékek kezelését végző iroda munkásságát a következő adatokból láthatni: Az irodába egy év alatt 2098 nyomtatvány-csomag érkezett (1903-ban 1881); az iroda pedig 2170 postai küldeményt, jobbára átvételi elismervényeket, továbbított (1903-ban 2093-at); ezek közül 686 be nem küldött sajtótermékek reklamálása volt (1903-ban 497). 1904-ben a könyvtár 37 esetben (1903-ban 40-szer) kereste meg a közalapítványi ügyigazgatóságot, hogy az 1897. évi XLI. t.-cz. intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosokkal szemben peres eljárást indítson.

E peres eljárások eredményeül a Széchenyi orsz. könyvtár javára a következő nyomdák marasztaltattak el pénzbüntetésben és megfelelő kárpótlásban:

Adi Árpád marosvásárhelyi ny.	12'—	kor.
Bertalanffy József szombathelyi ny.	2'—	»
Brassói Lapok ny.	20'—	»
Braun Adolf szabadkai ny.	20'06	»
Brózsza Ottó budapesti ny.	14'—	»
Engel Lajos szegedi ny.	5'—	»
Fekete Mihály kecskeméti ny.	1'—	»
Feuer Illés félegyházi ny.	12'—	»
Forster, Klein és Ludwig miskolci ny.	36'40	»
Gönczi J. József szegedi ny.	20'—	»
Gross és Grünhut budapesti ny.	10'—	»
Grünfeld Vilmos brassói ny.	4'24	»
Hirsch Adolf dévai ny.	20'24	»
Károlyi György budapesti ny.	4'—	»
Kirchner Ernő verseczi ny.	27'—	»

Leopold és Klein budafoki ny.	42'—	kor.
Madarász Béla pécsi ny.	5'—	»
Magyary Mihály kolozsvári ny.	68'47	»
Nagykikindai kiadói ny.	2'40	»
Ocskay László győri ny.	40'—	»
»Otthon« budapesti ny.	10'—	»
Perlstein F. zombolyai ny.	18'20	»
Popovici Barcianu Aurél aradi ny.	30'16	»
Preszler Mihály budapesti ny.	20'46	»
Schmidt Sándor budapesti ny.	5'—	»
Sonnenfeld Adolf nagyvárad ny.	10'—	»
Süss Dávid budapesti ny.	6'—	»
Székely Viktor budapesti ny.	22'32	»
Szihelszki József békéscsabai ny.	5'—	»
»Tátra« iglói ny.	5'36	»
Trattner H. és társa brassói ny.	58'32	»
Vágó Gyula csurgói ny.	10'15	»
Veres Sámuel utóda Rosenberg Lajos temesvári ny.	10'60	»
Veronits József verseczi ny.	49'75	»
Wachs Pál szolnoki ny.	38'76	»
Westungarischer Grenzbote pozsonyi ny.	5'63	»
Zentai »Szabadsajtó« ny.	11'02	»

Összesen : 682'54 kor.

II. *A kéziratár évi gyarapodása*, legnagyobb részt vásárlás útján, 229 kézirat, 1392 irodalmi levél, 32 irodalmi analecta és 21 fényképmásolat. Az évi szaporulat darabszáma tehát 1684 (1903-ban 733).

Kéziratok vásárlására, beleértve a nagybecsű Erkel-féle hagyatéknak több évi részletben fizetendő 20,000 koronányi vételárát is, 22,247'80 korona és 376'65 márka fordított.

Kéziratokat a következők ajándékoztak:

Fraknói Vilmos, Glatz Károly, Hampelné Pulszky Polyxena, Hodinka Antal, Kéry Gyula, Papp Károly, Petrovay György, Rexa Dezső, Zerdahelyi Béla.

Az ajándék útján szerzett darabok nevezetesebbjei a következők:

Fejérváry Gábornak és Károlynak sok száz darabból álló levelezése, mely *Hampelné Pulszky Polyxena* ajándékából került a Nemzeti Múzeumba. Nyelvészeti és egyháztörténeti szempontból nagyértékű az a 14 szláv kódex, melyeket *Hodinka Antal* ajándékozott a kéziratárnak. *Fraknói Vilmos* saját történelmi kuta-

tásaiból eredő gazdag másolat- és oklevélkivonat-gyűjteményt adott át a kéziratárnak, melyben XIV—XVII. századi köztörténetünk- és művelődésünknek hazai és külföldi levéltári emlékei vannak felhalmozva.

A vásárlás útján szerzett kéziratok anyagában mindenképen elsőrangú Erkel Ferencnek zenei és zenetörténeti emlékekben rendkívül gazdag hagyatéka.

Ezzel kerültek a Múzeumba a többi közt Kőlcsey Himnuszra megzenésítésének pályázati kézírata és a Szózat eddig ismeretlen dallama. A nagy zeneszerző operáiból a Hunyadi László, Bánk Bán, Báthory Mária, Szent-István operák eredeti partitúrái és vázlatai. Berlioz Rákóczy-indulójának eredeti kézírata. Az Erkelhez intézett nagyszámú levél írói közt szerepelnek a többi közt Berlioz, Goldmark, La Mara, Liszt Ferenc és Wagner Richard. E néhány adat is fogalmat ad ez irodalmi hagyatéka rendkívül nagy becséről.

Egyéb megvett kéziratok közül nevezetesebbek: a Philips-féle angol gyűjteményből származó két kötet, melyek közül az egyik Callimachus vegyes prózai műveit, a másik pedig ugyanezen szerző verses művei mellett Janus Pannonius epigrammáit tartalmazza 1520 tájáról való kéziratban.

Színműirodalmunk történetére nézve értékes az a száznál több darabból álló színházi sugókönyv-sorozat, melyekben hírneves szerzőknek eddigelé kiadatlan szindarabjai is találhatók.

Petőfi Sándorra vonatkozó ereklyéink száma is szaporodott egygyel, a nagy költőnek, mint századparancsnoknak 1849 máj. 28-án irt értesítésével, melyet egy elhunyt katonája szüleihez intézett.

Kortörténeti szempontból becsesek gr. Andrássy Györgynek ifjúkori naplói, nyelvünk történetére nézve pedig nagy értékű néhai Mátyás Flórián nyelvtörténeti gyűjtésének eredeti kézírata.

Az irodalmi levelestár, a már felsorolt nagy ajándékokon és az Erkel-féle hagyatékon kívül, főleg Madách Imre, br. Eötvös József, Szalay László, Kubinyi Ágoston, Schwartner Márton és Pettenkofen Ágost leveleivel gyarapodott.

A kéziratárakat a lefolyt évben 247 kutató kereste föl, kik annak anyagából 633 darabot használtak (1903-ban a kutatók száma 293 volt, kik 1466 darabot vettek igénybe).

A végzett munka czélja első sorban az újabb szerzemények feldolgozása s ezzel kapcsolatban a növedéknapló rendben való vezetése volt. Intenzivebb kéziratári munkálkodás az osztályban működő két tisztviselő egyikének huzamos ideig tartó betegsége miatt nem volt kifejezhető, mindazonáltal az Irodalmi Levelestárnak megkezdett rendezése tovább folyt.

III. A *hírlapkönyvtár* gyarapodása: *Köteles példányokban* (a törvényben előirt módon, t. i. havi vagy évnegyedes csomagokban kimutatás mellett, úgyszintén szabályellenesen, egyes számonként küldve) 87,260 hírlapszám (1903-ban 85,452); *ajándék* útján 1264 hírlapszám: *vásárlás* útján összesen 133 koronáért 837 hírlapszám; összesen tehát 89,361 szám (az 1903. évi eredmény 88,755 hírlapszám volt).

Ajándékozók voltak a Nemzeti és Országos kaszinón kívül, melyek külföldi hírlapok hosszú sorát bocsátják évek óta a hírlapkönyvtár rendelkezésére, a Washingtoni Smithsonian Institution, Kürthy Gyula és Nagy Géza, kik régi hírlapfolyamok egész sorozatával gazdagították a gyűjteményt. A vásárolt hírlapok közt kiemelendők, mint ritkaságok, a Miku Emiliántól megvett magyarországi oláh nyelvű hírlapok az 1855—1871. évek közti időből.

A hírlapkönyvtár olvasótermét 3228 egyén látogatta, kik a könyvtárban 7050 hírlapkötetet használtak. Házi használatra pedig 82 egyén 276 hírlapkötetet vett ki. A hírlapkönyvtárat tehát egy év alatt 3310 olvasó vette igénybe, kik 7326 kötetet használtak (1903-ban 3079 olvasó 7401 kötetet).

A hírlapkönyvtárban végzett munka a következő: czéduláztatott 163 új hírlap 1112 évfolyama (1903-ban 241 hírlap 2220 évfolyama); átnézetett 1164 hírlap 92,118 száma (1903-ban 1121 hírlap 87,196 száma); kötés alá adatott 770 kötet; bekötetett az év folyamán 169 kötet összesen 524·80 kor. értékben.

Az új szerzemények elkönyvelése és feldolgozása fennakadás nélkül folyt; de még mindig zavarólag hat a hírlapkönyvtár hivatalos működésére az a körülmény, hogy a köteles példányokként érkező hírlapok tekintélyes része nem a törvényben előirt módon, hanem egyes számonként küldetik be, a mi a feldolgozást és ellenőrzést szerfölött megnehezíti. A lefolyt esztendőben is 15,519 hírlapszám érkezett számonként.

IV. A *levéltár* évi gyarapodása, miként ez évek óta meg-

szokott, az elmúlt esztendőben is nagymérvű volt. *Ajándék* útján 338 drb irat, *vétel* útján 4876 drb irat, *letétképen*, az alább felsorolandó családi levéltáraknak még össze nem számított, de előzetes becslés szerint legalább 30,000 darabot kitevő anyagán kívül, 796 db gyarapította a gyűjteményt. Ezekhez jön még a *Szent-Ivány Zoltán* cs. és kir. kamarás nagylelkű ajándékából származó, közel 100,000 dbot magában foglaló írott és nyomtatott gyászjelentés-gyűjtemény, mely genealogiai és családtörténeti vonatkozásainál fogva a levéltári osztály gondozása alatt, mint annak külön csoportja, fog kezeltetni. A gyűjteménynek 64,894 darabja az adományozó által már teljesen rendezett és lajstromozott állapotban adatott át.

A most említetten kívül levéltári darabokat ajándékoztak a következők:

Gróf Csáky Albin, Doby Antal, Donebauer Frigyes (Prága), Farkas Balázs, Gaál Jenő, Illéssy János, Mitterdorfer Gusztáv, Mukics Ernő, Petrovay György, Vajda Zsigmond, Virágh Sándor.

A levéltár gyarapítására 9347.05 korona, 260 márka fordítatott. Ezenkívül a nagyméltóságú Ministerium több évi részletekben fizetendő 40,000 koronányi rendkívüli fedezetet engedélyezett egy 3538 dbból álló értékes iratgyűjtemény megszerzésére, mely főleg Kossuth Lajosnak a szabadságharcz előtti szereplésére, magára az 1848/49-iki szabadságharczra és az emigráció korára kiváló fontosságú irományokat foglal magában és a Széchényi orsz. könyvtár e nembeli gazdag gyűjteményét kitünően kiegészíti.

Szintén vétel útján jutottunk birtokába nagybecsű állami okiratoknak, melyek az 1848/49-iki szabadságharcz utolsó napjaira, Kossuth Lajos lemondására és a világosi fegyverletételt közvetlenül követő korszakra vetnek világot. E levelek írói: Kossuth Lajos, Bem József, Csányi László, Görgey Arthur és gr. Andrássy Gyula; tartalmuk pedig elsőrangú forrás a váratlan fordulat által bekövetkezett viszonyok megismeréséhez. Nagy mértékben gyarapodott az 1848/49. évi nyomtatott kiáltványok gyűjteménye, még pedig elsősorban vidéki városokban kiadott kiáltványokkal, melyek a Múzeum gyűjteményében eddigelé igen hiányosan voltak képviselve.

A levéltár törzsgyűjteményének középkori része vétel útján 132 db eredeti oklevéllel gazdagodott. Ugy ezek, mint a későbbi korból való iratok közt fontosság és érdekesség szempontjából

kiemelendők a Gilhofer és Ranschburg bécsi cég által rendezett árverésen megszerzett darabok, melyeknek legrégeb, Árpád- és Anjou-kori darabjai a Berzeviczy-családra vonatkoznak; a többiek pedig jobbra Beck-Widmanstetter Lipót és Kronos Ferencz elhunyt osztrák történetírók hagyatékából valók. Becses iratoknak, számszerint 217 db-nak jutottunk birtokába a Sréter-család levéltárából, melyek leginkább XVII. századi hadügyi dolgokra tartalmaznak értékes adatokat; a Simonyi családra vonatkozólag 523 dbból álló gyűjteményt szereztünk meg, melyből 30 db a középkorra és ugyanannyi az 1848/49-es évekre esik. Az újabkori iratok közt felemlítendő egy 345 db-ból álló gyűjtemény, melyek az egykori pesti főharminczad hivatal irattárából valók és túlnyomó nagy részükben az 1848/49-es évek pénzügyi kezeléséről foglalnak érdekes adatokat magukban.

A címeres levelek törzsgyűjteménye, melynek megjelent katalógusáról már említés történt, 9 db eredeti és 61 db másolattal növekedett. Az eredetiek közt legrégeb Rudolf királynak 1598-ban Huszár Ferencz részére kiadott armálisa.

A családi levéltárak száma a lefolyt év alatt öt új letéteménnyel és korábban letéteményezett levéltáraknak több nagymérvű kiegészítésével gyarapott.

Új levéltárak:

1. Kövesszarvi *Goszthony* családé, melynek állagáról a rendezés folyamata miatt kimutatás ez idő szerint még nem adható.
2. A Hertelendi és Vindornyalaki *Hertelendy* családé, melyet Hertelendy Ferencz Zalavármegye főispánja adott át. E levéltár darabjainak száma 713, melyek közt a legrégeb a XVI. századra esik.
3. A Kölcsei *Kende* családé, melyet Kende Béla és Kölcsey István helyeztek el a Múzeumban. Ugyane levéltár gr. Teleki Sándorné szül. Kende Iska letéteménye által a családnak eddig Czégényben őrzött irataival nyert kiegészítést.
4. A Szarvaskendi *Sibrik* család levéltárát Sibrik Kálmán bozsoki földbirtokostól vettük át.
5. A Lukanényei *Luka* család levéltára Luka László letéteményezéséből került hozzánk. E levéltár darabjainak száma 444, melyek között 18 középkori oklevél van.

Ez új letéteményekkel a Nemzeti Múzeumban elhelyezett családi levéltárak száma *hetvenkettőre* emelkedett.

Korábban elhelyezett családi letétemények közül a következők nyertek kiegészítéseket :

1. A Kakaslovnici és Berzeviczei *Berzeviczy* család *berzeviczei* ágának levéltárához tartozó külön sorozatúl Berzeviczy Gyula cs. és kir. kamarás a család *kakaslovnici* ágának kilencz ládát megtöltő gazdag levéltárát adta át. A család kihalt bárói ágának eddig Sáros-Daróczon őrzött levéltára Szmrecsányi Miklós miniszteri tanácsos és testvérei, mint a bárói ág utolsó sarjának báró Berzeviczy Mária, férjezett Szmrecsányi Ödönnének gyermekei részéről adatott át örök letéteményül. Ekképen tehát a családi ágazatok levéltárainak eddig különböző helyen volt részei a Nemzeti Múzeumban mind együvé kerültek.

2. A *Kolosy* család levéltárához Kolosy István cs. és kir. kamarás tíz darabból álló kiegészítést küldött. Az immár teljesen rendezett családi levéltár 1722 darab iratot foglal magában, melyek közül 22 darab középkori.

3. A *Kubinyi* család kovári ágának levéltárához 67 darabból álló kiegészítés, közte több középkori címereslevél érkezett. Az azóta teljesen rendezett levéltár összesen 1168 darabot foglal magában ; ezek között van 6 db Árpádkori, 116 db XIV., 250 db XV. és 73 db XVI. századi középkori oklevél.

4. A báró *Bánffy* család levéltára báró Bánffy Ferencz irataival nyert kiegészítést.

5. A *Kállay*-levéltár anyagához özv. Kállay Benjaminné járult egy db középkori oklevéllel.

A levéltárát a lefolyt évben 284 kutató kereste fel, kik annak állományából 50.137 iratot és 255 nyomtatványt használtak. Az intézeten kívüli használatra pedig 25 téritvényen 319 irat és 14 pecsétmásolat adatott ki. Összesen tehát 309 egyén a levéltárból 50.725 dbot használt (1903-ban 245 egyén 29.143 dbot).

A levéltár belső munkásságának főbb mozzanatai, az elkészült és közzétett címeres-levelek katalogusán, az új szerzemények feldolgozásán és vételre ajánlott nagy gyűjtemények, a többi közt egy 4625 dbra menő családi levéltár jegyzékbe vételén és megbecslésén kívül, a következők : a mohácsi vész előtti oklevélananyag leltárszerű lajstromozása az 1518. évig, Kossuth Lajos iratai lajstromának revideálása az 1865. évig haladt.

A családi letétemények rendezése nagy arányokban foglal-

koztatta a levéltár személyzetét. Így teljesen rendeztetett a már felemlítettekén kívül a *Ghyczy* család levéltára, mely 6972 db iratot, köztük 3 Árpádkorit, s ezenfelül 87 eredeti középkori oklevelet tartalmaz. A *Szerdahelyi* család levéltára 6805 dbbal teljesen rendezve felállított. A báró *Bánffy* családi levéltárnak szaporulata 2280 darab újabbkori irattal járult a már régebben letéteményezett levéltár gazdagításához. Befejezést nyert a *Szögyény-Marich* család levéltárának rendezése, mely a levéltár állagául 8545 darabot, köztük 76 középkorit eredményezett. Folyamatban van a *Berzeviczy* család bárói ága, valamint a *Kruplanicz* család levéltárának rendezése.

Gondos felülvizsgálat után teljesen elkészült a *Szent-Ivány* család levéltárának évek óta munkában levő lajstroma, mely összesen 4935 oklevélkivonatot foglal magában.

A *Szent-Ivány*-féle nagybecsű *halotti-jelentés*-gyűjteménynek felállítása megtörtént, valamint annak a Magyar Nemzeti Múzeum gazdag anyagával való egyesítése kezdetét vette.

* * *

A könyvtári tisztviselők és alkalmazottak tudományos és irodalmi munkásságát a következő összeállítás mutatja :

Dr. *Fejérpataky László*

osztályigazgató, egyetemi ny. r. tanár, múzeumi és könyvtári orsz. felügyelő, a M. Tud. Akadémia rendes tagja.

1. A Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi orsz. könyvtára az 1903-ik évben. (Magyar Könyvszemle 1904. II. füzet.)
2. Kéziratban befejezést nyert: a Széchényi orsz. könyvtár ritkaságainak ismertetése a »Budapesti múzeumok kincsei« című kiadvány számára.

Id. *Szinnyei József*

kir. tanácsos, múzeumi igazgatóőr, a M. Tud. Akadémia levelező tagja.

1. Magyar hirlapirodalmunk 1903-ban (Magyar Könyvszemle 1904. III. füzetének melléklete.)
2. Magyar írók élete és munkái 84—89. füzet. (X. kötet 2—7. füzet Pálffy-Philipi.)
3. Timár-ház. Naplójegyzetek IX—XI. 1840—1842. (Komáromi Lapok 1904. 3—5., 12—14., 27., 28. sz. Átvette a Magyar Állam 59—62., 82—84., 177., 178. sz. teljesen; részben a Nyitra-megyei Közlöny 16—19., 31—34. számokban.)

Kollányi Ferencz

jaáki apát, múzeumi igazgatóőr, a M. Tud. Akadémia levelező tagja.

1. A Széchényi Országos Könyvtár őrének kinevezése körül felmerült kérdések 1812-ben. (Magyar Könyvszemle 1904. évf. 1. l.)
2. A Széchényi Országos Könyvtár a Horvát István kinevezését megelőző három utolsó évben. (Ugyanott 150. l.)
3. A Széchényi Országos Könyvtár az 1816—1818. években. (Ugyanott 257. l.)
4. Gróf Széchényi Ferencz megalapítja a M. N. Múzeum segédkönyvtárát. (Ugyanott 373. l.)
5. Szerkesztette a Magyar Könyvszemlét.

Dr. Schönherr Gyula

múzeumi igazgatóőr, egyetemi magántanár, a múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelőségének előadó titkára, a Magyar Tud. Akadémia levelező tagja.

1. A középkori intézmények bomlása és renaissance. Írták dr. Csuday Jenő és dr. Schönherr Gyula. Budapest, 1904. A Nagy Képes Világtörténet (szerkeszti Marczali Henrik) VI. kötete, V. rész: Magyarország fénykora és hanyatlása. (497—627. l.)
2. 1903. évi római történelmi kongresszusról. (Magyar Könyvszemle, 1904. évf. 67. l.)
3. A nagybányai városi múzeum. Az »Utmutató a nagybányai városi múzeum gyűjteményeihez« (Nagybánya, 1904.) bevezetése.
4. A Magyar Nemzeti Múzeum levéltárának nemesi iratai. Előszó a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának címjegyzéke II. Czime-res levelek, írta dr. Áldásy Antal (Budapest, 1904.) című kötetéhez.
5. Jelentés a múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelőségének 1903. évi működéséről. (Budapest, 1904.)
6. Jelentés a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság 1904. évi működéséről. (Turul, 1904. évf. 435. l.)
7. A római Casanate-könyvtár Corvin-kódexe. (Magyar Könyvszemle 1904. évf. 436. l.)
8. Szerkesztette Varjú Elemér társaságában a Turult.

Horváth Ignác

múzeumi őr.

1. Folyóiratok 1903. évből. (Melléklet a Magyar Könyvszemle 1904. évfolyama 2. füzetéhez.)
2. Történeti repertorium. (Századok 1904. évfolyamában.)
3. A magyar bibliografiai irodalom repertoriuma az 1904. év első három negyedében. (Magyar Könyvszemle 1904. évf. II—IV. f.)

Kereszty István

múzeumi őr.

1. Az 1903. évi hazai nem magyar nyelvű hirlapirodalom. Melléklet a Magyar Könyvszemléhez.

2. A zene hatása a kedélyre. Ismeretterjesztő előadás a M. N. Múzeumban. (Közölve: Az Ujság 308. sz.)

3. A M. Kir. Opera húsz éve. (Magyar Művészeti Almanach V. évf. Szerk. dr. Incze Henrik.)

4. Kuhać. (Pesti Napló, 361. sz.)

5. Dr. Molnár Géza »A magyar zene elmélete« cz. könyvének, valamint a M. Kir. Opera ujdonságainak bírálata. (Vasárnapi Ujság.)

6. Számos értekező és kisebb-nagyobb bíráló czikk a zenei szaklapokban. (Magyar Lant, Zeneközlöny, Zenelap.)

Dr. *Sebestyén Gyula*

múzeumi őr, a M. Néprajzi Társaság főtitkára, a M. Tud. Akadémia irodalomtörténeti és nyelvtudományi bizottságainak tagja.

1. A magyar honfoglalás mondái. Millenniumi díjjal jutalmazott pályamű. I. köt. Kiadja Kisfaludy-Társaság.

2. Rovás és rovásírás. III. Betürovás. (Ethnographia, 1904. évi f. VI—VIII. közl.)

3. Egy pogány magyar himnus kudarcza a baseli vallástörténeti kongresszuson. (Ugyanott 331. l.)

4. Főtitkári jelentés a M. Néprajzi Társaság 1904. márczius 23-iki rendes évi közgyűlésén. (Ugyanott 175. l.)

5. Telegdi Rudimentájának giesseni kéziratáról. (Felolvasás a Magyar Néprajzi Társaság 1904. május 18-iki ülésén.)

6. Munkácsi Bernáttal szerkesztette az Ethnographiát.

7. Részt vett a Magyar Nyelvtudományi Társaság alapításának előmunkálataiban.

Dr. *Áldásy Antal*

múzeumi őr, egyetemi magántanár.

1. Über das Ius exclusivae. (Pester Lloyd 1904. év jan. hó.)

2. A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának czímereslevelei 1200—1868. Budapest, 1904. (Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának címjegyzéke II. kötet.)

3. Adalékok a pozsonyvármegyei nemesek névsorához. (Turul 1904. évf. III. füzet.)

4. Ismertetések és bírálatok a Katholikus Szemle, Századok és Turul 1904. évfolyamaiban.

Dr. *Esztegár László*

múzeumi őr, a m. n. múzeumi tanács előadó-jegyzője, a Magyar Könyvszemle segéd-szerkesztője.

1. Kisfaludy Károly, mint Pyrker fordítója. (Egyetemes Phil. Közlöny 1904. 8. f.)

2. Arany János levelei Abonyi Lajoshoz. (Irodalomtört. Közlemények 1904. 2. f.)

3. Markó Károly levelei. (Művészet 1904. 6. f.)
4. Magyar írók levelei a bécsi cs. kir. udvari könyvtárban. (Irodalomtört. Közlemények 1904. 4. f.)
5. Barcsay Ábrahám levelei gróf Széchényi Ferenczhez. Történelmi Tár. 1904. 4. f.)
6. Kisebb közlemények az Ethnographiában és a Magyar Könyvszemlében.

Dr. Melich János

I. osztályú segédőr, a M. Tud. Akadémia lev. tagja, egyet. magántanár.

1. Szláv jövevényszavaink (megjelent belőle a 8., 9., 10. közlemény a Nyelvtud. Közlem. 1904. évi folyamában.)
2. Adatok a magyar nyelv és helyesírás történetéhez. (Nyelvtud. Közl. 1904.; kivonatban megjelent az Akad. Értesítő 1904. évi folyamában.)
3. Laikusok évada. (Magyar Nyelvőr 1904. évi folyam.)
4. Ritus explorandae veritatis. (Magyar Nyelvőr 1904. évi folyam.)
5. A brassói latin-magyar szótártörődék. (Kivonatban megjelent az Akad. Ért. 1904. évi folyamában; az értekezés maga 1905-ben lát napvilágot.)
6. Apróbb cikkek a Magyar Nyelvőrben.

Kováts László

I. osztályú segédőr.

1. Keletázsia földrajzi ismertetése. (6 előadás a Szabad-Lyceumban.)
2. Magyar városi élet a középkorban. (3 előadás az Erzsébet Népakadémiában.)
3. A múzeumok művelő hatása. (Felolvasás a Népművelő Egyesületben.)
4. Előadások a történelmi és földrajzi ismeretek köréből a »Vasárnapi munkásképző bizottság« megbízásából. (20 előadás.)

Dr. Hubert Emil

I. osztályú segédőr.

1. A Filharmoniai Társaság jövője. (Különnyomat a Budapesti Szemléből.)
2. A művészi zene népszerűsítése. (Különnyomat a Huszadik Századból.)

Varjú Elemér

II. osztályú segédőr.

1. Vélemény Vízakna r. t. város címere felől. (Turul 1904. 3. füzet.)

2. Könyvismertetések a Turulban.
3. A Magyar Nemzeti Múzeum festett kéziratai. (A M. N. Múzeumban tartott ismeretterjesztő előadás.)
4. Szerkesztette a Turult dr. Schönherr Gyulával együtt.

Dr. *Vértesy Jenő*

II. oszt. segédőr.

1. Nádasdy Ferencz mint író. (Századok 1904. évi 1. füzet.)
2. Egressy Gábor iratai a Magyar Nemzeti Múzeumban. (Magyar Könyvszemle 1904. évi 1. füzet.)
3. A Képes Krónika irodalmi jelentősége. (Felolvasás a Magyar Tört. Társulat novemberi ülésén.)
4. Odysseus az alvilágban. Fordítás az Odysseiából. (Egyetemes Philologiai Közlöny 1904. évi 1. füzet.)
5. Odysseus és Telemachos. Fordítás az Odysseiából. (Felolvasás a Budapesti Phil. Társulat 1904. évi februári ülésén.)
6. Költemények a Magyar Szemlében.

Dr. *Gulyás Pál*

gyakornok.

1. Baif verstanti reformkísérlete. Budapest, 1904. Franklin-társ. 60 l. (Különnyomat az Egyetemes Philologiai Közlöny 1904. évf. VIII—X. füzetéből.)
2. A könyvkötés technikája. Budapest, 1904. Athenaeum r.-t. 68. l. (Különnyomat a Magyar Könyvszemle 1904. évf. I. II. füzetéből.)
3. A magyar bibliografiai irodalom repertoriuma az 1903. év utolsó negyedében. (Ugyanott I. füzet.)
4. Brunetière. (Alkotmány 1904. máj. 20.)
5. Könyvismertetések: *A)* Egyetemes Philologiai Közlönyben: *a)* Berkovics Miklós: Br. Eötvös J. és a francia irodalom, *b)* Miklós Elemér: Petőfi és Béranger. *B)* Magyar Iparművészetben: Georges de Récy: La décoration du cuir. *C)* Magyar Könyvszemlében: *a)* Apponyi Sándor gr., Magyar vonatkozású nyomtatványok II. köt. *b)* Bibliographia economica universalis I. II. évf., *c)* Bibliographisches Repertorium. I. Bd., *d)* Brown, James Duff, Manual of library economy, *e)* Bücher Karl: Der deutsche Buchhandel und die Wissenschaft, *f)* Catalogus bibliothecae musei nat. hung. II., *g)* Houlbert C., Les insectes, ennemis des livres, *h)* Sammlung Bibliothekwissenschaftlicher Arbeiten. 16. füzet. *i)* Trübner Karl: Wissenschaft und Buchhandel.
6. Vegyes közlemények a Magyar Könyvszemlében: *a)* Az olvasójegy. *b)* A kolosvári egyetemi könyvtár épületének tervpályázata. *c)* Bibliografiai pályázat Olaszországban. *d)* Könyvkötészeti kiállítás Grácban.

Dr. *Fitos Vilmos*

gyakornok.

Filozófia és antropozófia. (Különlenyomat a M. T. Akadémia »Athenaeum« cz. folyóiratából.) Budapest 1904.

Dr. *Bártfai Szabó László*

gyakornok.

1. Ghimesi Forgách Ferencz váradi püspök évkönyvei.
2. Ghimesi Forgách Ferencz életrajza. (Magyar Történelmi Életrajzok 1904. évf. I. II. füzeté.)
3. Proscriptio Mátyás korából (kéziratban).

Zászló János

gyakornok.

1. Vitéz Mihály vajda halálának 500 éves fordulója. A Putnai ünnepély. (Közlés fővárosi magyar és német lapokban.)
2. Terrorizált magyar ujságírók. (Pesti Hirlap.)
3. Karczolatok. (Controla, Temesvár.)
4. Nyilt levél Paris Gábor járási főszolgabíró úrhoz, Világos. (Függetlenség, Arad.) A megvesztegetett főbíró és sok más czikk evvel kapcsolatban. (Függetlenség, Arad.)
5. Román vonatkozású cikkek a »Magyar Szó«-ban és más fővárosi és vidéki lapokban.
6. Román származású írók életrajza a »Magyar Írók« részére.
7. Călindarul cultivătorilor de viernă de mătăsă. (Földművelésügyi m. kir. miniszter kiadása.) Budapest, Légrádi testvérek.

Dr. *Bányai Elemér*

gyakornok.

1. A »directorium« Armenia 1904. évf.
2. Szamosújvár történetéhez. Ugyanott.
3. Az 1904. évi mozgósítás. Budapesti Hirlap.
4. Román vagy oláh. (Három közlemény.) Ugyanott.
5. Czetz tábornok utolsó levelei. Ugyanott.
6. Czetz János tábornok. Pesti Hirlap.
7. Irodalmi vendéglők és kávéházak. Ugyanott.
8. 1904. április 1-ig szerkesztette a Szamosújvári Közlöny-t.

RÉGI MAGYAR MŰVÉSZI ZENE.

— Könyvészeti tanulmány. —

CSIKY JÁNOSRÓL.

(Öt hasonmással a szövegben.)

A magyar zeneköltészet évszázados történetének legkevésbé ismert lapjaira van feljegyezve az a fejezet, a mely művészi zenénk fejlődéséről és lassú kialakulásáról szól. A mit erről a tárgyról eddig összeirtak: olyan csekély és ez is olyan felületes, olyan hibás, hogy abból tiszta képet nem alkothatunk magunknak. Igaz ugyan, hogy e zenei ereklyék nagy részét külföldi könyvtárakban őrzik s a feljegyzések megfejtése az egykori sajátos írásmód miatt nem csak szakértelmet követel, hanem meglehetősen fejtörést is okoz, azonban ez a körülmény még nem elégséges arra, hogy művelődésünk történetéből ezt a néhány lapot egyszerűen mellőzzük. Annak idején, ha majd három kötetre terjedő zenetörténeti tanulmányaim¹ napvilágot látnak, részletesen bebizonyítom: milyen elhamarkodott, rendszertelen megfejtéssel és helytelen, modern felfogással közölte *Mátray* Gábor a XVI. század lantköltészetének kincseket érő maradványait és már e közleményben is rá kell mutatnom arra, hogy nagyhírű zenetudósunk: *Bartalus* István sem foglalkozott elég komolyan ősi örökségünkkel. Könyvészeti nézőpontból *Toldy*, *Szabó* és *Erdélyi* ama tévedéseit akarom helyreigazítani, melyeknek nyomára az újabb felfedezések alapján jöttünk.

Régi magyar művészi zenének nevezem a XVI. és XVII. századból maradt *világi* zenét, vagyis mindama maradványokat,

¹ I. *Régi magyar népzene*, II. *Régi magyar művészi zene*, III. *Régi magyar egyházi zene*. A három kötet felöleli a magyar zene összes felkutatott s szájhagyományban élő maradványait: megfejtve, korszerű kísérettel és jegyzetekkel ellátva a legrégebb időktől a XVIII. század közepéig.

a melyek már nem népzenei termékek. Ide tartoznak tehát: a lantosok virágénekei, szerelmi- és gúnydalai, a históriás és bibliai krónikák s végül a lantművészek és más hangszertű szólisták alkotásai.

Természetesen csak a hangjegyes könyveket és táblákat fogom bemutatni, ezek közül is elhagyom *Heltai* »Cancionale«-ját, a mely ebből a korból való ugyan, de új dallamot nem tartalmaz. Tudom jól, hogy ez a címjegyzék nem teljes, aminthogy nem is lehet az, hiszen még hazai könyvtárainkban is sok zenei feljegyzés lappanghat, nem szólva a külföldi könyvtárak kótás és lanttáblákból álló gyűjteményeiről, a melyekben kétségtelenül találhatnánk magyar zeneműveket. Meg vagyok győződve róla, hogy okszerű, célirányos és gondos kutatás mellett még igen sok művel fog gazdagodni máris elég becses régi zeneirodalmunk.

Szeretném, ha ez a könyvészeti ismertetés — a mely az eddig összegyűjtött, részben ismeretlen anyag, részben évtizedes tévedések helyreigazítását tartalmazza — megkönyítené azoknak a munkáját, a kiket elfelejtett és eddig oly kevésre becsült művelődési emlékeink számára sikerült meghódítanom.

1. H. n. (Krakó) év n. (1538).

FARKAS ANDRÁS. Cronica de introductione Scytтарum in Vngariam et Judeorum de Aegipto. H. és év nélkül 8-r. 8 levél. — *Csak másolatát ismerjük*, mely megvan a M. Tud. Akad. kézirat-tárában, Cornides kézíratainak Q. jegyű kötetében az 55—59 levelen, a cím alá tett e jegyzettel: »Est typis impressum in forma, quam vocant, octava, sine mentione anni. Absolvitur 8 plagulis, sive philyra una.« — Szabó R. M. K. I. 11. — Sziládi szerint a másolat nem Cornides kézírása. Gálszécsi énekeskönyv-töredékének felfedezéséig, ezt tartották a legrégebb hangjegyes magyar nyomtatványnak. Hibás megfejtését adja *Mátray Tört. énekek cz. művében*.

2. Bécs. év n. (1550—1552).

ORMPRUSZT KRISTÓF. Gonoz azzon emberekneec . . . Viennae. év n. 8-r. 8 sztl n levél. *Egyetlen* példány a N. Múzeumban. Szabó R. M. K. I. 332. *Fametszetü* hangjegyek négy sorban; öt vonal, fordított c kulcs előjegyzés. Hibás megfejtése *Mátraynál*. (i. m.)

3.

Kolozsvár 1554.

TINODI SEBESTIEN SZŐRZESE: Chronica . . . Colosvarba 1554 esztendőbe, A—q = 39 ív = 156 sztl n levél. Szabó R. M. K. I. 33. *kilencz* példányt említ. (N. Múzeum, Akademia, Schlauch szatmári kv. t., bécsi udv. kv. t., sárospataki ref. coll., Erd. Múzeum, Nagy István két példány). Huszonhárom dallam, *fametszésű* hangjegyekkel. Hibás megfejtését közölte *Mátray* (i. m.)

4.

Páris 1564.

BAKFARK BÁLINT. Premier livre de tabulature de luth contenant plusieurs fantasies, motetz, chansons françoises, et madrigalz par *Vallentin bacfar* a Paris. De l'Imprimerie d'Adrian le Roy, & Robert Ballard, Imperimeurs du Roy, rue saint Jean de Beauuais, à l'enseigne du mont Pernasse. 1564. Auec privilege du Roy, pour dix ans. A címlap hátán IV. Henrik fametszetű arczképe. Hátralátalomjegyzék: *Table*: Aspice domine N. *Gombert* 6. Benedicta L. *Pieton* 11. Che piu foe almio feco *Arcadet* 23. D'amour me plains *Roger* 17. Il ciel che rado *Arcadet* 22. Le cors absent P. *Crequillon* 15. Or vien ça vien C. *Janequin* 16. Premiere fantasia 2. Seconde fantasia 3. Sigrande lapieta *Arcadet* 20. Hosszúkas 4-r. Címlap, 26 sztt oldal.

A címekhez jegyzett név, benn az egyes művek mellett is ott szerepel és a mint az *Arcadet* »Che piu foe almio cz. szerzeményénél látható, a zeneköltő nevét árulja el. A *Gerber*-féle Musiclexiconban (1812) *Roger* kivételével valamennyi nevét megtalálhatjuk. *Gombertus* Nicolaus holland lantköltő volt s 1556 körül élt Münchenben, *Pieton* Loyzet 1500 táján működött Augsburgban, *Crequillon* Thomas szintén hollandi lantvirtuoz volt a XVI. század közepén, *Janequin* (Jennequin) Clement ellenben francia származású poeta és már a század elején ismerték műveit. Bakfark tehát csak a gyűjtemény szerkesztőjének tekinthető. Az ő szerzeményeinek tulajdonítjuk azonban a könyv két első Fantasia-ját, a melyeknél csak szerénységből nincs megnevezve a szerző. A hibásan fogalmazott címlap megtévesztette a *Theatrum Musicarum* (1571) szerkesztőjét, a ki Roger művét Bakfark neve alatt adta ki. Bartalus — szerencsétlenségére — ebből a gyűjteményből másolta le a *D'amour me plains* cz. zeneművet

PREMIER LIVRE DE TABELATVRE
DE LVTH CONTENANT PLVSIEVRS

fantasies, motetz, chansons françoises, et madrigalz.

Par Vallentin bacfare

A P A R I S .

De l'Imprimerie d'Adrian le Roy, & Robert Ballard, Imprimeurs du Roy, rué
saint Iean de Beauuais, à l'enfeigne du mont Pernalié.

1 5 6 4 .

Auec priuilege du Roy, pour dix ans.

és a tévedést tovább szöve később Bakfark egy másik művénel felfedezni vélte világhírű lantművészünk stílusát. (Nyelvt. ért. 1882. XIII. 16 l.) Azt a jellemző zenei képletet, melyet Bartalus a régi magyar művészi zenében olyan nagy szerepet játszóknak tartott, igen sok külföldi lantköltő kedvelte. Megtalálhatjuk a spanyoloknál: *Milan* »Fantazia«-jában (1535) *Mudarra* »Pavane«-jában stb.¹ Olyan késleltetéssel elcizfrázott zárlat volt ez, a milyent később különösen az egyházi zeneköltők használtak.

Bakfark két ábrándja épúgy, mint a többi zenemű latin kisbetűkből álló német-francia lantírással van feljegyezve. Ezt a rendszert Bartalus igen részletesen ismertette. (Nyelvt. ért. 1882. XI.) Az első oldalon levő *Fantasie* szónál csinos kezdőbetű van, a melyen télapó ül a tűz mellett s az ördöggel beszélget, mögötte fára kúszott kígyó. *Morphy* i. m. csak a brüsszeli mosott példányt említi, ennek czimlapja hiányzik. A *müncheni* példány egy kötetben van Adrian le *Roy* (1551—1552.) Guillaume *Morlaye* (1554.) és Maistre *Julien* (1556.) lanttábláival. Szabó R. M. K. III. 527. (*Fetis*: Biogr. des musiciens. cz. munkája nyomán.)

5.

Krakó 1565.

BAKFARK BÁLINT. *Valentini Greffi Bacfarci Pannonii*, Harmoniarvm mvsicarvm in vsvm testitvdinis factarvm, Tomvs Primvs. Ad potentissimum totins Sarmatiae Principem, ac Dominum Sigismundum Augustum, Poloniae Regem, etcaet. Patrem Patriae, et omnium Musicorum Patronum beneficentissimum, Dominum suum clementissimum. Augusti pietas toto cantabitur orbe, Donec erunt nitidis flammea signa polis. Omnia cum possit longaeua abolere vetustas, Virtutis famam nunquam abolere potest. Cantum est Priuilegijs Imperatoriae Maiestatis, & Serenissimi Poloniae Regis, ne quis intra decursum duodecim annorum, hoc opus inuito Anthore recudere andeat. *Cracoviae*. Impensis Anthoris Lazarus Andreae excudit. Anno á virgineo partu, M. D. LXV. Mense Octobri. 2-r. 4 sztn. I—XXIII. sztt. összesen 28 lap Czimlap, hátlapján Zsigmond király czimere, ajánlás, Bakfark czimere (négyfelé osztott mezőben: két kecskebak koronával, hármashalom bokrétával, hal és gömb, strucztoll koronával) Bakfarkot dicsőítő vers. *Benn*.

¹ *Morphy*: Les luthistes espagnols du XVI. Siècle. 1902.

Bakfark *három fantáziája*, továbbá: *Clemens non Papa*, Nicolaus Gombert, *Archadeth* és *Josquin* művei. *Végén*: Finis Harmoniarvm Mvsicarvm Primi Tomi. A kiadó könyvjelzője (L. A. Lámpást tartó kéz) olasz lantírás: számokkal.

Müncheni kv. (Mus. Pr. 95. Mus. Jur. 63.) *Gerber* Musiclexicon-ja után Bartalus említi először. (Nyelvt. ért. X. 11.) *Szabó* csak az antverpeni kiadást ismerte. *Morphy* i. művében nincs felsorolva.

6. Krakó 1568.

BAKFARK BÁLINT. Harmoniae musicae in usum Testitudinis. Cracoviae 1568. 2-r., az 1565-iki kiadás második része.

Így említi *Fetis* i. művében, a hol híres lantművészünk: *Bacfar* és *Bacfarre* név alatt szerepel. Hogy e munkának második része is volt már az előbbi szám colophonjából (Finis Harmoniarvm Mvsicarvm *Primi Tomi.*) is kitűnik. Sem *Szabó*, sem *Apponyi* (Hung. I. 431.) sem *Morphy* nem ismerte.

7. Antwerpen 1569.

BAKFARK BÁLINT. *Valentini Greefi Bacfarci Pannonii* Harmoniarvm Mvsicarvm . . . 1569. 4 r. A—N₃ = 4 sztl. levél és 94 sztt. *Apponyi* Hung. I. 431. *Szabó* R. M. K. III. 582. két példányt említ: Gr. *Apponyi* S. és a *krakói* egyet. kv. Úgy ő, mint *Bartalus*, a ki a *Fantasia 3 vocum* cz. zeneművet megfejtette (Nyelvt. ért. X. 13.) 350 lapra terjedőnek jelzi Bakfark lanttáblás könyvét, melyet a teljesen egyező cím és leírás (M. Kszemle I. 294) alapján a Krakóban megjelent munka második kiadásának kell tartanunk. Hihetőleg más zeneköltők alkotásaival van egy kötetben, mint a 9. sz. alatt említett. *Morphy* i. művében nem ismerteti.

8. Strassburg 1573.

JOBIN BERNHARD. Neiverlessner Kunstlicher Lautenstück von allerhand Musicartlichen Passomezo Gailliarden Branlen vnd angenehmen Teutschen Dántzen zu dienst vnnnd gefallen den diser Kunst üben den inn die Teutsche gebräuchliche Tabulatur gericht vnd zusammen getruckt durch *Bernhard Jobin* Burger zu Strassburg. M. D. LXXIII. 2-r. 30 sztl. lap. Ajánlás Lichtensteigern

Sámsonhoz. Előszó, keltezés: Actum Strassburg den ersten Marty. Anno 1573.

Ezzel egy kötetben a mű első része. Itt a német lantírás megfejtésének igen rövid magyarázata.¹ *Register*: Fantasien. Ita-

The image shows two systems of musical notation for 'Passemezo Vngaro'. Each system consists of a staff with notes and a line of figures below it. The figures are numbers and letters (p, r, f) indicating fingerings or other performance instructions. The notation is in a historical style, likely from a 16th-century manuscript.

lienische Lieder, Französische Lieder, Teutsche Lieder, Muteten, Passemezo (1. Passemezo Antico, Saltarello, 2. *Passemezo Milanese, Saltarello.*² 3. Passemezo Zorzy, Saltarello.)

9.

Löven 1573.

BAKFARK BÁLINT. Thesaurus musicus continens Selectissima *Alberti Ripae, Valentini Bacforii* . . . MDLXXIII. 4-r.

Szabó R. M. K. III. 632. *Goovaerts* Hist. de la typ. music. (Memoire cour de l'acad. de Belgique XXIX. 246. l.) nyomán. Fantáziák, *Passamezzok*, allemandok, galliardok, branle-ok és különféle tánczok gyűjteménye. Többet nem tudunk róla, pedig magának a műnek felfedezése, különösen a *passamezzok* miatt igen kívánatos volna.

10.

Löven 1574.

BAKFARK BÁLINT. Thesaurus Musicus continens Selectissima *Alberti Ripae, Valentini Bacforii* . . . MDLXXIII. 4-r.

Szabó R. M. K. III. 640. *Goovaerts* (i. h. 247. l.) nyomán. L. előbbi számot, a melynek ez második kiadása.

¹ Bővebben *Schilling*: Encyklopaediájában.

² A *Passemezo Vngaro* itt *Passemezo Milanese* név alatt szerepel. *Picchi* és *Frescobaldi* műveiből (l. 14—18. sz.) tudjuk, hogy a magyar *passamezok* különösen Olaszországban divatoztak.

11.

Strassburg 1577.

SCHMID BERNHART. Einer Neüen Tabulatur auf Orgeln vnd Instrumenten. Inhaltend Allerlei schöne Teutsche Italiänische, Frantzösische, Geistliche vnd Weltliche Lieder, mit fünff, vnd vier Stimmen, Passomezo, Galliaro vnd Tantz. Durch *Bernhart Schmid* Burger vnd Organisten zu Strassburg zusammengeordnet vnd vber-

Paffomezo Vngaro. A 4. XXXII.										

sehen. Mit Rô: Kai: Mai: Befreiung. M. D. LXXVII. 2-r. Czimlap. Nij—Ziiij. = 46 sztlm levél. Benn: *Orlandi, Zirlerus, Roger, Clemens non Papa, Berhem. Crequillon, Claudin, Godard, Rove, Quarto, Meiland* (Milan?) művei után a tánczok közt: *Passomezo Vngaro* (X. iij levelen) *Saltarello suo* (Y levelen). Kis gót betűkkel feljegyzett tábla, vezérkönyv alakban, vagyis minden sor egy bizonyos hangszer szólamát adja. Minden szólam fölött a ritmus jelzése, mint a Vietorisz-féle énekeskönyvben. E művel egy kötetben van a gyűjtemény első része. Ajánlás. (Christoffen Ladislao *Grauen* zu Nellenburg.) A tábla olvasásának rövid magyarázata. Register. A gyűjtő fametszetű arczképe. — Schmit könyvét Matray Gábor említi először Történeti énekeinek előszavában. (1859.) Az ő kérésére másolta le *Langer* Viktor a lassú magyar tánczot, melyet később *Bartalus* ismertetett. (B. Szemle. 1864. 422. 1.)

12.

Hely n. év n. (XVI. sz. vége).

BIBLIAI ÉNEKESKÖNYV. 8-r. A—Z, a—z, Aa—Hh = 54 iv = 216 sztlm levél (ha teljes) Szabó R. M. K. I. 348.

Ezt az énekeskönyvet, melyben: *Bajnai* Gáspár, *Bathizi* András, *Csikei* István, *Dési* András, *Farkas* András, *Kákonyi* Péter, *Székely* Balázs, *Szkárosi Horvát* András, *Sztárai* Mihály, *Tarjai* Mihály és több névtelen 1538—1552. között irt 19 bibliai tárgyú énekét találjuk, *Toldy* Ferencz említi először irodalmunkban

(*A magyar nyelv és irod. kézikönyve* I. 1. lap jegyz.) Toldy a könyvet »a nyomdai készület«, tehát a betűk alakja, a sorok távol-sága és a mű kiállítása után ítélve *Hofgref* kolozsvári nyomdájából valónak tartotta és a »kényelmesebb hivatkozás okáért« egyszerűen *Hofgref-féle énekeskönyv*-nek nevezte. Szabó Károly az énekek korából következtetve a könyv nyomtatását 1553-ra tette és mivel a kolozsvári nyomdát akkor *Heltai* maga kezelte, az énekeskönyv szerkesztő kiadójának nem Hofgrefet, hanem Heltait tekintette; a Toldy által meghonosított nevet azonban addig, míg netalán egy előkerülő teljes példányból a valóság kiderül — megtartandónak vélte.

Toldy ismertetése óta már egy félszázad múlt el a nélkül, hogy a várva-várt teljes példány előkerült volna s így az énekeskönyv nyomtatásának helyét és korát más úton kell meghatároz-nunk. Tudva azt, hogy a XVI. században használt betűket csak-nem kivétel nélkül minden nyomdászunk Krakóból hozatta, azok-nak alakjából igen bajos határozott véleményt mondani. A bibliai énekeskönyvet gondosan összehasonlítottam több kolozsvári kiad-vánnyal és magam is úgy találtam, hogy különösen *Bathizi* 1554-ben készült *Cathechismus*-ának betűi és egyéb tipikus jegyei hajszálig hasonlítanak a Bibliai énekeskönyvben levőkhöz. Külö-nösen jellemzők: a *z*, *sz*, *i*, (kettős *y*) *U* helyett használt *W* betűk, a krónikák befejezésénél levő . . ? . . ? . . jegyek és a jobbra kanyarodó hársfalevél dísz. Viszont hiába keressük a Bibliai éne-keskönyvben a Hofgref-féle nyomtatványokat jellemző czifra kezdő-betűket és a kacsaringós vonalakból font fejléczeket. Ennél is lényegesebb tudni azt, hogy a *Heltai-Hofgref nyomdának nem voltak hangjegyei*. Szabó Károly az ellenkezőjét állítja ugyan, (Könyvkiállítás 135. lap) de ő — úgy látszik — nem vette észre, hogy a kolozsvári nyomda kótás kiadványaiban: Tinódi Cronica-jában és Heltai Cancionale-jában *nem szétosztható hangjegyek, hanem csak egyszerű fametszetek vannak*.¹

¹ Ilyen fametszeteket találunk *Monetarius* Krakóban készült XVI. szá-zad elejéről való zeneelméleti művében (Egyet. kvtár) és Gálszécsi énekes-könyvében (Krakó 1536.). A Cancionale össze-vissza cserélt dallamaiból követ-keztetve az is meglehet, hogy Kolozsvárt még a hangjegymetszéshez sem értettek, máskülönben a húsz év alatt hihetőleg elkallódott lemezeket könnyen pótolhatták volna.

A XVI. században Magyarországon — tudunkkal — csak egy nyomda volt hangjegyekkel felszerelve: *Huszár Gál-é Komjathiban*. Itt készült 1574-ben *A keresztyéni gyülekezetekben való istenes dicséretetek* cz. énekeskönyv, a melyben már nem fametszetű, hanem szétosztható kótákat találunk. *Erdélyi* Pál Toldy nyomán (M. költ. tört. II. kiad. 184 l.) kótás nyomtatványnak jelzi (Énekeskönyvek a XVI. XVII. sz. 124 l.) Bejthe István énekeskönyvét is, azonban kiderült, hogy Nagy István példánya, melyről Toldy megemlékezik és a mely utóbb a N. Múzeum birtokába került: *nem Bejthe műve*, hanem Huszár Gál 1574. énekeskönyvének elől-hátul csonka példánya.¹

Így tehát semmi adat sem bizonyítja azt, hogy a *Sz. Molnár* Albert által említett Bejthe-féle énekeskönyvben hangjegyek voltak.²

Huszár Gál durva, nagy kótái azonban egy cseppet sem hasonlítanak a Hofgrefről elnevezett énekeskönyv csinos, éles metszésű hangjegyeihez, a melynek nyomát sem találhatjuk meg többé a magyar cancionálékban. A Bibliái énekeskönyv nyomdáját vagy Krakóban kell keresnünk, vagy pedig azt kell gondolnunk, hogy *Heltai a kisedett hangjegyeket készen hozatta Krakóból*.

Heltait nem ok nélkül gyanúsítom a Bibliái énekeskönyv szerkesztésével. Az 1574-ben megjelent Cancionale előszavában ugyanis ezt írja: »Voltam e szandékba, hogy kinyomatatnám a *Bibliabeli szent históriáknac szép énekeit* és a Soltáraknac rendszerént való Psalmusait, melyeket soc jámboroc szerzettenec szép Notákra és versekre. De Isten ő szent felsége nem engedte eddig, hogy én jó szandékomat véghez vihettem volna.« Ebből kitűnik nemcsak az, hogy Heltai ilyen mű kiadását tervezte, de főleg az is, hogy énekeskönyvünk a Cancionale megjelenése után készült. Az a körülmény, hogy a kötetben csak 1538—1552. között írt énekek vannak, nem fontos, hiszen Balassa Bálint fellépése idején

¹ Ez lehetett a Toldy kvtárában levő töredék is, a mely Toldy László szerint szintén a N. Múzeumban keresendő, mivel Toldy értékesebb régiségeit Trefort miniszter nem adta át a budai gimnáziumnak. Mindkét helyen kerestük, de nem találtuk.

² Több mint valószínű, hogy ez a sokat keresett mű azonos a Fraknói-féle *Canciones funebrales* cz. könyvtáblából kiáztatott *Manlius* nyomdájából való töredékkel (N. Múzeum), a melyet eddig az *Ujfalvi* halotti énekek 1598-iki első kiadásának gyanítottak. (Erdélyi i. m. 125 l.)

már kihalófélben volt a krónikás énekmondás és így bárkinek eszébe juthatott megmenteni azt, a mi részben emlékezet, részben pedig a kézről kézre adott másolatok útján megmenthető volt.

A *Bibliai énekeskönyv* korának megállapításánál tehát igazat kell adnunk *Mátray* Gábornak, ki az írásmódból és a hangjegyek alakjából következtetve azt 1580—1600. közötti nyomtatványynak tartotta. (Tört. ének.)

13.

Köln 1603.

BESARD J. B. Thesaurus Harmonicus divini Laurencini Romani, nec non praestantissimorum musicorum, qui hoc seculo in diversis orbis patribus excellunt, selectissima omnis generis cantus in testitudine modulamina continens. Novum plane, et longe excellens opus, in gratiam libralis huius facultatis exultorum, quanta fieri potuit diligentia, methodo, et facilitate, ex variis ipsorum Authorum scripsis (quorum nomina proxima a praefatione pagina recensentur) in hoc volumen congestum, et decem libris (quorum quilibet peculiare melodiae genus complectitur) divisum, per *Joannem Baptistam Besardum* vesontinum, artium liberalium excultorem, et Musices peritissimum Additus est Operis extremitati de modo in testitudine studendi libellus, in gratiam rudiorum ab eodem Authore conscriptus. Qui Satyros Musis praefert, et Apollinis artes Spernit, is humanae nil rationis habet. Post nubila Phoeb. G. G. Coloniae Agrippinae, Excudebat Gerardus Greuenbuch, sumptibus Authoris Anno redemptionis M.DCIII. Cumgratia, et privilegio Sac. Caes. Maiest. ad decennium.

Ennek hátlapján: Rudolphus Ad mandatum Sac. Caes. Maiest. proprium Jo. Barutius aláírással: *Summa privilegii Caesari*. Datum in arce nostra regia Pragae di quartia mensis Januarii, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo tertio.

Ajánlás: Illustrissimo Principi, ac Domino, Domino Philippo Gulielmo Auraniae Principi etz. Előszó. A műben előforduló szerzők és átirók nevei: Laurencinus Romanus. Eques Romanus. Diomedes Venetus. Fabricius Dentici Naepolitanus. Alphonsus de Ferrabosco. Hortensius Per la Patavinus. Pomponius Bonomiensis. Carolus Bocquet Parisiensis. Joannes Perrichonius Parisiensis. Joannes Edinthonius Parisiensis. Monsieur de Vaumenir Parisiensis. Belardus Parisiensis. Mercurius Aurelianensis. Victor de

Montbuisson Avenionensis. Cydrac Rael Bituricensis. Jacobus Reys Augustanus. Elias Martelius Argentinensis. *Joannes Bacfart Hungarus*. Albertus Hugorai Polonus. Joannes Dooland Anglus. Joannes Baptista Besardus Vesontimus.

Index: I. Praeludia. II. Fantasiae. III. Madrigalia, et Villanellae (énekszólammal.) IV. Canciones galicae et Airs de court (énekszólammal.) V. Passemezi. VI. Galliardae. VII. Allemandes. VIII. Branles et Balletz. IX. Voltes et Courantes. X. Különfélék. Besardhoz írt versek. Sajtóhibák. A tizetik kötet végén a lant-

THESAURI HARMONICI

♯♭ ♭ ♭ ♭

Antafia Ioannis Bacfart Hungari

♯♭ ♯♭ ♯♭ ♯♭ ♯♭ ♯♭

játék technikájának ismertetése. 2-r. Czimplap. 5 sztl. 172 egyoldalon sztt. 4 sztl. összesen 182 levél.

Bacfart Jánosnak csak egy *Fantasia* cz. szerzeménye van a kötetben, német-francia lantírással feljegyezve. Bécsi udv. kv. S. A. 76. A. 21. *Gerber* nyomán *Fetis* és *Bartalus* (Nyelvtud. ért. i. h.) is említi.

14.

Róma 1615.

FRESCOBALDI GIROLAMO. Toccate e partite d'intavolatura di cembalo, di Girolamo *Frescobaldi*, organista di San-Pietro in Roma. Roma, Nicolo Borboni, 1615. 2-r.

Igy említi: *Fetis* Biogr. des musiciens cz. művében. *Chilesotti* olasz zenébüvár figyelmeztette először *Kern* Aurélt, a Budapesti Hirlap zenebíráóját arra, hogy a XVI. század végén és a XVII. század elején a közkedvelt divatos tánczok közé tartozott Olaszországban az *ongarese*. Magyar pessamezzok, magyar toccaták és magyar pávatánczok dallamait hallgatták a párok a velencei

kristálycsillárok alatt s e dallamokat az egykorú zeneköltők lant- és orgonatóblákra jegyezték, a melyeknek nagy része a *velencei San-Marco* könyvtárban található. Chilesotti szavainak bizonyítására előkereste Frescobaldi toccatait, a melyek között több *ongarreset* mutatott. Kern Aurél az idő rövidege miatt — sajnos — nem másolhatta le a régi zenei ereklyéket és így egyelőre meg kell elégednünk Fetis címjegyzékével, a melynek alapján az újabb zenebúvárok könnyen megtalálhatják a megfejtésre váró magyar műveket.

15.

Róma 1616.

FRESCOBALDI GIROLAMO. Il secondo libro di toccate, canzoni, verso d'inni, magnificat, gagliarde, correnti ed altre partite d'intavolatura di cembalo ed organo. Rome 1616. 2-r.

Igy emliti Fetis i. művében. L. előbbi számot.

16.

Veneze 1620.

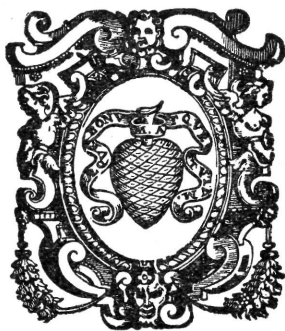
PICCHI GIOVANNI. Intavolatura di balli d'arpicordo di *Giovanni Picchi* organista della Casa Grande in Venetia. Nouamente corrette, & ristampate. Czímer. In Venetia, Appresso Alessandro Vincenti. MDCXX. A következő oldalon előszó: »Ai gratiosi lettori Giovanni Picchi. Egli verissimo, ch'io fissando il pèsiero alla moltitudine de virtuosi di Musica de quali io sono il minimo, che in diverse maniere componendo si sono fatti conossere al Mondo co'l mezo delle stampe, non dovero in modo alcuno frappormi con questi miei Balli di picciola consideratione; ad ogni modo: perche l'Huomo non è nato per compiacer solo à se stesso, non ho possuto non compiacermi di quanto con molta istanza, e (dirollo senza giattanza di me medesimo) con tanta importunità mi hanno ricercato molti de gli Amici, e Patroni miei. Già che cosi hanno voluto, eccone per hora il Primo de quattro libri de balli, quali sarò anco quanto prima per far stampare quando vendrò in effeto, che questo Primo Libro sia per riuscire grato al mondo, dove prometto far veder cose in modo fuori dalla maniera usata, che perciò non solo parrà à studiosi difficile il sonarle, ma quasi impossibile il vederle tuttavia non è cosa difficile non che impossibile à chi vuole, se al volere s'aggiunge la industria e la solecitudine, avertisca ciascuno, che quantonque, si scop-

riranno in molti luoghi queste mie compositioni discordanti, e false: suonini però non altrimenti che come stanno che sentiranno soavissima melodia, Accettando per hora questi fiori, perche si come dopo i fiori si raccolgono i frutti cosi spero io (donandomi vita il Signore) poter meglio per lo innanti affaticarmi in cose maggiori, Dio vi guardi da male.

INTAVOLATURA
DI BALLI D'ARPICORDO
DI GIOVANNI PICCHI

Organista della Casa Grande in Venetia.

Nouamente correcte, & ristampate.

IN VENETIA, Appresso Alessandro Vincenti. MDCXX

A hangjegyekkel készített gyűjteményben a következő három magyar zeneművet találjuk: 1. *Ballo ongaro*, 2. *Fadoana ditta la ongara*, 3. *L'ongara un altro modo*. Az eredeti művet nem ismerem, csak *Chilesotti* velencei zenebúvár megfejtését, a mely »Balli d'arpicordo«¹ címmel jelent meg a milánói Ricordi cég kiadásában.

17.

Róma 1635.

FRESCOBALDI GIROLAMO. Fiori musicali di toccate, Kyrie, canzoni, capricci et ricercati in partitura a quatro per sonatori op. 12. Rome 1635. 2-r. — Igy emliti *Fetis* i. művében. L. 14. számot.

¹ Az *arpicord* kedvelt billentyűs hangszer volt a XVII. században. Nálunk *spinette*, de inkább *virginia* név alatt ismerték s a mai zongora ősenek tekinthető.

18. Róma 1637.

FRESCOBALDI GIROLAMO. Toccate d'intavolatura di cembalo ed organo, partite di diversi arie, correnti, balleti, ciacone, passacagli. Rome 1637. 2-r.

Igy említi *Fetis* i. művében. L. 14. számot.

19. Milano 1653.

BACFARC. *Harmonica Musicae pro testitudine*. Milano 1653. Igy említi *Morphy* i. m. Nem találtuk még meg. Lehet, hogy a mű Bakfark *Harmoniárum musicarum cz.* Krakóban (1565) jelent könyvének újabb kiadása. Nincs kizárva azonban az sem, hogy a *Besard* gyűjteményében szereplő *Bacfark* János, esetleg *Bálint* unokája volt e munka szerzője és az ugyancsak Milanóban élő második magyar (?) lantművész: *Bánfi* Gyula, kortársa.

20. Milano 1653.

BANFI GYULA. *Il Maestro di Chitarra all' Altezza Serenissima di Fernando II. Gran-Duca di Toscana*. Milano 1653. Opus est ex integro aere incisum. Ex Piccinelli Athenaeo pag. 354.

Igy említi: *Argelati*: *Bibliot. Scriptorum cz.* (1745) művében (II. 1837 l.) *Gerber* a *Walther-féle lexicon*(?) nyomán rézmetszetű műnek mondja.

Bánfi Gyula nevére nem véletlenül bukkantam, hanem azok a szálak vezettek, a melyeket *Chilesotti* adott Frescobaldi művével kapcsolatban (l. 14. sz.) Kerestem az okát ugyanis annak, milyen körülmények között terjedhetett el Olaszországban a magyar művészi tánczene. Miképen keletkezhetett a kétségtelenül olasz eredetű pessamezzo, melyet báró *Apor* (*Metamorphosis Transsilv*) *baxamétá*-nak nevez és a saltarello, mely a lassú nóták háromnegyedes *proportiójára* nál a Vietorisz-féle énekeskönyvben is feltalálható. Kezdetről fogva az volt a meggyőződésem, hogy a politikai érintkezésem kívül okvetlenül léteznie kellett legalább egy magyar művészesaládnak, a melynek sarjai tovább művelték és fejlesztették a magyar földről hozott nemzeti hangokat. *Morphy* i. művében meg is találtam az első nyomot: Bakfark lanttáblájának milánói kiadását 1653-ból. Ebben az évben jelent meg Bánfi munkája is. Különös véletlen-e, vagy bizonyító erővel bíró

jelenség ez, nem tudom eldönteni, mert a vezető fonal itt elszakad. Banfi Giulio ugyanis Gerber szerint egy milánói orvostanár fia volt, s igen kalandos életet folytatott. Ugyancsak Gerber értesít arról, hogy Bánfi Gyula nagybátyja: *Banfi Carlo* Francisco igen híres lantművész volt 1630 körül. A három ágból származó ősmagyar eredetű Bánfi-családdal ezen az alapon szeretném rokonságba hozni az *Il Maestro di chitarra* szerzőjét s ha ez sikerülni fog, ismét fölvehetem az elszakadt fonalat. Bánfi művét tehát csak a további kutatás kedvéért vettem fel jegyzékembe.

21. H. n. (Felsőmagyarország) év n. (XVII. század.)

VIETORIS-FÉLE ÉNEKESKÖNYV. Magyar és tót dalok, latin choralok s különféle tánczok *kézírtos* gyűjteménye. 4-r. 140 sztn lap.

A *Nota Hungaria varia* című első részben megtalálhatjuk a következő XVII. századból való énekek dallamait: 1. *Térj meg bujdosásidból* (szövege a Vásárhelyi énekeskönyvben), 2. *Bám elfelejtésére* (szövege a Mátray-codexben), 3. *Oh kedves fülemiléske* (szövege a Mátray-codexben), 4. *Sokan szólnak most én reám* (szövege a Szencsey énekeskönyvben), 5. *Két fejér hattyuról veszek én most példát* (szövege ismeretlen), 6. *Égő lángban forog szívem* (szövege a Mátray-codexben), 7. *Mint sír a fejér hattyu* (szövege a Horvát-féle énekeskönyvben), 8. *Széllel az a sok vitéz* (szövege ismeretlen), 9. 10. 11. címnélküli dallamok, 12. *Hová készülsz szívem* (szövege a Mátray-codexben). Ezután újabb írással egy tót című magyaros ritmusú táncz következik. A második részben XVII. századi tánczok vannak: Pargamassa (Passamezzo) Courant, Galliardo, Sara (band), Mascavada, Polidoro, Duna, Daran, Runda stb. Ezeknek nagy részét a magyar dalok feljegyzője írta. A *Chorea* cz. harmadik részben csaknem kizárólag tót és latin énekek találhatók. Ezek közé van ékelve egy *Nem szólh.* című dal, utána pedig cím nélkül a *Ritka kertben* kezdetű virágének (újabb változata a Horváth-féle énekeskönyvben). A kötet többi részében újabb feljegyzésű dallamok vannak. Belül az alsó táblán egykorú halvány írással ez van bejegyezve: *1679. attam Cornélnak.* A könyv korának megállapításánál némi támaszpontot nyújt még az *Egő lángban* cz. szerelmi dal (Cancio de amore), a mely az utolsó vers vallomása szerint 1660-ban készült. Ha ez a keltezés hiteles, akkor az énekeskönyv sem lehet ennél régebbi.

Victoris-féle énekeskönyv-nek azért nevezem, mert a Victoris-féle könyvtárból¹ került a M. Tud. Akadémia birtokába. A zeneirodalmi szempontból különösen értékes művet e sorok írója ismertette először a *Pesti Hírlap* 1903. december 15. számában. Itt a könyv tartalmából és a följegyzés eredetiségéből következően azt állítottam, hogy az énekeskönyvet valami idegen ajkú, hihetőleg tót lantos készítette.

A tudomány és az igazság nevében még egy tévedést kell helyreigazítanom, melyet az énekeskönyv egy másik ismertetője követett el. Dr. *Fabó* (Fränkl) Bertalan ugyanis a Kisfaludy-Társaság egyik felolvasó ülésén a XVII. századi dallamok bemutatása alkalmával azt állította, hogy az énekeskönyv herczeg Eszterházi Pál nádoré volt és az ő munkájának tekintendő. Állítását különösen egy jelzésül használt papírlappal igazolta, mely lapon a herczeg teljes címe olvasható. Meglehet, hogy ez az értéktelen írás valamely a nádorhoz intézett jelentésnek a címezése, ez azonban — mint Fabó állította — *műssilis*-nek nem tekinthető. Azt hiszem az a körülmény sem sokat bizonyít, hogy Eszterházi e dalok közül egy-kettőt »virginián nyomkodott«.

22.

H. n. (Petri-Keresztur) 1813.

HORVÁTH-FÉLE ÉNEKESKÖNYV. Ó és Uj mintegy ötödfélszáz Énekek. Ki magam tsinálmánya, ki másé. 8. 7br. 1813. H. A. *Kézirat*. 8-r. 315 sztt lap. Az első oldalon: »az Értelmes Magyaroknak a' kik az Itthonit szeretik és betsülni tudják ajánlja a szerző.« Jelentés, keltezése m. f. Betűrendes tartalomjegyzék.

P. Horváth Ádám gyűjteményét csak azért említem, mert ebben is találunk lantköltészeti maradványokat. Igaz ugyan, hogy a feljegyzés nem egykorú, de az öserőtől duzzadó dallamokat elég épen megőrizte a szájhagyomány. Hogy hol és mikor kezdte el Horváth a gyűjtést, nem lehet megállapítani, 1812-ben Nagy-Bajomról Zala-Egerszeg mellé *Petri-Keresztur*-ba ment, hihetőleg itt fejezte be művét, a melyet 1814-ben lemásolt. Az énekeskönyv XVI—XVIII. század első feléből való nem népies dalai a következők: Duna vize (254. sz.), Ej haj gyöngyvirág! (374. sz.), Ellop-

¹ A könyvtár könyvjelzője: »Ex Bibliotheca Ladislai Victoris de Kiss-Kovalocz et in Horocz« e kötetbe nincs beragasztva.

ták szívemet (139. sz.), Erdőkön mezőkön (205. sz.), Felnyitom már (186. sz.), Fennyen tartod (248. sz.), Ha nékem (126. sz.), Mint sír a fejér (193. sz.), Nem lesz mindenkor (138. sz.), Oh mely kinos (131. sz.), Rákóczi Sámuel (216. sz.), Rákóczi siralma (13. sz.), Ritka kertben (132. sz.) Siralmas volt (191. sz.), Verd meg uram (12. sz.), Zöld erdő harmatát (252. sz.).

A dallamok öt, igen ritkán hat vonalra, kulcs nélkül kerek és szögletes kótákkal vannak feljegyezve. Az eredeti gyűjteményt a M. Tud. Akadémia kéziratárában, a másolatot pedig a *brassói* múzeum könyvtárában őrzik (Egyet. Phil. Közl. 1903. 463). A felsorolt énekek közül néhányat *Bartalus* (M. Orpheus) és *Káldy* (Kurucz dalok) gyűjteményeiben is megtalálhatunk.

MANNEL (MANLIUS) JÁNOS
MAGYARORSZÁGI NYOMTATVÁNYAI.

(1582—1604.)

Adalék Magyarország könyvészetéhez.

(Első közlemény.)

DR. AHN FRIGYESTŐL.

Mannel János, valószínűleg württembergi származású,¹ 1575 óta laibachi polgár és könyvkereskedő, ki könyvnyomtatói tevékenységét itt kezdte meg, s az akkori zavaros időben 24 nyomtatott könyvet — eddig legalább ennyit ismerünk — állított elő, az ellenreformáció első áldozataképen sodortatott el munkás-

¹ Kukuljević feltevése szerint Mannel családja a dalmát tengerpartról származott, hol az 1472. esztendőben Manlius Bertalan nevű Fiume városi kancellárról történik említés. Latin és magyar nyelvű nyomtatványain Manlius, vagy hibásan nyomva Mauliusnak nevezi magát, a német nyomtatványokon Mannel, Männel, Manuel, a szlávokon Janez Mandelz (Mandelc) név alatt fordul elő. V. ö. Allg. deutsche Biographie XX. k. 176 s kk. (Mandl Hans alatt); Bucholtz, Geschichte der Regierung Ferdinand I. VIII. k. 164. l.; Denis, Buchdruckergeschichte Wiens. Nachtrag 17. l.; Dimitz, Geschichte Krains III. k. 188. s kk. és Kurzgefasste Geschichte Krains 75. l.; Th. Elze a Jahrbuch der Gesellschaft für die Geschichte des Protestantismus in Österreich 1895. évfolyamában 165. s kk., a Mittheilungen des historischen Vereins für Krain 1861. évfolyamában 90. s kk., továbbá 1863. évfolyamában 11. s kk. II., a Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche . . . XVI. k. 60. l. és Die Universität Tübingen . . . 67. l.; Falkenstein, Geschichte der Buchdruckerkunst II. kiadás 396. l.; Grässe, Das sechzehnte Jahrhundert 196. l.; Hurban a Realencyklopädie für protestantische Theologie . . . XIV. k. 356. lapján a jegyzetben és 357. l.; Hurter, Geschichte Kaiser Ferdinand II. I. k. 61. l.; Loserth, Die Reformation und Gegenreformation in den innerösterreichischen Ländern 397 s kk. II.; F. H. Meyer, Primus Truber . . . und Genossen az Archiv für Geschichte des deutschen Buchhandels VII. k. 67. l.; Peinlich, Zur Geschichte des Buchdruckes . . . zu Graz im XVI. Jahrhundert 26. l.; Radics, Herbart VIII. Freiherr von Auersperg XVI. s kk. II. az Archiv für Geschichte

ságának színhelyéről s betűivel és nyomdaeszközeivel együtt Magyarországra vándorolt, hol az új tanoknak hódoló Batthyány, Erdődy és Nádasdy grófok oltalmukba és pártfogásukba vették.

Itt Mannel hatalmas munkaereje új teret nyert s mint vándor könyvnyomtató viszontagságos bolyongásai közben az 1605. esztendőig — a mely esztendőben minden valószínűség szerint meg is halt — gyakorolta Gutenberg mesterségét.¹

des deutschen Buchhandels VI. k. 75. s kk. II. és a Kres 1885. évfolyamában 568. s kk. II.; Valvasir, Die Ehre des Herzogthums Krain XI. k. 716. I.; Ältere Denkmale der Buchdruckerei in Krain a Mittheilungen des historischen Vereins für Krain 1851. évfolyamában 2. s kk. II.; Klun, Beiträge zur Literaturgeschichte von Krain a Mittheilungen des hist. Vereins für Krain 1852. évfolyamában 63. s kk., 1854. évfolyamában 34. s kk. II.; Kosmač, Die. k. k. Lycealbibliothek in Laibach a Mittheilungen des hist. Vereins für Krain 1857. évfolyamában 63. I.; Kordesch, Wie schrieben die alten Slaven? az Illyrisches Blatt 1848. évfolyamában 278. I.; Vaterländisches. Gesammelt und mitgetheilt von I. L. XXIX.; Etwas über die Buchdruckerkunst in Krain az Illyrisches Blatt 1839. évfolyamában 121. s kk. II.; Arko, Tristoletnica tiskarstva v Ljubljani 10. s kk. II.; Fekonja, O početkih slov. kniževn. a Zvon 1886. évfolyamában 49. I., 105. s kk., 232., 420. II.; Glaser, Zgodovina slov. slovstva I. k. 88. s kk. II.; Kukuljević, Kroatische Biographie aus dem XVI. und XVII. Jahrhundert az Agrarzeitung 1881. évfolyamában a 265. szám mellékletén; Krek, Die slovenische Literatur az Osztrák-magyar monarchia írásban és képen című mű Karinthia és Krajna részében 435. I.; Levec ugyanott 342. I.; Marn, Jezicnik XXI. k. 14. I.; Ábel Jenő, Die Landesbücherausstellung az Ungarische Revue 1882. évfolyamában 655. II.; (Vodnik), Geschichte des Herzogthums Krain 45. I.; Ballagi, A magyar nyomdászat történelmi fejlődése 1472—1877. (Budapest, 1878.); Kertbeny, Bibliographie der ungarischen nationalen und internationalen Literatur I. 497. és 723. s kk. II.; Németh, Memoria typographiae inelyti regni Hungariae 23., 89. s k., 107. s kk. II.; Szabó, Régi magyar könyvtár I. k. 102. s kk., II. k. 44. s kk. II.; Ahn Frigyes, Bibliographische Seltenheiten der Truberliteratur 1894., Die slovenischen Erstlingsdrucke der Stadt Laibach, 1896., Johann Mannel Laibachs erster Buchdrucker az Archiv für Geschichte des deutschen Buchhandels XIX. k. 45. s kk., »Neue Zeytungen« aus Mannels Druckerpresse a Mittheilungen des österreichischen Vereins für Bibliothekswesen II. évfolyamában 1—9., 29—32. és 66—72. II., Johann Mannels lateinische Druckwerke a Mittheilungen des österreichischen Vereins für Bibliothekswesen IV. évfolyamában 1—7., 25—28., 45—56. és V. évfolyamában 1—8. II.; Nagl és Zeidler, Deutsch-österreichische Literaturgeschichte 488. I.; Kroatische Revue 1882. I. 46. s kk. és Žvab L. a Kres VI. évfolyamában 47. s kk. II.

¹ Mannel könyvnyomtatói működését a következő módon osztályozhatjuk:

1575—1582. Laibachban,	1586—1587. Varasdon.
1582—1584. Németsüvjárt,	1588. Németsüvjárt,

Ötvenhárom magyar, latin, német és horvát nyelvű nyomtatott könyv tanuskodik e férfiú bámulatos szorgalmáról és munkajejéről az 1582. és 1605. évek közötti időből.

E nyomtatványok a legválságosabb viszonyok között láttak napvilágot; az ellenreformáció legnagyobb részüket gondosan felkutatta és elégette. Csak néhány példány került el a pusztulást, s ezek ma — a legtöbb esetben egyetlen példányok — Magyarország, Ausztria és a külföld nagyobb könyvtárainak könyvészeti ritkaságai közé tartoznak. Mannel 77 nyomtatott könyve közül tizennyolcnak csak a címét ismerjük, egyébként nyomuk veszett, egynek csupán töredéke maradt meg, 29 darab egyetlen példányban van meg, tizenhétből csak 2 példányt ismerünk, 2 könyve 3, 3 pedig 4 példányban, 2 másik 5 példányban, 1 másik 6 példányban, 3 másik 7 példányban, 1 végül 8 példányban van meg, s ezzel elértük a legnagyobb számot. E példányok némelyike ezenkívül meg is sérült s csak csonkán jutott el hozzánk, úgy hogy Mannel nyomtatványainak egészen ép példányai a szó legszorosabb értelmében vett könyvészeti ritkaságok közé sorozandók.

Tekintettel e nyomdatermékek történeti és könyvészeti értékére, Mannel magyar nyelvű nyomtatványainak sorozatát fogom bemutatni időrendi egymásutánban, a mint ezt annak idején latin és szlovén nyelvű nyomtatványaival tettem.

Német-Ujvár.

I. Beythe István, Mikeppen az koroztyéni gyeuleközethben az kőröztségöt, Vrvachorayat, hazasok esköttétéset, oldozatot, gyontást stb. Gyzzing, Manlius J., 1582. 8°.

1587—1592. Monyoró-Keréken,

1592—1593. Siczen,

1595—1597. Németujvárt,

1598. Német-Keresztúron,

1600. és 1602. Sárvárrott,

1601—1605. Német-Keresztúron.

Az 1605. esztendőban véget ért Mannel hangyaszorgalma. Egy folióalakú egyleveles nyomtatvány: Goepner Johannis, Carmen de salutifera Christi filii dei incarnatione (Kerezturni, 1605.), melynek egyetlen eddig ismert példányát a gráczai stájer tartományi levéltár őrzi ritkaságai között, a legutolsó Mannel kezéből kikerült nyomdatermék. Szabó Károly e nyomtatványt nem ismeri.

1a lapján a czím :

MIKEP=

PEN AZ KOROZ=

tyéni gyeulökezetben az Kő
rözségöt, Vrvachorayat, ha-
zasok esköttétését, oldozatot,
gyontást, etc. Zolgáltassanak
az egyházi tanýtok, arról
iratot Könyuechke, Bey-
the Istuan Praedica-
tor által.

(Záródisz.)

Nyomtattatot Gyzzing Varasá-
ban Manlius Janostul.

ANNO M. D. LXXXII.

Nyolczadréttü 50 számozatlan lap, A—G_{II} jelzéssel.

Szabó Károly, Id. m. I. 200. sz.

A marosvásárhelyi ev. ref. kollégiumi könyvtár egyetlen példánya.¹

II. Beythe István, Köröztyeni tudomannak reuid Summaya
stb. Német-Ujvár, Manlius J., 1582. 8°.

1a lapon a czím:

KÖRÖZTYENI

TVDOMANNAK

reuid Summaya, az tiz
parancholatrol, Euan-
geliomrol, imadsagrol
Köröztségről, es Vrva-
chorayarol, az gyermek-
cheknek Isteni felelomben
valo neuködesökert ira-
tot Beythe Istuan Predi-
cator által.

(Záródisz.)

Nyomtatot Velágos Va-
rat Manlius Janostul

M. D. LXXXII.

¹ Kóbori I. marosvásárhelyi tanár szíves közlése nyomán.

Nyolczadrétű 48 számozatlan lap A—F jelzéssel.

Szabó K., Id. m. I. 199. sz.

A marosvásárhelyi ev. ref. kollégiumi könyvtár egyetlen példánya.¹

1584.²

III. Beythe István Eztendő által való Vasarnapi epistolak Magyarázattokkal stb.

Német-Ujvár, Manlius J., 1584, 4°.

1a lapon a czím:

EZTENDŐ³

ALTAL VALO⁴

VASANAPI EPISTO-

lak, Magyarázattokkal őzue,

irattanak BEYTHE ISTVAN

Praedicator által.

(Záródísz.)

NYOMTATTA NYMÖT⁵

Uy Várat, Manlius Janos Kara-

chon honak 20. napjan.

1584.⁶

1b lap üresen.

¹ Kóbori I. marosvásárhelyi tanár szíves közlése nyomán.

² A szerző figyelmét elkerülte a legbecsesebb magyarországi Manlius nyomtatvány, Clusius Károly 1583. évi latin-magyar növényjegyzéke, melyet Fejérpataky László fedezett fel a németujvári szent ferenczrendi zárda könyvtárában.

A munka czíme:

Stirpium Nomenclater Pannonicus. Authore Carolo Clvsio Atrebante.

Nil natura parit casu, sed maximus Author

Vult nosci in rebus, quae sua facta docent.

Vos igitur medicae studiosi Pannonnes artis,

Has varias stirpes noscere ne pigeat.

Clusius illarum vulgari nomina voce

Scriptsit: vt hoc studium quilibet vsque iuuet.

S. (tephanus) B. (eythe)

Impressum Nemetvyvvarini per Johannem Manlium. Anno MDLXXXIII.

Kis nyolczadrét, 16 számozatlan lap.

Egyetlen példány. V. ö. Magyar Könyvszemle, 1883. évf. 102. l. Szerk.

³⁻⁶ Vörös színű nyomás.

2a lapon $[\]_2$ jelzéssel]: PIIS MINISTRIS || VERBI DIVINI...

245a lapon: NEKöd örök mennyey attya Isten, halakat adok || az the zent fiadnak az Christus Jesusnak alta || la . . .

246a lap 9. sorában: b. li. 22, es. fo. 221. fa b. li. 8. feyet. fol. 231. fa. b. lin. 22. töretik || [Záródisz.]

Negyedrét, olasz betűtípus, 4 számozatlan + 240 számozott + 2 számozatlan, összesen 246 lap, $\)_1$ A—O₀₀₄ jelzéssel, őrszavakkal és 1—240 lapszámokkal, laponként átlag 33 sorral, lapcímekkel, széljegyzetekkel és parallelszövegekből vett idézetekkel; címlapja háromféle betűtípussal, 1., 2., 7, és 10. sora vörös nyomással, keretdíszsel, négy sarkában a négy evangélista, felül az atyaisten alul a szentlélek, H. V. kezdőbetűkkel;¹ többi lapján számos négy sor magas fametszetű kezdőbetűvel.

Szabó Károly, Id. m. I. 212. szám.

7 példánya ismeretes: 1 a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában Budapesten, 1 az egyetemi könyvtárban Budapesten, 2 a református kollégium könyvtárában Pápán, 1 a református kollégium könyvtárában Sárospatakon, 1 az evangélikus liceum könyvtárában Sopronban, 1 címlap nélküli példánya pedig a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárában.

1584.

IV. Beythe István, Az Evangeliumok magyarázatii, kiket az kőröztyeni gyöleközetben eztendő által zoktak Praedikállani, reuidedön irattanak az Isten félő emböröknek lelkök vigasztalására, Beythe Istvan Praedicator által.

Német-Ujvár, Manlius J., 1584. 4°.

Példányom címlapja hiányzik.

2a lapon $[\]_2$ jelzéssel]: MAGNIFICO || DOMINO . . . BAL- || thasari Batthyani . . . Gratiam et pacem à Deo Patre . . .

221b lapon [Iii jelzéssel és 217. lapszámmal] a 13. sorban: ZENT HAROM= || SAG NAP UTAN HARMADIK || VaSarnapi Euangeliom, Luc. 15. . . .

315b lapon [Iiii₃ jelzéssel és 311 lapszámmal]: AZ NAGYOB || VETKEK KIK AZ NYOMTA= || tasban törtentek ezek. || [F]OL. 5. fa. 4. Li. 10. hasonlatosságot . . .

¹ A H. V. kezdőbetűk, mint a laibachi Krell-féle Postillán, Elze Tódor feltevése szerint a bécsi Vogtherr Henrikre utalnak.

316a lap 12. sorában; fo. 229. fa. a. li. 6. vöttek. || (Záródisz.)
316b lap üresen.

Negyedrét, olasz betűtípus, 4 számozatlan + 311 számozott + 1 számozatlan, összesen 316 lap,)(, A—Z, Aa—Zz, Aaa—Zzz, Aaaa—liiii jelzéssel, őrszavakkal és 1—311 lapszámokkal, laponként átlag 34 sorral, címekkel és szentírási idézetekkel, számos fametszetű kézdőbetűvel.

Szabó Károly, Id. m. I. 211. szám.

4 példányban van meg: 1 a református kollégium könyvtárában Sárospatakon, 1 gróf Fesztetics Tassziló könyvtárában Keszthelyen (csonka), 1 a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában Budapesten (a 3. laptól a 311. lapig), 1 a református kollégium könyvtárában Pápán (a 9. laptól a 311. lapig).

V. Beythe István, Az zentők Fő Innepiiről valo Evangeliomok . . .

Német-Ujvár, Manlius J. 1584. 4°

1a lapon a cím:

AZ ZENTÖK ¹

FŐ INNEPIIRÓL ²

VALO EVANGELIO=

mok, magyarazattokkal özue, ez=
tendő által, az zegeny, egyigyő
kőrdztyenőknek értelmére, iratott

Beythe Istuan Praedica=

tor által,

(Záródisz.)

Nyomtatot Manlius János által, Ni= ³

mőt Vij Várat.

M. D. LXXXIV.

1b lap üresen

2a lapon [A₃(!) jelzéssel]: NAGYSAGOS ES || NEMZETÖS
AZZONYA- || nak, Zrini Dorotthya azzonak . . .

4a lapon a 21. s következő sorokban: Kőlt az nagysagtok
varaSban Nymőt Vy Varat, || Karachon hauanak eISő napyán.
1584. eztendőben || NagySagod || Zegeny alazatos zolgaya, || Beythe
Istuan. || 4b lap üresen.

¹⁻³ Vörös nyomással.

5a lapon [A jelzéssel és 1 lapszámmal]: ZENT ANDRAS || INNEPEN VALO, EVANGELIOM, || Matth. 4. Andrasnak az Apostolságra || való hiuataláról. || (A)Z időben: . . .

103b lapon (Bb₃ jelzéssel és 99. lapszámmal): Zent Marton || ZENT MARTON || INNEPEN VALO PRAEDICATIO, || Euangeliom. Luc. 12. Isten orzagára || való vigyazasrol. || (M)ONda az Vr az eu tanytuá || nýnak: . . .

112a lapon: NYOMTATOT || NIMÖT VYVARATT, KIS || AZZONY HAVANAK . . . MANLIVS JANOS || ALTAL. ||

112b lap üres.

Negyedrétű, olasz betűtípus, 4 számozatlan + 107 számozott + 1 számozatlan = 112 lap, A, A—Dd₄ jelzéssel, őrszavakkal és 1—167 lapszámmal, átlag 31 sorral, címlapja háromféle betűtípussal, 1., 2., 9. és 11. sora vörös nyomással, kerettel, számos négy sor magas fametszetű kezdőbetűvel, címekkel és szentírási idézetekkel.

Szabó Károly, Id. m. I. 213. szám.

6 példánya ismeretes: 1 a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában, 1 a református kollégium könyvtárában Sárospatakon, 2 teljes és 1 csonka példánya a református kollégium könyvtárában Pápán, 1 gróf Feszetics Tassziló könyvtárában Keszthelyen.

VI. Beythe István, Fő Innep Napocra Valo Epistolak magyarazatý . . .

Német-Ujvár, Manlius J., 1584. 4°

1a lapon a cím:

FÖ INNEP¹
 NAPOCRA VA-²
 LO EPISTOLAK MA=
 gyarazatý, eztendõ altal, irattanak
 BEYTHE ISTVÁN³
 Praedicator altal.
 (Záródísz.)
 NYOMTATOT NY=⁴
 môt Vy Varat, Manlius Janos altal,
 Karachon honak 17.
 napyan.

M. D. LXXXIV.

¹⁻⁴ Vörös színű nyomás.

1b lap üresen.

2a lap [(₂ jelzéssel): ELŐ ISTENEK || ZENT FIANAK, AZ UR || Jesus . . .

3b lap: AD PASTORES || DOMINICI GREGIS || . . .

27a lap [L₃ jelzéssel és 135. lapszámmal]: innepèn való Epistola. || CYÖMEVLCH || OTHO BODOG AZZONY, . . .

79a lap [Aaa₃ jelzéssel és 187 lapszámmal] 10. sorában: EZÖK AZ FŐ INNEP NAPO= || krol való Epistolák . . . 14. sorában: Amen. || [Záródisz.]

Negyedrét, olasz betűtípus, 4 számozatlan + 75 számozott + 1 számozatlan, összesen 80 lap,)(, Ff—Zz, Aaa jelzéssel, órszavakkal és 113—187¹ lapszámokkal, átlag 33 sorral, címlapja három nagyságú betűtípussal, 1., 2., 5., 7. és 11. sora vörös nyomással, az V. szám alatt leirthoz hasonló keretdíszszel, számos 4 sor magas fametszetű kezdőbetűvel, címekkel és szentírási idézetekkel.

Szabó Károly, Id. m. I. k. 214. szám.

7 példányban ismeretes, ebből két teljes példány az egyetemi könyvtárban Budapesten, 1 gróf Fesztetics Tassziló könyvtárában Keszthelyen (csupán utolsó lapja hiányzik); 5 példánya csonka: ezek közül 1 a református kollégium könyvtárában Sárospatakon, 3 a református kollégium könyvtárában Pápán, 1 a Magyar Nemzeti Múzeumban, melyből a 4., továbbá a 77—80. lapok hiányzanak.

Monyorókerék, 1588.

VII. Frankovics Gergely, Hasznos Es Fölotte szikseges könyv, az Isten fiainak és vtet felő hiueknek lelki vigasztalásokra es testi epöletökre szerzettöt . . .

Monyorókerék, Manlius J., 1588. 4°.

1a lapon a cím:

HASZNOS ES
FÖLOTTE SZIK-
SEGES KÖNYV, AZ ISTEN
fiainak es vtet felő hiueknek lelki vi-
gasztalásokra es testi epöletökre Szeretz-

¹ Vessd össze az V. számot, melynek 122 lapja van A, A—Dd, jelzéssel.

tetöt FRANCOVITH GERGELY D. által
Mellyben Sok rendbéli betegségek el-
len való oruoSSagok is bé vannak irua,
mellyeket Isten az ő nagy io voltabul
es aiandekából Embőröknek egeS-
Segekre rendölt.

Ecclesiast: 38.

Tizteld az oruoSt az SzikSegert.

1588. Eztendőben.¹

Kolofon: Nyomatot Monyorokereken Manlius Janos által.

Negyedrétű, 4 számozatlan + 118 számozott + 2 számozatlan, összesen 124 lap.

Szabó Károly, Id. m. I. k. 223. l.

A Magyar Tudományos Akadémia egyetlen példánya, a hova dr. Stahly Ignác főorvos ajándékából került.

1589.

VIII. Az Evangeliomoc es az Epistolak: melyeket Esztendő által szokták az keresztyéneknek . . .

Monyorókerék, Manlius J., 1589. 12°.

1a lapon a cím:

AZ EVAN-²

GELIOMOC,³

ES AZ EPISTOLAK:

Mellyeket ESztendő által Szok-

ták az Keresztyéneknek

Gyülekezetibe ol-

uaSni, es hir-

detni.

[Záródisz.]

NYOMTATTATOT⁴

Monyorokereken Manlius

Janos által.

M. D. LXXXIX.⁵

¹ Dr. Toldy László Budapest székesfővárosi főlevéltárnok szíves közlése nyomán.

²⁻⁵ Vörös nyomással.

1b lap üresen.

2a lapon [A₂ jelzéssel]: ADVENT EL- || SŐ VASARNA- ||
piara valo Epistola, || Roman: XIII. ||

¶ Ez ígeket írta Szent Pal || ApoStol, à Romabelieknek írt ||
Leuelenek: Tizenharmadik || reSzebe . . .

51a lap [I₃ jelzéssel] 13 s k. sorában: Euan: Matth. XXI. || ¶ Ezt
ez Euangeliomot: || kereSd az Aduent . . .

204b lap 7 s k. sorában: ō vele az ōrők bodogSa- || gra meheS-
Sünk, || Amen. || [Ugyanazon záródísz, mint a czimlapon.] Az ESztendő
altal való Euangelio- || moknak es EpiStolaknak || VEGE, ||

Tizenkettedrét, olasz betűtípussal, 204 számozatlan lap
A—Li¹ jelzéssel, őrszavakkal, lapszámok nélkül, átlag 23 sorral
(a 145a lapon 18 sor, a 204b lapon 12 sor), czimlapja négyféle
nagyságú betűtípussal, 1., 2., 9. és 12. sora vörös nyomással, az
evangéliumok czímirata nagyobb betűtípussal.

Szabó Károly, Id. m. I. 228. sz.

2 példánya ismeretes, 1 a református kollégium könyvtárá-
ban Budapesten, 1 csonka (két első és utolsó lapja hiányzik) az
egyetemi könyvtárban Budapesten.

1591.

IX. Salamon Királynak, az David király fiának: Markalffal
valo trefa beszedekek röüid könyue. Monyorókerék, Manlius J.,
1591. 8°.

1a lapon a czim:

SALAMON
KIRALYNAK, AZ
DAVID KIRALY FIANAK:
Markalffal valo trefa beszedekek rö-
uid könyue
[Fametszetü magyar czimer.]
Mindenek e vegre irattatnat meg, hogy
iot tanullyunk bēlole.
NYOMTATOT MONY-
orokōrōcken Manlius Janos altal.
Anno M. D. XCI.²

¹ Váltakozva A₁₋₈, B₁₋₄, C₁₋₈, D₁₋₄ stb.

² A Nemzeti Múzeumból Budapestről átküldött czimlapmásolat nyomán.

Nyolczadrét, olasz betűtípus, 32 számozatlan l., A—D jelzéssel.
Szabó Károly, Id. m. I. 247. sz.

Egyetlen példánya a Nemzeti Múzeum Széchényi-könyvtárában Budapesten.

Sicz, 1592.

X. Decsi Gáspár, Historia a Dávid királynak Uriasnak feleségével való vétkeiről, miképpen Dávid Uriast a Hadban Joab által Raba várossának vivásakor meg-öletete: azután Betsabét feleségül magának el-vőtte, Nathan Profetának meg-feddéséről, e mellett szép intesekkel mostanában ujonban versekben szerzetetett.

Sycz, Manlius J., 1592. 8°.

Szabó Károly, Id. m. I. 264. sz.

Egyetlen példányát sem ismerjük.

Monyorókerék, 1592.

XI. Enyedi György. Jeles szép Historia, a Tancredus királynak Leányáról, Gismundáról, és Gisquardusrol Király Cancellariusarol, és szerelem miat mind a kettőnek szörnyü haláláról.

Monyorókerék, Manlius J., 1592. 8°.

Szabó Károly, Id. m. I. 261. sz.

Egyetlen példányát sem ismerjük.

Sicz, 1592.

XII. Gosárvári Mátyás, Az régi Magyaroknak első Be-jövésekről való Historia: Atillával mikeppen telepettenek le Scambriában. És melly nagy vérontással érkeztenek be Pannoniában: es az utan sok egyéb országokba.

Sycz, Manlius J., 1592. 8°.

Szabó Károly, Id. m. I. k. 265. sz.

Egyetlen példánya sem ismeretes.

1592.

XIII. Hunyadi Ferencz, Historia a régi hires Trója városának tiz esztendőig való meg szállásáról és veszedelméről.

Sicz, Manlius J., 1592. 8°.

Szabó Károly, Id. m. I. k. 263. sz.

Egyetlen példánya sem ismeretes.

Monyorókerék, 1592.

XIV. Laskai János, Az Aesopus Életéről, Erkölcstéről, Minden Fő Dolgairól, és Haláláról való Historia. Kit Laskai János, az Debreczeni Mester Görögből, és Deákból Magyar Nyelvre fordított.

Monyorókerék, Manlius J., 1592. 8°.

Szabó Károly, Id. m. I. k. 260. sz.

Egyetlen példánya sem ismeretes.

Sicz vagy Monyorókerék, 1592.

XV. Pathai István, Az Sacramentomokrol in genere. Hely és a nyomtató neve nélkül. 1592. 8°.

Nyolczadrétű, 16 számozatlan + 153 számozott + 3 számozatlan, összesen 172 lap, A—Y₄ jelzéssel, őrszavakkal és lapszámokkal.¹

Szabó Károly, Id. m. I. k. 266. sz.

4 példánya ismeretes, 1 a Magyar Nemzeti Múzeumban Budapesten (Jankovics-gyűjtemény), 1 a református kollégium könyvtárában Debreczenben, 1 a református kollégium könyvtárában Sárospatakon (címlapja kézírással van kiegészítve), 1 néhai Nagy István könyvtárában, melyet 1870-ben List és Francke lipcei antiquáriusok vásároltak meg. (Címlapja s néhány lapja hiányzik.)

Monyorókerék. [1592.]

XVI. Tinódi Sebestyén, Buda várossának veszedelméről és Török Bálint fogságáról való Historia.

Monyorókerék, Manlius J., év nélkül [1592.]. 8°.

Szabó Károly, Id. m. I. k. 262. sz.

Egyetlen példánya sem ismeretes.

Sicz, 1593.

XVII. Bock Mihály, [Beteg lelkeknek való füves kertecske].²

Sicz. A könyvnyomtató neve nélkül [Manlius J.]. 1593. 12°.

Szabó Károly, Id. m. I. k. 274. sz.

Csonka példánya a református kollégium könyvtárában Sárospatakon.

¹ Szinyei sárospataki tanár úr szíves közlése nyomán.

² Szinyei sárospataki tanár úr szíves közlése szerint címlap nélkül, jelzésekkel és őrszavakkal, lapszámok nélkül.

XVIII. Habermann János, Hetetszaka mindennapra megirattatott Imadságok, kik őszuű szerzettenek, Auenarius Janos Doctor által, fordeitattanak pedig, magiarra Szalaszezi Giörgi prae-dicator által.

Sicz, Manlius J., 1593. 12°.

1a lapon a czím:

HETETSZAKA
MINDEN-
NAPRA MEGH
IRATTATOTT IMAD-
Ságok, kik őszuű Szer-
zettenek, Auenarius Ja-
nos Doctor által, fordeitat-
tanak pedig, magiarra,
SzalaSzezi ¹ Giörgi prae-
dicator által.

[Záródísz.]

I. TheSs. 5.

Szűntelen imadkozza-
tok, es mindenbē az Isten-
nek, halakat adgiatok.

M. D. CXIII.

1b lap űresen. 2a lapon [A₂ jelzéssel]: AZ TEKENTETES || NEMZETES ES NAGI || Ságos Salmis es Neuburgi Groff || Magdolna aSzSzonnak, á teken- || tētős, nemzetes es NagiSágos Poppel Laszlo Vramnak, Lobko- || uiczának Szabados vranak, annak || felőttő, Zbironak, Prix es Kiraly || vduarhelének vranak: . . .

4a lap 8. sorában: Kőlt MuraiSzombatban, || Szent Giörgi napian, Ezőr || őtszaz es kilenczuen Shzar- || omban. || Thi Nagy- Ságok- || nak alazatos || Lőlki szolgália. || SzalaSzezi Giörgi || Prae-dicator. ||

4b lap űresen. 5a lapon: I. || TEMPLUMBA || MENVEN IGI KELI || Istennek kőniőrdőgni. || . . .

251a lapon [t₃ jelzéssel és 247. lapszámmal] a 10 s kk. sorban: [min]dőn te Szentiddel, mind őrőkken őtőkke. || AMEN. || [Záródísz.]

¹ SzalaSzezi (kis betűkkel).

320b lapon a 15. s kk. sorban: AMEN. || [Záródísz.] SICZBEN NYOMTATTA || Manlyus Janos. || M. D. XCIII. ||

Tizenkettedrét, olasz betűtípus, 4 számozatlan + 247 számozott + 69 számozatlan, összesen 320 lap, A—Z, a—z, Aa—Gg [A₁—8, B₁—4, C₁—8, D₁—4 . . .] jelzéssel, őrszavakkal és 1—247. lapszámmal, átlag 22 sorral, címekkel, címlapján 3 nagyságú betűtípussal szegélydíszben, 2a és 251b lapján fametszetű kezdőbetűkkel. A Magyar Nemzeti Múzeumnak rendelkezésemre bocsátott teljes példánya a nyomtatás idejéből való aranyozott bőrkötésben van, melynek előlapján a keresztben függő Megváltó aranynyomásban, alatta 1594. évszám, hátsó lapján a megfeszített Jézus képe látható.

Szabó Károly, Id. m. I. k. 272. sz.

Két példánya ismeretes, 1 a Magyar Nemzeti Múzeumban (Széchényi-könyvtár), 1 gróf Batthyány könyvtárában Gyulafejérvárott.

1593.

XIX. Heltai Gaspar, Vigasztalo Könyvetske Keresztyeny intessel es tanitással, mikeppen kellyen az embernek készülni keresztyeni es bodog è Vilagbol valo kimulasahoz: Apocal. 14. Beati mortui, qui in Domino moriuntur.

Sicz, Manlius J., 1593. 12°.

1a lapján a czim:

VIGAZSTA-
LO KÖNYVETSKE
KereSztyeny intessel es
tanitaSSal, mikeppen kel-
lyen az embernek keSz-
ülni kereSztyeni es bo-
dog è Vilagbol va-
lo kimulaSa-
hoz:

[Záródísz.]

Apocal. 14.

Beati mortui, qui in

Domino moriuntur.

M. D. XCIII.

1b lapja üres. 2a lapján [A₂ jelzéssel]: EGREGIIS AC NO-
bilibus Dominis, Domino || Thomae Czipnik Sac. Caes. Re- ||

giaeque MaieStatis TriceSimarum || regni Sclauoniae Supremo
praefe- || cto: etc. Neenon Domino Bene- || dicto Koronghi . . .

14. lapján: [O]MNIBUS || hominibus, || Egregii at- || que No-
biles || viri, in hac || mortalitate peregrinanti- || bus, moriendum
eSSe, . . . 5a lap 3. s kk. soraiban: declarare poSSim. Actum ||
Sýczini die Philippi et || Jacobi Anno 1593. || E. D. V. || Studio-
SiSSs: || Joannes Manlius || Typographus. || 5b lapja üres. 6a lapon
[A₅ jelzéssel]: VIGAZSTA- || LO KÖNYVETSKE || kereSztýeny
inteSSel es ta- || nitaSSal, . . . 45a lapon [H jelzéssel] AZ öTÖDIC
VIGAS- || ztalas. Hogy noha à TeSt || meghal es eltemetöttic: ||
De azert az vtolSo na- || pon iSmet fel- || tamad. || . . . 110b lap
20. s kk. sorában: SICZBEN NYOMTATTA || Manlius Janos. ||
M. D. XCIII. ||

Tizenkettédret, olasz betűtípus, 110 számozatlan lap A₂—T₂
[A₁—8, B₁—4, C₁—8, D₁—4 stb.] jelzéssel, órszavakkal, lapszámok
nélkül, átlag 22 sorral, címlapján három nagyságú betűtípussal,
2a lapján 5 sor magas fametszetű kezdőbetűvel, címlapján
keretdíszszel.

Szabó Károly, Id. m. I. k. 271. sz.

3 példánya ismeretes, 2 a Magyar Nemzeti Múzeumban,
ezek egyike csonka, 1 a református kollégium könyvtárában
Sárospatakon.

Német-Ujvár, 1593.

XX. Pathai István, Az Sakramentomokrol in genere.

Hely nélkül [Német-Ujvár]. A könyvnyomtató neve nélkül
[Manlius J.]. 1593. 8°.

1a lapján a cím:

AZ SACRA-
MENTOMOK-
ROL IN GENERE.
ES KIVALDKEP-

PEN AZ VR VACHORAJA-

rol valo köniuechke melben ker-
dezkedeSeknek es feleleteknek forma-
iaban, az keresztyeni tőkelleles es igaz
vallas, az VR ChriStuSnak teSte etele-
nek es vere italanak igaz ertelmetől,

be foglalaltatik: es minden rendbeli te-
uelgeSek ellen, Szent iraSnak igaz
magyarazattal való hellieiuel
megh erõSsittetik.

(Záródisz.)

PATHAI ISTVAN, PA-
pai Praedicator által.

AMNO, cIo. Io. xciii.

1b lapon: Participatio quae cum ChriSto: quomodo Sacra ||
Coena pio populo Sumpta Salubris erit. || . . . 13. sorában: Ste-
phanus Beithe Superatt. || 2a lapon (A₂ jelzéssel): AZ TEKENTE ||
TES ES NAGYSAGOS || Enningi Teörök Istuannak, Hu- || nyad
varmegyének örökös ISpannya- || nak . . . 13. sorában: [A]Z THE
NA- || gySagod kegyeS- || Sege es az ISten || igeie hez valo zë ||
relme, . . . 11b lap 5. s kk. soraiban: [diadal]mat, AMEN. Kõlt
Papan te || N. varoSaban CHRISTVS || vrunk szûleteSe vtan 1. 5. 9. 2.
ez || tendõben. Mind Szent Haua- || nak ötödik napian. || The N.
alazatos || Praedicatora. || Pathai Istuan. || 12. lapja üres.

13a lapon (C jelzéssel és 1. lapszámmal): MICSODA AZ ||
SACRAMEN- || TVM. || Az Sacramentum Semmi nem egy- || eb . . .
52b lap (40. lapszámmal) 13. s kk. soraiban: E(!)xtra vSum diui-
nitus in- || Stitutum nihil habet ratio- || nem Sacramenti. || . . .

124a lap (112. lapszámmal) 6. s k. sorában: Mire valo hat
Sz Palnak || amaz mondaSa ChriStusrol: || 158a lap (146. lapszám-
mal) 8. és k. sorában: Ha valami izonyu lata- || Sokat láth. ||
165b lap (Y jelzéssel és 153. lapszámmal) 5. s kk. soraiban: Ioan. 6.
Qui credit in me, habet vi- || tam aeternam: azaz, à ki hizen en ||
bennem örök eleti vagyon . . . 14. s kk. soraiban: Amen, Amen ||
(. . .) || FYNYS. || (Záródiszül három keretlécz egymás felett.)

166a lapon (Y₂ jelzéssel): ADMONITIO AD || Lectorem. || . . .

168a lap 22. s kk. soraiban: megh igazeithattya. Elly azert
ezzel kerezty- || en ember, es dicherd az Vr IStent, az ü Szent ||
Fya által. Amen; || 168b lapja üres.

Nyolczadrét, olasz betütípus, 12 számozatlan + 153 szá-
mozott + 3 számozatlan, összesen 168 lap, A—Y jelzéssel, órsza-
vakkal s 1—153 lapszámmal (közben számos sajtóhiba), átlag
23—25 sorral, címekkel: AZ SACRAMEN. || TOMOKROL. || AZ

VR VACHO- || RAJAROL. || AZ BORNE- || MIZAROL. ||, lapszéli tartalommutatókkal és idézetekkel, címlapján 3 nagyságú betűtípus keretléczen, 2a lapján 5 sor magas fametszetű kezdő betűvel.

Szabó Károly, Id. m. I. k. 276. sz.

4 példánya ismeretes, 1 a Magyar Nemzeti Múzeumban (Széchényi-könyvtár), 2 az Erdélyi Múzeumban Kolozsvárott, 1 a református kollégium könyvtárában Kolozsvárott.

Sicz, 1593.

XXI. Vizaknai Gergely, Az keresztyeni Tudomannak egnehany fő Articulosirol valo könyueczke az együgü keresztieneknek eppületekre.

Sicz, Manlius J. 1593. 12°.

(Azon példánynak, melyet használni alkalmam volt, hiányzott a címlapja.)

1b lapja üres.

2a lapon [A₂ jelzéssel]- EGREGIO AC || NOBILI DOMI- || NO LUCAE IVANCZY, || Domino Patrono et Mecae- || nati Suo Summa obser- || uantia colendo. || [E]GREGIE || atque Nobi- || lis Domine || Iuäczy, . . . 8a lapon: In posterum, Si dabitur || occaSio . . . A 6. sorban; [ma-]gisque laetetur: Actü Schü- || czini die 15. Juny, Anno || poSt incarnatum Christum || 1593. || E. D. V. || addictiss. Seruitor || Joannes Manlius || Typographus. || 8b lap üres. 9a lapon [B jelzéssel]: AZ ISTEN- || RôL. || [A]Z KERE- || sztieny tudo- || mánnac, mely || Isteni . . . 65a lapon [L₅ jelzéssel] a 12. s kk. sorban: MIVEGRE TEREM- || tette az VR ISten || è vilagot. || AZ VR ISten, . . . 105a lapon [S jelzéssel]: SZENT AM- || BRVS, ES SZENT || Agoston vallas tetele. || TEged ISten dichirünc: Te- || ged VRnae vallunc. || . . .

107. lapon: IMADSAG. || [Ö]RôC mindenható VR || ISten, mi mennyei Szent || Atyanc, . . . A 18. sorban: AMEN. || [Záró-
dész.] FINIS || 107b lapon: SICZBEN NY- || OMTATTA || Manlius Janos. || M. D. XCIII. || [Felöl és alöl kettös szegélylécz.] 108. lap üresen.

Tizenkettedrét, olasz betűtípus, 108 számozatlan lap A₂—S jelzéssel [A₁—8, B₁—4, C₁—8, D₁—4 stb.], őrszavakkal, lapszámok nélkül, átlag 21, ajánlása 18 sorral, az utóbbi nagyobb betűkkel

a 2a és 9a lapokon fametszetű kezdőbetűkkel, melyek elseje 5 sor, a második 6 sor magas.

Szabó Károly, Id. m. I. 273. sz.

2 példánya ismeretes, 1 a református kollégium könyvtárában Sárospatakon, 1 a Magyar Nemzeti Múzeumban (Széchényi-könyvtár), ez utóbbiból a címlap hiányzik.

Német-Ujvár, 1595.

XXII. Beythe András, Fives kőnűv. Fiveknek es faknac nevökröl, természetökröl, es hasznokrul irattatot es szöröztetöt magar nyelvön az fő doctoroknak es természet tudo orvosoknak DioScoridesnek es Matthiolusnak bölts irasokbul.

Német-Ujvár, Manlius J. 1595. 49.

1a lapon a cím:

FIVES KÖNŰV.
FIVEKNEK ES
FAKNAC NEVÖKRÖL,
TERMEZETÖKRÖL ES HASZNO-
krul irattatot es szöröztetöt Magar nyelvön az
fő Doctoroknak es természet tudo or-
vosoknak DioScoridesnek es
Matthiolusnak bölts
irasokbul.

[Záródísz.]

BEYTHE ANDRAS ALTAL.
Ecclesiastic; 38.

ISTENTŐL VAGYON MINDEN

orvosSagh, mely az kiralyoktul veSzön aiandekot: az orvos Doctoroknak az ő tudománya föl magasztallya az ő feiet: es az NagySagoSSaknak tekintettyök elöt megh tisztöltetik.

Az fölSeges ISTEN földből, terömtötte az orvosSagot, mellyet az ertelmes Embör meg nem vtal.

[Záródísz.]

1 5 9 5.

1b lapon: EPIGRAMMA || AD LECTOREM, STUDIO- || Sum Medicinae. || . . . 10. és kk. sorban: Andreas Beythae de kő: ||

servus JESV CHRI- || STI crucifixi. || . . . 2a lapon [A₂ jelzéssel]: Az kőröztyen olvaSonak. || MAGYAR NEMZETBŐL VALO || Kőröztyen olvaSonak: . . . 2b lap 18. s k. sorában: . . . Irtam Nimet Vj- || varat 16. Martj. 1595. Eztendőben. ||

8a lap 6. sorában: Zölő tü, Vitis vinifera. 134. || [Össze-fonódott dísz.] 8b lap üresen. 9a lapon [C jelzéssel]: FIVES KõNüV. || KEK LILIVM- || NAK. || . . . 31a lapon [H₃ jelzéssel és 22. lapszámmal]: FIVES KõNüV. || CITROMNAK. || Nevezetj || Deiakul, Medica, Malus citria, Magyarul, || Czitrom. || . . . 142b lapon [Nn₂ jelzéssel és 133. lapszámmal]: FIVES KõNüV. || Nevezetj. || Deiakul, Cnicus, Cartamus, Crocus. || Magyarul: Saffrany. || . . . 144b lapon [135. lapszámmal] a 11. s kk. sorban: [JE-]SVS CHRISTVSERT: || hogy tavozhaSSanak || az vetkektől, || Amen. || VEGE || [Záródísz.]

NYOMTATATTOT NYMET VJ- || varatt, Manlius Janos által M. D. XCV. ||

Negyedrét, olasz betűtípus, 8 számozatlan + 136 számozott¹ = 144 lap, A₂—N₃ jelzéssel,² órszavakkal s 1—135. lapszámmal, átlag 24—27 sorral, a lapczimmel együtt számítva, címlapján 3 nagyságú betűtípussal, 2a lapján 5 sor magas fametsetű kezdőbetűvel.

Szabó Károly, Id. m. I. k. 278. sz.

5 példánya ismeretes: 1 az egyetemi könyvtárban Budapesten, 1 a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában, mindkettő teljes; ezenkívül még 1 a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában, 1 a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában, 1 a Teleki-könyvtárban Maros-Vásárhelyt, mindhárom csonka.

1596.

XXIII. Fabula, Szaz Fabvla, Mellyeket Aesopvsból és egyebnyen egybe gyötet, es ószve szörzet à Fabulaknak ertelmeuel egyetembe. Heltai Gaspar.

Német-Ujvar. Manlius J., 1598. 80.

¹ A 7. lapszám kétszer, a 38. kétszer, a 91. kimaradt, a 117. kétszer, a 118. kimaradt, tehát összesen $8 + 135 + 1 + 1 - 1 = 144$. lap.

² Az F jelzés kétszer, F₃ helyett F₅, E₃ helyett E₅ sajtóhibák.

1a lapon a cím:

SZAZ FABVLA
Mellyeket Aeso-
PVSből, ES EGY-
EBÜNNEN EGYBE GYÜ-
TET, ES ŐSZVE SZŐRZET
à Fabulaknak értelmeuel
egyetembe.

HELTAI GASPAR.

[Záródisz.]

NYOMTATTATOT NIMET

Vivarat Manlius Janos

által

1596.¹

Nyolczadrét, olasz betűtípus, 144 számozatlan lap A—S jelzéssel, címlapján a 2., 3., 4., 8. és 9. sorok, valamint az évszám veres nyomással.

Szabó Károly, Id. m. I. k. 285. sz.

Egyetlen példánya a Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi-könyvtárában.

Keresztur, 1598.

XXIV. Agenda, azaz szentegyházi Tselekedeteknek avagy szentségeknak és egyéb egyházi szolgálatok kiszolgáltatásának módja. Keresztur, [Manlius J.] 1598.

Szabó Károly. Id. m. I. k. 303. sz.

Egyetlen példánya sem ismeretes.

1598.

XXV. Summaia Azoknak az Artikolosoknak, kikreul vetekeodesek tamadtanak az Augustana Confessioban valo tanettek között, es akkik ez keovetkeozendo irasban (mely az Eggyessegnek könyuebül Magyar nieluen irattatott) Isten igeienek tanettasa zerent es az hűtnek egienlő folyasa zerent Isteni felelemmel meg magyazattanak. Ecclesiastici 4. Mind halalig viaskodgyal az igazsagert, es az Isten meg győzi erted az the ellensegidet. Anno M. D. XC VIII.

¹ A Nemzeti Múzeumtól kapott címlapmásolat nyomán.

Kis nyolczadrét, A—L₄ jelzéssel, tíz és fél íven 84 számo-
zatlan lap.

Kolofon: Nyomtatott Kerezturat Manlius Janos által.¹

Szabó Károly, Id. m. I. k. 304. l.

Egyetlen példánya a püspöki könyvtárban Kassán.

Sárvár, 1600.

XXVI. Magyar István, [Az iol es bodogul valo meghalasnak
tudomanyarul irattatot kézbeli könyuetske],

Sárvár. A könyvnyomató neve nélkül [Manlius J.]. 1600. 8°.

A címlap és Aii lap hiányzanak.

Az *a* [Aiii] lapon: DEDICATORIA. || nos cum in omni ten-
tationum genere, tum maximè in agonis periculo conSolatur.
Ea- || dem namque Sola docet hominem . . . A *6b* lapon:
[Sa]lutis participem faciat. AMEN. Datum Sar- || varini, in feSto
Decolationis Joannis BaptiStae, || qui dies lugubri habitu deplorat,
miSerabi- || lem Ludouici Regis Hungarorum cladem. || Anno vir-
ginei partus M. D. C. || Gen. et M. D. V. || Seruitor addictissimus ||
Stephanus Magyarinus. || Senior in EccleSia JESV || ChriSti verè
Catholica, || *7a* lapon: AZ KERESZTIEN OL- || uaSonak. || AZ
nyomtatásban helyen helyen || vetec eSet, keresztien oluaso, . . .
8. lap üresen.

9a lapon [B jelzéssel és 1. lapszámmal]: AZ JOL ES BO- ||
DOGVL VALO MEG || HalaSnak tudomaniarul irat- || tatot kézbeli
köny- || uetske. || [M]INDEN MeSter- || Séget . . .

54b lapon [Mii jelzéssel és 46. lapszámmal] az 5. sorban:
[C]HriStus kiraly ember S Isten || Ki Soc Szidalmat Szenueduen ||
KereSzt fára feSzittetél. || . . .

154a lapon [146. lapszámmal] az 5. sorban: az iSzteSSég,
ditSiret, és || bírodalom mind ő- || rökön öröké. || AMEN. [Záró-
dizsül egy angyalfő.]

154b lapon: AZ HALALNAC JOETE E- || lör (!) valo kőniörges. ||
Az Atya Istenhez. || [M]ENnyei örök mindenható atya Isten, || ki
á te örök Fiaddal es Sz. Lelkeddel . . .

Nyolczadrét, olasz betűtípus, 8 számozatlan + 146 számo-
zott + 1 számozatlan = 155 lap, (miből a címlap, A₂ lap és az

¹ A püspöki irodából küldött címlapmásolat nyomán.

utolsó lap hiányzanak), A—Z, a—o jelzéssel, órszavakkal és 1—146 lapszámokkal, átlag 22 sorral, lapcímeikkel, lapszéli összefoglalásokkal és bibliai idézetekkel, az Epistola dedicatoria apróbb betűkkel, a 9a és 104b lapokon egy-egy öt sor magas kezdőbetűvel.

Szabó Károly Id. m. I. k. 315. sz.

Egyetlen csonka példánya gróf Festetics Thassziló könyvtárában Keszthelyen.¹

1602.

XXVII. Hunnius Aegidius, Az Igaz Aniaszentegyhazrol, es ennek feieról az Christvsrol: Ismeg az Romai Aniaszentegyhazrol, es ennek feieról az Romai Paparol valo Articulus, kerdesekkel es feleletekkel, az Prophetac es Apostoloc irasibol ki szedetet, melyben az regi es mostani Papa szekit oltalmazoknac hýaban valo irasi, es Argomentomi refutaltatnac es meghamissitatnac . . .

Sárvár, Manlius J., 1602. 4°.

1a lapon a czim:

AZ IGAZ ANIA-
SZENTEGYHAZROL, ES
ENNEC FEJERÔL AZ CHRISTVS-
rol: ISmeg az Romai AniaSzentegyhazrol, es
ennec feieról az Romai Paparol va-
lo Articulus,
KERDESECKEL ES FELELETEC-
kel, az Prophetac es ApoStoloc iraSibol ki Szedetet,
melyben az regi es moStani Papa Szekit oltalmazoknac
hýaban ualo iraSi, es Argumentomi refutaltat-
nac, es meghamiSsitatnac.
IRATTATOT AEGIDIVS
Hunnius, az Szent iraSnak Doctora es
ProfeSSora altal.
[Záródiszül angyalfej.]
Nyomtattatot Saruarat,
Az Tekentetes es NagySagos Illyeshazi ISTuan
VR költSegen,
MANLIVS JANOS ALTAL,
ANNO M. D. CII.

¹ A könyvtár kezelője, Sárkányi József úr, szíveségéből kikölcsönzött példány alapján.

1b lap üresen. 2a lapon (A₂ jelzéssel): AZ TEKINTETES || ES NAGYSAGOS PALFFI || KATALIN ASZONYNAC, . . . A 13. sorban: [MIVELHOGY NAGYSAGOS || ASzSzonyom az mi ellenkezőinc az || Papistac, . . . 29b lapon (h jelzéssel) a 16. sorban: [boldogSa-]got, Amen. Galantan 1. Martÿ. Anno Domini 1601. || NagySagod || alazatos || Szolgaia || ESzterhas Thamas. || 30a lapon: AZ CHRISTVS- || NAK EZ FÖLDÖN VI- || TEZKÖDÖ ANIAZENT-EGY- || hazarol kerdeSek es feleletek. || 130a lapon [Cc jelzéssel és 201. lapszámmal] a 25. sorban: E(!)rre az PapaSoc azt felelic, hogy az külö- || bözes, elSzakadozas, es E(!)retnekseg, az || Eccle- || 191a lapon [SS₂ jelzéssel és 323. lapszámmal]: AZ KÖNYVNEC || MASODIC RESZE, AZ || ROMAI ECCLESIAROL, ES || ennek feieröl az Antichri- || StuSrol. || . . . 320b lapon [Dddd₃ jelzéssel és 582. lapszámmal] a 20. sorban: JeSuSnac ditSöSeges el iöuteleuel. Mely dolog, || hogy hamarSaggal meglegyen, az || ISTent arra tellyes Sziu- || bö! keriuic. || VEGE. ||

Kis negyedré, olasz betűtípus, 29 számozatlan + 291 számozott = 320 lap, a—h, A—Dddd₃ jelzéssel, órszavakkal és 9—582 lapszámmal, átlag 28 sorral (a 2a lapon 21, 320b lapon 24 sor), lapcímeikkel, cím lapja három nagyságú betűtípussal, fametszetű ékitménynyel, 2a és 3a lapján fametszetű kezdőbetűkkel.

Szabó Károly, Id. m. 1 k. 378. sz.

8 példánya ismeretes, 1 a papnevelő-intézet könyvtárában Szombathelyen, 1 gróf Festetics Thassziló könyvtárában Keszthelyen, 1 a Radvánszky-könyvtárban Radványon, 1 a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában (csonka), 1 a református kollégium könyvtárában Kecskeméten (csonka). 1 a református kollégium könyvtárában Pápán (csonka), 1 a liceumi könyvtárban Sopronban (csonka), 1 az ev. liceum könyvtárában Késmárkon.

TÁRCZA.

ÉVNEGYEDES JELENTÉS A M. N. MÚZEUM SZÉCHÉNYI-ORSZÁGOS- KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1905. ÉV ELSŐ NEGYEDÉBEN.

I.

A *nyomtatványok osztályának* anyaga a lefolyt évnegyedben köteles példányokban 2894 db, ajándék útján 127 db, vétel útján 134 db, áthelyezés útján 16 db, összesen 3171 darab nyomtatványnyal gyarapodott. Ezenfelül köteles példány czímén beérkezett: gyászjelentés 1744 db, zárszámadás és üzleti jelentés 351 db, egyházi körlevél 97 db, perirat 38 db, hivatalos irat 263 db, műsor 632 db, alapszabály 247 db, színlap 2793 db, falragasz 1576 db, vegyes 672 db, összesen 8413 darab apró nyomtatvány.

Vételre fordítottatott 1412 korona és 79·25 márka.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a könyvtár anyagát: Áldásy Antal, Bába-Kalauz szerkesztősége, Balogh Jenő, Biblioteca e museu da Marinha, Rio de Janeiro (2 db), Budapest székesfőváros tanácsa, Budapest székesfőváros statisztikai hivatala, Dézsy Dénes Ozdola, Dollinger Gyula, Erdélyi Kárpát Egyesület Kolozsvár, Érseki iroda Eger, Kalocsa, Farkasfalvi Imre, Földművelésügyi m. kir. miniszterium, Főrendiházi iroda (7 db), Fraknoi Vilmos, Gurányi László Újpest (5 db), Herczegprimási iroda, Hist. Verein für Steiermark Graz, Imperial University Tokyo (3 db), Ince Henrik, Izr. magyar irodalmi társulat, Kaiser. Akademie der Wissenschaften Krakau, Kassai Múzeum igazgatósága, Katona Lajos (2 db), Képviselőházi iroda (12 db), Kereskedelemügyi m. kir. miniszterium, Kir. kath. főgymnázium igazgatósága Pozsony, Közgazdasági Közlemények szerkesztősége (2 db), K. u. K. Haus-, Hof- und Staats-Archiv Wien, Loesche Georg Wien, M. kir. állami számvevőszék elnöke (2 db), M. kir. földtani intézet (3 db), M. kir. országos meteor. s földm. intézet (6 db), M. N. Múzeum irodája, Magyar Tud. Akadémia, Márki Sándor

Kolozsvár (3 db), Miskolczi keresk. és iparkamara, Móricz Pál Debreczen, Múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelősége (3 db), Myskovszky Emil Mecsek-Szaboles, Pannonhalmi főapát, Pénzügyi Hírlap szerkesztősége, Putnam Herbert Washington, Roth Gyula New-York, Rothschild-sche Bibliothek Frankfurt a. M., Smithsonian Institution Washington, Statist. Central-Commission Wien (4 db), Szendrei János, Szinnyi Ferencz, Todorán Endre Szamosujvár, Turopolje nemes község Zágráb, Vallás és közokt. m. kir. miniszterium, Varjú Elemér, Velösy Lipót, Veszprémi káptalan, Westpreussisches Provinzial-Museum Danzig, Zsemley Oszkár Tiszolcz, Zsilinszky Lajos Szentendre (3 db).

A könyvtár helyiségeiben 13,133 egyén 31,578 kötet nyomtatványt, kölcsönzés útján pedig 679 egyén 1114 kötetet használt.

Az új rend következtében, hogy az olvasóterem délután négy óráig áll a közönség rendelkezésére, ezen meghosszabbított idő alatt, vagyis délután 1—4 óráig, a lefolyt évnegyedben 5918 egyén látogatta az olvasótermet.

A lefolyt negyedévben 2309 munka osztályoztatott, melyekről összesen 2943 czédula készült. Kötés alá készítettett 554 mű 768 kötetben.

A köteles példányok átvételére berendezett helyiségben ezen idő alatt 583 csomag érkezett; ugyaninnen 548 levél expediatott, a miből 247 reklamálás volt. Az 1897. XLI. t.-cz. intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosok ellen peres eljárás megindítása 12 esetben kéretett.

II.

A *kézirattár* ajándék útján 2 kézirattal és 2 darab irodalmi levéllel, vétel útján 13 darab kézirattal, 48 darab irodalmi levéllel és 1 darab irodalmi analectával, vagyis összesen 15 darab kézirattal, 50 darab irodalmi levéllel és 1 darab irodalmi analectával gyarapodott.

Az ajándékozók közül Szontagh Antal Pulszky Ferencz egy levelével gyarapította gyűjteményünket, az Erkel-család pedig a 20,000 koronáért megvásárolt Erkel Ferencz-féle hagyatékot utólag kiegészítette Schubert »Die Nacht 1817« című zeneszerzeményének és Mosonyi Mihály Erkelt üdvözlő kardalának eredeti kézírataival.

Vételre összesen 125.10 korona és 11.40 márka fordított.

Szerzeményeink közül kiemelendők Karacs Teréz kézíratai, Borsiczky István 1832-iki követi utasíttatása Trencsén vármegyétől, Pyrker László »Tröst« cz. verse és Balassa Pál XVII. századi jezsuita írónk »Forma processus fori spiritualis etc.« cz. eddig ismeretlen művének kézírata. Az irodalmi levelestár nevezetesebb darabjai közt Barnay Lajos, Courtens Ferencz, Karacs Teréz,

Mainville-Fodor Josefina, Prielle Kornélia, Pulszky Ferencz és Tilgner Viktor levelei szerepelnek.

A negyedévi szerzemények feldolgozásán kívül a sűgő-könyvekből külön gyűjtemény alakítottatott s folytatottatott a betűrendes levelestár kiegészítése.

Az évnyegyed folyamán 10 esetben kikölcsönözött 19 kézirat és 25 irodalmi levél, 64 kutató pedig használt 151 kéziratot és 1 irodalmi levelet.

III.

A *hírlap-osztály* gyarapodása: köteles példányokból 224 évfolyam 23,248 szám, ajándék útján 1 évfolyam 52 szám, összesen 225 évfolyam 23,300 szám.

Az évnyegyed folyamán a könyvtárban 1372 olvasó 2559 kötetet, a házon kívül 22 olvasó 78 kötetet, összesen 1394 olvasó 2637 kötetet használt.

Czédulázottatott 53 uj hírlap és 297 évfolyam, átnézetett 225 hírlap 23,300 szám.

Kötés alá adatott 320 kötre való hírlap.

A köteles példányok, melyek a kimutatással (csomagban) beérkeztek, a gyarapodási könyvbe irattak és a nyilvántartási lapokra vezettettek; ezeken kívül a számonként beérkezett hírlapok is összegezve hetenként beirattak, betűrendbe osztályoztattak és elhelyeztettek. A csomagküldeményekben hiányzó hírlapszámok azonnal reclamáltattak és ezek is följegyeztettek; de időnként a kötés alá rendezésnél is megtörtént a reclamatio.

IV.

A *levéltári osztály* a lefolyt évnyegyedben ajándék útján 4, vétel útján 4754 darabbal s letétemény útján 3 családi levéltár anyagával gyarapodott.

Vételre fordított 9426·40 korona és 66·65 márka

Ajándékaikkal Pór Antal esztergomi praelatus-kanonok, B. Szabó László nemz. múzeumi gyakornok és id. Szinnyei József igazgató-őr, letéteményeikkel Bogay Elemér, Szinnyei Merse Pál és Tarányi-Oszterhuber Ferencz járultak az osztály gyarapodásához.

A törzsanyag gyarapodásából 140 db eredeti és 42 másolat esik a középkori iratok, 4521 db az újabbkori iratok, 47 db az 1848/49-es gyűjtemény, 4 db a nemesi iratok és 4 db a pecsétlenyomatok csoportjára.

Az osztály helyiségében 77 kutató 18,487 darabot használt; külső használatra kikölcsönözött 11 térítvényen 581 db irat és 8 db fénykép.

Az évnyegyed uj szerzeményei között első helyen kell megemlékeznünk a nyitraszerdahelyi Zerdahelyi család iratairól, a

melyekben a Múzeum Nyitra vármegye egy régi családjának okleveles emlékeinek jutott birtokába. A levéltár, melyet vétel útján szereztünk meg, a középkorból 8 db XIII., 49 db XIV., 62 db XV., 17 db XVI. századi eredeti iratot és 42 másolatot foglal magában. A középkori iratok csoportja ezenfelül még IV. László 1283-iki oklevelével, a győri káptalan 1307-iki kiadványával, mely Ottó király egy okleveléről tesz említést és Dancs zólyomi ispán 1337-iki oklevelével, végül egy Carvajal János bíbornok számára 1455-ben kiállított rendkívül érdekes utalványnyal gyarapodott, melyen a bíbornok sajátkezű aláírása és pecsétje látható.

Az újabbkori iratok között említésre méltó egy táblázat, mely az I. Ferdinánd gyermekeinek születésére és megkeresztelésére vonatkozó adatokat tartalmazza, továbbá Savoyai Eugénnek a Rákóczi-mozgalom tárgyában 1703. decz. 27-ikén kelt levele és Kölcsey Ferencz 1833. okt. 22-ikén Szatmár vármegye rendeihez intézett köszönő irata.

Az 1848/49-es gyűjtemény legnevezetesebb gyarapodása gróf Andrássy Gyula 5 db levele Kossuth Lajoshoz az 1849. év utolsó négy hónapjából és Kossuth Lajosnak az egyik levélre 1849. szept. 20-ikán irt válasza.

Pecsétgyűjteményünk a Nagybánya város XIV. századi pecsét-nyomójáról készített galvan-másolatokkal, valamint Nagy Lajos király lengyel királyi pecsétjének és az idősebbik Erzsébet királyné titkos pecsétjének galvan-másolataival gyarapodott.

Nemesi irataink új szerzeményei: 1. 1635. febr. 14. Sopron, II. Ferdinánd címerlevele Hettey másként Török Bálint részére. 2. 1636. július 30. Gyulafehérvár, I. Rákóczy György címerlevele Kresztely Márton részére. 3. 1659. szept. 23. Pozsony, I. Lipót címerlevele Saikovich Péter részére. 4. 1705. okt. 2. Bécs, I. József címerlevele Pavesich Imre részére. Ezekhez járul a Tarányi-Oszterhuber levéltárból a következő 3 db: 1. 1634. okt. 6. Ebersdorf, II. Ferdinánd címerlevele Horváth másként Tergosith János részére. 2. 1716. ápr. 16. Bécs, III. Károly címerlevele Tarányi Ferencz részére. 3. 1741. okt. 28. Pozsony, Mária Terézia címerlevele Oszterhuber János részére.

Családi letéteményeink a *Bogyay*, *Szinyei-Merse* és a *Tarányi-Oszterhuber* családok levéltáraival gyarapodtak; ezek letéteményezése által örök letétbe elhelyezett családi levéltáraink száma 75-re emelkedett.

Az újabb szaporulatok teljes feldolgozásán kívül folytattattott Kossuth Lajos iratainak revidálása és a gyászjelentések múzeumi anyagának feldolgozása. Ez évnegyedben nyert befejezést a törzsanyag középkori okleveleinek czédulázása, mely munka 1901. szeptember óta vette igénybe a levéltári személyzet egyik tagját.

A középkori oklevelek anyagáról 9079 czédula készült, ez a szám egyúttal az oklevelek darabszámát is mutatja. A további feladat e téren a családi levéltárak középkori okleveleinek czédulázása, ennek megtörténte után az oklevelek regesztázása.

A családi levéltárak közül befejezést nyert és most áll revideálás alatt a Berzeviczy család bárói ága levéltárának és a Tarányi-Oszterhuber család levéltárának rendezése. Ez utóbbinak anyaga 4 db. XVII., 60 db. XVIII., 112 db. XIX. századi iratot és 1 genealogiai táblát, összesen 177 darabot foglal magában. Folyamatban van az Antos és Goszthonyi családok levéltárának rendezése.

A BUDAPESTI MAGYAR KIRÁLYI TUDOMÁNY- EGYETEM KÖNYVTÁRA 1903-BAN.

A budapesti magyar királyi tudomány-egyetem könyvtárának 1903. évi állapotáról *Ferenczi Zoltán* igazgató a következő jelentést terjesztette a nmélt. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr elé:

A budapesti m. kir. tudomány-egyetem könyvtárának 1903. évi működéséről és állapotáról szóló igazgatói jelentésemet mély tisztelettel a következőkben teszem meg:

E jelentésem s az 1903. évi gyarapodási czímjegyzék is valamivel később jelenik meg a rendesnél, minek ismét csak nyomdai akadályok az okai; mert a nyomtatás kérdése, illetőleg költségeinek fedezésmódja újra felvetetett. Nagyméltóságod a gyarapodási czímjegyzék nyomtatását újra a könyvtár megterhelése nélkül méltóztatott elrendelni s így most már az akadály a további megjelenés elől el van hárítva.

Az 1903-ik év egyébiránt a csendes munkásság éve volt, a mint ez a legkivánatosabb. Kiemelendő, hogy részt vettünk az Iparművészeti múzeum ex-libris- és a Kassa város Rákóczy-ereklye-kiállításán; utóbbinak megnyitásán a könyvtárt *Dedek Cr. Lajos*, könyvtárunk egyik öre, képviselte. Ezeken kívül árlejtés útján új, kedvezőbb szerződést kötöttünk a könyvek köttetésére nézve, megbecsültük a Fodor József egyetemi tanár utódai által az állannak megvétele felajánlt könyvtárt; dr. *Dézsi Lajos* könyvtártiszt megbízatást nyert a Tökölyánum könyvtára hivatalos átadásához. A könyvtári munkálatokban nem volt semmi hátramaradás; megkezdtük és folytattuk az összes, addig halomban hevert külföldi doktori értekezések feldolgozását s 1904-ben a munkát nagyrészt befejeztük. Közben feldolgoztuk az összes adományokat. Ezek közt dr. *Horváth Dezső* kir. táblai bíró úr özvegye könyvtárunknak ajándékozott férje hagyatékából 167 kötetet, melyből 129 kötetet könyvtárunkba iglattunk és 38 kettős példány volt; dr. *Krayzell Aurél*, Sáros vármegye

tiszti főorvosának örökösei, özv. Krayzell Aurélné és dr. Horváth Ödönné Krayzell Aranka úrnők, könyvtárunknak ajándékozták az elhunytak homeopatha-orvosi művekből álló könyvtárát 347 kötetben, melyekből 188 kötet a gyarapodás, 159 kötet kettős példány. Dr. *Fischer Adolf* budapesti orvos úr ajándékozott 187 kötet orvosi művet; ebből a könyvtár gyarapodott 163 kötettel és 24 kettős példány volt. A budapesti »Cercle français« ezelőtt 15 évvel oly jegyzőkönyvi határozattal tette le könyvtárunkba őrzésképen könyvtárát, hogy ha bizonyos számú évek (15 év) múlva a kör újra nem nyílik meg, a könyvtár az egyetemi könyvtár tulajdonába menjen át. E jegyzőkönyv értelmében a kitűzött idő lejárván, egyetértve a kör volt tisztviselőivel, *Tölgyi Gyula* tanár és *Pietro Villa* őrnagy urakkal, a könyvtárt átvettem 510 kötetben s ebből 475 kötetet a könyvtárba igtattam s 35 kettős példány volt. A legfontosabb adomány volt azonban a Pauler-könyvtár. Ugyanis dr. *Pauler Gyula*, országos levéltári igazgató örököse, dr. *Pauler Ákos* egyet. magántanár úr 1903 szeptemberében könyvtárunknak adományozta megboldogult édes atyja 4219 kötetre menő történelem-irodalmi nagybecsű könyvtárát, melyet siettem feldolgoztatni s ebből a könyvtár 2630 kötettel gyarapodott, 1589 kettős példány volt. Ezekről az adományokról külön-külön tettem jelentést az egyetemi tanácsnak s a könyvtár nevében is köszönetemet fejeztem ki az adományozóknak.

Könyvtárunk személyzetének ügyeiben a következő változások történtek:

a) Az igazgató korpótléakai korábbi szolgálatidejének részben való beszámításával rendezettek az 1903 május 18. felségelhatározás alapján (36.069/903. vkm. sz.). — *Tetzel Lőrincz* III. oszt. könyvtár-tiszt első évötödös pótléka folyósított 40.117/903. vkm. sz. a., dr. *Barbul Jenő* kisegítő-tiszt 200 kor. jutalomdíjban részesült 64.389/903. sz. a., *Hóman Bálint* fizetéstelen kisegítő-tiszté nevezetett ki 43.209/903. vkm. sz. a., két napidíjas írnok engedélyezett 23.402/903 vkm. sz. a., mely felhatalmazás alapján napidíjasokká felfogadtattak: *Ascher Kálmán* jh. és *Hubay Jenő* jh.

b) *Pintér József* ideiglenes szolgálta véglegesített 24.607/903. vkm. sz. a. Egy szolgálai állás altiszti állássá minősítése ügyében felterjesztés történt. Két napidíjas szolgálta engedélyezett 23.404/903. vkm. sz. a., melynek alapján ilyenekül *Lőrincz András* és *Szabó András* felfogadtattak. *Beck Ferencz* ideigl. kisegítőszolgálta részére ruhapénz utalványoztatott 12.795/903. vkm. sz. a.

A könyvtár bevételei tettek 1903-ban: 29.000 koronát az állami átalányból, az 1902. évi átalány kiegészítésére utalványoztatott 2826 kor., egyéb bevételekből (időközi kamatok, beiratási és könyvtárilleték) 5189 kor. 23 fillért, összesen tehát 37.015 kor. 23 fillért. Ezzel szemben a kiadás volt 37.630 kor. 17 fill. a túlkiadás tehát 614 kor. 94. fill.

A lefolyt évben könyvtárunk vétel útján szaporodott 3317 kötet művel s egy kötet kézirattal, ajándék útján pedig 2291 kötettel és füzettel, mely utóbbiak között volt: egyetemi nyomtatvány 111 db, dissertatio 1081 db és iskolai értesítő 205 db. A rendes szaporodás tehát 5608 kötet mű és 1 kötet kézirat. Ehhez járul még néhai dr. Pauler Gyula orsz. főlevéltárnok úr könyvtára. E könyvtár áll 2095 műből 4219 kötetben, melyből 2630 kötettel gyarapodott a könyvtár (a többivel a duplumkönyvtár). Továbbá a Krayzell Aurél könyvtár 188 kötet gyarapodással, úgy hogy az 1903. évi gyarapodás összege 8426 kötet mű s 1 kötet kézirat.

Könyveket ajándékoztak: a) *Hatóságok, intézetek, testületek és szerkesztőségek*: M. Orsz. Képviselőház, M. kir. kormány, Cs. és kir. közös kormány, Osztrák cs. és kir. kormány, francia, indiai, angol kormány, olasz, perui és román kormányok; továbbá bosznia-hercegovinai, cseh, dalmát, horvát és sziléziai tartományi kormányok; Szerém és Szilágy vármegyék; Budapest székesfőváros, Brassó, Pozsega, Senj és Zágráb, továbbá Karlsbad és New-York városok, M. kir. államnyomda, Cs. és kir. udvari és államnyomda, University of Chicago. Press. — Budapest székesfőváros m. kir. államrendőrsége, M. kir. posta- és távirid. vezérigazgatóság, United States Departement of agriculture, Orsz. vízépít. igazgatóság vizrajzi osztálya, M. kir. közp. szőlészeti állomás, M. kir. közp. statisztikai hivatal, Budapest székesfőváros statiszt. hivatala, K. K. statistische Central-Commission, Institut international de statistique, olasz statiszt. hivatal, Office international de statistique, Miskolczi keresk. és iparkamara, Magyar Tudományos Akadémia, Csász. tud. Akadémia (Wien), Académie royale de Belgique (Bruxelles), Academy of science of St-Louis, Accademia dei Lincei (Roma), Múzeumok és könyvtárak Orsz. Tanácsa, Múzeumok és könyvtárak Orsz. Főfelügyelősége, Magyar Nemzeti Múzeum, Iparművészeti Múzeum, Erdélyi Múzeum-Egylet (Kolozsvár), Balatoni Múzeum-Egyesület (Keszthely), Nagybányai Múzeum-Egyesület, Esztergomi főegyházmegyei könyvtár, Frankfurti városi és göttingeni egyetemi könyvtár, Biblioteca Marciana (Venezia), Bodleian library, New-York Public library, Délmagyarországi tört. és régészeti társulat, Magyar heraldikai és genealogiai társaság, Verein für siebenbürgische Landeskunde (Nagy-Szeben), Societé d'histoire contemporaine (Paris), Royal historical Society (London), Asiatic Society of Bengal, Smithsonian Institution (Washington), Magyar jogászegylet, Társadalomtudományi Társaság, Protestáns irod. társaság, Izraelita magy. irodalmi társaság, Budapesti m. kir. orvosegyesület, John Hopkin's Hospital (Baltimore), Budapesti egyetemi I. sz. klinika, Pathological Society of London, Magyar mérnök és építészegylet, Stefánia kórház-egylet, Orsz. állatvédő-egyesület, Országos erdőszegyesület, Pesti Lloyd-társulat, Franklin-társulat, M. kir. földtani intézet, Meteorologiai és földmágnességi m. kir. közp. intézet, Ógyalai

observatorium, Universitäts-Sternwarte (Wien), Observatoire astronomique de Moscou, Esztergomi érseki egyházmegye, Kalocsai érseki egyházmegye, Székesfehérvári és veszprémi püspöki egyházmegye, Dunántúli ág.ev.hiv. egyházkerület, Zirczi cisztercita-rend, Szegedi zsidó hitközség. Szerkesztőségek: Alkotmány, Aradi Közlöny, Bolond Istók, Borsszem Jankó, Budapesti Tagblatt, Budapesti Közlöny, Gyógyászat, Gyógyszerészeti Hetilap, Gyógyszerészeti Közlöny, Jézus szentséges szívének hírnöke, Jogtudományi Közlöny, Központi Értesítő, La Chronique de France, Magyar Ipar, Magyar Nemzetgazda, Magyar Orvosi Archivum, Magyar Pedagógia, Magyar Sion, Magyar Zsidó Szemle, Néppárt, Ország Világ, Pester Lloyd, Pesti Hírlap, Pesti Napló, Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, Reichsgesetzblatt, Religio-Vallás, Üstökös, Vasárnapi Ujság, Politikai Ujdonságok, Világ Krónika. — b) *A magyar egyetemek és felsőbb tanintézetek közül*: Budapesti m. kir. tud.-egyetem, Budapesti egyetem közp. irodája, bölcsészeti kara, növénytani intézete, Kolozsvári egyetem, Debreczeni ev. ref. főiskola, Egeri érseki joglyceum, Nagyváradai jogakadémia, M. kir. állatorvosi főiskola, Szegedi III. ker. polg. iskola. Azonkívül a beérkezett 205 db iskolai értesítő egy részét közvetlenül az illető intézetek küldték be, másik részét a nagym. vallás- és közokt. m. kir. minisztérium útján kapta a könyvtár. — c) *A külföldi egyetemek közül*: University of St.-Andrews, Athenei, Baseli, Bécsi, Berlieni, Berni, Bonni, Breslaueri, Coimbrai, Edinburgi, Freiburgi (i. Br.), Göttingeni, Greifswaldi, Grenoble-i, Halle-Wittenbergi, Helsingforszi, Jurjevi (Dorpat) egyetemek, Hochschule in Karlsruhe, Kieji, Kopenhágai, Königsbergi, Lausanne-i, Liége-i, Lyoni, Marburgi egyetemek, Michigan College of Mines, Princeton University (New-Yersey), Párisi egyetem, Scuola superiore di agricoltura in Portici, Prágai, Stockholmi, Strassburgi, Tokiói, Toulouse-i, Tübingeni egyetemek. Tübingeni egyetem jogi kara, Upsalai, Utrechti egyetemek s a Yorkshire College, Leeds. — d) *A magánosok közül*: Abel Fr. Wilh. (Magdeburg), Balch Thomas Willing (Philadelphia), dr. Balogh Jenő (Budapest), Dr. Bárány Gerő (Kolozsvár), Dr. Beke Manó (Budapest), Benkő Imre (Nagy-Körös), Bidermann Rezső báró, Boulanger Émile (Paris), Bresiewicz Thaddäus (Wien), Buday Aladár (Budapest), Bussy J. H. de (Amsterdam), Clemm Walther Nic. (Berlin), Czéh Antal (Pécs), Dambergis Anast. R. (Athen), Dedek Cr. Lajos (Budapest), Deésy Károly (Kassa), Delisle Leopold (Paris), Dr. Dézsi Lajos (Budapest), Dowson Walter (London), Esterházy Sándor (Kassa), Fehér Ipoly pannonhalmi főapát, Ferenczi Sarolta (Budapest), Dr. Ferenczi Zoltán (Budapest), Dr. Fialla Lajos (Bukarest), Dr. Fiók Károly (Budapest), Fischer Győző (Budapest), Alföldi Flatt Károly (Budapest), Forster Gyula (Budapest), Fraknoi Vilmos püspök (Budapest), Dr. Frémont (Nizza), Fuchs Friedr. (Bonn), Dr. Gyalui Farkas (Kolozsvár), Dr. Győry Tibor (Budapest), Dr. Havass Rezső

(Budapest), Herman Ottó orsz. képviselő (Budapest), Horváth Béla (Budapest), Dr. Horváth Ödön (Eperjes), Hoskier Herm. (London), Dr. Hőgyes Endre (Budapest), Dr. Jacob Georg (Erlangen), Janet Charles (Paris), Dr. Katona Lajos (Budapest), Dr. Kautz Gyula (Budapest), Koch Ernst (Meiningen), Koncz József (Marosvásárhely), Konkoly Thege Miklós (Budapest), dr. Körösy József (Budapest), Krafft Hugues (Paris), Kvassay István (Budapest), Lapi S. (Citta di Castello), Lipták Albert (Budapest), Löw Immanuel (Szeged), Makay Béla (Budapest), Dr. Márki Sándor (Kolozsvár), Dr. Meliórisz Béla (Eperjes), Merck E. (Darmstadt), Dr. Mihályfi Ákos (Budapest), Milesz Béla (Eger), Dr. Nagy Mór (Budapest), Oeller J. (Wiesbaden), Dr. Ortway Tivadar (Pozsony), Pappafava Wladimir (Zara), Dr. Pauler Ákos (Budapest), Pertl András (Budapest), Il Conte Politi Flamini (Roma), Pongrácz Elemér (Ipolyság), Quaritch Bern. (London), Dr. Raffay Ferencz (Eperjes), Ráth Mór könyvkereskedése (Budapest), Rombauer Roderick E. (St-Louis, Amerika), Róna Sámuel (Budapest), Rosenthal Ludw. (München), Rudnay Józsefné (Budapest), Sárnyai József honvédszázados (Budapest), Saskeőy József (Budapest), Dr. Schilberszky Károly (Budapest), Dr. Schmitt Jenő (Budapest), Dr. Schulek Vilmos (Budapest), Schultz Imre (Pozsony), Dr. Sebestyén Gyula (Budapest), Dr. Simonyi Zsigmond (Budapest), Szabó Ervin (Budapest), Szalay Imre (Budapest), Szalay László (Budapest), Széll Farkas (Debreczen), Szemere Miklós (Budapest), Sziklay János (Budapest), Id. Szinnyei József (Budapest), Téglás Gábor (Budapest), Tóth Mike (Kalocsa), Vadász Imre (Budapest), Wallner Ignác (Sopron), Dr. Walter Gyula (Budapest), Wasmuth Ernst (Berlin), Wheeler H. L. (Boston), Zangger Theodor.

A külföldi könyvtárakkal és tudományos intézetekkel való érintkezéseinkről a következő jegyzék szól: Bécsi K. u. K. Haus-, Hof- u. Staats-Archiv, Bécsi K. u. K. Hofbibliothek, Bécsi Egyetemi könyvtár, Berlini kir. könyvtár, Boroszlói városi könyvtár, Buffaloi The Douglas Publishing Company, Gráczai egyetemi könyvtár, Heidelbergi egyetemi könyvtár, Innsbrucki egyetemi könyvtár, Krakói Jagelló-egetemi könyvtár, Lembergi egyetemi könyvtár, Lipcsei egyetemi könyvtár, Münchener egyetemi könyvtár, Münchener K. B. Hof- u. Staats-Bibliothek, Prágai egyetemi könyvtár, Biblioteca da Faculdade de Direito (Recife, Brazil-Pernambuco), Sarajevoi gimnázium, Tübingai egyetem jogi fakultása, Upsalai egyetemi könyvtár.

I. TÁBLÁZAT.

Az egyetemi könyvtár köz-olvasótermét látogatók foglalkozási ág szerinti kimutatása az 1903. évben.

	Január	Február	Márczius	Április	Május	Június	Szeptember	Október	November	Deczember	Összesen
Jog- és államtud. hallgató	59	58	33	20	19	3	712	589	119	38	1649
Orvostanhallgató	19	16	7	2	3	—	117	94	28	15	301
Bölcészettanhallgató	28	29	20	14	8	2	436	237	68	16	858
Gyógyszerésztanhallgató	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	2
Hittanhallgató	—	—	—	4	—	—	1	2	1	—	8
Műegyetemi hallgató	13	6	11	6	4	—	65	48	22	9	184
Közép- és szakisk. tanuló	1	2	1	1	—	1	9	3	3	2	23
Állatorvostanhallgató	—	2	—	—	—	—	4	7	6	1	20
Jog- és államtud. szigorló	4	1	4	1	4	—	10	8	3	4	39
Orvostani szigorló	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	4
Bölcészeti szigorló	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ügyvédjelölt és joggya- körnök	17	13	10	11	10	2	39	31	21	7	161
Tanár- és tanítójelölt	5	3	—	—	2	—	9	4	—	3	26
Magánzó	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	3
Hivatalnok	8	6	6	5	4	2	22	17	6	5	81
Hírlapíró és író	1	—	1	1	2	—	2	4	1	—	12
Tanár és tanító	4	—	1	—	2	—	10	8	1	2	28
Ügyvéd	—	1	—	—	1	3	1	2	3	—	11
Orvos	2	1	—	—	—	1	2	4	—	—	10
Lelkész	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2
Katonatiszt	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kereskedő	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Mérnök	1	2	2	—	—	—	4	3	3	1	15
Művész	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	2
Vegyész	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	3
Műiparos	—	—	1	—	—	—	1	—	—	1	3
Gazdász	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Közigazg. tanf. hallg.	—	—	—	1	—	—	—	—	2	—	3
Gyógyszerész	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Állatorvos	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen	163	140	96	66	61	14	1448	1068	289	104	3449

A 3450 látogatási jogosultsággal bíró olvasó 60,629 ízben vette igénybe az olvasótermet és itt 65.025 művet használt. Az erre vonatkozó részletes kimutatás a II. táblázatban foglaltatik.

II. TÁBLÁZAT.

Az egyetemi könyvtár köz-olvasótermének forgalma
az 1903. évben.

Hónap	Olvasók összege	A használt művek szakok szerint									A használt művek összege
		A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	
		Hittudom.	Jogtudom.	Államtud.	Orvostud.	Mathem. és term.-tud.	Bölcsész- és nevel.-tud.	Történelmi és földr.-tud.	Nyelvészet és irodalom	Egyet. encyel. és vegyesek	
Január	7519	12	2664	850	1027	914	263	810	982	462	8014
Február ...	8105	7	3259	965	923	830	215	815	1206	319	8539
Márczius ...	7679	4	3244	945	726	774	188	908	1115	294	8198
Április	4360	4	1914	544	524	436	131	479	535	135	4702
Május	4750	11	2155	708	464	476	126	475	560	143	5118
Június	1722	—	716	348	149	180	68	149	214	65	1889
Szeptember	3318	2	1063	445	371	392	183	414	499	168	3537
Október ...	7631	4	3017	879	886	798	336	908	1243	286	8357
November	8789	32	3580	989	1122	826	357	1005	1176	290	9377
Deczember	6756	23	2720	718	894	677	332	822	825	283	7294
Összesen ...	60629	99	24332	7391	7086	6303	2199	6815	8325	2445	65025

Az olvasóterem július és augusztus hónapban zárva volt.

III. TÁBLÁZAT.

A budapesti egyetemi könyvtár tanári dolgozó- és folyóirati termében a használati forgalom az 1903. évben.

Hónap	Az olvasók száma	A használt művek szakok szerint												A használt művek száma	
		A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	Újnyomtatvány	Folyóirat	Kézirat		Vegyes
		Hittudom.	Jogtudom.	Államtud.	Orvostud.	Mathematika és term.-tudom.	Bélszélet- és nevelés-tud.	Történelem és földrajz	Nyelvészet és irodalom	Egyetemes encycl.					
Január ...	378	10	64	24	11	31	25	52	22	12	—	254	—	—	505
Február ...	304	9	36	9	11	22	19	25	27	12	3	301	—	—	564
Márczius ...	274	29	36	38	33	17	37	47	25	22	—	291	—	—	575
Április ...	202	3	7	9	14	6	13	16	10	3	1	312	—	—	394
Május ...	193	5	10	9	8	9	15	9	6	4	—	298	—	—	373
Június ...	173	8	10	9	4	13	5	7	8	2	—	298	—	—	364
Július ...	38	—	—	—	2	2	3	4	4	3	—	101	—	—	119
Augusztus	13	—	2	1	6	2	2	2	—	2	—	39	—	—	56
Szeptemb.	194	1	7	8	12	4	11	14	12	13	2	276	—	—	360
Október ...	279	5	11	8	12	12	11	14	10	5	—	474	—	—	562
November	257	3	11	17	17	19	19	26	26	4	—	323	—	—	465
Deczember	216	2	13	6	10	9	7	5	11	8	—	352	—	16	389
Összesen ...	2521	75	207	143	149	156	173	226	166	90	6	3319	—	16	4726

IV. TÁBLÁZAT.

A budapesti egyetemi könyvtár könyvkölcsönzési forgalma
az 1903. évben.

H ó n a p	A kölcsönzők száma	A kölcsön- vett művek száma
Január	578	1150
Február	630	1271
Márczius	763	1896
Április	481	1373
Május	623	1653
Június	631	1721
Július	193	790
Augusztus	112	346
Szeptember	431	1293
Október	581	1425
November	681	1578
Deczember	639	1700
Összeg	6343	16196

SZAKIRODALOM.

Bellai József: *A Temesvár szab. kir. városi nyilvános könyvtár szakcímjegyzéke.* Temesvár, 1904. Csendes J. 8-r. I. kötet. VIII, 484 l., II. kötet IV, 431 l. Ára ?

Két hatalmas, szép nyomású kötetben adta át a nyilvános használatnak Temesvár szab. kir. város közönsége példás áldozatkészséggel létesített közkönyvtára anyagát. A városi hatóság egyrészt Temesvár művelt társadalmának régóta érzett hiányát pótolta e nagyfontosságú intézmény létesítésével, másrészt kiváló honfiumi köteleességet teljesített, midőn *Telbisz* Károly polgármester kezdeményezésére már 1895-ben elhatározta, »hogy a nemzeti-ségek lakta Délmagyarország ezen központjában a közművelődés ápolásának szentelt csarnok: a lakosság minden rétege által megközelíthető nagy közkönyvtár felállíttassék«.

Az új gyűjtemény magvát a városi tanácsnak mintegy húsz év óta gyűjtött 11,000 kötetre tehető saját könyvtára képezte; ehhez járultak a »Délmagyarországi Történelmi és Régészeti Társulat« 4500, a »Délmagyarországi Természettudományi Társulat« 5300, a »Temesvári Jogászegylet« 1600, Temesvármegye 900, s a »Délvidéki Kárpát-Egyesület« 400 kötetes, nagyrészt tudományos jellegű könyvgyűjteményei, melyek jobbára örök letétemény gyanánt nyertek elhelyezést. Azonkívül több magánegyén is növelte kisebb-nagyobb adománynyal az ekként fölszaporodott anyagot, mely a dr. *Baróti* Lajos és dr. *Berkeszi* István tanároktól megvásárolt gyűjteményekkel együtt, mintegy 28,000 kötetre tehető.

Itt jegyezzük meg, hogy a könyvtár továbbfejlesztésének fő iránya, a mai általános tudományos jelleg épségben tartásával, »főleg az, hogy a Temesvár városára és az egész Délmagyarországra vonatkozó teljes irodalmat összegyűjtse«. E czél megvalósítását nagyban elősegíti a jövőre nézve az igazságügyi kormány amaz intézkedése, melylyel a temesvári kir. ügyészséghez beszolgáltatandó sajtótermékeket a város könyvtárának gyarapítására rendelte fordítani.

A már is jelentékeny könyvvállomány rendezése lehetőleg az összes modern követelmények figyelembe vételével történt s *Bellai*

József könyvtári felügyelőnek, valamint öt segédmunkásának másfél esztendejét vette igénybe.

A könyvanyag embermagasságú állványokon nyert elhelyezést, a mind általánosabbá váló raktárrendszer elvei alapján. A könyvek a polczokon a főszaok s ivnagság szerint elkülönítve, az érkezés sorrendjében állanak s folytatólagos számokkal jelezvük.

A főszaok a következők: I. Könyvtártan. II. Encyklopaediák. III. Hittudomány. IV. Bölcsészet. V. Közművelődés és oktatásügy. VI. Nyelvtudomány. VII. Szépirodalom. VIII. Művészetek. IX. Történelem. X. Jogtudomány XI. Közigazgatás. XII. Ipar, kereskedelem, földművelés, nemzetgazdaságtan. XIII. Statisztika. XIV. Természet-tudomány. XV. Földrajz, néprajz. XVI. Mennyiségtan, műszaki művek. XVII. Orvostudomány. XVIII. Vegyesek. XIX. Hirlapok. XX. Térképek, rézmetszetek stb. E főszaok ismét áttekinthetőség szempontjából több alszakra oszlanak, de csak ott, a hol a jelenlegi állomány terjedelme ezt megkívánta, s bármikor a szükségletnek megfelelően szaporíthatók, mivel sem a könyvek felállításánál, sem könyvtári megjelölésénél figyelembe nem vétettek.

A jelen nyomtatott kataloguson kívül, mely első sorban az olvasóközönség igényeit van hivatva kielégíteni; a könyvtárnak háromféle címár áll rendelkezésére: a betürendes czédula-katalogus, a 32 foliókötetből álló szakcímár, mely szintén szoros betürendben közli a könyvek rövid czimeit s a helyi címár, mely az elhelyezés sorrendjében foglalja magában a feldolgozott anyagot. *Bellai* előszavában bizonyos büszkeséggel hangsúlyozza, hogy mindezek a belső használatra szánt katalogusok is nyomtatottak. »Ezen új rendszer — úgymond — Németország nagyobb könyvtárainál is csak a legújabb időben kezd elterjedni. Lényege abban áll, hogy a mű címét tartalmazó, vékony enyvezett papírra nyomtatott címke a címár megfelelő helyére beragasztatik. A jelen címárban levő, bő utasításokat tartalmazó címkek csak a czédula- és szak- címárba vétettek fel, míg a helyi címárból és a növekedési naplóból ki vannak selejtezve.«

Ez idézetből kitűnik, hogy a czédula-katalogusnál a könyvcímek bibliografiai teljessége tekintetében sok a kívánni való, mert kétséget nem szenved: a felragasztáshoz a jelen nyomtatott katalogus egyoldalas levonatait használták fel a könyvtár rendezői. Jelen katalogus pedig, bár az olvasó közönség igényeit teljesen kielégítheti, a czédula-katalogussal szemben támasztható jogos követelményeknek koránt sem felel meg teljesen. Legfőbb fogyatékosága, hogy a könyvek azonossága az itt közölt címekből a legtöbb esetben meg nem állapítható. Így a kiadó cég, vagy könyvnyomtató neve sehol sincs kitéve, sőt az sincs jelezve, vajjon az illető mű valamely gyűjteményes vállalat keretébe tartozik-e vagy sem. Az Olesó Könyvtár, Universalbibliothek stb. cz. hatalmas

vállalatoknak még csak a nevével sem találkozunk az egész könyvjegyzékben, noha a könyvcímek alapján úgy sejtjük, hogy a könyvtár anyagának igen tekintélyes részét az ilyen olcsó gyűjteményes vállalatok teszik.

Pedig az utalásokkal ugyan nem fukarkodik a szerző. Ha fordításról van szó, úgy az illető munkákat a fordító neve alatt is föltaláljuk; életrajzoknál a biográfia személyére is történik hivatkozás, sőt pl. az ily műveket mint: *Beöthy Zsolt*, A magyar nemzeti irodalom történeti ismertetése, *Magyar* irodalomtörténet (Beöthy Zs.) alatt is megtaláljuk, a mi a tárgyi katalogust pótolja némileg.¹

A névtelen munkák a cím kezdő szava alatt vannak felvéve elég következetesen, bár megesik, hogy pl. egy latin-német szótár *Autore* Anonymo alatt szerepel.

A használhatóság szempontjából súlyosabb természetű a katalogusnak az a fogyatkozása, hogy általános betűrendes névés tárgymutatóval nem bír, a mi az olvasó tájékozódását egyes konkrét esetekben igen megnehezíti. E hiányon azonban könnyen lehet majd segíteni a könyvtár újabb gyarapodásáról kiadandó pótkötet megjelenése alkalmával.

Dr. Gulyás Pál.

Passerini G. L. e Mazzi G.: *Un decennio di bibliografia Dantesca 1891—1900.* Milano, 1905. Ulrico Hoepli. 8-r. Czimkép, VII, 668, 2 l. Ára 12 lira.

E vaskos kötet szerzői fáradhatatlan buzgalommal szedtek össze minden bibliografiai adatot, mely az 1891-től 1900-ig terjedő időközből Dantéra vonatkozik. Dolgozatuk ékes tanubizonyossága azon öröndetes jelenségnek, hogy a középkori vallásos ihlet e legnagyobb énekese az összes művelt nemzetek között mily sokoldalú, soha nem lankadó érdeklődés tárgya a mai túlon túl materialisztikus világfelfogás korában. Közel ötfélezer (pontosan 4392) könyvészeti adat került ki a feldolgozott évtized *Dante*-irodalmából, melyből csupán 226 esik a költő összes és egyes műveinek kiadására eredetiben és fordításokban, teljes szöveggel vagy válogatott szemelvényekben, míg az óriási többség magával az író személyével, korával, gigászi művének magyarozatával, jellemzésével foglalkozik. A kiadások legnagyobb hányadát természetesen a *Divina Commedia* szolgáltatja úgy eredetiben, mint fordításban. Összesen 141 tételszám vonatkozik *Dante* főművére, melyek közül ötvenegy az eredeti olasz nyelvű, hat olasz tájnyelvi fordításra esik, míg idegennyelvű fordítást,

¹ De nem mindig. Így a mikor pl. *Petz Lajos*: A győri kolera-járvány 1886-ban cz. műve a szerző nevének kívül *Győri* alatt is szerepel, de *kolera* alatt már nem, holott tárgy szerint inkább ez volna a megfelelő péczeszó.

átdolgozást 84-et ölel föl a jegyzék. Ez utóbbiak közt van baszk, cseh, francia, angol, latin, holland, lengyel, orosz, spanyol, svéd, német és magyar átdolgozás.

Míg *Dante* műveinek bibliográfiája az egyes munkák címei, s ezeken belül nyelvek szerint van csoportosítva, addig a *Dante*-ről szóló irodalom a szerzők vagy rendszők betűrendjében van felsorolva, minden tárgyi vagy nyelvi csoportosítás nélkül. Örömmel látjuk, hogy úgy a fordítások, mint a tanulmányok megfelelő rovataiban lehetőleg teljesen szerepel a magyar nyelvű *Dante*-irodalom is, a mi első sorban *Papp Cs. József* buzgóságának köszönhető, a kinek ez irányú érdemeit a szerzők külön kiemelik az előszóban. Örömmel némileg lerontja az a körülmény, hogy a magyar címek közt alig van egy is, melyben a szerkesztők nyelvi tudatlanságából eredő, sokszor értelemzavaró sajtóhiba ne éktelenkednek: pl. Vasárnapi h. Varsánapi, Polgár h. pologár, Erdélyi Protestáns Lap h. Erdélyi Protestáns stb. *Papp* jól tette volna, ha nem csak bibliografiai adalékokkal látja el a szerkesztőket, hanem azok szedésének átvizsgálására is vállalkozik: így ez apró fogyatkozások el lettek volna kerülhetők. Különben szolgáljon megnyugtatóan, hogy német szomszédaink sem jártak sokkal szerencsésebben, a mint ez bírálóik panaszzaiból kitűnik: az idegen nyelvek tudása úgy látszik nem valami erős oldaluk a szerkesztőknek. De az ebből eredő fogyatkozások szinte elenyésznek munkájuk nagy gyakorlati értékével szemben. A szerzők ugyanis nem érik be a pusztá címek közlésével; hanem a hol tehették, rövid jegyzetekkel is kísérték adalékjaikat, vázolva a fontosabb cikkek tartalmát.

A vaskos kötetet három gondosan összeállított mutató rekeszti be, melyek elseje a személynevek, második a tárgyak lajstromát adja, míg az utolsó a *Dante* műveire vonatkozó utalásokat tartalmazza.

Dr. Gulyás Pál.

Strausz Antal: *A veszprémi káptalan könyvtárának betűsoros címtára.* Veszprém, 1904. Egyházmegyei kny. 8-r. 184, 2 l. Ára?

A veszprémi káptalan múlt évi április hó 23-án bizta meg *Strausz* Antalt főleg theologiai művekben gazdag könyvtára rendezésével, mely gyűjtemény, sajnos, a Magyar Minerva legújabb folyamában sem szerepel. *Strausz* nagy ügybuzgalommal fogott munkájához, a mennyiben szeptember 8-áig, tehát a megbiztatástól számított ötödfél hónap alatt, nemcsak hogy »áttanulmányozta a könyvtárban szakirodalmát s meglátogatta az egyes nevezetesebb könyvtárakat,« hanem el is készítette a 3392 mű 6838 kötetéből s több ezer értekezést tartalmazó kolligátumgyűjteményből álló könyvtár czédula katalógusát, a jelen munka tárgyát képező »betű-

soros szakczímtárat«, továbbá az általános és a helyczímtárat. E gyors munkának nyomai meg is látszanak a nyomtatott kataloguson, melyben a szerző, »a mennyiben a hely és más körülmények engedték, a budapesti egyetemi könyvtár kezelőinek elveit törekedett megvalósítani.«

Ez elvek megvalósítása úgy látszik arra szorítkozott, hogy a szerző a maga önkénye szerint fölállítván tizenhatsz szakot, azokat az abc egyes betűivel A-tól T-ig megjelölte s az így megjelölt szakokon belül az egyes műveket érkezésük rendje szerint folyószámmal ellátva felállította. Maga a szakosztályozás tudományos rendszerességre nem tart igényt: tisztán gyakorlati jellegű s a már meglévő könyvanyag természetéhez simul. Innen magyarázható a theologiai szakok túltengése a többi tudományágak rovására, melyek közül csupán a szépirodalom, jog, történelem, földrajz, nyelvészet és filozófia számára állítottak fel külön szakosztályok, míg az emberi ismeretek többi része a »vegyes tudományok« semmitmondó, de fölötte kényelmes keretében nyertek jól-rosszul elhelyezést.

A művek osztályozása azonban oly felületesen történt, hogy nem igen fájlaljuk a részletesebben kidolgozott szakrendszer hiányát. Így a 7. szakban, mely pedig a részletesebben taglalt hittudomány egyik ágának, az askesisnek van fentartva, ott találjuk *Chateaubriand* Génie du christianisme című apologetikus munkáját, ugyane szerző »Martyres« című regényét és — *La Rochefoucault* herczeg épenséggel nem egyházi szellemű maximáit, míg *Pascal* Pensées cz. könyve, mely egy félben maradt keresztény apologiának örökbecsű töredékeit tartalmazza, a szépirodalomban foglal helyet. Ugyancsak a »szépirodalom, remekirók« felirású szakban fölös számmal találkozunk oly könyvekkel, minők: *Bartha* Tamás, A szabadkőművesség; *Arezzi*, Pitturae Vaticanae; *Montesquieu*, Esprit des lois stb., a melyek épen nem illenek a szak címében kijelölt keretekbe.

A könyvczímek közlésénél sem járt el az összeállító kellő figyelemmel és következetességgel. Rendesen a szerzők neve, esetleg álneve alatt, teljesen anonym munkáknál pedig a könyvczím kezdőszava alatt szerepelnek a katalogizált munkák rövid czímei, a megjelenés helye és éve, továbbá a kötetek száma és alakja kíséretében. De azért gyakran a fordító neve alatt szerepel egy-egy munka, mint pl. *Young* éjszakái *Pétzeli* alatt, vagy a kiadó nevében van az illető mű felvéve, mint *Dayka* versei, *Kazinczyén*. Az a mulatságos eset is előfordul, hogy a fordító és szerző nevéből új nevet formál a katalogus készítője: így lett Don Quichote szerzője *Cervantes Florian (!)*; vagy hogy a szerző címét vezetéknevének tartja: így vedlett át *Fullerton* Georgina *Lady* Fullerton-ná, a ki szegény a névmutatóban is csupán az L

betű alatt található fel. Sok zavarra adnak okot továbbá a klasszikus latinság írói is, kik közül pl. *Persius* egyszer *Flaccus*, másszor *Persius* alatt szerepel stb. De talán leginkább az M) és az A) jelzetű szakok felállítása hívja ki a kritikát, amaz »díszművek« czímen néhány drágább földabroszt s jubileumi albumot foglalva magába, egyik-másik antiquarius jegyzékében szereplő kitéfelt óhajt meghonosítani a tudományos könyvtáran terminológiájában; emez a »régí kéziratok és ősnymtatványok« czímen, nemcsak IV. Kelemen pápa beszédeinek egy XIV. sz. végéről való kézírata s 7 db latin incunabulum rövid leírását tartalmazza, hanem egyúttal 4 db régi magyar nyomtatvány czímét is közli (kettő magyar nyelvű) — az 1584—1707 időközből, jelétül annak, hogy a szerző előtt nem áll elég világosan az ősnymtatvány és régi magyar nyomtatvány fogalma közti különbség.

Azt hiszem, e tévedések nagy része el lett volna kerülhető, ha a szerző munkáját több gonddal és kevesebb sietséggel végzi; ha a czédula-katalogus minden tekintetben azonos a nyomtatott jegyzékkel, úgy igen téved *Strausz*, midőn azt hiszi, hogy utódai számára csupán az újabb szerzeménynek feldolgozása maradt.

—ly—

Champion Pierre: *Les plus anciens monuments de la typographie Parisienne. Préfaces typographiques des livres sortis des presses de la Sorbonne (1470—1472). Recueil de fac-similés.* Paris, 1904. Honoré Champion 4-r. 21 l., 86 tábla. Ára 50 frank.

Hála több mint kétszáz év kritikai munkásságának, melyet *Chevillier* András, a Sorbonne egykori könyvtárnoka indított meg 1694-ben megjelent s korához képest igen érdemes dolgozatával,¹ a párisi könyvnyomtatás kezdete teljes történeti világitásban áll előttünk.

Erre vonatkozó ismereteinket *Champion* jelen munkája újabb adatokkal nem igen gazdagította, de azért vállalkozását örömmel fogják üdvözölni mindazok, a kik egy-egy történeti eseményt a közvetlen adatokból szeretnek maguknak rekonstruálni. *Champion* ugyanis kitünő hasonmásokban közli az első párisi sajtótermékek előljáró beszédeiből, ajánló leveleiből mindazokat, melyek a könyvnyomtatás s a vele kapcsolatos humanista mozgalmak történetére némi fényt derítenek s így nemcsak az irott okmányokkal egyenértékű, egykorú tudósítások birtokába juttatja az olvasót, hanem egyszemmind a párisi könyvnyomtatás bölcsőkori emlékeinek gazdag sorát is könnyen hozzáférhetővé teszi. Összesen 86 oldal hasonmását kapjuk e kötetben. Az első négy tábla a

¹ L'Origine de l'Imprimerie de Paris, Dissertation historique et critique, divisée en quatre parties etc. 4-r.

legrégibb párisi nyomtatványnak, az év nélküli, de valószínűleg 1470-ben készült, *Gasparini Epistolae*-nek előljáró beszédét és *explicit*-jét közli, melyben *Fichet* Vilmos a lelkes humanista, *Heynlin* Jánost, mint a könyvnyomdászatnak meghonosítóját Párisban üdvözli s azon reményének ad kifejezést, hogy az új találmány Franciaországban föllendíti az elhanyagolt klasszikus tudományokat. A többi tábla jó részt *Fichet* egyéb bevezető, illetve ajánló leveleit mutatja be, melyek részben saját Rhetorikájához, részben *Gasparinus* »Orthographia«-jához, *Bessarionus* beszédeihez, *Cicero* műveire, stb. készültek.

Igen érdekes továbbá a *Rodericus zamorai* érsek *Speculum humani Vitae* cz. munkája élén álló három levél, melyek elsejében a párisi nyomdászok *Robert d'Estouteville* városi főbírónak hálálkodnak, a velük, idegenekkel való jó bánásmódot; a másodikban ugyanezek *II. János Bourbon* herczegnek megköszönik érdeklődését, melylyel Párisban jártakor műhelyüket megtekinteni kegyeskedett, míg a harmadikban *XI. Lajost* üdvözlik alattvalói hódolattal s felajánlják neki szolgálataikat.

A tipografiai emlékeket a sorbonnei priorok eredeti kéziratosságyezékének két lapnyi hasonmása zárja be, mely a *Fichet*-re és *Heynlin*-re vonatkozó adatokat tartalmazza.

Az okmányokat szerző rövid, de mindenképen kellőleg tájékoztató bevezetésekkel látta el, melyekben a közölt adatok kulturtörténeti értékét igyekezett kidomborítani. —Sp.—

Köblös Zoltán: *Halotti beszédek az Erdélyi Országos Múzeum és a kolozsvári református kollegium könyvtárában.* (Különlenyomat a »Genealogiai Füzetek« 1904. és 1905. évi folyamából.) Kolozsvár, 1905. Gámán János örököse. 8-r. 104 l.

Köblös Zoltán tetszetősen kiállított füzetével első sorban a családtörténeti irodalom művelőinek akart szolgálatot tenni, midőn az Erdélyi Országos Múzeum s a kolozsvári ev. ref. kollegium könyvtárainak gazdag hallottasbeszéd gyűjteményét ismertette. Az Erdélyi Múzeum halotti beszédeinek törzsét gr. *Kemény József* 36 vaskos kötetre terjedő gyűjteménye alkotja, melynek rövid, csakis a vezetéknevekre szorítkozó lajstromát *Jakab Elek* már 1881-ben közölte folyóiratunk hasábjain. E szükszavú jegyzék azonban, minthogy a *Kemény*-féle kolligatumok a közel jövőben szét-szedetnek, rövid idő multán teljesen használhatatlanná válik s főleg ez a körülmény ösztönözte *Köblöst* dolgozata megírására. Az egyes beszédek bibliografiai leírására ő sem törekedett, a mi, tekintve az ilyenmü kiadványok hosszú és czikornyás czimeit, valóban aránytalanul megnövelte volna műve terjedelmét. Csupán az elparentáltak s az írók nevének, továbbá a beszéd nyelvének, alakjának, s a mennyiben nem kézirat, megjelenési helye és éve megjelöl-

lésére szoritkozott, úgy az 1711 előtt, mint után készült füzeteknél. A közlés sorrendjét nem a szerzők, hanem a halottas beszédben szereplők betűrendje határozta meg, de a művecske végén úgy az írók, mint az elbűcsűztatottak gondosan megszerkesztett jegyzékét kapjuk. Összesen 972 halotti beszéd nyert e könyvecskeben feldolgozást.

—s.

Graesel Arnim: *Führer für Bibliotheksbenutzer.* Leipzig, 1905. S. Hirzel. 8-r. 101 l. Ára 2 M.

A göttingai egyetem tudós könyvtárosa valóban hézagpótló munkát végzett, midőn e kis füzetkében mintegy dióhéjban összefoglalta mindazt, a mit az olvasó közönségnek tudnia kell a nagy nyilvános könyvtárak mivoltáról, szervezetéről, belső életéről s az ott folyó munkásság természetéről, ha a könyvgyűjteményekkel szemben képtelen, sőt sokszor nevetséges igényeket támasztani nem akar.

Valóban méltó e dolgozat arra, hogy minden főiskolai hallgató irásztalán helyet foglaljon, bár féltő, hogy terjedelméhez viszonyítva kissé magas ára alighanem meggátolja kellő elterjedését.

A kalauz felosztása különben a következő: rövid bevezetés után, mely a könyvtár fogalmát és fajait határozza meg, a könyvtár-épület kellekeit ismerteti s tájékoztat a könyvtári személyzet működési köréről, az első fejezet a könyvtárak használatának módjaival foglalkozik, az olvasóterem és könyvtári katalógus kezeléséről, a házi kikölcsönzésről, a könyvtárak között fennálló forgalomról stb. nyújtva felvilágosítást. A második fejezet általános könyvészeti, encyclopaedikus és életrajzi segédkönyveknek, továbbá egyes tudományszakok bibliografiáinak jegyzékét nyújtja, persze különös tekintettel a német főiskolai viszonyokra. A harmadik fejezet néhány szemelvényt ad különböző katalógus rendszerek schemáiból, míg a negyedik az összes németországi és főbb külföldi tudományos könyvtárak lajstromát tartalmazza.

Megjegyzendő, hogy *Graesel* a magyarországi gyűjtemények közül csupán a budapesti egyetemi könyvtárt tartotta felemlítésre érdemesnek, míg a Széchenyi Orsz. Könyvtár jóval jelentősebb gyűjteménye elkerülte a figyelmét. Függelék gyanánt a helynevek és német egyetemek latin elnevezése zárja be az édekes kis füzetet, melyhez hasonló munkára a mi könyvtárlátogató közönségünknek is égető szüksége van.

Γ.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

Deutsche Literaturzeitung. XXVI. évfolyam. 1. szám (1905. január 7.): Fr. Meyer, Verzeichnis einer Heine-Bibliothek. — **2. szám** (1905. január 14.): *Jahrbuch* der Deutschen Bibliotheken 3. évf. — **3. szám** (1905. január 21.): A *Catalogue* of the Publications of the University of Chicago Press. — **5. szám** (1905. február 4.): Gyalui Farkas, A könyvtári tudományok czélja és feladata Magyarországon. Ugyanattól, A magyar könyvtárak jövőjéről (Ludwig Rác). — **6. szám** (1905. február 11.): G. Oppenheim, Christoph Hendreich, Churfürstlich-Brandenburgischer Rat u. Bibliothekar. — **8. szám** (1905. február 25.): H. Boos és H. Henking, Verzeichnis der Inkunabeln und der Handschriften der Schaffhauser Stadtbibliothek. — **10. szám** (1905. márczius 11.): Gyalui Farkas, Legkedvesebb könyveim (Ludwig Rác). — Select list of books of the Library of Congress relating to the far East. — **12. szám** (1905. márczius 25.): Al. Tzigara-Samurcas, Die Bibliothek der Fundatiunea Universitara Carol zu Bukarest. — **13. szám** (1905. április 1.): F. Rizatti, Prime linee d'una bibliografia per servire alla storia delle scienze.

La Bibliofilia. VI. évfolyam. 11—12. szám (1905. február—márczius): M. Morici, Le opere geografiche del Petrarca e del Boccaccio copiate da un amanuense di Roccaconrada nel 1434. — C. Mazzi, Un Codicetto in parte petrarchesco. — Leo S. Olschi, Collection Pétrarquesque formée, possédée et décrite à l'occasion du 6e centenaire de la naissance de Pétrarque. (Befejező közlemény). — M. Morici, La politica dei tempi borgiani in un sonetto popolare veneziano. — Luigi Ferrari, Gli Incunaboli della R. Biblioteca Universitaria di Pisa. (Befejező közlemény). — Recensionii: E. Levi, *Lirica italiana antica* (—i.). P. Durrieu, *Les très riches heures du duc de Berry* (***) G. L. Passerini e C. Mazzi, *Un decennio di bibliografia dantesca (1891—1900)* (—i.). — Állandó rovatok: *Rivista delle Riviste*. — *Vendite pubbliche*. — *Notizie*. — *Monumenta typographica*.

Le Bibliographe Moderne. VIII. évfolyam. 1904. november—decemberi füzet (48. szám): E. de Margerie, A propos de la »Bibliographia geologica«: réponse à MM. Mourlon et Simoens. — Th. LeGERAND, Notes sur l'organisation des archives municipales de Guipuzcoa. — *Chronique des Archives: France*. — *Chronique des Bibliothèques: France*. — *Chronique bibliographique: Publications de la »Gutenberg-Gesellschaft.«* Histoire de l'Imprimerie. Récents catalogues d' »Antiquariat.« Expositions bibliographiques. — *Comptes rendus et livres nouveaux*: R. Koser, *Die Neuordnung des preussischen Archivswesens durch den Staatskanzler von Hardenberg* (H. S.). D. Onciul, *Din istoria archivelor statului* (H. S.). Em. Calvi, *Bibliografia analitica Petrar-*

chesca (H. S.). R. Blanchard, J. Rousse et M. Giraud-Mangin, Bibliothèque de la ville de Nantes, collection Dugast-Matifeux: Catalogue des manuscrits. II. köt. (H. S.). D. Reichling, Appendices ad Hainii-Copingeri Repertorium bibliographicum I. (H. S.). G. Fumagalli, Lexicon typographicum Italiae (H. S.).

Mitteilungen des Österr. Vereins für Bibliothekswesen.

IX. évfolyam. 1. szám (1905. április 6.): F. Reininger, Die Wiegendrucke in der Bibliothek des Franziskanerklosters in St. Pölten. — R. F. Arnold, Aus Wiener Handschriften. (Folytatás). — Z. V. Tobolka, Die fürstlich Kinsky'sche Bibliothek in Prag. — G. A. Crüwell, Der Bücherfluch. Seine Geschichte. Seine Bedeutung. Seine Ausläufer. (Folytatás). — F. Menčík, Die Neapolitanischen Handschriften der Hofbibliothek. (Befejező közlemény). — G. Verzeichnis der Werke von Karl Schrauf. — Literarische Besprechungen: H. Röttinger, Hans Weiditz der Petrarkameister (L. Kaemmerer) Bibliographia economica universalis (V. v. Hofmann). Jean Loubier, Der Bucheinband in alter und neuer Zeit (Grolig). Gyalui Farkas, Legkedvesebb könyveim. Ugyanaz, A könyvtári tudományok czélja és feladata Magyarországon. Ugyanaz, A magyar könyvtárak jövőjéről. (St.). — **Állandó rovatok:** Aus oesterreichischen Bibliotheken. — Vereins-Nachrichten. — Personal-Nachrichten. — Vermischte Nachrichten.

Revue des Bibliothèques. XV. évfolyam. 1—2. szám (1905. január—február): Léon Dorez, Rabelaesiana, »Maistre Jehan Lunel.« — A. Mahler Catalogue des Manuscrits de Casanova conservés au château de Dux, en Bohême (1904). — Chronique des Bibliothèques: Allemagne. — Belgique. — États-Unis d'Amérique. — France. — Italie. — Suisse. — Paulin Teste, Table des matières contenues dans le Cabinet Historique (folytatás).

Rivista delle Biblioteche e degli Archivi. XVI. évfolyam. 1—2. szám (1905. január-február): Guido Biagi, Le Biblioteche nel passato e nell' avvenire. — Hugues Vaganay, Attraverso il cinquecento. — Giuseppe Graziano, Bibliografia Guerrazziana. — G. Biagi, Willard Fiske. — **Állandó rovatok:** Libri nuovi. Notizie.

Zeitschrift für Bücherfreunde. VIII. évfolyam. 10. füzet (1905. január): Emil Gigas, Venetianische Buchillustration in Holzschnitt vor 1500. I. — W. L. Schreiber, Die alten Kräuterbücher. Ein Beitrag zur Geschichte des Nachdrucks. II. — Emil Jacobs, Nachkommen Peter Schoeffers? — x. y., Von den preussischen Bibliotheken. — Chronik. — **11. füzet** (1905. február): Emil Gigas, Venetianische Buchillustration in Holzschnitt vor 1500. II. — Ludwig Geiger, Max Waldau zum Gedächtnis. I. — Hugo Hayn, Süz-Oppenheimer Bibliographie. Ein Beitrag zur Kuriositäten-Literatur. — Chronik. — **12. füzet** (1905. március): Ludwig Geiger, Max Waldau zum Gedächtnis II. — Alexander Moszkowski, Die »Iustigen Blätter.«

Naturgeschichte des Blattes. — Heinrich *Heidenheimer*, Aus der Geschichte der Zensur im XV. u. XVI. Jahrhundert. — Franz *Deibel*, Moses Mendelssohn und Johann Wilhelm Meit. Zu einem ungedruckten Briefe. — Chronik.

Zentralblatt für Bibliothekswesen. XXII. évfolyam. 1. füzet (1905. január): Paul *Schwenke*, Einheitlicher Zetteldruck für die deutschen Bibliotheken. — Heinrich *Meisner*, Über Ordnung und Verwaltung von Kartensammlungen. — Richard *Kukula*, Die Feuermeldeanlage der Prager Universitätsbibliothek. — Paul *Frommsdorff*, Ernst Moritz Arndt in den deutschen Bibliotheken II. — Rezensionen und Anzeigen: D. Reichling, Appendices ad Hainii-Copingeri repertorium bibliographicum. Fasc. 1. (Ernst Voullième). W. Haas, Katalog der Handbibliotheken des Katalogzimmers und Lesesaales der K. K. Universitätsbibliothek in Wien. (J. Franke). Trübners Minerva XIV. évf. Jahrbuch der deutschen Bibliotheken III. évf. (P. S.) — 2. füzet (1905. február): Albert *Schler*, Untersuchung über die Tarifrung von Bucheinbänden. — Otto *Clemen*, Zwei wenig bekannte Veröffentlichungen Luthers. — Rezensionen und Anzeigen: P. Heitz, Les filigranes des papiers contenus dans les archives de la ville de Strassbourg. U. a. Les filigranes des papiers contenus dans les incunables strassbourgeois de la Bibliothèque Impériale de Strassbourg. U. a. Les filigranes avec la crosse de Bâle (W. L. Schreiber). Veröffentlichungen der Gutenberg-Gesellschaft III. (Karl Schorbach). — 3. füzet (1905. márczius): Emil *Heuser*, Der Umzug der Giessener Universitätsbibliothek im Herbst 1904. — Die Nationalbibliothek zu Turin nach dem Brande. — Karl *Moritor*, Zu den Vorschlägen betreffend einheitlichen Zetteldruck I. — Emil *Jaeschke*, Ugyanerről II. — P. S., Ugyanerről III. — Georg *Leidinger*, Der Münchener xylographischer Ablassbrief von 1482 ist echt. — Rezensionen und Anzeigen: R. Molitor, Deutsche Choral-Wiegendrucke (Hermann Springer). — *Állandó rovatok*: Kleine Mitteilungen. Umschau und neue Nachrichten. Neue Bücher und Aufsätze zum Bibliotheks- und Buchwesen von Adalbert *Hortzschansky*. Personalnachrichten.

A MAGYAR BIBLIOGRAFIAI IRODALOM AZ 1905. ÉV ELSŐ NEGYEDÉBEN.

Összeállítja: HORVÁTH IGNÁCZ.

ALAPSZABÁLYAI, A magyar királyi gyulai 2-ik honvéd gyalogezred tisztii könyvtárának — Gyula, 1904. Corvina knyomda. 8-r. 10 l.

BELLAI JÓZSEF, A Temesvár szab. kir. városi nyilvános könyvtár szakcímjegyzéke. II. kötet. (X—XX. szak.) Közli: — Temesvár szab. kir. városi könyvtárainak felügyelője. Kiadta a városi tanács. Temesvár, 1904. Csendes I. könyvnyomdája. Nagy 8-r. IV, 431 l.

BÜCHERZEICHNIS der Offiziersbibliothek beim Stabe des Infanterie-Regimentes Erzherzog Ferdinand Nr. 48. Sopron, 1904. Romwalter Alfréd. 8-r. 40 l.

CATALOGUL cărților și tipăriturilor tipografice diocesane din Gherla-Szamosujvár. Szamosujvár, 1904. Görög-kath. egyházmegyei kny. 8-r. 16 l.

CZÍMJEGYZÉKE, A nyitrai r. kath. főgimnázium tanári kézikönyvtárának —. Nyitra, 1905. Huszár István kny. Nagy 8-r. 72 l. (Különlenyomat az 1904–1905-ik évi Értesítőből.)

CZÍMJEGYZÉKE, A pozsonyi Toldy-kör könyvtárának —. Pozsony, 1905. Angermayer Károly kny. 8-r. 120 l. Ára 50 fill.

CZÍMJEGYZÉKE, A m. kir. budapesti egyetem jog- és államtudományi kara kebelében szervezett nemzetgazdasági és statisztikai szeminárium könyvtárának —. Budapest, 1905. Athenaeum kny. 8-r. 72, 4 l.

GÁTHY GÉZA és FRIEDMANN LAJOS. A sátoraljaujhelyi általános ipartestület könyvtárának jegyzéke. Összeállították —. S.-A.-Ujhely, 1903. Pannonia kny. 8-r. 14 l. Ára 20 fill.

GORZÓ BERTALAN. A nagykárolyi régi kaszinó könyvtárának jegyzéke. Összeállította —. Nagykároly, 1905. Roith Károly kny. 8-r. 84, 4 l.

GULYÁS PÁL dr. A bécsi könyvkötészeti kiállítás. (Magyar Iparművészet. 1905. VIII. évf. 1. 2. sz.)

JEGYZÉKE, A debreczeni kereskedelmi és iparkamara könyvtárának —. Debreczen, 1905. Csokonai kny. 8-r. 72 l.

JEGYZÉKE, A debreczeni »Egyetértés« önképző, dal- és zene-egylet könyvtárának —. III. rész. Debreczen, 1905. Csokonai kny. 8-r. 12 l.

JEGYZÉKE, A »Kereskedők Egyesülete« Bekéscsaba könyvtárának részletes —. Bekéscsaba, 1904. Tevan Adolf kny. 8-r. 23 l.

JEGYZÉKE, A nagykőrösi kaszinó könyveinek — 1905-ben. Nagykörös, 1905. Bazsó Lajos kny. 8-r. 63 l.

JEGYZÉKE, Az ozorai polgári olvasókör könyvtári —. Szekszárd, 1905. Molnár Mór kny. 8-r. 8 l.

JEGYZÉKE, A rimaszombati kaszinó könyvtárának —. Rimaszombat, 1903. Lévai Izsó kny. 8-r. 72 l.

JEGYZÉKE, A sajtóvilági társaskör könyvtár —. Tornallya, 1905. Vitriól I. kny. 8-r. 28 l.

JEGYZÉKE, A sátoralja-ujhelyi róm. kath. főgimnázium ifjusági könyvtárának —. S.-A.-Ujhely, év n. (1903.) Pannonia kny. 8-r. 48 l.

JEGYZÉKE, A szegedi iparos ifjuság közművelődési egylete könyvtárának —. Szeged, 1905. Endrényi Imre kny. 8-r. 28 l. Ára 20 fill.

KATALÓGUSA, A zólyomi állami polgári fu-iskola ifjusági könyvtárának — 1904. Zólyom, 1904. Nádosy Ferencz kny. 8-r. 16 l.

KÖNYVJEGYZÉKE, Kolozsvári unitárius kollégium. Az alosztályúak olvasóegyletének —. 1905. Kolozsvár, 1905. Lepage Lajos kny. 8-r. 48 l.

KÖNYVJEGYZÉKE, A likéri tisztii kaszinói könyvtár —. Rimaszombat, 1904. Lévai Izsó kny. 8-r. 40 l.

KÖNYVJEGYZÉKE, A likéri felügyelő- és munkás olvasókörnek —. Rimaszombat, 1903. Lévai Izsó kny. 8-r. 32 l.

KÖNYVJEGYZÉKE, A nagykanizsai állami népiskola tantestülete könyvtárának —. I–II. igazgatósági kerület. 1870–1901. Nagykanizsa, 1905. Ifj. Wajdits József kny. 8-r. 16 l.

KÖNYVJEGYZÉKE, A nyústyai magyar olvasókör könyvtárának —. Rimaszombat, 1902. Lévai Izsó kny. 8-r. 12 l.

KÖNYVJEGYZÉKE, A »pancsovai társaskör« könyvtárának betűsoros — a szerzők nevei szerint. 1905. Wittigschlager Károly kny. 8-r. 35 l.

KÖNYVTÁR PÓT-JEGYZÉKE, A diósgyőri vas- és acélgyár »jószerencse« dal- és önképzőkörének —. Miskolcz, 1905. Szelényi és társa kny. 8-r. 14 l.

MAGYAR MINERVA. A magyarországi múzeumok és könyvtárak cím-könyve. Közrebocsátják a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa és

Országos Főfelügyelőség. III. évfolyam. 1903—1904. Budapest, 1904. Athenaeum ir. és ny. r.-társulat. 8-r. VI, 934, 2 l.

ORAVECZ GYULA. Az újvidéki m. kir. állami polgári fiiskola ifjusági könyvtárának jegyzéke. I—II. Ujvidék, 1905. Hirschenhauser Benő kny. 8-r. 15 l.

ORAVECZ GYULA. Az újvidéki m. kir. állami polgári fiiskola ifjusági könyvtárának jegyzéke. III—IV. Ujvidék, 1905. Hirschenhauser Benő, 8-r. 15 l.

RÉCSEY VIKTOR. Ósnyomtatványok és régi magyar könyvek a pannonhalmi könyvtárban. Budapest, 1904. H. Á.-tól. (Budapesti Szemle. 1905. márczius. 464—466. l.)

SCHÖNHERR GYULA. A római Casanate-könyvtár Korvin-kodexe és annak magyar glosszái. Budapest, 1905. Athenaeum kny. 8-r. 40 l. 3 díszlap és a magyar bejegyzések hasonmásával. (Különlenyomat a Magyar Könyvszemle 1904. évf.)

ESZTEGÁR LÁSZLÓ DR

Mélyen megindult szívvel írjuk le nevét, midőn e folyóirat szerkesztősége nevében végső búcsút veszünk tőle. Megilletődöttségünket növeli a gondolat, hogy oly fiatalon, s a szenvedéstől úgy összetörve kellett körünkből távoznia. Legszebb éveiben támadta meg a kérérlhetlen betegség; abban a korban, amikor az ifjúság csapongó kedvteléseit, nyugtalan vágyakozásait már felváltotta a férfi kor higgadtsága, a mikor már nem sóvárgunk jobban az élet gyönyöreit után, mint a mennyire szeretjük komoly feladatait, s a mikor már nem kecsesgömbök előttünk az álmok, mint a valóság. Eljutott ő is ideig. Sőt eljutott egész addig, a hol már mint a legnemesebb, legszebb életezél lebeg előttük a gondolat: becsülettel megállani helyünket, a hová a gondviselés állított és minél hasznosabb munkásaivá lenni az ügynek, melynek szolgálatába szegődtünk.

1896. február 20-án, tehát kilenc évvel ezelőtt jutott a Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Országos Könyvtára kötelékébe mint segéd, a hol 1901. október 30-án I. osztályú segédőrré, 1902-ben pedig őrré lépett elő. Attól a pillanattól fogva, hogy először lépte át mint az ország első kulturális intézetének tisztviselője, annak küszöbét, szívének egész odaadásával ragaszkodott munkaköréhez, nem csak azért, mert kedvenc tanulmányához, az irodalomtörténethez itt egyúttal kimerithetlen anyagot talált, hanem még inkább, mert az új légkörben érzékeny lelke folyton a legnemesebb behatások alá jutott. Az utóbbi években az irodalmi levelezés rendezésén dolgozgatott nagy örömmel. Hogy e levelek egyesítését és egységes kezelését minél megfelelőbb módon eszközölhesse, két ízben is tanulmányozta a külföld hasonló gyűjteményeit; 1903-ban a bécsi cs. k. udvari könyvtárt, 1904-ben pedig a florenczi nemzeti könyvtárt kereste fel e czélból. 1897-ben

pedig a brüsszeli, majd 1898-ban a párisi bibliografiai kongresszus ülésein vett részt.

Már több éve, hogy ideges bántalmak miatt panaszkodott, a melyek ellen hasztalan keresett különféle helyeken gyógyulást, ámbár senki sem gondolta volna, hogy az alattomos kór oly veszedelmesen megtámadta gyenge szervezetét. Csak ha munka közben, néhány percnyi pihenőt tartva, az íróasztala mellett lévő óriási ablakon kitekintett az utca mozgalmas, színes életére, láttunk az arcán valami különösen fájdalmas vonást átvonulni. Mintha csak a korai elmulás szomorú sejtelme suhogtatta volna meg felette ilyenkor fekete szárnyait. Állapota körülbelül nyolcz hónappal ezelőtt kezdett rosszabbra fordulni. Ekkor orvosai tanácsára Abbáziába utazott, a hol annyira megerősödött, hogy január első felében visszautazhatott a fővárosba, hogy elfoglalja hivatalát. A javulás azonban — fájdalom — nem volt tartós és pár nap múlva már ismét kénytelen volt visszautazni a tengerparti gyógyintézetbe. Itt élt azóta folytonos remény és kétségbeesés közt hanykodva, kín és szenvedés által sorvasztva, többször útra készen állva már, hogy haza jöjjön, de gyötrelmes bajától mindig visszatartva, míg az élet és halál Ura június hó 3-án délelőtt 11 órakor, alig 35 éves korában ki nem szőlította őt sorainkból. Halála hírére Tóth Árpád múzeumi titkár leutazott Abbáziába, hogy koporsójára tegye a Nemzeti Múzeum és a Széchényi Országos Könyvtár koszorúját. Holttestét, miután június hó 5-én a voloscai halottasházban beszentelték, családja Szamosujvárra szállíttatta és itt helyezték június 8-án nyugalomra. Végtisztességén a könyvtár részéről dr. Fejérpataky László igazgató és dr. Sebestyén Gyula ör jelentek meg, és ez utóbbi, a könyvtár tisztviselői nevében, szép beszédben bucsúztatta el a derékon kettétört, értékes, fiatal életet.

A megboldogult három éven keresztül egyúttal segédszerkesztője is volt folyóiratunknak. Mi tehát nem csak a szelidlelkű, szeretetreméltó, szerény, készséges, jólelkű kartársat veszítettük el benne, hanem a választékos tollú, széles ismeretkörrel rendelkező, buzgó, csiszolt izlésű, munkás segítőársat is, a ki mindig nagy odaadással szentelte idejét és munkáját a folyóirat programjának megvalósítására. Fájlalva korai elvesztét, kegyelettel emlékezve róla, kérjük Istent, adja meg lelkének az örök nyugalmat.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Igazgató-változás a párisi Bibliothèque Nationale-ban.

A socio-radicalis francia kormányzat szellemének jellegzetes nyilvánulása az a mód, a melylyel Léopold *Delisle*-t, ki csak két év előtt az egész tudós világ szeretetétől és tiszteletétől környezve ülte meg hivatali szolgálatának félszázados fordulóját, hirtelen s minden igazságos ok nélkül nyugalomba küldték, miután felsőbb helyről jött bizalmas felszólításra állásától önként megválni nem szándékozott. *Delisle*, ki magas életkora daczára munkabíróbb volt még sok fiatal embernél, politikai intrika közvetett áldozata. *Edgar Combes*-nak, a volt miniszterelnök fiának u. i. államtitkári állást kellett juttatni s az ennek folytán beállott személyi változások következtében *Henry Marcel*, a szép-művészeti ügyek vezetője (*directeur des beaux-arts*) elvesztette eddigi posztóját. Üresedés sehol sem lévén, *Delislet* menesztették, az »administrateur général honoraire« címét adva neki s helyébe *Marcelt* ültették, meg lévén róla győződve, hogy »irodalmi hajlamai« képesíteni fogják, a bibliothéka vezetésére. A francia kormány ezen eljárása, melynek *Delisle* amugy is gyöngélkedő felesége már áldozatul esett, nem csak igazságtalanságával kelt megbotránkozást, hanem a szakörök kritikáját is kihívja, a mennyiben sajnálatos megnyilatkozása azon téves felfogásnak, mintha egy nagy könyvtár vezetéséhez semminemű szakismeretekre, előzetes készülségre sem volna szükség. Igaz, hogy a Bibliothèque nationale jelenlegi osztályigazgatói teljes mértékben képesek a rájuk bízott szakok vezetésére, de féltő, hogy az új administrateur général, kinek, mint hírlik, a tőle távolabb álló tudományzakokra nézve is meg vannak a »maga« nézetei, nem hagyja mások kezére az intézet gyeplőit, s tapasztalatlanságában olyan ujításokra ragadtatja magát, melyek könnyen végzetessé válhatnak az intézetre nézve, vagy oly követeléseket támaszt alantás tisztviselőivel szemben, melyek csak a rájuk bízott munka technikájának nemismerésében lehetnek magyarázatukat.

A lőcsei könyvsajtó kezdetei. A lőcsei könyvnyomó műhely egyike hazánkban a régebbieknek; annak idején elsőrangú jelentősége is volt. Mégis történetével alig foglalkoztak. Magam vázoltam fejlődését a Szepesi Lapok 1902. évi 51—53. számaiban (ugyanaz a Grafikai Szemle 1903. évi 2. és 3. számában). Igyekeztem ott meghatározni a könyvsajtó megalapításának évét, bár ez is, mint sok intézmény kezdete, elveszett »a mult kódében«. Akkor nem nyílt rá alkalom, hogy levéltári kutatásokkal tökéletesítem tanul-

mányomat; ehhez most jutottam. Közlöm itt az alábbi leveleket, melyek Lőcse város levéltárában található és a melyek világot vetnek a műhely meg-
alapítására és egyéb dolgokra is.

Az első levél Sulczer Salamon kőszegi betűöntő ajánlata a városnak, hogy sajtót állít számára. (Vár. Itár XII. oszt. 31. sz.)

Erbare Ersame Namhaffte wollweysse Herrn Herrn Richter vnd Rathmanen, Auch ainer I. gantzen gemain, der Kayserlichen Hochlöblich[en] Statt Leutsch, neinen freundlichen grues sampt Beflissne dienst seyen euch yeder Zeit willig vnnnd bereit. Demnach dis mein schriftlich anzaigen betreffend. Nachdem Ich vor zway Jaren von Wien aus nach Bartfeldt gefüret worden, alda aine schrift gegossen welche E. W. Befüeglich aine Prob derselben zusechen, hiemit vbersende, Vnnnd dieweil ich aine Zeit lang In diesen Landen, mich auffgehalten, Vnnnd nun die Stadt Leütsch Höre für ander loben, vnd Preysen, so will ich es vill verstendiger Leut lassen für gutt ansehenn wie das die Statt Leütsch woll gezieret were, mit ainer Buchtruckgerey, würde Ihr auch Hochreymlich sein, so aine rechte woll bestellte Buchtruckgerey, alda mechte auffgericht werden: zu welchem handel ich mich gantz willig, vnnnd gerne brauchen lassen, Innsonderhait zur Befürderung der Rainem wortt Gottes, der Wahren Religionn Augspurgerisch Confessionn, zu welchem hannedell, dan auch gantz dienstlich, vnnnd beforderlich mir sein wurden, des Durchleuchtigsten vnnnd Hochgeborren Fürsten, vnnnd Herrnn Hertzog Phillips Ludwigen Pfaltzgrauffen bey Reyhnn, Hertzog in Bayrn, Graufenn zu Felbentz, Vnd Spoheim etc. meines Gnedig Fürsten vnd herrn, Kirchen Raths geschworn auch die Profesores zu Laugingen, vnnnd Tübingen, desgleichen auch Ihrer Kayserlichen Mayestatt Rätthe zu Prag, vnd Preslaw Auch kan man solche freyhait durch Göttliche hülf vnnnd beystandt bey Ihrer Kay. May. auss bringen, was Betreffende Sachen seindt welches der Augspurgerischen Confession Gemess, vnd zugethan ist. Solches alles hab ich E. W. sampt ainer Erbaren gemain, meine gemueth vnd gueten willen schriftlich wollen anzaigen vud einwaerth von E. E. W. ainer trostlichen gueter Antwort. Datum Günsz denn 16. October Ao 1591. E. E. W. D.

Salomon Sulczer Schriftgiesser jecziger Zeit zu Günsz in der Gelbröekl quartier bey dem furier.

Külső czímzés: Ann die Ersame, Namhafftigen vnd wollweysen Herrn Richter vnd Rathmanen Auch ainer Erbaren Gemain Der Kayserlichen Statt Leütsch Leütsch Zuerbrech[en].

Melléklet egy betűminta: 16 rétű papírlapon kétoldalt a Credo; utána: Anno. 1589. Die 16. Nouembris. Haec forma Literarum, cum tribus nouis Instrumentis, & tota instructione, ac simul cum tola arte fuforia parata & inflaurata est, Prudentissimo ac Circumspecto Domino Daudid Guttgfell in domo eidsdem ei tradita.

Perme Salomonem Sultzer de Höchstet ad Danubium fita in Sueuia Anno aetatis meae 25. Barthphae. In superiori Pannonia.

Ez ajánlattal a város egyáltalában nem foglalkozott; nem akart könyvsajtót *tulajdonába* venni. Az ügy maga is két évtizednél tovább pihent: a

mintaszerű gonddal kezelt levéltárban lehetetlen, hogy ne lenne nyoma, ha közben csak ajánlat is érkezik.

A mi a város eszméjének megfelel: az könyvnyomtatónak műhelyestül a városba költözése volt. Mihelyt erre akadt vállalkozó: a város rögtön megtette a lépéseket. A következő levél első nyoma a könyvnyomtató műhely beköltözésének Lőcsére; Klösz Jakab értesíti a várost Bártfáról, hogy legközelebb átköltözik. (Vár. Itár XII. oszt. 100/1. sz.)

Ehrveste, Ehrsame Namhaffte vnd wolweise Herrn, denen sind meine freündtliche grüesse, neben wünschung Göttliches segens iederzeit beur.

Ehrveste, Ehrsame, Namhaffte, vnd wolweise, grossgünstige Herrn, E. E. N. W. an mich gethanes schreiben habe ich heut datto entfangen, vnd daraus vernomen E. E. N. W. freündtliches vnd geneigtes gemüt gegen mir, neben erbietung möglichen fürdernus, in meinem Ehrlichen führhaben, als in transportation meiner typographi in die stadt Leutsch, vnd mein daselbst niederlassung: dafür ich dann E. E. N. W. freündlichen dank sage, vnd erbiete auch solches nach vermögen gegen. E. E. N. W. zu verdienen: Vnd wil nun von stund an meine sachen zusammen machen, vnd mich ie ehe ie besser, (wann es nun der weg zulest, vnd ich fuhrleut auffbringen kan) nach der Leutsch verfügen: Ich dencke solches zu verrichten in diesen vierzehnen tagen, mit Gottes hülfte, dieweil aber diese meine transportation one sonderliche vnkosten nicht kan verrichtet werden, Als bitte ich gantz freündtlich vnd demütiglich, E. E. N. W. wöllen mir vnbeschwert mit einem kleinen stewart zu hülfte komen, nach E. E. N. W. erkenntnus, solches gegen E. E. N. W. zu verschulden, mit meinen möglichen diensten, bin ich sampt den meinen iederzeit geflissen. Was nun die Wohnung anlanget, vernim ich aus des Herrn Doctors seiner Excellens schreiben, das dieselbe mir schon bestellet ist, nur vmb den Hauszins soll ich mich mit des hauses herrn vergleichen. Hiemit E. E. N. W. in schutz vnd schirm des Allmechtigen Gottes empfendst. Datum Barttfeld den 10 febr. Ao. 1614. E. E. N. W. Dienstgeflissener

Jacobus Klös typographus.

Klösz aztán ott is működött — nem tudtuk pontosan meddig. A következő levél erre is világot vet: Schultz Dániel, Klösz utóda jelenti a tanácsnak a városba költöztét. (Vár. Itár. XII. oszt. 100. oszt. 100/2. sz.)

Meine willige vnd gefliessene dienste iederzeit bevor.

Ehrenveste, Ersamme, Namhaffte, Grossgünstige Herrn vnd Patronen, es zweiffelt mir in Wenigsten nicht, es werden E. E. N. W. in gutter wissenschaft haben, wie nemblichen mir das losament, in welches ich einveriret worden, zubedragen vnd vnbequem ist, wegen der Schriefften vnd anderer sachen so zu meiner kunst gehörig. Dieweilen aber ich dess Herrn Gastgebhs Hauss besehen, vnd befinde, das es mir etlicher massen zu meinen vorhaben bequemer seyn mechte; gelanget derowegen meine fleissiges vnd demitiges bitten an E. E. N. W. als an meine geneigte Herrn vnd Patronen, wöllen mit obdegachten Gastgeber handeln, damit mir dasselbige mechte eingereimet werden. Zu dem werden sich E. E. N. W. auch wissen Zuerinnern, das ich mich in meinem Hauszwesen gantz bloss befinde, vnd solches E. E. N. W.

verstendiget, gelanget derhalben auch hirin mein demitiges bietten, es wollen E. E. N. W. mich auch in diesem mit einem stück geldes verschen, damit ich meine kunst desto bass treiben vnd obliegen könte. Solchen vorschueb vnd hilff, vmb E. E. N. W. vnd lieben kinderlein zu gelegener zeit zuverschulden. Actum Leutsch, den 12. January Ao. 1617. E. E. N. W. dienst gefhissener
Daniel Schultz Buchdrucker.

A közölt levelek — különösen a második — kapesán bibliografiai adatokat is tisztázhatunk. Főnt említett cikkemben a lőcsei könyvsajtó megalapításának événél véleményt kellett nyilvánítanom a két legrégebbinek jelzett, de bizonytalan lőcsei nyomtatványról: az állítólagos 1604-es Balassa-Rimaykiadásról (leírását l. Szabó: Régi magyar könyvtár I. k. 180. l.), s az 1611-es Jesuitographiáról (Szabó: R. M. K. II. 94. l.). Az elsőről igyekeztem kimutatni, hogy nincs, nem is volt; felhoztam ez álláspontom mellett, hogy mindeddig nem került elő egyetlenegy példánya sem, s hogy létezését csak egy írott jegyzékre alapították, mely könnyen lehet hibás (valószínű hogy az is, l. Szabót), vagy sérült példányról készült. Hozzáfüzhetem most azt is, a mit R. Kiss István a M. Könyvszemle 1902. 125—126. lapján mond: lehetetlen, hogy a lőcsei könyvnyomtató a későbbi lőcsei Balassa-kiadásoknak ne az első helybelit vette volna alapjául, — ha ez létezett volna valaha. Azt hiszem: ezek és a fenti levelek után ez a kérdés eldöntöttnek tekinthető.

Akkor a Jesuitographiáról úgy vélekedtem, hogy lőcsei nyomtatvány, támaszkodva Szabó Károly álláspontjára, a ki a rajta levő fametszet nyomán vélte annak. De a fenti második levél erre nézve is megváltoztatja a fel fogást. Nem volt alkalmam látni az említett nyomtatványt, s így Szabó Károly czimerismeretére támaszkodom. De így is bizonyos, hogy a jelvény a *műhelyre* mutat: nem a városra; vagyis ha a nyomtatvány meghatározása különben helyes: akkor Klősz műhelyében készült, de ott, a hol Lőcse előtt tartózkodott: Bártfán.

Ezek után a lőcsei könyvsajtó alapítási évét is, azt hiszem, véglegesen megállapíthatjuk 1614-ben, a mely évben a műhely első ismert termékei is megjelentek.

Hajnóczy Iván.

Bibliografiai leletek. A szakfolyóiratok a közelmúltból a következő érdekesebb bibliografiai leletekről adnak számot. — Miguel *Cervantes* Saavedra híres Don Quijote-jének editio princepséből rendkívül érdekes példány került ismét napfényre a minap Valladolidban, Feliciano *Ortega* orvosdoktor, ismert Cervantes-kutató hagyatékában. A példány bibliografiai értékét nagyban növeli az a körülmény, hogy lapjai telve vannak egykorú kézirati javításokkal és széljegyzetekkel, melyeket többen magának a nagy írónak tulajdonítanak. A ritkasághajhászó bibliofilek valósággal megostromolták az özvegyet e becses hagyomány tárgyában s horribilis összegeket kínáltak érte. Az özvegy, hogy a tolokodó ajánlatoktól megszabaduljon, azt az állhírt bocsátotta szélnek, hogy az értékes nyomtatvány véletlenségből egyéb kiselejtett könyvekkel tűzre került. Most hogy a Cervantes-jubileum egész Spanyolországot átjárta, *Ortegáné* fölfedte a valóságot s egyben sürgősen felszólította a spanyol kormányt, hogy szerezze meg azt a haza számára s helyezze letétbe valamely

nemzeti könyvgyűjteményben. — Nem ennyire aktuális, de bibliografiai szempontból igen fontos az a két Shakspere-lelet, melyekről a *Zeitschrift für Bücherfreunde* 1905/6. évfolyama első számában közöl részletes tanulmányt. Az egyik *Shakspere* »Titus Andronicus«-ának 1594-iki londoni kiadása egy példánya, melynek létezéséről eddig csak igen valószínű feltevés útján volt tudomásunk. A jókarban fennmaradt, különben jelentéktelen külsejű füzetke a XVIII. sz. óta ugyanazon család birtokában volt. Első ismert tulajdonosa Charles *Robson* (1735—1794) stockholmi bankhivatalnok volt, a ki valószínűleg örökség útján jutott birtokába, mert a *Robson*-család Skóciából vándorolt be Svédországba a XVIII. sz. közepe táján s ekkor hozhatta magával a kis könyvet. Utolsó tulajdonosa Johanus *Krafft* lundi postahivatalnok volt, a kinek nagyatyja, Per *Krafft* festőművész *Robson*-leányt vett feleségül. Az anonym s szöveg tekintetében az 1600-iki kiadástól több pontban eltérő nyomtatvány, melynek egyetlen fogyatkozása abban áll, hogy az egyik lapból letéptek egy darabkát, 2000 £-ért H. *Sotheran* londoni könyvkereskedő birtokába jutott, a ki azóta állítólag 3000 £-ért már túl is adott rajta — Amerikában. Nem ily unikum, de azért több tekintetben föltötte értékes *Shakspere* 1624-iki első folio-kiadásának az a példánya, mely vagy másfél száz év óta van a *Turbutt*-család (Ogston Hall, Derbyshire) birtokában, de csak most vált ismertté a szakkörök előtt. A *Turbutt*-Shakspere legfőbb érdekessége, hogy, mint kiderült, eredetileg az oxfordi Bodley-könyvtár tulajdona volt, a hová mint kötelespéldány került s hogy e könyvtár számára készült eredeti kötésében van, csaknem sértetlen állapotban. Mikor és hogy került idegen kézre az oxfordi gyűjtemény e becses darabja: bajos eldönteni. Annyi tény, hogy a Bodleiana 1635-iki nyomtatott katalógusában még szerepel ez az első folio-kiadás, de az 1674-iki könyvjegyzékben már nem fordul elő: helyette azonban fel van tüntetve az 1664-iki third folio. Úglátszik a könyvtár vezetősége feleslegesnek tartott két Shakspere-kiadást s a régebbi meglehetősen használt példányt — kiselejtezte. Lehet, hogy más könyvekével együtt, ennek ára is abban a 24 £-ban van, a melyet Mr. R. Davis oxfordi könyvkereskedő fizetett az 1663 szeptembertől 1664 szeptember haváig terjedő időből a curator által neki eladott »fölsöleges« könyvekért. — Egy a bambergi karmelita kolostorból származó kézirat kötésében, mely jelenleg a bambergi kir. ktár tulajdona, egy V. századi Livius-codex 3 nem teljes lapnyi töredékét találták. A levéltöredékek, melyek paleografiai tekintetben igen jelentékenyek, *Livius* 4. decasához tartoznak, melynek egyetlen forrása eddig egy másik, szintén bambergi, XI. sz-i. kodex volt. Az ujonnan fölfedezett levelek vizsgálatából kiderült, hogy ezek kétségkívül mintalapul szolgáltak a XI. sz-i kézírathoz.

Régi kéziratok fac-simile kiadásai. A vatikáni könyvtár, mint Ulrico *Hoepli* könyvkiadó jelentéséből értesülünk, ujabban a következő becses kodexek fénynyomatú hasonmásait szándékozik közrebocsátani: *Kosma* indiai utazó miniatűrökkel díszített földrajzi munkáját (Vatican gr. 699.), *Cicero* (de republica, Vatican 5797.) és *Fronto* (Vatican 5750.) palimpsestusait, az illusztrált *Terentiust* (Vatican 3868.), s *Petrarca* saját kézírású énekeskönyvét (Vatican 3195.). Kiadásra kerül továbbá a mult évben lezajlott *Petrarca*-

jubileum emlékére a költő szonettjeinek Orsini da Costa-féle kézírata, melyet a quattrocento (1476) legszebb miniaturái díszítenek. A phototypiák *Danesi* római műintézetében készülnek; a bevezetést *Ciampoli* tanár, a római nemzeti könyvtár igazgatója írja hozzá. A kiadvány 300 példányban készül s példányonként csupán 200 lírába kerül.

Thietmar merseburgi püspök krónikájának drezdai kézírata, mely mint ismeretes, részben Thietmar sajátkezű, részben tollbamondott följegyzéseit tartalmazza a XI. sz. elejéről, fényképészeti hasonmásban fog kiadásra kerülni. A kiadvány, mely a kir. szász művészeti és tudományos gyűjtemények főigazgatóságának és a Muntumenta Germ. histor. központi szerkesztőségének felügyelete alatt készül, 385 műlapból fog állani s 250 márkába kerül.

Kérdés a Magyar Könyvszemle olvasóihoz. 1. Szatmár-Németi Mihály Tyrreinium Hebraicum című műve előszavában említi, hogy *Wesprémi István* kiadta az új testamentumot szír nyelven. — 2. Egy kézírati feljegyzésben találtam az alábbi címet: »*Gisberti ab Isendoorn annunciatio actus solemnus quo Joan. Tsere Apatzai S. S. Theol. Doctoris honoribus augendus declaratur. Harderoyck 1651.*« A ki e folyóirat olvasói közül a kérdezett művek egyikét vagy másikát látta, vagy egyébként tud róla felvilágosítást nyújtani, szíveskedjék alulírottat értesíteni.

Dr. Eisler Mátyás Kolozsvárt.

VÁLTOZÁSOK

a magyarországi nyomdáknál 1905. április 1-től június 15-ig.

(Az egy csillaggal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve. A két csillaggal jelöltek megszűntek.)

Bácsalmás :

Horváth Mátvás.

Budapest :

Eberle József és társa IV., Mária-Valéria-u. 2. (azelőtt: VI., Podmaniczky-u. 43.).

**Eichenbaum Mór VII., Dohány-utca 29.

Goldfaden Márkné sz. Mandl Eleonóra VII., Dohány-u. 29.

Hatschek Jenő és Kunst Gyula (felelős igazgató: Kunst Gyula) VI., Podmaniczky-u. 71.

**Leitersdorfer József VI., Vörösmarty-u. 52.

Lengyel Lipót IV., Régiposta-u. 4. Lichtmann Róza VI., Vörösmarty-utca 52.

Medch Rajmund Gyula VII., Rottenbiller-u. 19.

**Miszner Simon VI., Izabella-u. 70.

**Nádas Ignáczné sz. Frank Anna VI., Dessewffy-u. 45.

**Polacsek Frigyes Jakab VIII., Mária-u. 11.

Rosenbaum Bendel VII., Wesselényi-utca 49.

**Róth Sándor és Pintér Manó VII., Vörösmarty-u. 19/b.

Schildberger János VII., Csömöri-ut 44.

Spiegel Jakab és Nemetz Géza VI., Eötvös-u. 29.

Székely Albert (Ábrahám) VI., Uj-utca 38.

*»Világosság« kny. VII., Nyár-u. 1.

Deés :

Pollák Vilmosné sz. Weinberger Matild. Felelős igazgató: Pollák Vilmos (előbb: Pollák Vilmos).

H.-M.-Vásárhely :

**Wesselényi Géza.

Kaposvár :

*Szabó Lipót.

Kovászna :

Szabó Friderika.

Marosvásárhely :

Révész Béla.

Vince és Leopold.

Nagykanizsa :

Offenbeck Vilmos.

Nagyszalonta :

*Székely I.

Nagysomkut :

Vider Jakab.

Palánka :

Csernicsek Imre.

Resiczabánya :

**Eisler József.

Salgótarján :

*Boros Róza.

Torda :

*Undy Domokos.

Ungvár :

Schillinger testvérek (azelőtt: Lévai Mór).

Zalaegerszeg :

Kakas Agoston (azelőtt: Tahy

Rozália).

Zenta :

**Horváth és Pléstitý.

A Magyar Könyvszemle új folyama.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlönye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait; beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könyvtár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és különleges bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és külföldi könyvszemle irodalom termékeiről s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június, szeptember és deczember hónapokban jelenik meg 24—26 ívnyi terjedelemben több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 6 korona, a könyvvárosi forgalomban 8 kor.; egy-egy füzet ára 2 kor.

Az előfizetési pénzeket a **Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala** fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a **szerkesztő czimére** a **Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába** küldendők.

A Magyar Könyvszemle régi és új folyamainak kötetei kaphatók *Ranschburg Gusztáv* könyvkereskedésében, Budapest, *IV. Ferenczick-tere 2.* A régi folyam 2—16. kötetének ára kötetenkint 4 korona, az új folyam 1—10. kötetének ára kötetenkint 8 korona. Az előfizetések ezentúl is a *Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához* küldendők.

Megjelent és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában kapható: *A hazai hírlapirodalom 1903-ban. I. A magyar hírlapirodalom, id. Szinnyei Józseftől. II. A nem magyar nyelvű hírlapirodalom, Kereszty Istvántól. III. Folyóiratok, Horváth Ignácztól. Függelék: A magyar nyelvű hírlapok és folyóiratok statisztikája, id. Szinnyei Józseftől. Ára 1 kor. 10 fillér.*

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois.
Directeur: M. François Kollányi.

Quatre livraisons par an; prix du volume | Nouvelle série. XIII. volume. 2-ième
6 couronnes = 6 francs = 5 marcs. | livraison. Avril—Juin 1905.

SOMMAIRE.

La bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois en 1904	97
Jean Csiky. L'ancienne musique d'art hongroise. Essai bibliographique. (Avec cinq fac-similés dans le texte.)	116
Dr. Frédéric Ahn. Les imprimés hongrois de Jean Mannel (dit Manlius) (1582—1604) Première partie	134
Indicateur officiel. Rapport sur l'état de la Bibliothèque Széchényi du Musée Nat. Hongrois dans le premier trimestre de 1905	158
La bibliothèque de l'université de Budapest en 1903	162
Littérature. Joseph Bellai, Catalogue méthodique de la bibliothèque publique de la ville de Temesvár. I. II. vol. Par le <i>Dr. Paul Gulyás</i> . — G. L. Passerini e G. Mazzi: Un decennio di bibliografia Dantesca 1891—1900. Par le <i>Dr. Paul Gulyás</i> . — Antoine Strausz, Catalogue alphabétique de la bibliothèque du chapitre de Veszprém. Par — <i>ly</i> —. — Pierre Champion, Les plus anciens monuments de la typographie Parisienne. Par — <i>Sp</i> —. — Zoltan Köblös, Les oraisons funèbres aux bibliothèques du Musée de Transsylvanie et du collège réformé de Kolozsvár. Par — <i>s</i> —. — Arnim Graesel, Führer für Bibliotheksbenutzer. Par l'. — Revue des périodiques étrangers	171
La littérature bibliographique hongroise dans le premier trimestre de 1905. Par Ignace Horváth	181
Dr. Ladislav Esztegár †	184
Notices. Changement dans la direction de la Bibliothèque Nationale de Paris (*). Les origines de l'imprimerie de Lőcse (<i>Ivan Hajnóczy</i>). Trouvailles bibliographiques. Éditions fac-similé d'anciens manuscrits. Aux lecteurs de la Revue Bibliographique hongroise	186
Changements dans l'état des imprimeries en Hongrie du 1. avril au 15. juin	192

Siège de la rédaction et de l'administration: *Magyar Könyvszemle*
Budapest, Musée National Hongrois.

XIII. KÖTET, 3. FÜZET. ÚJ FOLYAM. 1905. JÚLIUS—SZEPTEMBER

MAGYAR
KÖNYVSZEMLE.

A MAGYAR NEMZ. MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRÁNAK
KÖZLÖNYE.

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

KOLLÁNYI FERENCZ.

1905. ÉVI FOLYAM.

— III. FÜZET. —

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRA.

1905.

TARTALOM.

	Lap
Dr. Esztegar László (†). A Toldi-trilogia eredeti kéziratai a Magyar Nemzeti Múzeumban. Első közlemény	193
Dr. Ahn Frigyes. Mannel (Manlius) János magyarországi nyomtatványai. (1582—1604.) Második befejező közlemény	238
Horváth Ignác. Revisnyei Reviczky János Ferencz könyvtára 1742-ből	246
Tárca. Évnegyedes jelentés a Magy. Memz. Múzeum könyvtárának állapotáról az 1904. év második negyedében	259
A Magyar Tudományos Akadémia könyvtára 1904-ben	263
A Szegedi Somogyi-könyvtár állapota az 1904. év második felében	265
Szakirodalom. Paul Heitz, Hundert Kalender-Inkunabeln. <i>Ism. dr. Gulyás Pál.</i> — Kóssa Gyula, Magyar állatorvosi könyvészet. <i>Ism. —ly—. — Hinrich's Halbjahrs-Katalog der im deutschen Buchhandel erschienenen Bücher etc. Ism. dr. Gárdnyi Albert.</i> — Külföldi folyóiratok szemléje. (<i>Deutsche Literaturzeitung</i> . XXVI. 14—22. 24. 26. <i>La Bibliofilia</i> . VII. 1—2. <i>Mitteilungen des Oesterr. Vereins für Bibliothekswesen</i> . IX. 2. <i>Revue des Bibliothèques</i> . XV. 3—4. <i>Rivista delle Biblioteche e degli Archivi</i> . XVI. 3—4. <i>Zeitschrift für Bücherfreunde</i> . IX. 1—3. <i>Zentralblatt für Bibliothekswesen</i> . XXII. 4—5. 6.)	268
A magyar bibliografiai irodalom az 1905. év második negyedében Horváth Ignácztól	278
Vegyes közlemények. Kinevezések a Magy. Nemz. Múzeum könyvtárában. Ráth György † (r.). Denifle Henrik † (<i>A. A.</i>). A torinói nemzeti könyvtár helyreállítása (<i>—sp—</i>). Központi honvédkönyvtár (<i>K. L.</i>). A baseli levéltár új épülete. (γ.). Rohonyi Györgynek a M. N. Múzeumot dicsőítő versei (π.)	280
Változások a magyarországi nyomdáknál 1905. jun. 16-tól szeptember 15-ig	278
Melléklet. A hazai hírlapirodalom 1904-ben. I. A magyar hírlapirodalom. <i>id. Szinnyei József-től.</i> A hazai nem magyar nyelvű hírlapirodalom <i>Kereszty István-tól</i> III. Folyóiratok <i>Horváth Ignác-tól.</i> — Függelék: A magyar nyelvű hírlapok és folyóiratok statisztikája 1780—1904 <i>id. Szinnyei József-től</i>	1—65

A TOLDI-TRILOGIA EREDETI KÉZIRATAI A MAGYAR NEMZETI MÚZEUMBAN.

NÉHAI DR. ESZTEGÁR LÁSZLÓTÓL.¹

(Első közlemény.)

Esztegár László dr. múzeumi könyvtárőr irodalmi munkásságának utolsó fejezete zárul le ezzel a dolgozattal, melyben a *Toldi-trilogia* egyes kézirati darabjainak a végleges szöveggel való összehasonlítását tervezte. Esztegár László dr. összehasonlításokat tett ugyanis a nyomtatásban megjelent és a kéziratban maradt darabok tartalma között és a több helyen jelentkező eltérések arra az elhatározásra ösztönözték, hogy a kézirati szöveg összes eltéréseit, melyek, mint első fogalmazások, később, a végső kidolgozások után kimaradtak a trológiából, vizsgálódás tárgyává tegye és eredeti szövegezésüket közrebocsássa. Már 1904 elején hozzáfogott a munkához s a trilogia első és második részének (Toldi, Toldi estéje) főbb eltéréseit nagyjában össze is jegyezte. Sajtó alá készülő dolgozatáról időközben tudomást vett a Toldi költemények hivatott magyarzója, *Lehr Albert* s a munkában levő dolgozat várható megjelenését *Toldi Estéje*² című magyarzó tanulmánya 1905-iki kiadásában jelezte. Ámde a dolgozat nem készült el s Esztegár László állandó betegsége és halála folytán befejezetlenül maradt mostanig, midőn kiegészítve a trilogia harmadik darabjával, az irodalmi szempontoknak és Esztegár dr. intenczióinak megfelelő módon juttatjuk nyilvánosság elé. A csonkán maradt dolgozat nélkülözvén az ilyen összehasonlító tanulmányoknál mellőzhetetlen bevezető ismertetést s helyenként való

¹ Bevezette *Bányai Elemér* dr.

² Toldi Estéje. Irta Arany János. Magyarázta: Lehr Albert. Jeles Irók Iskolai Társ. XC. Budapest, 1905. Franklin-társulat kiadása. 36-ik oldal.

kommentálást, ennek is pótlására vagyunk utalva, midőn az irodalmi kutatás számára a dolgozatot ezúttal készen adjuk.

* * *

A Toldi-trilogia eredeti kéziratai Buda halálával, három félbörkötésfi darabban Arany László hagyatékából jutottak 1899-ben a Nemzeti Múzeum birtokába. Hogy Arany László végső rendelkezése a Nemzeti Múzeum részére épen e költeményeket szemelte ki, bizonyosága az ő nemes érzékének, melylyel megérezte, hogy a nemzeti irodalom legelső gyűjteményében a nemzeti szellemre jó ideig legközvetlenebbül ható Toldi-költeményeknek és Buda halálának van helyük. Az első kötet Toldi kéziratát és Toldi estéje kétféle fogalmazását, az 1848-ikit és az 1854-ikit tartalmazza, a második Toldi szerelmét s a harmadik Buda halálát. Ámde nem lehet pusztán ereklyéknek tekinteni e kéziratokat. A ki végiglapozza e köteteket, nyomban észreveszi, hogy ezekben *Arany János* alkotó művészetének tanulmányozásához és megértéséhez irodalmi érdekességű gazdag anyag rejlik. A nagyszámú változtatások, kihúzások, átírások, melyek sokszor egész versszakokra terjednek ki, megannyi alkalom a művészi értelem és képzelet munkája megfigyelésére, a mint a jellemzetes és hatásos kifejezésmódok eszközei után kutat. Legkevesebb javítás van a Toldi szerelme kéziratán. Itt azonban igen becsesek a dátumok, melyek jelzik, hogy a mű egyes részei mikor készültek. A végső dátum 1879 május 15. E dátumok alapján Arany kedélyállapotának változásairól is néhány érdekes adattal értesülünk. Aránylag nem sok az eltérés a Toldi kéziratban, habár fél és egész strófák, a verssoroknak pedig egész tömege jelzi az első és utolsó szövegezés között levő különbségeket. Toldi estéje 1854-iki kiadásának végzavában jelenti Arany, hogy e művét, »*alig néhány versszak pótlással*« épen abban az alakban kapja az olvasó, mint az 1848 óta készen levő kéziratban található. Ennek az utalásnak a valószínűsége attól függ, hogyan értelmezzük. Végére járva a két szöveg tartalmának, a mi meggyőződésünk az, a mi egyuttal az Esztegar Lászlóé és Lehr Alberté is, hogy nem néhány versszak pótlásáról van itt szó, hanem más beosztásról, *lényeges* átalakításokról, melyek első olvasásra feltűnővé teszik a két szöveg egymástól való eltérését. Az 1848-iki kiadás először is négy énekből áll,

míg az 1854-iki hatból. Ez a költeménynek csupán a külső formájára vonatkozik, de jelzi egyúttal az eltérések további sorozatát. Egész versszakok vannak benne, a mik hiányzanak az 1854-iki fogalmazásból s ebben viszont ismét versszakokra terjedő pótlások vannak, a mik nincsenek benne az 1848-iki szövegben. Az eltéréseket a párhuzamos közlések egyébiránt feltüntetik, de feltüntetik még Lehr Albert Toldi Estéje legújabb, 1905-iki kiadásának szemelvényei is, melyek az első és az 1854-iki szöveg különböző variációit állítják szembe egymással. A nagyszámú pótlások, kihúzások, változtatások érdekesen tárják elénk Arany alkotó munkásságának ama szubjektív vonását, mely a külső hatások és a kedélyi válságok irányában nyilvánul s a mit Arany irodalmi működésének minden mozzanata igazol. Bizony sok tépelődés, sok gond, sokszor önbizalomhiány, óriási óvatosság, a művészi hatás iránt való bizonytalanság, ezernyi kétség van beletemetve ezekbe a sorokba, melyek végül úgy jelentek meg a nyilvánosság előtt, mint egy sima, zavarnélküli lélek harmonikus alkotásai. Arany nem volt könnyű munkás, aminthogy a nagy elmék legtöbbször is valószínűleg nem az. Költeményein a gond, az aggodalmasság megható példái tárulnak fel s az itt közreadott változatok épen annak a körültekintő, vigyázó, folytonosan aggályoskodó alkotó módszernek bizonyosságai, mely megelőzte a Toldi-költeményeket, míg végleges alakjukat megkapták. Előttünk ennek a nemes magyar szellemnek oly becses minden sora, hogy a munkát, mely valójában csak technikai beleavatkozást igényelt, örömmel és kegyelettel végeztük. Nemzeti kulturánk fejlődésének egyik erős láncszeme az ő munkássága, ez a munkásság pedig, mely tele volt a magyar szellem erejével és át volt hatva a magyar faj nagyra hivatott szerepének hitével, varázsát még ma sem veszítette el. A mód, a hogyan Arany a magyar élet fényes képeit Toldi alakjában felelevenítette, a maga idejében az egész nemzetet elbájolta. A módszer, a kísérletezés pedig, melylyel e költeményeknek formát, művészi nyelvet és összefüggést iparkodott adni, látható a párhuzamos közlésekben, melyek viszont az irodalomtörténészt, a kutatót, az Arany tisztelőit, egyszóval a mai nemzedéket mindenkifelett érdekelni fogják. Ezért hasznos, egyben kegyeletes a munka, mely a Toldi-költemények különféle szövegeit most bemutatja.

A párhuzamos közlések így következnek:

I. TOLDI.

ELŐHANG.

1. VERSSZAK.

3. Toldi Miklós képe úgy lobog
fel nékem	3. Toldi Miklós képe úgy <i>(csil-
lámlik)</i> nékem
4. Majd kilencz tiz ember-öltő
régiségben.	4. <i>(Túl)</i> kilencz, tiz ember-öltő
régiségben
6. Pusztító csatában szálfá-ökle-
lését	4. <i>(Keresztül hét)</i> ember-öltő ré-
giségben.
	6. Pusztító <i>csatáin</i> szálfá ökle-
lését.

ELSŐ ÉNEK.

1. VERSSZAK.

5. Boglyák hüvösében tiz-tizen-
két szolga	5. <i>(Itt-amott egy ferde boglya
szinte szánja</i>
Hortyog, mintha legjobb rendin
menne dolga	<i>Hogy korán elszáradt árva
sarjú-lyánya</i>
Hej pedig üresen; vagy félig
rakottan	<i>S mintha volna ő is életérző
pára</i>
Nagy szénás szekerek álldogál-
nak ottan.	<i>Görnyedezve néz le törpe faj-
zatára.)</i>

8. VERSSZAK.

*(Ezért emésztődik egyedül ma-
gában
Mint ha szénrakás ég fojtott
garmadában
De habár körülte egy vásár
nép volna
Lelke fájdalomról még sem
panaszolna)*

10. VERSSZAK.

,Hé paraszt melyik ut megyen
itt Budára ?'	,Hé paraszt, melyik ut megyen
itt Budára ?'
Kérdi Laczfi hegykén, csak
amúgy félvállra ;	Kérdi Laczfi hegykén, csak
amúgy félvállra ;
De Toldinak a szó szívébe
nyillalik,	De Toldinak a szó szívébe
nyillalik

És olyant döbben rá, hogy
 kívül is hallik
 »Hm, paraszt én!« emigy füs-
 tölög magában.
 »Hát ki volna úr más széles
 e határban?
 Toldi György talán, a róka
 lelkű bátya,
 Ki Lajos királynál fenn a
 tányért váltja?

És olyant döbben rá, hogy
 kívül is hallik.
 (S mintha förgeteggé lenne
 mindjárt válva.
 Szoros balkezében megrendül a
 szálfá
 Szólni kezd, de a szót gyorsan
 vissza kapja
 Húsos szája-szélit majd vérig
 harapja.)

11. VERSSZAK.

»Hm, paraszt én!« emigy füs-
 tölög magában,
 Hát ki volna úr, más széles e
 határban?
 Toldi György talán, a róka-
 lelkű bátya,
 Ki Lajos királynál fenn a
 tányért váltja?
 (A ki kedves öcscsét marha közt
 marasztá,
 Földes urfi lévén tette sült
 paraszttá,
 S hogy ne tudjon lenni daliás
 levente
 Rá czudar pimaszság durva
 mázát kente.)

15. VERSSZAK.

8. Csaknem összeroppan a rúd
 vas kezében

8. Összeroppan a rúd markoló
 kezében.

MÁSODIK ÉNEK.

1. VERSSZAK.

2. De van drága dolog addig
 Nagyfaluban.

2. De (volt) drága dolog addig
 Nagyfaluban.

6. VERSSZAK.

8. Mintha a szivébe nagy kést
 mártának

8. Mintha kebelébe hosszú kést
 fűrnének.

8. VERSSZAK.

*(Amint látja Györgyöt, — Györgyöt az egyetlen
Bátyát, évek óta először vé-
letlen.
Fiát az apának, ki rég sirba
vagyon,
Fiát az anyának, kit ő szeret
nagyon,
A testvér szeretet vissza száll
fészkébe
Amely fészek vagyon a Miklós
szívébe.
A bosszuság pedig úgy olvad,
úgy gyérül
Mint tavasszal a hó a gólya
fejérül.)*

13. VERSSZAK.

6. Add ki bátya tüstént, ami engem illet. 6. Add ki bátya *(mindjárt)*, ami engem illet.

NEGYESEDIK ÉNEK.

1. VERSSZAK.

4. És ezerjő füvet tépni a sebére 4. És ezerjő füvet *(köt)* ... a sebére

14. VERSSZAK.

6. Majd éjjél vetette minden este végét. 6. *(Hogy éjjél vetette a beszéde)*...

15. VERSSZAK.

4. Hej, ki tudja, mikor lesznek belé jóvá. 4. *(Tudja isten :)* mikor lesznek belé jóvá.
6. Mert azért az árvák gondviselő atyja 6. *(Egykor Toldi Györgyöt a kezembe adja.)*

16. VERSSZAK.

6. Szél sem hoz felétek én rólam ujságot 8. *(Szél sem hozza rólam erre az ujságot)*

19. VERSSZAK.

4. Molnár legényeknek álmélkodására
4. (*Lisztos molnároknak*) álmélkodására
8. Ne taszítsd a sirba, jó édes anyádat.
8. (*Jaj*) ne taszítsd sirba jó édes anyádat.

21. VERSSZAK.

8. Nagy meleg köny csepp ült szeme pillájára.
8. Nagy meleg köny ült a szeme pillájára.

22. VERSSZAK.

8. Csak meg ne szakadjon szive örömében.
8. Csak meg ne (*repedjen*) szive örömében.

23. VERSSZAK.

4. Összehajtogatta szalonnás ruháját.
4. Össze(*göngyölygette*) szalonnás ruháját

ÖTÖDIK ÉNEK.

2. VERSSZAK.

6. Egy teremtés sincs ott, a kit megláthatna
6. (*Tudja, hogy nincs senki, akit ott láthatna*)

3. VERSSZAK.

7. Mint a juhászbojtár, a midőn kapatja
7. Mint a juhászbojtár, a midőn (*szoktatja*)

5. VERSSZAK.

4. Nagy meredt szemei szörnyen kidagadnak
4. (*Szemei mint az öklöm úgy fel*)dagadnak

6. VERSSZAK.

5. Messze az avasba esik a vadállat.
5. Messze a (*nádas*)ba esik a vadállat.

7. VERSSZAK.

7. Hátsó lábával úgy szoritja térdét.
7. Hátsó lábával (*meg*) szoritja térdét.

9. VERSSZAK.

6. Mint egy nagy csoroszllya lóg
ki zölde nyelve | 6. Mint egy nagy csoroszllya lóg
ki (<i>kékes</i>) nyelve |
|---|--|

12. VERSSZAK.

1. Miklós az elméjét mindenké-
pen hányta. | 1. Miklós az elméjét (<i>sok</i>) min-
denkép hányta. |
|---|--|

15. VERSSZAK.

3. Tudd meg: a legyilkolt atya-
finak vére	3. (<i>Tudod</i>) a legyilkolt atyafinak
vére
5. Tudd meg, ha megölnéd tennen
testvéredet	5. (<i>Tudod,</i>) ha megölnéd tennen
testvéredet

16. VERSSZAK.

1. Most mintha valami ötlenék
eszébe	1. (<i>De</i>) mintha valami ötlenék
eszébe
7. Hátral a két farkas csüngött
a sarkáig,	7. (<i>Lábikráját verte a két farkas
állá.</i>)
8. Vissza sem tekintett az anyja
házáig	8. <i>Smig csak haza nem ért, addig
meg sem állá.</i>
	8. (<i>Hátra</i>) sem tekintett az (<i>apja</i>)
házáig

HATODIK ÉNEK.

1. VERSSZAK.

1. Szépen süt le a hold Nagy-
falú tornyára | 1. (<i>Holdvilág süt szépen</i>) Nagy-
falú tornyára |
|--|---|

2. VERSSZAK.

2. Letevé a kertnek harmatos
gyepére | 2. <i>Lete(szi)</i> a kertnek harmatos
gyepére |
|---|---|

3. VERSSZAK.

2. Máskor a sárkánynyal is bi-
rokra menne. | 2. (<i>Hisz az oroszlánynyal</i>) is bi-
rokra menne. |
|--|--|

4. VERSSZAK.

5. Nyitva áll az ajtó: látszik a György ágya:	5. <i>(Nyitva Toldi Györgynek a háló szobája,</i>
6. Hosszú fehér kendőt terít a hold rája	6. <i>A hold hosszú fehér kendőt vet ágyára.)</i>

6. VERSSZAK.

1. Ott lesi Miklós a szunyogháló mellett	1. <i>(Hortyogva jár Györgyből ki s be a lehellet</i>
2. Györgyből mikép hortyog ki s be a lehellet;	2. <i>Miklós megáll szunyoghálós ágya mellett.)</i>
6. De Miklós elkezdí: »No, megölnénelek	6. De Miklós elkezdí: <i>(Most)</i> megölnénelek
7. Hanem most egyszer nem leszék ártásodra	7. Hanem most egyszer nem leszék <i>(bántásodra)</i>

9. VERSSZAK.

2. Elrebbenté Miklós csendes kopogása	2. Elrebbenté Miklós <i>(halkan)</i> kopogása

10. VERSSZAK.

3. Egy fillér kis darab, de annyi hely sincsen	3. <i>(Egy kis pénz micsoda?)</i> de annyi hely sincsen
4. Hová az orczáján csókvetést ne hintsen	3 <i>(Nem maradt szárazon egy fillérnyi hely sem</i>
	4. <i>Melyet az orczáján csókkal el ne hintsen.)</i>

11. VERSSZAK.

7. Pedig ő is szörnyen megvala indulva	7. <i>(Miklós is fölöttébb)</i> megvala indulva

12. VERSSZAK.

3. Vagy pedig alatta reszelnének tormát.	3. Vagy <i>(mintha)</i> alatta reszelnének tormát.
8. A kétféle könnye egybeszakadtanak.	8. A kétféle könnyek <i>(össze)</i> szakadtanak.

14. VERSSZAK.

1. Nem remélem, hogy itt maradásom légyen	1. Nem <i>(várom),</i> hogy itt <i>(hon)</i> maradásom légyen,

16. VERSSZAK.

7. De mihelyt ezt hallá, mindjárt
észrevette. | 7. De <i>(hogy ezt meg)</i> hallá,
mindjárt észrevette. |
|--|--|

17. VERSSZAK.

1. A kutyák haragját nem egyéb
okozta | 1. <i>(Ebek vonítását)</i> nem egyéb
okozta |
|--|--|

18. VERSSZAK.

7. Lelke volt talán a láncz közöt-
tük, a ki ¹	7. <i>(Azt gondolnák: lelke a köte-
lék,² a ki</i>
8. Nem kikapcsolódott: tövestül
szakadt ki	8. <i>Nem eloldék, hanem)</i> tövestül
szakadt ki

19. VERSSZAK.

5. »Ki járt itt? mi járt itt?«
igy óbégatának.	5. »Ki járt itt? mi járt itt?«
igy <i>hüledézének,</i>
6. Hogy a két farkasra reá
akadának. ³	6. <i>A midőn a két nagy farkasra
lelének.</i>

20. VERSSZAK.

3. és 4. sora az eredeti kéziratban fordított
rendben áll s mai helyzetük a 2. 1. számmal van
jelezve.

HETEDIK ÉNEK.

3. VERSSZAK.

8. A barátságtalan nedves éjsza-
kában. | 8. A barátságtalan <i>(sötét)</i> éjsza-
kában. |
|--|--|

NYOLCZADIK ÉNEK.

1. VERSSZAK.

5. Hát előbb mint Miklós ő is
Budán termett. | 5. Hát előbb Miklós <i>(nál)</i> ő is
Budán termett. |
|---|---|

¹ »Volt« után »közöttük« törölve.

² Fölébe javítva s ismét kitörölve: »lelke volt a kötél . . .«

³ Eredeti kéziratban kitörölve, de a nyomtatásnál visszaállítva.

5. VERSSZAK.

3. Azt mondád: igen nagy erő lakik benne. 3. Azt mondád: *(erő van)* . . .

9. VERSSZAK.

7. A foga fehérít mindjárt kimutatta 7. *(Fehérét fogának)* mindjárt kimutatta.

13. VERSSZAK.

8. Ugy nyered királyi függő pecsétemet. 8. *(S meg)*nyered királyi függő pecsétemet.

14. VERSSZAK.

1. Toldi Györögy veresebb lön a főzött ráknál. 1. Toldi György *veresb lön a kifőzött* ráknál.

KILENCZEDIK ÉNEK.

13. VERSSZAK.

8. Hát nekem mond Toldi, hol lesz ma tüzhelyem. 8. Hát nekem mond Toldi, hol *(van a)* tüzhelyem.

14. VERSSZAK.

7. Akkor is ki volt ő minden-
ünnen zárva. 7. Akkor is ki volt *(már)* minden-
ünnen zárva.
8. Nyughelyet nem adott senki éjtszakára 8. *(S nem adott)* . . .

15. VERSSZAK.

5. Fogadása jut most eszébe s így sóhajt: 5. Fogadása jut *(ott)* eszébe s így sóhajt:
7. Hol vagyon a pajzsom, pán-
célom, fegyverem. 7. Hol vagyon a *(vértem)*, pán-
célom, fegyverem.

16. VERSSZAK.

8. Mintha lába előtt valamit keresne. 8. Mintha lába *(mellett)* valamit keresne.

17. VERSSZAK.

5. »Felveszem azt«, mondá és örült előre : 7. (*Abba öltözik fel, mond*) s örült előre

TIZEDIK ÉNEK.

13. VERSSZAK.

4. Bencze pedig tartá a két markát neki. 4. Bencze (*meg tartotta a jobb*) markát neki.

14. VERSSZAK.

3. De a századikat könnyü helyett hagyom : 3. De a századikat (*magam körül*) hagyom :

TIZENEGYEDIK ÉNEK.

4. VERSSZAK.

3. Mindenütt belepte az arany paszománt. 3. Mindenütt (*ellepte*) az arany paszománt.

5. VERSSZAK.

1. Hogy a csárdába ért, felöltözött szépen, 1. (*Hazament sietve.*) felöltözött szépen,
8. Elsikamlott szörén a fényes napsugár. 8. (*Szörén elsikamlott*) a fényes napsugár.

10. VERSSZAK.

5. (*Élő emberből — kihuzva.*)

18. VERSSZAK.

7. Hogy, ha bár mély tenger nyelné el hazádat. 7. Hogy, ha bár (*sós*) tenger (*el*) nyelné hazádat.

19. VERSSZAK.

7. Leborult a nagy cseh: kegyelem! irgalom.¹ 7. (*Most*) leborult a cseh: kegyelem! irgalom.

¹ Ez volt az eredeti fogalmazás is.

20. VERSSZAK.

4. Piros lett a nagy kard gaz- 4. Piros *(volt)* a nagy kard gaz-
dája vérétől. dája vérétől.

TIZENKETTEDIK ÉNEK.

5. VERSSZAK.

1. Térdre esett most a király lá- 1. Térdre esett *(Toldi)* a király
bainál, lábainál,

6. VERSSZAK.

6. Azért nyájasan ily kérdést tön 6. Azért *(ilyen kérdést tön Miklós)*
elébe. elébe.

7. VERSSZAK.

4. Mert nem tréfaság az, a mit most 4. Mert nem *(holmi tréfa)*, a mit
hallotok most hallotok
6. S György azon van, hogyan 9. S György azon van, hogyan
ásson ennek vermet ásson *(neki)* vermet.

14. VERSSZAK.

5. De míg ezt elmondta, az alatt 5. *(Semmit sem mondhatna ke-*
leoldott *gyelmes király,*
Derekáról egy nagy cifra ve- *Ami Toldinak ily örömet csi-*
res kardot: *nálna.*
Gyémánt a cifrája, arany volt *Pénzért vagy birtokért, hej*
a reze, *dehogy cserélne,*
Toldinak nyújtotta, s mondá: *Dárius kincsenek még oda*
»Kösd fel nesze!« *sem nézve.)*

16. VERSSZAK.

3. Épen mintha álma kezdődnék 3. Mintha *(épen)* álma kezdődnék
most elől, most elől,

20. VERSSZAK.

7. De kivel nem ér föl egész 7. *De a míg egy csillag lesz a*
világ ökre *magyar égen*
8. Dicső hire neve fenmaradt 8. *Szép emlékezete szájról-szájra*
örökre¹ *mégyn.*

Vége oct. 23-án 1846.

¹ Eredeti fogalmazásban kitörölve, de a nyomtatásban ismét helyreállítva.

II. TOLDI ESTÉJE.

A) Az 1848-iki kézirat.

jul. 3. 1847. (Arany jegyzete.)

ELSŐ ÉNEK.

1. VERSSZAK.

4. És hosszúkat alszik rá, midőn
megfutja.	4. <i>Aztán hosszút</i> alszik rá, mikor
megfutja
7. Megrezdül a feje sok öregnek
erre.	7. <i>Megreszket</i> a feje sok öreg-
nek erre.

2. VERSSZAK.

1. Így pihent akkor is, így te-
kinte vissza	1. Így pihent <i>egyszer</i> is, így
tekinte vissza.
2. Sima volt a mező, a menny
pedig tiszta	2. Sima volt a mező az <i>ég</i> pedig
tiszta.
3. Milliom kis naptól ragyogott
a mező	3. <i>Az égen semmi sem fénylett,</i>
<i>csak épen ő,</i>
4. Akárhova nézett, csak azt
látta: ez ő!	4. <i>De milliom naptól csillogott a</i>
<i>mező,</i>
5. Itt egy tócsa tükrén s felve-
tődő halán	5. Itt egy tócsa <i>szinén s benne</i>
<i>fürdő kacsán,</i>
8. Láthatá a vén nap önnön
ia-fiát	8. Láthatá a vén nap önnön
<i>íát-fiát</i>

3. VERSSZAK.

1. Sok felé tekintte, módja is volt
ebben | 1. Sok felé <i>tekintett</i> , módja is
volt ebben |
|--|---|

4. VERSSZAK.

4. Nézte, hogyan térdel a sir
dombja megett,	4. Nézte, hogy térdel a <i>kókereszt</i>
megett,
8. Kebelére kulcsol összefont ke-
zével	8. Kebelére kulcsol <i>összetett</i> ke-
zével.

5. VERSSZAK.

4. Ám egy hang mi nem sok,
annyi sincsen rajta, | 4. Ám egy hang mi nem sok, <i>annyi</i>
<i>sem jó</i> rajta, |
|--|---|

6. VERSSZAK.

Hiányzik.

7. VERSSZAK.

7. Egyszer majd neki vág a zivatár napja,	7. Egyszer majd neki jó a zivatár napja,

10. VERSSZAK.

7. Inte a cselédnek s parancsolta neki:	7. Inte ¹ a cselédnek s parancsolá neki:

12. VERSSZAK.

4. Nem nehéz dolog azt ásóval kimérni	4. <i>Nem esett sokáig azt kimérsimélni.</i>

14. VERSSZAK.

4. Hogy itten, kezemet összedugva, nézem,	4. Hogy itten — kezemet összedugva — nézem
5. Ugy sem ástam én sírt — haótátul óta . . .«	5. <i>(Ugy is régen ástam kertet olyan ágyrak,</i>
6. Itt beszédét rögtön félbeszakította	6. <i>Melybe maggyümölcsül rothadt embert hányrak.)²</i>
7. S nézett gazdájára hunyorított szemmel,	7. S gazdájára nézett hunyorított szemmel
8. Lesve, hogy felel majd igennel vagy nemmel	8. Lesve, hogy majd felel, igennel vagy nemmel.

15. VERSSZAK.

8. Hirt adott szelével, hogy veszelget közelget.	8. <i>(Tornyozott, úgy tetszék, ezen hű embernek.)</i>

18. VERSSZAK.

1. Oh, de hát menyébéli szenteséges angyalok	1. De hát <i>mennyégbéli</i> szenteséges angyalok

¹ Eredetileg: intett.² A zárjel közt álló passusok a kéziratban ki vannak törölve, s a mai szöveggel helyettesítve.

19. VERSSZAK.

1. Bencze itt egy kissé elhagyá
beszédét | 1. Bencze itt egy <i>kicsit</i> elhagyá
beszédét |
|---|---|

20. VERSSZAK.

6. Negyven éve lesz már hogy
bevették oda ; | 6. <i>Harmincz</i> éve lesz már hogy
bevették oda ; |
|--|--|

21. VERSSZAK.

1. Fölegyenesedék e szavakat
hallván,	1. Fölegyenesedék e <i>beszédet</i>
hallván,
5. De nem szóla semmit, mintha
néma volna,	5. De nem <i>szólott</i> semmit, mintha
néma volna,
6. Rátekinte a vén fegyver-
hordozóra,	7. <i>Rátekintett</i> a vén fegyver-
hordozóra,

22. VERSSZAK.

1. Hát beszélt is Bencze, mert
nagyon kilátta | 1. Hát beszélt is Bencze, mert
(<i>bölcsen</i>) kilátta |
|--|--|

23. VERSSZAK.

2. Azóta hányadik új esztendőt
írják!	2. Azóta (<i>sokadik</i>) új esztendőt
írják!
7. Rátekintett Toldi a kicsiny
halomra	7. (<i>Toldi is ránézett</i>) a kicsiny
halomra.

24. VERSSZAK.

4. Ha lapú és burján fel nem
verte volna | 4. Ha a <i>medvetóvis</i> fel nem verte
volna |
|---|--|

25. VERSSZAK.

5. Megszólal még egyszer fagga-
tózásképen : | 5. Megszólal még egyszer <i>fagga-
tódzóképen</i> : |
|---|---|

26. VERSSZAK.

1. »Oktalan csevegés! magam is
rátérek,	1. Oktalan (<i>beszédék!</i>) magam is
rátérek,
4. Gonosz végre jutván medve-
vadászatón :	4. Gonosz végre jutván medve-
vadászatón!

27. VERSSZAK.

2. Kilátszott belőle ősz haja, szakálla; 2. Kilátszott belőle ősz haja s szakálla;

28. VERSSZAK.

4. Jó öreg czimborám, hallgasd meg ez egy szót 4. *(Régi jó)* czimborám, hallgasd meg ez egy szót
5. Most fejemre várom a kaszást, a halált. 5. Most *magamra* várom a kaszást, a halált.

30. VERSSZAK.

8. S tudja Isten, meddig lehettem volna még 8. S (isted tudja) meddig lehettem volna még.

Kéziratban a 30. versszak után e versszak következik:

*(Bűnömért, mi sok volt, imádkoztam sokat,
Meggzántam és bántam lelkemből azokat,
Hiszen megbocsátja isten, ha nem értem,
Szentjeért a kinek hamva felett kértem.
Oh! ha — kit a szülék igazsága terem,
Ezer iziglen kisarjad a kegyelem:
Ugy vétkimet ott fenn szememre nem vetik
Mert én vagyok első és az ezredik.)*

32. VERSSZAK.

6. Lágýabb szive lévén, mint a gazdájának. 6. Lágýabb *(volt a szive)* mint a gazdájának.

33. VERSSZAK.

1. S immár az esthajnal, mintha város égne, 1. S im már az esthajnal, *mint egy égő város,*
2. Felsütött pirosan, tüzesen az égre; 2. Felsütött pirosan a *nagy ég boltjához;*

37. VERSSZAK.

8. Nem arany, nem ezüst, — kis 8. Nem arany, ezüst — *(egy)* kis
 vér a váltsága. vér a váltsága.¹

38. VERSSZAK.

5. Most az olasz, mint egy him 5. *(Most, miként him páva, az*
 páva, kevélyen, *olasz kevélyen)*

40. VERSSZAK.

2. Étellel, itallal ujíts föl ma- 2. Étellel, itallal ujíts *meg*
 gamat, magamat.
 6. Hálj nálam, sötét lesz elmenni 6. Hálj nálam, sötét *(van)* el-
 egyedül menni egyedül

41. VERSSZAK.

7. De csak úgy boronga szemem 7. De csak úgy *borongott a sze-*
 az álom. *mén az álom.*

MÁSODIK ÉNEK.

»Egy olasz vitéztől mind elejteté-
 nek.«

Ilosvai.

»Nagy öklelő fáját, hogy fel-
 hányja vala
 Lajos király kérdi valljon kicsoda
 volna.

Ilosvai.

1. VERSSZAK.

2. Nem üle ki másnap az ég 2. Mem üle ki *reggel*² az ég kü-
 küszöbére, szöbére.
 3. Tán bizony beteg lett, ágyba 3. Tán bizony beteg lett *(és)*
 lévén esve ágyba *(volt)* esve
 4. Hogy ki sem pillanta sem 4. Hogy ki sem *tekintett* sem
 reggel sem estve. reggel sem estve.
 6. Mely egész nap röstelt föl- 6. *A mely se fel nem ment, se*
 menni vagy alá, *nem szállott alá,*
 7. Nagy nehéz fojtó köd, milyen 7. Nagy nehéz fojtó köd, *a mi*
 az embernek *az embernek*
 8. A lelkét is nyomja, rátapad 8. *A lelkére fekszik nyomasztó*
 tehernek. *tehernek.*

¹ Még előbb: Nem arany, nem ezüst; csak vér a váltsága.

² Előtte *más* kihúzva.

2. VERSSZAK.

2. Be levén fődözve nagy vastag ruhával;	2. <i>El</i> levén fődözve a nehéz homálylyal;
5. »Hm!« köhinte néha; néha felsóhajtja.	5. »Hm!« (<i>mormogta</i>) néha; néha felsóhajtja
6. Nagy lehet az a bú, hogy erőt vesz rajta,	6. Nagy <i>lehetett</i> a bú, hogy erőt vett rajta,
8. Hogy az erős Toldi sem bírja a terhet	8. Hogy az erős Toldi sem <i>birja</i> a terhet

3. VERSSZAK.

2. Sokszor lesz ilyen nap, mikor fölkeresnék,	2. Sokszor lesz ilyen nap, mikor <i>elővennék</i> ,
5. De adhat kegyelmet, adja bár halmazzal:	5. De adhat kegyelmet, adja bár <i>halommal</i> :
6. Ha eddig nem adta: most nem élek azzal!	6. <i>Ha megölt először</i> henye <i>unalommal</i>
7. Nyakamon penészlik az unalom örve.	7. <i>Adhat már kegyelmet, adja bár özőnnel</i>
8. Testem meg van törve, lelkem meg van ölve.«	8. <i>Ha eddig nem adta, most azt mondom: nem kell!</i> «

4. VERSSZAK.

1. Jött azonban a dei, parha nem süt a nap,	1. <i>Telt az idő: dél lett, bár</i> ¹ <i>nem sütött</i> a nap,
2. Jön az éj, bár holdja nem világol annak,	2. <i>Jött az éj, de</i> holdja <i>nem világolt</i> annak, ²
3. Sem egy szelet holdja, sem egy szem csillaga,	3. Sem egy <i>karéj</i> holdja, sem egy szem csillaga
4. Hogy magát legalább látná az éjszaka.	4. <i>A mivel meglátná magát</i> az éjszaka.
8. Mely a Toldi útján harmadikszor kele.	8. <i>A minthogy csakugyan jött a hajnal vele.</i>

5. VERSSZAK.

1. Ébred a zaj reggel híres Budavárban,	1. (<i>Támad a nagy robaj</i>) híres Budavárban,
7. Mert halálos vért az olasz bár nem ontott,	7. Halálos vért (<i>ugyan</i>) az olasz nem ontott,

¹ Kitörölve *még*.² Előbb: (*Meg*)jött az éj(*fél is*), de holdja nem (*volt*) annak.

8. Tíz is megfeküdte egy nap a
porondot.¹

8. *(De meg bélyegezte velök a
porondot.)*
*(De naponként (mindennap) vérrel
festé a porondot.)*

6. VERSSZAK.

2. Fekete mén lova nehezen
czipelé,

2. Fekete mén lova nehezen
emelé,

4. De csontos teste volt a leg-
súlyosb tereh

4. De csontos teste volt *legsúlyo-
sabb* tereh.

7. Szive a szerencsén hólyaggá
fuvódott

7. Szive a szerencsén *nagyra
fuvalkodva*

8. S gyakran éles szókkal ilyen
csúfolódott:

8. *A népnek gyakorta éles szó-
kat monda:*

8. VERSSZAK.

1. De ugyan' ki jőne? melyik
merne jőni,

1. De *hiszen* ki jőne? melyik
merne jőni,

2. Gyenge ábrázatját kövön össze-
törni . . . ?

2. Gyenge *(fehér arczát)* kövön
összetörni?

3. Ne lopjuk az időt: felment
annak ára;

3. *Kár a drága időt veszteniünk
hiába*

4. Jobb, hogy minden ember haza-
megy dolgára;

4. Jobb hogy minden ember *el-
megyen* dolgára

5. Én is ezt a czimert haza-
viszem innét,

5. Én *ez országezt* mert haza vi-
szem innét

6. Mivelhogy ez engem örökösen
illet

6. *Minthogy ez örökösen (csak)
engemet* illet

7. Jó'jszakát magyarok, ámbár
reggel vagyon;

7. *(Jó estét)* magyarok, ámbár
reggel vagyon

9. VERSSZAK.

3. A lázadt magyarok azonképen
vannak

3. A lázadt magyarok *(most)*
azonkép *(tettek)*

4. Mind az olasz felé törnek és
rohannak.

4. Mind az olasz felé *(tődulnak,)*
rohannak.

Mind az olasz felé *(törnek,
törekcszenek)*

10. VERSSZAK.

7. Egyformák tetőtül talpig épen-
séggel,

7. Egyformák tetőtül talpig *(tel-
jességgel,)*

¹ E sor irónnal bejegyezve, ily szórenddel: Megfeküdte egy nap tíz is a porondot. A mai szórendet tintával fölébe jegyzett számok mutatják.

11. VERSSZAK.

2. Hogy hitvány beszéddel színe
elé állunk,	2. Hogy hitvány beszéddel <i>eleibe</i>
állunk,
5. Im az országczímert négyes ¹
szalagjával,	5. Im az országczímert <i>keresztes</i>
<i>halmával</i>
6. Négy ezüst szalagján hét
oroszlánjával,	6. <i>Oroszlánnyal írott fehér sza-</i>
<i>lagjával</i>
7. Koronás, keresztes, hármás
zöld hegyével,	7. <i>Csatatért jelentő veres meze-</i>
<i>jével</i>
8. Egy bitang kalandor játékon
nyeré el.	8. Egy bitang kalandor <i>játékban</i>
nyeré el

12. VERSSZAK.

1. »Tiszteljük, becsüljük az olaszt
mi otthon,	1. »Tiszteljük, becsüljük <i>mi az</i>
<i>olaszt</i> otthon
3. Ne kössön velünk ki, csúffá
ne tegyen, mert	3. Ne <i>kössön ki velünk</i> , csúffá
ne tegyen, mert
5. Soh'se lásson úgy föl hústorony
testével	5. Boh'se lásson <i>oly</i> fel hústorony
testével
6. Szeme föl se nyiljék koczka
szerencsével	6. Szeme <i>se nyiljék fel</i> koczka
szerencsével.
7. Gyermeki játszásnak mi a di-
csősége?	7. Gyermek <i>háborúnak</i> mi a dicső-
sége?

13. VERSSZAK.

4. Melyben egy nemzetnek böcsü-
lete forog.	4. <i>Kiben</i> egy nemzetnek becsü-
lete forog.
7. Szégyen és kaczajgúny a bukás
jutalma	7. Szégyen és <i>kaczaj az elbukás</i>
jutalma
8. De dicső az ember hazájáért
halva	8. De dicső az ember <i>a hazáért</i>
halva.

14. VERSSZAK.

2. Szembeszállunk pedig nem
csak kopjaszállra, | 2. Szembeszállunk pedig nem
csak <i>mulatságra</i> , |
|---|---|

15. VERSSZAK.

1. Mig az egyik szólott, fejjel
a testvére	1. <i>Igy beszélt az egyik.</i> Fejjel a
testvére
2. Ráüté a szókat, mintha ő
beszélne	2. <i>Ráhagyott minden szót</i> , mintha
ő beszélne.

¹ A Nagy Lajos korabeli magyar czímer leírására Arany 1847 nyarán, Szilágyi István m.-szigeti tanártól kérte az adatokat.

4. Víni mind a kettő engedelmet kapott.	4. <i>A király vivásra engedelmet adott.</i>
5. Az olasz kivonta — s végig nézett kardján	5. <i>Az olasz kivonta hosszú széles kardját</i>
6. Fényes lapját kétszer végig-fente karján	6. <i>Tenyéréhez törte annak fényes lapját,</i>
7. S megfordult a lóval egy álló helyében,	7. <i>Megfordult a lóval egy álló helyében,</i>
8. Körülhordta szemét a temérek népen.	8. <i>S körülhordta szemét a temérek népen.</i>

16. VERSSZAK.

2. Mintha fénylő kardját nem is venné észre;	2. <i>Fénylő pallosára, villogó szemére;</i>
7. Kik midőn a korlát közzé bejövének,	7. <i>Kik midőn a korlát közt megjelenének,</i>

17—25. VERSSZAK.

Hiányoznak.

26. VERSSZAK.

8. S küldék neki ilyen erős izennel:	8. <i>S (a hírnöknek adák) ilyen izennel</i>

28. VERSSZAK.

8. A hánynak egy-egy szál pelyhet győzők adni.«	8. <i>A hánynak egy-egy szál tollat (tudok) adni.«</i>

29. VERSSZAK.

1. A magyar leventék átalltak egyszerre	1. <i>A magyar leventék (szégyeltek) egyszerre</i>
3. Nyilat húztak, a nyil esék Bertalanra,	3. <i>De nem tanakodtak huzamos ideig,</i>
4. Megölelte bátyját, és indult rohanva.	4. <i>Megindult rohanva a beszéde-szebbik.</i>
7. Dárda, ember és ló úgy suhant előre,	7. <i>Dárda, ember és (nyíl) úgy suhant előre,</i>

30. VERSSZAK.

7. Mig gazdája nagyot bilente a dárdán,	7. <i>Az alatt gazdája a tündöklő dárdát</i>
8. A magyar vitéznek hónaljába mártván.	8. <i>A magyar vitéznek hóna alá mártá.</i>

31. VERSSZAK.

5. Elbúsulta magát a másik dalia 5. *(Neki keseredett)* a másik dalia

32. VERSSZAK.

7. Parittyázott a vas — felre- 7. *(Nagy fenn kalimpázott a kard*
 pült ragyogva, *vas ragyogva*
 8. Aztán eltemette magát a ho- 8. *S* eltemette magát a *nyirkos*
 mokba homokba)

33. VERSSZAK.

5. Egybe' visszarántá. Dólt a test 5. *Együtt* visszarántá. Dólt a test
 utána, utána,

36. VERSSZAK.

Hiányzik.

HARMADIK ÉNEK.

A kéziratban a másod-
 dik ének folytatása.

1. VERSSZAK.

3. Hajszála se görbült a nagy 3. Hajszála *sem* görbült a nagy
 viadalban viadalban

2. VERSSZAK.

3. Nyilik a sorompó, életre 3. *(Nyitva)* a sorompó, életre
 halálra, halálra,

3. VERSSZAK.

4. De vitéz nem akad, aki vívna 4. De vitéz nem akad *(vívi*
 harczot. *többé)* harcztot.
 5. Szerbe-számba vette a hadi 5. Szerbe-számba *(veszi)* a hadi
 eszközét eszközét
 6. S elhagyá az olasz a sorompók 6. *Az* olasz *(s elhagyja)* a so-
 közét rompók közét.
 7. Felállt a király is szégyenült 7. Feláll a király is *(telve bús)*
 haraggal haraggal

5. VERSSZAK.

6. Vélnéd, hurezol egy nagy pus- 6. *Hosszunyelű mint egy pusztai*
 tai kütostort; *kütostor;*

6. VERSSZAK.

7. Otromba két szerszám, ordas-
nál ordasabb, 7. Otromba két (*fegyver*), ordas-
nál ordasabb,

7. VERSSZAK.

6. A mi nagy lenne, ha tekenő
volna is: 6. (*Már az*) nagy lenne, ha te-
kenő volna is
8. Nem óróra szabták ahhoz a
mértéket 8. Nem óróra *vették* ahhoz a
mértéket

8. VERSSZAK.

5. Kétfelől a nyergen egy-egy szál
parittyá 5. Kétfelől a *kápán* egy-egy szál
parittyá.

9. VERSSZAK.

3. Vállán az öregnek van az erős
kézij, 3. Vállán az (*embernek*) van az
erős kézij,
8. Sömörként borítják véres
rozsdá foltok. 8. (*Vértől kaptak azok annyi*
rozsdá foltot.)

11. VERSSZAK.

8. Rikácsol egy félhang, »ugyan
hozza elő.« 8. Rikácsol egy (*másik*) »ugyan
hozza elő.«

A kéziratban *nitte* vers-
szak következik:

*Ej no, pajtás uram, hogy volna
eladó,*

*Iszkábálni viszi ezt az öreg
apó!«*

*Rákiált a másik »most is azért
siet,*

*Mert a kovászt csak egy ros-
tában tette meg.«*

*(»Nini a vén görbe! hogy fel-
áll a feje*

*Mint kopott sarlónak felfordí-
tott nyele.*

*Mint rátartja magát ringy-
rongy köntöseben*

*Mit még a nagy apja szedett
a szeméten.)*

Másfelől¹ rikoltják: »Vitéz
Uram hallja
A főtt répapárát elfogná-e
kardja?«
»Hogy ne fogná« mond egy,
elröhentve magát,
»Avval vágták el a Szent-Gellért
hegy nyakát.

12. VERSSZAK.

5. Kár, hogy csak a nyakát tudta hátrább vetni. 5. (*Hanem*) csak a nyakát tudta hátrább venni.

13. VERSSZAK.

4. S ijedtében majd leült a jámbor állat. 4. S (*majd leült olyankor szegény jámbor*) állat.
7. Félre, félre, nyargal a szilaj paripa 7. Félre (*minden ember*) félre, nyargal a *veszett* paripa

14. VERSSZAK.

4. »Megvetem« gondolja »a csufolók száját.« 4. »Megvetem«, (*azt mondja,*) a csufolók száját.
8. Üstöt boritana borzas vén fejére. 8. Üstöt boritana *vén buglyos (ősz, rőt)* fejére

15. VERSSZAK.

5. Sárga csizmáján nincs egy mákszemnyi sárga 5. (*Nincsen a*) csizmáján egy mákszemnyi sárga
6. Legöregebb lenne az a zsisb vásárba'; 6. (*Azt már el nem lopnák egy népes vásárba';*)

16. VERSSZAK.

4. Nem mozdul a sárga, leragadt a lába. 4. Nem *halad* a sárga, leragadt a lába.

17. VERSSZAK.

2. Kik az embert fényes délbe' megtámadják, 2. Kik az embert fényes (*nappal*) megtámadják,
3. Léhütő pocsek nép: ez előtt husz évvel 3. Léhütő (*szemét*) nép: ez előtt husz évvel

¹ Előtte kitörölve e két sor:

»A főtt répa gőzét elfogná e kardja?«
»Nini! a vén görbe a nyakát hogy tartja.«

18. VERSSZAK.

5. »Üssük, üssük, ott mász a tekenős béka!«	5. (<i>»Ütni kell a békát! Ni a tekenős béka!</i>)
	5. »Üssük, üssük, ahol a tekenős béka!«

19. VERSSZAK.

1. Meghallotta ám és hátra is tekintett,	1. Meghallotta (<i>biz' ő s</i>) hátra is tekintett,
2. Szólni ugyan nem szólt, csak kezével intett,	2. Szólni ugyan nem szólt, <i>de nagyott köhíntett,</i>
4. Rázta fenyegetve a pajkosok felé	4. <i>Rázá</i> fenyegetve a pajkosok felé
7. Hirtelen elnémult a vihogó lárma;	7. (<i>Hirtelen elnémult ez a nagy lárma is;</i>
8. Tőlük ugyan Bencze akár fején járna	8. <i>Nem bántanak Benczét, ha fején járna is.)</i>

21. VERSSZAK.

5. Zúgott a nehéz rúd, kavarván a szelet,	5. Zúgott a nehéz (<i>fa, elfogván</i>) a szelet,
8. Mint ha tüzes üszköt csóvált a gyermek.	8. Mint ha tüzes üszköt <i>csóvál meg</i> a gyermek.

22. VERSSZAK.

2. A vitéz karoknak erejét csudálja,	2. A vitéz (<i>karjának</i>) erejét csudálja,
7. Másik ügysegélyvel állítja, hogy megholt	7. Másik <i>ügysegével</i> állítja, hogy megholt

23. VERSSZAK.

5. Egyik ezek közül azt a mesét lelte,	5. Egyik ezek közül azt a (<i>csudát</i>) lelte,

24. VERSSZAK.

1. Kérdezi a király; ki s kicsoda volna	1. (<i>Kérdi</i>) a király (<i>is</i>): ki s kicsoda volna
3. Azt mondátok nekem, hogy a vén sas nem él:	3. Azt <i>mondátok</i> nekem, hogy a vén sas nem él:

28. VERSSZAK.

2. Úgy emlékezem, hogy néki
lett igaza,	2. (<i>Bölcsen emlékszem,</i>) hogy
néki lett igaza,
3. Megbántam a dolgot, nem soká
hogy elment.	3. (<i>Nem soká</i>) megbántam a dol-
got, hogy elment
4. S hej örömmel adtam volna
a kegyelmet	4. S (<i>oly</i>) örömmel adtam volna
a kegyelmet
5. De ti azt mondátok, már min-
den hiába,	5. De ti azt mondátok, (<i>hogy</i>)
minden hiába,
6. A király haragját elvitte
sírjába	6. A király haragját (<i>elvivé</i>)
sírjába

29. VERSSZAK.

1. A király e szókon méla gondba
merült	1. (<i>E szókon a</i>) király méla
gondba merült
2. De vidult azonnal, orczája
kiderült;	2. (<i>Képe mint a hajnal</i>)
2. (<i>De megint felvidult, orczája</i>
<i>felderült;</i>)
4. Mennydörgő szavát is hallja
vén Toldinak.	4. (<i>De szavát is hallja vén derék</i>
<i>Toldinak.</i>)

30. VERSSZAK.

1. »Hát én itt magamban körös-
körüln járjak,	1. »Hát én itt magamban <i>kö-</i>
<i>rül-körüln</i> járjak,
7. Háborgós nyila! hát nem akad
egy kölyök,	7. (<i>Mennydörgős</i>) nyila! hát nem
akad egy kölyök,

31. VERSSZAK.

1. Hogy nem ért a szórúl...?
vagy hol az a talján?	1. Hogy nem ért a szórúl...?
(<i>hol van</i>) az a talján?
6. S e bámész juhoknak el nem
nyeli nyáját;	6. (<i>S e szájtató népnek</i>) el nem
nyeli nyáját;
7. Nem elég, hogy szabad czimert
hagya rátok —	7. Nem elég, hogy (<i>hazát szerzett,</i>
<i>s</i>) hagya rátok —
8. Védni azt a sirből járjon fel
apátok?«	8. (<i>Védni azt feljárjon sirből ős-</i>
<i>apátok.</i>)

32. VERSSZAK.

4. Csak ne szégyellné, hogy
annyian ránéznek.	4. (<i>De szégyenli, hogy rá minden</i>
<i>felől néznek.</i>)
	4. Csak ne szégyenlené, hogy rá
sokan néznek.

5. Felzökken lovára, a mely
szinte görnyed,	5. (<i>Felpattan</i>) lovára, (<i>hogy a nagy
ló</i>) görnyed.
8. »Olasz! neked hoztam utolsó
kenetet.«	7. (<i>»Jer-jer!</i>) neked hoztam
utolsó kenetet.«

33. VERSSZAK.

1. Azzal egyberoppan a két erős
bajnok;	1. <i>Avval</i> egyberoppan a két erős
bajnok;
2. Toldi a nyeregben jobbra-
balra hajlong,	2. Toldi a nyeregben jobbra-
balra (<i>hajlott</i>)
4. S játszva kikerüli az olasz
dárdáját	4. S játszva (<i>kikerülte</i>) az olasz
dárdáját

34. VERSSZAK.

2. Gyilkolom a lelkét! hát engem
csúfol az?	2. Gyilkolom a lelkét! engem
(<i>ki</i>)csúfol az?
6. De mikor mellé jut, és ez
nem is várta	6. De mikor mellé jut, (<i>s emez</i>)
nem is várta
7. Kardot ránt az olasz, a szőr-
csuklya reped	7. Kardot ránt az olasz, a csuklya
(<i>szét</i>)reped

35. VERSSZAK.

5. Kardot ránt az öreg, de, mig
azt kivonja	5. (<i>Fegyvert</i>) ránt az öreg, de mig,
(olvashatatlan törlés)
8. Csonka vaskó marad gazdája
kezében.	8. Csonka vaskó marad (<i>az olasz</i>)
kezében.

36. VERSSZAK.

2. A hogy Isten birni adta, oda
szabja;	2. A hogy Isten (<i>tudni</i>) adta, oda
szabja;
3. Fél uton a kardél az olasz
nyakához,	3. (<i>Félutján a nagy</i>) kard az
olasz nyakához
6. Iszonyú csapását rögtön vissza-
tartja	6. Iszonyú csapását (<i>hamar</i>)
visszatartja

40. VERSSZAK.

8. Ugy buktatja hanyatt a lovat
s gazdáját | 8. <i>És hanyatt buktatja</i> a lovat
s gazdáját |
|---|---|

41. VERSSZAK.

3. A király engedne: »kegye-
lem« kiáltja,	3. <i>Nyomban fejét venné, (mert ha-
rag miatt ég,) a hogy megharag-
vék,</i>
4. De elébb járt a vas, Toldi
Miklós bárdja	4. <i>De király parancsol: »kegye-
lem adassék.«</i>

5. Maga lóra pattan, maga Benczének int,	5. <i>Toldi lóra pattan, (a vén) Benczének int</i>
... és Benczének is int
6. Azzal utat vesz a sokaság közt megint:	6. <i>(Azzal csak eltűnik a népség közt megint</i>
7. Megfélemlik a nép, csak bámul utána, —	7. <i>Gyorsan elcsapódik egy közel utcára</i>
8. Mig el nem csapódnak egy közel utcára.	8. <i>Álmélkodva néz a sokaság utána.</i>
7. <i>Utat ad a népség) csak bámul utána</i>
8. Mig el nem csapódik egy közel utcára.

42. VERSSZAK.

5. Ki volt ez, mi volt ez?
Ördög-e vagy barát? | 5. Ki volt <i>(hát)</i> , mi volt <i>(hát)</i> ?
Ördög-e vagy barát? |
|---|---|

43. VERSSZAK.

3. Harsog tölcser szája a fonatos réznek,	3. Harsog <i>(tepsi)</i> szája a fonatos réznek,

44. VERSSZAK.

8. Soh'se menjek haza, uram, ha nem Toldi.	8. Soh'se menjek haza, <i>(ha nem a vén) Toldi</i>

45. VERSSZAK.

1. E szavakkal önte a királyba lelket,	1. <i>(Igy szólt a királyba öntve mintegy lelket.)</i>
8. Sehogy ott ne hagyják szörnyen rájok bizza	8. Sehogy ott ne hagyják <i>(nagyon)</i> rájok bizza

46. VERSSZAK.

2. Ujjongatva ömlik Toldit fölkeresni.	2. Ujjongatva <i>széled</i> Toldit fölkeresni.
5. A királynak sincsen kedve lentmaradni;	5. A királynak sincsen kedve <i>lennmaradni</i> ;
7. Nem bizik magához [föl is azért megyen]	7. Nem bizik magához [(<i>és</i>) azért megyen]. ¹
8. Hogy a négy szem közzül kettő száraz legyen.	8. Hogy a négy szem <i>közzül</i> kettő száraz legyen.

Decz. 28. — jan. 15.

¹ A végleges szöveg az eredeti fogalmazás.

NEGYEDIK ÉNEK.

HARMADIK ÉNEK.

»Dicsérete, tisztessége lőn barát-
nak.«

Ilosvai

»Király ha nem nézném vitézi
voltage
Majd fejedhez verném hét tollú
botomat.«
Ilosvai (sic!)

3. VERSSZAK.

3. Akkor hol köhentett, [nála
szokott próba,]

3. Akkor hol köhentett, [ez csu-
pán csak próba,]

3. Akkor hol köhentett [(ez mind
csupán) próba,]

6. Bölcsen átallatta, hogy semmit
se' használ;

6. (Mert csak) átallatta, hogy
semmit se' használ;

7. VERSSZAK.

1. Vagy talán azt várba, hogy,
mint földi féreg,

2. Lábaihoz csúszok és kegyel-
met kérek?

1. Vagy talán azt várta(d), hogy
mint földi féreg

2. Lábai(d)hoz csúszok és kegyel-
met kérek?

10. VERSSZAK.

1. Erővel nyomá ki utolsó sza-
vait;

8. S könyje csordulását a nagy
porra fogá.

1. Erővel löké ki utolsó szavait:

8. S könnye csordulását a ho-
mokra fogá.

11. VERSSZAK.

3. Nagy ujjongatás lesz, mihelyest
belátják:

3. Nagy ujjongatás (van) mihe-
lyest belátják:

12. VERSSZAK.

7. Most midőn ezt a hirt így
meghazudtolád

8. Jöszte, vedd kegyelmét, mit ő
kész szívvvel ád.«

7. (Most midőn a hirt meghazud-
tolád tettel

8. Jöjj vissza, kér szépen és ke-
gyelmét vedd el.«)

8. (Jer, fogadd) kegyelmét mit ő
kész szívvvel ád.

13. VERSSZAK.

4. Mintha nem is hinné Toldi
ezt a dolgot.	4. Mintha <i>(félíg)</i> hinné Toldi
ezt a dolgot.
6. Minden ember szeme ragyog
örömébe' :	6. Minden ember szeme <i>(csillog)</i>
örömébe' :

14. VERSSZAK.

2. Szeme kezd lobogni, jobb
kezét odaadja :	2. Szeme kezd lobogni, jobb
kezét <i>od'adja</i> :
4. Indultában ekkép dörmlő-
dik Toldi :	4. <i>(Igy dörög menőben önmagá-
ban Toldi.)</i>
7. Tán meg is csufolnak ott az ifjak
éngem,	7. Tán meg is csufolnak <i>(az
apródok)</i> éngem,

15. VERSSZAK.

1. Ám ha megállandod ott a te
bosszúdat	1. <i>(De)</i> ha megállandod <i>(vén sza-
káll.)</i> bosszúdat
7. Azért úgy mutassad, ősz sza-
káll, magadat,	7. <i>(Ősz szakáll úgy mutasd magad
az ifjaknak.)</i>
8. Hogy aranyba, gyöngybe téged
foglaljanak.	8. Hogy aranyba, gyöngybe <i>(be-
foglaltassalak)</i>

17. VERSSZAK.

7. »Meg is érdemelné, ugyseg'en,
igazán : | 7. »Meg is érdemelné, <i>ugysegen</i>
igazán : |
|--|---|

18. VERSSZAK.

8. Kifogott az öröm, kifogott az
árván. | 8. <i>Majd</i> kifogott már a nagy
öröm az árván. |
|--|--|

19. VERSSZAK.

1. Nem tágit a népség, egymást
töri, tolja ;	1. Nem tágit a népség, egymást
<i>(döfi)</i> , tolja ;
2. Még jobban gyülekszik, nem-
hogy eloszolna ;	2. Még jobban <i>összegyül</i> , nem-
hogy eloszolna.

20. VERSSZAK.

1. »Hol az öreg Bencze, Toldi
vén dárdása ?	1. »Hol az öreg Bencze, <i>a</i> Toldi
dárdása ?
5. Azzal neki dőlnek, a hogy
tőlük telik,	5. <i>Avval</i> neki dőlnek, a ho-
y tőlük telik,

7. Fészkelődött elébb egy kissé
az állat,	7. <i>Fészkelődik</i> elébb egy <i>kicsit</i>
az állat,
8. De majd belenyugszik, mivel
ugy is fáradt.	8. De <i>megnyugszik aztán</i> , mivel
ugy is fáradt

21. VERSSZAK.

2. Látva hogy felvitte Isten az
ő dolgát;	2. Látva <i>mint</i> felvitte Isten
az ő dolgát;
8. Tördelé rebegve »sohase gon-
dolám.«	8. Tördelé rebegve » <i>sohasem</i>
gondolám.«

22. VERSSZAK.

8. De sohasem annyi, mint ma
lesz egy végben. | 8. De <i>sohsem volt</i> annyi, mint
ma egy végben. |
|--|--|

24. VERSSZAK.

5. Némelyik a kémény tetejére
mászott,	5. <i>Némelyik a kémény tetejét fog-</i>
<i>lalá</i>
6. És, mint szélkatona, kézzel
hadaráz ott;	6. <i>Papoló helyének s onnan ordít</i>
<i>alá ;</i>
8. »Toldi! Éljen Toldi!« nem
hallik egyéb hang.	8. »Toldi! (<i>Toldi!</i>) Toldi!« nem
hallik egyéb hang.

25. VERSSZAK.

8. Olyankor, hanem mind —
mindmegannyi szem
gyöngy. | 8. Olyankor, hanem mind (<i>fényes,</i>
<i>eleven gyöngy.</i>) |
|---|---|

26. VERSSZAK.

1. Akár merre tekint, nem látni
egyebet	1. Akár merre tekint, nem <i>lát-</i>
<i>hat</i> egyebet
7. Nevét is kiáltják, de az zaj-
ban vész el.	7. Nevét is kiáltják, (<i>a mi</i>) zaj-
ban vész el.

29. VERSSZAK.

Hiányzik.

ÖTÖDIK ÉNEK.

A kéziratban a harmadik ének folytatása.

1. VERSSZAK.

1. Nem palota volt az öreg Toldi háza	1. Nem palota volt az, <i>czifra sem volt rajta,</i>
2. Nem is kendőzé azt festék színe-máza	2. <i>(Fejéritve sem volt tisztos öreg arcza.)</i>
	2. <i>Festve, fehérítve sem volt tisztos arcza,</i>

2. VERSSZAK.

3. Künn meg a nép minden kis jelre vigyázva,	3. Künn a <i>(népség)</i> minden kis jelre vigyázva,
7. Azt se nézték másszor... most is mindhiába:	7. Azt se nézték másszor — <i>(ám)</i> most is hiába:
	<i>(de)</i> most is hiába:

3. VERSSZAK.

2. Jól esett a szemét körülhor-dozeni ott,	2. Jól esett a szemét <i>körülhor-dani</i> ott

5. VERSSZAK.

8. Hátra még nekünk a vén-asszonyok nyara.	8. <i>(Most jó)</i> még nekünk a vén-asszonyok nyara.

6. VERSSZAK.

4. Mint a hogy' az ember jó vilá-gát éli!	4. <i>Hint (mikor)</i> az ember jó vilá-gát éli!
6. Három esztendőmnek jó éjsza-kát mondok;	6. <i>(Három évi bánának)</i> jó éjsza-kát mondok,
7. Van még hátra talán vagy háromszor három,	7. <i>(Három év keserű bűvát ily dobom le)</i>
8. Pajtásúl azokhoz az örömet várom.	8. <i>És háromszor annyi kedvvel nyomtatom le.)</i>

7. VERSSZAK.

8. Mely még mind azon jó — noha kissé pállott.	8. Mely még mind azon jó, — <i>csak egy</i> kissé pállott.

8. VERSSZAK.

1. Mig porolta Bencze a mentét
nagyjából.	1. Bencze (<i>kiporolta</i>) a mentét
nagyjából
5. Ugymond. Öltözködve igen
hamar fel lett,	5. Ugymond. (<i>Öltözése kis dolog-
gal meg lett,</i>)

9. VERSSZAK.

3. Unni kezdi immár, a mely dol-
got mivel,	3. <i>Nem mintha utálná a melly
dolgot mivel</i>
4. És átalla oly nagy hűhóval
menni fel.	4. <i>Hanem átallt oly nagy hűhóval
menni fel,</i>
5. Azért, szökve mintegy önnön
udvarául,	5. <i>Azért egy kis ajtón megy ki,
a mi hátul</i>
6. Más utczára illan, a kis ajtón,
hátul,	6. <i>Keskeny síkátorra nyílik ud-
varából,</i>
7. Bátran halad ottan fel az uj
kastélyhoz	7. <i>Bátran halad ottan senki sem
ismeri</i>
	7. <i>Bátran halad (asztán), senki
nem ismeri.</i>
8. Senki rá nem ismer, legfőlebb,
ha czéloz	8. <i>A ki czéloz is rá, ráfogni nem
meri.</i>

10. VERSSZAK.

1. Várja Lajos király, nehezen
is várja	1. Várja Lajos király, <i>nagy nehe-
zen várja,</i>
2. Hogy az öreg Toldi ajtót nyis-
son rája.	2. <i>Hogy benyisson hozzá jó öreg
barátja.</i>
3. Sétál a szobában de csak alig-
alig	3. <i>Járkál a szobában de csak elig-
elíg</i>
4. Győzi lesni míg a lomha idő
telik;	4. Győzi lesni-várni, <i>hogy az
idő telik</i>
6. A vidám apródok nem ugy
cselekesznek:	6. <i>A ledér apródok, ezek nem úgy
tesznek:</i>
7. El vannak merülve zajba mu-
latságba	7. (<i>Föl se veszik Toldit mert
nagy</i>) mulatságban

Itt a kéziratban e vers-
szakok következnek:

*Egyszer egytk éles hangon
közbevágott:*

»*Hé fiúk mit kérdek: (mondok)
tudtok e ujságot?*

(*Vissza jó körünkbe a vén
morgó medve*)

Udvarunkhoz jó ma Toldi a
vén medve

Kit Herodes király sem látott
nevetve»

— »Hát baj az? (Baj is az?)
hiszen majd nevetünk mi rajta
Ő aztán morogjon, ríjon ha
akarja.«

— »Bizony a mi fogunk ő
hozzá nem füllik
(S ha, mint száz, a) fogunk ő
hozzá nem füllik
És addig boszantjuk, hogy (mig)
megint elzüllik.

Igy fuják a követ a kényes
urfiak

Hogyan ártsanak majd a derék
Toldinak,

Még tovább is fűmák, de im
Toldi belép

S elhallgat egy kissé a pajkos
renyhe nép.

De nem sok idő kell, hogy
kapjon vérszemet:
(Előbb suttog egyik, másik ka-
czag nevet)

Egyik suttog, másik a mar-
kába nevet, —

Aztán van zszibongás van sület-
len tréfa

Kecskekegegéss.l ügyelítve
néha.

Toldi hallja mindezt, hallja és
restelli

De nem akar velök szóvitára
kelni,

Hisz' az oroszláný is tür mivel
hogy szégyell

Hisz az oroszláný is tür. (in-
kább — de) szégyell

Szembeszállni minden incsel-
kedő légygyel.

Megy tovább; nem kérdi merre
hova menjen

*Egy apród azonban rákiált
nagy-fenjen:*

*»Jámbor eltévedtél: bort nem
árulnak itt,*

(Kocsmában keresd azt)

*Eredj a kocsmába; itt a király
lakik.«*

*Erre nagy kaczag lett. Szünnén
a hahota*

*Igy szól másik urfi: »ne igaz-
gadsd oda*

*Nem jön ez (csapszékéből) kocsc-
mából (nem is oda) kocsmába
sem indult:*

*Molnár volna a szegény, most
jön a malomból;*

*A királyhoz jön hogy tegyen
igazságot,*

*Mert fejéhez (verték egy nagy;
a sok) verték ott a lisztes
zsákot . . .«*

*Ujra (nagy) van nevetség: »ez
ugyan kilelte!*

*(Látszik a hol fejét a zsák
belisztelte)*

*Látszik is fején, hogy a zsák
belisztelte.«*

*»Nem úgy van« kiált egy »nincs
könnyebb a szónál,
Hazudsz, jó barátom, nem volt
soha molnár:*

*Inkább volt halász és ett sok
apró halat:*

*Lám kibútt a szálka állán s
orra alatt.«*

*Széle hossza nincs a csufolódo
kedvnek*

*Egy cseppet se félnek, bátran
ingerkednek;*

*Gondolják: ha megszid, meg
bizomnyal nem ver:*

*A királyi házban öklözödni
nem mer.*

Toldinak a tréfa nem esett
 innyére,
 Mint tüzes ítélet azt mivelte vére.
 De legyőzte mégis a méltó
 haragot
 S szobáról szobára komolyan
 ballagott.
 Nem szerette volna, hogy ő
 vesse végét
 A ficzkók azonban csak nem
 hagynak békét:
 Körülcspikedik, mint a csaholó
 ebek
 S egy, elébe állva, ekkép szó-
 lítja meg:
 »Hó, megállj barátom: csinján
 a dologgal:
 Ajándékkal jössz e vagy üres
 marokkal?
 Malacgot már hoztak király
 konyhájára:
 Te ludat hozsz, látom, az is
 kedves nála.« —
 Itt elhagyta; no mert kényte-
 len volt vele:
 Mert a mente ujjal Toldi söp-
 rötte le;
 Dült az apród rendre mint a
 zöld fű nyáron
 Sok kapott sérelmet, szörnyet
 is halt három.¹

11—17. VERSSZAKOK.

Hiányoznak.

18. VERSSZAK.

2. Haldoklók nyögése, fogcsikor-
gatása	2. Haldoklók <i>hörgése</i> , fogcsikor-
gatása
5. Toldi meg dühösen a király-
hoz ronta	5. Toldi meg dühösen a király-
hoz (<i>rontván</i>)
6. És mennydörgő hangon ilyen
szókat ontá	6. <i>Rázta buzogányát és menny-
dörge mondván:</i>
(<i>S fenn rázván a buzogányt,
mennydörögve mondta</i>).

¹ E két utolsó sor a végleges szöveg 17. szakaszának befejezése.

A kéziratban itt e vers-
szakok következnek:

*Avvagy hát csihések leszünk
ittén már mi?*

*Az igaz magyarnak tilos ide-
járni,*

*Hacsak mint a cigány tambu-
rát nem penget*

*Nem kendőzi arczát s víganót
nem kerget?*

*Ezt tanuljuk mi el, átkozom a
lelkét*

*Veszszén országában az ilyen
műveltség!*

*Nem evvel szereztek a hazát
őseink,*

*De majd elveszítjük (elveszejt-
jük) így művelődve mink.*

*Hát szégyell a magyar cserfa
lenni végre*

*Mínthogy annak durva darabos
a kérge,*

*És azon törekszik, hogy lehes-
sen káka*

*Mert tetszősebb néki annak
simasága!*

*Hova lesz, hova lesz a sivó
oroszlány*

*Melynek hangja végig menny-
dörgött a pusztán?*

*Gyíkkal és kígyóval egy ta-
nyába vonul*

*És tölök sziszegni, csuszni
mászni tanul!*

*Verjen meg az isten, csuszsa-
tok, másszatok*

*Gyilkos nyelvű kígyók elfajult
állatok!*

*Tegyetek úgy majmok! mint
a majom a ki*

*Beretvát lopott és torkát vag-
dalta ki;*

*Ördög (tartson vissza) bánja
többet, ha veszni akartok:*

*Én ma-holnap úgy is a sir
felé tartok;
Ne is érjem azt meg, azt a
czudar szégyent
Hogy az ős magyar nép külföld
majma légyen!«*

19. VERSSZAK.

2. Nagyfejű buzgányát magasra emelé.	2. Nagyfejű buzgányát <i>magasan</i> emelé.
6. Iszonyú dühösen a szabadba gázol	5. <i>A szabadba gázolt dühös gyor sasággal,</i>
7. A legénység hátrál, szétfutkos előle,	7. <i>(Visszahökken minden és elfut előle)</i>
	7. <i>Hátrál a legénység, elfutkos előle</i>
8. Mintha porkapáló fene bika jőne.	8. Mintha porkapáló <i>veszett</i> bika jőne.

20. VERSSZAK.

2. Szemének, fülének nem hiszen csak félig:	2. <i>(Látja, hallja még sem hiheti csak félig, —</i>
3. Szeme a távozó vén bajnokra tapad,	3. <i>Néz utána, a mint székeig hátrálva</i>
4. Füle vissza cseng-bong minden hallottakat.	4. <i>Félkönnyökkel annak támaszkodott állva)</i>
5. Majd hogy a büntettet hallja a csoporttól,	5. <i>Most a gyilkos tettet hallván a csoporttól</i>
6. Meghül benne a vér, ábrázatja mordul,	6. Meghül benne a vér <i>s mond a mint elfordul:</i>
7. S kiált, oda kapván kézzel a szívére:	7. <i>»El kell fogni Toldit!« de fáj a szó néki;</i>
8. »El kell fogni Toldit! Halál a fejére!«	8. <i>Ugy fáj, mintha önnön lelkét lehelné ki.</i>

HATODIK ÉNEK.

NEGYEDIK ÉNEK.

1. VERSSZAK.

2. Mi emlékezetest vín véghez az alatt.	2. Mi emlékezetest <i>vitt végbe</i> az alatt.
8. A szobában szörnyű nagy rendetlenséget.	8. A szobában <i>veszett</i> nagy rendetlenséget.

5. VERSSZAK.

3. S nem került kezébe olyan vad paripa,	3. S nem került kezébe <i>(oly veszett)</i> paripa.
8. Most a kantárhoz is kezeszketve nyul.	8. Most a kantárhoz is <i>(csaknem)</i> reszketve nyul.

6. VERSSZAK.

6. — Nem olyan, a mivel ütközetet nyernek,	6. Nem olyan, a mivel <i>ellenséget</i> vernek,

8. VERSSZAK.

6. Hisz nincsen leoldva se fék se zabola!«	6. Hisz <i>azon módon van mindenik zabola!</i> «

9. VERSSZAK.

7. A ki, lezabláztván a két ébes párát,	7. <i>(A ki rendbe hagyván a két evő párát.)</i>
<i>(Kizablázta ennek)</i> a két ébes párát.
<i>(Ez meg; Mig ez:)</i> A ki <i>kizabláztván</i> a két ébes párát.
8. Visszament a házba folytatni munkáját	8. Visszament a házba <i>(s folytatá)</i> munkáját

10. VERSSZAK.

2. Mert ihol gazdája dühösen betoppan:	2. Mert <i>ehol</i> gazdája dühösen betoppan:

11. VERSSZAK.

4. Mint egy kifeszített közép-szerű kötél.	4. Mint egy kifeszített <i>(közönséges; vékonyabbszerű)</i> kötél.

12. VERSSZAK.

1. Kinosan vergődik egy lóczához vele	1. Kinosan vergődik egy <i>lóczáig</i> vele.
7. Ránőtt gazdájára és megölte osztán,	7. Ránőtt <i>(mesterére s im)</i> megölte osztán,

14. VERSSZAK.

8. S mint tennapi álom, úgy eltűn a hideg.
8. (S mint *(a tavalyi hó)* úgy *(elmegy)* a hideg.
S mint az *(elnyúlt)* álom, úgy eltűn a hideg

15. VERSSZAK.

1. Másszor, ha kelmednek történt változása,
1. Másszor, ha kelmednek *(esett)* változása,
4. Helyre ment a rossz csont, ha én megtapodtam.
4. Helyre ment a csont ha én *(jól)* megtapodtam
. . . . ha én *(végig)* tapodtam.
5. Nem teszünk egy próbát? Azt nem... hátha gyengén,
5. Nem teszünk egy próbát?... *(nem biz' azt mert gyenge)*
6. Mint törött tojással bánva, végig kenném...?»
6. *Most kegyelmed és tán ártana is, nemde?*
7. Mondta, sőt a mi több, hitte is az árva,
7. *No hát mást találtam, jobbat, hanem az már*
8. Hogy, ha ő megkenné, még sem veszne kárba.
8. *Halálos betegnek is tudom, hogy használ.)*

A kéziratban itte versszak következik:

*(Nem egyszer esett meg az a dolog rajtam,
Hogy beteget kentem a táborba hajdan;
Férfi vagyok, de mért szégyel-ném tettemet,
Melyért sokan áldják az én két kezemet?
Isten olly erővel áldotta meg kezem,
Hogy enyhül a hová ujjaimat teszem — «
Mondá, sőt a mi több hitte is az árva,
Hogy ha ő megkenné az nem veszne kárba.)*

17. VERSSZAK.

8. Mert belép Allaghi, a test-örzők feje.
8. *Mert ahol toppan be a test-örzők feje.*

18. VERSSZAK.

1. Visszainti kézzel a többit a
hadnagy; | 1. Vissza(<i>tiltja</i>) kézzel a többit
a hadnagy; |
|---|--|

20. VERSSZAK.

7. Fut Allaghi Simon a szót
jelenteni: | 7. <i>Az órtiszt pedig megy</i> a szót
jelenteni: |
|---|--|

21. VERSSZAK.

4. Földi bíró többé nem szab
óra törvényt.« | 4. Földi bíró többé nem <i>von</i>
óra törvényt.« |
|--|--|

22. VERSSZAK.

1. És felkavarintva köpenyét
nyakába | 1. És <i>felkavarítva</i> köpenyét nya-
kába |
|---|---|

24. VERSSZAK.

7. Ráismert, — de mintegy kétel-
kedve: hol van?	7. Ráismert (<i>ugyan</i>); de kétel-
kedve: hol van?
8. A padlásgerendát kezdte nézni
sorban.	8. (<i>Háza gerendáin hordta sze-
mét sorban.</i>)

31. VERSSZAK.

5. Hajt az idő gyorsan — ren-
des utján eljár — | 5. (<i>Elmulik a régi; hajt az idő
s eljár.</i>) |
|--|--|

32. VERSSZAK.

1. Hajt az idő, nem vár: elha-
lunk mi, vének,	1. (Jár az idő, eljár:) elhalunk
mi vének,
4. A ki észszel hódít, nem testi
erővel.	4. (<i>Mely</i>) észszel (<i>hódított</i>), nem
testi erővel.
5. Im az ész nem rég is egyszerű
port talált	5. Im az ész nem <i>régen</i> egyszerű
port talált,

33. VERSSZAK.

1. Szólt és rátekinde a beteg
arczára:	1. <i>Monda s</i> rátekinde a beteg
arczára:
2. Jaj, de vége van már, leesett
az álla;	2. (<i>Oh</i>) de vége van már leesett
az álla;
3. Mégis össze vannak kapcsolva
kezeik,	3. (<i>Keze a királyét még szorítja
pedig:</i>)

4. Mint két összenőtt galy, bár
elszáradt egyik.	4. <i>Két galy összenöve, de elszá-
radt egyik.)</i>
Mint két össze(forrt ág;
melyből száraz, —
száraz lévén egyik.)
7. Bencze pedig félre állt, az
ajtó megé	7. <i>(S Bencze, a ki félre állt,
az ajtó megé,</i>
8. S erős rázkódással zokog vala
szegény.	8. <i>Erős rázkódással zokog vala
szegény.)</i>

34. VERSSZAK.

6. Meghagyni legottan: Toldit
hogy' temessék:	6. <i>Elrendelni Toldit mi módon
temessék:</i>
7. Egyszerű koporsó lőn a
nyugvóháza	7. <i>(Parancsolatjára vas koporsót
vere</i>
8. De vasból — talán, hogy
erejét példázza.	8. <i>Még éjfélig, a ki annak a
mestere.)</i>
	7. <i>(Koporsóját vasból forrasztani
kezdék.</i>
	8. <i>És még... Mindjárt is kiadta
rendelését róla)</i>

35. VERSSZAK.

1. És még akkor este alkonyi
homályban	1. <i>És még akkor éjjel (éjféli órá-
ban,) csendes éjfél tájban,</i>
3. Messziről azt hinnék: ott me-
gyen ott ballag,	3. <i>Messziről azt hinnék: a ki
volt az égen</i>
4. Hogy Toldit kísérje vala-
mennyi csillag	4. <i>Minden csillag ott van s bucsú-
járni mégyen.</i>
5. Lovas katonák közt a gyász-
kocsi halad,	5. <i>Lovas katonák közt a gyász-
szekér halad</i>
6. Rajta Toldi Miklós vasbori-
ték alatt	6. <i>Rajta Toldi Miklós (a vas-
födél) alatt</i>
7. Mellette ül Bencze a kocsi-
oldalon	7. <i>Mellette ül Bencze a szekér-
oldalon</i>
8. Összegörnyesztette a nehéz
fájdalom.	8. <i>Görnyedve, mint kőből fara-
gott fájdalom.</i>

36. VERSSZAK.

1. S gyül a nép az utcán, mint
valamely folyam,	1. <i>Gyül a nép az utcán mint
valamely folyam.</i>
8. S átteszik azt másik födeles
szekérre.	8. <i>S átteszik azt másik, födeles
szekérbe.</i>

37. VERSSZAK.

2. Csupán négy világot mintegy kalauznak,	2. <i>Csak négy marad égve mintegy kalauznak,</i>
3. Mely a Nagyfaluba vivő uton halad,	3. <i>Smint valamely erdő az özönviz alatt:</i>
4. Mig a nép a sötétből megborítva marad	4. <i>A nép nagy sötétből elborítva marad.</i>
5. Könnybe lábadt szemmel nézik e nagy fáklját	5. <i>Könnybe lábadt szemmel (utjára bocsátják — elnézik a fáklját)</i>
6. Sötét messzeségben, a meddig belátják;	6. <i>(Elnézik a fáklját,) a meddig belátják;</i>
7. Aztán csapatonként hazafelé térnek,	7. <i>Akkor csapatonként hazafelé térnek,</i>

38. VERSSZAK.

1. Harmadnap olyankor, egy fölleges estén,	1. <i>Másnap alkonyatkor, egy fölleges estén,</i>
3. A melyet az öskert, bánatja jelével,	3. <i>A melyet az öskert, egy csapongó széllel,</i>

1848 márcz. 20.

* * *

Toldi Estéje 1848-iki fogalmazásának az 1854-ikitől eltérő helyei a párhuzamos közlésekben kimerítve vannak. Csupán a költemény keletkezéséről és a kézirat sorsáról kell még egyet-mást elmondanunk. 1847 május 27-én, Petőfihez írott levelében jelenti Arany, hogy *még egy* Toldit akar írni ezzel a dedikációval: *Petőfi Sándornak, A költőnek, Barátomnak*. A negyvennyolczadiki fogalmazás első lapján ott is áll Arany János jegyzése: *júl. 3. 1847*, vagyis, hogy e napon kezdte meg a költemény írását. Másik dátum a költemény végén, annak befejezési idejét jelenti. Arany-Petőfi levelezése, Bánóczi József és Lehr Albert jegyzetei további útbaigazítást adnak az első fogalmazás egyes részeinek keletkezési idejéről. A költemény öt énekre volt tervezve s 1847 aug. 25-iki levelében tudatja Petőfivel, hogy az első kettő már készen van. 1847 szeptembertől 1848 márczius 20-áig íródott a harmadik és negyedik ének s ezzel a munka abban az alakjában, ahogyan ránk maradt, teljesen elkészült.

Aranynak 1847 decz. 13-án Petőfihez intézett ama értesítése, hogy Toldi Estéje című költeményt nem ír s ilyenformán az Életképeknek a munka készülésére vonatkozó jelentése alaptalan, nem lehet egyéb tréfás állításnál, melynek valótlanágát Arany aug. 25-iki tulajdon levele állapítja meg. Az első mutatvány Toldi Estéjéből 1847-ben, a győri *Hazánk*-ban jelent meg, a második, a Benczéről szóló, az Életképek 1848 jan. 23-iki számában. A kiadás ügyét Petőfi vállalta magára, de nem tudott a zavaros forradalmi viszonyok miatt kiadót találni, habár a kézirat 1848 április havában már kezei között volt. Május havában Arany Pesten lévén, miként Önéletrajzában tudatja, költeményét »egy irói bizalmas körben« felolvasta, hol mindannyian ajánlották, a mit Petőfi előbb is ajánlott, hogy alakítson egy epost a Toldi férfikorából is. Miután 1848 június végeig a kézirat nem jelent meg, Arany azt tervezte, hogy az Életképeknek négy egymásutáni számban leendő közlés céljából átadja. Petőfi éppen a honorárium iránti igényeit tudakolta, midőn Arany aug. 12-én közli vele, hogy meggondolta a dolgot s Toldival együtt Nagyváradon fogja kinyomatni, olyan formán, hogy a kettőt *egy huszasért* árulhassák. »S akkor — írja — megindulok vele vásárról-vásárra«. Csakhogy ebből a tervezésből sem lett semmi s most már abban bizakodott Arany, hogy a *Kisfaludy Társaság* révén fog munkája megjelenni, de ez sem sikerült. Közben a kézirat vándorolt Petőfivel, a ki a honvédséghez való belépésével Debreczenbe is magával vitte s innen való elutazása után Kiss Lajos városi főjegyzőnél deponálta. 1848 november végén került vissza sokféle viszontagságok után Aranyhoz s kiadása ebben a formában többé szóba sem került. Az 1848-iki Toldi Estéje kéziratnak ez a története.

MANNEL (MANLIUS) JÁNOS
MAGYARORSZÁGI NYOMTATVÁNYAI.

(1585—1604.)

Adalék Magyarország könyvészetéhez.

DR. AHN FRIGYESTÖL.

(Második, befejező közlemény.)

1602.

XXVIII. Magyar István, Az Országokban való sok Romlásokról, és azokból való meg szabadulásnak io módjáról, mostan vyonnan irattatott, és sok bölts embereknek irásokból szerzettet hasznos könyvetske.

Sárvár, Manlius J., 1602. 4°.

1a lapon a cím:

AZ ORSZAGOK-
BAN VALO SOC ROM-
LASOKNAC OKAIROL, ES AZOK-
BOL VALO MEG SZABADVLASNAC IO
módgjarol, moStan vyonnan irattatott, és sok bölts
embereknek irásokból Szerzettet haSz-
nos könyvetske.

MAGYARI ISTVAN SARVARI

Praedicator által.

[Záródísz.]

PSalmo LXXXI. verS. XIII.

Vaiha az en nepem halgatott volna engemet, és
az ISrael az en vtaimban iart volna, niluan
Semmie töttem volna az ő ellenSegeket. és az

ő haborgatói ellen, fel emeltem volna az en kezemet.

NIOMTATTATOT SARVARAT,
az Author költSegeuel.
MANLIVS JANOS ALTAL,
ANNO M. D. CII.

1b lap üresen. 9b lapon [c jelzéssel] a 16. s kk. sorokban: Amen. || Az NagySagod || Kaplannya || Magyar Istuan Praedi- || cator Senior. || 13a lapon [A jelzéssel]: ELSŐ RESZ. || Melyben Szoloc, az puSztaSagnac okairol, || mellyec miat meltan büntet az Isten, ez Soc || ver ontasSal, romlasSal, puSztaSaggal, || es keSerü rabSaggal. || [Záródísz.] . . . 107b lap [Aa₃ jelzéssel és 190 lapszámmal] 23. s kk. soraiban: ConcluSio Authoris. || AuStria, Pannonia atque ferax, Germania fortis: || Ni caueas, lacera fronte caniStra feres. || . . . 108a lapon: Ez könyűben valo dolgokrol iratta- || tot mutato tabla. || . . .

Negyedrét, olasz betűtípus, 12 számozatlan + 95 számozott + 5 számozatlan = 112 lap a—c, A—Bb₃ jelzéssel, órszavakkal és 1—190 lapszámmal, átlag 32 sorral, a lapcímekeket nem számítva, lapszéli tartalommutatókkal és bibliai idézetekkel, címlapján 3 nagyságú betűtípussal, a 13a lapon 7 sor magas fametszetű kezdőbetűvel.

Szabó Károly, Id. m. I. k. 379. sz.

5 példánya ismeretes, 1 a Magyar Nemzeti Múzeumban (csonka), 1 az egyetemi könyvtárban Budapesten, 1 az evangélikus liceum könyvtárában Sopronban, 1 a Wesselényi-könyvtárban Zsibón, 1 gróf Festetics Thassziló könyvtárában Keszthelyen.¹

1603.

XXIX. Hollósi Gottfried, Ágoston Barat szerzetin valo, Hollosi Godefridvsnak Pragai Barat Praedicatornak Bőczülletes tudos embernecc, az kereztiésegre valo meg tereseről irattatott Praedicatio, mellyet ő maga praedicallott Wittenbergaban: . . .

Keresztur, Manlius J., 1603. 4°.

¹ Hatodik csonka példánya a pannonhalmi főkönyvtárban L. Récey V., Ósnyomtatványok stb. a pannonhalmi könyvtárban. (Budapest, 1904.)

1a lapon a cím:

AGOSTON BA-
RAT SZERZETIN VALO,
HOLLOSI GODEFRIDVSNAK
PRAGAI BARAT PRAEDICATORNAK Bő-
czülletes tudos embernek, az kereztieSegre valo meg
tereSeről irattatott Praedicatio, melyet ő maga prae-
dicallott Wittenbergaban: mely Praedicatioban
bucziut veSzen az Rommai Papatol: az baluanio-
zaSoktol, es AntichriStus vtalatoSSagatol, kiben annak
előtte volt, es Szabad akarattia Szerét, közönSeges hel-
yen, Sokaknak hallaSara, ellene mond: Es
vallia magat, az AuguStana ConfeSsi-
on valo kereztieni giülekezet tagya-
nak lenni, etc.

[Záródíszül angyalfej, mint a 66. számnál.]

MASTANSAGGAL, MINDEN HIV KEREZ-
TIENEKNEK KÖVETESERE KI NIOMTAT-
tatott, magyar nieluen az Vittenbergai Szent iras ta-
netto Doctoroknak Elő Jaro beszede-
uel együt.

KereSzturat Manlius Janos által.

Anno M. DCIII.

1b lap üresen. 2a lapon [A₂ jelzéssel]: AZ KEREZTIEN OL-
VASOKNAK VALO ELEO || JARO BESZED. || [M]IVLTA FOGVA
AZ PAPISTAK, STI- || riabá, Carinthiaban es Cranicz OrSzagban,
edni- || hany . . . 4b lapon [A₄ jelzéssel]: fyanak, az my vrunk
JeSus ChristuSnak kedueert: A- || men. Költ VVittenbergaba 5.
May Anno 1601. || VVittenbergai Decan, Senior: es || az több Szent
iras tanetto Docto- || rok VVittenbergaban. || . . . A 16. s kk.
sorban: SVMMAJA. || [A]Z vr JeSus ChriStusban el valaztatot ||
Szerelmes Atiamfiay, . . . 8a lapon [C₄! jelzéssel]: [enged-]ne. De
az kinek chiak valami keues ertelme vagyon is, || ezzel meg eleg-
Szik . . . 14a lapon [D₂ jelzéssel] a 4. sorban: Not treibet zu
Gott || az niauolya Istéhez teret. || 25b lapon [G jelzéssel] a 3. s
k. sorban: Actum Galgocý Z. Gyorgy || napian. 1602. || 41b lapon
[a kolozsvári példányban kézírással kiegészítve, L jelzéssel]: vgyan

Sziue Szerint int az vr ChriStus ezt mond- || uan: . . . A 21. s
kk. sorban: Actum Galgocij, Anno reg- || nantis gratiae 1602. die
9. Maij. || hora 2. pomeridiana.

Negyedrét, olasz betűtípus, 41 lap, A—L jelzéssel, órszavak-
kal, lapszámok nélkül, átlag 28 sorral, a 2a lapon 27, a 41. lapon
23 sorral, címlapja három nagyságú betűtípussal, fametszetű díszí-
téssel, a 4b lapon 6 sor magas fametszetű kezdőbetűvel.

Szabó Károly, Id. m. I. k. 383. sz.

2 példánya ismeretes, 1 a Magyar Nemzeti Múzeumban,
1 az Erdélyi Múzeumban (utolsó lapja hiányzik).

1603.

XXX. Osiander Andreas. Papa nem Papa Azaz. A Papanak,
es az papa tizteloeinek, Lvther ertelme zerent valo vallasok, az
kesztyeni, tvdomannak fő rezeirvl kikrül az Euangeliomi tудо-
manibeliek, es az Romai hűbeliec között, veteködes es különözes
vagyon. Az Papak Toerueniboel es nemeli ertelmesb Papasok
Irasiból, egybe szedettetöt, es kezbeli kõniueczke modgyara ren-
deltetöt, Osiander Andras Doctor es Praedicator által. Magyar
nielure penig fordettatot Zuonarich Mihal Cenki praedicator által.

Keresztür, Manlius J., 1603. 4°.

1a lapon a cím:

PAPA NEM PAPA
AZAZ.
A PAPANAK ES AZ
PAPA TIZTELOEINEK, LV
THER ERTELME ZERENT VALO VALLA-
SOK, AZ KERESZTYENI TVDOMANNAK Fő REZEIRVL
kikrül az Euangeliomi tudomanibeliek, es az
Romai hűbeliec között, veteködes es
különözes vagyon.
Az Papak Toerueniboel,
ES NEMELI ERTELMESB PAPASOK
IraSiból, egybe szedettetöt, es kezbeli kõni-
ueczke modgyara rendeltetöt.
OSIANDER ANDRAS DOCTOR ES
PRAEDICATOR ALTAL.

Magyar nielure penig fordettatot Zuonarich
 Mihal Cenki praedicator által.
 NYOMTATTATOT KEREZTVRAT
 Az Tekintetes NagySagos NadaSdi Ferencz VVR
 költSegen.

MANLIVS JANOS ALTAL:

ANNO M. DCIII.¹

1b lapon: MVTATO TABLAJA, AZOKNAK AZ || Articulu-
 Soknak, kik ez kőnieuchkeben magyaraztatnac. || . . . 5a lapon
 [B jelzéssel] a 24. s kk. sorokban: ala, minden igieközetökel, es ||
 tanaczoctal egyyetemben. || Amen Amen. || 10b lapon [C₂ jelzéssel]
 a 2. s kk. sorokban: variad. Kőlt az mi Bez Varasunkban die
 17. || Julij Anno 1564. Regnorum nostrorum Romani || 34. alio-
 rum 38. || FERDINANDVS. || Ad mandatum Sacrae Caes. || Maiest:
 proprium. || V. Jo. Bapt: VVeber || M. SinkmoSer. || Fellyül valo
 iraSa ez leuelnec. || Az tizteletes tudos es az Romai biroda- ||
 lomhoz hiu CaSSander Georginec. || MASO- || [Összefonódott záró-
 dísz.] 13a lapon [D jelzéssel és 1 lapszámmal]: DE SCRIPTVRA
 SACRA || I. || AZ ZENT IRASBVL. || . . . A 11 s kk. sorokban:
 [T]ELLIESSEGEL AZT TARTom: mert: || az Papac tőruenienec
 Decretoma (Dist, || 9. cap: quis neSciat) errül igy vagion: . . .
 81a lapon [X jelzéssel és 137. lapszámmal]: DE MISSA. || Az epi-
 stolac es Euangeliomoc oluaSaSat, (author FaSci- || culi temporum)
 TeleSphorus Papanac. Platina HyeronymuS || nac tulajdonitya. || . . .
 133a lapon: AZ OLVASONAK. || Im legyen aldot az Vr veghez
 ment Szent . . . A 28. sorban: ERRATORVM CATALOGVS. ||
 133b lapon a 32. s kk. sorokban: Prouerb. 3. || Noli prohibere
 benefacere cum qui potest. || Si vales, et ipse benefac. ||

Negyedrét, olasz betűtípus, 12 számozatlan + 120 számo-
 zott + 1 számozatlan = 133 lap, A—li jelzéssel, órszavakkal, s
 1—240 lapszámmal, átlag 33 sorral a lapcímekkel együtt, szél-
 jegyzetekkel és idézetekkel, a szakaszok címei és a kérdések
 nagyobb betűtípussal, címlapja négyféle nagyságú betűtípussal,
 az 1., 3., 4., 10., 14., 18. és 21. sorok veres színű nyomással,
 a 13a lapon 7 sor magas fametszetű kezdőbetűvel.

Szabó Károly, Id. m. I. 384. sz.

¹ 1., 3., 4., 10., 14., 18. és 21. sorok veres színű nyomással.

7 példánya ismeretes, 1 a Magyar Nemzeti Múzeumban Budapesten, 1 az Erdélyi Múzeumban, 1 a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában, 1 a református kollégium könyvtárában Debreczenben, 1 gróf Festetics Tassziló könyvtárában Keszthelyen (csonka), 1 a református kollégium könyvtárában Pápán (csonka), 1 néhai Nagy István könyvtárában (csonka).

1604.

XXXI. Magyar István, Az Tekintetes . . . Nadasdi Ferentz-nec . . . etc. kit az Vr Isten ez vilagy nyomorult etelből az öröc diczösségben magához vót 4. Jan. Anno 1604. Sarvarat Teste felet, es temetesekor löt ket Praedicatioia Magyar Istvánnac.

Keresztur, Manlius J., 1604. 4°.

1a lapon a ezim:

AZ TEKINTETES,
NEMZETES, NEVEZE-
TES VITEZ VRNAC, AZ NAGYSAGOS
NADASDI FERENTZNEC, FOGARAS FÖLDENEC
örökös, VaSuar es Sopron Varmegyeknec fő Ispan-
nyanac, az felSege II. RVDOLPHVS Romai CSaSzar-
nac, Magyar OrSzagnac Kiralyanac, es io gonduiSelő
edes Attyanac, Louaz MeSterenec es Tanaczanac,
es Dunan innen fő orSzag Hadnagyanc etc.

Kit az Vr Isten, ez vilagy nyomorult e-
letből, az öröc diczösségben maga-
hoz vót, 4. Jan. Anno. 1694.

SARVARAT.

TeSte felet, es temeteSekor löt ket Praedicatioia
MAGYARI ISTVANNAC.

Apoc. 16. V. 15.

Imè en el iouöc, mint a lopo, bodog a' ki vigyaz, es meg
örzi az ö öltözetit, hogy meztelen ne iarion, es
az ö rutSagat meg ne laSSac.

[Záródisz.]

AZ NEMES ES VITEZLő MADARAZ

Miklos KöltSegeuel

NYOMTATTATOT

KereSzturat Manlius Janos által. 1604.

1b lapon: AZ NEMZETES ES NAGY || SAGOS BATHORI ERSEBET ASZSZO- || NINAC: AZ TEKINTETES ES NAGYSAGOS || NadaSdi Ferentz nec, . . . A 19. sorban: [N]ILVAN TVDOM KEGYELMES || ASzSzonyom, hogy NagySagtok, . . . 4b lap 3. s kk. sorban: mely minden holnapban gyümölcsöz, AMEN. Kólt Sar- || uarat, Bóit elő honac tizedic napjan, M. DC. III. ESzten- || dőben. || Az NagySagtoe || Kaplanya || Magyar IStuan Prae- || dicator es Senior. || [Egybefonódott záródisz.] 5a lapon [B jelzéssel]: ELSEO PRAEDICATIO, || MELY XI. JANV: VOLT. AZ TEST FE- || let az palotaban, reggel es delleSt. || VeSzen az moS- tani tanoSagot Sap: 3. v. I. || . . .

30b lapon [Hii jelzéssel] a 21. s kk. sorban: Isten nec kegielme feieden, ne fely holtod vtan purga- || totivmrul: Ezre adgion Z. lelket az vr ISten || minniaiunknac. Amen. || [Záródiszül angyalfej.]

31a lapon [I jelzéssel]: AZ TEMETESKOR || LEVKAN LÖT VTOLSO || PRAEDICATIO. || OKat az mellyert, moStan ide gyűletkeztunc ily || SzamoSon Tekentetes es NagySagos vrac, es ASzSzonyoc, . . . 41a lapon [Liii jelzéssel] a 4. s kk. sorban: Mind ezeket hogy el hadgyam, czac nem regennis, Buda, || Vaal Kis Komar, Czikuar, Zabrag, Feieruar, Szeczen, Vacz, Hat- || uan, Eztergom, KaniSa, etc. alat, . . . 44a lapon: Oly igen győniörkődnec ez emberec az kepekben, hogy || immar az mellyec igazac alab valoknac tartasSanac, tudni illic, || aranyban, draga kőuekben, és elephant tetemben gyönyör- || kődnec . . . A 22. s kk. sorban: [vis-]galni, bűnnec tartasSec. Annac okaert vgy hiSz nec || Szellel neki, mint az meg iSmert igaSSag- || nac. Illyenek az PapiStak is. || [Záródiszül angyalfej.] 44b lap üresen.

Negyedrét, olasz betűtípus, 44 számozatlan lap A—M jelzéssel (A₁₋₄, B₁₋₄, C₁₋₄, D₁₋₄, E₁₋₄ [E₁₁ helyett D₁₁] F₁₋₄, G₁₋₄, H₁₋₂, I₁₋₄, K₁₋₄, L₁₋₄, M₁₋₂ [H₃ és H₄ hiányzanak]), őrszavakkal, lapszámok nélkül, átlag 33 sorral (1b lapon 29 sor, 43a lapon 27 sor, 43b lapon 28 sor, 44a lapon 24 sor), czimlapja négy nagyságú betűtípussal, 1b lapon 5 sor magas fametszetű kezdőbetűvel.

Szabó Károly Id. m. I. k. 390. sz.

2 példánya ismeretes, 1 a Magyar Nemzeti Múzeumban, 1 a Tud. Akadémia könyvtárában Budapesten.

* * *

Manlius János felsorolt s lehetőleg részletesen ismertetett 31 nyomtatványából, a mint láttuk, csak kevés maradt reánk, 1 db 8 példányban, 3 db 7 példányban, 1 db 6 példányban, 2 db 5 példányban, 3 db 4 példányban, 1 db 3 példányban, 5 db 2 példányban ismeretes, 8 db unikum, 7 darabnak csupán a címét ismerjük, egyébként ismeretlenek. Annál nagyobb érdekű ránk nézve, hogy e könyvészeti ritkaságokat a szó legszorosabb értelmében körülményesen leírva megismerjük. Egyszersmind Mannel könyvnyomtatói tevékenysége is, melyről az Allgemeine Deutsche Biographie Krajnából történt kiüzetése óta mit sem tud, egészen új színben tűnik fel.

REVISNYEI REVICZKY JÁNOS FERENCZ KÖNYVTÁRA
1742-BŐL.

HORVÁTH IGNÁCZTÓL.

A M. N. Múzeumban örök letéteményképen őrzött Kellemesi Melczer család levéltárában akadtam revisnyei Reviczky János Ferencz könyvtárának jegyzékére. Abaujmegye ugyanis 1742 okt. 29-én Szinán tartott közgyűléséből kiküldte Melczer Pál szolgabíró Ondréjkovics Sámuel esküdttel, hogy az elhalt Reviczky János m. kir. udvari kancelláriai tanácsos és előadónak összes ingó és ingatlan vagyonát összeírják.

Ez összeírás felsorolja az elhunyt nagy-szalánczi, regeteruszkai, pusztafalvai, újvárosi, rákosi, újszállási, kis-szalánczi birtokait, kassai házát és kertjét és ezek után végül könyvtárát, mely 439 legnagyobbbrészt latin és kevés német, francia és lengyel nyelvű, jogi, államtudományi, történeti, bölcsészeti, mennyiség-tudományi, szépirodalmi stb. műveket foglal magában.

Érdekesnek tartom e könyvtárt mint kulturtörténeti adatot közzétenni:

CATALOGUS LIBRORUM.

Juristae et Canonistae.

In folio.

Haeres legitimus civilis feudalis ac regius.
Quadripartitum regularium.
Decisiones novae neapolitanae Antonii Capytii.
Juris regni Poloniae tomus 2-dus.
Ordinationes Regni Bohemiae. *Germanice.*
Decisiones s. Quartus pedemontani.
Benedictus Carpsovius.
Magistratus Romano Germanus.
Praecognita juris Hugonis Grotii.
Opera Joannis Oldendorpii Icti.
Tomus 2-dus ejusdem.

Matthias Colerius.

Processus Criminalis juris bellici. *Germ.*

Andreae Alciati Icti opera omnia in 3-bus distinctis tomis.

Sebastiani Monticuli Vincentini Icti.

Francisci Duareni Icti.

Jacobi Cviacii Icti.

Praxis civilis Dionysii Gotheфриdi Icti.

Josephi Mascardi conclusiones.

Gabrielis Mudaei 4 Digestorum tituli.

Nova practica juris. *Germ.*

Francisci Curtii senioris Icti consilia.

R. P. Ludovici Molinae e S. I. de jure justitia tomis duo.

Martini Vrani Praeninger Consiliorum tomis 2.

Loci communes sacri et profani sententiarum omnis generis.

Francisci Hotomanni Icti vetus renovatus Commentarius.

Fernandi Vasquii Pinciani de successione et ultimis voluntatibus

libri 19.

Iustinianei Codicis libri 12.

Ejusdem Juris enucleati Digestorum seu Pandectarum libri 50.

Ejusdem Institutiones auctore Andrea Perneder. *Germ.*

In quarto.

Ejusdem Institutionum libri 4.

Joannis Schneiderini Commentarius in hos 4. libros.

Item Justiniani Institutionum Imperialium seu Elementorum liber 3-us.

Hujus Compendium auctore Ernesto Cotman in 8°.

Item Institutionum Justinianearum libri 4 in 8°.

Item ejusdem collegii Institutionum et juris feudalis volumen in 8°.

Praelectiones publicae in dictos 4 libros Institutionum.

Commentarius in Institutiones juris civilis Justinianei! Hermanni

Vulteji Icti.

Ejusdem opus aliud in 8°.

De Antynomiis Instiniiani Imp. sententia, cum Joannis Corasii libris

7. in 8°.

Illustrium Controversiarum pars 1^a Fernandi Vasquii.

Pandectarum universi juris civilis tomus posterior.

Collegium juridicum Argentoranense in 2 tomis.

Philippi Paschali Consentini Tractatus de viribus patriae potestatis.

Egvinarii Baronis Icti methodus Francisci Conwani libri 10.

Redivivi Joannis Fabri Commentarii.

Pauli Busy Icti.

Pauli Cyprei de Jure Connubiorum.

Henningi Armisaei de eodem Jure.

Pauli Matthiae Vehneri Icti.

Hieronymi Treutleri Icti annotationes aureae.

Reinhardi Bachovii Echtij animadversiones in volumen praedicti authoris.

Ejusdem animadversiones in volumen posterius Hieronymi Treutleri.
Ejusdem opus aliud.

Thesaurus Locorum communium jurisprudentiae.

Tractatus duo Regneri Sixtini et Georgii Obrechtii Ictorum.

Hieronymi Panschmani Icti opera duo.

Pupillorum patrocinium.

Decreta S. Sedis Apostolicae Joannis Kéry.

Valentini Guilielmi Försteri Icti de Dominio.

Tractatus Nicolai Mozzij de Contractibus.

Tractatus de Tutoratu et Successione Principum. *Germ.*

Disputatio inauguralis de originine Successionis testamentariae.

Donelli enucleati opera duo.

Goldbeccius de successione. Geradae Saxonicae.

Matthiae Berlichy Decisiones aureae.

Tractatus juridicus Hartmanni D.

Simonis F. Pistoris in Seuselitz Icti.

Ejusdem quaestionum juris romani et saxonici liber 1-us et 2-dus.

Tractatus Pandectarum Amadaei Echhold.

Practicae observationes juridicae.

Georgii Frantzkij Icti libri duo.

Josephi Bonaventurae Frantz jurisprudentia elementaris.

Christophori Langeus Icti Isagoge.

Christiani Kremberg commentarius in titulum Institutionum imperialium de Actionibus.

Andreae Fachinaei Icti controversiarum juris libri 10.

Ejusdem libri 13.

Georgii Adami Struvij Icti Evolutiones controversiarum.

Henrici Bocerii Icti pars 1^a et 2^a in duobus Tomis.

Joannis Jodoci Becky gratia juris universi praecognita.

Bartholomaei Caepollae Tractatus cautelarum.

Sigismundi Scacciae Icti de Apellationibus.

Georgii Obrechtii Icti.

Arena Martis continens Articulos bellicos.

Practicae observationes ex Jure civili et saxonico collectae.

Dominici Arumaei Discursuum Academicorum de jure publico volumen 5-tum.

Joachimi Minsyngeri a Frundeck Icti in duobus exemplaribus.

Stephani Aszalaj.

Alexandri Galvani Icti.

Christophori Godefridi Hoffmanni historia juris Romano-Justiniani incompacte.

Christophori Becmanni lineae Doctrinae moralis.

Dissertatio juris publici de regis Romanorum electione et coronatione.

In octavo.

Vincentij Carocij de excussione Bonorum in causis civilibus et criminalibus.

Burcardi Godhelffi Struvii Bibliotheca juris selecta.

Emerici a Rosbach Icti praxis civilis.

Joannis Godaei Icti commentarius.

Joannis Francisci Budaei selecta juris naturae et Gentium.

Summa juris canonici.

Bibliotheca Carpsoviana.

Antonii de Badilai Meneses.

Tractatus de Contractibus in communi.

Bernardi Sosani Disputationes juridicae.

Tractatus Petri Nicolai Mozzi de contractibus.

Assertiones de disputationibus lucrativis.

Casparis Manzij patrocinium Debitorum.

Tractatus novus Christophori Kyblin Icti.

Modus legendi abbreviaturas in jure occurrentes.

Alexandri Moneta Breviarium de Decimis.

Hugonis Grotii libri tres de Jure belli et pacis.

Nicolai Dubois regularum seu principiorum utriusque juris explicatio.

43. Centuriae Florilegi in universo jure.

Balthazaris Ajalae Icti Jurium militarium libri tres.

Exceptiones dilatoriae et peremptoriae.

Samuelis Puffendorffij de officiis hominis et civis libri duo.

Manuale Neo-Canonicorum Ladislai Szörényi.

Summetria Juridico-Austriaca.

Matthiae Petittidier Tractatus Theologicus.

Fundamenta punctuationis linguae sanctae.

Tractatus de Deo uno et trino.

Tractatus in 3-am partem D. Thomae.

Laurentii Tennini Icti Tractatus cautelarum.

Jacobi Gourrei Icti opera.

Differentiae aliquot juris civilis.

Christophori Kyblin de poenitentia et voluntatis mutatione in utroque jure.

Sebastiani Medicis Controversiae juridicae.

Ejusdem de fortuitis casibus.

Friderici Pruchman paragraphi Soluta potestas.

Tractatus de juris arte.

Nicolai Vigelii de Dreiza. Dialectices juris civilis libri tres.

Ejusdem opus aliud cum adjuncta methodo universi juris pontificii.

Studium jurisprudentiae Romanae.

L. Caelii Lactantij Firmiani.

Epitome Joannis Stobaei sententiarum.

Davidis Magyri Icti.
 Joannis Joachimi Schœpfferi Icti.
 Georgii Bejeri de utili juris notitia.
 Amadaei quaestiones Landemiales.
 Difficillimae juris feudalis controversiae Joannis Rudingeri.
 Aarii Pinelli de rescindenda venditione.
 Jacobi de Belnizo de Feudis.
 Tractatus Feudorum Curtii Junioris Icti.
 Laurentii Sylvani Icti de feudi recognitione.
 Differentiarum juris civilis et saxonici libri duo.
 Joannis Henrici Broskovszky resolutio objectorum contra moderamen
 differentiarum juris communis et Boëmici.

In decimo sexto.

Christophori Echmii Patritij Icti de principiis juris.
 Viglii Dujchemi Institutiones juris civilis.
 Analysis juris feudalis.
 Matthiae Vesembecii rudimenta Digestorum et Codicis.
 Confusiones juridicae de Judiciis.
 Tobiae Heidenreich Flores et axiomata juridica.
 Eberarti a Vejhe Icti.
 Desiderii Crescentij Icti.
 Compendium manualis (sic) controversiarum Martini Becami e S.
 J. in 32°.

Historici.

In folio.

Hollsteinische Chronica. *Germ.*
 Bellum Lusitanum Auth. Cajetano Passerello.
 Nova Chronica Turcica. *Germ.*
 Inventarium historiae Francisci Joannis Serranis.
 Hungariae antiquae et novae prodromus.
 Salomonis Neugebaueri historia.
 Hollandiae descriptio Marci Zvezii.
 Antiquitates et Annales Trevirenses.
 Historiae Romanae libri 11 Dionysii Halicarnasej.
 Brevis et fida narratio de Incolis Virginiae.
 Item pars hujus.
 Chronicorum Turcicorum libri tres Philippi Luniceri.
 Peregrinatio hierosolymitana Nicolai Christophori Radzivilli.
 Centuriae 7 de monarchia et S. Corona Hungariae Petri Revaj.
 Philippi Bervaldi Commentarii in asinum aureum Lucii Apuleji.
 Polonia libris 30. comprehensa Martini Cromer.
 Vandalia A. Crantij.

Pauli Jovii Novocomensis opera.
 Historia Ecclesiastica plurium Authorum.
 Historia Joannis Cameris.
 Historiae mundi libri 37. Plinii 2-di.
 Historia Diodori.
 Historia Herodoti.
 Putarchus Hero continens vitas Illustrium Graëcorum et Romanorum.
 Demosthenis et Aeschinis opera omnia.
 Theatrum orbis terrarum incompactum cum mappis.
 Historia Brandenburgica. *Germ.*

In quarto.

Murices nobilissimae Diaetae Posoniensis.
 Pauli Eberi Calendarium historicum.
 Facies rerum farmaticarum.
 De veteri Literatura hunno-scythica.
 Commentarius novus de Mysnia. *Germ.*
 Thomae Pope Blount Censura celebriorum Authorum.
 Richardi Dinothi.
 Moguntiacarum rerum historia.
 Rerum Brabantiarum libri 19.
 Domus habspurgica Francisci Guilimani.
 Theatrum historicum de Monarchiis.
 Historia Moscoviae. *Germ.*
 Historia Joannis Friderici. *Polon.*
 Historiarum totius mundi Epitome.
 Joannis Andreae Bosij historia.
 Historia Principum Anhaltinorum.
 Historiae Romanae libri superstites omnes Titi Livii Pat.
 Diodori Siculi.
 Michaelis Ritij de Regibus.
 Arena Martis.
 De Republica libri 26. Petri Gregorii Tolozeni.
 Interesse Caesareum Joannis Adami Veber.
 Chronica Germanico idiomate.
 Icones et vitae Principum et Regum Poloniae.
 Bellum Scythico-Cosacrium.
 De Republica libri 6. Joannis Bodini Andegavensis.
 Memorabilia saeculi 18-vi. *Germ.*
 De militia romana libri 5. Justi Lipsij.
 Historia universalis Marci Zuerij Boxhornij.
 Archi-episcoporum et Episcoporum Galliae historia.
 Begii Sangvinis clamor ad coelum contra Parricidas Anglicanos.
 Brevis historia Valentini Gentilis.

In octavo.

Anatomiae Pragensis historia.
 Conspectus historiae universitatis Viennensis.
 Historiae Polybii Lycortae.
 Helvetia antiqua et nova.
 Rerum Romanarum libri 4. L. Annaei Flori.
 Salviani Massiliensis Episcopi opera.
 Cornelius Tacitus.
 Historia Turcica Constantinopolitana.
 Monumenta Vestmonasteriensia. *Gallice.*
 Tractatus de antiquitatibus Aymonis Cravettae.
 Hieronymi Cardani de rerum varietate.
 Historia domus Brandenburgicae. *Germanice.*
 Introductionis in universam historiam pars 2-da.
 Historicus item Germanicus.
 Brevis Japoniae Insulae descriptio. *Germanice.*
 Descriptio Brandenburgi. *Germanice.*
 Vera historia de succino Borussico Joannis Vigandi.
 Antiquitates totius mundi.
 Menses Antonii de Badilai.
 Historiae Galliae libri 18 Barth. Gramondi.
 Florus Danicus Viti Beringi.
 Historiae de Gentibus septentrionalibus Olai Magni.
 Matthaei Dresseri Isagoges historicae.
 Mercurius Gallo-Belgicus.
 Historiae sui temporis Francisci Gvicciardini.
 Novissima sinica Guilielmi Leibucii.
 Justini historici in Trogi Pompeji historias.
 Orbis politicus Georgii Horni.
 Historia italica Nicolai Reuzneri.
 Hesiodi Ascraei opera Graeco-latina.
 Cornelii Geniae de naturae Divinis Characteribus.
 Literarum Procerum Europae pars 2-a et 3-a.
 Historia rerum vaticinii accommodata.
 Daciae Spes et Deliciae.
 Historiae C. C. Aeliani Sophistae.
 Auli Coelii noctes Atticae.
 Imperatorum et Caesarum vitae cum Iconibus.

In decimo sexto.

Polydorii Vergilii Urbinatis de rerum Inventoribus libri 8 in 12°.
 Peregrini in patria errores in 12°.
 Historia Appiani Alexandrini Sophistae.

L. Caelii Lactantii Firmiani.
 Petri Annati de S. ecclesiae conciliis.
 Sulpitii Severi opera omnia.
 Quadripartitum historico-politicum Functii.
 Flosculi historiarum ab orbe condito.
 Historiarum opus omne Frossardi.
 Status Turcici Imperii Joannis Bapt. Montalbani.
 Regni Sinensis a Tartaris devastati enarrata.
 De Catilinae Conjuratone ac bello Jugurtino.
 Reipublicae florentis et intereuntis causae Pauli Ignatii Morgentaller.
 De Statu Imperii Germanici.
 Ars heraldica seu de Insignibus doctrina.
 Joannis Poselii apophthegmata graeco-latina.
 Antiqua hungarorum religio.
 Selecta Sapientum apophthegmata.
 Relfendso Heromontanus de summa Principum Germanicorum potestate.
 Historia regni Prussiae. *Germanice*.
 Rerum Transylvaniae libri 4.
 Xenophon opera.
 Dictorum factorum memorabilium libri 9. Valerii Maximi.
 Delitiae Italorum Ranutij Gheri.
 C. Julii Caesaris ab se gestorum Commentarii.

Politici.

Andreae Szerenci Consilia politica hung. in fol.

In quarto.

Idea colloquii Charitativi.
 Francisci Alberti Pelzhoffer Arcanorum status libri 10.
 Ejusdem liber 7. et 8.
 Volffgangi Hejderi Philosophiae politicae Systema.
 Idea sapientis Theopolitici.
 Thesaurus politicorum aphorismorum.
 Reinhardi Condit Speculum fidei politicae.
 Andreae de Pilea perspectiva politica.
 Sermo Leopoldi 1-mi Imp. ex Regno mortuorum. *Germanice*.

In octavo.

Ministerium Cardinalis Mazarini.
 Item aliud ministerium Cardinalium Richelii et Mazarini.
 Rerum politicarum Thesauri apotelezmata.
 Balthasaris Cellarii succincti libri duo.

Davidis Frölichii Medulla Geographiae politicae.
 Georgii Horni orbis politicus.
 Petri Matthaei Minister Status.

In 16°

Didaci Savedra.
 Hieronymi Cardani arcana politica.
 Hermanni Schopperi Speculum vitae aulicae.
 Justi Lipsii politicorum libri sex.
 Ejusdem monita et exempla politica.
 Directorium aulicum de ratione Status. *Latino-Germ.*
 Speculum status.
 Singularia Politica.
 Dictamina, seu scita varia doctrinae politicae.
 Hieronymi Sirturi compendium politicum.
 Marci Zueri Boxhornii emblemata politica.
 Josephi Bernardini Zebridovszky affectus politici in 32°.

Spirituales.

In folio.

Erasmus Roterodamus.
 Grammatica Religiosa Abrahami a S. Clara.
 Concordantiae S. Bibliorum.
 Conciones hungaricae.

In quarto.

Triumphus misericordiae.
 Vita S. Joannis Nepomuceni.
 Blasij Lepes.

In octavo.

Biblia sacra latina.
 Item Biblia sacra Gallica.
 Epitome Bibliorum sex idiomatum.
 Novum Testamentum Graeco-latinum.
 Erasmus Roterodamus in Evangelium S. Matthaei.
 Idem in S. Joannem.
 Guilielmi de Vaha e S. J.
 Stanihursti e S. J. de Christo patiente.
 Exercitia spiritualia S. P. Ignatii.
 Speculum veritatis.
 Marcelli Palingenii Zodiacus vitae.
 Francisci Sveertii Selectae Christiani orbis delitiae.
 Soliloquia S. Augustini.

In 16-to.

Scopus Biblicus veteris et novi Testamenti.
 Consilia Salamonis.
 Contemptus mundi ab Innocentio Papa.
 Joannis Eusebii Nirembergii e S. J. de adoratione in Spiritu et Veritate.
 Memoriale vitae Christianae.
 Casparis Ens vitae humanae proscenium.
 D. Augustini meditationes in 32-do.
 Zodiacus Christianus in 32°.

Philosophi et Mathematici.

R. P. Suarez e S. J. Metaphysicarum Disputationum Tomi duo in folio.
 Pauli Merulae Cosmographiae generalis libri tres et Geographiae particularis libri 4. in folio.

In quarto.

Accurata Synopsis universae philosophiae.
 Philosophia moralis D. Thomae.
 Balthasaris Theller Summa philosophiae universae.
 Renati Des Cartes opera philosophica.
 Ejusdem meditationes de 1-a philosophia.
 Magiae naturalis miscellaneae Centuria una.
 Thesaurus Antonii Posii in omnes Aristotelis et Averrois libros.
 Aristotelis opera duo in duobus tomis.

In octavo.

Ejusdem opera omnia in tomis 12. 4-tus deest.
 Item ejusdem operis tomus 2-dus.
 Julii Caesaris Scaligeri.
 Placita Physica.
 Collectiones mathematicae de Architectura militari.
 Theatrum chemicum.
 Guilielmi Bläen Institutio astronomica.
 Casparis Penceri elementa Doctrinae de Circulis coelestibus.
 Mathesis Juvenilis.
 Hortus jucundus et utilis Matheseos. *Germanice.*

In 16-to.

Joannis de S. Busto Mathesis.
 Poedia Astronomica.
 Philosophia novella.
 Danielis Vöeth metaphysicae compendium.
 Mensae Theolo-philosophicae pars 1-a.

Oratores et Epistolares.*In quarto.*

Orationes Joannis Ludovici Schönleben de beatissima Virgine Maria.
 Jurga-Valentini Vinther parthenius litigiousus.
 Propugnatio Festi Theophoriae.
 Palatium Regiae Eloquentiae.
 Marci Tullii Ciceronis opera omnia.

In octavo.

Ejusdem Epistolarum familiarium libri 12.
 Earundem Epistolarum liber 7. et 8.
 Item aliae ejusdem epistolae.
 Caroli Desiderii de Royer horilogium oratorium.
 Orationes Francisci Bencii e S. I.
 Gerardi Cornelii Dreschii exercitationes oratoriae.
 Demosthenis orationes Olynthiacae.
 Literarum procerum Europae pars 2. et 3.

In 16-to.

M. T. Ciceronis liber de claris oratoribus qui dicitur Brutus.
 Orationes Antonii Malegonnellii.
 Epistola Angerii Giislenii Busbequi.
 Marci Antonii Majoragii orationes.
 Marci Fabii Quintiliani oratoriarum institutionum liber 12.
 Isocratis orationes tres.
 P. Fausti Andrelini Epistolae Adagialium.
 Claudii Salmasii defensio regia pro Carolo I^o.
 Joannis Barclaji Paraensis.
 Autumnus philosophicus.
 Nemo Peregrinus.
 B. Hieronymi Epistolae familiares.

Poetae.

Gelii Bernardini Tragoedia in fol.
 Horatius cum 4 Commentariis in fol.
 Diogenes Laertius in fol.
 Blasii Apponyi in Davidis pralterium interpretatio poetica in 4°.
 M. Accii Plauti Comoedia in 4°.

In octavo.

P. Virgilii Maronis opera indubitata.
 Homeri Odyssea. Ejusdem Ilias.
 Georgii Fabricii de re poetica libri 7.

Joannis Rarisii Textoris poësis.
 Nicolai Nomesseii parnassus bicollis.
 In P. Terentii 6 comoedias novus commentarius.
 Henrici Decimatoris poësis.
 Gerardi Cornelii Drieschii Exercitationes poeticae.
 Homeri Ilias ad verbum translata Theognidis Megarensis Sententiae.

Elegiacae.

Julii Caesaris Scaligeri poëmata.
 Luciani Samosatensis Dialogorum selectorum libri 2.

In 16-to.

Horatius Flaccus.
 Joannis Campani Vodniani s. odarum libri 2.
 Annus sacer poëticus.
 Matthiae Casimiri Sarbeccii odae.
 Joannis Oven Epigrammatum libri 10.
 Claudiani poëmata.
 Solomonis Regis Hebraeorum canticum canticorum per Adamum Siberum
 versione poëtica expressum.

Scholastici aliique Miscellanei.*In folio.*

Ambrosii Calepini Dictionarium 11 linguarum.
 Basilii Fabri Sorani Thesaurus eruditionis scholasticae.
 Dialogus linguae gallicae et germanicae.

In 4o

C. Cypriani Carthaginensis Episcopi opera omnia.
 Polygraphiae Libri sex.
 Joannis Valchii Decas Fabularum humani generis.

In octavo.

Dictionarium Gallico-Germanicum et latinum.
 Laurentii Valla de lingvae latinae elegantia.
 De epistolis latine conscribendis libri quatuor.
 Philippi Melanchtonis Grammatica latina.
 Clavis Januae lingvarum novissimae trium lingvarum.
 Theophili Gotii Grammatica graeca.
 Francisci Roux novum lumen lingvae gallicae.
 Joannis Buchleri Thesaurus.
 Joannis Tsétsi aphorismi.
 Tractatus de Mercatura.

De artificio universorum metallorum. *Germanice.*

Chirologia.

Joannis Adami Veberi Ars discurrendi de qualibet materia.

In 16-to.

Everardi Bronchorst.

Jacobi Balde e S. J. sylvarum libri septem.

Gaudentii jocosae nugae.

Jacobi Vivarii de arte mendicandi libri quatuor.

Francisci Baconi de Verulamio Sermones ethici, politici et oeconomici.

Actii Synceri Savaranii opera omnia in 32-o.

De particulis latinae orationis in 32-o.

TÁRCZA.

ÉVNEGYEDES JELENTÉS A MAGY. NEMZ. MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZÁGOS KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1905. ÉV II. NEGYEDÉBEN.

I.

A *nyomtatványok osztályának* anyaga a lefolyt évnegyedben köteles példányokban 807 db, áthelyezés útján 20 db, ajándék útján 219 db, vétel útján 151 db, csere útján 1 db, összesen tehát 1198 db nyomtatvánnyal gyarapodott. Ezen felül köteles példány czimén beérkezett: gyászjelentés 1945 db, zárszámadás és üzleti jelentés 1675 db, egyházi körlevél 98 db, perirat 8 db, hivatalos irat 243 db, műsor 685 db, alapszabály 253 db, színlap 2090 db, falragasz 2368 db, vegyes 1184 db, összesen 10,549 db apró nyomtatvány. Vételre fordított 1276·41 korona.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a nyomtatványi osztály anyagát: Avetarianian I. Choumen, Balogh Jenő, Bánó Jenő (2 db), Bányai Elemér (3 db), Baumgarten Ferencz, M. kir. Belügyminiszterium (101 db), Berta Lotti, Bruno Porto, Bubics Zsigmond Kassa (2 db), Cvetajev Moszkva, Demkó György, Donáth Imre Fiume, Dunamelléki ref. egyházkerület, Eisler Mátyás Kolozsvár, Erdélyi Országos Múzeum Könyvtára Kolozsvár, M. kir. Földművelésügyi miniszterium, Fraknoi Vilmos (11 db), Gömör-Kis-Hont vármegye Gazdasági egylete Putnok (3 db), Handelsministerium Wien (4 db), Herman Ottó, M. Kir. Kereskedelemügyi miniszterium, Komlóssy Artur Debreczen, Kongl. univ. biblioteket Upsala, Library of Congress Washington, M. kir. Földtani intézet (4 db), M. kir. közp. Statisztikai hivatal, M. kir. Vízépítési igazgatóság, M. N. Múzeum igazgatóságának irodája (2 db), M. Tud. Akadémia, Magyarországi Kárpátgyesület Igló (2 db), Matica srpska Ujvidék, Mocsáry Béláné, Nyitrai r. kath. főgymnasium, Olasz közoktatásügyi miniszterium Róma, Országos állatvédő egyesület (2 db), M. kir. Pénzügyminiszterium (6 db), Phys. medic. Gesellschaft Würzburg, Roth Gyula New-York (2 db), Sebestyén

Gyula (2 db), Smithsonian Institution Washington (7 db), Sponer Andor Nagylomnicz, Statist. Central-Commission Wien (7 db), Steiner Lajos New-York, Szabó László (3 db), Szádeczky Lajos Kolozsvár, Szalay László, Szalay Imre, Szemák István, Szinnyei Ferencz, The University of Chicago press, Chicago, Trieszti ált. bizt. társaság, Tudomány-Egyetem tanácsa (5 db), Tudomány-Egyetem jogi karának dékánja, Turchányi Ödön Nagysurány, Vallás és közoktatásügyi m. kir. minisztérium (2 db), Walter Gyula Esztergom, Windt Alfréd Wien.

Nevezetesebb szerzemények: Szenczi Molnár Albert. Szent Biblia, Amsterdam, 1700. (50 korona).

A könyvtárhelyiségben a lefolyt évnegyedben 8474 egyén 21,241 kötet nyomtatványt, kölcsönzés útján pedig 465 egyén 806 kötetet használt. A délutáni órákban, vagyis délutáni 1—4 óráig a lefolyt évnegyedben 3097 egyén látogatta az olvasótermet.

A lefolyt negyedévben 1966 munka osztályoztatott, a melyekről összesen 3318 czédula készült. Kötés alá készítettett 178 mű 332 kötetben.

A köteles példányok átvételére berendezett helyiségben ezen idő alatt 722 csomag érkezett; ugyaninnen 543 levél expediatott, a miből 296 reklamálás volt.

II.

A *kézirattár* ajándék útján 2, letéteményezés útján 2, vétel útján 11, összesen 15 kézirrattal s ugyancsak vétel útján 23 irodalmi levéllel, 14 irodalmi analectával és 17 db fényképmásolattal gyarapodott.

Ajándékozók voltak: Csiki Ernő és egy ismeretlen 1—1 kézirrattal, a letéteményezett 2 kézirat pedig a Dunántúli Közművelődési Egylet tulajdona.

Vételre összesen 152 korona és 6573·90 márka fordított. Szerzeményeink közül különösen kiemelendő Szent Dávid zsol-tárainak XV. századi latin nyelvű festett hártya-kézirata, mely a fényesen díszített kettős címlap czimerének bizonyossága szerint Nagy-Lucsei Orbán egri püspök (1486—93) könyvtárának volt egykori ékessége. Az irodalmi levelestár darabjai közt Egressy Gábor, Gaal György, Kertbeny, dr. gróf Kuun Géza, Lévai József és Szemere Miklós levelei szerepelnek.

A negyedévi szerzemények feldolgozásán kívül megkezdett az irodalmi analecták gyűjteményének lajstromozása, rendeztetett a Viczay-, Fejérváry-féle leveles gyűjtemény s az Erkel-féle gyűjtemény rendezése alkalmából »Musica« címen egy új kézirrattári szakcsoport létesítettett.

Az évnegyed folyamán 2 esetben kikölcsönözöttett 2 kézirat, 75 kutató pedig 207 kéziratot és 1851 irodalmi levelet használt.

III.

A *hírlap-osztály* gyarapodása: köteles példányokból 388 évfolyam 16,071 szám, ajándék útján 80 szám, vásárlás útján 1 évfolyam 52 szám (5 kor.), összesen 389 évfolyam 16,203 szám.

Az évnegyed folyamán a hírlaptárban 950 olvasó 2227 kötetet, a házon kívül 16 olvasó 34 kötetet, összesen 966 olvasó 2261 kötetet használt.

Czéduláztatott 52 új hírlap és 297 évfolyam, átnézetett 389 hírlap 10,913 szám.

Beköttetett 780 kötet hírlap (a bekötésért, a 472 kötetes első szállítmányért, 1501.75 kor. járt) és kötés alá adatott 263 kötetre való hírlap.

A köteles példányok, melyek kimutatással (csomagban) érkeztek, a gyarapodási könyvbe irattak és a nyilvántartási lapokra vezettettek; ezeken kívül a számonként érkezett hírlapok is összegezve hetenként beirattak, betürendbe osztályoztattak és elhelyeztettek. A csomagküldeményekből hiányzó hírlapszámok azonnal reklamáltattak és ezek is feljegyeztettek; de időnként a kötés alá rendezésnél is megtörtént a reklamáció.

IV.

A *levéltári osztály* a lefolyt évnegyedben ajándék útján 75, vétel útján 27 darabbal, azonkívül örök letétemény útján egy családi levéltárral és a nyomtatványi osztályból való áttétel útján a gyászjelentések gyűjteményének 66 csomagot kitevő anyagával gyarapodott.

Vételre fordítottatott 217 korona és 10.25 márka.

Ajándékaikkal néhai özvegy Bartay Edéné örökösei, Bossányi Lajos (Szécs), Doby Antal (Homonna), Gillming Ferencz és Hermina, Horváth Sándor orsz. levéltári fogalmazó, báró Skerlecz Iván miniszteri titkár, Thallóczy Lajos közös pénzügyminiszteri osztályfőnök (Bécs) és Tóth-Kádár Vilmos főhadnagy, letéteményével Zathureczky Kálmán m. kir. fővámtiszt gyarapították gyűjteményünket.

Az új gyarapodásnak darabszám szerint átvett anyagából 1 db esik a középkori iratok, 22 db az újabbkori iratok, 6 db az 1848/49-es gyűjtemény, 33 db a nemesi iratok, 39 db a gyászjelentések és 1 db a pecsétlenyomatok csoportjára.

Az új szerzemények között érdekesség tekintetében első helyen áll Cillei Frigyes és Ulrik grófoknak 1448. június 18-án kelt oklevele, mely a Cillei Erzsébet és Hunyadi Mátyás eljegyzése tárgyában létrejött megállapodás megerősítését foglalja magában. Az újabbkori iratok között érdekes Thököly Imre vajda-

hunyadi uradalma számadáskönyvének töredéke az 1675—84. évekből s az 1848/49-es gyűjtemény gyarapodásai között Kossuth Lajosnak Csanády Sándorhoz és a karczagiakhoz intézett levelei 1874-ből.

Nemesi iratainkat a következő új darabok gyarapítják: 1. 1605. december 12. Korpona. Bocskay István címeres kiváltságlevele a hajdúk részére. XX. századi másolat és ugyanez oklevél címerképének színes másolata; 2. 1637. december 24. Pozsony. III. Ferdinánd címereslevele Simon Benedek részére; 3. 1638. Földy Zsigmond címerkérő folyamodványának másolata (1638. február 21-én kelt adományozási záradékkal) s ugyanannak magyar fordítása és az eredetiről vett fényképmásolata 2 dbban; 4. 1641. november 8. Bécs. III. Ferdinánd címereslevele Bohos Ferdinánd részére (XX. sz. hiteles másolat); 5. 1651. szeptember 23. Ebersdorf. III. Ferdinánd címereslevele Kolossváry István részére XX. sz. hiteles másolat); 6. 1662. július 20. Pozsony. I. Lipót címereslevele Szőry Márton és Pallay György részére (XX. sz. hiteles másolat); 7. 1679. február 17. Fogaras. Apafi Mihály címereslevele Kádár György részére (XX. sz. hiteles másolat); 8. 1696. április 12. Bécs. I. Lipót címereslevele Kecskeméthy János részére (XX. sz. hiteles másolat); 9. 1745. szeptember 7. Komárom vármegye nemesi bizonyítványa Tóth István részére; 10. 1866. október 2. Bécs. Strefleur Bálint osztrák lovagi oklevele I. Ferencz Józseftől; 11. A Fekete, Fogarassy, Györgyfi, Gyórfy, Kolossváry, Nagy másképp Hegedüs, Pallay, Putnoky, Simon másképp Finna és Tóth-Kádár családok nemességére vonatkozó iratok, pecsét és címerrajzok XIX—XX. századi másolatai (18 db).

A gyászjelentések gyűjteménye, mely a Szent-Ivány Zoltán által ajándékozott nagy gyűjtemény kiegészítése céljából a nyomtatványi osztályból átvétetett, a könyvtárnak az apró nyomtatványok közül kiválasztott régi anyagát és az 1897 december 1-től 1904 végéig beérkezett köteles példányok anyagát foglalja magában.

Örök letéteményeink anyaga az Alsózathureczai Zathureczky család levéltárával gyarapodott, melynek átvételével a Magyar Nemzeti Múzeumban elhelyezett családi levéltárak száma 76-ra emelkedett.

A lefolyt évnegyedben 86 kutató 35,130 db iratot használt, külső használatra kikölesönöztetett 11 tértívenyen 666 db irat.

Az új szaporulatok feldolgozásán kívül befejeztetett Kossuth Lajos iratainak revideálása s most folyik ez iratok jegyzékének lemásolása. Folyamatban van továbbá a Zerdahelyi család levéltárának rendezése és a gyászjelentések múzeumi anyagának feldolgozása.

A családi levéltárak közül a Rétyi Antos és a Goszthonyi családok levéltárainak rendezése befejeztetett. A Rétyi Antos család levéltára 1 db középkori oklevélmásolatot, 48 db XVI., 1148 db XVII., 2696 db XVIII., 776 db XIX. századi iratot, 13 db genealogiát és 1 db levéltári lajstromot, összesen 4683 dbot, a Goszthonyi család levéltára 6 db középkori oklevél másolatát, 18 db XVI., 153 db XVII., 699 db XVIII., 270 db XIX. századi iratot, 57 db genealogiát és 17 db levéltári lajstromot, összesen 1221 darabot foglal magában.

Folyamatban van a Berzeviczy család bárói ága, a Kőlcsei Kende család és a Kruplanicz család levéltárainak rendezése.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA 1904-BEN.

A könyvtári munkálatok a lefolyt évben is a rendes mederben végeztek. A könyvek köttetése, lajstromozása, a cédula-katalogus készítése úgy mint eddig, a múlt évben is rendszeresen folytatott. A könyvtár költségvetése teljesen ki lett merítve. A nagy gyarapodás miatt a könyvkötés tetemes áldozatot kíván, úgy hogy kívánatos volna, hogy a költségvetés e része felemeltessék, ha nem akarjuk, hogy a könyvek kötetlenül álljanak a polczokon, vagy éppen kötetlenül használtassanak. A könyvvásárlásnál és a könyvtár hiányainak pótlásánál kiváló figyelemmel volt a könyvtárnökság a tudományos társulatok kiadványaira; úgy hogy több tudományos Akadémia és társulat meglevő kiadványai egészítették ki. Csak egy pár tételt kell kiemelni. Így a *Mémoires de l'Académie des Sciences morales et politiques de l'Institut de France* mintegy 15 kötete jutott a könyvtár birtokába. A baltimore-i John Hopkins University kiadványaiból mintegy öt gyűjteményes mű volt meg csonkán. Ezek reclamálás útján egészítették ki. Hasonló módon lettek teljessé a szentpétervári Akadémia egyes kiadványai. A diplomatariumok is jelentékeny és értékes művekkel szaporodtak. Többek közt megemlítendő a *Monumenta Boica*, melyből teljes példány ritkán fordul elő, s könyvkereskedői ára is mindig emelkedik. Az angol *Calender of State Papers*, a szász tartomány történeti forrásai, a parmai és piacenzai tartományok monumentái, a velencei *R. Deputazione di Storia Patria* 19 kötete, Bécs városának történeti forrásai, a sanct-galleni apátság oklevéltára, Lübeck város oklevéltára, a Frigyes Vilmos választófejedelem történetére vonatkozó oklevélgyűjtemény 14 kötete, mind értékes művek, melyekben Magyarországra vonatkozó adatok is találhatók.

A könyvtár rendezéséről a következő adatok tanúskodnak. A rendezett tudományszakok száma 54; ezek 71,604 munkát foglalnak magukban, és pedig:

Bibliographia 1245, Encyklopaedia 149, Philosophia 1641. Mythologia 123, Theologia 4869, Paedagogia 1993, Széptudomány 881, Anthropologia 529, Jogtudomány 1340, Magyar Jogtudomány 1840, Politika 2810, Magyar Politika 2325, Magyar országgyűlés 95, Történelem 6215, Magyar Történelem 3244, Életrajzok 3216, Földrajz 1106, Magyar Földrajz 572, Térképek 930, Utazás 1356, Statisztika 805, Schematismus 288, Hadtudomány 1039, Régészet 1503, Éremtudomány 241, Matematika és csillagászat 1237, Természettudomány 247, Természettan 1021, Vegytan 465, Természetrajz 137, Állattan 735, Növénytan 459, Ásvány- és földtan 577, Gazdaságtan 4594, Orvostudomány 2579, Nyelvtudomány 2257, Classica-philologia 889, Görög irodalom 896, Latin irodalom 958, Új latin irodalom 799, Magyar nyelvészet 578, Régi magyar irodalom 662, Magyar irodalom 4755, Germán irodalmak 1944, Francia irodalom 770, Olaszspanyol irodalom 274, Szláv irodalom 476, Keleti irodalom 1925, Incunabulum 358, Akadémiák és társulatok kiadványai 629, Magyar Akadémia kiadványai 386, Külföldi folyóiratok 204, Magyar folyóiratok 399, Bolyaiana 39.

1903-ban a rendezett munkák száma 68,335-öt tett ki. A lefolyt évben tehát a rendezett munkák száma 3269-czel gyarapodott; vagyis ennyi munka vezetett be az inventariumba, s ennyiről készült a szakkatalogus és általános czédula-katalogus számára czímmás, a mi összesen 9807 czímmást tesz ki.

A szakkatalogus áll 113 kötetből és 48 czédulatokból. Az általános czédula-katalogus 169 tokban van elhelyezve.

A könyvtár gyarapodása a járulék-napló kimutatása szerint a következő: Vétel útján 503 mű, 894 kötetben, 222 füzetben. Köteles példányként 326 nyomda 8418 művet 2065 kötetben, 7557 füzetben küldött be. Ehhez járul 227 zenemű 10 kötetben és 317 füzetben, 75 térkép 102 lapon. 240 Akadémiától és tudományos társulattól 880 mű 653 kötetben, 734 füzetben érkezett a könyvtárba. Magánosok ajándékából és hatóságoktól 153 művel, 55 kötetben, 125 füzetben gyarapodott a könyvtár. Az Akadémia saját kiadványaiból 26 művet 27 kötetben, 37 füzetben kapott. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium 128 iskolai értesítőt ajándékozott a könyvtárnak.

A könyvtár olvasótermében a lefolyt évben 8866 olvasó 12,206 művet használt, míg házi használatra 137 kölcsönző 708 művet vett ki a könyvtárból.

A SZEGEDI SOMOGYI-KÖNYVTÁR ÁLLAPOTA AZ 1904. ÉV MÁSODIK FELÉBEN.

A Somogyi-könyvtár vezetősége, a múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelősége óhajtására, intézeti évét ezentúl, az eddigi gyakorlattól eltérően, nem az iskolai, hanem a polgári évvel egyeztetvén össze, *Tömörkényi* István igazgató a következő jelentésben számolt be a könyvtár gyarapodásáról, használatáról s közérdekű állapotairól az 1904. év második felében:

A csonka-évnak a könyvtár állományába beosztott szaporulata 252 mű, 462 kötet 462 drb, a mi a városi rendszeres költség-alapon nyert összeg, valamint az államsegélyből eszközölt beszerzések, a szegedi kir. főügyészség területén működött nyomdák 1903. év második feléről való nyomdatermékei, az alapítványi illetékek, a könyvtár iránt érdeklődő hatóságok és testületek, úgy a közönség jóindulatú adományaiból állott elő.

Alapítványi tagilletménykép érkeztek a Magyar Numizmatikai Társulat, a Magyar Történeti Társulat, a Kir. Magyar Természet-tudományi Társulat, a Dugonics-Társaság kiadványai.

Adományokat tettek az érkezés rendjében felsorolt alábbi hivatalok, társulatok és intézetek: a szegedvárosi tanács, a borsodmiskolci közművelődési és múzeum-egylet, a múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelősége, a m. kir. központi statisztikai hivatal, a nagybányai múzeum-egyesület, az aradi Kölcsey-egyesület, a nm. m. kir. igazságügyi valamint a földművelésügyi miniszteriumok, a székesfővárosi statisztikai hivatal, m. tud. akadémia, a magyar nemzeti múzeum Széchényi orsz. könyvtára, a múzeumok és könyvtárak orsz. szövetsége, az országgyűlés képviselőháza, a m. kir. földtani intézet, a magyar kegyes tanítórend, Temesvár szab. kir. város tanácsa, az erdélyi múzeum-egylet, a Szt. Benedekrendiek pannonhalmi főkönyvtára.

Adományukkal gyarapították a könyvtárt, szintén az érkezés rendjében felsorolt alábbi pártolóink: Kállay Albert, Engels (Angyal) János Temesvárról, Treitz Péter Budapestről, Gyalui Farkas Kolozsvárról, Tóth Mike Kalocsáról, dr. Krakauer J. Berlinből, Schmidt Béla Budapestről, Békefi Antal, Móra Ferencz, dr. Gaal Endre, Vad Imre, Nátly József Budapestről, Bernhard Zsigmond Kalocsáról, dr. Pataj Sándor Zomborból, Venetianer Lajos Budapestről, Rudnyánszky Gyula Debreczenből, Fárbás József Ó-Becséről, Kéry János, Kunváry Fülöp Budapestről, Milekker Bódog Verseczről, Zarándy A. Gáspár Budapestről, Sz. Szigethy Vilmos, dr. Löw Immanuel, Mezei Péter, dr. Márki Sándor Kolozsvárról, a kiknek

legyen szabad e helyen is a könyvtár hálás köszönetét nyilvánítanom.

A gyarapodáshoz képest ennél fogva a Somogyi-Könyvtár czímtározott állománya szakonként felsorolva az alábbi:

Szak és alszak	1904. december 31-én		
	mű	kötet	darab
Ösnyomtatvány (magyar és idegen)	185	204	175
Vallástudomány (6 alszak)	7.139	12.673	11.265
Jogtudomány (8 alszak)	2.554	4.464	4.067
Államtudomány (5 alszak)	1.195	2.237	2.095
Orvostudomány (6 alszak)	1.300	2.192	2.004
Mathematika és természettudomány (5 alszak)	2.795	4.912	4.609
Bölcsészet, nyelv- és széptudomány (3 alszak)	3.148	5.334	4.951
Történelem és földirat (9 alszak)	6.355	12.658	12.007
Nyelvészet és szépirodalom (6 alszak)	5.052	9.887	8.788
Vegyes (6 alszak)	1.128	7.857	7.585
Hírlapok (3 alszak)	362	2.119	2.590
Összesen ...	31.213	64.537	60.136

A lefolyt félévben 344 kötet került kötés alá és 138 czímtári doboz készült. E munkákat a város szerződéses könyvkötője végezte 928 K. 27 fill. költségen.

Úgy az alapezímítár, mint a szakczímtárnál a czímlapok szaporodása következtében ismételten szükségessé vált a dobozok szaporítása. Az alapkatalogus most 238, a szakkatalogusok 196 dobozban vannak elhelyezve, a melyek most már évekre menő szaporulat számára is elegendők.

A könyvtárt használó látogatókról a havonkénti és számszerinti kimutatás az alábbi adatokat mutatja:

Hónap	Olvasók száma		Napi szám	
	összesen	napi átlag	leg-nagyobb	leg-kisebb
Szeptember ¹	1414	56	89	15
Október	1590	61	88	34
November	1622	64	107	39
Deczember	1225	64	94	44
Összesen :	5851	61	107	15

¹ Belefoglalva a szüneti olvasók is.

Az 1558 olvasó összesen 5988 művet használt. Az olvasók közül társadalmi állás és foglalkozás szerint volt 111 nő, 2 lelkész, 368 tanár és tanító, 4466 tanuló, 16 író, 52 művész, 136 ügyvéd, 45 katona, 10 törvényhatósági, 27 állami, 303 magán tisztviselő, 114 orvos, 3 gyógyszerész, 1 birtokos, 15 építészeti vállalkozó, 35 építészeti hivatalnok, 32 önálló kereskedő, 26 kereskedelmi hivatalnok, 89 magánzó.

Az olvasók közül az esti hat órai időn túl eső hivatali szolgálat alatt 1733-an használták a könyvtárt.

Az intézetnél üresedésben volt egy tiszti és egy szolgai állás betöltést nyert: a könyvtárigazgatói s esetleg megüresedhető könyvtárnoki állásra a város hatósága részéről hirdetett pályázat folyamodói közül főfelügyelőségi minősítés, a nemzeti múzeumi Széchényi orsz. könyvtár, a m. kir. tud. egyetemi könyvtár s a m. tud. akadémia könyvtárigazgatói által történt jelölés után a város tek. tanácsa 1904. november 28-án igazgatóul Tömörkényi Istvánt, könyvtárnokul Móra Ferencz végzett bölcsészt, a városi múzeum természetrajzi tárának eddigi szakdíjnokát választotta meg. A szolgai állások polgármesteri kinevezés útján töltettek be olykép, hogy Molnár István II. szolga I. szolgává lépett elő s helyére alkalmazva lón ideiglenes minőségben egy évi próbaidőre Várady Kálmán másodszolga.

A könyvtárba a félév folyamán beérkezett anyag naplózva, címlapozva s osztályozva van. A címlapoknak a címtárba való beosztása most folyik. A járuléknapló tételszáma 823, melyből azonban 428 az 1904. év első felére esik. — Az iktatókönyvbe, illetve a levéltárba az év első felében 161, az év végéig 337 ügyirat érkezett, a melyek 4 darab kivételével elintéztettek.

Az intézetet hivatalosan meglátogatták október hó 31-én Fraknoi Vilmos püspök országos főfelügyelő, dr. Fejérpataky László országos felügyelő, dr. Schönherr Gyula országos főfelügyelőségi előadó titkár urak.

A könyvtárbizottság 1904. második felében 4 ülést tartott és pedig augusztus 2., augusztus 12., szeptember 17. és december 7-én.

SZAKIRODALOM.

Hundert Kalender-Inkunabeln. *Herausgegeben von Faul Heitz. Mit begleitendem Text von Konrad Haebler.* Strassburg, MDCCCCV. Heitz und Mendel. 2-r. 8, 36, 2 l., 102 tábla. Ára 200 M.

A könyvnyomtatás bölcsőkori emlékei között figyelemre méltó helyet foglalnak el az egyleveles nyomtatványok, melyek történeti jelentősége egész a legújabb időkig jóformán semmi méltánylásban sem részesült. A szakköröknek ezt az eléggé nem is kárhóztatható közömbösséget napjainkban szinte kicsinyeskedésbe vesző, babonás tisztelet váltotta fel minden, régi kötéstáblából kiáztatott papir- vagy hártyatöredék iránt, melyen az ősnymtatványok esetlen betűtípusai még felismerhetők. E meglepő fordulat jórészt abban leli magyarázatát, hogy a gyűjtő szenvedély, mely a mult században kifejlődött történelmi érzék folyománya, mindnagyobb arányokat öltvén, az egyre fokozódó keresletet ezen az úton iparkodnak részben kielégíteni. Ehhez hasonló jelenséggel találkozunk pl. a képzőművészet terén, a hol a régi mesterek ú. n. műtermi hulladékainak is megvan a maguk busásan fizető közönsége, melynek a már kész és kiválóbb becsű műalkotásokból nem jutott. De ez újabb felfogásnak egy másik, mélyebben rejlő oka is van: az ilyen apró töredékeknek sokszor szinte meglepő tudományos jelentősége. E tekintetben legyen elég a Gutenberg-féle 1448-iki naptártöredékre utalni, melynek nyomdászattörténeti fontossága minden kétségen felül áll.

Minden tekintetben méltánylást érdemel tehát *Heitz* Pál ismert nevű strassburgi kiadó, a midőn a XV. századi németországi egyleveles kalendáriumokból egyelőre egy száz lapból álló sorozatot természetű hasonlókat kötetbe gyűjtve, a szakkörök szélesebb rétegeinek is rendelkezésére bocsát.

Dr. *Haebler* Konrád drezdai tanár e gyűjteményt alapos bevezető tanulmánnyal látta el, melynek eredményeit a következőkben foglaljuk össze.

Szerinte a jelenleg ismeretes ilyfajta németországi naptárak száma, a esziókat és prognosztikonokat is belértve, mintegy

kétszázra tehető. Hogy e szám távolról sem közelíti meg azon egylevelű naptárak összegét, melyek e korban német területen készültek, az több mint valószínű. Ezek a maguk korában annyira elterjedt nyomtatványok nagy része most már csak egy-egy példányban ismeretes s mai értékük sokszor ötszörösen meghaladja kiadásuk minden költségét.

Földrajzi tekintetben Bécestől Lübeckig, Strassburgtól Lipcséig a német nyomdászatnak szinte mindegyik nevezetesebb központjából maradtak fenn ilyenmű emlékek s ha egyik-másik, tipografiai szempontból már a XV. században is igen jelentékeny város épen nincs, vagy csak gyöngén van képviselve e sorozatban, az jórészt ama szeszélyes véletlennek tulajdonítható, melynek e, korokban oly kevésre becsült, sajtótermékek fenmaradásukat köszönhetik. Haebler e véleményét készséggel magunkévá tehetjük. Megjegyzendő azonban, hogy ez elv következetes betartásával, Haeblernek az egylevelű naptári nyomtatványok elterjedésére vonatkozó adatait nem mint tényeket, hanem csak mint többé kevésbé valószínű föltevéseket kell fogadnunk.

Ily föltevés Haeblernek azon állítása, hogy a rajnamenti városokban, Gutenberg találmányának e szűkebb hazájában, a hol különben a nyomdászat mestersége már a XV. században is igen virágzott, épen a naptári nyomtatványok kiadása nem tudott nagyobb lendületet venni.

A fenmaradt emlékek szerint sokkal jobban kifejlődött a nyomdászok ily irányú munkássága Augsburg városában, a hol Günther *Zainer* 1470-től kezdve ügylátszik működése utolsó évéig rendszeresen kibocsátotta egylevelű naptárait, sokszor négyféle változatban, ú. m.: latinul és németül, mindkettőt gót és antik betűkkel nyomtatva. *Zainer* naptárainak egy részén újévi köszöntést is alkalmazott; legrégebb ismert példája 1472-ből való (V. tábla). Az ezen évre szóló német naptár élén u. i. négyszögbe foglalt D kezdőbetű látható, melynek belsejében a meztelen gyermek Jézus áll, jobbában kereszttel ellátott földgolyót, baljában messze lobogó mondatszalag csücskét tartva, melyen e felírás olvasható: „Ein gut felig Jafr“. Ez az inicziális szinte tipikussá vált a délnémet naptárakra nézve. Günther *Zainer* hatása nemcsak a helyi vetélytársak: *Schüssler*, *Ratdolt* s mások hasonló művein érzik meg, hanem Ulmban is tapasztalható, a hol Johann *Zainer* honosította meg a naptárak nyomtatását.

Nürnbergben is aránylag korán (1473 óta) kifejlődött a nyomdászat ez ága s csakhamar igen dús hajtásokat termett. Legteljesebb a Friedrich *Creussner* műhelyéből 1476-tól 1499-ig terjedő időközből fenmaradt sorozat, melynek hézagai valószínűleg a pusztá véletlennek tulajdoníthatók. *Creussner*rel vetekedett 1487 óta Peter *Wagner*, a kiről kimutatható, hogy egyik-másik évben

németül és latinul is kiadta kalendáriumát, továbbá a század vége felé (1498.) Ambrosius *Haber*, a kinek almanachjai stilisztikai szempontból is figyelmet érdemelnek.

Viszonylag későn (1484-ben) vette kezdetét az egylevelű naptárak nyomtatása Lipcsében, de csakhamar rendkívül felvirágozott. A lipcsei nyomtatók közt főleg Martin *Landsberg* érdemel említést, a kinek műhelyéből 1486-tól szinte a század végéig nyúló kalendáriumsorozat ismeretes, melynek betűi teljesen meg egyeznek *Caputius* »Oratio metrica« (1488.) cz. nyomtató nélküli sajtótermék típusaival, melyet már *Copinger* is *Landsberg*nek tulajdonított.

Természetesen számos, a könyvnyomtatás történetében sokkal jelentéktlenebb helyről is maradtak fenn ilyféle naptárak, a mi népszerűségük legbiztosabb jele. Minthogy e szórványosan fellépő kalendáriumok jobbra egy-egy könyvnyomtató első termékei, valószínű az a föltevés, hogy *reklámanyomtatványokkal* van dolgunk, melyeket művészetük beajánlására készítettek az illető nyomdászok.

Tipografiai kiállításuk szempontjából *Haebler* — az átmeneti alakokat s jelentéktlenebb változatokat nem tekintve — négy típust különböztet meg az egylevelű naptárak között: ú. m. a mainzi-strassburgit, az augsburgit, az ulmit és a lipcseit.

A mainzi s régebbi strassburgi naptárakra jellemző, hogy diszitésük a rubrikátor dolga, a ki szabad kézzel festette be a hónapok elején hagyott hézagokba a megfelelő (rendesen D) kezdőbetűket.

Augsburgban *Zainer* azt az újítást honosította meg, hogy a hónapok elején lévő kezdőbetűket elhagyva, magát a hónapok nevét nyomtatta külön sorokban a megfelelő részek fölé s hogy a szöveget két részre osztva, külön adta a csillagászati s külön a gyógyászati megjegyzéseket. Ugyancsak *Zainer* hozta divatba a diszes J kezdőbetűt, az újévi üdvözlét tartalmazó mondat-szalag kíséretében, meg a többé-kevésbé kifejlesztett keretdísz. Későbbi ágostai könyvnyomtatóknál, először *Bämmler*-nél, kisebb, bibliai jeleneteket ábrázoló fametszetek is alkalmaztattak, melyek eleinte a lap élén, később oldalain foglaltak helyet. E típusnak felelnek meg a nürnbergi kalendáriumok is, azzal a különbséggel, hogy, pl. *Peter Wagner*-nél, a fametszetek valóságos naptári ábrázolások (minő a gyermekeit felfaló Kronosz), melyek többé nem külső toldalék gyanánt ékesítik a lapokat, hanem azokkal szerves összefüggésben állva, mintegy központjukat képezik.

A fametszetek különös kultusza jellemzi az ulmi nyomdászatot, mely vonás a kalendáriumoknál is érvényesült. *Hans Zainer* nem elégedvén meg ágostai névrokonának újításaival, a nagy kezdőbetűvel s köszöntő mondat-szalaggal, melyeket egész önálló

stílusban fejlesztett tovább, széles keretléczeket és sarokdíszeket is alkalmazott, melyek részint többi nyomtatványain is föllelhetők, részint kizárólag naptári czélokra készültek. Ilyenek az ulmi címmerrel ellátott darabok, melyek közül a 28. és 31. tábla hoz sikerült mutatványokat. Az ulmi *Zainer* példája csakhamar buzgó követőkre talált s ujitása egész Lübeckig elterjedt. Később, szintén augsburgi hatás alatt, a graciosus indakereteket Ulmban is fölváltották az olasz eredetű niellodiszítmények (pl. 96., 97. tábla).

A lipcei iskolát Markus *Brandis* alapította meg s a már említett *Landsberg* annak legkiválóbb képviselője. Jellemző sajátosságai: a hold fázisait feltüntető táblázat, az érvágás nagy képes ábrázolása, a vörös nyomás gazdag, de izléses alkalmazása s főként a fametszetek. Ez utóbbiak *Brandis*-nál s *Landsberg* első lapjain a hold változásait ábrázolják, még pedig az egész világegyetem bevonásával (49., 54. tábla), később, 1488-tól fogva, a holdváltozásokat kiszorítják az uralkodó bolygók, minők a Jupiter, Mars, Venus (pl. 57. tábla) képei, gyakran az állatkörrel kapcsolatban.

A stílisztikai befolyások keveredése igen érdekes típust hozott létre a későbbi felsőrajnai (Strassburg, Basel) naptáraknál, melyek rendszeren kettős ívekre vannak nyomtatva. Ezeknél a fejezetléczet keskeny fametszet adja, mely rendszerint az újszövetség tárgyköréből vett egységes kompozíció, míg a bal hosszanti oldal díszre egymásba fonódott kezdőbetűkből, illetve mezei jeleneteket ábrázoló medaillonokból áll. A jobb hosszanti oldalon rendszeren Jézusnak Dávid királyból kiágazó, a főbb családtagok arczképével díszített családfája látható, a lap alsó részét pedig az érvágás képe foglalja el, körülötte annak előnyeit ábrázoló jelenetekkel, vagy az állatkör jelvényeivel.

E stílisztikai sajátságokon kívül, melyek osztályozását fölöttebb megnehezítette ama körülmény, hogy a lapok többségéről kiányzik eredetük közvetlen bizonyítéka: a nyomtató neve és tartózkodási helye, Haebler még ez emlékek kulturtörténeti részére is kiterjeszti figyelmét.

Csillagászati szempontból e népies almanachok sok kívánni valót hagynak hátra, a mi nem is csoda, ha figyelembe vesszük, hogy készítőknek csak a legritkább esetben volt meg a kellő szak-képzettségük. Az eddig ismert 205 lap közül csupán 34 (a gyűjteménybe fölvettek közül csak 20) viseli magán készítője nevét s habár több főiskolát végzett egyén szerepel is közöttük, a kalendáriumok összeállítása nem annyira tudományos, mint inkább népiesen gyakorlati czélokot szolgált. Ezt bizonyítja többek között ama sajátosságos körülmény is, hogy a szerzők közt sok (húszból hét) a városi orvos, még egyetemmel bíró helyeken is. Ebből ismét következik, hogy a kalendáriumok többségében a csillagászati rész a gyógyászati rovására háttérbe szorul, s hogy a hold-

fázisok és napfogyatkozások helyett az érvágás táblázata s az ezzel összefüggő kérdések a lényeges részletek. Különben a csillagászati részben is túlnyomó volt az asztrológiai elem, bár többször megesett, hogy a naptárhoz tartozó praktika, vagyis az évi csillagjósolás eredménye, külön füzet alakjában adatott közre.

Az asztrológiai tudakosság e posványos termékei azonban a józanabbul gondolkozók részéről már a XV. század vége felé kihívták a kritikát. Hans *Folz* nürnbergi mester 1480-iki kalendáriuma pl. (34 tábla), mely igazi naptári adatokat alig is tartalmaz, erősen népies hangon gúnyolja ki az asztrológiai lápvirágokat; míg egy 1478-iki, valószínűleg baseli kalendárium szerzője (23. tábla), igen józanul arra inti a betegeket, hogy az érvágás és purgálás szabályait csupán »bölcs orvos« útmutatása szerint kövessék. Végül az 1492-iki nürnbergi naptár (72. tábla) szerkesztője, nem éri be az asztrológiai tévedések kárhoztatásával, hanem dicsérőleg emeli ki *Regiomontanus* Jánosnak a naptár tudományosabb újjáalkotása körül szerzett érdemeit.

Ime azok a tanulságok, melyek a XV. század e jelentéktelennek látszó, népies termékeiből levonhatók s melyek lényegesen kiegyesítik a nyomdászat bölesőkorának képét. *Dr. Gulyás Pál.*

Kóssa Gyula: *Magyar állatorvosi könyvészet 1472—1904.* (Állatorvosi kézikönyvtár VIII. köt.) Budapest, 1904. Kiadja a Magyar Országos Állat-Orvos-Egyesület (Pátria kny. részv. társ. nyomása), 8-r. XII, 346 l.

Kóssa Gyula dr., az állatorvosi főiskola tanára, fenti czímen nagy gonddal összeállított bibliográfiáját adja a hazai veterinarus irodalomnak. Munkája Zsámboki (Sambucus) János, nagyszombati születésű orvos- és nyelvtudós 1574-ben Baselben megjelent idevágó latin nyelvű könyvétől kezdve, az 1904. évig megjelent szakirodalmat magában foglalja, közel 1300 tételszám alatt. E tekintélyes szám úgy volt elérhető, hogy Kóssa nemcsak a hazánkban megjelent magyar vagy idegennyelvű nyomtatványokat igyekezett lehetőleg teljesen egybegyűjteni, hanem a külföldön napvilágot látott művek közül is fölvette mindazokat, melyek akár honfitársaink tollát dicsérik, akár a hazai viszonyokra vonatkoznak. Ezenkívül néhány kéziratban maradt, vagy könyvomat útján sokszorosított munkát is fölvelt a szerző érdemes jegyzékébe. Mind e könyvészeti adatok négy csoportba osztva állanak az olvasó rendelkezésére. E csoportok elseje a szerzők neve alatt megjelent dolgozatokat tünteti föl az ábéczé sorrendjében, második a névtelenül megjelent munkákat sorolja fel évszámuk szerint, harmadika az évnélküli anonim munkákat tartalmazza szoros betűrendben, míg a negyedik és utolsó csoport az időszakos kiadványok lajstromát nyújtja.

Szilárd meggyőződése szerzőnknek, hogy »hálátlan feladatra vállalkozik az, a ki bibliografiát ír. Rengeteg fáradsággal olyan könyvet szerkeszt, a melynek tulajdonképen nincsen is igazi könyv jellege, mert hiszen — nem olvassa senki. Legföljebb néhanapján beletekint, aztán bizonytalan időre félreteszi. Már pedig, ha van olyan érzés, a mely az írónak munkája közben buzgalmat, törekvő gondosságot és a célért való lelkesedést ad, úgy bizonyára ilyen érzés annak a reménye, hogy a kész munkát majdan *nocturna et diurna manu* forgatja a hálás olvasó. Hát bizony, a bibliografia-író munkájából hiányzik ez az édes serkentés. De van helyette más, a mely ezt jóformán pótolja, az a meggyőződés t. i. hogy az efféle könyv is *szükséges* könyv.« A maga egész terjedelmében közöltük az előszó e részletét, mely lehet, hogy a szerzői szerénység megnyilatkozása, bár némileg a bibliografia jelentőségének bizonyos lekicsinylését is látszik tartalmazni.

E sorokat olvasva azt hihetnők, hogy Kóssa nem méltányolja eléggé azon jelentős szolgálatokat, melyeket főként a bibliografiának köszönhetnek bármely tudomány szak művelői, midőn egyes problémák megoldásához a történeti alapot kell megteremteniök; pedig nem úgy van, szerzőnk épp ellenkezőleg nagyon élénken érzi a könyvészet történeti szerepének fontosságát s hogy e szerep betöltésére minél alkalmasabbá tegye, nem szoritkozik pusztá czím-másolatokra, hanem a fontosabb munkák tartalmáról, azok keletkezése módjáról és szerzőjükről is megemlékezik, mintegy dióhéjba foglalt okmánytárát adva a magyar állatgyógyítás irodalmának. Művét több sikerült hasonmás, így Zsámboki Vegetius kiadásának (Bázel, 1574) és Tseh (Bóhm) Márton Lovak orvosságos . . . könyvetskéjének (Lócse, 1656) címlapjai, több régibb hazai kiadvány metszetei, Zlamálnak az állatvédelem reformja tárgyában Kossuth-hoz intézett fölterjesztésének néhány sora s néhány kiválóbb szakiró arczképe disziti.

Reméljük, hogy a bibliografiai szempontokból is sikerült munka a szakkörökben minél nagyobb elterjedésre fog találni. —ly—

Hinrichs' *Halbjahrs-Katalog der im deutschen Buchhandel erschienenen Bücher, Zeitschriften, Landkarten usw. Mit Registern nach Stichworten und Wissenschaften, Voranzeigen von Neuigkeiten, Verlags- und Preisänderungen.* 212. und 213. Fortsetzung. 1904. I. und II. Halbjahr. Leipzig. 1904—1905. J. C. Hinrichs. 8-r. 2 köt.

Egész sorozat az, a mivel a lipcei Hinrichs-könyvkereskedés a német bibliográfiai irodalmat évenként gyarapítja. Wöchentliches Verzeichniss der erschienenen und der vorbereiteten Neuigkeiten des deutschen Buchhandels cím alatt a hetenként könyvkereskedői forgalomba jutott és sajtó alatt álló németországi irodalmi

termékekről számol be, tudományszakok szerint csoportosítva azokat, végén betűrendes név- és tárgymutatóval. Az 1904. évi már 63. évfolyama volt a sorozatnak s összesen 1867 lapra terjedt. Ennek mellékletét képezi a Monats-Register, mely havonként jelenik meg s a megjelent munkákat szerzők és tárgyak sorrendjében tünteti fel. A Vierteljahrs-Katalog der Neuigkeiten des deutschen Buchhandels negyedévenként tudományszakok szerint csoportosítva mutatja be a németországi irodalom termékeit, végén betűrendes mutatóval. Az 1904. évben e sorozatból az 59. évfolyam jelent meg s összesen 1200 lapra terjedt. E negyedéves bibliografiából rendszeren a következő szakkatalogusok jelennek meg külön: 1. hittudományi és bölcsészeti, 2. orvos-, természet-tudományi és mennyiségtani, 3. nevelési, oktatási és ifjúsági irodalmi, 4. hadtudományi, lőtenyésztési és térképészeti, 5. építészeti és mérnöki, 6. házi-, mezei- és erdőgazdasági.

Az ismertetés tárgyát képező féléves katalogus 2 részre oszlik. Az első rész a munkák bibliografiailag teljes címzeit betűrendben sorolja fel könyvkereskedői árukkal együtt (Verzeichniss der Titel) s az 1904. év első felében 495, a másodikban 463 lapra terjedt. A második részben a rendszók (nach Stichworten) és tudományszakok szerint (nach Wissenschaften) vannak csoportosítva, összesen tizennyolcz osztályban, melyek nagyobb része ismét alszakokra oszlik. E szakokon, illetve alszakokon belül betűrendben állanak a munkák. A folyóiratok, naptárak, évkönyvek stb. külön az egyes alcsoportok végére vannak helyezve. A Halbjahrs-Katalog második részének végén függelékül azon munkák felsorolása következik, melyek az illető féléven belül kiadott Wöchentliches Verzeichniss valamelyik számában sajtó alatt állóknak voltak megjelölve, de a félév végéig nem jelentek meg. Végül a kiadók és az árak tekintetében felmerült változások vannak feltüntetve. Mindenben a polgári évhez alkalmazkodik ez a sorozat, mert 1893 óta évenként június 30-án és december 31-én zárják le a kéziratot.

E katalogus nem csupán a szoros értelemben vett németországi irodalomra terjeszkedik ki, magába foglalva a Németországban latin, francia, angol stb. nyelven megjelent könyveket is; hanem a nem szoros értelemben vett Németország, t. i. Ausztria másnyelvű irodalmi termékeit is felöleli. P. o. Reinhold, Praelectiones de theologia fundamentali. Wien: H. Kirsch 1905. Noldin, De matrimonio. Innsbruck: F. Rauch 1904. Sőt a Magyarországon megjelent német munkák is fel vannak benne sorolva s megtalálhatjuk itt Budapest, Pozsony stb. nevét. P. o. Die neuen Waren-Usancen der Budapester Börse vom Jahre 1905. Budapest: C. Grill 1905. Jacobi, Lehrbuch der magyarischen Sprache. Nagyszében: W. Krafft 1904. Horváth, Das Handwerkergerossen-

schaftswesen in Ungarn. Budapest: O. Nagel 1903. Pressburger Wegweiser. Pozsony: S. Steiner 1905, stb. A munka tehát éppen nem igyekszik a címében feltüntetett »német« fogalmat szükre szabni, hanem a legtágabb értelemre kiterjeszti annak jelentését.

A katalogus berendezése minden tekintetben méltó elismerésünkre. Ugy a szaktudósnak, mint a könyvtárnoknak is nagy szolgálatot tesz az állandóan mellékelt tárgymutató az időszaki irodalom útvesztőjében. Mesterileg van szerkesztve ez a tárgymutató, mert minden rövidsége daczára sem téveszt meg, kiemelve minden munkában a lényegesen kívül a jellegzetest is. E célra rövidítéseket használ összesen negyvennyolcat. Ilyen rövidítések (D) = Dichtung, (Dr) = Drama, (Z) = Zeitschrift stb. Teljesebb címeket közül a tárgymutató után következő szaklajstrom, mely a különböző szakkatalogusok fáradtságos megszerkesztését szinte feleslegessé teszi.

Dr. Gárdonyi Albert.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

Deutsche Literaturzeitung. XXVI. évfolyam. 14. szám (1905. április 8.): B. Croce, Bibliografia Vichiana (Paul Barth). — *15. szám* (1905. április 15.): Katalog der Bibliothek Hauser, Karlsruhe. — *16. szám* (1905. április 22.): A. B. Slauson, A check list of foreign newspapers in the library of Congress. — *17. szám* (1905. április 29.): Theodor Aufrecht, Catalogus Catalogorum. An alphabetical register of sanskrit works and authors. Part. III. (Richard Schmidt). — *18. szám* (1905. május 6.): R. Ulrich, Benutzung und Einrichtung der Lehrerbibliotheken an höheren Schulen. — *19. szám* (1905. május 13.): Fr. R. von Wieser: Die Grammatica figurata des Mathias Ringmann (Philesius Vagesigena) in Faksimiledruck (Joseph Knepper). — *20. szám* (1905. május 20.): G. Fumagalli, Lexicon typographicum Italiae. — *21. szám* (1905. május 27.): Een seer ghenvechlike ende amoroeze historie vanden eedetē Lantsleot en di scone Sandrijn (Ernst Martin). — A. Graesel, Führer für Bibliotheksbenuützer. — *22. szám* (1905. június 3.): A. Hortzschansky, Bibliographie des Bibliotheks- und Buchwesens. I. Jahrg. 1904. — *24. szám* (1905. június 17. J.-Laurent-M. Perquy, La typographie à Bruxelles au début du XIX. siècle. — *26. szám* (1905. július 1.) H. Droysen, Beiträge zu einer Bibliographie der prosaischen Schriften Friedrichs des Grossen (Wilhelm Mangold). — Th. Solberg, Copyriht in Congress, 1789—1904.

La Bibliofilia. VII. évfolyam 1—2. szám (1905. április-május): Hugues Vaganay, Amadis en français. Essai de bibliographie (nyolczadik közlemény). — G. Boffito, Carlo d'Angiò e Ubaldino della

Pila secundo due documenti del tempo. — *G. P. W.*, The documents on Columbus. — *G. Boffito*, D'un ignoto calendarista del secolo XIV. — *C. Lozzi*, Edizione del 1538 sconosciuta o non bene descritta, d'una festa e comedia »degli Intronati« sanesi. — *Állandó rovatok*: Vendite pubbliche. — Notizie.

Mitteilungen des Oesterr. Vereins für Bibliothekswesen. *IX. évfolyam 2. füzet* (1905. május 31.): *M. Grolig*, Büchersammlungen des XVII. Jahrhunderts in Mähr-Trübau, — *J. Leisching*, Die Einband-Ausstellung der k. k. Hofbibliothek. — *Rudolf Wolkan*, Der Handschriftenkatalog der Prager Universitäts-Bibliothek. — *G. Valentin*, Der Realkatalog (V. közlemény). — *R. J. Arnold*, Aus Wiener Handschriften (folytatás). — *G. A. Crüwell*, Der Bücherfluch. Seine Geschichte. Seine Bedeutung. Seine Ausläufer (folytatás). — **Literarische Besprechungen**: *G. Fumagalli*, Lexicon typographicum Italiae. (C—ll.) *Raphael P. Molitor*, Deutsche Choralwiegendrucke (*Alfred Schnerich*). *A. G. Przedak*, Geschichte des deutschen Zeitschriftwesens in Böhmen (*H. Röttiger*). *Adolf Weilheim*, Katalog einer Wiener Grillparzer-Sammlung (*Grolig*). *Otto Handwerker*, Geschichte der Würzburger Universitäts-Bibliothek bis zur Säkularisation. *Alexis V. Babine*, The Yudin Library (C—ll.) — *Állandó rovatok*: Aus oesterreichischen Bibliotheken. — Vereins-Nachrichten. — Personal-Nachrichten. — Vermischte Nachrichten.

Revue des bibliothèques. *XV. évfolyam 3—4. szám* (1905. márczius-április): *Henri Omont*, Rapport sur la Bibliothèque Nationale fait à la Commission d'instruction publique de la Convention nationale en 1794—1795. — *Louis Thuasne*, Rabelaisiana. La lettre de Gargantua à Pantagruel. — **Chronique des bibliothèques**: Allemagne. — Belgique. — États-Unis d'Amérique. — France. — Italie. — *Paulin Teste*, Table des matières contenues dans le Cabinet Historique (vége).

Rivista delle biblioteche e degli archivi. *XVI. évfolyam 3—4. szám* (1905 márczius-április): *Giulio Coggiola*, Dalla »Libreria« del Sansovino al Palazzo Ducale (Un episodio della vita della Marciana 1797—1812). — *5. szám* (1905. május): *Curzio Mazzi*, Alcuni biglietti da visita italiani. — Il memoriale sugli archivi di Stato. — *G. Biagi*, Per la nostra produzione editoriale all'estero. — *Állandó rovatok*: Libri nuovi. Notizie.

Zeitschrift für Bücherfreunde. *IX. évfolyam 1. szám* (1905. április): *Alfred Hagelstange*, Die Holzschnitte des Rationarium Evangelistarum. — *Heinrich Meisner*, Die Haserei und ihre Heilmittel. Ein Beitrag zur Kuriositäten-Literatur. — *H. H. Houben*, Fährndrich Pistol. Eine Episode aus dem Leben Heinrich Laubes. — *Yngve Schaar*, *G. Bargum*, *Rud. Genée* und *Max Maas*, Neue Shakespeare-Funde. — **Chronik.** — *2—3. szám* (1905. május-junius): *Paul*

Schwenke, Aus Karoline Wolzogens Nachlass. — Albert *Köster*, Schillers Handbibliothek. — L. *Gerhardt*, Schillers Werke in Beleuchtung eines französischen Zeitgenossen. — Alexander von *Gleichen-Russwurm*, Schillerausgaben im Wandel der Zeit. — Fritz *Jonas*, Ein Neujahrswunsch auf das Jahr 1799 mit Versen, die vielleicht von Schiller verfasst worden sind. — Ernst *Müller*, Schillerhaus und Schillerdenkmal in Marbach am Neckar. — Gotthilf *Weisstein*, Schillers »Elegie auf den frühzeitigen Tod Johann Christian Weckerlins«. — Erich *Ebstein*, Schiller und Bürger. — Leopold *Hirschberg*, Vergessene Illustrationen zu Schillerischen Werken. — Paul *Trommsdorff*, Ein ungedruckter Brief von Conz an Schiller. — J. *Minor*, Ein Billet über Schillers »Spaziergang«. — Gotthilf *Weisstein*, Der »springende Löwe« auf dem Titelblatt der »Räuber«. — Hugo *Oswald*, Die Gelegenheitsliteratur zu Schillers hundertstem Geburtstage. Ein bibliographischer Versuch zu des Dichters hundertstem Todestage.

Zentralblatt für Bibliothekswesen. XXII. évfolyam 4 és 5. szám (1905. április-május): Herman *Haupt*, Der Neubau der Universitätsbibliothek zu Giessen. — Otto *Günther*, Der Neubau der Danziger Stadtbibliothek. — Die neue *Benutzungsordnung* der königlichen Bibliothek zu Berlin. — Das *Auskunftsbureau* der deutschen Bibliotheken. — P. S., Zu den Vorschlägen betreffend einheitlichen Zetteldruck. IV. — W. *Molsdorf*, Eine Handschrift des Speculum humanae salvationis in Breslau. — Friedrich *Mentz*, Eine wiedergefundene Strassburger Handschrift. — A. *Wolfstieg*, Vellucent. — Rezensionen und Anzeigen: Jacob *Wille*, Katalog der Handschriften der Universitätsbibliothek in Heidelberg. Bd. 2. (Hermann Wunderlich). R. *Ehwald*, Das Blockbuch *Mirabilia Romanae*. Prince d'Essling, Le premier livre xylographique italien (W. L. Schreiber). Neue Arbeiten zur Inkunabelkunde (Ernst Voulliéme). Neue Arbeiten zur historischen Bibliographie (M. Perlbach). Louis P. *Betz*, Littérature comparée. 2. éd. (Rudolf Klussmann). — 6. szám (1905. junius): Adolf *Schmidt*, Handschriften der Reichsabtei Werden. — L. Chr. *Stern*, Autographa Schillers in der königlichen Bibliothek zu Berlin. — Rezensionen und Anzeigen: Pierre-Paul *Plan*, Bibliographie Rabelaisienne (Alfred Schulze). Wilhelm *Erman* und Ewald *Horn*, Bibliographie der deutschen Universitäten. 2. besonderer Teil (G. Valentin). Victor *Chauvin*. Bibliographie des ouvrages arabes ou relatifs aux Arabes publiés dans l'Europe chrétienne de 1810. à 1815. VIII. Syntipas (K. Vollers). — **Állandó rovatok:** Kleine Mitteilungen. Umschau und neue Nachrichten. Neue Bücher und Aufsätze zum Bibliotheks- und Buchwesen von Adalbert *Hortzschansky*. Personalnachrichten.

A MAGYAR BIBLIOGRAFIAI IRODALOM AZ 1905. ÉV II. NEGYEDÉBEN.

Összeállította: HORVÁTH IGNÁCZ.

AHN FRIGYES. Mannel (Manlius) János magyarországi nyomtatványai. (1572—1604.) Első közlemény. (Magyar Könyvszemle. 1905. XIII. évf. 2. füzet. 134—157. l.)

BELLAI JÓZSEF. Temesvár szab. kir. város közművelődési intézményei. Különös tekintettel a könyvtárakra és a tudományos gyűjteményekre. A múzeumok és könyvtárak orsz. szövetségének 1904. évi temesvári közgyűlése alkalmából. Kiadta a városi tanács. Temesvár, 1904. Mangold Sándor kny. 8-r. 130, 2 l.

CHINORÁNYI EDE. A ciszterci-rend székesfehérvári tanári könyvtárának czímjegyzéke szakok szerint csoportosítva. (A ciszterci-rend székesfehérvári kath. főgymnáziumának értesítője az 1904—5. iskolai évről. 28—98. l.)

CZÍMJEGYZÉK a bábolnai könyvtárak könyveiből. A bábolnai állami ménesbirtok-igazgatóság támogatásával. Kiadja a bábolnai iskolaszék elnöksége. Budapest, 1905. Hornyánszky Viktor kny. 8-r. 39 l.

CSIKY JÁNOS. Régi magyar művészi zene. Könyvészeti tanulmány. (Öt hasonmással a szövegben.) (Magyar Könyvszemle. 1905. XIII. évf. 2. füzet. 116—133 l.)

CZÍMJEGYZÉKE, Az orsz. magy. iparművészeti múzeum és iskola könyvtárának —. 1900—1905. évi gyarapodás. Budapest, 1905. Grund V. utóadi. 4-r. 108 l.

CZÍMJEGYZÉKE, A budapesti magyar királyi tudomány-egyetem könyvtárának — XXVIII. 1903. évi gyarapodás. Budapest, 1905. M. kir. tud.-egyetemi nyomda. 8-r. XVII, 283 l.

ERNYEI JÓZSEF. A Magyar Nemzeti Múzeum néprajzi osztályának kézi szakkönyvtára. IV. Pótlék. Az 1904. évi szaporulat (4000—5100.) Összeállította —. Budapest, 1904. Hornyánszky Viktor. 8-r. 52 l.

HELLEBRANT ÁRPÁD. A magyar philologiai irodalom 1904-ben. Budapest, 1905. Franklin-társulat kny. 8-r. 969—1080 l.

HELLERRANT ÁRPÁD. A magyar philologiai irodalom 1904-ben. (Egyetemes Philologiai Közlöny. 1905. jún.—júl. füz. 529—640 l.)

HELLEBRANT ÁRPÁD. Irodalomtörténeti repertorium. (Irodalomtörténeti Közlemények. 1905. Tizenötödik évfolyam. 2. füzet. 354—256. l.)

JEGYZÉKE, A székesfehérvári felső kereskedelmi iskola ifjúsági könyvtárának —. 1905. Székesfehérvár, 1905. Singer Ede. 8-r. 27 l.

JEGYZÉKE, A pécsi népkönyvtár —. Múzeumok és könyvtárak orsz. tanácsának ajándéka. Budapest, 1905. Athenaeum kny. 8-r. 36 l.

JEGYZÉKE, A trencsényi magyar társaskör könyvtárának — 1904. Trencsén, é. n. (1905.) Gansel Lipót. 8-r. 48 l.

JEGYZÉKE, A »Salgótarjáni casino-egyesület« könyvtári — az 1904. évben. Salgótarján, é. n. (1904.) Boros R. kny. 8-r. 30 l.

JELENTÉS a székely nemzeti múzeum 1904. évi állapotáról. Az igazgatóválasztmány jelentése a múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelőségéhez. Sepsiszentgyörgy, 1905. Jókai-nyomda r. t. 8-r. 14 l.

KANDRA KABOS. Ordinarium secundum veram notulam sive rubricam alme ecclesie Agriensis de observatione divinatorum officiorum et horarum canonicarum. A krakói unicum könyvpéldány után közzéteszi —. Az egri főkáptalan hazafias áldozatával kiadja az egri egyházmegyei irodalmi egyesület. Eger, 1905. Érseki lyceumi nyomda. 8-r. XXXVI, 196 l. Ára 3 kor.

KÖNYVJEGYZÉKE, A komáromi kereskedőifjak egyesületének —. Komárom, 1905. »Hungária« kny. Kis 4-r. 23 l. Ára 20 fill.

KÖNYVJEGYZÉKE, A magyarországi kereskedelmi utazók egyesülete családi könyvtárának —. Budapest, 1905. Pesti Lloyd kny. Kis 8-r. 20 l.

MOSKOVITS GÉZA és MESSINGER REZSÓ. A kassai kereskedők köre könyvtárának szakok szerint összeállított pótcímjegyzéke. Kassa, 1905. Koczányi Béla kny. 8-r. 14 l.

VI. NACHTRAG zum Kataloge der Officiers-Bibliothek des 39. Infanterie-Regiments. Debreczen, 1905. Hoffmann és Kronovitz. 8-r. 159—184 l.

NÉPKÖNYVTÁRAK és kisebb közkönyvtárak számára általában ajánlható művek. (Második sorozat.) Budapest, 1905. Athenaeum kny. 8-r. 46 l.

NÉVJEGYZÉKE, A sepsiszentgyörgyi kaszinó könyveinek — az 1904. év végén. I. füzet. Sepsiszentgyörgy, 1905. Jókai-nyomda r. t. 8-r. 32 l.

PÓTJEGYZÉKE, A kaszinó könyvtárának —. Az 1902—1905. évi beszerzések. Besztercebánya, 1905. Hungária kny. 8-r. 20 l.

PRILISAUER ADOLF. A kaposvári m. kir. áll. főgimn. és Somogyvármegye egyesített könyvtárának IV. címjegyzéke. Az 1900—1904. évekről. (A kaposvári m. kir. állami főgimnázium Értesítője az 1904—1905. isk. évről. 9—65 l.)

SCHWENG JÓZSEF. Besztercebánya szab. kir. város közkönyvtárának (szakkönyvtár) címjegyzéke. Besztercebánya, 1905. Hungária kny. 8-r. 58 l.

SZIKLAY JÁNOS. A Balaton bibliográfiája. Budapest, 1904. Hornyánszky Viktor. 4-r. 58, 2 l. (Különnyomat a »Balaton Tudományos Tanulmányozásának Eredményei« című munka III. kötetéből.)

TÓTH REZSÓ. A magyar ifjusági irodalom s a népiskolai ifjusági könyvtárak. A vallás- és közokt. m. kir. miniszterhez intézett jelentés. Budapest, 1905. Athenaeum irod. és nyomdai r. t. 8-r. 73 l.

VERESS ENDRE. Báthory András b. püspök könyvtára. (Öt hasonmással.) Budapest, 1905. Athenaeum kny. 8-r. 28 l. (Különnyomat a »Magyar Könyvszemle« 1905. évi folyamából.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Kinevezések a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában.
A vallás- és közoktatásügyi miniszter 1905. évi június hó 16-án kelt elhatározásával *Varju Elemér* nemzeti múzeumi II. osztályú segédőrt I. osztályú segédőrré s dr. *Gulyás Pál* okleveles középiskolai tanárt nemzeti múzeumi II. osztályú segédőrré nevezte ki.

Ráth György †. A magyar bibliográfiai irodalomnak ismét vesztesége van: Ráth György, a kiváló és sokoldalú *amateur* nincs többé az élők sorában. Bámulatra méltó tevékenységét, melynek főleg hazai képző- és iparművészetünk oly sokat köszönhet s melyet szinte a legutolsó hónapokig, magas életkora sem volt képes ellankasztani, végre mégis megtörte utolsó betegsége s életének lázas munkásságát felváltotta a halál fagyos nyugalma.

Nem lehet feladatunk, hogy e szomorú alkalommal a megboldogult sokoldalú működése egész körére kiterjeszkedjünk, hanem be kell érünk azzal, hogy egy-két ecsetvonással mint szenvedélyes könyvgyűjtőt s lelkes bibliografust jellemezzük. Ráth György nem tartozott azon bibliofilek közé, kik az egyszer maguk elé tűzött keretek közt folytatva könyvgyűjtő tevékenységüket, az így felhalmozott kincsekhez szívós szeretettel ragaszkodnak életük végéig. Könyvgyűjteménye megalkotásánál többször változtatott irányt: eleinte az ókori remekírók *editio princeps* sorakoztatta könyvespolczaira, majd az Aldus-féle nyomtatványok lehetőleg teljes sorozatát igyekezett egybeállítani, azután meg hazai történelmünk forrásmunkáinak velinpapírosra nyomtatott, nagyszegélyű kiadásaira vetette magát, míg végre a múlt század hetvenes évei óta a régi magyar nyomtatványok rendszeres gyűjtésére fordította minden erejét. Minden ilyen Pálforduláskor mint valamely fölösleges tehertől sietett megszabadulni nagy fáradsággal, ritka szerencsével összehordott előbbi gyűjteményétől s hogy rendszeren épen nem veszteséggel adott túl rajtok, annak a jele, hogy megalkotásuknál nem a muló divat szeszélyes hóbortjai, hanem széleskörű bibliográfiai tudás elvei vezérelték.

Legtöbb szeretettel utolsó, régi magyar könyvekből álló gyűjteményén csüngött Ráth, melynek párját ritkító kötetei két pompás faragású, gót ízlésben tartott üvegszekrényt foglaltak el fővárosi villájának egyik csöndes szobájában. Sok kedves órát töltött itt körükben, szeretettel rendezgetve, dédelgetve őket s ha érdeklődő látogatója akadt, szívesen mutogatta, magyarázgatta neki kincseit, sorba kiemelve könyvészeti értéküket és művelődés-

történeti jelentőségüket. Mert, mint minden igazi bibliofil, Ráth György nem érte be azzal, hogy a gyűjteménye kereteibe illő sajtótermékeket lehetőleg kifogástalan példányokban szerezzék meg magának: a *bookhunting* izgalmas gyönyöreit mellett az egybegyűjtött kincsek nemes élvezetét is méltányolni tudta s azok eredményét több magvas értekezésben ismertette meg a tudományos szakkörökkel. Ilyenmő dolgozatai részben az Irodalomtörténeti Közlemények, részben e folyóirat hasábjain kerültek nyilvánosságra s főleg a hazai hitvitázó irodalomra derítették új világosságot.

Ezen irodalomtörténeti cikkeken kívül szorosán vett könyvészeti dolgozatokkal is gazdagította Ráth György a hazai tudományosságot. Jelentőségénél fogva első helyen áll közöttük a millenniumi kiállítás alkalmából megjelent tanulmánya a hazai könyvtáblákról, melyben igen sok figyelemre méltó adatot dolgozott fel ez iparág magyarországi történetéből. Fejtegetéseinek a Corvina-kötésekre vonatkozó fejezetét, számos pótlással kiegészítve, folyóiratunkban¹ is közreadta.

»*Après le plaisir d'avoir des livres, le plaisir d'en parler*«: Nodiernek a bibliofil jellemző ez axiómájához híven, Ráth is felhasználta minden alkalmat, hogy gyűjteménye ritkaságait szélesebb körökkel is megismertesse. Folyóiratunkban gyakran láttak napvilágot adalékjai Szabó Károly régi magyar könyvtárhoz, melynek első kötetét, főleg saját gyűjteménye alapján, újból átdolgozva ismét közre akarta bocsátani s nem kizárólag tőle függött, hogy e terve meg nem valósulhatott.

Ne higyük azonban, hogy gyűjteményének megismertetésére irányuló törekvéseiben Ráthot csupán az amateur önző lelkesedése vezette: első sorban honfiúi kötelességet vélt ezzel teljesíteni. E hazafias érzések vezérelték akkor is, midőn gyűjteményét 1895. decz. 16-án kelt ajándékozási okiratával a M. Tud. Akadémiára hagyta, azzal a kikötéssel, hogy az esetleges másodpéldányok a Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi-könyvtárára, illetve a Magyar Iparművészeti Múzeumra szálljanak. Addig is, míg gyűjteménye ilykép a nemzet közkincsévé leend, kiállítási czélokra a legnagyobb előzékenységgel engedte át könyvtára nevezetesebb darabjait; legutóbb a kassai Rákóczi-kiállításon vett részt a korabeli nyomtatványok gazdag sorozatával.

Ráth György bibliofil érdemeinek e sommás felsorolása nem volna teljes, ha szervező talentumának e téren kifejtett munkásságát legalább röviden meg nem említenők. E tekintetben legyen elég az 1882-iki könyvkiállításra utalnunk, melynek megvalósítása első sorban az ő meleg érdeklődésének, páratlan erélyének s példás kintartásának volt a gyümölcse. I.

Denifle Henrik †. A történettudománynak egy régi kiváló művelője dőlt ki az élők sorából. F. év július 10-én hunyt el váratlanul Münchenben *Denifle* Henrik dominikánus szerzetes, a rend generalis definitora, a vatikáni levéltár sottoarchivistája. Halála súlyos veszteséget jelent a történettudományra és a vatikáni levéltárra nézve egyaránt.

Denifle tudományos működésének súlypontja a középkori egyetemes történet, főleg a művelődéstörténet, az egyetemi oktatás történetére esik.

¹ Új folyam V. kötet.

Fiatalabb korában, tudományos munkálkodása kezdetén, a középkori miszticizmussal foglalkozott, és első munkái erre a tárgyra vonatkoznak. Most áttért arra a tere, melyen elsőrangú szaktakintélyyé nőtte ki magát, a középkori egyetemi oktatás történetére. Ezen a téren alkotta maradandó becsű munkáit, melyek között első helyen áll a »Geschichte der Universitäten im Mittelalter« című, mely, sajnos, befejezetlen maradt. A megjelent I. kötet 1400-ig viszi az egyetemek történetét, szól a középkori egyetemi oktatás történetéről, az egyetemek alapításáról, szervezetéről, azok történeti fejlődéséről, és sorban tárgyalja az egyes egyetemeket, megemlékezve köztök természetesen a pécsi és budai egyetemekről is. E munkájában nagyszabású irodalmi apparatuson kívül nagy levéltári anyagot is felhasznál, mely jórészt a gondjaira bízott levéltár anyagából került ki.

A vatikáni könyvtár tudós praefectusával, Ehrle Ferenczcel együtt szerkesztette az »Archiv für Literatur und Kirchengeschichte des Mittelalters« folyóiratot, mely a középkori, főleg XIV. és XV. századi, egyház- és irodalomtörténethez megbecsülhetetlen anyagot tartalmaz. E folyóirat köteteit kizárólag a két szerkesztő foglalta le magának. Deniflenek itt megjelent értekezései javarészt szintén a középkori művelődéstörténetére, így a paduai egyetemre, melynek 1331-ből származó statutumait adta ki, nemkülönben a dominikánus rend történetére, a középkori miszticizmusra — régebbi tárgyára — a Colonnák és VIII. Bonifác pápa közti viszályra vonatkoznak.

Denifle második nagy munkája, mely szintén a középkori egyetemi oktatás történetére vonatkozik, a Chartularium universitatis Parisiensis című monumentális okmánytár, melyet Chatelaine Emillel, a Sorbonne könyvtárnokával együtt szerkesztett. Ez a munka, melyből eddig négy kötet jelent meg, az Auctarium chartularii universitatis Parisiensis-sel együtt a párisi egyetemnek, a középkori theologiai oktatás e világhírű központjának okmánytárát adja, óriási anyagot hordva össze a különböző könyv- és levéltárakból, és sok tekintetben egészen új szempontokat nyit meg az egyetem történetére. E munka hivatva volna előkészíteni a párisi egyetemnek új, a mai tudományos kutató színvonalán álló történetét, mely megörökítené Boulaeusnak régi XVIII. századi munkája helyett a középkori kultúra e gócpontjának történetét. Sajnos, ez a munka is csonka maradt, az okmánytár csak 1452-ig jutott el.

Tisztán egyetemes történelmi téren mozgott Deniflenek az utolsó években megjelent munkája: La désolation des églises, monastères et hôpitaux en France pendant la guerre de cent ans, mely a százéves háború történetének egyik legjobb forrásmunkája. Anyagát Denifle a párisi egyetem chartulariuma körül végzett kutatásai folyamán gyűjtötte össze, s midőn közzétette, célja volt, hogy megvilágítsa azokat a pusztításokat és rombolásokat, melyeket a százéves háború a francia egyházban okozott. Csakhogy ennél jóval többet adott, mert a munka második kötete, az első az okmánytárt tartalmazza, a százéves háborúnak formális történetét adja V. Károly haláláig, 1380-ig. Funck-Brentanonak és Depreznek a százéves háború eredetéről írt munkáin kívül Denifle e munkája a harmadik, mely az újabb időkben a XIV. század e nagyjelentőségű eseményével levéltári kutatások alapján foglalkozik.

Midőn XIII. Leó pápa 1887-ben aranymiséjét ünnepelte, a vatikáni levéltár egy nagyszabású munkával ünnepelte meg e ritka eseményt. A vatikáni levéltárban őrzött regestakötelekből válogatott sorozatot bocsátott közre fotografikus reprodukcióban, mely a pápai kancelláriai írás fejlődésének tanulmányozásához a III. Inczétől V. Orbánig terjedő időből elsőrangú segédeszköz. Denifle tollából származik e munka bevezetése. A pápai diplomatikát ezenkívül még az Archivban megjelent egyes értekezésekkel is művelte, melyek legnagyobbbrészt a XIII. és XIV. századra vonatkoznak.

E munkáin kívül Denifle a dominikánus rendnek a XV. században történt reformjára vonatkozó anyagot kutatta. Ezzel kapcsolatban tanulmányai tárgyává tette a szerzetes és világi papság körében a XV. században beállott hanyatlást is, kapcsolatosan a reformálásra irányuló törekvésekkel együtt. A dolog természete hozta magával, hogy tanulmányai körébe, noha eleintén ezt nem tervezte, Luther működését és tanait is bevonta. Elkezdte tanulmányozni Luther iratait, és magukból az iratokból igyekezett megkonstruálni Luther egész fejlődését, tanainak kialakulását, és e tanulmányok eredménye a »Luther und das Lutherthum« című munka első kötete, mely 1904-ben jelent meg. A munka, melynek megértéséhez erős theologiai, dogmatikus készség szükséges, mindjárt megjelenése után szenvedélyes támadásban részesült protestáns oldalról és hosszú, szenvedélytől izzó vitát provokált, melyben a protestáns thologusok legkiválóbbjai vettek részt. Denifle természetesen felelt e támadásokra, nem kevésbbé szenvedélyes hangon, mint a minőben nagy munkáját írta.

Művei fölött sajtóságos végzet lebegett. Nagyszabású munkáinak mindegyike befejezetlen maradt, de így is maradandó becsűek, mutatják szerzőjük alapos tudományos képzettségét, ki szuverén módon uralkodott azon az óriási anyagon, melyet munkáiban felhalmozott.

A vatikáni levéltár élén 1883 óta állott, mint annak sottoarchivistája. Mind ilyen a vatikáni levéltárban, a történettudomány e gazdag kincsházában teljesen otthon érezte magát. Pedig az ott felhalmozott rengeteg anyagban nem oly könnyű eligazodni. Nagy tudás, az anyagnak alapos ismerete és biztos emlékező tehetség szükséges ahhoz. Denifle több mint húsz éves hivataloskodása alatt szerzett gazdag tudását, tapasztalatait, anyagismeretét nem tartotta meg magának. Készséggel bocsátotta azt rendelkezésre a világ minden államából a levéltárba sereglett kutatóknak, és nem egynek szolgált biztos útbaigazítással kutatásainak jövevényes útjain. Halála súlyos veszteség a vatikáni levéltárba, melynek állandó vendégei fájdalommal fogják nélkülözni markáns egyéniségét.

Tudományos érdemei fejedelmi részről is többszörös elismerésben részesültek. Tudományos akadémiák egymásután választották őt tagjaik, egyetemek doktoraik sorába. Munkáival a történettudomány művelői között az első sorban biztosított magának helyet, s azok bece még a későbbi időkben és mindenkor meg fog maradni.

A. A.

A torinói nemzeti könyvtár helyreállítása. Még mindnyájunk élénk emlékezetében van a torinói nemzeti könyvtárt mult év január hó 26-án

ért tűzkatasztrófa, melynek 24.711 kötet nyomtatvány esett martalékul, nem tekintve több száz beces Aldina nyomtatványt s néhány igen ritka XVIII. és XIX. századi folyóiratsorozatot. E veszteség legnagyobb részét filozófiai és pedagógiai művek, szépírók összkiadásai, levélgyűjtemények továbbá jogi, nyelvtudományi, irodalomtörténeti, életrajzi, könyvészeti és nemzetgazdasági munkák tették ki. Ugyancsak a tűzvész emésztette el az olasz történelem számos kötetét, sok térképet s a könyvtár egész irattárát, a melylyel együtt a kéziratokra vonatkozó nagybecsű jegyzetek is elporladtak. A kéziratokban esett kárt a maga teljességében mindeddig nem lehetett megállapítani s minthogy kitűnő katalógusuk is odaégett, valószínűleg soha nem is fogják megállapíthatni. A 274 héber kódexből majd mind elpusztult; a keleti kéziratoknak közel kétharmada, a görög, latin és francia kéziratoknak pedig majd fele esett a lángok martalékául, úgyszintén az olasz kéziratok nagy része is elhamvadt.

Hogy e mérhetetlen veszteségeknek legalább egy kis töredéke kárpótlassék, mint a *Zentralblatt für Bibliothekswesen* írja, *Chironi* egyetemi rektor és *Carta* torino könyvtáros köriratban felkérte az egész művelt világ egyetemét s azok tanárait, akadémiait s azok tagjait, könyvtárait s azok tisztviselőit, hogy a tudomány szolidaritása alapján támogassák adományaikkal a szerencsétlenül járt torinói gyűjteményt. E felhívás úgy Itáliában, mint a külföldön élénk visszhangra talált. A közoktatási miniszterium könyvtárából pl. 2000 mű 10,000 kötete s 3000 apróbb nyomtatvány került Torinóba. A képviselőház könyvtára 400 művet adományozott, a nyilvános közkönyvtárak pedig kettős példányaik jegyzékét korlátlan rendelkezésre bocsátották. Így került a római Vittorio Emanuele könyvtárból 268 mű, nagyrészt Aldina, a torinói intézet birtokába. Továbbá a kiválóbb könyvkiadók is fejenként több száz kötetet ajándékoztak erre a célra. A magánosok sorából is számos nagylelkű adomány érkezett; a legkiválóbb mindköt *Lumbroso* Albert báró 30,000 kötetes gyűjteménye, melynek Napoleon történetére vonatkozó része a párisi Bibliothèque Nationale ilyenmő anyagát is fölülmulja. A külföldről is sok adomány érkezett. Számos tudományos intézet és akadémia, köztük a magyar tudományos akadémia, kiadványainak egész sorozatát följajánlotta, sőt egyik-másik lelkes tudós régi könyveit is rendelkezésére bocsátotta a tűzkárosult könyvtárnak. Az összes gyarapodás 1904 végéig bezárólag, 50—60 ezer darabra tehető. E mellett serényen folyik a megsérült, de végkép el nem pusztult kéziratok helyreállításának munkája, a miben főleg Carlo *Marrè*, a vatikáni könyvtár érdemes restaurátora, jeleskedik.

—sp.—

Központi honvédkönyvtár. Ezen címmel eszmecsere indult meg a Ludovika Akadémia Közlönyében. A kérdés felvetése természetes következménye azon törekvésnek, mely a magyar honvédség tisztképzését minél tökéletesebb katonai könyvtár felállításával akarja előbbre vinni. Eddig a kérdés megoldás felé terelhető nem volt, de most a vezető körök úgy látszik elérkezettnek látják a megvalósulás időpontját és érlelik az eszmét. Az első szó Schnetzer Ferenc vezérkari test. százados, akadémiai tanára, a ki terjedelmes cikkben értekezik a könyvtárról. Kiindul abból az alaptételből, hogy ilyen könyvtár elengedhetlen követelménye a jó tiszt-képzésnek. Bírálja a jelenlegi

könyvtári viszonyokat, sorra veszi az ezredkönyvtárak és különítmények könyvgyűjteményeinek anyagát. Hiányosnak tartja. A legfontosabb katonai szakmunkák hiányoznak ezekből. Különben is ez a fontos kérdés nem oldható meg az ezredek könyvtára útján, hanem egyedül központi könyvtárban. Előadja javaslatait a központi könyvtár felállítására nézve. A központi könyvtár a Ludovika Akadémia könyvtárának törzsanyagából és az ezredkönyvtáraktól összegyűjtött könyvanyagból állana elő, a mely anyag a tisztikarnak önkéntesen fizetendő évi adójából (a fizetés $\frac{1}{2}\%$ -a) gyarapíttatnék. Ezen központi könyvtár látná el a magyar honvéd tisztikart irodalmi termékekkel. E mellett minden egyes ezred és különítmény megszerezne magának a mindennapi használatra szükséges katonai műveket és megmaradna ezeknek birtokában az általuk gyűjtött szépirodalmi könyvtár. Ezenkívül az évi önkéntes adó összegéből a központi könyvtár előfizetne számukra néhány jelesebb katonai szaklapra. Feleletül ezen cikkekre írta meg véleményét sárói Szabó Lajos honvéd százados a »Hadsereg« f. évi 17. számában. Míg Schnetzer százados testtel lélekkel a központi könyvtár híve, addig Szabó százados a decentralizációt hangsúlyozza, mint a mely ideálisabb út volna a cél elérésére. Egyetértenek a cikkírók abban, hogy a könyvtárügy rendezése mérhetetlen haszonnal járna a tiszképzésre, de a megoldás módzataiban kiegyenlíthetlen ellentét van közöttük. Szabó százados elveti a központi könyvtár eszméjét s fenn akarja tartani az ezredkönyvtárakat. Gyakorlati irányban tartván a kérdést, mindjárt a megoldásra nézve közli véleményét. Az önkéntes adót elvetve az államnak közbejöttével akarja megszerezni az anyagi eszközöket. A felállítandó ezredkönyvtárak tudományos könyvtárak legyenek, de nem kizárólagos katonai irányzattal.

Mindkét cikk figyelemre méltó s a felvetett kérdéshez sok anyagot halmaz fel, de az ügy érdekében állana, ha a tárgyalás menetében egyelőre nem vegyítették bele a megoldás módozatainak megbeszélése. Nem foglalkoznak cikkírók behatóan a központi könyvtár gondolatával. Nem veszik vizsgálat alá a Ludovika Akadémia könyvtárát, mint a mely esetleges alapúl szolgál a központi könyvtárhoz. Ugyanígy kevés szóval végeznek az ezredkönyvtárak anyagával, ha úgy állíttatnék fel a kérdés, miként Szabó százados tette, vagyis a decentráliczió történnék meg. Általában úgy tetszik nekünk, hogy az eszme nincs kellőképen előkészítve és további dolgozatoktól várjuk a megvitatást, a mikor valószínűleg alkalmat nyer hivatott egyén is, hogy könyvtári szempontokból szólhasson a kérdéshez.

K. L.

A baseli levéltár új épülete. Basel városának gazdag levéltári kincsei újabbán, hála a jelenlegi állami levéltárnok, *Wackernagel* Rudolf dr. hosszas fáradozásának, minden tekintetben megfelelő, modern épületben nyertek elhelyezést. A tetszetős, renaissance formákkal kevert gót stílusú épület a város háza mögött elterülő, magasan fekvő kertben nyert elhelyezést s aszimmetrikus alakja daczára igen jó összbnyomást tesz a szemlélőre. Az épület három részre, ú. m. a raktárra, a főépületre s a levéltárt a városháza új tanácstermével összekötő, az emeleten beépített, de földszint nyílt oszlopcsarnokra tagozódik. A főépület hatalmas lépcsőháza, melynek fehérre meszelt falait régi olaj-

festmények élénkítik, hasonló vesztibülbe vezet, a honnan egy szépen faragott tölgyfaajtó közvetlen a földolgozóterembe torkollik, míg a jobboldali vasajtó a könyvtárba, a baloldalt pedig a ruhatárba nyílik. A ruhatárból külön ajtók vezetnek a csomagoló helyiségbe s a levéltárnok elegáns és tágas dolgozószobájába, míg egy harmadik ajtó a 11 1/2 m. hosszú és 5 m. széles nyilvános dolgozó terembe vezet, melyben a hivatalnokokon kívül még hat magánember is kényelmesen dolgozhatnak. A terem barna fenyőfa burkolatába számos polcz és fiók van beillesztve, melyek a repertoriumok és regeszták elhelyezésére szolgálnak. A dolgozó teremmel szomszédos kisebb, szintén kutatók számára fentartott helyiségben van elhelyezve a *Stehlin* Károly dr. készíttette, sok ezer cédulából álló, történeti telegkönyv. A nagy dolgozó terem és a raktár között az összekötő kapcsot a levéltári segédkönyvtár képezi, melynek összes kijárási hatalmas vasajtókkal zárhatók el a külvilág elől. A raktár egy 2·65 m. magas alagsorból, ugyanily méretű földszinti helyiségből és két 2·30 m. magas emeletből áll. Az egymástól beton mennyezettel elválasztott s a felső emeleten hatalmas boltozattal védett raktártermeket kőlépcsők kötik egymással össze; az ablaktáblák s kivezető ajtók erős vaslemezből valók. Az ügyiratok őrzésére 2·30 m. magas öt-öt szakra oszló vas állványok szolgálnak, melyeknek kapcsolatokkal fogódzó polczai fából készültek. Az egyszerű polczok 34 cm., a kettősek 60—62 cm. mélyek s egy m. szélesek. Felállításuknál 1·20 m. a distanczia, s a raktár közepén 2 m. széles út vonul végig, úgy hogy elég kényelmes a közlekedés. A raktárhelyiségeket villamos lámpákkal világítják s meleg vízzel fűtik. Az egyes raktártermek hossza 20, szélessége 12 m.; a földszinti helyiség hosszából azonban egy 8 méternyi területet erős fal és vasajtó választ el az akta magazintól; itt vannak elhelyezve a pergamen oklévelek, melyek kemény papirborítékkal ellátva s megszámozva nyitott polczokon vannak felállítva. A könyvtár alatti földszinti helyiségben a törvényszéki és egyházi levéltár, az ezel szomszédos és a főhomlokzatra nyíló két szoba egyikében a czéhiratok, a másikban a jegyzőség archivuma nyertek elhelyezést. A csarnok folyosó elsőemeleti helyiségei két dolgozó szobából, a mintaszerű pecsétgyűjteményekből s a térképek archivumának két terméből állanak. Az utóbb említett dolgozó szobák közül a tágasabb, melyben a baseli látképek gazdag gyűjteményét is őrzik, egyszersmind tanácstermül és a történeti segédtudományok köréből vett előadások megtartására is szolgál.

G. P.

Rohonyi Györgynek a M. N. Múzeumot dicsőítő versei.

A Magyar Nemzeti Múzeum igazgatóságának irattárában az 1820. év aktái között őriztetik az alább közölt latin verszet másolata, mely a felírás tanúsága szerint egy »Hodoeporicon davorvm amicorum, qui per inclytos comitatus Batsiensem, Albensem et Pestiensem mense iunio anni, quo seditio gentes agitat sclerata potentes, sed contra exleges inenvnt pia foedera reges simul iter fecerunt« című kézirat 27—30 lapjairól vétetett. A múzeumot dicsőítő hexameterek és párverseket Rohonyi György szerzette 1820-ban, a ki valószínűleg egy személy Rohonyi György ág. h. ev. lelkészszel, a ki 1815-ben ugyancsak latin disztichonokban siratta el Stratimirovicsné Tökölly Jozefa

korai elhunytát¹ s azzal a Rohonyi Györggyel, kinek néhány, a XVIII. sz. végén írt tót mulattató versét 16. Oct. Slav. jelzet alatt őrzi a múzeum kéziratára, a hova a Jankovich gyűjteményből került. — A bennünket közelebbről érdeklő vers különben a következő:

Museum Nationale.

Gloria Pannoni dum vetus incrementa capessit
 Grandia Museo, noviter quod in Urbe locavit
 Pestana Procerum Patriae Sapientia, raris
 Incluta Nobilitas thesauris auxit, et hucdum
 Accumulant magis exquisitis undique rebus
 Musei Patriae promptim conclavia Cives.
 Talia miretur quis non conamina Gentis,
 Ad Patriae summum quae tendunt omnia florem?
 Ferbuerit zelo si lustris Hungara paucis
 Natio culturae tanto, non fecerit ulla
 Ei controversum primatum Natio mundi.

Descriptio Musei Nationalis.

Has, nudato caput, quoties conspexeris aedes
 Fana Camoenarum qui reverenter habes.
 Suspice Musei penetralia, Gentibus ingens
 Nam Patriis isto Fonte redundat honos.
 Atria summorum decorant Simulacra Virorum,
 Hungariae qui sunt atque fuere decus.
 Lignea de ligno patrio fabrefacta supellex
 Diversis Adytis rite polita nitet.
 Noscere qui curat veteremque novamque monetam,
 Heic potis est oculos exsatiare suos.
 Viscera quae nostrae celant mineralia terrae
 Explicitis arcis cuncta reposita patent.
 Hoc conclave replent Herbaria viva; pusillum
 Hic species ligni singula segmen habet.
 Zoologus pressit naturam vero ferarum,
 Vivam cum praeda fugere quamque putes.
 Omnibus Ornithon numeris absolvitur, omnes
 In paribus patrias continet illud aves.
 Articulos totis vix exploraveris horis
 Raros, non aliter quos reperire queas.
 Admirere manuscripta heic rarissima; credas
 Picta iconia, quae phrygia pinxit acus.

¹ Megjelent Budae, Typis Regiae Universitatis Pestanae. 4-r. 5 l.

Ecce! voluminibus quantis Hypocausta referta,
 Et pretii summi Scrinia quarta libris!
 His Comitibus SZÉCSÉNYI munificentia caris
 Musei gazis accumulavit opes.
 O tam magnanimo Patriae Toreuma perenne
 Hungara gratanter pone Propago Patri!
 Magnificus MILLER, directio cui data molis
 Totius, hanc vigili dexteritate regit;
 Autographis Beli positus vel in ordinem, abundum
 Civili lumen praetulit Historiae.
 Dura Viro multis ut Parca pepercevit annis,
 Sic quoque Museo gratia major erit.
 Objiciant jam nunc sua Collectacula nobis
 Externi musis multa dicata Viri!
 Multa quidem jactant ea, queis caret hactenus istud
 Nostrum; sed multis quae tenet, illa carent.
 Illa sua numerant ab origine secula nostrum
 Computat aetatis paucula lustra suae;
 Museum quod enim Corvinus adorea Regni
 Condidit, injustae diripere manus.

π.

VÁLTOZÁSOK

a magyarországi nyomdáknál 1905. június 15-től szeptember 15-ig,

(Az egy csillaggal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve. A két csillaggal jelöltek megszűntek.)

Budapest:

**Engelmann Mór IV., Calvin-tér 2.
 Farkas és társa (Farkas Jenő és
 Krausz Jakab) VI., Eötvös-u. 29.
 Fischbach Károly IV., Városház tér,
 Plébánia-épület.
 Fritz Armin VIII., Nap-u. 13. (az-
 előtt: József-körút 9.)
 Kilián István, Vojtkó Mihály, Sas-
 sara Kajetan és Ruhland Lipót
 V., Honvéd-u. 10.
 Kohn Agostonné sz. Funk Aranka
 VI., Uj-u. 38.
 László (Lefkovic) Béla VII.,
 Valero-u. 9.
 **Mermelstein Fülöp VII. Wesse-
 lényi-u. 11.
 Molnár Manoné sz. Engelmann
 Rozália IV., Calvin-tér 2.
 Pestuka János Alfréd VII., Mu-
 rányi-u. 44.

Róth József IV., Ujvilág-u. 6. (az-
 előtt: IV., Sarkantyús-u. 14.)
 Taslanan Octáv IV., Molnár-u. 10.
 »Világosság« kny. (felelős ügyvezető:
 Pollák Simon) VI., Szondy-u. 37/b.

Nagyvárad:

Magyar György.

Nyirbátor:

Klein József.

Nyiregyháza:

Tóth József és tsa.

Nyirma:

Preisz Vilmos.

Siófok:

Weisz Lipót.

Ujfehértó:

Guttmann Kálmán.

Zsombolya:

Perstein N. (azelőtt: Wunder Rezső).

A HAZAI HIRLAPIRODALOM

1904-BEN.

I.

A magyar hirlapirodalom.

Id. SZINNYEI JÓZSEFTŐL.

I. POLITIKAI NAPILAPOK.*

BUDAPESTEN.

Alkotmány. Szerk. Bonitz Ferencz; kiadó-tulajd. Molnár János. Nyomt. a »Stephaneum.« IX. évf. Ára 28 kor.

Budapest. Szerk. Gracza György; kiadó-tulajd. Wodianer F. és fiai. XXVIII. évf. Ára helyben 20 kor; vidékre 24 kor.

Budapesti Friss Ujság. Szerk. Ilosvai Hugó. V. évf. Nyomt. a »Hirlap-terjesztő vállalat.« Egyes számnak ára 2 fillér.

Budapesti Hirlap. Főszerk. Rákosi Jenő; felelős szerk. Csajthay Ferencz; kiadó és laptulajdonos a Budapesti Hirlap ujságvállalata. XXV. évf. Ára 28 kor.

Budapesti Közlöny. Hivatalos lap. Fel. szerkesztő Beksics Gusztáv. XXXVIII. évf. Kijadja az Athenaeum. Ára a »Hivatalos Ertesítő«-vel együtt 40 kor.

Budapesti Napló. Főszerk. Vészi József; fel. szerk. Braun Sándor; kiadja a szerkesztőség. IX. évf. Nyomt. saját nyomdájában. Ára 14 kor.

Egyetértés. Szerk. dr. Pap Zoltán; tulajd. és kiadó a »Magyar ujság-kiadó r. t.« XXXVIII. évf. Nyomt. Nagy Sándor. Ára 40 kor.

Előre. Szerk. dr. Farkasházy Zsigmond. I. évf. Nyomt. a M. Hirlap kiadó r. t. Ára 14 kor. (Meggstünt).

Esti Ujság. Szerk. Barna Izidor; kiadó-tulajd. Rákosi Jenő Budapesti Hirlap ujságvállalata (Zilahy Simon). IX. évf. Ára helyben 9 kor. 60 fill.; vidéken 13 kor. 20 fill.; számonként 2 fill.

Friss Ujság. Szerk. Habár Mihály; kiadó-tulajd. a »Magyar Hirlap-kiadó-tár-

saság.« IX. évf. Ára egy óra 1 kor. 20 fill.; egyes szám 2 fill.

Független Hirmondó. Szerk. Györfly József. II. évf. Nyomt. Magyar Sajtó. Ára havonként 10 kor.

Független Magyarország. Főszerk. Dr. Lengyel Zoltán, fel. szerk. Lóránt Dezső. III. évf. Nyomt. a F. M. hirlapkiadó r. társ. kny. Ára 28 kor.

Függetlenség. Szerk. Palotai Hugó. II. évf. Nyomt. Beer E. r. t. Ára 1 óra 1 kor. 20 fill. Egyes szám 2 fill.

Hazánk. Szerk. Buday Barna; kiadó-tulajd. Korbuly József. Nyomt. Stephaneum. XI. évf. Ára 28 kor.

Kis Ujság. Szerk. dr. Kovács Dénes; kiadó-tulajdonosok Wodianer F. és fiai nyomd. XVIII. évf. Ára helyben 14 kor. vidékre 18 kor.

Kurucz Ujság. Szerk. Szeredai Leo; kiadó-tulajd. a Magyar Ujságkiadó r. t. ny. II. évf. Ára 2 kor. 20 fill. Egyes szám 2 fillér.

Magyar Állam. (Idők Tanuja.) Főszerk. dr. Hortoványi József; felelős szerk. Szemecz Emil; laptulajdonosok: Lonkai Antalné örökösei. XLV. évf. Ára 40 kor.

Magyar Esti Lap. Szerk. Timár Szaniszló; kiadók dr. Szalay Mihály és Székely József; tulajdonos a MEL. hirlap-kiadó részvény-társaság. Nyomt. Európa. XI. évf. Ára 9 kor. 30 fill.

Magyar Hirlap. Főszerk. dr. Hertzka Tivadar, fel. szerk. Márkus Miksa; kiadó-tulajdonos Magyar Hirlap kiadó részvény-társaság. XV. évf. Ára 28 kor.

Magyar Nemzet. Főszerk. dr. Jókai Mór és Beksics Gusztáv; fel. szerk. Adorján Sándor; kiadó-tulajd. az Athenaeum

* Azon hirlapok és folyóiratok vétettek fel, melyek mint köteles példányok érkeztek be a M. Nemz. Múzeumba. — Ez összeállítás, mely 1894-ig a Vasárnapi Ujságban jelent meg, az 1895. évtől kezdve a Magyar Könyvszemle rendes mellékletét képezi.

irod. és nyomdai részv. társ. VI. évf. Ára 24 kor.

Magyarország. Főszerk. Holló Lajos; tulajdonos a »Magyarország« hírlapkiadó részv.-társaság. Nyomt. a »Globus« XI. évf. Ára 28 kor.

Magyarság. Szerk. és laptulajdonos Korbuly József, V. évfolyam Nyomt. Stephaneum könyvnyomda. Ára 12 kor. (Meggzúnt.)

Magyar Szó. Szerk. dr. Pályi Ede. V. évf. Nyomt. Magyar Hirlap-kiadó r. t. Ára 28 korona.

Nemzeti Ujság. Szerk. Forrai F. Oszkár. VI. évf. Nyomt. a »Hirlapterjesztő vállalat« (Székely Viktor). Egyes szám ára 2 fill.

Pesti Hirlap. Szerk. dr. Légrády Imre; kiadják és nyomt. a Légrády-testvérek. XXV. évf. Ára 28 kor.

Pesti Napló. Szerk. Szerdahelyi Sándor; kiadó-tulajd. a Pesti Napló részvénytársaság. I.V. évf. Ára 28 kor.

Pesti Ujság. Szerk. Ney J. Jenő; nyomt. a »Hirlapterjesztő vállalat« V. évf. Ára ?

Uj Hírek. Szerk. Ilosvai Hugó. III. évf. Nyomt. Székely Viktor. Egyes szám ára 2 fill.

Uj Lap. Szerk. Gyürky Ödön, kiadó-tulajd. a kath. egyesületek országos szövetsége. III. évf. Nyomt. a »Stephaneum«. Egyes szám ára 2 fill.

Ujság (Az—) Szerk. Gajári Ödön; kiadó-tulajd. Az Ujság részvénytársaság. II. évfolyam Nyomt. az Athenaeum. Ára 28 kor.

VIDÉKEN.

Arad és Vidéke. (Arad.) Szerk. Schröder Béla. XIV. évf. Nyomt. Gyulai István. Ára helyben 24 korona, vidéken 28 kor.

Aradi Közlöny. (Arad.) Szerk. Stau-ber József; kiadja az »Aradi nyomda-társaság«. XIX. évf. Ára 24 kor.

Bácskai Hirlap. (Szabadka.) Szerk. Braun Henrik. IX. évf. Nyomt. Fischer. Ára 16 kor.

Bács megyei Napló. (Szabadka.) Szerk. dr. Csillag Károly; laptulajd. dr. Janiga János és Vojnich Gyula. II. évf. Nyomt. Kladek István és Hamburger Mór. Ára 16 kor

Bácsország. (Szabadka.) Szerk. és kiadja dr. Csillag Károly. I. évf. Nyomt. Krausz és Fischer. Ára 12 kor.

Bajai Friss Ujság. (Baja.) Szerk. Fodor Károly; kiadó: Rothschild Zsigmond. IV. évf. Nyomt. a bajai Friss Ujság szerződéses ny.

Borsodmegyei Lapok. (Miskolc.) Főszerk. Szombati László, társszerkesztő Forster Rezső. XXIII. évf. Nyomt. Forster, Klein és Ludwig. Ára ?

Brassóvármegye Hivatalos Lapja. (Brassó.) Szerk. dr. Jekel Frigyes. II. évf. Nyomt. A. Gust. Ára 20 kor.

Brassói Lapok. (Brassó.) Szerk. dr. Vajna Gábor. X. évf. Nyomt. a tulajd. Trattner H. Ára 20 kor.

Debreczen. (Debreczen.) Főszerk. Benedek János, szerk. és kiadó Székely Imre. XXXVI. évfolyam. Hetenként ötször. Nyomt. a város könyvny. Ára 20 kor.

Debreczeni Független Ujság. (Debreczen.) Szerk. és kiadó-tulajd. ifj. Móricz Pál. II. évf. Nyomt. Hoffmann és Kronovitz. Ára helyben 12 kor., vidéken 18 kor.

Debreczeni Ujság. (Debreczen.) Szerk. és laptulajd. Than Gyula. Nyomt. a városi könyvnyomda. VIII. évf. Ára 12 kor.

Délmagyarországi Közlöny. (Temesvár.) Szerk. és laptulajd. Lendvai Miklós. Nyomt. Csendes Jakab. XXV. évf. Ára 28 kor.

Ellenzék. (Kolozsvár.) Főszerk. Bartha Miklós; szerk. és kiadó-tulajd. Magyary Mihály nyomdász. XXV. évf. Ára 32 kor.

Félegyházi Ujság. (Kunfélegyháza.) Szerk. Feuer Illés. III. évf. Nyomt. Politzer Vilmos laptulajd. Egyes szám 2 fill.

Felsőmagyarország. (Kassa.) Szerk. dr. Hohenauer Ignác. XX. évf. Nyomt. Vitéz A. utóda. Ára 20 kor.

Függetlenség. (Arad.) Szerk. Müller Károly. III. évf. Nyomt. saját ny. Ára helyben 20 kor. vidékre 24 kor.

Függetlenség. (Szentés.) Kiadó-tul. és szerk. Kecskeméti Szabó Kálmán nyomdász. II. évf. Egyes szám 2 fill.

Függetlenség. (Pestmegyei Hirlap. Kecskemét.) Főszerk. Szappanos István; fel. szerk. dr. Mészáros Ferencz. XVII. évf. Nyomt. Szappanos István. Ára 10 kor.

Győri Hirlap. (Győri Közlöny, Győr.) Szerk. és kiadó-tulajd. Szávay Gyula; XLVIII. évf. Nyomt. Pannonia. Ára 24 kor.

Heti Szemle. (Szatmár.) Szerk. Báthori Endre. XIII. évf. Nyomt. a kiadó Pázmány-sajtó. Ára 6 kor.

Hunyadvármegye. Szerk. Zádory

Károly. III. évf. Nyomt. Hirsch Adolf. Hetenként 2-szer. Ára 12 kor.

Kecskeméti Friss Ujság. (Kecskemét.) Napilap. Főszerk. dr. Kecskeméthy Géza, fel. szerk. Sz. Kovács Pál. Kiadó-tulajd. az Első kecskeméti nyomdai r. t. V. évf. Ára 8 kor. (Megszűnt.)

Kolozsvári (Erdélyi) Friss Ujság. (Kolozsvár.) III. évf. Nyomt. Gámán János örökösök.

Kolozsvári Híradó. (Kolozsvár.) Fel. szerk. Csokonai Vitéz Mihály. I. évf. Nyomt. Gámán J. örököse kiadó-tulajd. Egyes szám 2 fill.

Kolozsvári Hírlap. Főszerkesztő dr. Óvári Elemér; fel. szerk. Csokonai Vitéz Mihály. I. évf. Nyomt. Gámán J. örököse. Számonként 2 fill.

Magyar Polgár. (Kolozsvár.) Szerk. Ajtai K. Albert nyomdász. XXVII. évf. Ára 28 kor. (Megszűnt.)

Magyar Tengerpart. (Fiume.) Szerk. és kiadó-tulajd. Hegyi Jenő. Nyomt. az Unió ny. XII. évf. Ára 24 kor.

Miskolci Napló. (Miskolcz.) Szerk. dr. Kovács József és Hubert János. Nyomt. Szelényi és társa. IV. évf. Ára helyben 12 kor., vidékre 16 kor.

Nagybeckereki Hírlap. (Nagybeckerek.) Főszerk. Sándor Mihály, fel. szerk. Illés Jenő. Nyomt. Seprős Valter. IV. évf. Ára 20 kor.

Nagykanizsai Friss Ujság. (Nagykanizsa.) Szerk. Kramer Lajos; kiadó-tulajd. Krausz és Farkas. Nyomt. a Nagykanizsai Friss Ujság szerződéses ny. IV. évf. Ára 14 kor. 40 fill.

Nagyvárad. (Nagy-Várad.) Kiadó-tulajd. a nagyváradai hírlapkiadó r. t. fel. szerk. Sas Ede és Márton Manó. Nyomt. Lang József. XXXV. évf. Ára helyben 24 kor., postán küldve 28 kor.

Nagyvárad Friss Ujság. (Nagyvárad.) Szerk. Halász Lajos; V. évf. Nyomt. Boros Jenő.

Nagyvárad Napló. (Nagyvárad.) fel. szerk. dr. Dési Géza, szerk. Fehér Dezső és Ady Endre; Nyomt. Boros Jenő VII. évf. Ára helyben 24 kor., vidékre 28 kor.

Napló. (Kolozsvár.) Főszerk. dr. Óváry Elemér, fel. szerk. Szász Ödön; kiadó a »Napló« hírlap-kiadó vállalat. I. évfolyam. Nyomt. Ujhelyi M. és társa. Ára 24 kor.

Nemzeti Hírlap. (Kolozsvár.) Szerk. Hegyesy Vilmos; kiadó Ajtai K. Albert nyomdász. I. évf. Ára 28 kor.

Nyiregyházi Friss Ujság. (Nyiregyháza.) Szerk. Bokor Imre; kiadó Tóth Sándor és társa. I. évf. Nyomt. Grosz A. és társa Budapest. Egyes szám 2 fill.

Nyitra megyei Ellenőr. (Nyitra.) Szerk. dr. Kiss Gereben, kiadó-tulajd. a nyitrai. irod. és ny. vállalat. III. évf. Nyomt. Iritzer Zsigmond.

Nyugatmagyarországi Híradó. (Pozsony.) Szerk. és laptulajd. dr. Vutkovich Ödön. XVII. évf. Nyomt. Wigand F. K. Ára 24 kor.

Pécsi Közlöny. (Pécs.) Főszerk. dr. Késmáry István, fel. szerk. Döme Anzelm; kiadó-tulajd. Madarász Béla. XII. évf. Hetenként 2-szer. Nyomt. licumi ny. Ára 24 kor.

Pécsi Napló. (Pécs.) Főszerk. Lenkei Lajos; kiadó-tulajd. a pécsi irod. és könyvny. részvény-társaság. XXIII. évf. Ára 24 kor.

Sopron. (Sopron.) Szerk. dr. Kovács István és dr. Meisner Ernő; kiadó-tulajd. Berecz Ábel. Nyomt. Romwalter Alfréd nyomdász. XXXIV. évf. Ára 16 kor.

Szabadkai Friss Ujság. (Szabadka.) Szerk. Pusztai Béla. Nyomt. a szerződéses nyomda. IV. évf. Egyes szám ára 4 fill.

Szabadság. (Nagyvárad.) Szerk. Hegyesi Márton, kiadó-tulajd. Laszky Ármin nyomdász. XXI. évf. Ára helyben 24 kor., vidéken 28 kor.

Szabadság. (Debreczen.) Szerk. Rudnyánszky Gyula. III. évf. Kiadó-tulajd. László József nyomdász. Ára 20 kor.

Szeged és Vidéke. (Szeged.) Szerk.-tulajd. dr. Balassa Ármin. III. évf. Nyomt. Schulhof Károly. Ára 24 kor.

Szegedi Friss Ujság. (Szeged.) Szerk. Újlaki Antal; kiadó-tulajd. Endrényi Lajos nyomdász. V. évf. Ára 14 kor.

Szegedi Híradó. (Szeged.) Szerk. Palócz László; kiadó-tulajd. Endrényi Imre nyomdász. XLVI. évf. Ára 28 kor.

Szegedi Napló. (Szeged.) Fel. szerk. Békefi Antal; kiadó Engel Lajos. XXVII. évf. Ára 28 kor.

Székely Hírlap. (Maros-Vásárhely.) Szerk. Liptófalvi H. István. I. évf. Nyomt. Adi Árpád. Ára 14 kor.

Székelység. (Marosvásárhely.) Szerk. dr. Sárkány Miklós, dr. Hegyi Zsigmond és dr. Szász Albert. VII. évf. Nyomt. Adi Árpád. Ára 14 kor. (Előbb SzékelyEllenzék.)

Székesfehérvári Friss Ujság. (Székesfehérvár.) Főszerk. Ilosvay Hugó.

fel. szerk. Zeley Imre. Nyomt. a szerződések nyomda Budapesten. IV. évf. Ára helyben 7 kor. vidéken 14 kor.

Szekszárdi Friss Ujság. (Szekszárd.) Szerk. Straub Ödön. I. évf. Nyomt. Árva J. kiadó. Egyes szám 2 fill.

Szombathelyi Friss Ujság. (Szombathely.) Szerk. Ország József, kiadótulajd. Breitfeld Dezső. IV. évf. Nyomt. Seiler Henrik utódainál. Egyes szám 4 fill.

Tiszántúl. (Nagyvárad.) Szerk. fel. Vucskies Gyula; laptulajd. »Szent-László-Nyomda« r.-társaság. X. évf. Ára 16 kor.

Torontál. (Nagy-Becskerek.) Szerk. dr. Brájer Lajos; kiadja Pleitz Ferencz Pál nyomdász. XXXI. évfolyam. Ára 24 korona.

Vásárhelyi Ellenzék. (Hódmező-Vásárhely.) Főszerk. dr. Gonda Géza, fel. szerk. Espersit János; kiadó a szerkesztőség. I. évf. Nyomt. Wesselényi Géza Budapesten. Ára 8 kor.

Összesen 87.

II. POLITIKAI HETILAPOK.

BUDAPESTEN.

Budapesti Hétfői Hirlap. Szerk. Szomaházy István. III. évf. Nyomt. az Otthon ny. Ára 5 kor.

Ébredés. Szerk. Gara József, laptulajd. Misoga Sándor társszerk. Nyomt. Wodianer F. és fiai. IV. évfolyam. Ára 8 kor.

Független Ujság. A magyar gazdaszövetség közlönye. Szerk. Szilassy Zoltán; kiadó-tulajd. Zsitvay Sándor. X. évfolyam. Nyomt. »Patria.« Ára 5 kor. 20 fill.

Képes Néplap és Politikai Hirdető. Szerk. Nagy Miklós; kiadja a Franklin-Társulat. XXXII. évfolyam. Ára 4 kor. 80 fill., a »Világkrónika«-val együtt 8 kor.

Közvélemény. Főszerk. Hajdú Dezső, fel. szerk. dr. Szabados József. I. évf. Nyom. Pestüty és Horváth kiadók. Ára 7 kor. 20 fill.

Magyar Közélet. Szerk. dr. Halmi Elemér és Zigány Árpád. III. évf. Hav. 2-er. Nyomt. Országos közp. közs. ny. Ára 24 korona.

Magyar Közérdek. Szerk. Margulit Kálmán. II. évf. Nyomt. Gelléri és Székely. Ára 16 kor.

Magyar Néplap. Szerk. és kiadja Buday Aladár. Nyomt. »Pazmaneum« XIII. évf. Ára 3 kor. 60 fill.

Nemzeti Hirlap. Szerk. Kósa Rezső; laptulajdonos Rózsa Kálmán és neje nyomd. XX. évf. Hetenként kétszer. Ára 12 kor.

Néppárt. Szerk. Rakovszky István és Izsóf Alajos; kiadó-tulajd. Molnár János. VI. évf. Ára 3 kor.

A Nép Zászlója. Szerk. és kiadó-tulajdonos Lukáts Gyula. Nyomt. »Pallas« XIX. évf. Ára 8 kor.

Politikai Hetiszemle. Szerk. és laptulajdonos Székely Sámuel. XI. évf. Nyomt. Neumayer Ede. Ára 20 kor.

Politikai Ujdonságok. Szerk. Nagy Miklós; kiadó-tulajdonos a Franklin-Társulat magyar irodalmi intézet és könyvnyomda. L. évf. Ára 10 kor.; a »Vasárnapi Ujság«-gal együtt 24 kor.

Uj Század. Főszerk. dr. Vázsonyi Vilmos. Kiadó-tulajd. Bálint Dezső. V. évf. Nyomt. Birauk Döme. Ára 10 kor.

VIDÉKEN.

Abauj-Kassai Közlöny. (Kassa.) Főszerk. Stekker Károly, fel. szerk. Szauher Béla; kiadja a szerkesztőség. Nyomt. Vitéz A. utóda. XXXIII. évf. Hetenként 2-szer. Ára 12 korona.

Alföldi Ellenzék. (Szentés.) Szerk.-tulajd. Vajda Ernő. Nyomt. saját nyomdájában. V. évf. Hetenként 3-szor. Ára 12 kor.

Bácska. (Zombor.) Szerk. dr. Balogh Ernő; laptul. és kiadó Bittermann Nándor nyomdász. XXVII. évf. Hetenként kétszer. Ára 12 kor.

Bácskai Ellenőr. (Baja.) Szerk. Stoczek Károly; kiadó Jacobs Artur. Nyomt. Szabados Sándor. XXV. évf. Hetenként 4-szer. Ára 12 kor.

Bácsmegeyi Független Hirlap. (Zombor.) Szerk. Szilágyi Lajos. II. évf. Nyomt. Hirlapterjesztő vállalat ny. Budapesten. Ára egy óra 60 fill. (Megszűnt.)

Bajai Független Ujság. (Baja.) Főszerk. dr. Reich Aladár. Szerk. dr. Szirmai Vidor. Nyomt. Nánay Lajos. IV. évf. Ára 6 kor.

Békésmegyei Közlöny. (Békés-Csaba.) Szerk. Maros György; laptulajd. Szihelszky József; kiadja a »Corvina« könyvnyomda. XXXI. évf. Hetenként kétszer. Ára 12 kor.

Besztercze. (Besztercze.) Szerk. és kiadó-tulajdonos. Balázs József. Nyomt. Botschár Tivadar. XXI. évf. Ára 8 kor.

Csiki Lapok. (Csik-Szereda.) Szerk. dr. Fejér Antal; kiadó Szvoboda testvérek nyomdász. XV. évf. Ára 8 kor.

Délvidéki Lapok. (Lugos.) Szerk. dr. Haus József és dr. Fränkl Béla. III. évfolyam. Nyomt. Szidon József. (Megtűnt.)

Dunántúli Hirlap. (Győr.) Szerk. Giesswein Sándor és Bihar Jenő; kiadó a Győregyh.-megye könyvnyomda. XI. évf. Hetenként 2-szer. Ára 12 kor.

Egri Híradó. (Eger.) Szerk. dr. Csutorás László; kiadó-tulajdonos az érseki lyceumi nyomda. XII. évfolyam. Hetenként 2-szer. Ára 10 kor.

Egri Ujság. (Eger.) Szerk. dr. Setét Sándor; kiadja Löw B. nyomdász. XI. évf. Ára 12 kor.

Ellenzéki Ujság. (Ujpest.) Főszerk. dr. Aradi Béla, fel. szerk. dr. Fehér Márton. III. évf. Nyomt. Wagner J. Jenő Budapestén Ára ?

Esztergom. (Esztergom.) Főszerk. dr. Csajka Ernő; szerk. Dvihally Géza; kiadó-tulajd. dr. Prohászka Ottokár. Nyomt. Buzárovits Gusztáv. IX. évf. Ára 10 kor.

Fejérmegyei Napló. (Székesfejérvár.) Szerk. Bilkey Ferencz; XI. évf. Nyomt. Egyházm. kny. Hetenként 3-szor. Ára 12 kor.

Felsőmagyarországi Hirlap (Sátoralja-Ujhely.) Szerk. Buza Barna és Rosner Imre. Nyomt. Landesmann Miksa és társa kiadó. VII. évf. Hetenként 2-szer. Ára 10 kor.

Felső-Torontál. Előbb Nagy-Szent-Miklós. (Nagy-Szent-Miklós.) Szerk. és lap-tulajd. dr. Jeszenszky Géza; Nyomt. Wiener Nánán Perjámoson. XIII. évf. Hetenként 2-szer. Ára 10 kor.

Felvidéki Híradó. (Turócz-Szent-Márton.) Szerk. Berecz Gyula; kiadó-tulajd. a Magyar nyomda. XXII. évf. Ára 8 kor.

Független Hajdúság. (Hajdú-Szoboszló.) Főszerk. Kovács Gyula. Szerk. és kiadó Bor János; laptulajd. Ádám János. II. évf. Nyomt. Plósz Gy. Ára 8 kor.

Gyulafehérvári Hirlap. (Gyula-Fehérvár.) Szerkesztő és laptulajd. Avéd Jákó; kiadó Papp György nyomdász. XVIII. évf. Ára 8 kor.

Határóri. (Pancsova.) Szerk. Wittig-

schlager Lajos; kiadó-tulajd. Wittigschlager Károly nyomdász. XIII. évf. Ára 10 kor.; vidékre 11 kor.

Heti Szemle. (Szatmár.) Szerkesztő Báthory Endre; kiadó a »Pázmánysajtó.« XIII. évf. Ára 6 kor.

Hevesvármegyei Hirlap. (Eger.) Főszerk. Babocsay Sándor; fel. szerk. dr. Pásztor Bertalan; kiadó-tulajd. az egri nyomda részvény-társaság. XII. évf. Hetenként 3-szor. Ára 12 kor.

Hód-Mező-Vásárhely. (Hódmező-Vásárhely.) Főszerk. dr. Erneyi István, fel. szerk. Kun Béla. XXXIV. évf. Hetenként 2-szer. Nyomt. Ny. és kiadó társ. Ára 8 kor.

Hunyadvármegye. (Déva.) Szerk. Zádory Károly. III. évf. Hetenként 2-szer. Nyomt. Hirsch Adolf. Ára 12 kor.

Jászberény és Vidéke. (Jászberény.) Szerk. Grün Hermann; tulajd. Török Aladár; nyomt. Brünauer Adolf. XXXVI. évf. Ára 8 kor.

Jász-Nagykun-Szolnok megyei Független Hirlap. (Szolnok.) Szerk. dr. Mandel Sándor. II. évf. Nyomt. Fuchs Lipót és fia. Ára 8 kor.

Jász-Nagykun-Szolnok megyei Lapok. (Szolnok.) Szerk. és kiadó Vezéry Ödön nyomdász. XV. évf. Hetenként kétszer. Ára 12 kor.

Kalocsai Néplap. (Kalocsa.) Szerk. Mócsy Antal; hely. szerk. Virág István, lapkiadó Jurcsó Antal ny. XXVII. évf. Ára 4 kor.

Kecskeméti Ellenőr. (Kecskemét.) Szerk. dr. Rády Lajos; kiadó-tulajd. Fekete Mihály nyomdász. III. évf. Ára 8 kor.

Kecskeméti Lapok. (Kecskemét.) Szerk. dr. Nagy Mihály; kiadja az első kecskeméti hirlapkiadó és kny. r. t. XXXVII. évf. Ára 10 kor.

Közérdek. (Hátszeg.) Szerk. dr. Nagy Ignác. II. évf. Nyomt. Klafter I. Ára 8 kor.

Közérdek. (Marosvásárhely.) Szerk.-tulajd. Pálffy Mihály. XVI. évf. Nyomt. Adí Árpád. Ára 12 kor.

Közérdek. (Nagy-Enyed.) Szerk. dr. Magyarai Károly és Török Bertalan; kiadja a nagyenyedi könyvny. és papirgyár r. t. XXIII. évfolyam. Hetenként 2-szer. Ára 12 kor.

Makói Hirlap. (Makó.) Szerk. Nagy Károly és Purjesz Mór; kiadó-tulajdonos Neumann József nyomdász. XVIII. évf. Hetenként kétszer. Ára 8 kor.

Máramaros. (M.-Sziget.) Szerk. Visky Krüzsely Bálint; laptulajd. Várady Gábor. XL. évf. Nyomt. Sichermann Mór kiadó. Ára 11 kor.

Máramarosi Híradó. (M.-Sziget.) Szerk. Rományi István és dr. Pap József; kiadó-tulajd. Berger Miksa nyomd. IX. évf. Ára 8 kor.

Máramaros Megye. (Máram.-Sziget.) Szerk. dr. Heller Zsigmond. I. évf. Nyomt. Berger Miksa kiadó. Ára 8 kor.

Maros. (Makó.) Szerk. Barna Sándor és Tarnai Ivor; kiadó-tulajdonos Gaál László nyomdász. XXXV. évf. Hetenként kétszer. Ára 8 korona.

Maros-Torda. (Marosvásárhely.) Szk. Orbán Balázs. Nyomt. Adi Árpád. V. évf. Ára 12 kor.

Mohács és Vidéke. (Mohács.) Szerk. Margitai Péter; kiadó Blandl János nyomdász. XXIII. évf. Ára 8 kor.

„**Negyvennyolcz**“ (Pusztá-Monostor.) Szerk.-tulajd. Nedeczky Szendrő, társ-szerk. Nedeczky Loránt és Tattárszky Andor. I. évf. Nyomt. Kubicza János Jászberényben.

Népjog. (Kaposvár.) Szerk. Rusa Ernő; kiadó-tulajd. a szerk. és Szalay Károly. VIII. évf. Nyomt. Kéthelyi és társa.

Nógrádi Lapok és Honti Híradó. (B.-Gyarmat.) Szerk. Horváth Danó; kiadó-tulajdonos a balassa-gyarmati könyvnyomda r. társ. XXXII. évf. Ára 10 kor.

Nyitrai Hírlap. (Nyitra.) Szerk.-tulajd. Grünfeld Nánán. XVI. évf. Nyomt. Iritzer Zsigmond. Ára 12 kor. (Magyar és német szöveggel.)

Nyitrai Lapok. (Nyitra.) Szerk.-tulajd. Weiss József. XXXV. évf. Nyomt. Löwy Antal. Ára 10 kor. 40 fill. (Magyar és német szöveggel.)

Nyitrai megyei Közlöny. (Nyitra.) Szerkesztő és kiadó-tulajd. dr. Bangha Sándor. Nyomt. Neugebauer Nándor. XXIV. évf. Ára 12 kor. (Meggzűnt.)

Nyitrai megyei Szemle. (Nyitra.) Szerk. és laptulajd. dr. Tóth János; társ-szerk. Franciscy Lajos. Nyomt. Huszár István. XII. évf. Ára 10 kor.

Nyitrai völgyi Lap. (Nagyatpolcsán.) Szerk. Szalay Pál és Mallász Antal; kiadó-tulajd. Platzkó Gyula nyomdász. V. évf. Ára 8 kor.

Somogy. (Kaposvár.) Szerk. és tulajd. Roboz István; lapkiadó Hagelman Károly. nyomdász XL. évf. Ára 10 kor.

Soproni Napló. (Sopron.) Szerk. és

kiadó-tulajd. Rábel László. Nyomt. Röttig Gusztáv. Hetenk. 2-er. V. évf. Ára 16 kor.

Szabadka és Vidéke. (Szabadka.) Szerk. Czeisz Máté; laptulajdonosok az alapítók. XII. évf. Nyomt. Bittermann József. Ára 6 kor.

Szabadság. (Esztergom.) Szerk.-tulajd. Bártfay Géza. IX. évf. Nyomt. Tábor Adolf. Hetenként 2-szer. Ára 12 kor.

Szabolcs. (Nyiregyháza.) Szerk. Pröhle Vilmos; kiadó-tulajd. Schlichter Gyula. III. évf. Nyomt. Piringer János. Ára 8 kor.

Szászváros. (Szászváros.) Szerk. és laptulajd. Simon Ferencz; kiadó Schäser A. nyomdász. X. évf. Ára 8 kor.

Szegedi Ellenzék. (Szeged.) Szerk. Róna Lajos; társ-szerk. és laptulajdonos Székely Jenő. I. évf. Nyomt. Várnai L. Ára 8 kor.

Székelyföld. (Kézdi-Vásárhely.) Szerk. Dobay János; kiadó-tul. ifj. Jancsó Mózes nyomdász. XXIII. évf. Hetenként kétszer. Ára 10 kor.

Székely Lapok. (Marosvásárhely.) Szerk. a kiadó-tulajd. dr. Szász Károly; Ny. Benkő László. XXXIV. évf. Hetenként 4-szer. Ára 16 kor.

Székely Nemzet. (Sepsi-Szent-György.) Szerk. Málík Loránd; laptulajd. és kiadó a »Jókai-nyomda-részv. társulat.« XXII. évf. Hetenként négyszer. Ára 20 kor.

Székesfehérvár és Vidéke. (Székesfehérvár.) Szerk. dr. Luria Aladár; kiadó-tulajd. »A székesfehérvári politikai hírlapkiadó-társaság.« Nyomt. Szammer Imre. XXXII. évf. Hetenként 3-szor. Ára 16 kor.

Székesfehérvári Hírlap. (Székesfehérvár.) Szerk.-tulajd. Tóth Arthur. IX. évf. Hetenként 3-szor. Nyomt. Szammer Kálmán. Ára 16 kor.

Szepesi Ellenzék. (Lőcse.) Szerk. dr. Lederer Miksa. I. évf. Hetenk. kétszer. Nyomt. Szepes vm. közig. kny.

Szombathelyi Ujság. (Szombathely.) Szerk. Császár József; laptulajd. az egyházmegyeyi könyvny. X. évf. Ára 10 kor.

Tata-Tóvárosi Híradó. (Tata-Tóváros.) Szerk. Szomory S. Ferencz; kiadó-tulajdonos Engländer és társa nyomd. XXV. évf. Hetenként 2-szer. Ára 8 kor.

Tolnavármegye. (Szegzárd.) Szerk. tulajd. dr. Leopold Kornél; segédszerk. Székely Ferencz. Nyomt. Ujfaluşy Lajos. XIV. évf. Ára 12 kor.

Torontáli Közlöny. (Nagy-Kikinda.) Szerk. és tulajd. dr. Kiss Károly; kiadó

Prehajszky Zsarkó. Nyomt. Szegyakov M. XXIII. évf. Hetenként 2-szer. Ára 14 kor.

Ujvidék. (Ujvidék.) Szerk. Zambauer Ágoston. Nyomt. Fuchs Emil és társa. XXIX. évf. Ára 12 kor.

Váci Közlöny. (Vác.) Szerk. és laptulajd. Fridrich Sándor; fel. szerk. Koncz József. Nyomt. Mayer Sándor. XXVI. évf. Ára 12 kor.

Vásárhely és Vidéke. (Hódmező-Vásárhely.) Főszerk. dr. Endrey Gyula; fel. szerk. Bibó Lajos. Nyomt. a Vásárhely és Vidéke ny. kiadó. XXII. évf. Hetenként kétszer. Ára 8 kor.

Vásárhelyi Híradó. (Hód-Mező-Vásárhely.) Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Kenéz Sándor. V. évf. Nyomt. Lévai F. Ára 8 kor.

Vasvármegye. (Szombathely.) Szerk. Kóvári Kaffehr Béla; kiadó-tulajd. Bertalanffy József nyomdász. XXXVII. évf. Hetenként 2-szer. Ára 16 kor.

Végvidék. (Pancsova.) Szerk. Feymann Gyula; kiadó-tulajd. dr. Hódy Antal. Nyomt. Wittigschlager C. VII. évf. Ára 12 kor.

Veszprémi Hírlap. (Veszprém.) Szerk. Szánthó László; kiadó-tulajd. az egyházmegyei könyvny. XII. évf. Ára 12 kor.

Veszprémvármegye. (Veszprém.) Szerk. Kápolnai Paur Ödön. Nyomt. Dunántuli kny. VII. évf. Ára 12 kor.

Zala. (Nagy-Kanizsa.) Szerk. Szalay Sándor és Révész Lajos kiadó-tulajd. Fischel Fülöp nyomdász. Hetenként kétszer. XXXI. évf. Ára 12 kor.

Zemplén. (Sátoralja-Ujhely.) Főszerk. ifj. Meczner Gyula; fel. szerk. dr. Szirmay István. XXXV. évf. Nyomt. »Zemplén« ny.

Zombor és Vidéke. (Zombor.) Szerk. dr. Donozslovits Vilmos; kiadó-tulajd. Oblát Károly nyomdász. Hetenként 2-szer XXIII. évf. Ára 12 kor.

Összesen 92.

III. VEGYES TARTALMU KÉPES HETILAPOK.

BUDAPESTEN.

Évszak. Szerk. és kiadó Csernicsek Imre. II. évf. Nyomt. Székely Viktor. Ára 4 kor.

A Hét. Szerk. és kiadó-tulajd. Kiss József. Nyomt. az Athenaeum. XV. évf. Ára 20 kor.

Képes Családi Lapok. Szerk. Csillag Máté. Nyomt. »Európa«. XXVI. évf. Ára 12 kor.

Képes Folyóirat. »A Vasárnapi Ujság« füzetekben. Szerk. Nagy Miklós. XVIII. évf. Kiadja a Franklin-Társulat. Havonként 2-szer. Ára 14 kor. 40 fill.

Kőbányai Hírlap. Szerk.-tulajdonos Nasztlubácz Ödön. I. évf. Nyomt. Goldschmied. Ára 12 kor.

Magyar Génius. Szerk. Gellért Oszkár. Nyomt. a Thalia ny. XIII. évf. Ára 18 kor.

Ország-Világ. Szerk. dr. Várady Antal és dr. Falk Zsigmond; kiadója az Országos Irodalmi részv.-társ. Nyomt. a pesti könyvny. részv. társ. XXV. évf. Ára 16 kor.

Salon Ujság. Szerk. Holló Tivadar. Nyomt. »Stephaneum«. IX. évf. Ára 40 kor.

Uj Idők. Szerk. Herczeg Ferencz; kiadja Singer és Wolfner. Nyomt. a Budapesti Hírlap ny. X. évf. Ára 16 kor.

Vasárnapi Ujság. Szerk. Nagy Miklós; kiadó-tulajdonos a Franklin-társulat magyar irodalmi intézet és könyvnyomda. L. évf. »Regénytár« heti melléklettel. Ára 16 kor.; a »Politikai Ujdonságok«-kal együtt 24 kor.

VIDÉKEN.

Alföld. (Arad.) Szerk. Honisch L. István. Nyomt. Aradi ny. r.-t. IV. évf. Hav. 2-szer. Ára 10 kor.

Vasárnap. (Székely-Udvarhely.) Szerk. Nagy Károly és Vajda Ferencz. IV. évf. Nyomt. Becsek D. fia. Ára 4 kor.

Összesen 12.

IV. EGYHÁZI ÉS ISKOLAI LAPOK.

BUDAPESTEN.

Békehírnök. Szerk. Udvarnoki András és Csofják Attila. Nyomt. Fritz Armin. X. évf. Havonként 2-er. Ára 3 kor. 60 fill.

Egyenlőség. Zsidófelekezeti és társadalmi hetilap. Szerk. Szabolcsi Miksa. Nyomt. Brózsa Ottó. XXIII. évf. Ára 16 korona.

Egyetemi Lapok. Szerk. Hencz Károly és Nagy József; kiadó-tulajdonos az egyetemi kör. Nyomt. Stephaneum. XVII. évf. Havonként kétszer. Ára 10 kor.

Egyházi Közlöny. Szerk. Gerely

József. Nyomt. Stephaneum XVI. évf. Ára 10 kor.

Az En Ujságom. Szerk. Pósa Lajos; XV. évf. Nyomt. »Hungaria«. Ára 8 kor.

Evangelikus Családilap. Szerkesztő Böngérfi János. Nyomt. Hornyánszky Viktor. IX. évf. Havonként kétszer. Ára 2 korona.

Evangelikus Órálló. Szerk. Kovács Sándor. I. évf. Nyomt. Hornyánszky Viktor. Ára ?

Görög-Katholikus Hirlap. Főszerk. és kiadó-tulajd. dr. Demkó Kálmán, fel. szerk. Prodnán János. II. évf. Nyomt. Stephaneum. Ára 12 kor.

Gyermek Ujság. Szerk. Somogyi Árpád; kiadja Rosenfeld Lajos. II. évf. Nyomt. Fritz Ármin. Ára 1 kor.

Hasznos Mulattató. Szerk. és kiadja Dolinay Gyula. Nyomt. a Belvárosi ny. XXXII. évf. Hav. 2-szer. Ára 8 kor.

Keresztények Lapja. Szerk. Erdélyi Gyula. II. évf. Nyomt. Krammer és Erhardt.

Keresztény Magyar Ifjúság. Szerk. ifj. Majláth György gróf és Schandl Károly. II. évf. Nyomt. Stephaneum. Ára 8 kor.

Kisdednevelés. Szerk. Peres Sándor; kiadja a »Kisdednevelők orsz. egyesülete«. Nyomt. Rózsa K. XXXIII. évf. Havonként 2-szer. Ára 6 kor.

Kis Lap. Szerk. Forgó bácsi (dr. Ágai Adolf); kiadó-tulajd. az Athenaeum. XXXIII. évf. Ára 8 kor.

Lányok Lapja. Szerk. és kiadó-tulajd. Dolinay Gyula. Nyomt. a Werbőczy nyomda. XXX. évf. Havonként 2-szer. Ára 8 kor.

Magyar Lányok. Szerk. Tutsek Anna; kiadja Singer és Wolfner. Nyomt. a Hungaria. XI. évf. Ára 12 kor.

Magyar Pestalozzi. Szerk. és kiadó-tulajd. Dániel Jenőné; kiadó: a »belvárosi könyvnyomda.« VII. évf. Nagy szünidő kivételével hetenként. Ára 8 kor.

Magyar Tanügy. Szerk. és kiadja dr. Lázár Béla. I. évf. Nyomt. Lipinszky és társa. Ára 8 kor.

Nemzeti Iskola. Szerk. és tulajd. Benedek Elek, helyettes szerk. Földes Géza. Nyomt. Markovits és Garai. XI. évf. Ára 8 kor.

Népnevelő. Kath. nevelés-oktatásügyi közlöny; szerk. Ember Károly, kiadja a Szent-István társ. Nyomt. »Stephaneum.« XV. (Uj F. VIII.) évf. Ára 6 kor.

Népnevelők Lapja. Szerk. Szabó

Bugát László; kiadó »Hunnia« nyomda; laptulajd. a »Népnevelők budapesti egyesülete«. XXXIX. évf. Ára 8 kor.

Néptanítók Lapja. Kiadja a vallás-és közoktatásügyi m. kir. miniszterium. Szerk. Ujvári Béla és dr. Gööz József. Nyomt. az egyetem ny. XXXVII. évf. Ára 10 kor.

Országos Középiskolai Tanár-egyesületi Közlöny. Szerk. Balogh Péter. Nyomt. »Athenaeum.« XXXVIII. évf. 1904/5. A tagok tagsági díj (8 kor.) fejében kapják.

Páduai Szent Antal Lapja. Szerk. és kiadják Mészáros Kálmán és Buday Aladár. VI. évf. Nyomt. Stephaneum. Havonként kétszer. Ára 3 kor 20 fill.

Protestáns Egyházi és Iskolai Lap. Szerk. és laptulajd. Szóts Farkas; kiadja Hornyánszky Viktor nyomdász. XLVII. évf. Ára 9 kor.

Religio — Vallás. Szerk. és kiadó-tul. dr. Breznay Béla. Nyomt. Nagy Sándor. LXIII. évf. Hetenként kétszer. Ára 10 kor.

Szent József Lapja. Szerk. és kiadják Szentesy Alfonz és Hets Ödön. II. évf. Nyomt. Müller Károly. Havonként 2-szer. Ára 3 kor.

Tanulók Lapja. Szerk. Gaál Mózes; kiadja a Franklin-társulat nyomd. XI. évf. Ára 9 kor. 60 fill.

Téli Ujság. Vallásos irányú olvasmányok a magyar nép számára. Szerk. Szabolcska Mihály; kiadja a vallásos iratokat terjesztő egyesület. Nyomt. Hornyánszky Viktor. XXVI. évf. Decz., jan. és febr. hónapokban minden szerdán. Egyes szám ára 4 fillér.

Zsidó Néplap. Szerk. Dömény Lajos és Bokor Ármin. I. évf. Nyomt. Franklin-Társ. Ára 10 kor.

VIDÉKEN.

Család és Iskola. (Kolozsvár.) Szerk. Sólyom János; kiadja a kolozsmegyei tanítótestület. XXX. évf. Jul. és aug. hónapokat kivéve, havonként kétszer. Nyomt. Gombos Ferencz. Ára 6 kor.

Debreczeni Főiskolai Lapok. (Debreczen.) Szerkesztő Lukács Tihamér; kiadja: A magyar irodalmi önképző társulat. XLVII. évf. 1904/5. Havonként 2-szer. Nyomt. a város könyvny. Ára 6 kor.

Debreczeni Protestáns Lap. (Debreczen.) Szerk. Eröss Lajos. Nyomt.

Hoffmann és Kronovitz. XXIV. évf. Ára 12 kor.

Debreczeni Szinpad. (Debreczen.) Szerk.-tulajd. Krémer Jenő. I. évf. Minden évadra 5 kor.

Délvidéki Tanügy. (Temesvár.) Szerk. Reitter Ferencz; kiadja a »Dél-magyarországi tanító-egylet.« Nyomt. az »Unió« ny. IX. évf. Havonként 2-er (jul. és aug. kivételével). Ára 8 kor.

Dunántúli Protestáns Lap. (Pápa.) Szerk. és tulajd. Kis József. XV. évf. Nyomt. a ref. főtanoda ny. Ára 8 kor.

Egri Egyházmegyei Közlöny. (Eger.) Szerk. dr. Böhm János. Nyomt. az érseki lyceum ny. XXXVI. évf. Minden hó 1-én és 16-án. Ára 4 kor.

Egyetemi Lapok. (Kolozsvár.) Szerk. Révész László; kiadja: az egyetemi kör. Nyomt. Gombos Ferencz. VIII. évf. 1903/4. Havonként 3 szám. Ára 3 kor.

Erdélyi Protestáns Lap. (Kolozsvár.) Szerk. Molnár Albert; laptulajd. az erd. ev. ref. egyházkerület. Nyomt. »Ellenzék« ny. VII. évf. Ára 12 kor.

Evang. Egyház és Iskola. (Oroszáza.) Szerk. és kiadó Veres József. XXII. évf. Nyomt. Veres Lajos. Ára 12 kor.

Görög Katholikus Szemle. (Ungvár.) Főszerk. Kaminszky Géza, fel. szerk. Duliskovich Elek; kiadó-tulajd. az Unio r. társ.; kiadja a Sz. Bazil-társulat ny. VI. évf. Ára 8 kor.

Győregyházmegyei Katholikus Tanügy. (Győr.) Szerk. és kiadó Öveges Kálmán. III. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. Győregyházm. kny. Ára 6 kor.

Igazmondó. (Debreczen.) Szerk. és tulajd. Budai János és S. Szabó József. IV. évf. Nyomt. Csokonai ny. Ára 3 kor. 40 fill.

Kálvinista Öntudat. (Békés.) Szerk. Nyárády László. I. évf. Nyomt. Véver Oszkár kiadó. Ára 4 kor.

Keresztyén Evangelista. (Gyula.) Szerk. és kiadó Szalay József. XIII. évf. Nyomt. Corvina. Havont. 2-szer. Ára 2 kor.

Közlöny. (Debreczen.) A magyarországi ev. ref. theolog. ifjúság hivatalos lapja. Szerk. Erdei Károly. Nyomt. a városi ny. XXXIV. évf. Hav. 2-szer. Ára 6 kor.

Közművelődés. (Gyula-Fehérvár.) Szerk. Zlamál Ágost; kiadja az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat. Nyomt. Papp György. XXVII. évf. Ára 8 kor.

Közművelődés. (Sátoralja Ujhely.) Főszerk. dr. Perényi József, szerk. Hodossy Béla és Gál Lajos I. évf. Nyomt. Lövy Adolf kiadó-tulajd. Ára 4 kor.

Nagy-Kőrösi Diáklap. (Nagy-Kőrös.) Szerk. Tonelli Sándor V. évf. Nyomt. Ottinger Kálmán. Ára 4 kor.

Népiskolai Tanügy. (Eger.) Szerk. és kiadó: Breznay Imre. Nyomt. az érseki lyceumi ny. XXXI. évf. Ára 8 kor.

Népnevelési Közlöny. (Nagyvárad.) Szerk. Gábel Jakab; kiadja a biharm. népnevelési egyesület. Nyomt. Laszki Ármin. XX. évf. Havonként 2-szer. Ára 4 kor.

Néptanoda. (Pécs.) Szerk. és kiadó-tulajd. Schneider István. XXXVII. évf., jul. és aug. hónapokban szünetel. Nyomt. Taizs József. Ára 8 kor.

Orangyal. (Győr.) Szerk. Kárpáti Endre; kiadja Gládech Pál. XIX. évf. Hav. 2-szer. Ára 2 kor.

Pályázat. (Székesfehérvár.) Szerk. Péterfi J.; kiadó-tulajd. Singer Ede nyomdász. XIII. évf. Ára 8 korona. (Magyar és német.)

Paedagogiumi Lapok. (Csik-Szereda.) Szerk. Laszcsik Ernő. IV. évf. Hav. kétszer. Müller Károly. Ára 6 kor.

Sárospataki Lapok. (Sárospatak.) A sárospataki irodalmi kör közlönye, Szerk. dr. Tüdös István. Nyomt. Steinfeld Jenő. XXIII. évf. Ára 10 kor.

Székely Tanügy. (Marosvásárhely.) Szerk. Máthé József. V. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. Adi Árpád. Ára 4 kor.

Téli Esték. (Nagyvárad.) Szerk.-tulajd. Budai János. I. évf. Nyomt. Boros Jenő. Egyes szám 4 fill.

Összesen 58.

V. SZÉPIRODALMI ÉS VEGYES

TARTALMU LAPOK.*

BUDAPESTEN.

Buda és Vidéke. Szerk. és kiadó-tulajd. mindszei Erdélyi Gyula; szerk. Jurisztovszky Ödön. Havonk. 3-szor. XIII. évf. Nyomt. Hornyánszky Viktor ny. Ára 12 kor.

Budai Hirlap. Szerk. a kiadó Fischer Vilmos III. évf. Nyomt. Löbl Dávid és fia Ára 16 kor.

* Hetenként egy-egy szám, ha nincs más kép jelezve.

Budapesti Bazár. Szerk. Radnay Erna. II. évf. Nyomt. »Stephaneum.« Hav. 2-szer. Ára 12 kor.

Budapesti Lapok. Szerk. Böszörményi Sándor; kiadja a fürdőügyi iroda. III. évf. Nyomt. »Patria«. Ára 20 kor.

Demimond. Szerk. Braun Miska. I. évf. Kronstein és Teri Árpád. Ára 10 kor.

Divat-Salon. Szerk. Szabóné Nogál Janka; kiadó-tulajd. Mezei Antal. Nyomt. Athenaeum ny. XVI. évf. Havonk. 2-szer. Ára 12 kor.

Évszak. Szerk. és kiadó Csernicsek Imre. I. évf. Nyomt. Székely Viktor. Ára 4 kor.

Igaz eszme. Szerk. Heller Antal. I. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. »Árpád« ny. Ára 2 kor.

Igaz szó. Szerk. Haller István. I. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. a »Stephaneum«. Ára 2 kor.

Jövendő. Szerk. Bródy Sándor. II. évf. Nyomt. Pallas. Ára 12 kor.

Magyar Bazár, mint a nők munkaköre. Szerkeszti S. Hentaller Elma és ifj. Lónyay Sándorné; kiadja az Athenaeum. XXXIX. évf. Havi 2 szám. Ára 16 kor.

Magyar Székesfőváros. Szerk. és tulajd. dr. Bartha Sándor. Nyomt. belvárosi ny. VII. évf. Ára 12 kor.

Magyar Szemle. Főszerk. és kiadó-tulajd. Kacsvinszky Lajos; szerk. Kaposi József. Nyomt. »Hunyadi Mátyás« ny. XVII. évf. Hetilap. Ára 12 kor.

Styx. Szerk. Orpheus. Kiadó-tulajd. Singer A. C. özvegye. V. évf. Nyomt. Gross és Grünhut. Hav. 3-szor. Ára 16 kor.

Szabadság, Egyenlőség, Testvériség. Szerk. Csupó Imre; kiadják a szocziáldemokrata párt tagjai. II. évf. Nyomt. Neuwald Illés. Ára 4 kor.

Szabad Szó. Főszerk. Mezőfi Vilmos. VI. évf. Nyomt. Beer E. és t. Ára 4 kor.

Tolnai Világlapja. Szerk.-tul. Tolnai Simon. Ny. Beer E. és Tsa (előbb »Kosmos«). IV. évf. Ára 3 mellékklappal 8 k.

Uj Világ. (Előbb: Előkelő Világ.) Szerk. és kiadja Lengyel Gizella. Nyomt. Károlyi György. VII. évf. Ára 16 kor.

Virágfakadás. Szerk. Endrődi Béla. I. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. Barcza József. Ára 8 kor.

VIDÉKEN.

Bácskai Határvidék. (Sajkásgyörgye.) Szerk. Reiter József. I. évf. Nyomt. »Hungaria« Ujvidéken. Ára 16 kor.

Csokonai Lapok. (Debreczen.) Szerk. Rudnyánszky Gyula; kiadó-tulajd. Morvay Zoltán. I. évf. Havonk. 2-szer. Nyomt. Csokonai ny. Ára 10 kor.

Igaz Eszme. (Békés-Csaba.) Szerk. Máté Jenő és Nigrinyi János. II. évf. Nyomt. Corvina. Ára 5 kor.

Magyar Lant. (Győr.) Szerk. dr. Angyal Armand és dr. Vajda Emil. Nyomt. »Pannonia«, zenei mellékletét pedig (Budapestben) Kunosy Vilmos és Fia. IV. évf. Hav. 2-szer. Ára 4 kor.

Szálló Levelek. (Nyirád.) Szerk. Polgár Béla. VIII. évf. Nyomt. Pannonia Győrben. Ára 12 kor.

KÜLFÖLDÖN.

Magyar Hirmondó. (Cleveland.) Szerk. Baracs Henrik; kiadja a lapkiadó-társulat. V. évf. Ára 3 dollár.

Magyarok Vasárnapja. (Cleveland.) a görög kath. szövetség hivatalos Lapja. IV. évf.

Szabadság. (Cleveland.) Szerkesztő és kiadó Kohányi Tihamér. XIV. évf. Ára 12 kor.

Összesen 27.

VI. HUMORISZTIKUS LAPOK.*

BUDAPESTEN.

Babszem Jankó. Szerk. Reim Lajos; kiadó-tulajd. M. Hirlap nyomdája. VI. évf. Ára 3 kor.

Bolond Istók. Szerk. és tulajd. Baróti Lajos. Nyomt. Franklin-társ. XXVII. évf. Ára 16 kor.

Borsszem Jankó. Szerk. Csicseri Bors (dr. Ágai Adolf); kiadó-tulajd. az »Athenaeum.« XXXVII. évf. Ára 16 kor.

Cyankali. Szerk.-tulajd. Manswirth L. XXI. évf. Nyomt. Löbl Dávid és Fia. Ára 20 kor.

Egykrajczáros tréfás képes Herkó Páter Szerk. Markos Gyula. Hetenként 2-szer. VIII. évf. Nyomt. »Stephaneum.« Ára 2 kor. 40 fill.

Ejnye be jó! Szerk. Szentirmai Géza. II. évf. Nyomt. Wodianer F. és fiai. Ára 2 kor. 70 fill.

Flirt. Szerk. Erdei Zalán; kiadó-tulajd. Tolnai Simon. II. évf. Nyomt. Korvin testv. Ára 10 kor. (Megszűnt.)

* Hetenként egy-egy szám, ha nincs másképp jelezve.

Kakas Márton. Szerk. Sipulusz (Rákosi Viktor) és Faragó József; kiadó-tulajdonos Rákosi Jenő Budapesti Hirlap ujságvállalata. XI. évf. Ára 8 kor.

Kis Éleclap. Tulajd., szerk. és kiadó Bíró Miksa; III. évf. Nyomt. »Globus.« Ára 8 kor.

Magyar Figaro. Főszerk. Kunosy Frigyes, fel. szerk. Faragó Jenő; kiadó-tulajd. Kunosy Vilmos és fia nyomd. XXII. évf. Ára 16 kor.

Magyar Herkó Péter. Szerk. és tulajdonos Markos Gyula. Nyomt. Stephaneum. XII. évf. Ára 12 kor.

Mátyás Diák. Szerk. Murai Károly; kiadják Wodianer F. és fiai nyomd. XVII. évf. Ára 12 kor.

Nyomdászok Éleclapja. Fel. szerk. »Tenakulum«; kiadó-tulajd. László Vincze. III. évf. Nyomt. Révai és Salamon. Hav. 2-szer. Ára 2 kor. 40 fill.

Urambátyám. Szerk. és laptulajd. Erdélyi Zoltán, társszerk. Baróti Lajos. Nyomt. a Franklin-társ. XIX. évf. Ára 16 kor.

Üstökös. Szerk. Szabó Endre. Nyomt. a Pallas. XLVII. évf. Ára 16 kor.

VIDÉKEN.

Bagoly. (Miskolcz.) Szerk. Gordon; kiadó-tulajdonos Groszmann Jágó. I. évf. Nyomt. Szelényi és társa. Ára ?

Darázs. (Szarvas.) Főszerk. Belopotczy István, szerk. Pataky József és dr. Salacz Emil; kiadó-tulajd. Dóka Gyula nyomdász. I. évf. Het. 2-szer. Ára 8 kor.

Derű. (Marosvásárhely.) Szerk.-tulajd. Oroszlány Gábor. II. évf. Nyomt. Adi Árpád. Ára 4 kor. 80 fill.

Dongó. (Debreczen.) Szerk. Székely Imre; kiadó és laptulajd. Székely Imre. Nyomt. Hoffmann és Kronovitz. V. évf. Ára 8 kor.

Falu Szája. (Jászapáti.) Szerk. Tóth Andor. II. évf. Nyomt. Adler József Hevesen. Ára 8 kor.

Füles Bagoly. (Arad.) Szerk. »Füles Bagoly.« Nyomt. Aradi ny. r. t. XV. évf. Ára 2 kor. 80 f., egyes szám 10 f.

Karikás. (Debreczen.) Kiadó-tulajd. ifj. Scheppel Gyula. II. évf. Nyomt. Városi ny. Ára 5 kor.

Rontó Pál. (Kecskemét.) Szerk. Kovács Pál (Don Paskál). I. évf. Nyomt. G. Fekete Mihály. (Meggzúnt.)

Összesen 23.

VII. SZAKLAPOK.*

BUDAPESTEN.

Ácsok Szaklapja. Szerk. Sterbinszky Lipót; laptulajd. Mácza Mihály. I. évf. Hav. 2-szer. Ára 2 kor. 40 fill.

Adóügyi Szakap. Szerk. Hoffmann Mihály Miksa; kiadó-tulajd. dr. Hoffmann A. Nyomt. Beer és trsa. XIV. évf. Ára 12 kor.

Aesculap. Szerk. Hirschfeld Lajos, kiadja »Aesculap« szakirodalmi vállalat. Nyomt. Röttig Gusztáv Sopronban. II. évf. Havonként 2-szer. (Magyar és német szöveggel.)

Állami Tisztviselők Lapja. Szerk. és kiadó-tulajdonos Csikvári Jákó. XXV. évf. Havonként háromszor. Nyomt. Franklin-társulat. Ára 10 kor.

Állategészségügyi Értesítő. Kiadja a kereskedelmi m. kir. miniszterium. Nyomt. Légrády testvérek. XI. évf. Hivatalból küldetik. Hetenként több szám.

Állatorvosi Közlöny. Szerk. Lukács Aladár és Vámos Jenő. Nyomt. »Otthon« ny. II. évf. Havonként 2-szer. Ára 6 kor.

Állatorvosi Lapok. (Veterinarius.) Szerk. dr. Hutyra Ferencz és dr. Rátz István. Nyomt. Patria XVIII. évf. Hav. 2-szer. Ára 16 kor.

Állattenyésztési és Tejgazdasági Lapok. Szerk. Jeszenszky Pál. Nyomt. Stephaneum. IV. évf. Ára 10 kor.

Általános Műszaki Értesítő. Szerk.-tulajd. Singer Gyula. VIII. évf. Havonként 2-szer. Nyomt. Fővárosi ny.

Általános Pénzügyi Szemle. Főszerk. Gyurányi Ferencz, fel. szerk. Lambert Nándor. VI. évf. Nyomt. Thalia.

Általános Szeszipari Közlöny. Szerk. és kiadó: Goldfinger Gábor. VII. évf. Havonként 2-szer. Nyomt. Műszaki irod. és ny. r.-t. Ára 14 kor.

Amateur (Az). Szerk. Kohlmann Arthur. I. évf. Hav. 2-szer. Ára 14 kor.

Bádogosok és Szerelők Lapja. Szerk. Laendler Izsó. II. évf. Nyomt. Patria. Hav. 2-szer. Ára 4 kor.

Balneologiai Lapok. Fel. szerk. Beck Mosin, szerk. Dóczy Imre; kiadja a szerkesztőség. IV. évf. (Bártfafürdői Hirlap folytatása). Nyomt. Athenaeum.

Baromfitenyésztés. Szerk. Hreblay

* Hetenként egy-egy szám, ha nincs másképp jelezve.

Emilné Dedinszky Adél. II. évf. Nyomt. Lipinszky és társa. Ára 8 kor.

Belügyi Közlöny. Szerk. dr. Némethy Károly; kiadja a m. kir. belügy-ministerium. Nyomt. a Pesti kny. r. t. VIII. évf. Havonként 2-szer. Ára 6 kor.

Biztosítási és Közgazdasági Lapok. Szerk. Török Jenő Endre. Nyomt. Fuchs Samu és társa. IX. évf. Havonként 2-szer. Ára 20 kor. (Megszűnt.)

Borászati Lapok. Szerk. kiadó Baross Károly, szerk. dr. Drucker Jenő. Nyomt. a »Patria« XXXVI. évf. Ára 10 kor.

BortermelőK Lapja. Szerk. Rombay Dezső. I. évf. Nyomt. Lipiszky és társa. Ára 12 kor.

Bőripar. Szerk. és kiadó Meller Jerome. Nyom. »Europa.« XI. évf. Havonként 3-szor. Ára 12 kor. (Magy. és német szövé.)

Bőripari Szemle. (Timárok Lapja.) Szerk. és kiadó-tulajd. Hűvös Jakab. II. évf. Nyomt. Goldschmidt testvérek. Hav. 2-szer. Ára 6 kor.

A Budapesti Áru- és Érték-tőzsde Hivatalos Árjegyző Lapja. Kiadja a miniszteri tőzsdebiztos; szerk. Hirsch Antal. XXI. évf. Minden tőzsde-napon. Nyomt. a Pesti Lloyd-társulat. Ára 24 kor.; postán 28 kor. (Magyar és német szövéggel.)

Budapesti Építészeti Szemle. Szerk. ifj. Bobula János. XIII. évf. Havonk. 2-szer. Nyomt. Gelléri és Székely. Ára 16 kor.

Budapesti Hetivásári Jelentés. Kiadja Braun József és fia. XXV. évf. Nyomt. Berger Géza.

Budapesti Lakáshirdető. Szerk. és laptulajd. Weisz Mór. XVIII. évf. Havonk. háromszor magyar és német nyelven. Ára 7 kor. 50 fill. Nyomt. Pallas.

Budapesti Orvosi Ujság. Szerk. dr. Agyán Béla és dr. Schuschny Henrik. II. évf. Nyomt. Athenaeum. Ára 12 kor.

Budapesti Vásárcsarnoki Ujság. Szerk. Geley József. III. évf. Nyomt. Károlyi György. Ára 4 kor.

Corvina. A magyar könyvkereskedők egyletének közlönye. Szerk. Petrik Géza. Tulajd. a magyar könyvkereskedők egylete. XXVII. évf. Minden hó 10., 20. és 30-án. Ára 16 kor. Nyomt. »Pallas.« Az egylet tagjai ingyen kapják.

Cs. kir. szab. Déli vaspálya-társaság Körözüvénye. Kiadja az üzlet-igazgatóság. Nyomt. Pesti kny. r.-társ IV. évf.

Cseléd Ujság. Szerk. Pintér Boldi-zsár. Kiadja a szerkesztőség. I. évfolyam. Nyomt. Endrényi Imre Szegeden. Egyes szám 4 fill. (Megszűnt.)

A Czípezsz. Fel. szerk. Czikora János; kiadó-tulajd. a »Czípezsz« alapítói. XIV. évf. Havonként kétszer. Nyomt. Neuwald Illés. Ára 2 kor. 80 fill.

Czípezsz Szaklap. Szerk. Bodh József. Nyomt. Müller Károly. VI. évf. Havonk. 2-szer. Ára 8 kor.

Divat-Ujság. Szerk. Csepreghy Ferenczné; kiadó-tulajd. Rákosi Jenő. Nyomt. a Budapesti Hirlap ujságvállalata nyomd. XI. évf. Havonk. 2-szer. Ára 8 kor. 80 fill.

Dohányárusok Közölyne. Szerk. és kiadó-tulajd. Hatsek Adolf. Nyomt. Löblovitz Zsigmond. XII. évf. Havonként 2-szer. Ára 10 kor.

Égi Világosság. Védnök báró Vay Ödön; szerk. dr. Grünhut Adolf. Nyomt. Spitzer Márk. VII. évf. Havonként 2-szer. Ára 8 kor.

Építő Ipar. Főszerk. Ney Béla; fel. szerk. Mihályfi József; kiadó-tulajdonosok képviselője Pártos Gyula. Nyomt. Patria. XXVIII. évfolyam. Ára 16 kor.

Értékpapír Szemle. Szerk. Kormos Gyula. Nyomt. Hunnia. XIV. évf. Havonk. 2-szer. Ára 2 kor.

Értesítés a budapesti hitelezői véd-egylet tagjaihoz. Nyomt. Kálmán és társa. XXII. évf. Havonként kétszer. Az egylet tagjainak ingyen küldetik.

Fa- és Szénkereskedők Szak-közölyne. Szerk. Frankl Sándor; lap-tulajd. Sághy József. I. évf. Ára 8 kor.

Famunkások Szaklapja. Szerk. Pelczéder Ágoston. IV. évf. Nyomt. Fried és Krakauer. Havonként 2-szer. Ára 2 kor. 40 fill.

Favorit. Szerk. Appl Ferencz. I. évf. Minden verseny előtti napon. Nyomt. Pesti kny. r. t. Ára 20 kor.

Festők Szaklapja. Szerk. Herezeg Ferencz; kiadja a lapbizottság. Nyomt. Krammer és Erhardt. Ára 2 kor. 88 fill.

Fodrász Ujság. Szerk. Paulik József. Nyomt. és kiadja Nagel István. XII. évf. Havonként 2-szer. Ára 8 kor.

Fogadó. Szerk.-tulajd. Flór Győző. VII. évf. Nyomt. Heisler J. Ára 12 kor.

Fő- és Székvárosi Hirlap. Szerk. és kiadó-tulajd. Békei Soma. XII. évf. Nyomt. Schlesinger és Kleinberger. Hav. 3-szor. Ára 24 kor.

Földmívelési Értesítő. Kiadja a

m. kir. földmivelésügyi ministerium. XV. évf. Nyomt. a Franklin-t. Ára 4 kor.

Fővárosi Közlöny. Budapest főváros hivatalos lapja. Szerk. Hajnal István; kiadja Budapest főváros közönsége. XIV. évf. Hetenként kétszer. Nyomt. a székes-fővárosi házi nyomda. Ára 12 kor.

Fuvarosok Lapja. Szerk. Forrai Soma. I. évf. Nyomt. Fried és Krakauer. Hav. 2-szer. Ára 12 kor.

Fűszerkereskedők Lapja. Fűszerk. és tulajd. Hoffmann Mihály; szerk. Öcsényi Zoltán; kiadja a »Fűszerkereskedők egylete«. Nyomt. Márkus Samu. VIII. évf. Havonként 2-szer. Ára 8 kor.

Galambblövők Lapja. Szerk. Gyapai Nándor. I. évf. Verseny idején naponként. Nyomt. Pallas. Ára 20 kor.

Gazdák Hetilapja. Szerk.-tulajd. Rédei Ferencz. I. évf. Nyomt. Lipinszky és társa. Ára 12 kor.

Gazdasági Lapok. Fel. szerk. Ordódy Vilmos, Baranyai Ödön és Nagy Dezső; szerk.-tulajdonos Ordódy Lajos. LVI. évf. Nyomt. Wodianer F. és fiai. Ára 16 kor.

Gazdasági Mérnök. Szerk. Gondos Viktor. Nyomt. Lukács L. XXVIII. évf. Ára 24 kor. (Ezelőtt: Műszaki Hetilap cz.).

Gépész. Szerk. Morva Rezső. I. évf. Havonk. 2-szer. Nyomt. Árpád kny. Ára 3 kor. 60 fill.

Gépkezelők Lapja. Szerk. Vecsei Ede. Nyomt. Friedmann Mór. V. évf. Havonként 2-szer. Ára 8 kor.

Gyógyászat. Szerk. és kiadó dr. Schächter Miksa. XLV. évf. Nyomt. a Franklin-t. Ára 20 kor.

Gyógyszerészi Értesítő. Szerk. és tulajd. Lukács István; kiadja: a Központi gyógyszerészeti iroda. XII. évf. Nyomt. a belvárosi ny. Ára 20 kor.

Gyógyszerészi Hetilap. Szerk. dr. Varságh Zoltán. Nyomt. »Stephaneum«. XLIII. évf. Ára 20 kor.

Gyógyszerészi Közlöny. Szerk. és kiadja K. Karlovszky Géza; segédszerk. Ember Elek. XX. évf. Nyomt. Pallas. Ára 12 kor.

Gyümölcskertész. Szerk. Molnár István; kiadja a földmivelésügyi magyar királyi ministerium. XIV. évf. Nyomt. az Athenaeum. Havonként kétszer. Ára 2 kor.

Halászat. Szerk. Landgraf János; kiadja az országos halászati egyesület. V. évf. Havonként 2-szer. Nyomt. a Pátria. Ára 6 kor.

Hazai ipar. Fűszerk. Halász Dezső, szerk. Halász Aladár. II. évf. Havonként kétszer. Nyomt. a »Pázmáneum«. Ára 14 kor.

Házfelügyelők Lapja. Szerk. dr. Zilahy Géza. I. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. Krausz S. és trsa. Ára 8 kor.

Háztartás. Szerk. Kürthy Emilné; kiadó-tulajd. az »Athenaeum«. X. évf. Havonként 3-szor. Ára 12 kor.

Háztulajdonos. A »Székes fővárosi háztulajdonosok testületé«-nek közlönye. Szerk. Simonovics Béla. III. évf. Nyomt. Wodianer F. és fiai. Ára 8 kor.

Herkules. Testgyakorlási közlöny. Szerk. Porzsolt Jenő és Porzsolt Kálmán. XX. évf. Megjelen havonként kétszer. Nyomt. Nagy Sándor. Ára 8 kor. (Meggzúnt.)

Hermes. Szerk.-tulajd. Fleissig Sándor. XIII. évf. Nyomt. Hunnia. Hav. 2-szer. Ára 2 kor.

A Hitel. Szerk. és kiadó Kálnoki Henrik. VI. évf. Nyomt. Pallas. Ára 12 kor.

Hiteles Merkur. Szerk. Hecht S.; kiadó és tulajd. Hecht-bankház. XI. évf. Havonként 2-szer. Nyomt. Spitzer Márk. Ára 2 kor.

Hivatalos Értesítő. Kiadja a cs. kir. szab. Kassa-oderbergi vasut. VII. évf. Nyomt. a Pesti könyvny. r. t.

Hivatalos Közlöny. Kiadja a m. kir. vallás- és közoktatásügyi ministerium. X. évf. Havonként 2-szer. Ára 5 kor.

Honi Ipar. Szerk. Sugár Ottó és Gyárfás Oszkár. V. évf. Nyomt. »Othton«. Ára 10 kor.

Iparegészségügy. Szerk.-tulajd. dr. Nagy Béla. III. évf. Nyomt. Gelléri és Székely. Hav. 2-szer. Ára 10 kor.

Jegysek Lapja. Kiadja Békési József. V. évf. Gépirással Preiszler Mihály. Ára 80 kor.

Jegyzők Lapja. Fűszerk. Makay István. I. évf. Nyomt. Gelléri és Székely. Ára 12 kor.

Jelentés a Magyarországi Zivatarokról. Nyomt. a Pesti kny. r. társ. (Magyar és francia szöveg.)

Jockey. Szerk. Őszi Kornél kiadó-tulajd. I. évf. Nyomt. »Pallas«.

Jó Egészség. Szerk. dr. Nagy Albert. III. évf. Havonként 2-szer. Nyomt. Révai és Salamon. Ára 2 kor.

A Jog. Szerk. és kiadják dr. Révai Lajos és dr. Stiller Mór. Nyomt. a Pallas. XXIII. évf. Ára 12 kor.

Jogtudományi Közlöny. Főszerk. dr. Dárday Sándor, fel. szerk. dr. Fayer László, kiadó-tulajd. a Franklin-Társulat XXXIX. évf. »Curiai Határozatok« mellékklappal. Ára 12 kor.

Kazán- és Gépujság. Szerk. Pfeifer Ignác. III. évf. Nyomt. Fővárosi ny. Hav. 2-szer. Ára 4. kor.

Kereskedelmi Alkalmazott. Szerk. Zerkovitz Emil. Nyomt. Márkus Samu. III. évf. Havi 2 szám. Ára 4 kor.

Kereskedelmi Jog. Főszerk. Grecsák Károly; fel. szerk. Bender Béla. I. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. Orsz. közp. közs. ny. Ára 20 kor.

Kereskedelmi Múzeum. (Konzuli Közlemények.) Tulajd.-kiadó a m. kir. kereskedelmi muzeum. Nyomt. »Athenaeum«. XVI. évf. Hetenként 3-szor.

A Kert. Szerk. és tulajd. Mauthner Ödön. Nyomt. »Athenaeum«. X. évf. Havonként kétszer. Ára 20 kor.

Kisiparosok Lapja Szerk. Harmat Jenő. V. évf. Nyomt. Spitzer Márk. Havi 2 szám. Ára 8 kor.

Kiskereskedők és Kisiparosok Lapja. Főszerk. Nagy Gyula, fel. szerk. dr. Gáspár Izsó. I. évf. Nyomt. Schlesinger Vilmos. Ára 8 kor.

Kis Vendéglős. (Előbb: Szállodai... Szemle.) Szerk. Ries Lajos János; kiadó-tulajd. Nikházy Géza. V. évf. Nyomt. Krammer és Erhardt. Ára 12 kor. (Megg-szűnt.)

Kivándorló. Szerk. és kiadja Timár Szaniszló. I. évf. Nyomt. »Európa«. Ára 4 kor. (Magyar és német szöveg.)

Kivándorlási Értesítő. Szerkeszti Hegyi Jenő. II. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. »Unio«. Ára 10 kor. (Magyar és horvát szöveg.)

Kocsigyártó Ipar. Szerk. Bodolló Endre; kiadja a »Corvina« műintézet. II. évf. Nyomt. Berger Géza. Hav. 2-szer. Ára 6 kor.

Kocsisok Szaklapja. Szerk. Schönherr József. II. évf. Nyomt. Fried és Kra-kauer. Hav. 2-szer. Ára 2 kor. 80 fill.

Korcsmáros. Szerk. Szűcs Béla. I. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. Krammer és Erhardt. Ára 12 kor.

Könyvkötők Lapja. Szerk. és kiadó: Petrók Károly. Nyomt. Országos közp. községi ny. Hav. 2-szer. V. évf. Ára 5 kor. 20 fill. (Magyar és német szöveg.)

Közegészségügyi Kalauz. Szerk. dr. Jutassy József, tulajd. dr. Lőrinczy

Ferencz özv. Havonként 3-szor. Nyomt. Pátria. XXVI. évf. Ára 12 kor.

Közgazdaság. Szerk. és kiadják dr. Galánthai Nagy Sándor és Gáspár I. Imre; társszerk. Éber Antal. Nyomt. Franklin-társulat. V. évf. Ára 20 kor.

Közgazdasági és Közlekedési Szemle. Szerk. Keleti Márton. II. évf. Nyomt. Műszaki ir. és ny. t. Ára 16 kor.

Közgazdasági Híradó. Szerk. Benes János; kiadó-tulajd. Reimann Gyula. Nyomt. Wodianer E. VI. évf. Ára 12 kor.

Közgazdasági Lapok. II. évfolyam. Nyomt. Muskát Miksa.

Központi Értesítő. Kiadja a kereskedelmi m. k. ministerium; szerk. Lakatos Aladár. Nyomt. a Pesti kny. r. t. XXIX. évf. Hetenként kétszer, évenként mintegy 250 iv. Ára helyben 16 kor.; vidéken 20 kor.

Községi Közlöny. Szerk. és kiadó dr. Lipcsey Ádám. Nyomt. az Országos közp. közs. ny. r. t. XXVI. évf. Ára 12 kor.

Köztelek. Főszerk. és a kiadásért felelős Forster Géza; szerk. Szilassy Zoltán és Fedák István. Az orsz. magyar gazdasági egyesület tulajdona. Nyomt. a Pátria. XIV. évf. Hetenként kétszer. Ára 20 kor.

Lakatosok és Fémiparosok Lapja. Szerk. és laptulajd. Pap Tamás. Nyomt. Pesti kny. r. t. VIII. évf. Havonként 2-szer. Ára 10 kor.

Lithographia. I. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. Krausz S. és társa.

Magántisztviselők Lapja. Főszerk. Kreutzer Lipót, fel. szerk. F. Halas Árpád; laptulajd. a »Magántisztviselők országos szövetsége.« Nyomt. Gelléri és Székely. X. évf. Havonként 2-szer. Ára 8 kor.

Magyar Biztosítási Hírlap. Szerk. Apor Sándor. Nyomt. Belvárosi ny. IX. évf. Havonként 2-szer. Ára 10 korona.

Magyar Borkereskedelem. Szerk. és kiadja Molnár Lipót. Nyomt. Schlesinger és Kleinberger. IV. évf. Ára 12 kor. (Magyar és német szöveggel.)

Magyar Bőripar. Főszerk. és kiadó-tulajd. Leitersdorfer Lipót; szerk. Wiesel Károly. XI. évf. Havonként 3-szor. Nyomt. Gelléri és Székely. Ára 12 kor. (Magyar és német szöveggel.)

Magyar Czipész-Ujság. Szerk. Szenes Izidor és Uri Imre. Nyomt. Fritz Ármin. XIII. évf. Havonként 2-szer. Ára 8 korona.

Magyar Czukoripar. Szerk. és kiadó dr. Telbisz János. Nyomt. Buschmann

F. XIII. évf. Havonként 3-szor. Ára 12 kor.
(Magyar s német szöveggel.)

Magyar Dohány-Ujság. Szerk. és kiadó-tulajd. Daróczy Vilmos. Nyomt. Márkus Samu. XXI. évf. Megjelenik minden hó 1-én és 16-án. Ára 12 kor.

Magyar Fakereskedő. Szerk. és kiadó-tulajd. Székely Ignác. X. évf. Havonk. 2-szer. Nyomt. Révai és Salamon. Ára 14 kor.

Magyar Fogtechnikusok Közönlönye. Szerk. és kiadja Appel József. II. évf. Nyomt. (?) Hav. 2-szer. Ára 10 kor. (Magyar és német.)

Magyar Fűszerkereskedő. Szerk. dr. Gyarmati Viktor. I. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. Biraucz Döme és társa. Ára 6 kor.

Magyar Gazdák Lapja. Főszerk. és laptulajd. Merza Márton; fel. szerk. Szabó Ferencz; laptulajd. dr. Ecséry Lajos. XI. évf. Nyomt. Hornyánszky V. Ára 16 kor.

Magyar Gépipar. Szerk. Kandó Gyula és Kovács Rezső. XIII. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. Spitzer Márk.

Magyar Hajózás. Szerk. Rácskay Gyula; kiadja Gonda Béla. Nyomt. Műszaki irod. ny. VIII. évf. Havonk. 2-szer. Ára 12 kor.

Magyar Hitel. Szerk. Auer József. IV. évf. Nyomt. Thalia ny. Ára 16 kor.

Magyar Ipar. »Iparügyek« Szerk. Gelléri Mór; Nyomt. »Európa.« XVIII. évf. Ára 12 kor.

Magyar Iparoktatás. Az Országos iparoktatási tanács hivatalos közönlönye. Szerk. Sztierényi Sándor. Nyomt. Korvin testvérek. VIII. évf. Havonként 2-szer. (jul. és aug. kivételével.) Ára 10 kor.

Magyar Jogász-Ujság. Szerkeszti dr. Barna Ignác és dr. Rósa Ferencz. III. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. Orsz. köz-ségi közp. kny. Ára 16 kor.

Magyar Kereskedők Lapja. Szerk. Kormos Alfréd. Nyomt. a fővárosi ny. XXIV. évf. Ára 8 kor.

Magyar Kertésztszözsde. Szerk. Szeregai Leo; kiadó Winter Miksa. I. évf. Nyomt. »Pátria«.

Magyar Királyi Államvasutak Hivatalos Lapja. Kiadja a magyar kir. államvasutak igazgatósága. Nyomt. Hornyánszky Viktor XVIII. évf. Havonként 6-7 szám. Hivatalból küldetik.

M. K. Országos Meteorologiai és Földmágnassági Intézet Térképes Időjárásai Sürgönyjelentései. XVII. évf. (Könyomat).

A Magyar Királyi Posta és Távirtda-Rendeletek Tára. Kiadja a kereskedelemügyi miniszterium. Nyomt. Hornyánszky V. XXXVIII. évf. A postai és távirtdai hivataloknak ingyen küldetik.

Magyar Közgazdaság. Szerk. dr. Éber Antal. Nyomt. Pesti kny. r.-t. IV. évf. Ára 20 kor.

Magyar Közigazgatás. Szerkesztő és kiadó-tulajd. Boncza Miklós. Nyomt. a Pallas. XXII. évf. Ára 16 kor.

Magyar Közlekedés. Szerk. Hunyady Ferencz és Rendes Zsigmond; kiadja a lap kiadó-vállalata. Nyomt. Schmelcz és Schilling. XI. évf. Hav. 3-szor. Ára 10 kor.

Magyar Közlöny. Szerk. Virág Gyula. Nyomt. Schlesinger és Kleinberger. XII. évf. Havonk. 3-szor. Ára 20 kor.

Magyar Malom- és Gazdasági Értesítő. Szerk. Gondos Jenő; tulajd. és kiadó Weiss Lajos. XII. évf. Hav. 2-szer. Ára 6 kor.

Magyar Malom Közlöny. Szerk. és kiadó Markstein Ignác. Nyomt. Fried és Krakauer. VI. évf. Hav. 2-szer. Ára 6 kor. (Magyar és német szöveggel.)

A M. Mérnök- és Építész-Egylet Heti Értesítője. Szerk. Mihályfi József; kiadja a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet. XXIII. évf. Az egyesület tagjainak minden utánfizetés nélkül küldetik. Nyomt. a »Patria.«

Magyar Mezőgazdák Szövetkezetének Üzleti Értesítője. Szerk. fel. Vidats Elemér. Nyomt. Hornyánszky Viktor. XI. évf. Havonként 2-szer. A tagok ingyen kapják.

Magyar Nemzetgazda. Szerkesztő és kiadó-tulajdonos Mende Bódog. Nyomt. a Franklin-társulat. XXI. évf. Ára 20 korona.

Magyar Órásk Szaklapja. Szerk. Nagy László; kiadja a Magyarországi órásszerek szakegylete. VI. évf. Nyomt. Krausz és Kalmár. Havonként 2-szer. Ára nem tagoknak 8 kor.

Magyarországi Pinczerek Szaklapja. Szerk. Farkas János. II. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. Nagel István. Ára 4 kor.

Magyar Orvosi Revue. Szerk. dr. Mahler Gyula és Bodon Károly. Nyomt. Posner Károly Lajos és fia; kiadja Franke Pál. VIII. évf. Hav. 2-szer. Ára 8 kor.

Magyar Pénzügy. Szerk. Kormos Alfréd. Nyomt. a fővárosi ny. XXIV. évf. Ára a »M. Kereskedelmi Múzeum« és »Hiteles Sorsolási Értesítő«-vel 20 kor.

Magyar Pénzügyőr. Szerk. Iklódy Győző. Nyomt. »Stephaneum« ny. XV. évf. Ára 12 kor.

Magyar Pinczér. Főszerk. Olmosi József, fel. szerk. Révész Ferencz. II. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. Károlyi György. Ára 6 kor.

Magyar Sörfőzők es Komlótermelők Lapja. Szerk. Zerkowitz Imre. III. évf. Nyomt. Hornyánszky Viktor. Hav. 2-szer. Ára 10 kor. (Magyar és német szöveggel.)

Magyar Sportlap. Szerk. Horváth József. X. évf. Nyomt. Elek Lipót. Ára 20 kor.

Magyar Sütők Lapja. Szerk. és kiadja Steiner Gyula. II. évf. Nyomt. Gross és Grünhut. Ára 10 kor. (Magyar és német szöveg.)

Magyar Szesztermelő. Kiadásért és szerkesztésért felelős Rubinek Gyula; Nyomt. a »Pátria.« Hav. 2-szer. VII. évf. Ára 10 kor.

Magyar Tejgazdasági Lapok. Szerk.-kiadó Verbói A. I. évf. Nyomt. Muskát Miksa. Havonként 2-szer. Ára 4 kor.

Magyar Turf. Lóversenyújság. Szerk. és kiadó-tulajdonos Őszi Kornél és társa. Minden lóverseny előtt való napon. V. évf. Nyomt. Pallas. Ára 12 korona.

Magyar Utazó Kereskedő. Szerk. dr. Radvány Jenő; kiadja a magyarországi utazók egyesülete. Nyomt. a pesti Lloyd-társulat ny. XIV. évf. Havonként kétszer. Ára 8 kor.

Magyar Üveg- és Agyagujság. Szerk. íj. Garai Károly és Zsolnay Miklós. V. évf. Nyomt. az Athenaeum. Havonk. 2-szer. Ára 16 kor. (Magyar és német szöveggel.)

Magyar városok közügyei. Szerk. Lovas Zsigmond. I. évf. Havonk. 3-szor. Nyomt. Pallas.

Magyar Vaskereskedő. Főszerk.-tulajd. Krausz Zsigmond; szerk. Biró Ármin. IV. évf. Nyomt. Országos községi központi ny. Ára 16 kor.

Magyar Vasutas. Szerk.-kiadó Faragó Pál. I. évf. Havonk. 2-szer. Nyomt. Krammer és Erhardt. Ára 4 kor. 80 fill.

Magyar Vendéglős- és Kávésipar. Főszerk. dr. Solti Ödön, fel. szerk. F. Kiss Lajos, VI. évf. Nyomt. Pátria. Ára 12 kor.

Magyar Zenészek Lapja. Főszerk. Sztójanovics Jenő, fel. szerk. dr. Olgyay

István. I. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. Müller Károly. Ára 8 kor.

Mauthner Utmutatója. Szerk. és kiadó Mauthner Ödön magkereskedő. V. évf. Nyomt. az Athenaeum.

Mercur. Hiteles sorsolási tudósító. Szerk. Berger Mór. Nyomt. a Hungaria társaság. XXIX. évf. Minden huzás után magyar és német szöveggel. Ára 4 kor. *Lengymatai*, más czim alatt:

Magyar Mercur.

Budapesti Mercur.

Fővárosi Mercur.

Magyar Fővárosi Mercur.

Sorsolási Mercur.

Tózsdei Mercur.

Uj Mercur.

Pénzügyi Mercur.

Pesti Mercur.

Mészárosok és Hentesek Lapja. Szerk. Komáromi Sándor; kiadó Róna Lajos. XII. évf. Nyomt. Elek Lipót. Ára 12 kor.

Mészárossegédek Közlönye. Főszerk. Miroczky Gusztáv, fel. szerk. Székely Simon. II. évf. Nyomt. Spitzer Márk. Hav. 2-szer. Ára 6 kor.

Mezőgazdák Szövetkezetének Értesítője. Szerk. Zachár Gyula. XI. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. »Pátria«.

Molnárak Lapja. Az »Országos Molnár-Egyesület Hivatalos Közlönye.« Szerk. és laptulajdonos Jutassy Ödön. Nyomt. Lipinszky és társa. XI. évf. Havonként 2-szer. Ára 8 kor.

Művezetők Lapja. Szerk. Wopaletzky Károly, kiadó-tulajdonos a szövetkezet. Nyomt. »Stephaneum.« VII. évf. Hav. 2-szer. Ára 8 kor.

Nemzetgazdaság. Szerk. Apór Sándor. Nyomt. Nágel István. IV. évf. Havi 2 szám. Ára 20 kor. (!)

Nemzetgazdasági Szemle. Szerk. Katona Béla. Nyomt. az Athenaeum ny. VI. évf. Hav. 3-szor. Ára 20 kor.

Nemzeti Sport. Alapította Fodor Károly. II. évf. Nyomt. Légrády. Ára 12 kor.

Nemzeti Szemle. A Nemzeti Szövettség értesítője. Szerk. Déri Gyula; kiadó-tulajd. Leidenfrost J. Nyomt. Markovits és Garai. VII. évf. Havonként 2-szer. Ára 16 kor.

Néplap. Gazdasági heti közlöny. Szerk. István gazda. (Rombay Dezső.) XI. évf. Nyomt. Franklin-társulat. Ára 3 kor.

Népszava. A magyarországi általános munkáspárt központi közlönye. Szerk

Karczagi J., kiadó-tulajd. Faragó K. Nyomt. Fried és Krakauer. XXXVIII. évf. Hetenk. 3-szor. Ára 8 kor. 80 fillér.

Nyomdaipar Magyarországon. Szerk. Molnár Mór. nyomdász. II. évf. Havonként 2-szer. Díjtalan.

Országos Általános Pályázati Hírlap. Szerk. Ligeti I. Imre. II. évf. Nyomt. Fritz Ármin. Ára 30 kor.

Országos Cselédhirdető Közlöny. Szerk. Bokor János. I. évf. Nyomt. »Uránia«.

Országos Központi Hitelszövetkezeti Értesítő. Szerk. dr. Baross Lajos. V. évf. Nyomt. az »Athenaeum.« Hav. 2-szer. Ingven.

Országos Pályázati Közlöny. Főszerk. dr. Katona Lajos; fel. szerk. Radó Sándor. Nyomt. Vigyázó Tivadar. III. évf. Ára 4 kor.

Országos Vásári Értesítő. Főszerk. Spitzer Jenő; fel. szerk. Spitzer József kiadó. II. évf. Nyomt. Radó Izor. Ára 16 kor. (Magyar és német szöveg.)

Orvosi Hetilap. Szerk. és kiadó-tulajd. Hógyes Endre és Székely Ágoston. XLVIII. évf. Pesti Lloyd-társulat nyomd. Ára 20 kor.

Orvosi Heti-Szemle. Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Flesch Nándor. XXXII. évf. Nyomt. a »Pallas.« Ára 16 kor.

Orvosok Lapja. Szerk. dr. Hönig Izsó; laptulajd. dr. Márk Dezső. Nyomt. Pallas. XV. évf. Ára 10 kor. (Ezelőtt Gyakorló Orvos cz.)

Orszem (Az). Szerk. Künstler Jenő; kiadó-tulajd. Wodianer F. és fia nyomd. Hav. 2-szer. I. évf. Ára ?

Pannonia. A fővárosi váltóüzlet-társaság sorsolási tudósítója. Szerk. Adler Gyula. Nyomt. Korvin testv. XX. évf. Havonként 2—3-szor. Ára 2 kor.

Pénzüntezeti Közlöny. Szerk. Grósz Nándor; kiadó-tulajd. Fehér Brunó. Nyomt. Gelléri és Székely. IV. évf. Hav. 2-szer. Ára 12 kor.

Pénzüntezeti Szemle. Szerk. dr. Hantos Elemér. M. Pénzünt. Orsz. Szöv. közlönye. I. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. Fővárosi ny.

Pénzügyigazgatás. Szerk. dr. Exner Kornél. Nyomt. Márkus Samu. XIV. évf. Hav. 2-szer. Ára 8 kor.

Pénzügyi Hírlap. Szerk. és kiadja Lendvay Sándor. X. évf. Nyomt. Pátria. Havonként kétszer. Ára 3 kor.

Pénzügyi Közlöny. Kiadja a m. kir.

pénzügyminiszterium. XXXI. évf. Havonként többször. Ára 4 kor. Nyomt. a m. kir. államnyomda.

Polytechnikai Szemle. Szerk. Wolf Sándor és társai; kiadó Sztterényi Bertalan. Nyomt. Fővárosi nyomda. IX. évf. Havonként 3-szor. Ára 16 kor.

Posta-Közlöny. Szerk. Jancsó Dezső; kiadó-tulajd. Böszörményi Kálmán. Nyomt. Buschmann F. XXXVIII. évf. Havonként háromszor. Ára 10 kor.

Rendeleti Közlöny. A magyar királyi honvédség számára. *Két kiadás:* Személyi Ügyek; és: Szabályrendeletek. Nyomt. »Pallas«. XXX. évf. Megjelen havonként 2—3 szám.

Rendőri Lapok. Főszerk. Tahy Iván. Kiadó-tulajd. Mezei Sándor; szerk. Guthi Imre. XI. évf. Nyomt. Légrády testv. Ára 14 kor.

Sorsolási Ellenőr. Szerk. Kónyi Hugó, VI. évf. Nyomt. Kállai Ármin. Hav. 2-szer. Ára 3 kor.

Sorsolási Tudósító. Szerk. és kiadja Aradi Rezső. Nyomt. »Hunnia«. XXXIV. évf. Minden huzás után magyar és német szöveggel. Havonként 2-szer. Ára 3 kor.

Lenyomatai, más cím alatt:

Fortuna.

Hiteles Sorsolási Értesítő.

Nemzeti Merkur.

Sorsolási Hungaria.

Hermes.

Nyeremény.

Phönix.

Mercur Tudósító.

Szerencse Híradó.

Pannonia.

Uj Magyar Mercur.

Sport-Elet. Szerk. Ószi Kornél. Nyomt. Beer E. és tsa IX. évf. Ára 16 kor.

Sporthíradó. Szerk.-kiadó Friedrich István. I. évf. Nyomt. Gelléri és Székely. Ára 4 kor.

Sport-Világ. Szerk. és kiadja a »Sport-Világ társaság«; képviseli Iszer Károly. Nyomt. a pesti Lloyd-társaság. XI. évf. Ára 8 kor.

Statisztikai Heti Kimutatás. Szerk. Kőrösi József; kiadja a fővárosi stat. hivatal. Nyomt. a pesti könyvny. r. t. XXXII. évf. Ára 6 kor. (Magyar és német szöveg.)

Sütők Szaklapja. Szerk. Tatár Dénes, kiadó-tulajd. az alapítók. IV. évf. Nyomt. Krammer és Erhardt. Hav. 2-szer. Ára 4 K. **Sütőmunkás (A).** Szerk. Holics

Ferencz. I. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. Biraucz Döme. Ára 4 kor.

Szabadalmi Értesítő. Szerk. Edvi Illés István. I. évf. Nyomt. Pesti kny. r. t. Ára 16 kor.

Szabadalmi Közlöny. Szerk. Freckay János. Nyomt. a »Pallas«. IX. évf. Ára 20 kor.

Szabadalmi Ujság. Fel. szerk. dr. Halász Aladár; szerk. Jeremiás Arnold. II. évf. Nyomt. Franklin-társ. Ára 8 kor.

Szabad polgári Értesítő. Szerk. és kiadja Budai Lajos I. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. Müller Károly. Ára tagoknak 2 kor., nem tagoknak 3. kor.

Szabó-Ipar. Szerk. Fülöp Sándor. Nyomt. Buschmann. IV. évf. Hav. 2-szer. Ára 8 kor.

Szárnyasaink. Szerk. Parthay Géza. Az országos baromfitenyésztési központ hivatalos közlönye. Nyomt. a Fővárosi ny. XVIII. évf. Havonként kétszer. Ára 8 kor.

Szerencse Híradó. Szerk.-tulajd. Faragó Lajos. I. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. Neuwald Illés. Ára 1 kor. 20 fill.

Színészek Lapja. Szerk. Mészáros Kálmán; kiadja a magyar színész-egyesület központi igazgató tanácsa. Nyomt. Löblowitz Zsigmond. XXII. évf. Minden 10 naphan. Ára 8 kor.

Színészeti Közlöny. Szerk. és kiadó-tulajd. Réthy L. Pál, hely. szerk. Radó Pál. Nyomt. Müller Károly. XVII. évf. Havonként 2-szer. Ára 8 kor.

Színház. Szerk. Falk Richard. II. évf. Nyomt. Neuwald Illés. Ára 10 kor. (Meggyszűnt.)

Színház és Élet. Szerk. Falk Richard. I. évf. Nyomt. Neuwald Illés. Ára 10 kor.

Színházi Ujság. Szerk. Schmidt Károly. I. évf. Nyomt. Markovits és Garai. Egyes sz. 20 fill.

Szöveges és Képes Színházi Lapok. Szerk. Forrai Soma. Nyomt. Fritz Armin. VIII. évf. Napilap. Ára 36 kor.

Szövetkezeti Híradó. II. évf. Nyomt. Patria. Ára 8 kor.

Szövetkezeti Szemle. Szerk. és lap-tulajd. Wechsler Gyula. VIII. évf. Havonként kétszer. Nyomt. Márkus Samu. Ára 16 kor. — *Lenyomata:*

Szövetkezzünk. Szerk. Luzsénszky Zsigmond báró és Id. Egán Lajos. I. évf. Nyomt. a Szent László ny. Ára 5 kor.

Takarékpénztári Közlöny. Szerk.

tulajd. Wechsler Gyula. VI. évf. Nyomt. Márkus Samu. Hav. 2-szer. Ára 16 kor.

Társulati Értesítő. Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Gyürky Ödön. Nyomt. Buschmann F. XIII. évf. Havonként 2-szer. Ára 4 korona.

Technologiai Lapok. Főszerkesztő Szabó Gusztáv, fel. szerk. Sziklay János. Kiadja és nyomt. Kertész József. XVI. évf. Havonként kétszer. Ára 16 kor.

Tenakulum. Szerk.-kiadó Vancsora István. I. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. Krammer és Erhardt. (Meggyszűnt.)

A Természet, állattani és vadászati folyóirat. Szerk. dr. Lendl Adolf. VIII. évf. Havonként 2-szer. Nyomt. Wesselényi Géza. Ára 6 kor.

Törvéyszéki és Rendőri Ujság. Szerk. és kiadó dr. Horváth Gyula és Vig Viktor. VI. évf. Nyomt. »Patria.« Ára 16 kor.

Typographia. Szerk. és kiadó-tulajd. Rothenstein Mór. Nyomt. Krausz S. és tsa. ny. XXXVI. évf. Egyes szám 30 fillér. (»Gutenberg« német melléklettel.)

Unio. A sütők, czukrászok és mézeskalácsosok ipartestülete hivatalos szak-közlönye. Szerk. Prindl Ede. Nyomt. »Urania« ny. VIII. évf. Havonként 2-er. Ára 8 kor. (Magyar és német szöveggel.)

Ügyvédek Lapja. Szerk. dr. Wolf Vilmos és dr. Löwy Gábor. Nyomt. Márkus Samu. XXI. évf. Ára 12 kor.

Vadászat és Állatvilág. Főszerk. Fónagy József; szerk. Parthay Géza. Nyomt. Hornyánszky Viktor. IV. évf. Hav. 2-szer. Ára 8 kor.

Vadász- és Verseny-Lap. Főszerk. Ferdinandy Béla, szerk.-tulajd. Lovik Károly; kiadó-tulajd. Sárkány János Fe. Nyomt. »Pallas.« XLVIII. évfolyam. Ára 24 kor.

Vadász-Lap. Szerk. Egerváry Gyula; kiadó-tulajd. Sárkány János Ferencz és Egerváry Gyula. Nyomt. »Pallas.« Minden hó 5, 15 és 25-én. XXV. évf. Ára 12 kor.

Vállalkozók Lapja. Főszerk. és kiadó-tulajd. Lakatos Lajos; társ-szerk. Sós (Salzer) Izor. Nyomt. a Belvárosi ny. XXV. évf. Ára 12 kor.

Vásárcsarnoki Híradó. (Tojás és vaj). Szerk.-tulajd. Pintér Mór. III. évf. Nyomt. Pless Ignác. Ára 16 kor.

Vas- és Fém munkások Szaklapja. Szerk. és lap-tulajd. Teszárszky Károly. Nyomt. Neumayer Ede. XII. évf. Havonként kétszer. Ára 2 kor. 40 fill.

Vaskereskedők Lapja és Magyar Vas és Gépujság. Szerk. és kiadó-tulajd. Nagel J., II. évfolyam Hav. 3-szor. Nyomt. Pesti könyvnyomda r. t. Ára 6 kor.

Vasut. Főszerk. és laptulajd. Keleti (Österreich) Lajos. Nyomt. Elek Lipót. VII. évf. Ára 16 kor.

Vasuti és Hajózási Hetilap. Szerk. dr. Szabolcsy Antal. VI. évf. Nyomt. Hornyánszky Viktor. Ára 16 kor.

Vasuti és Közlekedési Közlöny. Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Heltai Ferencz. Nyomt. a Pesti kny. r. t. XXXV. évf. Hetenként 3-szor. Ára 24 kor.

Vegyí Ipar. Szerk. Lázár Albert. III. évf. Nyomt. Neuwald Illés. Hav. 2-szer. Ára 10 kor.

Vendéglősök Lapja. Szerk. Ihász György. XX. évf. Nyomt. Gondos és Goldschmidt. Ára 12 kor.

Vízügyi és Hajózási Közlöny. Szerk. és kiadó-tulajd. »Nautilus«. Nyomt. az »Athenaeum«. XIV. évf. Ára 16 korona.

Zeneközlöny. Szerk. Kemény Dezső, Hoppe Rezső, Vavrinecz Mór. III. évf. Nyomt. Pesti kny. r. t. Hav. 2-szer. Ára 10 kor.

Zenelap. Szerk. és kiadó-tulajd. Ságh József; Nyomt. Szent Gellért ny. XVIII. évf. Havonként 3-szor (jul. és aug. kivételével). Német melléklettel Ára 8 kor.

Zenéló Magyarországnak. Szerk. és kiadó Klökner Ede. Nyomt. Kunosy Vilmos és fia. XI. évf. Havonként 2-szer. Ára 8 kor.

Zenevilág. Szerk. Hackl N. Lajos, fel. szerk. Kacsogh Pongrácz. Időnként német melléklettel. Nyomt. Károlyi György. VI. évf. Hetilap. Ára 16 kor.

Zoológiai Lapok. Szerk. Parthay Géza. VI. évf. Nyomt. Hornyánszky Viktor. Havonk. 2-szer. Ára 8 kor.

VIDÉKEN.

Aradhegyalja. (Borosjenő.) Szőlészeti és borászati hetilap. Főszerk. Vuculescu Titus, fel. szerk. Gálik Mátyás, I. évf. Nyomt. Ungár J. Ára 8 kor.

Aradvidéki Iparegyesület. Heti Értesítője. (Arad.) Szerk. Edvi-Ilés László; kiadja az aradi ipar-egyesület. IV. évf. Nyomt. Gyulai István. Ára 2 kor.

Bányászati és Kohászati Lapok. (Selmecz.) A m. kir. bányászati akadémia közlönye. Szerk. Gálócsy Árpád. Nyomt. az Athenaeum XXXVII. évf. Minden hónap 1. és 15-én. Ára 16 kor.

Bártfa-Fürdői Híradó. (Bártfa.) Szerk. Arányi Dezső; kiadó: Felsővárosi kny. VIII. évf. Egész évadra 2 kor.

Bártfafürdői Hírlap. (Bártfa.) Szerk. Beck M. és Dóczi Imre. IV. évf. Nyomt. Athenaeum Budapesten.

Betegsegélyző. (Győr.) Szerk. és kiadja Vízkeleti Sándor. Nyomt. Győregyházmegyei kny. IV. évf. Ára 10 kor.

Debreczeni Gazdasági Lapok. (Debreczen.) Fel. szerk. ifj. Sporzon Pál; szerk. Rácz Lajos. VI. évf. Havonként 2-szer. Nyomt. a városi ny. Ára 4 kor.

Délvidéki Ügyvédek Lapja. (Temesvár.) Szerk. Korniss Géza; tulajd.-kiadó a kamara. Nyomt. Csendes Jakab. V. évf. Ára 10 kor.

Erdélyi Gazda. (Kolozsvár.) Szerk. és kiadó Tokaji László; társszerk. Jakab László; segédszerk.: Eber Ernő; kiadja az Erdélyi gazdasági egylet. XXXVI. évf. Nyomt. Gámán János. Ára 12 kor.

Erdélyi Közgazdasági Lap. (Kolozsvár.) Szerk. és kiadó-tulajd. Ferenczy Dezső. II. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. »Gutenberg« Kolozsvárt. Ára 2 kor.

Erdészeti Újság. (Szászsebes.) Szerk. és kiadó-tulajd. Podbradszky Emil. II. évf. Nyomt. Stegmann János. Ára 6 kor.

Fényképészeti Hetilap. (Nyitra.) Szerk.-tulajd. Rasofszky Béla. I. évf. Nyomt. Kapsz Géza és Kramár Vilmos. Ára 6 kor.

Földmivelő. (Hódmezővásárhely.) Szerk. Szathmári Péter, kiadja: Mucsi Lajos és B. Molnár Imre. V. évf. Nyomt. Engel Lajos. Ára 4 kor. 40 fill.

Fürdői Lapok. (Sepsi-Szent-György.) Szerk. Bodor Lajos és Végh Zsigmond. I. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. Moritz István és Vajna Lajos.

Gazdák Lapja. (Szatmár.) Szerk. Poszvék Sándor. III. évf. Nyomt. Szabad Sajtó. Ára 6 kor.

Gyakorlati Mezőgazda. (Kassa.) Szerk. és kiadó Gerlóczy Géza. XXXIX. évf. Nyomt. Vitéz A. utóda Hav. 2-szer. Ára 8 kor.

Gyakorlati Székely Gazda. (Angyalos.) Szerk.-tulajd. Incze Manó. I. évf. Nyomt. Móricz István és Vajna Lajos Sepsi-Szent-Györgyön. Ára 8 kor.

Győri Munkások Lapja. (Győr.) Szerk. Barsi József. III. évf. Nyomt. Nitschmann József. Ára 5 kor.

Ipar- és Kereskedelmi Heti Ér-

tesítő. (Arad.) Szerk. Edvi Illés László. Nyomt. Gyulai István. Ára 4 kor.

Jász-Nagykun-Szolnokmegyei Lapok Színházi Lapja. (Szolnok.) Szerk. Vécsey Miklós. I. évf. Nyomt. Bahos István. Naponként Egyes sz. 4 fill.

Jogélet. (Szabadka.) Szerk. dr. Piller Artur, dr. Révész Ernő és Szilasi Fülöp; kiadó Braun Adolf nyomdász. III. évf. Ára 6 kor.

Kisgazda. (Gyoma.) Szerk. Szilágyi Ambrus és B. Molnár Imre. I. évf. Nyomt. Braun Juda. (Megszűnt).

Közgazdasági Közlemények. (Besztercebánya.) Szerk. dr. Holesch István; kiadja a besztercebányai kereskedelmi és iparkamara. Nyomt. Hungaria. VIII. évf. Havonként 3-szor. Ára ?

Közgazdaság. (Debreczen.) Szerk. Grünwald Béla I. évf. Nyomt. »Csokonai« ny. Ára 12 kor.

Magyar Erdész. (Ungvár.) Szerk. és kiadó Imecsfalvi Imecs Béla. Nyomt. Székely és Illés, IV. évf. Hav. 2-szer. Ára 10 kor.

Magyar Földmivelő. (Szatmár.) Szerk. és kiadó-tulajd. Bodnár Gáspár. Nyomt. Morvai János. VII. évf. Ára 4 kor.

Magyar Műkertész. (Szeged.) Szerk. Mayer Miklós; laptulajdonosok a magyar műkertészek. Nyomt. Schulhof Károly. XIII. évf. Havonként 2-szer. Ára 8 kor.

Makói Színházi Lapok. (Makó.) Szerk. Irlanda Dezső és Purjész Mór. II. évf. Nyomt. Kovács Antal.

»Meteor« Időjelző levele. (Szeged.) Szerk. Vozáry Pál. II. évf. Nyomt. Seiler Henrik utóda. Ára 5 kor.

A Mi Érdekeink. (Nagyvárad.) Szerk. Sarkady József. II. évf. Nyomt. Neumann Vilmos. Hav. 2-szer. Ára 10 kor.

Népakarat. (Veszprém.) Szerk. Takács Szilveszter. Nyomt. a Vörösmarty ny. VII. évf. Ára 8 kor.

Orosházi Színházi Ujság. Szerk. Pálffy Zoltán. II. évf. Nyomt. Pless A.

Rendőri Lapok. (Szatmár.) Összeállította Tankóczy Gyula felügyelete alatt a tisztikar. I. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. Szabadsajtó ny.

Soproni Kereskedők Lapja. (Sopron.) Szerk. Kuppis Uzor. II. évf. Nyomt. Röttig Gusztáv. Hav. 2-szer. Ára 4 kor.

Szegedi Jogász-Lapok. (Szeged.) Szerk. Reiniger Jakab. Nyomt. Endrényi Lajos. XIII. évf. Ára 12 kor.

Székely Gazda. (Sepsi-Szt-György.) Szerk. és tulajd. Mika Ottokár. II. évf. Nyomt. Mörizt János és Vajna Lajos. Ára 10 kor.

Színházi Hirlap. (Szabadka.) Szerk. Pusztai Béla. Nyomt. Kladek és Hamburger. II. évf.

Szocialismus. (Szombathely.) Szerk. Stettner Lajos; kiadó Horvát János. I. évf. Nyomt. Geist Márton. Ára 3 kor. 12 fill.

Színházi Ujság. (Szarvas.) Főszerk. br. Salacz Elemér; fel. szerk. Feleki Adolf I. évf. Nyomt. Doka Gyula. Egyes sz. 4 fill.

Temesvári Szinpad. (Temesvár.) Szerk. Neuhausz Ernő és Osztie Andor. Nyomt. Unió ny. IV. évf. Naponként. Ára 16 kor.

Thalia. (Ujvidék.) Szerk. Herger Tihomér I. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. Hirschhauser Benő. Ára 8 kor.

Összesen 299.

VIII. VIDÉKI LAPOK *

(nem politikai tartalommal).

Abauj-Szántó és Vidéke. (Abauj-Szántó.) Szerk. és nyomt. Baksy Barna. VIII. évf. Ára 8 kor.

Abony. (Abony.) Szerk. Temesközy Gerzson, kiadó-tulajdonos Szerdahelyi János nyomdász. VII. évf. Ára 8 kor.

Adai Néplap. (Ada.) Szerk. Piller György. I. évf. kiadó-tulajd. Szavadill József nyomdász Apatinban. Ára helyben 6 kor. vidéken 7 kor.

Ada-Moholi Közlöny. (Ada.) Szerk. és tulajd. Berger Adolf. XIII. évf. Nyomt. Berger L. Ára helyben 8 kor., vidéken 10 kor.

Alsó-Lendvai Híradó. (Alsó-Lendva.) Szerk.-tulajd. és kiadó Balkányi Ernő. IX. évf. Nyomt. Balkányi Ernő. Ára 8 kor.

Aradi Híradó. (Arad.) Szerk. és laptulajd. Cs. Endes Dániel. XI. évfolyam. Nyomt. Gyulai István. Ára 8 kor.

Aradmegyei Hirlap. (Borosjenő.) Főszerk. dr. Sorbán Kornél, fel. szerk. Petkovich István. Nyomt. Ungar J., V. évf. Ára 8 kor.

Aranyos-Vidék. (Torda.) Szerk. Lovassy Andor; XIV. évf. Nyomt. Füssy és Sztupjár kiadók. Ára 8 kor.

* Hetenként egy-egy szám, ha nincs másként jelzve.

Árvamegyei Hirlap. (Alsó-Kubin.) Szerk. dr. Divéky István, kiadó Trnkócy József nyomdász. XVII. évf. Ára 8 kor.

Aszód és Vidéke. (Aszód.) Szerk. Nyiry Lajos. Nyomt. Schulz J., V. évf. Ára 12 kor.

Bácskai Ujság. (Apatin.) Szerk. és kiadó-nyomdász Szavadill József. IX. évf. (Magyar és német.) Ára 6 kor.

Bács-Kulai Hirlap. (Kula.) Szerk. és kiadó-tulajd. Berkovits Márk nyomdász. VIII. évf. Ára 8 kor.

Bács-Topolyai Hirlap. (B. Topolya.) Szerk. dr. Fárnek Dezső; kiadó-tulajd. Wilhelm Miksa nyomdász. IX. évf. Ára 8 kor.

Bajai Hirlap. (Baja.) Szerk. és lap-tulajd. dr. Lemberger Ármin; Kiadja Kazal József nyomdász. VII. évf. Ára 10 korona.

Bajai Közlöny. (Baja.) Szerk. és tulajd. Erdélyi Gyula; kiadó Rajkovits Károly nyomdász. XXVII. évf. Ára 10 kor.

Balatonvidék. (Keszthely.) Szerk. Németh János; lap-tulajd. Bontz József. VIII. évf. Nyomt. a kiadó Sujánszky József. Ára 10 kor.

Barcs és Vidéke. (Barcs.) Szerk. és kiadó Skribanek Géza nyomdász. IX. évf. Ára 8 kor.

Bars. (Léva.) Szerk. Holló Sándor. Nyomt. Nyitrai és társa. XXV. évf. Ára 10 kor.

Barsi Ellenőr. (Aranyos - Marót.) Szerk. és kiadó-tulajdonos dr. Bottká Győző. Nyomt. »Dóczy« ny. XXIII. évf. Ára 8 kor.

Bátaszék és Sárköz. (Bátaszék.) Szerk. Jó Károly; kiadó Szelig Gáspár. III. évf. Nyomt. Báter János Szegszárdon. Ára 8 kor.

Battonya és Környéke. (Battonya.) Szerk.-tulajd. Szabó Lajos. III. évf. Nyomt. Ruber I. Ára 8 kor.

Békés. (Gyula) Főszerk. Bodoky Zoltán, szerk. Kohn Dávid; kiadó-tulajd. Dobay János nyomdász. XXXVI. évf. Ára 10 kor.

Békési Lapok. (Békés.) Szerk. Farkas Ferencz, segédszerk. Nyárády László; kiadó-tulajd. b. Drechsel Géza nyomdász. IV. évf. Ára 8 kor.

Békésmegyei Hiradó. (Békés-Csaba.) Szerk. Szentmiklósi József. II. évf. Nyomt. Teván Adolf. Naponként egy szám 2 fillér.

Belényes és Vidéke. (Belényes.)

Szerk. Bácsfalvy Gyula I. évf. Nyomt. Süßmann Lázár. Ára 10 kor.

Bereg. (Beregszász.) Szerk. Janka Sándor és Kosári István; kiadó-tulajd. a »Haladás« könyvnyomdája. XXXI. évf. Ára 8 kor.

Besztercebánya és Vidéke. (Besztercebánya.) Szerk. Klima Lajos, tulajd. Sonnenfeld Mór. Nyomt. a Hungaria. XV. évf. Ára 8 korona.

Budafok és Vidéke. (Budafok.) IV. évf.

Buziási Közlöny. (Buziás.) Szerk. és kiadó-tulajd. Dimitrovics Milos. Nyomt. ifj. Brach József. IV. évf. Ára 10 kor.

Ceglédi Ujság. (Cegléd.) Szerk. dr. Molnár Albert; kiadó-tulajd. a szerkesztőbizottság. Nyomt. Nagy Elek. XIV. évf. Ára 6 kor.

Csaccai Határőr. (Csacza.) Szerk. dr. Wix Mór. III. évf. Nyomt. Braun Rezső. Ára 10 kor.

Csákova és Vidéke. (Csákovaer Zeitung.) Szerk. Wittlin Győző. II. évf. Nyomt. a kiadó Grádl Péter. Ára 8 kor.

Csallóközi Lapok. (Duna-Szerdahely.) Szerk. dr. Csáder Ernő. Nyomt. Goldstein Jozsua. IV. évf. Ára 8 kor.

Csepreg és Vidéke. (Csepreg.) Szerk. Szentpétery Rezső; kiadó-tulajd. Menyhárt Julia nyomt. I. évf. Ára 5 kor. 60 fill.

Csikszereda. (Csikszereda.) Szerk. dr. Szántó Samu II. évf. Nyomt. a kiadó-tulajd. Gyönös Gyula.

Csongrádi Lap. (Csongrád.) Szerk. Éder János és Holló Adolf; kiadó-tulajd. Weisz Márk nyomdász. XIV. évf. Ára 8 korona.

Csongrádi Ujság. (Csongrád.) Szerk. Réti Ferencz és Sággy Mihály. II. évf. Nyomt. Bozó és Justin kiadó-tulajd. Ára 4 kor.

Csongrádmegyei Hirlap. (Sentes.) Szerk. dr. Mikecz Ödön. Nyomt. Vajda Bálint utóda. VI. évf. Hetenk. 2-szer. Ára 10 korona.

Csurgó és Vidéke. (Csurgó.) Szerk. dr. Jünker Elek; kiadó-tulajd. Vágó Gyula nyomdász. XII. évf. Ára 8 kor.

Czepléd. (Czepléd.) Szerk. Illés Gyula, kiadó-tulajd. Sebők Béla nyomdász. XXII. évf. Ára 6 kor.

Dárda és Vidéke. (Dárda.) Szerk. dr. Berger Lajos. IV. évf. Nyomt. Frank Béla. Ára 8 kor.

Délsomogy. (Szigetvár.) Szerk. Bár-

várth Gyula. Nyomt. a kiadó Kozáry Ede. V. évf. Ára 8 kor.

Déva és Vidéke. (Déva.) Szerk.-tulajd. Leitner Mihály; kiadó Kröll Gyula nyomdász. XIII. évf. Ára 8 kor.

Dunántuli Napló. (Pápa). Főszerk. Molnár Kálmán; fel. szerk. Szentgyörgyi Sándor. I. évf. Nyomt. Dinkgreve Nándor Cell-Dömölkön. Ára 8 kor.

Eperjesi Lapok. (Eperjes.) Szerk. dr. Mikler Károly. XXIX. évf. Nyomt. Kósch Árpád. Ára 10 kor.

Erdővidék. (Baróth.) Szerk. dr. Ferenczy Géza. II. évf. Nyomt. Rozsondai János. Ára 8 kor.

Ersekujvár és Vidéke. (Ersekujvár.) Szerk. Aigner Adolf. XX. évf. Nyomt. Winter Zsigmond kiadó. Ára 10 kor.

Erzsébetfalvai Közlöny. (Erzsébetfalva.) Szerk. és kiadó-tulajd. Erdélyi Mihály; fel. szerk. Radó Károly. IX. évf. Nyomt. Matkovich A. Ára 8 kor.

Esztergom és Vidéke. (Esztergom.) Szerk. dr. Porokopp Gyula laptulajd. és dr. Brenner Ferencz. XXVI. évf. Nyomt. Hunnia. Hetenként kétszer. Ára 12 kor.

Esztergomi Közlöny. (Esztergom.) Szerk. és kiadó-tulajd. Haan Rezső. Nyomt. Laiszky János. XXV. évf. Ára 8 korona.

Esztergomi Lapok. (Esztergom.) Szerk. és tulajd. Gerenday József. Nyomt. a »Hunnia« nyomd. XIII. évf. Hetenként kétszer. Ára 12 kor.

Facseti Ujság. (Facset.) Szerk.-tulajd. Rónai József. III. évf. Nyomt. Molnár Árpád. Ára 6 kor.

Félegyházi Hirlap. (Félegyháza.) Szerk. Dobák Ferencz; kiadja Vesszősi József nyomdász. Hetenként 2-szer. XXII. évf. Ára 8 kor.

Félegyházi Közlöny. (Félegyháza.) Szerk. Feuer Illés; tulajd. Politzer Vilmos nyomdász III. évf. Ára 6 kor.

Felsőbányai Hirlap. (Nagybánya.) Szerk. Imre Károly; kiadó Nánásy István nyomdász. VIII. évf. Hav. 2-szer. Ára 4 kor.

Felső-Borsod. (Sajó - Szent - Péter.) Szerk. Orbán József. II. évf. Nyomt. Szabó Sámuel. Ára 10 kor.

Felső-Borsodi Lapok. (Miskolcz.) Szerk.-tulajd. Román Sándor. I. évf. Nyomt. Szelényi és társa. Ára 8 kor.

Felső magyarországi Hétfő Ujság. (Galgóc.) Szerk. Gelenczey Mihály János. III. évf. (Előbb Galgócz és Vidéke.)

Kiadó-tulajd. Szold Jakab nyomdász. Ára 10 kor.

Felső-Sárosi Hirlap. (Bártfa.) Szerk. és laptulajd. Uhlig Leo. Nyomt. Felsősárosi ny. V. évf. Ára 8 kor.

Felső-Zemplén. (Nagy - Mihály.) Szerk. dr. Kállay József. IX. évf. Nyomt. Landesmann B. Ára 8 kor.

Felvidék. (Besztercebánya.) Szerk. Ferenczy Ödön; kiadó-tulajd. Machold F. nyomdász. X. évf. Ára 8 kor.

Felvidék. (Verebély.) Szerk. dr. Oravetz Kálmán és Svarba István. II. évf. Nyomt. Neufeld Sándor. Ára 8 kor.

Felvidéki Ujság. (Zsolna.) Szerk. Szógyi Gusztáv; kiadó-tulajdonos Garai Lajos. Nyomt. Glasel Samu XI. évf. Ára 8 kor.

Fiumei Szemle. (Fiume.) Szerk. Garády Viktor és Szegfy László. II. évf. Nyomt. Mohovich E. Ára 10 kor. (Magyar és olasz szöveg).

Fogarás és Vidéke. (Fogarás.) Szerk. és kiadó-tulajd. Thierfeld Dávid. II. évf. Nyomt. Thierfeld. Ára 8 kor.

Galánta és Vidéke. (Galánta.) Szerk. Vöröss Ferencz; kiadó-tulajd. Neufeld Samu nyomdász. IX. évf. Ára 8 korona.

Garamvidéke. (Brezsnóbánya.) Szerk. Zsemley Oszkár. Tulajd. és kiadó Kreisler József nyomdász. V. évf. Ára 8 kor.

Gödöllő és Vidéke. (Gödöllő.) Szerk. Nyiry Lajos. Nyomt. az aszódi m. kir. javítóintézet ny. VI. évf. Ára 12 korona.

Gödöllői Hirlap. (Gödöllő.) Szerk.-tulajd. dr. Rosenfeld Sándor. II. évf. Nyomt. Schulez J. Ára 8 kor.

Gömöri Hirlap. (Rimaszombat.) Szerk. a kiadó-tulajd. Nárai J. Á. nyomdász. XVI. évf. Ára 8 kor.

Gömör-Kishont. (Rimaszombat.) Szerk. dr. Terhes Sámuel. XXV. évf. Nyomt. Rábely Miklós. Ára 8 kor.

Gyergyó. (Gyergyó - Szent - Miklós.) Szerk. Kálmán István. Nyomt. Sándor Mihály. és társa IV. évf. Ára 8 kor.

Gyergyói Hirlap. (Gyergyó-Szent-Miklós.) Szerk. Kalmár Ignác. VII. évf. Nyomt. Létz János. Ára 8 kor.

Gyöngyösi Ujság. (Gyöngyös.) Szerkesztő és kiadó-tulajd. Dudás Adolf. V. évf. Nyomt. Sima Dávid. Ára 10 kor.

Győri Vasárnapi Ujság. (Győr.) Szerk. és laptulajd. Malcsiner Sándor. Nyomt. Heckenast György. V. évf. Ára 8 korona.

Gyulafehérvár és Vidéke. (Gyulafehérvár.) Szerk. dr. Felszeghy Lajos; kiadó-tulajd. Schäser Ferencz nyomdász. II. évf. Ára 8 kor. (Meggzúnt.)

H.-Böszörmény és Vidéke. (Hajdu-Böszörmény.) Szerk. Porcsalmy Gyula; kiadó-tulajd. Szabó Ferencz nyomdász. XIV. évf. Ára 6 kor.

Haladás. (Miskolcz.) Szerk. és tulajd. Banovits László és Zsivkovic Antal. III. évf. Nyomt. Szelenyi és társa. Ára 8 kor.

Háromszéki Híradó. (Sepsiszent-György.) Szerk. Vitályos Béla; kiadó-tulajd. Mórítz István és Vajna Lajos nyomd. III. évf. Ára 6 kor.

Hatvan és Vidéke. (Hatvan.) Főszerk. Hirling Gyula, fel. szerk. Nyíry Lajos. VI. évf. Nyomt. »Erzsébet« ny. Gödöllőn. Ára 12 kor.

Heves és Vidéke. (Heves.) Szerk. Maczky Emil és Tomcsányi Ferencz. Nyomt. Adler József. IV. évf. Ára 8 kor.

Hevesmegyei Lapok. (Gyöngyös.) Szerk. Vadász Lajos. XIII. évf. Nyomt. kiadó-tulajdonos »Hevesm. Lapok« ny.

Homonna és Vidéke. (Homonna.) Szerk. dr. Dick Sándor; kiadó-tulajd. Walter H. és társa. IV. évf. Ára 8 kor.

Honti Lapok. (Ipolyság.) Szerk. Halász Ferencz. X. évf. Nyomt. Neumann Jakab. Ára 9 kor.

Jász-Apáti és Vidéke. (Jász-Apáti.) Szerk. László Andor; fel. szerk. és kiadó-tulajd. Galamb Zoltán nyomdász. III. évf. Ára 6 kor.

Kalocsa és Vidéke. (Kalocsa.) Szerk. dr. Battlay János és dr. Nyáry Béla. I. évf. Het. 2-szer. Nyomt. Jurcsó Antal kiadó. Ára 8 kor.

Kaposvár. (Kaposvár.) Szerk. és lap-tulajdonos Csondor János. XIX. évf. Nyomt. Gerő Zsigmond. Hetenként 2-szer. Ára 12 kor.

Karánsebes és Vidéke. (Karánsebes.) Szerk. Nemes Sándor. VI. évf. Nyomt. Fleissig Lipót. Ára 8 korona.

Karczag és Vidéke. (Karczag.) Szerk. Tassy Becz Géza. II. évf. Nyomt. Klein József. Ára 6 kor.

Kassai Hírlap. (Kassa.) Szerk. Serecs Imre és Ladomérszky Gyula. I. évf. Nyomt. László Béla. Ára 8 kor.

Kemenesvidék. (Kis-Czell.) Szerk. Huss Gyula és Dózsei Feri. VI. évf. Nyomatja a kiadó-tulajd. Vörösmarty-nymda Devecseren. Ára 8 kor.

Keszthely-Hévíz. (Keszthely.) Szer-

kesztő és kiadó-tulajd. Kóródi Simon. IV. évf. Nyomt. Mérei Ignác. Idényre 3 kor.

Keszthelyi Hírlap. (Keszthely.) Szerk. dr. Lovassy Sándor; kiadó-tulajd. Mérei Ignác. Nyomt. Farkas János. XXVII. évf. Ára 10 kor.

Kisbér és Vidéke. (Kisbér.) Szerk. és kiadó-tulajd. Haftl Kálmán nyomdász. XIII. évf. Ára 8 kor.

Kisjenő-Erdőhegy és Vidéke. (Kisjenő-Erdőhegy.) Szerk. és kiadó-tulajd. Gallovich Dezső. VI. évf. Nyomt. a Kisjenő-Erdőhegy és Vidéke könyvny. Ára 8 kor. (Meggzúnt.)

Kiskun-Halás Helyi Értesítője. (Kis-Kun-Halás.) Szerk. és kiadó Práger Ferencz ny. IV. évf. Ára 2 kor. 80 fill.

Kis-Küküllő. (Dicső-Szent-Márton.) Szerk. Kedves József; kiadó-tulajd. Hirsch Mór nyomdász. XIV. évf. Ára 8 kor.

Kis Magyar-Alföld. (Érsekujvár.) Szerk. Haverla József. III. évf. Nyomt. Pálincás I. Géza. Ára 8 kor.

Kis-Pest-Szent-Lőrinczi-Lapok. (Kis-Pest—Szent-Lőrincz.) Szerk. kiadó Seper Kajetan. IV. évf. Nyomt. Szent-Gellért ny. Budapesten. Ára 10 kor.

Kis-Pest-Szent-Lőrinczi Ujság. (Kis-Pest—Szent-Lőrincz.) Szerk. Hegedűs András. I. évf. Nyomt. Berger Géza (Corvina) Budapesten. Ára 8 kor.

Kisujzállás és Vidéke. (Kisujzállás.) Szerk. dr. Pallagi Gyula; kiadó-tulajd. Szekeres József nyomdász. XII. évf. Ára 8 kor.

Kisvárdai Lapok. (Kisvárdá.) Szerk. és lap-tulajdonos dr. Vadász Lipót. Nyomt. Berger Ignác. XVII. évf. Ára 8 kor.

Komárom és Vidéke. (Komárom.) Szerk. Berinkei Bálint. I. évf. Nyomt. Ehrenfeld Dezső. Ára helyben 4 kor., vidéken 5 kor. 20 fill.

Komáromi Hírlap. (Komárom.) Főszerk.-tulajd. Dr. Kolbe Dezső; szerk. Berinkei Bálint. Nyomt. Hungaria. VIII. évf. Ára 10 kor. (Meggzúnt.)

Komáromi Lapok. (Komárommegyei Közlöny.) (Komárom.) Főszerk. Tuba János; fel. szerk. dr. Kiss Gyula. Nyomt. Spitzer Sándor. XXV. évf. Ára 10 kor.

Komáromi Napló. (Komárom.) Főszerk. Czonicz József, fel. szerk. Rechnitz Ignác. I. évf. Nyomt. »Pannonia« Ára 7 kor. 20 fill.

Komáromi Ujság. (Komárom.) Szerk. Alapi Gyula. Nyomt. Freisinger Mór. IV. évf. Ára 10 kor.

Komárommegyei Értesítő. (Komárom.) Szerk. és kiadó-tulajd. Jankovich Lajos; társszerk. Miklósi Pál. XIV. évf. Nyomt. Hacker Richard. Ára 10 kor.

Körmend és Vidéke. (Körmend.) Szerk. Fülöp József; laptulajd.-kiadó Bertalanffy József nyomdász Szombathelyen. III. évf. Ára 8 kor.

Kőszeg és Vidéke. (Kőszeg.) Szerk. és kiadó-tulajd. Feigl Gyula nyomdász. XXIV. évf. Ára 8 kor.

Kővárvidék. (Nagysomkut.) Szerk. Barna Benő. I. évf. nyomt. Vider Jakab. Ára 8 kor.

Közép - Bácska. (Szivác.) Szerk. Kovácsfy Antal. I. évf. Nyomt. Sonnenfeld Arthur kiadó-tulajd. Ára 7 kor.

Közérdek. (Ujpest.) Szerk. Brankovics György. Nyomt. Fuchs Antal kiadó-tulajd. IX. évf. Ára 8 kor.

Közérdek. (Kun-Szent-Márton.) Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Bozóky Árpád, szerk. Sas István. III. évf. Nyomt. Vajda B. utóda. Szentesen. Ára 4 kor.

Közvélemény. (Vág-Szered.) Szerk. Salgó Károly. III. évf. Nyomt. Löwy Antal Nyitrán. Ára 8 kor.

Közvélemény. (Erzsébetfalva.) Főszerk. dr. Nemes Bertalan, felelős. szerk. dr. Zaál Elek. I. évf. Nyomt. Markovich A. Ára 8 kor.

Közvélemény. (Zenta.) I. évf. Nyomt. Plestity és Horváth.

Krassó-Szörényi Lapok. (Lugos.) Szerk. Issekutz Aurél és Milutinovic János és kiadó-tulajd. Virányi János nyomdász. XXVI. évf. Ára 12 kor.

Kun-Majsa. (Kun-Majsa.) Szerk. és kiadó-tulajd. Sasvári Sándor. Nyomt. Szent László ny. VII. évf. Ára 6 kor.

Kun-Szent-Márton és Vidéke. (Kun-Szentmárton.) Szerk. Csanády József; kiadó-tulajd. özv. Csanády Józsefné nyomdász. VIII. évf. Ára 8 kor.

Lippai Ujság. (Lippa.) Szerk. König Sándor. I. évf. Nyomt. Rafila Demeter kiadó-tulajd. Ára 8 kor.

Liptó. (Liptó-Szent-Miklós.) Szerk. Pereszlényi Zoltán. XII. évf. Nyomt. Steier Izidor. Ára 8 kor.

Losonc és Vidéke. (Losonc.) Idcigl. fel. szerk. Jeszenszky Ráfael és Herczeg Jenő; lap-tul. képviselője Kovács Ferenc. XXV. évf. Nyomt. Losonczy Sándor. Ára 10 kor.

Magyaróvári Hirlap. (Magyaróvár.) Szerk. Anda Gyula és Gálosi Soma.

II. évf. Nyomt. Pannonia Győrött. Ára 8 kor.

Magyar Paizs. (Zalaegerszeg.) Szerk. Z. Horváth Lajos; kiadó-tulajd. az alapító. Nyomt. Breisach Sámuel. V. évf. Ára 4 kor.

Majsa és Vidéke. (Kiskunmajsa.) Szerk. Gyulai János. II. évf. Nyomt. Politzer Vilmos. Ára 6 kor.

Máramarosi Lapok. (M. Sziget.) Szerkesztő. Szépfaludi Örlösy Ferenc és br. Kricsfalusy Sándor. XIX. évf. Nyomt. Sichermann Mór kiadó. Ára 12 kor.

Máramarosi Ujság. (M.-Sziget.) Főszerk. dr. Pap József, szerk. Vlád János; kiadja a szerkesztőség. III. évf. Nyomt. Vider és Rosenthal. Ára 8 kor. (Megg-szünt.)

Margitta és Vidéke. (Margitta.) Szerk. és kiadó-tulajd. Pollák Lajos nyomd. III. évf. Ára 8 kor.

Marosujvár és Vidéke. (Marosujvár.) Szerk. Füssy József. I. évf. Nyomt. Füssy és Sztupjár. Ára 8 kor.

Marosvölgy. (Marosvásárhely.) Szerk. tulajd. Svéd Oszkár János. III. évf. Nyomt. Adi Árpád. Ára 8 kor.

Mezőföldi Hirlap. (Székesfejérvár.) Szerk.-tulajd. ij. Kohn Gyula. VIII. évf. Nyomt. Kusovics Lajos. Ára 8 kor.

Mezőkövesd és Vidéke. (Mező-Kövesd.) Főszerk. Harsányi Gyula; fel. szerk. és kiadó Balázs Ferenc nyomdász. VIII. évf. Ára 8 kor.

Mezőség. (Nagysármás.) Szerk.-tulajd. Nagy László. I. évf. Nyomt. Adi Árpád Marosvásárhelyt. Ára 8 kor.

Mezőségi Híradó. (Mócs.) Szerk. és kiadó-tulajd. Dániel Géza. I. évf. Nyomt. Adi Árpád Marosvásárhelyt. Ára 8 kor.

Mezőtúr és Vidéke. (Mezőtúr.) Szerk. és kiadó-tulajd. Fadgyas Károly. Nyomt. Kanyó Antal. XX. évf. Ára 8 kor.

Mezőtúri Hirlap. (Mezőtúr.) Szerk. dr. Nyiry Kálmán és Kolosvári Aladár; laptulajd. Fülöp Ferenc. VI. évf. Nyomt. Dolesch és Braun. Ára 8 kor.

Módos. (Módos.) Szerk. Hoffmann Béla és dr. Schimpl János; kiadó-tulajd. Lustein Márkus nyomdász. V. évf. Ára 8 kor. (Magyar és német szöveg.)

Mohács. (Mohács.) Szerk. és kiadó-tulajd. Rosenthal Márk nyomdász. IV. évf. Ára 8 kor.

Monor és Vidéke. (Monor.) Szerk. Mikola László. III. évf. Nyomt. Nagy Elek Czegléden. Ára 8 kor.

Monorkerületi Lapok. (Monor.) Szerk. Mikola László; kiadó-tulajd. Molnár Sándor. Nyomt. Monorkerületi kny. IV. évf. Ára 12 kor.

Moór és Vidéke. (Moór.) Szerk. Reszler Jakab nyomdász. XVI. évf. Ára 10 kor.

Muraköz. (Csáktornya.) Szerk. Margitai József; kiadó Fischel Fülöp nyomdász. XXI. évf. Ára 8 kor. (Magyar és horvát szöveggel.)

Muraszombat és Vidéke. (Muraszombat.) Szerk. Sinkovics Elek; kiadó a vendvidéki magyar közművelődési egyesület. Nyomt. Hirschl N. XX. évf. Ára 6 kor.

Nagybánya. (Nagybánya.) Szerk. Égly Mihály. II. évf. Nyomt. Morvay és Undy. Ára 8 kor.

Nagybánya és Vidéke. (Nagybánya.) Szerk. Révész Imre; kiadó-tulajd. Molnár Mihály nyomdász. XXX. évf. Ára 8 kor.

Nagy-Károly és Vidéke. (Nagy-Károly.) Szerk. dr. Adler Adolf; kiadó-tulajd. Sarkadi Nagy Zsigmond nyomdász. XXI. évf. Ára 8 kor.

Nagykátai Hirlap. (Nagy-Káta.) Szerk. Gárdonyi Rezső és Szlukon Károly. Nyomt. a monorkerületi kny. VI. évf. Ára 8 kor.

Nagy-Kőrösi Hirlap. (Nagy-Körös.) Főszerk. Tóth József; szerk. Takács Béla; társszerk. Plager Gyula és dr. Joó Imre; laptulajd. Plager és társa. Nyomt. Ottinger Kálmán. XXVII. évf. Ára 10 kor.

Nagy-Kőrösi Ujság. (Nagy-Körös.) Szerk. Benkő Imre; kiadó-tulajd. Bazsó Lajos nyomdász. V. évfolyam. Ára 6 kor.

Nagy-Kunság. (Karczag.) Szerkesztő Szécsy János; laptulajd. Szódi Miksa. XXIX. évf. Nyomt. Szódi S. Ára 8 kor.

Nagy-Küküllő. (Segesvár.) Szerk. Gyöngyösi István; kiadó-tulajd. Michailovics József nyomdász Székelyudvarhelyt. VI. évf. Ára 8 kor.

Nagyszeben és Vidéke. (Nagyszeben.) Szerk. fel. Tolday Rusz István János. II. évf. Nyomt. Gütster János. Ára helyben 12. vid. 14. kor. (Megtúnt.)

Nagyszebeni Ujság. (Nagyszeben.) fel. szerk. Erter Henrik; tulajd. hirlapkiadó társaság. I. évf. Nyomt. Heinhausen. Ára 8 kor.

Nagyszombati Hetilap. (Nagyszombat.) Szerk. és tulajd. Thinágl János Henrik. Nyomt. Winter Zsigmond. XXXVI.

évf. Ára 4 kor. (Magyar és német szöveggel.)

Nagyszombati Hirlap. (Nagyszombat.) Főszerk. Kányay Vilmos, fel. szerk. dr. Antal János. II. évf. Nyomt. Löwy Antal Nyitrán. Ára 8 kor.

Nyirvidék. (Nyiregyháza.) Szerk. Inczedy Lajos; kiadó-tulajd. Jóba Elek nyomdász. XXV. évf. Ára 8 kor.

Nyitrai Ujság. (Nyitra.) Szerk.-tulajd. Deák József. I. évf. Het. 2-szer. Nyomt. Kapsz Géza és Kramár Vilmos. (Megtúnt.)

O-Becse és Vidéke. (Ó-Becse.) Szerk. dr. Grünbaum Pál; kiadó-tulajd. Löwy Lajos nyomdász. XVII. évf. Ára 8 kor.

Oraviczai Híradó. (Oravicza.) Szerk. Nagy Béla; kiadó-tulajd. Wunder Károly nyomdász. II. évf. Ára 12 kor.

Orosházi Hirlap. (Orosháza.) Szerk. Szikes Antal. I. évf. Nyomt. G. Szabó Lajos. Ára 8 kor.

Orosházi Közlöny. (Orosháza.) Főszerk. Pless Ignác; fel. szerk. Kis Mór; kiadó-tulajd. Pless N. XXVI. évf. Ára 8 kor.

Orsova és Vidéke. (Orsova.) Főszerk. Ghyecz László, fel. szerk. Gáspárdy Alajos. Nyomt. Tillmann R. XX. évf. Ára 8 kor.

Orsovai Hirlap (Orsova.) Szerk. Mihalik J. Sándor, tulajd. Kopeczik Ferencz. II. évfolyam. Nyomt. Handl József. Ára 8 kor.

Országos Ellenőr. (Kecskemét.) Szerk. Somogyi János. III. évf. Nyomtatja Ohinger.

Összetartás. (Zenta.) Szerk. dr. Ellinger Jenő. Nyomt. Beretka Imre. IV. évf. Het. 3-szor. Ára 4 kor 80 fill.

Pápai Hirlap. (Pápa.) Szerk. és tulajd. dr. Körös Endre. II. évf. Nyomt. ev. ref. ny. Ára 12 kor.

Pápai Közlöny. (Pápa.) Szerk. és kiadótul. Pollatsek Frigyes. Nyomt. Nobel Ármin. XIV. évf. Ára 12 kor.

Pápai Lapok. (Pápa.) Szerk. dr. Körös Endre; laptulajd. dr. Fenyvessy Ferencz; XXXI. évf. Nyomt. Goldberg Gyula. Ára 12 korona.

Pásztó és Vidéke. (Pásztó.) Főszerk. dr. Platthy Adorján. Szerk. Kemény Dezső. IV. évf. Nyomt. Schlesinger Mihály.

Pécskai Ujság. (Pécska.) Szerk. Cs. Endes Dániel III. évf. Nyomt. Ruber II. Ára 8 kor.

Petrosény és Vidéke. (Petrosény.) Szerk. Nagy Miklós; laptulajd. Figuli Antal nyomdász. VIII. évf. Ára 8 kor.

Resicai Lapok. (Resicabánya.) Szerk.

Deák Gyula; kiadó-tulajd. Weisz Adolf nyomdász. V. évf. Ára 9 kor. 60 f.

Rózsahegy-i Hírlap. (Rózsahegy.) Főszerk. Sárffy Ignác; fel. szerk. Bodrossy Lajos. I. évf. Nyomt. »Magyar ny.« Ára 8 kor.

Rozsnyói Híradó. (Rozsnyó.) Szerk. Komoróczy Miklós; kiadja és nyomt. Görbics és Bauer. XXVII. évf. Ára 8 kor.

Ruttkai Hírlap. (Ruttka.) Főszerk. Kafenda Frigyes, fel. szerk. Böhm Albert nyomdász; kiadja a szerkesztőség. II. évf. Ára 8 kor.

Sajó-Vidék. (Rozsnyó.) Szerk. Gömöri; tulajd. Herman Istyánné. Nyom. a Sajóvidék ny. VII. évf. Ára 8 kor.

Sárrét. (Berettyó-Ujfalu.) Szerk. Kiss Sándor; kiadó-tulajd. Adler Béla nyomdász. IV. évf. Ára 8 kor.

Sárvári Hírlap. (Sárvár.) Szerk. Cséplő Ernő; kiadó-szerk. Husz Gyula. III. évf. Nyomt. Vörösmarty ny. Ára 8 kor.

Selmezbányai Híradó. (Selmezbánya.) Szerk. és kiadó Kuti István; Joerges Ágost özv. és fia nyomd. XV. évf. Ára 8 kor.

Somlyóvidéki Hírlap. (Devecser.) Szerk. Huss Gyula; kiadja a »Vörösmarty« nyomda. IX. évf. Ára 8 kor.

Somogyi Hírlap. (Kaposvár.) Szerk. Karácsonyi Aladár. I. évf. Naponként. Nyomt. Gerő Zsigmond. Ára helyben 12 kor., vidéken 16 kor.

Somogyi Ujság. (Kaposvár.) Szerk. és kiadó: Poór Sándor. Nyomt. Hagelmann Károly. XI. évf. Ára 8 kor.

Sümeg és Vidéke. (Sümeg.) Szerk. Éles Károly. Nyomt. Horváth Gábor. XII. évf. Ára 8 kor.

Szabadkai Közlöny. (Szabadka.) Szerk. és kiadó-tulajdonos Szabados Sándor nyomdász. XXIX. évf. Ára 4 kor.

Szabad Sajtó. (Zenta.) Szerk. Bíró János nyomdász. III. évf. Hetenk. 3-szor.

Szakolczai Határőr. (Szakolcza.) Szerk. Weisz Samu; kiadó-tulajd. a Nyitra-megyei irod. és ny. vállalat. II. évf. Nyomt. Kramár Vilmos. Ára 8 kor.

Szalontai Lapok. (Nagy-Szalonta.) Szerk. Nagy Márton és Kornstein Herman; lapkiadó-tulajdonos Reich Jakab nyomdász. XVI. évf. Ára 8 korona.

Szamos. (Szatmár.) Szerk. dr. Hantz Jenő; kiadó-tulajd. Litteczky Endre a Szabadsajtó ny. XXXV. évf. Hetenként kétszer. Ára 8 kor.

Szamosujvári Közlöny. (Szamos-

ujvár.) Szerk. Bányai Ellemér. II. évf. Nyomt. Todorán Endre. Ára 8 kor.

Szarvas és Vidéke. (Szarvas.) Szerk. Benczur Sándor; kiadó-tulajd. Sámuel Adolf. Nyomt. a Szarvas és Vidéke ny. XV. évf. Ára 8 kor.

Szarvasi Hírlap. (Szarvas.) Szerk.-tulajd. Benczur Sándor. III. évf. Nyomt. Dolesch József. Ára 8 kor.

Szarvasi Lapok. (Szarvas.) Szerk. Szikes Antal; Nyomt. Dantzky Sándor. XXI. évf. Ára 10 kor.

Szatmár. (Szatmár.) Szerk. Bottyán Pál; kiadó-tulajd. Kalik és Szerémy nyomdászok. XXIX. évf. Ára 5 kor. 60 f.

Szatmár és Vidéke. (Szatmár.) Szerk. dr. Fejes István; kiadó-tulajd. Morvai János nyomdász. XXI. évf. Ára 6 kor.

Szatmármegyei Közlöny. (Nagy-Károly.) Szerk. Baudisz Jenő; tulajdonos Roth Károly nyomdász. XXIX. évf. Ára 8 kor.

Szatmár-Németi. (Szatmár.) Szerk. Mátray Lajos; kiadó-tulajd. Weinberger testvérek. VIII. évf. Ára 4 kor.

Székelyföldi Hírnök. (Székelykeresztúr.) Szerk. és kiadó-tulajd. Szabó Kálmán nyomdász. I. évf. Egyes szám 20 fill.

Székelykeresztúr. (Székelykeresztúr.) Szerk. és kiadó tulajd. Szabó Kálmán nyomdász. I. évf. Ára 6 kor.

Székely-Udvarhely. (Sz.-Udvarhely.) Szerk. és kiadó-tul. Betegh Pál nyomdász. X. évf. Ára 8 kor.

Szenicz és Vidéke. (Szenicz.) Szerk. Várhely Izsó. II. évf. Nyomt. Kapsz Géza és Kramár Vilmos Nyitrán. Ára 8 kor. (Megszűnt.)

Szentes és Vidéke. (Szentes) Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Mátéffy Ferencz, társ-szerk. Bánfalvi Lajos; Nyomt. a Szentes és Vidéke ny. XXV. évf. Hetenként 2-szer. Ára 10 kor.

Szent-Gotthárd. (Szent-Gotthárd.) Szerk. Matheisz; kiadó-tul. Wellisch Béla nyomdász. IX. évf. Ára 8 kor.

Szepesi Hírnök. (Lőcse.) Szerk. Hensch Aladár; kiadó-tulajd. dr. Nagy Árpád. Nyomt. Reiss Jos. Th. XLII. évf. Ára 8 kor. (Magyar és német szöveggel.)

Szepesi Lapok. (Igló.) Szerk. és kiadó-tulajd. Prohászka Lajos. Nyomt. a »Táttra« ny. XX. évf. Ára 8 kor.

Szilágy. (Zilah.) Fel. szerk. dr. Both István és ifj. Kapus Sándor; kiadó Seres Samu nyomdász. XXII. évf. Ára 8 kor.

Szilágy-Somlyó. (Szilágy-Somlyó.) Szerk. és kiadó-tulajd. Bölöni Sándor nyomdász. XXII. évf. Ára 8 kor.

Szinérváralja. (Szimérváralja.) Főszerk. Hosvay Gusztáv; szerk.-tulajd. Haba Tihamér és Katona Sándor dr. I. évf. Nyomt. Morvay es Undy Nagybányán. Ára 6 kor.

Szoboszló és Vidéke. (Hajdu-Szoboszló.) Szerk. és kiadó-tulajd. Fehér Gábor. Nyomt. Plón Gy. XIV. évf. Ára 8 kor.

Szolnok-Doboka. (Deés.) Szerk. dr. Horváth Emil; kiadó Veress Dezső. Nyomt. Demeter és Kiss XXIX. évf. Ára 12 kor.

Tapolczai Lapok. (Tapolcza.) Szerk. Kollányi Ödön; kiadó-tulajd. Löwy B. II. évf. Ára 10 kor.

Tata és Tóváros. (Tata.) Szerk. Fogassy Kázmér és Szomori S. Ferencz; laptulajd. Nobel Adolf nyomdász. VIII. évf. Ára 8 kor.

Técső és Vidéke. (Técső.) Szerk. Katz Izsó II. évf. Nyomt. Vidor és Rosenthal M.-Szigeten. Hav. 2-szer. Ára. 4 kor.

Temes-Vingai Híradó. (Vinga.) Szerk.-kiadó Molnár János. I. évf. Nyomt. Gyulai István Aradon. Ára 8 kor. 80 fill. (Magyar és bolgár szöveg).

Tengerpart. (Fiume.) Főszerk. Szemerjai Kovács Zoltán; fel. szerk. Murai Jenő I. évf. Napilap. Nyomt. Unio ny. kiadó. Ára 24 kor.

Tiszafüred. (Tiszafüred.) Szerk. Timon Tihamér György. II. évf. Nyomt. Goldstein L. Ára 8 kor. (Meggzúnt.)

Tiszavidék. (Szolnok.) Szerk. Merényi György. VI. évf. Nyomt. a kiadó-tulajd. Wachs Pál.

Tokaj és Vidéke. (Tokaj.) Szerk. Engel Jakab és Szécsén Vilmos. I. évf. Nyomt. Gestetner Adolf. Ára 8 kor.

Tokaj-Hegyalja. (Szerencs.) Szerk. és kiadó-tulajd. Simon József nyomdász. XII. évf. Ára 8 kor.

Tolnamegyei Közlöny. (Szegzárd.) Szerk. és kiadó-tulajdonos Boda Vilmos. Nyomt. Molnár Mór. XXXII. évf. Ára 12 kor.

Túrkeve. (Túrkeve.) Szerk. és laptul. Bentsik Emma. Nyomt. Fölföldy Györgyné. XIV. évf. Ára 8 kor.

Udvarhelyi Híradó. (Székely-Udvarhely.) Szerk. és kiadó-tulajd. Becsek Aladár; nyomt. Becsek D. fia. VII. évf. Ára 8 kor.

Ugocsa. (Nagy-Szöllős.) Szerk. D. J.; lapkiadó-tulajdonos Doktor István nyomdász. XX. évf. Ára 8 kor.

Ujpesti Közlöny. (Ujpest.) Szerk. és kiadó-tulajd. Mártonffy Imre. Nyomt. ifj. Kellner Ernő. XII. évf. Ára 8 kor.

Ujvidéki Hírlap. (Ujvidék.) Szerk. dr. Nemes Sándor. XIII. évf. Nyomt. Hirschenhauser Benő. Ára 12 kor.

Ung. (Ungvár.) Szerk. Bánóczy Béla; kiadó-tulajd. Székely és Illés nyomdászok. XIII. évf. Ára 8 kor.

Ungvári Közlöny. (Ungvár.) Szerk. Schürger Ferencz; kiadó-tulajd. Lévai Mór nyomdász. XXVI. évf. Ára 8 kor.

Váci Hírlap. Szerk. Kulcsár Ernő; kiadja Kovách Ernő. Nyomt. Mayer Sándor. XVIII. évf. Ára 12 kor.

Vágvölgyi Lap. (Trencsén.) Szerk.-kiadó Skarnitzl X. Fer. nyomdász. XXXI. évf. Ára 8 kor. (Magyar és német szöveggel.)

Vármegye. (Alsó-Kubin.) Szerk. dr. Horváth József. II. évf. Nyomt. Trnkóczy József. Ára 12 kor.

A Város. (Debreczen.) Főszerk. Vecsey Imre; szerk. Koncz Ákos kiadó-tulajd. I. évf. Nyomt. a városi ny.

Vasmegyei Napló. (Szombathely.) Főszerk. dr. Czifrák János; fel. szerk. dr. Dömötör Géza, Breitfeld Dezső társ-szerk. I. évf. Het. 3-szor. Nyomt. Seiler Henrik utódai. Ára 12 kor.

Veszprémi Napló. (Veszprém.) Szerkesztő Husz Gyula, kiadó-tulajd. a Vörösmarty ny. Devecseren. I. évf. Ára 10 kor.

Visó és Vidéke. (Felső-Visó.) Szerk. Cseh Nándor; kiadó-tulajd. a felső-visói társaság. Nyomt. Schiffmann H. IX. évf. Havonként 2-szer. Ára 8 kor.

Visói Hírlap. (Felső-Visó.) Szerk. és kiadó-tulajd. Aczél Ödön. Nyomt. Schiffmann H. Máramaros-Szigeten. V. évf. Ára 8 kor.

Zalai Közlöny. (Nagy-Kanizsa.) Szerk. dr. Villányi Henrik; kiadó ifj. Wajdits József nyomdász. XLIII. évfolyam. Ára 10 korona.

Zalamegye. (Zala-Egerszeg.) Szerk. dr. Csák Károly; szerk. és kiadó-tulajd. Udvardy Ignác. Nyomt. Unger Antal. XXIII. évf. Ára 8 kor.

Zaránd. (Brád.) Szerk. Brády Albert. III. évf. Nyomt. Róth Ferencz.

Zempléni Hírlap. (Sátoralja-Ujhely.) Szerk. Pataky Miklós. Nyomt. a Pannonia. XII. évf. Ára 10 korona.

Zentai Híradó. (Zenta.) Szerk. és kiadó-tulajd. Kabos Ármin nyomdász. IX. évf. Ára 10 kor.

Zentai Közlöny. (Zenta.) Szerk. és kiadó-tulajd. Fekete Sándor nyomdász. XVI. évf. Ára helyben 6 kor., vid. 8 korona.

Zólyom és Vidéke. (Zólyom.) Szerk. és tulajd. Friedmann Mór. Nyomt. Zólyom és Vidéke könyvny. VII. évf. Ára 8 kor.

Zólyomvármegyei Hirlap. (Zólyom.) Szerk. és kiadó-tulajdonos Nádasy Gyula nyomdász. XVIII. évf. Ára 8 kor.

Zsombolya. (Zsombolya.) Szerk. és kiadó Porse Vilmos. Nyomt. Wunder Rezső kiadó. IV. évf. Ára 6 kor.

Összesen 244.

IX. MEGYEI ÉS HIRDETÉSI LAPOK.

BUDAPESTEN.

Országos Hirdetési Közlöny. Szerk. és tulajd. Gerő József. X. évf. Nyomt. Európa. Hav. 2-szer. Ára 10 kor. (Megszűnt.)

Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun Vármegye Hivatalos Lapja. Szerk. Fazekas Ágost és Szabó Géza. II. évf. Nyomt. Monorker. kny. Ára 12 kor.

Székesfővárosi Tudósító. Szerk. dr. Radó Károly. II. évf. Nyomt. Löblövitcz Zsigmond. Ára 20 kor.

A Vármegye. Szerk. dr. Horváth József. I. évf. Nyomt. Károlyi György. Ára 12 kor.

VIDÉKEN.

Abauj-Tornavármegye Hivatalos Lapja. (Kassa.) Szerk. Abauj-Tornavármegye alispáni hivatala. IV. évf. Ára 6 kor.

Alsó Fehér Vármegye Hivatalos Lapja. (Nagy-Enyed.) Szerk. Czirner Ákos. II. évf. Nyomt. a részv. ny. Ára 10 kor.

Aradvármegye Hivatalos Lapja. (Arad.) Szerk. Hanthó Jenő. II. évf. Nyomt. Réthy Lipót és fia. Ára 6 kor.

Árvamegye Hivatalos Lapja. (Alsó-Kubin.) Szerk. Chityil Guidó II. évf. Nyomt. Trnkóczy József. Ára 12 kor.

Bács-Bodrog Vármegye Hivatalos Lapja. (Zombor.) Szerk. Szalay Frigyes. II. évf. Nyomt. Bittermann Nándor és fia. Ára 24 kor.

Baranya Vármegye Hivatalos Lapja. (Pécs.) Szerk. és kiadja Várady Ferencz. Nyomt. Taizs József. VII. évf.

Barsvármegye Hivatalos Lapja. (Aranyosmaróth.) Szerk. Bodó János. II. évf. Nyomt. Dóczi ny. Ára 10 kor.

Békésmegye Hivatalos Lapja. (Gyula.) kiadja a vármegye alispánja. VII. évf. Nyomt. Dobany János. Ára 8 kor.

Beregvármegye Hivatalos Lapja. (Beregszász.) Szerk. Nagy Ernő. II. évf. Nyomt. Haladás. Ára 4 kor.

Besztercze - Naszód Vármegye Hivatalos Lapja. (Besztercze.) Szerk. Takáts Károly. II. évf. Nyomt. Botschár Tivadar. Ára 18 kor.

Biharvármegye Hivatalos Lapja. (Nagyvárad.) Szerk. Baranyi András. II. évf. Nyomt. Laszky Ármin. Ára 7 kor.

Borsodvármegye Hivatalos Lapja. (Miskolcz.) Szerk. dr. Kazay László. II. évf. Nyomt. Forster, Klein és Ludvig. Ára 10 kor.

Csanádvármegye Hivatalos Lapja. (Makó) Szerk. Barna Sándor. II. évf. Ára 12 kor.

Csikvármegye Hivatalos Lapja. (Csikszereza.) Szerk. és kiadja az alispáni hivatal. III. évf. Megjelen havonk. kétszer.

Esztergomvármegye Hivatalos Lapja. (Esztergom.) Szerk. és kiadó Haan Rezső. II. évf. Nyomt. Buzarovics Gusztáv. Ára 10 kor.

Fejérvármegye Hivatalos Lapja. (Székesfehérvár.) Szerk. dr. Balassa Imre. I. évf. Nyomt. Csitári K. és t. Ára 8 kor.

Gömör-Kishont t. e. Vármegye Hivatalos Értesítője. (Rimaszombat.) Szerk. és kiadja a vármegyei alispáni hivatal. Szerk. Komáromy István aljegyző. Nyomt. Rábely Miklós. XV. évf. Hivatalos hetilap. Ára 8 kor.

Győr szab. kir. város hivatalos Értesítője. (Győr.) XIV. évf.

Győrvármegye Hivatalos Értesítője. (Győr.) Nyomt. Gross testvérek. V. évf. Havonként 2-szer.

Hajdúvármegye. (Debreczen.) Szerkesztő dr. Czeglédy Mihály. I. évf. Nyomt. a városi kny. Ára 20 kor.

Háromszékmegye Hivatalos Lapja. (Kézdi-Vásárhely.) Szerk. dr. Demeter Gyula; kiadja Háromszékvármegye alispáni hivatala. XXI. évf. Nyomt. ifj. Jancsó Mózes. Havonként 2-szer. Ára 8 kor.

Hevesvármegye Hivatalos Lapja. (Eger.) Szerk. Puchlin Lajos. XXX. évf. Nyomt. az egeri ny. r. t.

Hivatalos Közlönye Torda-Aranyos vármegye törvényhatóságának. (Torda.) Nyomt. Füssy és Sztupjár. V. évf.

Hivatalos Lap. (Segesvár.) Szerk. Lendvay Sándor; kiadó-tulajd. Nagy-Küküllő vármegye. XIII. évf. Nyomt. Michailovits J.

Hontvármegye Hivatalos Közlönye. (Ipolytúr.) Szerk. a vármegye jegyzői kara. XII. évf. Havonként 3-szor. Nyomt. Neumann Jakab. Ára 6 kor.

Járási Hivatalos Lap. (Nagyvárad.) Szerk. Nagy Márton. II. évf. Nyomt. Láng József.

Kolozsvármegye Hivatalos Közlönye. (Kolozsvár.) Szerk. Hory Béla, dr. Lásposi Hegedüs Árpád és dr. Pavlik Sándor. Nyomt. Gámán János örököse. XXVII. évf. Ára 8 kor.

Komáromvármegye Hivatalos Lapja. (Komárom.) Szerk. Witausek Károly. II. évf. Nyomt. Freisinger Mór.

Liptóvármegye Hivatalos Közlönye. (Liptó-Szent-Miklós.) III. évf. Nyomt. Steier Izidor. Ára 4 kor.

Mosonvármegye Hivatalos Lapja. (Magyar-Ovár.) Szerk. Skultéti Miklós. II. évf. Nyomt. Czéh Sándor.

Nagyküküllőmegye Hivatalos Közlönye. (Segesvár.) XIII. évf. Nyomt. Michailovits József.

Nógrádvármegye Hivatalos Lapja. (B.-Gyarmat.) Kiadja a vármegyei jegyzői hivatal. Nyomt. a balassagyarmati könyvnyomda r. t. LXI. évf. Hetenként. Ára 8 kor.

Nyitravármegye Hivatalos Lapja. (Nyitra.) Szerk. dr. Szathmáry István. II. évf. Nyomt. Neugebauer Nándor. Ára 8 kor.

Palánkai Járási Közlöny. (Német-Palánka.) Szerk. Krenedits Ödön. II. évf. Nyomt. Kristófek és Blázek. Ára 6 kor.

Pozsony Vármegye Hivatalos Lapja. (Pozsony.) Szerkeszti és kiadja Klempa Bertalan alispán. Nyomt. Wigand F. K. XIII. évf. Havonként 2—3-szor. Ára 4 kor.

Sárosvármegye Hivatalos Lapja. (Eperjes.) Szerk. és kiadja Sársvármegye alispáni hivatala. Nyomt. Kósch Árpád. IX. évf. Hetenként. Ára 4 kor.

Somogyvármegye Hivatalos Lapja. (Kaposvár.) Szerk. és laptulajd. Roboz István. XXIII. évf. Kiadó Hegelmann Károly nyomdász.

Sopronvármegye Hivatalos Lapja. (Sopron.) Szerk. Zalka Pál; kiadja Sopronvármegye törvényhatósága. Nyomt. Röttig Gusztáv. IV. évf. Ára 2 kor.

Szabolcsvármegye Hivatalos Lapja. (Nyiregyháza.) II. évf. Nyomt. Jóba Elek.

Szatmárvármegye Hivatalos Lapja. (Nagy-Károly.) Szerk. Kerekes Zsigmond. II. évf. Nyomt. Róth Károly. Ára 10 kor.

Szebenvármegye Hivatalos Lapja. (Nagy-Szeben.) Szerk. Schieb Viktor. II. évf. Nyomt. Reisszenberger A. Ára 10 korona.

Szepesvármegye Hivatalos Lapja. (Lőcse.) Szerk. Madarassy Mór. II. évf. Nyomt. Szepesvárm. közig. ny. Ára 8 kor.

Szilágyvármegye Hivatalos Lapja. (Zilah.) Szerk. dr. Somogyi Kálmán. II. évf. Nyomt. Seres Samu.

Tolnavármegye Hivatalos Lapja. (Szekszárd.) Szerk. Székely Ferenc; kiadó Molnár Mór nyomdász. II. évf. Ára 12 kor.

Torontálvármegye Hivatalos Lapja. (Nagy-Becskerek.) Szerk. Bielik Antal. XX. évf. Nyomt. Pleitz Fer. Pál.

Trencsén Vármegye Hivatalos Közlönye. (Trencsén.) Szerk. Baross Jusztin alispán; kiadja Skarmitzl X. Ferenc nyomdász. Hav. 2-szer. XIX. évf. Ára 4 kor.

Udvarhelyvármegye Hivatalos Lapja. (Székely-Udvarhely.) Szerk. Gróf Lázár Ádám; kiadja Betegh Pál nyomdász. II. évf. Ára 6 kor.

Ungvármegye Hivatalos Lapja. (Ungvár.) Szerk. Bánóczy Béla. II. évf. Ára 12 kor.

Vármegyei Hivatalos Lap. (Sátoralja-Ujhely.) Kiadja Zemplén vármegye. III. évfolyam. Nyomt. a »Zemplén« ny. Ára 8 kor.

Vármegyei Közlöny. (Torda.) Kiadja Torda-Aranyosmegye alispánja. II. évf. Nyomt. Füssy és Sztupjár. Ára a fölappal 16 kor.

Veszprémvármegyei Hivatalos Lap. (Veszprém.) Szerk. dr. Horváth Lajos. VI. évf. Nyomt. Dunántúli könyvnyomda.

Zalavármegye Hivatalos Lapja. (Zalaegerszeg.) Szerk. Bódy Zoltán és Kauffmann Máttyás. II. évf. Nyomt. Tahy Rozália. Ára 4 kor.

Zólyomvármegye Hivatalos Lapja. (Besztercebánya.) Szerk. és kiadja Zólyomvármegye alispáni hivatala. V. évf. Nyom. Machold F. Ára 4 kor.

Összesen 57.

X. VEGYES MELLÉKLAPOK.

BUDAPESTEN.

Állandó Havi Értesítő. II. évfolyam. A »Gyógyszerési Értesítő« melléklete.

Allategészségi Szemle. A »Mészárosok és hentések heti melléklete. I. évf.

Allatkereskedelmi Ujság. I. A »Mészárosok és Hentések« heti melléklapja.

Artista Lap. I. évf. »Das Artistenblatt« melléklapja. I. évf. Nyomt. Gelléri és Székely.

Budapesti Képes Lapok. Fürdőügyi Értesítő heti melléklete. I. évf.

A Budapesti Közlöny Hivatalos Értesítője. XXXII. évf. Hetenként hat-szor.

A »Budapest« Regénycsarnoka. Heti melléklet. XXII. évf.

Curiai Határozatok. A »Jogtudományi Közlöny« melléklapja.

Gazdasági Ismétlő Iskola. A »Néptanítók Lapja« melléklapja.

Gyermekorvos. A »Budapesti Orvosi Ujság« melléklapja II. évf.

Hiteles Sorsolási Értesítő. »A Magyar Pénzügy« melléklete. Nyomt. Neuwald Illés Hav. 2-szer.

Honvédorvos. A »Gyógyászat« havi melléklete.

Jogesetek. XX. évf. Melléklet a »Jog«-hoz és az »Ügyvédek Lapja«-hoz.

Katholikus Tanügy. A »Magyar Állam« melléklapja. Szerk. dr. Zelliger Vilmos. X. évf. Ára 4 kor.

Képes Olvasótár. »Tolnai Világlap«-ja melléklapja. III. évf. Nyomt. »Európa«.

Közegészségügy és Törvényszéki Orvostan. Szerk. Fodor József, tanár. Az »Orvosi Hetilap« mellékletei.

Luther-társaság Egyházirodalmi Értesítője. Az »Evangélikus Családi Lap« havi melléklete. IV. évf.

A »Magyar Állam« Sorsolási Tudósítója. Havonként.

Magyar Család. A »Magyarság« szépirodalmi melléklete.

Magyar Gazda. A »Politikai Ujdonságok« havi melléklete.

Magyar Gazda. Szerk. Bálint Gazda. »Magyar Néplap« szakmelléklete. II. évf. Nyomt. és kiadja a Pazmaneum. Ára 4 kor.

Magyar Könyvészet. A »Corvina« havi melléklete. Szerk. Rényi Károly.

Magyar Lloyd. A »Magyar Kereskedők Lapja« heti melléklete XXIV. évf.

Nyilvántartás. A »Rendőri Lapok« melléklapja. IX. évf. (Magyar és német szöveggel.)

A »Pénzügyi Közlöny« melléklapja.

Posta- és Távirtdai Közlemények. Melléklet a M. kir. Posta- és Távirtdai Rendeletek Tárához.

Regénytár. A »Vasárnapi Ujság« heti melléklete. X. évf.

Rendőri Közlöny. A »Belügyi Közlöny« melléklapja. XXXIII. évf.

Sorsolási Tudósító. A »Pénzügyi Ujság« melléklete. IX. évf.

Szemészet. Az »Orvosi Hetilap« mellett. Szerk. Schulek Vilmos tanár iskolája. Évi 4 szám.

Szépirodalmi Kert. Szerk. Cziklay Lajos. Heti melléklet a »Magyar Állam«-hoz. XVIII. évf.

Szövetkezés. A »Hazánk« félhavi melléklete. XV. évf.

Uj Budapest. A »Budapest« képes heti melléklete (Élcslap.) XXVI. évf. Ára a főlap nélkül 6 kor.

Vasárnap. A »Hazánk« heti melléklapja.

Világkrónika. A »Vasárnapi Ujság« s »Politikai Ujdonságok« s a »Képes Néplap« melléklapja. XXVIII. évf.

VIDÉKEN.

Borsodvármegye Hivatalos Értesítője. (Miskolcz.) A »Borsod« melléklete.

Haladás. (Nagyvárad.) a Népnevelési Közlöny melléklapja.

Hübele Balázs. (Arad.) Az »Aradi Híradó« élcslap melléklete.

Hüvelyk Matyi. (Szeged.) A »Szegedi Napló« melléklete XI. évf.

Komáromi Hírek. (Komárom.) Szerkesztő ij. Germány Gyula. A »Függetlenség« melléklete.

Politikai Ellenőr. (Kecskemét.) A »Politikai Ellenőr« társlapja. II. évf.

Temesvármegye Hivatalos Lapja. (Temesvár.) »Délmagyarországi Köz-

löny« melléklete. Hetenként 2-szer. XIV. évfolyam.

Uj Lap. (Székesfejervár.) Kiadja Kiritsits Bódog. III. évf.

Uj Lap. (Kolozsvár.) Szerk. Benkő Sándor. III. Nyomt. Gámán János örökösei. Kolozsvári. . . . melléklete. (Meggzúnt.)
Összesen 44.

ÖSSZEGEZÉS.

Hirlapirodalmunk *számarányát* 1903. és 1904. évben a következő kimutatásban tüntethetjük föl:

	1904.	1903.	Letts:
I. Politikai napilapok	87	102	— 15
II. Politikai hetilapok	92	90	+ 2
III. Vegyes tartalmu képes lapok	12	13	— 1
IV. Egyházi és iskolai lapok	58	54	+ 4
V. Szépirodalmi és vegyes tartalmu lapok	27	24	+ 3
VI. Humorisztikus lapok	23	22	+ 1
VII. Szaklapok	299	284	+ 15
VIII. Vidéki lapok nem politikai tartalommal	244	234	+ 10
IX. Hirdetési lapok	57	54	+ 3
X. Vegyes melléklapok	44	40	+ 4
Összesen:	943	917	+ 26

II.

A hazai nem-magyar nyelvű hírlapirodalom.

KERESZTY ISTVÁNTÓL.

I. TÖBBNYELVŰ LAPOK.*

Szaklapok és vegyes tartalmúak.

BUDAPESTEN.

Általános Műszaki Értesítő. Allgemeiner Technischer Anzeiger für Ungarn. És melléklete: **Acél és Vas.** Stahl und Eisen. [Magyar és német.] VII. évf.

Általános Szeszipari Közlöny. [M. és német.] VII. évf.

Artistalap. Az »Artistenblatt« melléklapja. I. évf.

Biztosítási és Közgazdasági Lapok. (Melléklapja német: Assecuranz- und Volkswirtschaftliche Blätter.) X. évf. (Megszünt.)

Bőripar. Ungarische Gerber-Zeitung. [M. és német.] XI. évf.

Budai Hírlap. Ofner Journal. [M. és n.] III. évf.

A Budapesti Áru- és Értéktőzsde Hivatalos Árjegyző Lapja. Amtliches Coursblatt der Budapester Waaren- und Effecten-Börse. [M. és n.] XXI. évf.

Budapesti Lakáshirdető. Budapesti Wohnungsanzeiger. [M. és n.] XVII. évf.

Commercielle Rundschau. Kereskedelmi Szemle. [Német főlap, magyar mellékappal.] VII. évf.

Dohányárusok Közlönye. Organ der Tabak-Gross- und Kleinverschleisser Ungarns. [M. és n.] XII. évf.

Értesítő. A. m. kir. tengerészeti hatóság hiv. lapja. — Avvisatore. (Fiume.)

(A »La Bilancia« melléklapja.) [M. és olasz.] ? évf.

Glücksbote. Szerencse-Híradó. (Sorsolási tudósító). [M. és német.] ? évf.

Jelentés Magyarországon Előfordult Zivatárokról. Rapport sur les orages en Hongrie [M. és francia.] II. évf.

Kivándorlási Értesítő. [M., n., horvát és tót.] (Budapest és Fiume) II. évf.

Könyvkötők Lapja. [M. és n.] V. évf.

Magyar Borkereskedelem. Ungarischer Weinhandel. [M. és n.] IV. évf.

Magyar Bőripar. Ungarische Lederindustrie [M. és n.] XI. évf.

Magyar Cukoripar. Die Ungarische Zuckerindustrie, és melléklete: A Cukorrépa-Termelő. Der Zuckerrüben-Producent. [M. és n.] XIII. évf.

Magyar Fogtechnikusok Közlönye. [M. és n.] II. évf.

Magyar Kertésztőzsde. Ungarische Gärtnerbörse. [M. és n.] I. évf.

M. Kir. Postai és Távirida-Rendeletek Tára. Sbornik kr. ug. Postanskih; és: Brzovajnih Naredabah. [M. és horvát.] Kiadja a m. kir. kereskedelemügyi miniszter. XIX. évf.

Magyar Malom-Közlöny. Ungarische Mühlen-Nachrichten. [M. és német.] VI. évf.

Magyar Sörfőzők és Komlótermelők Lapja. Ungarische Brauer- und Hopfen-Zeitung. [M. és n.] III. évf.

Magyar Sütők Lapja. [M. és n.] II. évf.

Magyar Üveg- és Agyagujság.

* A magyar (illetőleg német, olasz, román) nyelvűek közé is fel vannak véve, az összes létszámot tehát ez a rovat nem gyarapítja.

Ungarische Glasindustrie und Keramik. [M. és n.] IV. évf.

Magyar Zenészek Lapja. [M. és n.] I. évf.

Mercur, hiteles sorsolási tudósító. Authent. Verlosungs-Anzeiger. [M. és n.] XXXIV. évf.

Művezetők Lapja. Werkmeister-Zeitung. [M. és n.] VII. évf.

Nemzetközi Nyilvántartás. La Sûreté Internationale. Internationale Evidenz. [M., német és francia.] A Rendőri Lapok melléklapja. VIII. évf.

Népszava. Volksstimme [M. és ném.] XXXII. évf.

Országos-Vásári Értesítő. Jahremarkt-Anzeiger. [M. és n.] I. évf.

Rendeleti Közlöny (a m. kir. honvédség számára). Szabályrendeletek. — Viestnik Naredabah. Za kr. ug. domobranstvo. Normativne naredbe. [M. és horvát.] XXIX. évfolyam.

Rendeleti Közlöny (a m. kir. honvédség számára). Személyes ügyek. Viestnik Naredabah. Zakr. ug. domobranstvo. Osobni poslovi. [M. és horvát.] XXIX. évf.

Rendőri Lapok (Magyar Csendőr). [M. és n.] XI. évf.

Sorsolási Ellenőr. [M. és n.] VI. évf.

Sorsolási Közlöny. [M. és n.] XVIII. évf.

Sütők Szaklapja. [M. és n.] IV. évf.

Tözsdei Értesítő. [M. és n.] I. évf.

Typographia. Gutenberg. [M. és n.] XXXVI. évfolyam.

Ungarische Wochenschrift. Független Magyar Hetilap. (Magyar és német.) X. évf.

Unio. A Bpest-Székesfőv. Sütők... Ipartestülete hivatalos szakközlönye. [M. és n.] IX. évf.

Vásárcsarnoki Híradó. És melléklet: *Tojás és Vaj.* [M. és n.] III. évf.

Vasárnap. Főszerk. O'Donnell Henriké grófné; fel. sz. »Szinmai« Szudy Gyula. [M., ném. franc.] I. évf. (Meggzúnt.)

Vas- és Fém munkások Szaklapja. Fachblatt der Eisen- und Metallarbeiter. [M. és n.] VIII. évf.

Vegyi Ipar. [M. és n.] III. évf.

Zenelap. [N. melléklettel.] XVIII. évf.

Zenélő Magyarországnak. La Hongrie Musicale. (Zeneművek, részben francia és német feliratokkal.) XI. évf.

Összesen 46.

VIDÉKEN.

Aesculap. (Sopron.) [Magyar és német.] II. évf.

Bácskai Ujság. Bácskaer Zeitung. (Apatin.) [M. és n.] IX. évf.

Buziásér Anzeiger. Buziási Híradó. [M. és n.] IV. évf.

Calimanesoi Caciulata. Kurliste. (N.-Szeben.) [Román és német.] I. évf.

Karpathen-Post. (Késmárk.) [M. és n.] XXIV. évf.

Módos. (Módos.) [M. és n.] V. évf.

Muraköz. Medjimurje. [M. és horvát.] XXI. évf.

Nagyszombati Hetilap. Tyrnauer Wochenblatt. [M. és n.] XXXVI. évf.

Neutraer Zeitung. Nyitrai Hirlap. (l. a németek közt.) XV. évf.

Nyitrai Lapok. Neutra-Trenchiner Zeitung. (Nyitra.) [M. és n.] XXXV. évf.

Palánkai Járasi Közlöny. (Német-Palánka.) [M. és n.] II. évf.

Pályázat. (Székesfehérvár.) [M. és n.] XIII. évf.

Soproni Kereskedők Lapja. (Sopron.) [M. és n.] II. évf.

Szent-Gotthárd. St.-Gotthard. [M. és n.] VIII. évf.

Szepesi Hírnök. Zipser Bote. (Lőcse.) [M. és n.] XLII. évf.

Telecska. (Kula.) [M. és n.] XXII. évf.

Temes-Vingai Híradó. (Mádzarski Balgarin.) (Vinga.) I. évf. (M. és bolgár.)

Vágvölgyi Lap. (Trencsén.) [M. és n.] XXXI. évf. Összesen 17.

KÜLFÖLDÖN.

Der Hutarbeiter. (Bécs.) [Magy. és német.]

Magyar Hirmondó. (Ohio, Cleveland.) [M. és angol.] V. évf.

Összesen 2.

II. NÉMET LAPOK.

a) *Politikai tartalmúak.*

BUDAPESTEN.

Allgemeine Jüdische Zeitung. (Héber betűkkel.) Szerk. tul. Grossberg Lipót. Ny. Fried és Krakauer. XVII. évf. Heti 5 szám. Ára 20 kor.

Budapester Tagblatt. Fel. szerk. Bolgár Ferencz; kiadja »Európa« r. t. Ny. »Európa.« XXI. évf. Napilap. Ára 28 kor.

Extrablatt. A *Neues Budapester Abendblatt* lenyomata. VI. évf.

Das Freie Wort. (A »Szabad Szó« melléklete.) Főszerk. Mezőfi Vilmos. Kiadja a Magyarországi Ujjászervezett Szociáldemokrata Párt. Ny. Nagel István. VI. évf. Félhavi. Ára 4 K.

Montagblatt. Fel. szerk. tul. Viola Miksa. Ny. Kállai Ármin. XVI. évf. Hetilap. Ára 12 kor.

Neues Budapester Abendblatt. Szerk. Singer Arthur, kiadó ő és Barna Tódor. Ny. »Globus«. V. évf. Napilap. Száma 2 fillér.

Neues Kleines Journal. Szerk. Vida Bódog, Tul. ny. »Európa« r. t. VIII. évf. Ára naponta 2 fill.

Neues Pester Journal. Fel. szerk. Bródy Lajos; kiadó-tul. Bródy Zsigmond. Ny. »Hungaria« ny. XXXIII. évf. Napilap. Ára 28 kor.

Neues Politisches Volksblatt. Fel. szerk. dr. Fleischmann Sándor; kiadó tul. Mérey Miksa. Ny. »Kosmos.« XXVIII. évf. Napilap. Ára 20 kor., a »Witzrakete« melléklettel együtt 22 kor 40 fill.

Pester Correspondenz. Szerk. Kiadó Lichtenstein F. Lajos. Kövön ny. Pressler Mihály. XLI. évf. Napilap. Ára 600 kor.

Pester Lloyd. Fel. szerk. dr. Falk Miksa; kiadó, ny. a »Pesti Lloyd-Társulat« L. évf. Napilap, estilappal. Ára 44 K.

Politisches Volksblatt. Fel. szerk. Sipos J.; kiadó tul. a »Hungaria« vállalat. Ny. »Hungaria« XXX. évf. Napilap. Ára 20 kor.

Volksstimme. Szerk. Karczagi J. Tulajd. »Magyarország szociáldemokrata pártja.« Ny. Fried és Krakauer. XXXII. évf. Heti. Ára 4 K 80 f.

Összesen 13.

VIDÉKEN.

Deutsches Tagblatt für Ungarn. (Temesvár.) Főszerk. Orendi-Hommenau Viktor; fel. sz. Feisthammel Kálmán. Kiadó: »Gutenberg«-társ. Jokl Jakab és Társa. Ny. »Gutenberg« ny. IV. évf. Napilap. Ára 18 kor.

Donau-Temes-Bote vorm. Banater Post. (Pancsova.) Szerk. tul., ny. Wittig-schlager K. XXXV. évf. Hetenként két szám. Ára 16 kor.

Der Freimütige. (Südungarisches Volksblatt.) (Temesvár.) Fel. szerk. Dold István tul. Kraushaar és Emmer. Ny.

»Délmagyarorsz. ny.« XIX. évf. Hetilap. Ára 9 kor.

Fünfkirchner Zeitung. (Pécs.) Főszerk. Lenkei Lajos, fel. sz. Verbói Ármin, tul. Guttmann J. özv. Ny. »Pécsi irodalmi és kny. r. t.« XXXV. évf. Hetenként 2 szám. Ára 16 kor.

Gleichheit. (Bécsújhely.) Szerk. Ausofsky Alajos. Kiadótul. az alsó-ausztriai IX. választókerület szociáldemokrata pártja. Ny. [Lajta-Szt-Miklós] Stiborsky Fülöp (a 20. sz. óta Bécs-Ujhelyben ny.) X. évf. Hetilap. Száma 10 fill.

Hermannstädter Zeitung vereinigt mit dem Siebenbürger Boten. (Nagy-Szeben.) Fel. szerk. Roth Frigyes; kiadó ny. Reissenberger Adolf. CXX. évf. Napilap. Ára 20 kor.

Kronstädter Zeitung. (Blássó.) Fel. szerk. Wächter Guidó; kiadó-tul. Gött János fia. Ny. Gött J. fia. LVIII. évf. Napilap. Ára 19 kor. 20 fill.

Der Landbote. (Temesvár.) Szerk. tul. Kraushaar Károly; tul. Kraushaar és Emmer. Ny. Csanádegyházmegyei ny. XXXIII. évf. Hetilap. Ára 4 kor.

Neue Temesvárer Zeitung. (Temesvár.) Fel. szerk. Dévay Ferencz; tul. kiadó Steger E. utódai. XXXVII. évf. Napilap. Ára 32 kor.

Neue Werschetzer Zeitung. Fel. szerk. Veronits József; kiadó-tul. ny. Wettel és Veronits czég. XXIII. évf. Hetenként 2 szám. Ára 10 kor.

Neue Zeitung. (Sopron.) Szerk. dr. Arnold Károly és Breyer Mór. Ny. Röttig Gusztáv. VII. évf. Ára 14 kor.

Oedenburger Zeitung. (Sopron.) Fel. szerk. Marbach Ernő; kiadó ny. Romwaller Alfréd. XXXVII. évf. Napilap. Ára 20 kor.

Pressburger Presse. (Pozsony.) Szerk. tul. Engyeli Jenő. Ny. Alkalay Adolf és fia. VI. évfolyam. Hetilap. Ára 8 kor.

Pressburger Tagblatt. (Pozsony.) Szerk. Gaibl Sándor; kiadó ny. Kath. irodalmi r. t. VIII. évf. Napilap. Ára 16 kor.

Pressburger Zeitung. (Pozsony.) Fel. szerk. Löví Rudolf; kiadó tul. ny. Angermayer Károly. CXLI. évf. Napilap esti lappal. Ára 24 kor.

Radikal (előbb: Oedenburger Rundschau.) (Sopron.) Szerk. Jenker Oszkár, tul. Zsombor Géza. X. évf. Heti 2 szám. Ára 12 kor.

Reform (előbb: Westungarische Volks-Zeitung.) (Pozsony). Szerk. kiadó Zalkai L. Alajos. Ny. Kath. Irod. Rézsv.-Társ. IX. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Ruthenische Revue. [Wien.] Fel. szerk. Sembratowycz Román. Kiadó: u. ó, Jaworskyj B. lovag és dr. Kos András. Ny. (Sopron) Röttig Gusztáv. II. évf. Félhavi. Ára 8 K.

Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt. (Nagy-Szeben.) Lapvezér Häner Henrik; főszerk. dr. Schuller Rudolf, fel. szerk. Teutsch Gyula; kiadó ny. Drotleff József. XXXI. évf. Napilap. Ára 24 kor.

Slavisches Echo. (Wien.) Szerk. tul. Podgornits Frigyes. Ny. (Pozsony). Alkalay Adolf és Fia. IV. évf. Félhavi. Ára 8 K.

Südungarischer Bote. (Lugos.) Szerk. tul. Reiner Adolf; ny. Weiss és Sziklai. VI. évfolyam. Heti 3 szám. Ára 16 kor.

Südungarische Bürger-Zeitung (előbb: **Torontaler Zeitung**). (Perjámos.) Szerk. tul. ny. Pirkmayer Alajos. VIII. évf. Két kiadás; heti egy, és heti két szám. Ára 10, illetőleg 3 kor.

Südungarische Reform. (Temesvár.) Szerk. tul. ifj. Steiner Károly. Ny. »Unio« XVI. évf. Napilap. Ára 28 kor.

Südungarn. (Lugos.) Szerk. Teichner Emil. Ny. Szidon József. XII. évf. Heti 2 szám. Ára 16 kor.

Temesvárer Volksblatt. (Temesvár.) Szerk. Kastriener Samu. Tul. egy konszorcium. Ny. »Minerva« utóbb a »Délmagy. ny.« III. évf. Napilap. Ára 8 kor. 40 fill.

Temesvarer Zeitung. (Temesvár.) Fel. szerk. Barát Ármin; kiadó-tul. Heim Antal. Ny. Mangold Sándor, LIII. évf. Napilap. Ára 32 kor.

Der Volksfreund. (Szombathely.) Fel. szerk. és kiadó ny. Gabriel A. XXII. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Westungarisches Volksblatt. (Sopron.) Szerk. Beitl Károly; tul. az alapítók. Ny. Török és Kremszner. XII. évf. Heti 3 szám, és külön egyheti népkiadás; ára 12 kor., a népkiadás 5 kor. 20 fillér.

Westungarischer Grenzbote. (Pozsony.) Fel. szerk. Mauthner Gusztáv; kiadó tul. Simonyi Iván. Ny. Zindl József. XXXV. évf. Napilap. Ára 28 korona 80 fill.

b) *Szaklapok és vegyestartalványok.*

BUDAPESTEN.

Der Aktionär. Szerk. Püspök K. Ny. »Pazmaneum.« II. évf. Havi 2 szám. Ára 5 kor.

Amtliche Nachrichten. Kiadó Cs. kir. szab. Kassa-Oderbergi vasut. Ny. »Pesti kny. r. t.« . . . évf.

Das Artistenblatt. (Melléklapja: *Artistalap.*) Szerk. kiadó Fürst B. Ny. Gelléri és Székely. I. évf. Félhavi. Ára 8 K.

Assecuranz- und Volkswirtschaftliche Blätter. (Biztosítási és Közgazdasági Lapok.) [Wien.] Szerk. Török Jenő Endre és Steiner Adolf. Ny. (Bpest) Gross és Grünhut. X. évf. Félhavi. Ára 20 K.

Auslegungen des k. ung. Patentamtes. Szerk. Révi Gyula. Kiadja a fölesküdt szabadalmi ügyvivők egyesülete. Ny. Neuwald Illés V. évf. Hetilap. Ingeny.

Bank- und Handels-Zeitung. Szerk. Basch Lajos. Ny. Révai és Salamon. IV. (V.) évf. Havi 2 szám. Ára 3 kor.

Der Bau-Unternehmer und Lieferant. (A »Vállalkozók Lapja« német kiadása.) Fel. szerk. Sós Salzer Izor; kiadó-tul. Salzer I., Lakatos L. és Bendik G. Ny. »Otthon kny.« XXIII. évf. Havi 3 szám. Ára 16 kor.

Budapester (Oesterreich-Ungarischer) Ankündigungsblatt. Szerkeszt. tul. Sikray S. Ny. Brózsa Ottó. XXII. évf. Félhavi. — Június óta magyar, czime: *Budapesti Hirdetési Közlöny.*

Budapester Montagszeitung. Szerk. tul. Büchler Baján Vilmos. Ny. Globus VIII. évf. Évente csak néhány szám. Ára 8 kor.

Budapester Sonn- und Montags-Zeitung. Szerk. Eichner S. Ny. Muskát M. II. évf.

Christliches Volksblatt. Szerk. Auer István; tul. Molnár János. Ny. »Stephanaeum« ny. IX. évf. Hetilap. Ára 4 kor.

Der Colonial- und Gemischtwaaren-Händler. Szerkesztő és kiadó Hoffmann Mihály. Ny. »Globus« I. évf. Félhavi. Ára 8 K.

Commercieller Anzeiger. Fel. szerk. Stein Mór tul. Stein M. és Tsa előbb »Assistenz« iroda. Ny. Schlesinger Vilmos. »VII.« (XXXVI.) évfolyam. Hetilap. Ára 24 korona.

Commercieller Beobachter. Szerk. tulajd. Zwilling Lipót. Ny. Weissenberg Ármán. XIV. (»XXXIII.«) évf. Heti lap. Ára 24 kor.

Commercielle Rundschau. (Kereskedelmi Szemle.) Szerk. kiadó Vécsei Leo. Ny. Gross és Grünhut. VIII. évf. Havi 3 szám. Ára 12 kor.

Eisenbahn-Tarif- und Verkehrs-Anzeiger. Szerk. kiadó Weiszmayr Brúnó. Ny. Radó Izor, VIII. évf. Havi 2 szám. Ára 20 kor.

Finanzielle Blätter. Fel. szerk. Pick Ignác. Ny. Zeisler M. *Megjelenik bizonytalan időközökben, ismétlődő tartalommal.* **Handels- und Gewerbeblatt; Local-Zeitung** című zuglapokkal azonos. Ára 20 kor. (!)

Finanzieller Ratgeber. Szerk. kiadó Gejger V. Ny. Pallas. II. évf. Havi 2 szám. Ára 10 kor.

Die Finanzielle Wacht. Szerk. tul. Berger Lajos. Ny. »Pallas.« I. évf. Félhavi. Ára 4 K.

General-Anzeiger. Szerk. Krausz Sándor. Ny. Löblowitz Zsigmond. »XVII.« évf. *Megjelenik bizonytalan időközökben.* Ára 16 kor. (!) **Azonos az Ung. Handels-Museum** cz. zuglappal.

Glocke. Szerk. Fuchs Hermann, kiadó Barna Mária. I. évf.

Glücksbote. (Szerencse-Híradó.) [A Sorsolási Tudósító lenyomata.] Szerk. Aradi Rezső. Ny. Neuwald Illés. ? évf. Havi 2 szám. Ára 3 kor.

Handels- und Gewerbeblatt. Szerk. »Paul Gábor.« (A **Finanzielle Blätter**-rel azonos.)

Hans-Jörgel. Szerk.-kiadó Czukelter Ferencz. Ny. Neuwald Illés. XXVII. évf. Kétheti lap. Ára 16 kor., nyilvános helyiségeknek 12 kor.

Heitere Blätter. Fel. szerk. Hátsek Adolf; társzserkesztő dr. Maigrün. Ny. »Európa« ny. XI. évf. Hetilap. Ára 8 korona.

Internationale Artisten-Revue. Fel. szerk. és kiadó-tul. Kiss Dávid. Ny. Markovits és Garai. XIV. évf. Havi 3 szám. Ára 12 kor.

Korrespondenz Hungaria. Szerk. Stern Bernát. Kövön ny. . . . V. évf. Heti 2 szám. Ára —.

Local-Zeitung. A **Finanzielle Blätter**-rel azonos.

Mauthner's Führer durch Feld und Garten. Szerk. kiadó Mauthner

Ödön magkereskedése. Ny. »Athenaeum.« VI. évf. Heti 2 szám, ingyen.

Nationalökonomische Blätter. Szerk. Fejér Gyula, tul. Friedmann L. Ny. Gross és Grünhut. XXX. évf. Hetilap. Ára 16 korona.

Oest-Ung. Journal. A **Finanzielle Blätter**-rel azonos.

Pester Medizinisch-Chirurgische Presse. Szerk. dr. Török Lajos. Ny. Orsz. Központi Községi Kny. XL. évf. Heti. Ára 12 K.

Populäre Finanz-Revue. Szerk. Haar E. Ny. »Globus« »XIV.« évf. Havi 3 szám. Ára 4 kor.

Saphir's Styx. Szerk. Rózsafy Manó. Ny. Neuwald Illés. XXXV. évf. Félhavi lap. Ára 10 kor.

Ungarische Allgemeine Verkehrs-Zeitung. Szerk. tul. Schreiber Adolf örököse Andics Jusztina. Ny. Műszaki Irod. és Nyomdai Vállalat (Feldmann Mór.) XXVI. évf. Havi 2 szám. Ára 12 kor.

Ungarische Bauzeitung. Szerk. tul. Sommer József. (Ujpest.) Ny. »Franklin« társulat. IX. évf. Havi 3 szám. Ára 20 kor.

Ungarische Eisen-Zeitung. Szerk. Zárai Sándor. Ny. »Orsz. közp. községi kny. r. t.« I. évf. Havi 3 szám. Ára 12 K.

Ungarisches Handelsblatt. Szerk. tul. »Kelemen B.« Az **Oest-Ung. Journal**-lal azonos, csakhogy ára 24 korona. (!)

Ungarischer Holzhändler. (A »Magyar Fakereskedő« német fordítása.) Szerk. és tul. Székely Ignác. Ny. »Fővárosi ny. és vonalozó r.-t.«, utóbb Révai és Salamon. XI. évf. Havonta kétszer. Ára 4 kor., a magy. kiadással együtt 10 kor.

Der Ungarische Israelit. Fel. szerk. dr. Bak Illés; tul. Bak Ignác özv. Ny. Márkus Samu XXXI. évf. Félhavi. Ára 12 kor.

Ungarische Medizinische Presse. Szerk. és kiadó dr. Tuszkai Ödön. Ny. Gelléri és Székely. IX. évf. Hetilap. Ára 10 kor.

Ungarischer Metallarbeiter. Szerk. tul. Nagel J. társzserk. Elszász Rudolf. Ny. Pesti könyvnyomda-Részvény-Társaság. XXII. évf. Hetilap. Ára 16 kor.

Ungarische Montan-Industrie- und Handelszeitung. Szerk. és kiadó

Silberstein Arnold. Ny. Márkus Samu. X. évf. Félhavi lap. Ára 20 kor.

Ungarischer Weinbau. Szerk. Baross Károly és dr. Drucker Jenő; tul. Baross K. Ny. »Pátia« ny. r. t. VIII. évf. Hetilap. Ára 12 kor.

Ungarische Wochenschrift. Független Magyar Hetilap. Főszerk. Gábel Gyula, szerk. dr. Benkő Géza. Ny. Gross és Grünhut. X. évf. Hetilap. Ára 12 kor.

Volksblatt. Fel. szerk. »István sógor.« Ny. »Franklin« társulat. XI. évf. Hetilap. Ára 3 kor.

Volksirthschaftliche Sonntags-Revue. Fel. szerk. és tul. Reinitz Tódor. Ny. Neuwald Illés. XXVII. évf. Hetilap. Ára 24 kor.

Volksirthschaftliche Zeitung. Szerk. Bauer C. Ny. Kállai Ármin. XVI. évf. 8 szám. Ára 20 K.

Die Witzrakete. (Melléklap a Neues Polit. Volksblatthoz.) Szerk. ? Kiadó a N. P. Vbl. társaság. Ny. Gross Jakab. X. évf. Ára: a főlap előfizetőinek 2 kor. 40 fill., különben 9 kor. 60 fill.

Összesen 49.

VIDÉKEN.

Architekten- und Baumeister-Zeitung. Szerk. (Wien.) Szerk. Gruber Mihály; tul. Werner F. Ede. Ny. (Pozsony) Alkalay Adolf és Fia XIII. évf. Heti. Ára 16 K.

Bács-Bodrogher Presse. (Ujvidék.) Fel. szerk. Mack K. kiadó Fuchs Emil. Ny. Fuchs Emil és Társa. XLIX. évf. Hetilap. Ára 10 kor.

Bácskaer Volksblatt. (Zombor.) Fel. szerk. és tul. ny. Oblat Károly. XVI. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Die Berzava. (Resiczabánya.) Szerk. kiadó, ny. Popovics Miklós. XXIX. évf. Hetilap. Ára 9 kor. 60 fill.

Bistritzer Wochenschrift. (Beszterce.) Szerk. kiadó Schell Károly. Ny. Csallner Károly XXXIII. évf. Hetilap. Ára 8 kor. 80 fill.

Bistritzer Zeitung. (Beszterce.) Szerk. kiadó Hann János. Ny. Botschar Tódor. XIV. évf. Ára 8 kor.

Bogsáner Zeitung. Krassó-Szörényer Post. (Német-Bogsán.) Szerk., tul. ny. Rosner Adolf. XIII. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Central-Blatt für Glas-Industrie und Keramik. (Wien.) Főszerk. Loe-

wenthal Hermann; szerk. Nelken Siegfried. Ny. (Pozsony.) Alkalay Adolf. XIX. évf. Félhavi. Ára 12 K.

Deutsch-ungarischer Volksfreund. (Temesvár.) Szerk. Orendi-Hommenau Viktor. Ny. »Délmagyarországi kny.« (Csirovits T. D.) V. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Dettaer Zeitung. (Detta.) Fel. szerk. Drechsler Bernát; kiadótul., ny. Tringl és Kirsch. XXIV. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Der Friedensbote. Szerk. Schmidt C. E. (Pozsony); kiadó Scholtz Ödön (Agfalva). Ny. Wigand F. K. (Pozsony). 1903/1904. VII. évf. Kétheti lap. Ára 2 kor.

Gross-Beckereker Wochenblatt. Fel. szerk. Mayer Rudolf; kiadó ny. Pleitz Ferencz Pál. LIV. évf. Hetilap. Ára 10 kor.

Gross-Kikindaer Zeitung. (N.-Kikinda.) Szerk. tul. Kolb Vilmos; Ny. Milenkovits-féle ny. XXX. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Gross-Kokler Bote. (Segesvár.) Szerk. tul. ny. Horeth J. Frigyes. XXVI. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Günser Anzeiger. (Kőszeg.) Fel. kiadó Feigl G. Adolf. Ny. Feigl Frigyes. XXXI. évf. Hetilap. Ára 7 kor. 60 fill.

Günser Zeitung. (Kőszeg.) Szerk. kiadó. Ny. Feigl Gyula. XXII. évf. Heti. Ára 4 K 80 f.

Handels-Anzeiger. (Bécs.) Szerk. kiadó. Weisslitz M. Ny. (Sopron) Röttig Gusztáv. XIII. évf. Havi 2 szám. Ára 12 kor.

Hermannstädter Vergnügungs-Anzeiger (a Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt melléklete.) (N.-Szeben.)

Hódságer Zeitung. (Hódság.) Fel. szerk. Horn János. Tul. ny. Raab János. I. évf. Heti. Ára 8 K.

Illustrierte Feuerwehr-Zeitung. (Pozsony.) Szerk. Groidl Gyula. Tul. ny. Alkalay Adolf és Fia. XX. évf. Havi 2 szám. Ára 6 kor.

Internationale Mineralquellen Zeitung. (Bécs.) Fel. szerk. Deutsch Gusztáv. Kiadótul. Hirschfeld Lajos. Ny. (Sopron) Röttig Gusztáv. V. évf. Havi 2 szám. Ára 12 kor.

Karansebeser Wochenblatt. (Káransebes.) Szerk. tul. Jacobovits József. Ny. (Lugos) Weisz és Sziklai. XVII. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Károlyfalvaer Wochenblatt. (Károlyfalva.) Szerk. Gronwald Frigyes; kiadó

ny. Wettel és Veronits (Versecz). VIII. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Károlyfalvaer Zeitung. (Károlyfalva.) Szerk. tul. ny. Kehrler Viktor. I. évf. Heti. Ára 8 kor.

Karpathen-Post. (Késmárk.) Szerk. tul. ny. Sauter Pál. XXIV. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Kartell-Rundschau. Szerk. kiadó (Bécs.) Berger József. Ny. (Sopron.) Lítfass utóda Röttig Gusztáv. II. évf. Havi 2 szám. Ára 25 kor.

Kaschauer Zeitung. Kassa-Eperjesi Értesítő. (Kassa.) Fel. szerk. Rorwell S.; kiadó ny. Werfer Károly. LXVI. évfolyam. Heti 3 szám. Ára 10 kor.

Kirchliche Blätter. (N.-Szeben.) Szerk. tul. Wagner János. Ny. Kraft V. 1903/1904. VIII. évfolyam. Hetilap. Ára 6 korona.

Kismartoner Wochenschrift. (Kismarton.) Szerk. kiadó Breier Samu, decz. 25. Breier Móríc. Ny. Dick Ede. II. évf. Hetilap. Ára ?

Kismartoner Zeitung. (vormalis Eisenstädter Zeitung.) (Kismarton.) Szerk. tul. Laschober Mátyás; ny. Dick Ede. XVIII. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Der Kneippianer. [Krapina.] Szerk. Okič J. Ny. (Perjámos) Pirkmayer Alajos. I. évf. Félhavi. Ára 8 K.

Kronstädter Wochenblatt. (Brassó.) Szerk. Gabony Vilmos. [Mellék-lapja: **Sonderbündlers Ideale.** Erstes siebenbürgisch-sächsisches Künstlerblatt. I. évf. Felelős szerk. Aragossa Joachim Mihály.] Ny. Gust A. IV. évf. Hetilap. Ára 4 kor.

Landwirthschaftliche Blätter. (N.-Szeben.) Szerk. Gottschling Adolf, és Wittstock Oszkár; kiadó az erdélyi szász gazd. egyesület felügyelőbizottsága. Ny. Drotleff József. XXXII. évf. Havonta 2 szám. Ára egyl. tagoknak 1 kor. 20 fill., nem tagoknak 3 kor. 20 fill.

Maschinen- und Metall-Industrie-Zeitung. [Wien.] Sz. Gruber. Tul. Werner F. Ny. (Pozsony) Ajkaly Adolf és Fia. IX évf. Heti. Ára 12 K.

Mediascher Wochenblatt. (Medgyes.) Szerk. tul. ny. Reissenberger G. A. XII. évf. Hetilap. Ára 6 korona.

Nagy-Kikinda. (U. o.) Szerk.-tul. dr. Hochstrasser János. Tul. Ny. Szegyakov Milán. X. évf. Hetilap. Ára 4 kor.

Neppendorfer Blätter. (Kis-Torony.) Szerk. kiadó Botschner József. Ny.

(N.-Szeben) Drotleff József. II. évf. Félhavi. Ára 2 K.

Die Nera. (Ung. Weisskirchner Zeitung.) (Fehértemplom.) Szerk. kiadó ny. Wunder Gyula XXXVIII. évf. Hetilap. Ára 9 kor. 20 fillér.

Neue Bahnen. (Bécs.) Szerk. Klob M. Károly; kiadó Stauf von der March Ottokár. Ny. Röttig Gusztáv (Sopron). IV. évf. Havi 2 szám. Ára 12 kor.

Neutraer Zeitung. Nyitrai Hirlap. (Nyitra.) Szerk. tul. Grünfeld Náthán. Ny. Iritzer Zsigmond. XV. évf. Heti lap. Ára 12 kor.

Oberwarther Sonntags-Zeitung. (Felső-Ór.) Kiadó-tul. ny. Schodisch Lajos. XXV. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Oesterreichische Bürgermeister-u. Gemeinde-Zeitung. [Wien.] Szerk. tul. Pranies Adolf. Ny. (Pozsony.) Angermayer Károly. IV. évf. Félhavi. Ára 8 korona.

Oraviczaer Wochenblatt. (U. ott.) Fel. szerk. és tul. Ny. Wunder Károly. XXXIII. évf. Hetilap. Ára 9 kor. 20 fill.

Oraviczaer Zeitung. (Oravicza.) Fel. szerk. tul. Weisz Félix. XIX. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Orsovaer Wochenblatt. (Orsova.) Szerk. Hutterer Géza; tul. ny. Handl József. XXXII. évf. Hetilap. Ára 9 kor. 60 fill.

Perjámos und Umgebung. (Perjámos.) Szerk. Frischmann József. Ny. »Hungaria.« VIII. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Reclame. Ingyenes hirdető lap. (Új-Verbász) Szerk. kiadó Knisel János. Ny. (Újvidék) Hirschenhauser Benő. I. évf. Heti.

Resiczaer Zeitung. (Resicza.) Szerk. és kiadó-tul. ny. Weisz Adolf. XVIII. évf. Hetilap. Ára 9 kor. 60 fill.

Schässburger Zeitung. (Segesvár.) Felelős kiadó. ny. Jördens testvérek. XXXII. évf. Hetilap. Ára 5 kor.

Schul- und Kirchenbote. (Brassó.) Szerk. dr. Morres Ede. Kiadja Zeidner H. Ny. Gött J. fia. XXXIX. évf. Havi 2 szám. Ára 5 kor.

Sonntagszeitung. (Temesvár.) Szerk. tul. Barát Armin. Ny. Mangold Sándor. I. évf. Heti. Ára 8 K.

Süd-Bácskaer Zeitung. (Cservenka.) Szerk. tul. ny. Welker Ádám. »IX.« évf. Heti. Ára 6 K.

Südungarische Gewerbe-Bundeszeitung. (Temesvár.) Szerk. ifj.

Steiner Károly; tul. Délmagy. Iparszövetkezet. Ny. »Unio«. VI. évf. Havi 2 szám. Ára 2 kor.

Südungarischer Kikeriki. (Ujvidék.) Szerk. kiadó Fuchs József. Ny. Hirschenhauser Benő. II. évf. Hetilap. Ára 5 kor. (Meggzúnt.)

Telecska. (Bács-Kula.) Szerk. ny. Berkovits Márk. XXII. évf. Hetilap. Ára 6 korona.

Temes-Kubiner Wochenblatt. (T.-Kubin.) [Lenyomat a **Neue Werschetzer Zeitung**ból.] Szerk. Oberläuter Róbert. Ny. Wettel és Veronits. (Versecz.) VI. évf. Hetilap. Ára 10 kor.

Torontaler Presse (előbb **Südungarischer Grenzbote**) (N.-Beckerek.) Szerkesztő-tul. Jokly Lipót. Ny. Jokly I. VII=XX. évf. Heti lap. Ára 12 kor.

Der Ungarische Landwirth. (Der Volksfreund.) (Temesvár.) Szerk. Kraushaar Károly. Ny. csanád-egyházmegyei ny. XVI. évf. Hetilap. Ára 4 korona.

Ung.-Weisskirchner Volksblatt. (Fehértemplom.) Szerk. Schümichen Jakab; tul. ny. Kuhn Péter. IX. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Unser Kind. (Sopron.) Szerk. Handler S. Kiadó Weiss Alfred. Ny. Litfass K. utóda Röttig Gusztáv. II. évf. Félhavi lap. Ára 5 kor.

Volkswille. (Temesvár.) Szerk. Horacek Gyula; kiadó külön lapbizottság. Ny. Délmagyarországi kny. X. évf. Hetilap. Ára 4 kor. 80 fill.

Werschetzer Volksblatt. (Versecz.) Szerk. tul. ny. Neumann Henrik. I. évf. Heti. Ára 6 K.

Westungarische Volksstimme. (Pozsony.) Szerk. Kalmár E. Henrik. Tul. pozsonyi munkások sajtóbizottsága. Ny. Alkalay Adolf és fia. III. évf. Hetilap. Ára 4 kor. 80 fill.

Der Westungarische Landwirth. (Nezsider.) Szerk. Gábor József. Ny. Horváth J. II. évf. Hetilap. Ára 5 kor.

Westungarischer Weinbergsbote. (Pozsony.) Szerk. tul. Vetter Pál K. Ny. Alkalay Adolf. VIII. évf. Havi 2 szám. Ára 8 kor.

Wetterkalender für Ungarn (Ó-Széplak.) Kiadó ny. a Nyitravölgyi gazdasági egyesület. Ny. (Rózsahegy.) Kohn. XXII. évf. Hetilap. Tagilletmény, különben ára 8 kor.

Wieselburger Zeitung. (Mosony.) Szerk. tul. Manninger József. Ny. (Győr.) Gross Gusztáv. IV. évf. Hetilap, ára 8 kor. (Meggzúnt.)

Wochenlehre. (Bethlen.) Szerk. kiadó ?? *Héber betűkkel ny.* [Máramarosziget] Kaufmann Ábrahám és Fia. I. évf. Heti. Ára 8 K.

Zsombolyaer Zeitung. (Hatzfelder Zeitung.) (Zsombolya.) Szerk.-tul. ny. Wunder Rudolf. XVII. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Összesen 69.

III. HORVÁT LAPOK.

a) *Politikai lap.*

VIDÉKEN.

Novi List. (Fiume.) Szerk. kiadó Supilo Ferencz. Ny. »Fiumei részv. ny.« VII. évf. Napilap. Ára 20 kor.

Összesen 1.

b) *Szaklapok.*

BUDAPESTEN.

Financiální Glasnik. Szerk. Stražimir Milán. Ny. »Stephanaeum.« V. évf. Havi 2 szám. Ára 9 kor. 20 fill.

Povlastični Vijesnik. Szerk. Freckay János. Ny. »Pallas.« IX. évf. Hetilap. Ára 20 korona.

Összesen 2.

IV. SZERB LAPOK.

a) *Politikai tartalmúak.*

BUDAPESTEN.

MALE HOBIHE. Szerk. Markovits Miklós; kiadó Guszkov Gyoka. Ny. Grósz A. és Társa. IV. évf. Napilap. Ára 14 K 40 f.

СПИСКЕ HOBOCTИ. A szerk. bizottságban felelős: Petrovits Milán. Kiadja egy társaság. A nyomtatásért felelős: Krnyác Jován, III. évf. Napilap. Ára 14 kor. 40 fill.

Összesen 2.

VIDÉKEN.

БРАНИК (Ujvidék.) Főszerk. Polit-Deszancsits Mihály, fel. szerk. Perits Janko; kiadó a »Druzsina Branika.« Ny. Popovits M. testv. XX. évf. Heti 3 szám. Ára 24 kor.

ЗАСТАВА. (Ujvidék.) Főszerk. Tomits Jása; fel. sz. Bradvarovits Konstantin. Ny. Miletits Szvetozár. XXXVIII. évf. Napi-lap. Ára 28 kor.

НАШЕ ДОБА. (Ujvidék.) Fel. szerk. dr. Pavlovits István. Ny. Fuchs E. és társa. XX. évf. Heti 2 szám. Ára 20 kor.

Összesen 3.

b) *Szaklapok és vegyestartalmúak.*

BUDAPESTEN.

ГЛАСНИК. Főszerk. tul. Dojin Demeter; fel. sz. Petrovits Milán, ny. Vasziljevits P. »Adria« ny. I. évf. Napi. Ára 14 K 40 f.

НАРОДНА РЕЧ. Szerk. Zsivanovits Gábor. Kiadja a »Magyar szociáldemokrata párt«. A **Népszava** félhavi melléklete. III. évf.

БІІВА. Szerk. »István gazda« (=Rom-bay Dezső.) Ny. »Franklin« társulat VII. évf. Hetilap. Ára 3 kor.

Összesen 3.

VIDÉKEN.

БАНАТСКА ЗАСТАВА. (Török-Kanizsa.) Szerk.-tul. Bogoszavlyevits Gyorgye (= »Bábá«). Ny. Szegyakov Sándor. II. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

ГОЛУБ. (Zombor.) Szerk. Blagojevits Jován; kiadó Karakasevits Milivoj könyvkereskedése. Ny. Bittermann Nándor. XXVI. évf. Félhavi ifjúsági lap. Ára 2½ dinár.

НАРОД. (Oroszlámos.) Szerk.-tul. Ajvaz Sz. Szvetozár. Ny. (N.-Kikinda) Radák János. II. évf. Hetilap. Ára 2 óra 2 kor. 20 fill.

НАРОДНИ ГЛАСНИК. (Nagy-Kikinda.) Fel. szerk. Sztankov Nika, ápr. 19. óta Rajkov Jován. Kiadja egy társaság. Ny. Milenkovits utóda Gajin Vászta. III. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

НЕВЕН. (Ujvidék.) Tul. szerk. Milovanovits Kuzman. Kiadja »Rad« r.-társaság (Ruma.) Ny. Miletits Szvetozár. IV. évf. 1904/1905. Kétheti gyermeklap. Ára 6 korona.

ЦОЗОРИШТЕ. (Ujvidék.) Szerk. *nincs megnevezve.* Kiadja a Szerb Nemzeti Színház Társaság vezetősége. Ny. Popovits M. testv. XXIX. évf. Havonta 80 fill.

РОДОЉУБ. (Versecz.) Szerk. tul. ny. Pavlovits P. Milán. V. évf. Hetilap. Ára 6 K.

CBE 3A ПОД. (Zombor.) Szerk. kiadó Popovits J. Ny. Bajits P. Vladimir. I. évf. Heti. Ára 5 K.

ШКОЛСКИ ОДЈЕР. (Ujvidék.) Szerk. Milovanovits Kuzman. Ny. Miletits Szvetozár. VIII. évf. Havi 3 szám. Ára 8 kor.

ТРГОВАЧКЕ НОВИНЕ. (Ujvidék.) Szerk. Miroszavlyevits P. György. Kiadja egy kereskedő társaság. Ny. Ivkovits György. II. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

БРАЧ ПОГОВАЧ. (Ujvidék; előbb Zágráb.) Fel. szerk. Teodorovits Szvetozár. Kiadó Lázits Szima Lukin. Ny. Miletits Szvetozár. IX. évf. Havi 2 szám. Ára 8 kor.

ЗЕМБОРАДЕНИК. (Szt.-Tamás.) Szerk. Szavits Gábor. Tul. 14-tagú társaság. Ny. »Független szociálisták.« II. évf. Félhavi lap. Ára 1 kor. 40 fill.

Összesen 12.

V. ROMÁN LAPOK.

a) *Politikai tartalmúak.*

VIDÉKEN.

Activitatea. (Szászváros.) Fel. szerk. Bercian Laurián; főszerk. tul. dr. Muntean Aurél. Ny. »Minerva«. IV. évf. Hetilap. Ára 6 kor.

Controla. (Temesvár.) Fel. szerk. és kiadó Maglas Emanuel. Ny. Délmagyarors. kny. Cirovici D. Tamás. jul. óta Mangold Sándor X. évf. Ára 16 kor.

Drapelul. (Lugos.) Fel. szerk. dr. Jurca Kornél; tul. dr. Branisce Valér. Ny. Traun-fellner Károly. IV. évf. Heti 2 szám. Ára 12 kor.

Dreptatea Poporului si Lumina Poporului. (Temesvár.) Szerkesztő tul. Mitru Miklós. Ny. Mangold Sándor. I. évf. Heti. Ára 5 K. A 22. sz. megszűnt.

Foala Poporului. (Nagy-Szeben.) Fel. szerk. Moldovan Szilveszter; tul. »Tipografia« r. t. XII. évf. Hetilap. Ára 6 kor.

Gazeta Transilvaniei. (Brassó.) Fel. szerk. Pop Traján; tul. ny. Muresianu Aurél. LXII. évf. Ára [a napilapé] 24 kor., illetőleg [a vasárnapi kiadásoké] 4 kor.

Libertatea. (Szászváros.) Szerk. kiadó Ivanovici Gyula. Ny. »uj ny.« III. évf. Hetilap. Ára 6 kor.

Telegraful Roman. (N.-Szeben.) Szerk. Paceațian V. Tódor. Ny. gör. kel. főegyházmegeyei ny. LII. évf. Heti 3 szám. Ára 14 kor.

Tribuna. A **Tribuna Poporului** folytatása. (Arad.) Fel. szerk. Bocu Sze-

vér; tul. Popoyici-Barcianu Aurél. VIII. évf. Napilap. Ára 20 kor.

Unirea. (Balázsfalva.) Fel. szerk. és kiadó Domsa Aurél C. Ny. Gör. kel. főegyházmegyei szeminárium ny. XIV. évf. Hetilap. Ára 12 kor.

Vulturul. (Nagyvárad.) Szerk. tul. dr. Ardelean Jusztin. Ny. »Szt.-László« ny. XIII. évf. Félhavi. Ára 8 K.

Összesen 11.

b) Szaklapok és vegyes tartalmúak.

BUDAPESTEN.

Adeverul. (Glasul Poporului.) Főszerk. Ponta Péter; fel. szerk. Cristea Aurél. Kiadó a szociáldemokrata párt. Ny. Fried és Krakauer. II. évf. Hetilap. Ára 3 kor. 20 fill.

Foia Ilustrata Romana. Kiadja Sandbrand D. Ny. Krammer Lipót. II. és III. évf. Hetilap, száma 20 fill.

Gazeta De Dumineca. (Szilágy-Somlyó.) Szerk. Pop. Reteganul János; kiadó Lazar P. János. Ny. »Victoria.« I. évf. Hetilap. Ára 6 kor.

Luceaferul. Főszerkesztő Ciura Alexandru; fel. szerk. Goga Oktavián, tul. Taşlavanu Oktáv. Ny. Birantz D. és Tsa. II. évf. Havi 2 sz. Ára 10 kor.

Poporul. Fel. szerk. »Coresi, pápa«. Ny. »Franklin« társ. XI. évf. Hetilap. Ára 3 kor.

Poporul Roman. Szerk. kiadó Birautiu Demeter és Társa. Ny. a lap ny. III. évf. Heti 2 szám. Ára 4 kor.

Vointa Poporului. Főszerk. Saluşinsky J. Fel. sz. és kiadó Branduş Mihály. Ny. »Franklin« társulat. III. évf. Havi 2 szám. Ára 2 kor. (Meggzúnt.)

Összesen 7.

VIDÉKEN.

Banatanul. (Facset.) Szerk. tul. Unippan Traján. Ny. Molnár Árpád. I. évf. Heti. Ára 6 K. (Meggzúnt.)

Biserica şi Scoala. (Arad.) Fel. szerk. Ciorogariu R. Román. Kiadó ny. g. kel. egyházmegyei ny. XXVIII. évf. Hetilap. Ára 10 kor.

Bunul Econom. (Szászváros.) Tul. Barcianu P. Aurél. Ny. »Minerva« ny. V. évf. Hetilap. Ára 4 kor.

Calimaneschi Caciulata (Kurliste), (Nagyszeben.) Ny. Krafft V. I. évf.

Familia. (Nagyvárad.) Fel. szerk. és kiadó Vulcanu József. Ny. Láng József. XL. évfolyam. Hetilap. Ára 16 kor.

Foia Diecesana. (Karánsebes.) Szerk. Barbu Péter. Ny. kiadó Gör. kel. egyházm. ny. XVIII. évf. Hetilap. Ára 10 kor.

Foia Scolastica. (Balázsfalva.) Szerk. »Negrutiu« (Fekete) János. Kiadja tanítóegyesület. Ny. gör. kel. főegyházmegye. VI. évf. Havi 2 szám. Ára 6 kor.

Gazeta de Dumineca. (Szilágy-somlyó.) Szerk. Regan János; tul. Lazar P. János. Ny. »Victoria« I. évf. Heti. Ára 6 K.

Lumina şi Adeverul. (Sajtény.) Szerk. Roman János. Ny. (Arad.) Popoyici-Barcianu Aurél. II. évfolyam. Hetilap. Ára 4 kor.

Revista Catolica. (Nagy-Bánya.) Szerk. kiadó dr. Lucaciu Vaszily. Ny. Nánásy István. II. évf. Félhavi lap. Ára 16 kor.

Révaşul. (Kolozsvár.) Fel. sz. Florian Gyula; kiadó dr. Daianu E. Ny. Baritz Péter. I. évfolyam. Hetilap. Ára 3 kor. 20 fillér.

Revista Economica. (N.-Szeben.) Szerk. dr. Diaconovich Kornél. Ny. gör. kel. egyházmegyei kny. VI. évf. Hetilap. Ára 16 kor.

Scola şi Familia. (Brassó.) Szerk. Dariu Jónás. Ny. Muresianu A. V. évf. Félhavi lap. Ára 6 kor.

Vointa. (Beszterce.) Szerk. tul. Bolcas Lucian. Ny. Csallner Károly. I. évf. Heti. Ára 8 K.

Votul Poporului. (Temesvár.) Fel. szerk. Voichescu Athanáz. Tul. a délmagyarországi szociáldemokrata párt. Ny. »Délmagy. ny.« Csirovics D. Tamás. II. évf. Hetilap. Ára 4 kor. 80 fill.

Összesen 15.

VI. TÓT LAPOK.

a) Politikai tartalmúak.

BUDAPESTEN.

Krestan. Fel. szerk. dr. Ernst Sándor, kiadó-tul. Molnár János. Ny. »Stephanaeum« ny. XI. évf. Hetilap. Ára 4 kor.

Slovenské Noviny. Fel. szerk. és kiadó ny. Hornyánszky Viktor. XIX. évf. Heti 3 szám. Ára 12 kor. (Melléklapja: Opravdový Kresťán.)

Slovenský Týždenník. Szerk. kiadó Hodza Milán. Ny. »Urania.« I. évf. Hetilap. Ára 4 kor.

Összesen 3.

VIDÉKEN.

Národnie Noviny. (Turóc-Szent-Márton.) Fel. szerk. Pietor Ambrus; kiadók Mudron Pál és társai. Ny. részv. társ. XXXV. évf. Napilap. Ára 24 kor.

Összesen 1.

b) Szaklapok és vegyes tartalmúak.

BUDAPESTEN.

Vlast a' Svet. Fel. szerk. »Stefan« gazda. Ny. »Franklin« társ. XIX. évf. Hetilap. Ára 3 kor.

Összesen 1.

VIDÉKEN.

Katolicke Noviny. (Nagy-Szombat.) Fel. szerk. Bielek Antal; tul. kiadó Kollár Márton és Blahó Pál. (Nádas.) Ny. Horovitz Adolf, Teslik József. LV. évf. Félhavi lap. Ára 4 kor.

Kraján. (Besztercebánya.) Szerk. dr. Rippely Ede. Ny. Machold F. I. évf. Heti. Ára 2 K.

Ludové Noviny. (Túróc-Sz.-Márton.) Szerk. kiadó Bielek Antal. Ny. (Liptó-Rózsáhegy.) Salva és Herle. VIII. évf. Hetilap. Ára 4 kor.

Národni Hlasnik. (Túróc-Sz.-Márton.) Szerk. kiadó Pietor Ambrus. Ny. r. t. XXXVII. évf. Havi 2 szám. Ára 2 kor.

Pokrok. (Szakolcza.) Szerk. Blahó Pál. Tul. ny. Teslik József. II. évf. Hetilap. Ára 2 kor.

Slobodnó vó Slovo. (Békéscsaba.) Szerk. Nigrinyi János. Ny. »Corvina« I. évf. Heti. Ára 4 K. (Meggzúnt.)

Összesen 6.

VII. CSEH LAP.

BUDAPESTEN.

Szaklap.

Mauthneruv Pruvodoc Polem a Zahradou. Szerk. tul. Mauthner Ödön. Ny. »Athenaeum« IV. évf. (Ingyen.)

Összesen 1.

VIII. OROSZ LAPOK.

Szaklapok.

BUDAPESTEN.

НЕДѢЛЯ. Szerk. »Iván gazda.« (=Vrabely Mihály.) Ny. Franklin társulat. VII. évf. Hetilap. Ára 4 kor.

Összesen 1.

IX. LENGYEL LAP.

BUDAPESTEN.

Szaklap.

Przewodnik Mauthnera W Polu I W Ogrodzie. Szerk. tul. Mauthner Ödön. Ny. »Athenaeum«. V. évf. Heti 2 szám, ingyen.

Összesen 1.

X. FRANCZIA LAPOK.

BUDAPESTEN.

Politikai tartalmúak.

Revue d'Orient et de Hongrie. Szerk. Leval András; fel. kiadó Gunszt Miklós; igazgató Winter Lajos. Ny. Wes-selényi Géza. XIX. évf. Hetilap. Ára 12 kor.

Összesen 1.

XI. OLASZ LAPOK.

VIDÉKEN.

Politikai tartalmúak.

La Bilancia. (Fiume.) Szerk. Mohovich Vítusz. Ny. Mohovich Máriusz. XXXVIII. évf. Napilap estilappal. (Heti melléklete: **Értesítő**, Avvisatore.) Ára 24 kor.

Il Popolo. (Fiume.) Szerk. Corradini Umberto; tul. ny. Mohovich Emidio. III. évf. Napilap. Ára 7 kor 20 fill.

La Voce del Popolo. (Fiume.) Szerk. kiadó Chiuzzelin A. Ny. Chiuzzelin és Társa. XVI. évf. Napilap. Ára 12 korona.

Összesen 3.

Nem politikai.

Avvisatore Ufficiale del Municipio di Fiume. Szerk. Dardi Basilio. Ny. Mohovich Emidio. V. évf. Heti 2 szám. Ára ?

Összesen 1.

XII. ANGOL LAP.

BUDAPESTEN.

Nem politikai.

Hungary. Szerk. kiadó Golonya Jenő.
Ny. »Stephaneum.« I. évf. Félhavi lap.
Ára 14 kor.

Összesen 1.

XIII. HÉBER LAP.

Szaklap.

VIDÉKEN.

תל תלפיות (Tél Tálpiosz.) (Vác.) Szerk.
tul. Katzburg D. Ny.? Havi 2 szám.
? évf. Ára 8 kor.

Összesen 1.

ÖSSZEJEZÉS.¹⁾

		Budapesten	Vidéken	Összesen
Német:	politikai	13 (11)	29 (26)	42 (37)
	szak- és vegyestartalmú lap ...	49 (48)	69 (67)	118 (115)
Horvát:	politikai	— (—)	1 (1)	1 (1)
	szaklap	2 (2)	— (—)	2 (2)
Szerb:	politikai	2 (1)	3 (3)	5 (4)
	szak- és vegyestartalmú lap ...	3 (2)	12 (16)	15 (18)
Román:	politikai	— (—)	11 (10)	11 (10)
	szak- és vegyestartalmú lap ...	7 (7)	15 (13)	22 (20)
Tót:	politikai	3 (3)	1 (1)	4 (4)
	szak- és vegyestartalmú lap ...	1 (1)	6 (4)	7 (5)
Orosz:	szaklap	1 (1)	— (—)	1 (1)
Cseh:	szaklap	1 (1)	— (—)	1 (1)
Lengyel:	vegyestartalmú	1 (1)	— (—)	1 (1)
Francia:	politikai	1 (1)	— (—)	1 (1)
	nem politikai	— (—)	— (—)	— (—)
Olasz:	politikai	— (—)	3 (3)	3 (3)
	nem politikai	— (—)	1 (1)	1 (1)
Angol:	nem politikai	1 (1)	— (—)	1 (1)
Héber:	szak- és vegyestartalmú	— (—)	1 (1)	1 (1)

Összesen: 85 (81), 152 (147), 237 (228).

¹⁾ A zárójelben az 1903. évi létszám van, összehasonlítás végett, idézve.

III.

Folyóiratok.

HORVÁTH IGNÁCZTÓL.

I. MAGYAR NYELVŰ FOLYÓIRATOK.

a) BUDAPESTEN.

Az Aëronauta. Léghajózási szaklap. A magyar aëro-club hivatalos közlönye. Szerk. Kral Sándor. Nyom. Beer E. és Tsa. III. évf. Megjelenik havonta. Ára 6 kor.

Akadémiai Értesítő. A m. tud. Akadémia megbízásából szerk. Szily Kálmán főtktár. Nyom. Hornyánszky Viktor. XV. kötet. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Allamgazdasági Szemle. Szerk. és kiadják Zachár Gyula, Olgay Kálmán és Fináczy Béla. Nyomt. a »Pátria« könyvnyomda. VII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 20 kor.

Allategészség. Folyóirat az állategészségügyi ismeretek terjesztésére. Szerk. Rátz István. Kiadja és nyomatja a Szent-László nyomda. VIII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 6 korona.

Állattani közlemények. Szerk. Méhely Lajos. Nyom. Pesti Lloyd kny. III. évf. Kéthavonként. Ára 5 kor.

Általános pénzügyi Mercur. Hitelügyi szaklap. Szerk. Weisz Márk. Nyom. Quittner József. VII. évf. (Előbb a hirlapok között.)

Amateur-fényképészek Lapja. Fényképészeti és reproductio műveletekkel tudományosan foglalkozó művészeti szaklap. Szerk. Bodor Imre. Nyom. Kállai Ármin. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Apolló. Szerk. Goll János. Kiadja az »Országos magyar daláregyesület.« Nyom. a Pesti nyomda. XVIII. évfolyam. Megjelenik évenként négyszer. Ára 5 korona.

Arany-és Ezüstműves-ipar. Szerk.

Pilissy István. Nyomt. Buschmann F. IV. évf. Megjelenik havonként. Ára tagok részére 5 kor. Mások részére 6 kor.

Archaeologiai Értesítő. Szerk. Hampel József. Kiadja a m. tud. Akadémia. Nyom. a Franklin társulat. Uj folyam XXIV. köt. Évenként 5 füzet. Ára 12 kor. A társulat tagjai tagdíj (10 kor.) fejében kapják.

Athenaeum. Szerk. Pauer Imre. Kiadja a m. tud. Akadémia. Nyomatja Hornyánszky Viktor. XIII. évfolyam. Megjelenik évnegyedenként. Ára 10 kor.

Athmosphaera, előbb »Az Időjárás«; Meteorologiai és léghajózási havi folyóirat. Szerk. és kiadja Héjas Endre és Raum Oszkár. VIII. évf. Nyom. a Pesti nyomda. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

Bába-Kalauz. Szerk. Hoffmann Péter. Kiadja Dirner Gusztáv és Hoffmann Péter. Nyom. Buschmann F. XI. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Bárd zeneirodalmi ujdonságok Értesítője. Szerk. Bárd Ferencz. Nyom. Bárd. J. 1904. Havonként. Ingyen.

A Bélyeggyűjtő. A levélbélyeggyűjtők első hazai egyesületének hivatalos közlönye. Szerk. Schomann Antal. Nyom. Krausz S. és Tsa. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 3 kor.

Bérkocsisipar. Szerk. dr. Bárdi József. Nyom. Hell I. Ede. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

A Bérkocsissegéd. A bérkocsissegédek érdekeit képviselő társadalmi, közgazdasági és szépirodalmi havilap. A »magyarországi bérkocsisok és személyszállító vállalatok forgalmi alkalmazottjai szakegyesületé«-nek hivatalos közlönye.

Szerk. Holló Jenő. Nyom. Wellesz Béla. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor. 40 fill.

Bölcseleti Folyóirat. Szerk. és kiadja Kiss János. Nyom. az Athenaeum r. társaság. XIX. évfolyam. Megjelenik évenként. Ára 10 kor.

Budapesti Gyorsíró. Szerk. Bódogh János. Kiadja az Orsz. magyar gyorsíró-egyesület. Nyom. a Pesti könyvmda. XVI. évfolyam. Évenként 10 szám. Ára 4 kor.

A Budapesti Polgári Lövészegyesület hivatalos Értesítője. Szerk. Jaritz András. Nyom. Hornyánszky Viktor. XI. évfolyam. Megjelenik időszakonként. Az egyesület tagjai ingyen kapják.

A Budapesti szállodások, vendéglősök és keresmárosok ipartársulatának Értesítője. A választmány megbízásából szerkeszti a titkár. Kiadja az ipartársulat. Nyom. Műszaki irod. és nyomd. r. t. XIV. évfolyam. Megjelenik havonként. A tagok ingyen kapják.

Budapesti Szemle. Szerk. Gyulai Pál. Kiadja a m. t. Akadémia. Nyom. a Franklin-társulat. CXVII—CXXI. kötet. Megjelenik havonként. Ára 24 kor.

Budapesti Tattersall Értesítője. Szerk. Gál Kropf Béla. Kiadja a Lótenyésztés emelésére alakult részvénytársaság. Nyom. a »Patria« könyvmda. IX. évfolyam. Megjelenik havonként.

A Cimbalom családi körben. Szerk. Allaga Géza. Kiadja Schunda V. József. Nyom. Eberle és Tsa. XIV. évf. Megjelenik évenként. Ára 4 kor.

Cimbalom Szalon. Szerk. Erdélyi Dezső. Kiadja Nádor Kálmán. Nyom. a Pesti könyvmda. VI. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 12 korona.

Csak szorosán. Magyarországi könyvkereskedő-segédék egyesületének közlönye. Szerk. Gergolovits Vilmos. Nyom. Rózsa Kálmán és neje. IV. évf. Megj. havonként. Ára 4 kor. Tagok ingyen kapják.

Czipőfelsőrészkesztők Szaklapja. A budapesti czipőfelsőrészkesztő munkások és munkásnők szakegyesületének közlönye. Szerk. Frank Lipót. Nyom. Spatz Henrik. I. évf. Megj. havonként. Ára 2 kor. 80 fill.

Czukrárszok Lapja. A magyarországi czukrárszágédek szakegyesületének és önképzőkörének hivatalos közlönye. Szerk. Bernsdorfer József. Nyom. Kram-

mer és Erhardt. II. évf. Megj. havonként. Ára 8 kor.

Diák-Világ. Havi közlemények. A »Közlemények« cz. folyóirat folytatása. Szerk. Pivany Kálmán. Nyom. Kellner és Mohrlüder. I. évf. Megj. havonként. Ára ?

Dijnokok Közölyne. Az országos dijnokegyelet és nyugdíjintézet hivatalos lapja. Szerk. Paczona Antal. Nyom. Löbl Dávid. és fia X. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 3 kor. 20 fill.

Drogista Közölyne. A »Drogista ifjak egyesületé«-nek hivatalos közlönye. Szerk. Göllner Kornél. Nyom. Szent László könyvmda. I. évf. Megj. havonként. Ára 8 kor.

Ébredünk. A magyar kispapok lapja. Szerk. Purt Iván és Glattfelder Gyula. Nyom. a Stephaneum. III. évf. Évenként 10-szer. Ára 3 kor.

Ébresztő. Kiadja a magyar evangéliumi ifjuság lapja. Kiadja a budapesti ref. ifj. egylet. Szerk. Csürös István. Nyom. Nagy Sándor. V. évf. Megjelenik évenként 10 szám. Ára 2 korona.

Egészség. Szerk. Gerlóczy Zsigmond. Kiadja az orsz. közegészségi egyesület. Nyom. a Franklin társulat. XVIII. évf. Havonként jelenik meg. Ára 6 korona. Az egyesület tagjai tagdíj (6 korona) fejében kapják.

Egyetemes Philologiai Közölyne. Heinrich Gusztáv és P. Thewrewk Emil közreműködésével szerk. Katona Lajos. Nyom. Franklin társ. XXVIII. évf. Évenként 10 füzet. Ára 12 kor.

Egyházi Műipar. Szerk. Cziklay Lajos. Nyom. a Pázmáneum kny. V. évf. Megjelenik havonként. Ára ?

Emberszeretet. A »Báró Hirsch Mór« jótékonyági és önszegélyző egyesület hivatalos lapja. Szerk. dr. Stössel Lipót. Nyom. a Thalia kny. IX. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 2 kor. Az egyesület tagjainak 60 fillér.

Emberszeretet. A »Szeretetházi Nevelők Országos Egyesületének« közlönye. Szerk. Cavalloni Pál. Nyom. Markovits és Garai. II. évf. Megj. negyedévenként. Ára 2 kor. A tagok a tagdíj fejében kapják.

Építési és műszaki közölyne. Az építési és műszaki rajzolóok orsz. egyesületének hivatalos lapja. Szerk. Horváth Antal. Nyom. a műszaki ny. r.-t. III. évf. Havonként. Ára 6 kor.

Építőmunkás. A magyarországi épi-

tőmunkások és azok segéd munkásai orsz. szakegyletének hivatalos közlönye. Szerk. Garbai Sándor. Nyom. Fried és Krakauer. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor. 40 fill.

Erdészeti Lapok. Az Országos Erdészeti Egyesület közlönye. Szerk. Bund Károly. Nyom. a »Pátria« irod. vállalat. XLIII. évfolyam. Havonként jelenik meg. Ára 16 kor. A tagoknak tagdíj (16 kor.) fejében küldetik.

Érdekes Könyvtár. Havi folyóirat. Szerk. Szabó Endre és Halmay Béla. Nyom. Pallas r. t. I. évf. Megj. havonként. Ára 4. kor.

Értesítő a »Magyar Szakírók Egyesülete« tevékenységéről. Szerk. az Elnökség. Nyom. Európa kny. 1094. évf. Megjelenik időközönként. Ingyen.

Ethnographia. A magyar néprajzi társaság értesítője. Szerk. Munkácsi Bernát és Sebestyén Gyula. Nyom. Hornyánszky Viktor. XV. évfolyam. Évenként 10 füzet. Ára 6 kor. A tagoknak tagdíj fejében jár.

Evangéliumi Énekesek Lapja. Szerk. Orosz István és Szabady F. Gusztáv. Nyom. Fritz Armin. I. évf. Megj. évenként 4-szer. Ára 1 kor.

Faipar és fakereskedelem. A magyar faipar, fakereskedelem és erdőhasználat érdekeit szolgáló szaklap. Szerk. Kirz Adolf. Nyom. Révai és Salamon. VIII. évf. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

Fényképészeti Szemle. Szerk. és kiadja Pejtsik Károly. Nyom. Rigler részvtárs. IV. évf. Megjelenik negyedévenként. Ingyen.

Férfi Divat. Szerk. Mangold Béla Kolos. Kiadja Várady Béla. Nyom. a Budapesti Hírlap kny. és Wodianer F. és Fiai. VI. évf. Negyedévenként. Ára 2 korona.

A Franklin-Társulat Irodalmi Értesítője. Szerk. Danielisz Agoston. Nyom. Franklin-társ. X. évf. Megjelenik negyedévenként. Ingyen küldetik.

Gazdasági Figyelő. Havi folyóirat. Szerk. Dr. Kibédi Biasini Domokos. Nyom. ifj. Kellner Ernő. II. évf. Megj. havonként. Ára 2 kor.

A Gazdák biztosító szövetkezete közleményei. Szerk. Altenburger Gyula. Nyom. Pátria r. t. II. évf. Megjelenik havonként. Ingyen.

Gazdasági Titkár. Mezőgazdasági, hazai ipari és kereskedelmi folyóirat.

Szerk. Máday László. Nyom. Biraucz Döme és tsa. III. évf. Havonként. Ára 10 kor.

Görög Katholikus Egyházi Értesítő. Szerk. Gavora József. Nyom. Morvai János. Szatmár. I. évf. Megj. havonként. Ingyen.

Grafikai Szemle. Szerk. Tanay József. Kiadja a »Könyvnyomdászok Szakköre«. Nyom. a Pesti knyomda. XIV. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 korona.

Graphica. Szerk. Szöllősy Mihály. A budapesti könyv- és könyvnyomdászat egyesületének hivatalos lapja. Nyom. Schlesinger Vilmos. XVI. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Gyermekdivat. Szerk. Csepreghy Ferenczné. Kiadja és nyom. Rákosi Jenő Budapesti Hírlap vállalata. XI. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 kor. Vidékre 4 kor. 40 fill.

Gyógyszerész. A gyógyszerészet tudományos és közérdekű folyóirata. Szerk. Grósz Samu. Ny. Neuwald Illés. VI. évf. Havonként. Ingyen.

Gyorsírási Szemle. A »Budapesti Egyetemi Gyorsíró-Egyesület« és az »Országos Diák Gyorsíró-szövetség« hivatalos közlönye. Szerk. Csomay Győző. Nyom. Barcza József. I. II. évf. Megj. évenként 10-szer. Ára 4 kor.

Gyorsírási Lapok. Szerk. Vikár Béla és Téglás Géza. Kiadja az »Országos magyar gyorsíró-egyesület«. Nyom. a Pázmáneum. XLII. évfolyam. Évenként 10 szám. Ára a »Budapesti Gyorsíró«-val együtt 8 kor. Az egyesületi tagoknak ingyen.

Habarc. A magyarországi építőmunkások éleztapja. Szerk. Latzkó József. Nyom. Pátria r. t. I. évf. Megj. havonként. Ára 1 kor. 20 fill.

Haladás. A budapesti szobafestők, czimfestők, mázolók, aranyozók és fényező ipartestületének hivatalos szakközlönye. Szerk. Fock Géza. Nyom. Elek Lipót. V. évf. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

Havi Füzetek. Szerk. és kiadja Dvorzák János. Nyom. Müller Károly. 1904. Havonként. Ingyen.

Házfelügyelő Lapja. A budapesti házfelügyelő jogvédő egyesületének hivatalos közlönye. Szerk. Rákóczi Károly. Nyom. Krausz S. és tsa. I. évf. Megj. havonként. Ára 8 kor.

Házi kincstár. »Tolnai Világlapjá«-nak melléklete. Ny. »Globus« r. t. III. évf. Havonta. Ára a fölappal 8 kor.

Hittudományi Folyóirat. Szerk. és kiadja Kiss János. Nyom. az Athenaeum r. társ. XV. évfolyam. Megjelenik évnegyedenként. Ára 10 kor.

Hivatalos Értesítő. A »Magyarországi tanítók országos bizottságának« közlönye. Szerk. Hajós Mihály. Nyom. Ádám Herman. VI. évf. Évnegyedenként jelenik. Ára 2 kor.

Huszedik Század. Társadalomtudományi havi szemle. Szerk. Kégl János. Nyom. Révai és Salamon. V. évf. Megjelenik havonként. Ára 16 korona.

Az Időjárás. Lásd: Athmosphaera. **Időleges Közlemények** egyházi szerekről. Szerk. Szüts és Társa. Nyom. Rózsa K. és neje. 1903—1904. évf. Megjelenik évenként 4-szer. Ingyen.

Ifjúsági Könyvtárjegyzék. Szerk. és kiadja Szemák István. Nyom. Neuwald Illés. 1904. évfolyam. Megjelenik évenként kétszer. Ára 1 kor. 20 fill.

Ifjúsági Lapok. Szerk. Rothauser Gy. Nyom. Pressler M. II. évf. Megj. havonként. Ára ?

Igaz Eszme. A magyarországi újjászervezett szocialdemokrata párt Szépirodalmi Lapja. Szerk. Beller Antal. Nyom. Árpád kny. I. évf. Megj. havonként. Ára 2 kor.

Az Igazság Tanuja. A magyar baptisták közlönye. Szerk. és kiadja Meyer H. Nyom. Rózsa Kálmán és neje. X. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Igazságügyi Közlöny. Kiadja a magy. kir. igazságügyministerium. Nyom. a Pesti knyomda. XIII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Igazságügyi Javaslatok Tára. Az Igazságügyi Közlöny melléklapja. Kiadja a magy. kir. igazságügyministerium. Nyom. a Pesti kny. r. t. IV. évf. Megj. időközönként. Ára a Közlönnyel együtt 4 kor.

Iparosok Olvasótára. Szerk. Mártonfy Márton. Kiadja Lampel Róbert. Nyom. Wodianer F. és fiai. X. évf. Megjelenik évenként 10 füzet. Ára 6 kor.

Írások Könyve. Szerk. Erdős Renée. Nyom. »Árpád« kny. I. évf. Havonként. Egy szám ára 1 kor.

Irodalomtörténeti Közlemények. Szerk. Szilády Áron. Kiadja a m. tud.

Akadémia. Nyom. az Athenaeum r. társ. XIV. évfolyam. Megjelenik évnegyedenként. Ára 10 kor.

Izr. Tanügyi Értesítő. Szerk. Kornfeld Gyula. Kiadja az »Orsz. izr. tanítóegyesület«. Nyom. Neuwald Illés. XXIX. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 kor. Az egyesületi tagok tagdíj fejében kapják.

Jogállam. Jog- és államtudományi szemle. Szerk. Illés Károly. Nyom. Franklin-társ. IV. évfolyam. Évenként 10 szám. Ára 16 kor.

Jogi és közigazgatási Utmutató. (Előbb Jogi Tanácsadó). Szerk. és kiadja Istóczy Győző. Nyom. Buschmann F. XI. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 3 kor. 50 fill.

Jó Pásztor. Egyházszoneklati folyóirat. Szerk. és kiadja Pelikán Krizsó. Nyom. a Stephaneum kny. XXII. évf. Megjelenik havonként. Ára 8 korona.

Kataszteri Közlöny. Szerk. Gánóczy Sándor. Nyom. Pátria r. t. XIII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

Katholikus Egyházi Értesítő. Szerk. Gavora István. Nyom. Morvai János, Szatmár. II. évf. Megj. havonként. Ingyen.

Katholikus egyházi Zeneközlöny. Az orsz. magy. Czeccilia egyesület hivatalos közlönye. Szerk. Bundala János. Nyom. a Stephaneum kny. XI. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 3 kor. 20 fill.

Katholikus hitvédelmi Folyóirat. Szerk. T. Pelikán Krizsó és Keményfy K. Dániel. Nyom. a Stephaneum kny. XVI. évfolyam. Havonként jelenik meg. Ára 8 kor.

Katholikus Paedagógia. Szerk. és kiadja Gyürky Ödön. Nyom. Elek Lipót. VII. kötet. Megj. időközönként. Ára 8 kor.

Katholikus Szemle. Szerk. Mihályfi Ákos. Kiadja a Szent-István-társulat. Nyom. a Stephaneum kny. XVIII. kötet. Évenként 10 füzet. Ára 10 kor. Tagoknak a tagdíj fejében jár.

A kath. írók és hirlapírók orsz. Pázmány-egyesületének hivatalos közlönye. Szerk. dr. Sziklay János. Nyom. Uránia kny. 1904. Megjelenik? Tagoknak ingyen. (Előző évfolyamok Orsz. Pázmány-egyesület cím alatt.)

Kávéfőzők Szaklapja. A magyarországi kávéfőzők és segéd munkások

érdekeit védő szak- és társadalmi havi-
lap. A Kávétőzők Szakegyesületének hiva-
talan közlönye. Szerk. Schönherr József.
Nyom. Fried és Krakauer. I. évf. Megj.
havonként. Ára 1 kor. 68 fill.

Kegyelet. Központi szaktudósító.
Temetkezési intézetek stb. szaklapja. Szerk.
Hohenberg Ferencz. Nyom. Fővárosi ny.
r. t. III. évf. Megj. havonként. Ára 4 kor.

Kélet. A magyarországi symbolikus
nagypholy hivatalos közlönye. Szerk.
Gelléri Mór. Nyom. Márkus Samu. XVI.
(1904.) évfolyam. Havonként. Tagoknak
ingyen küldetik.

Kereskedelmi Szakoktatás. A ke-
resk. szakisk. tanárok orsz. egyesületének
közlönye. Szerk. Koltay Virgil. Nyom.
Márkus Samu. XII. évfolyam. Évenként
10 szám. Ára 8 kor. Tagoknak tagdíj fejé-
ben jár.

Kertészeti Lapok. Az országos magyar
kertészeti egyesület hivatalos közlönye.
Szerk. Ilseman Keresztély és Kardos
Árpád. Nyom. az Athenaeum r. társ.
XIX. évfolyam. Megjelenik havonként.
Egyes szám ára 1 kor. Az egyesületi
tagok tagdíj fejében kapják.

Kir. Közjegyzők Közlönye. Fo-
lyóirat a perenkívüli törvénykezés és a
közjegyzői gyakorlat számára. Szerk. Char-
mant Öszkár. Nyom. Károlyi György. VII.
évf. Megj. havonként. Ára 10 kor.

Kísérletügyi Közlemények. Köz-
rebocsátja a földmivelésügyi m. kir. minis-
terium mezőgazdasági kísérletügyi köz-
ponti bizottsága. Nyom. a Pallas r. t.
VII. kötet. Évenként 4 füzet.

Kitartás. Kölcsönösen segélyező egye-
sület haviapja. Szerk. Turtsányi Vilmos.
Nyom. Buschmann F. VI. évf. Megjelenik
havonként. Ára 12 kor.

Kiviteli Szemle. Szerk. és kiadja
Zerkovitz Emil. Nyom. Krausz S. és T.
1904. évf. Megj. havonként. Ára 10 kor.

Klinikai Füzetek. Előadások a
gyakorlati orvostan összes ágaiból. Szerk.
Donáth Gyula. Nyom. Brózsa Ottó. XIV.
évfolyam. Évenként 12 füzet. Ára 8 kor.

Kolping. A magyarországi kath. le-
gényegyesületek orsz. szövetségének hiva-
talan közlönye. Szerk. Schiffer Ferencz
és Erdősi Károly. Nyom. a Stephaneum
kny. VI. sorozat. 1904. évfolyam. Idő-
közönként jelenik meg.

A Konfekciós. A budapesti női mun-
kások és munkásnők érdekeit képviselő
szaklap. Szerk. Gerő Lipót. Nyom. Spatz

Henrik. I. évf. Megj. havonként. Ára
2 kor. 40 fill.

Korcsma. Italmérők, italárusok, szö-
vetkezettek, kávéosok stb. országos szak-
közlönye. Szerk. Baros Gábor. Nyom.
Pázmáneum. I. évf. Megj. havonként.
Ára 10 kor.

Körlevél. A budapesti kereskedő-ifjak
társulatának és a szegedi rokonegyesület-
nek hivatalos közlönye. Szerk. Pásztor
József. Nyom. Barcza József. XXIV. évf.
Megjelenik havonként. Ára 2 kor. A tár-
sulati tagok tagdíj fejében kapják.

Közegészségügyi Tudósító. A
Gyógyyszerész Hetilap társapja. Szerk.
Varságh Zoltán és Rossberger J. Ny.
Stephaneum. VI. évf. Megjelenik havonk.
Ára 2 kor.

**Középiskolai Matematikai La-
pok.** Szerkeszti és kiadja Rátz László.
Nyom. a Franklin társulat. XI. évfolyam.
Évenként 10 szám. Ára 4 korona.

Közgazdasági Közlemények.
Közgazdasági és biztosításügyi folyóirat.
Szerk. Turchányi Elemér. Nyom. Kauf-
mann és Woititz. IV. évf. Megjelenik ha-
vonként. Ára 5 kor.

Közgazdasági Szemle. A Magyar
közgazdasági társaság hivatalos közlönye.
Szerk. Hegedüs Lóránt és Mandelló Gyula.
Nyom. a Pesti könyvmda. XXVIII. évf.
Megjelenik havonként. Ára 16 kor. A
társaság tagjai a tagdíj fejében kapják.

Központi Védjegy-Értesítő. Kiadja
a kereskedelemügyi m. kir. miniszterium,
Nyom. Pallas könyvmda. 1904. Havon-
ként jelenik meg. Ára 8 kor.

**A Lakatos Munkások Havi Ér-
tesítője.** Politikai és közgazdasági havi-
lap. Szerk. és kiadja »Vulkán«. Nyom.
Spatz Henrik. I. évf. Megj. havonként.
Ára ?

**Köztisztviselők Országos Hitel-
értésítője.** A magyar köztisztviselők
hitelérdekeit képviselő pénzügyi lap. Szer-
keszti Weisz Mihály. Nyom. Andai Gyula.
I. évf. Megj. havonként. Ingeny.

**Lampel Róbert (Wodiáner F. és
fiai) irodalmi Értesítője.** Melleklet
a »Hivatalos Közlöny«-hoz. Nyom. Wodia-
ner F. és fiai. III. évf. Megjelenik havon-
ként. Ingeny küldetik.

A Ludovika Akadémia Közlönye.
Szerk. és kiadja a m. kir. honvédségi
Ludovika akadémia tanári kara. Nyom.
a Pesti könyvmda. XXXI. évfolyam. Havi
folyóirat. Ára 8 kor.

A Magántisztviselők Országos Nyugdíjgyesületének Értesítője. Szerk. Meisl Gusztáv. Nyom. Pallas r. t. XI. évfolyam. Az egyesületi tagok díj-talanul kapják.

Magnetismus. Az életdelejes jelenségeket tudományosan fejtegető és gyógyító alkalmazásukra szakszerűen oktató folyóirat. Szerk. Wajditsch Alajos. Nyom. Lipinszky és tsa. I. évf. Megj. havonként. Ára 7 kor.

A Magyar állami alkalmazottak Egyesülete Értesítője. Szerk. az elnökség. Kiadja az egyesület. Nyom. Rózsa K. és neje. VII. évfolyam. Ára 40 fillér.

Magyar chemiai Folyóirat. Szerk. Hosszay Lajos és Molnár Nándor. Kiadja a kir. m. Természettud. Társulat chemia-ásványtani szakosztálya. Nyom. a Pesti Lloyd-társulat nyomdája. X. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 10 kor. Tagoknak 6 kor.

Magyar czéllövők Lapja. Szerk. Száva Gábor. Nyom. Heisler J. I. évf. Megj. havonként. Ára 5 kor.

Magyar Dal- és Zeneközlöny. Szerk. Falk Zsigmond. Kiadja az országos magyar daláregyesület. Nyom. a Pesti nyomda. X. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 kor. Tagoknak 2 kor. 40 fill.

Magyar Drogista. A magyarországi drogisták, illatszerészek és festékkereskedők szakközlönye. Szerk. Radnai Rezső. Nyom. Wodianer F. és fiai. I. évf. Megj. havonként. Ára főnököknek 10 kor., segédeknek 6 kor.

Magyar Evezős Sport. Szerk. Záhorszky István. Nyom. Hunyadi Mátyás kny. IV. évf. Megj. havonként. Ára 5 kor. Tagoknak 3 kor.

Magyar Fényképészek Lapja. A Fényképész egyesület hivatalos közlönye. Szerk. Löwinger Mór. Nyom. Schlesinger Vilmos. VIII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

Magyar Gazdák Szemléje. A magyar gazdaszövetség folyóirata. Szerk. Bernát István. Nyom. a Budapesti Hirlap nyomdája. IX. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 12 kor.

Magyar gazdaságtörténelmi Szemle. Szerk. Dr. Kováts Ferencz. Kiadja az Országos magyar gazdasági egyesület. Nyom. a »Pátria« nyomda. XI. évf. Ezenként 10 füzet. Ára 4 kor.

Magyar Gyorsírási Újság. Vegyes tartalmu gyorsírási folyóirat a Gabelsberger-Markovics rendszer szerint. Szerk. Forrai Soma. Nyom. Faludi Gábor. III. évf. Megjelenik évenként 10 szám. Ára 4 korona.

Magyar Iparművészet. Az orsz. m. iparművészeti társulat közlönye. Szerk. Fittler Kamill. Nyom. az Athenaeum r. társ. VII. évfolyam. Megjelenik kéthavonként. Ára 10 kor.

Magyar Kalapos Újság. A Magyar férfikalap divat-egylet hivatalos közlönye. Szerk. Kiss Zsigmond. Nyom. Gelléri és Székely. IX. évf. Megjelenik havonként. Ára 3 kor.

A m. kir. közigazgatási bíróság általános közigazgatási osztályának döntvényei és elvi jelentőségű határozatai. Szerk. Farkas Zoltán. Nyom. Heisler J. VIII. évfolyam. Ezenként 4 szám. Ára 2 kor.

A m. kir. közigazgatási bíróság pénzügyi osztályának döntvényei és elvi jelentőségű határozatai. Szerk. Vályi László. Nyom. Heisler J. VIII. évf. Ezenként 4 szám. Ára 2 kor.

Magyar királyi postatakarék-pénztári Közlöny. Kiadja a m. kir. postatakarék-pénztár. Nyom. a Pallas kny. XIX. évfolyam. Megjelenik havonként.

A magyar korona országai külkereskedelmi forgalmának havi Eredményei. Szerk. és kiadja: a kir. közp. statiszt. hivatal. Nyom. »Pátria« r-t. 1904. Megj. havonként. Ára 12 kor.

Magyar Könyvszemle. A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának közlönye. Szerk. Kollányi Ferencz. Nyom. az Athenaeum r. társ. Új folyam. XII. kötet. Megjelenik évnegyedenként. Ára 6 kor.

Magyar Közlöny. Közgazdasági, kereskedelmi és társadalmi lap. Szerk. Virág Gyula. Nyom. Kállai Ármin. XII. évf. Megj. havonként. Ára 20 kor.

Magyar Méh. A Magyar országos méhészeti egyesület közlönye. Szerk. Binder Iván. Nyom. Bróza Ottó. XXV. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 6 kor. Az egyesületi tagok tagdíj (4 kor.) fejében kapják.

A Magyar Mérnök- és Építészegylet Közlönye. Szerk. Edvi Illés Aladár. Nyom. »Pátria« kny. XXVIII. kötet. Megjelenik havonként. Ára 20 kor.

A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi osztályának Értesítője.

Az Ethnographia melléklete. Szerk. Dr. Semayer Vilibáld. Nyom. Hornyánszky Viktor. V. évf. Megjelenik havonként.

Magyar Nyelvőr. Szerk. Simonyi Zsigmond. Kiadja a m. tud. Akadémia. Nyom. az Athenaeum r. t. XXXIII. évfolyam. Megj. havonként. Ára 10 kor.

Magyar Nyomdászat. Szerk. és kiadja Pusztai Ferencz. Nyom. a Pallas nyomda. XVII. kötet. Megj. havonként. Ára 6 kor.

Magyarországi Borbély- és Fodrászegedek Szaklapja. A budapesti borbély- és fodrászegedek szakegyletének hivatalos közlönye. Szerk. Földessy Pál. Nyom. Spatz Henrik. I. évf. Megj. havonként. Ára 2 kor. 40 fill.

Magyarországi munkások rokkant- és nyugdíjegyletének hivatalos Közölnye. Társadalmi havilap. Szerk. Pethő Sándor. Nyom. a Pallas r. t. III. évf. Ára 1 kor. 20 fill.

Magyar Orvosi Archivum. Szerk. és kiadják Bókai Árpád, Pertik Ottó és Lenhossék Mihály. Nyom. a Pesti Lloyd kny. Új folyam IV. köt. Évenként 6 füzet. Ára 20 kor.

Magyar pályázatok. Szerk. Fejér Lajos és Ritter Ignác. Nyom. Pátria r. t. II. évf. Megj. havonként. Ára 20 kor.

Magyar Paedagogia. A »Magyar paedagogiai társaság« folyóirata. Szerk. Kovács János. Nyom. a Franklin társulat. XIII. évfolyam. Évenként 10 szám. Ára 10 kor. A társaság tagjai tagdíj fejében kapják.

A Magyar Rajztanárok országos egyesületének Értesítője. Szerk. Boros Rudolf. Nyom. Károlyi György. VII. évfolyam. Megjelenik évnegyedenként. Ára 4 kor. Tagoknak tagdíj fejében jár.

Magyar Szalon (Otthon). Szerk. és kiadja Hevesi József. Nyom. a Stephaneum knyomda. XXI. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 20 kor.

Magyar Tanítóképző. A tanítóképzőintézet tanárok országos egyesületének közlönye. Szerk. Nagy László. Nyom. a Hungaria knyomda. XIX. évfolyam. Évenként 10 füzet. Ára 8 kor. Egyesületi tagok tagdíj (8 kor.) fejében kapják.

Magyar Tisztviselők Országos Egyesületének Értesítője. Szerk. gr. Feszetics Géza. Nyom. a Pesti Lloyd társ. nyomdája. XVI. évfolyam. Megjelenik évnegyedenként. Az egyesület tagjai díjtalanul kapják.

A Magyar Turista-Egyesület budapesti osztályának Értesítője. Nyom. Pesti Lloyd kny. 1904. évf. Időközönként.

Magyar Vörös-Kereszt. Szerk. Argay János. Nyom. a Pesti Lloyd kny. V. évf. Megjelenik havonként. Ára 3 kor.

Magyar-Zsidó Szemle. Szerk. Blau Lajos. Nyom. az Athenaeum r. társ. XXI. évfolyam. Évenként 8 füzet. Ára 10 kor.

Mathematikai és Fizikai Lapok. Szerk. Kövesligethy Radó és Rados Gusztáv. Kiadja a Math. és fizikai társulat. Nyom. a Franklin társulat. XIII. évfolyam. Évenként 8 füzet. Ára 10 kor. Az egyesületi tagok tagdíj (Budapesten 10. vidéken 6 kor.) fejében kapják.

Mathematikai és természettudományi Értesítő. Szerk. König Gyula. Kiadja a magyar tud. Akadémia. Nyom. a Franklin társulat. XXII. kötet. Évenként 5 füzet. Ára ?

Méhészet. Szerk. Idősb Bonczonádi Szabó Imre. Nyom. Engel S. Zsigmond. I. évf. Megj. havonként. Ára 4 kor.

Méhkas. Szövetkezeti folyóirat. Szerk. Majer Gyula. Nyom. Müller Károly. 1904. Megjelenik ? Ára ?

Mentők Lapja. A budapesti önk. mentő egyesület közlönye. Szerk. dr. Kovách Aladár. Nyom. Pesti kny. r. t. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Mustármag. Magyar keresztyén nők lapja. Szerk. Vargha Gyuláné. Nyom. Nagy Sándor. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Műcsarnok. Az országos magyar képzőművészeti társulat hivatalos értesítője. Szerk. Ambrozovics Dezső. Nyom. a Budapesti Hirlap kny. VII. évf. Megjelenik kéthavonként mint a Művészet melléklete.

Művészet. Magyar művészeti folyóirat. Szerk. Lyka Károly. Nyom. Hornyánszky Viktor. III. évf. Megjelenik kéthavonként. Ára 18 kor.

Művészeti Krónika. Szerk. Observator. Nyom. Révai és Salamon. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

A »Nádor«-hoz czimzett gyógyszer-tár évnegyedes szakközleményei. Szerk. Mikovényi Árpád. Nyom. Wodianer F. és Fiai. Megj. évnegyedenként. Ingyen.

Nemzeti Értesítő. Hasznos tudnivalók közlönye mindenki számára. Szerk. Losonczy Gusztáv. Nyom. Hornyánszky Viktor. I. évf. Megj. havonként. Ára ?

Nemzeti Nőnevelés. Szerk. Sebestyenné Stetina Ilona; kiadja az Erzsébet-nőiskola tanári testülete. Nyom. a Franklin társulat. XXV. évfolyam. Ezenként 10 füzet. Ára 4 kor.

Nemzeti Szövetség. Szerk. Balázs Árpád. Nyom. Athenaeum kny. r.-t. IV. évf. Megjelenik évnegyedenként. Tagilletmény (4 kor.)

Népszerű Gyorsíró. Szerk. és kiadja Nagy Sándor. Nyom. Grund V. utódai. XV. évfolyam. Évi 10 szám. Ára 4 kor.

Növénytan Közlemények. A kir. magyar természettudományi társulat folyóirata. Szerk. Schilberszky Károly. Nyom. a Pesti Lloyd-társ. III. kötet. Megjelenik időközönként. Ára ?

Numizmatikai Közlöny. Szerk. Gohl Ödön. Nyom. Hornyánszky Viktor. III. évf. Megjelenik negyedévenként. Ára ?

Nyelvtudományi Közlemények. Szerk. Szinnyei József. Kiadja a m. tud. Akadémia. Nyom. a Franklin társulat. XXXIV. kötet. Megjelenik negyedévenként. Ára 6 kor.

Olajág. A magyar ev. ker. nők lapja. Szerk. Desseffy Emma. Nyom. Hornyánszky Viktor. IV. évf. évi 10 szám. Ára 2 kor.

Az Országos Magyar Szövetség Értesítője. Szerk. Jancsó Benedek. Nyom. Hornyánszky Viktor. I. évf. Megj. kéthavonként. Ingyen.

Országos Táncztanítók Közlönye. A tánczmesterek országos egyesületének hivatalos értesítője. Szerk. Saphir M. Imre. Ny. Hedvig Sándor. I. évf. Megj. havonként. Ára 6 kor.

Országos Orvos-Szövetség. Az Országos orvos-szövetség hivatalos lapja. Szerk. Flesch Nándor. Nyom. a Pesti Lloyd társulat nyomdája. VII. évfolyam. Megjelenik havonként. A szövetség tagjai ingyen kapják.

Otthon. Képes havi folyóirat. Szerk. Hevesi József. Nyom. Pesti kny. r. t. 1904. évf. Ára 12 kor.

Otthonunk. Az »Otthon« írók és hírlapírók köre hivatalos értesítője. Szerk. Révész Gyula. Nyom. a Budapesti Hírlap nyomdája. VIII. évfolyam. Megjelenik havonként. A kör tagjai ingyen kapják.

Örökimádás. A Központi oltár-egyesület hivatalos közlönye. Szerk. Glattfelder Gyula. Nyom. a Stephaneum. V. évf. Megjelenik havonként. Ára 3 kor.

Örömhír. Gyermek lapja. Kiadja a Lorántffy Zsuzsanna egyesület. Szerk. Fráter Eszter és Stóry Gyula. Nyom. Hornyánszky Viktor. IX. évf. Megj. havonként. Ára 60 fill.

Paedagogiumi Lapok. A polgáris. tanárjelöltek körének lapja. Szerk. Gábos Győző. Nyom. Müller Károly. III. évf. Megjelenik havonként. Ára 3 kor.

Papír. Szaklap a papír- és írószerkereskedelem, könyvkötészet és rokon szakmák számára. Szerkesztik és kiadják Barta Lajos és Landau József. Nyom. Pátia kny. VI. évf. Megjelenik havonként. Ára a »Könyvkötő Ipar« melléklettel együtt 4 kor.

Pátia havi értesítője. Szerk. Elek Emil. Nyom. Pátia r. társ. II. évf. Megjelenik havonként. Ingyen.

Patyolat. Szerk. Csepreghy Ferenczné. Kiadja és nyom. Rákosi Jenő Budapesti Hírlap ujságvállalata. XI. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 kor. Vidékre 4 kor. 40 fill.

Pénz és Föld. Szaklap Magyarország jelzálog- és földhírtok-forgalmának okszerű előmozdítására. Szerk. Benke Béla. Nyom. Orsz. közp. községi nyomda. XI. évf. Megjelenik havonként. Ára 12 kor.

Pest-Pilis-Solt-Kis-Kún vármegye gazdasági egyesülete Értesítője. Szerk. Serfőző Géza. Nyom. Rózsa K. és neje. IV. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 kor. Tagoknak ingyen.

Pharmakotherapiai Értesítő. Közlemények az Organoterapia köréből. Szerk. Richter Gedeon. Nyom. Franklin-társ. I. évf. Megj. negyedévenként. Ingyen.

Polgári Iskolai Közlöny. Az Orsz. polgári iskolai egyesület folyóirata. Szerk. Volenszky Gyula. Nyom. Hornyánszky Viktor. VIII. évfolyam. Ezenként 10 szám. Ára 8 kor. Az egyesület tagjai tagdíj fejében kapják.

Postai Tarifák. Szerk. és kiadja Klebersberg Géza. Nyom. Európa kny. IX. évfolyam. Ezenként 4-szer. Ára 2 kor.

Pótfüzetek a Természettudományi Közlönyhöz. Szerk. Csöpey László és Paszlavszky József. Kiadja a k. m. Természettudományi Társulat. Nyom. a Pesti Lloyd társaság nyomdája. 1904. Megjelenik évnegyedenként. Ára a Természettudományi Közlönnyel 12 kor. A társulat tagjai 2 kor. ráfizetéssel kapják.

Protestáns Szemle. Szerk. Szóts Farkas. Kiadja a magyar protestáns iro-

dalmi társaság. Nyom. Hornyánszky Viktor. XVI. évfolyam. Évenként 10 füzet. Ára 8 kor. Az egyesület tagjai a tagdíj (12 kor.) fejében kapják.

Remény. Szerk. Halász Gyula. Kiadja a Hecht bankház. Nyom. a »Globus» műintézet kny. 1904. Havonként jelenik meg. Ára 2 kor.

Statisztikai havi Közlemények. Szerk. és kiadja a m. kir. központi statisztikai hivatal. Nyom. a »Pátria» r. t. VIII. évfolyam. Ára 12 kor.

Stomatologiai Közlöny. A stomatologusok (fogorvosok) orsz. egyesületének hivatalos közlönye. Szerk. Szabó József. III. évf. Megjelenik havonként. Ára 12 kor.

A Szabad Lyceum, tudományt és ismeretet terjesztő társaság Értesítője. Szerk. Pályi Sándor. Nyom. Czettel és Deutsch. 1904. Megj. havonként. Ára ?

Szabóhírlap. Szerk. Zalai János. Nyom. »Anglo-nyomda». II. évf. Megj. havonként. Ára 2 kor 40 fill.

Szabó-ipar. A budapesti férfiruhakészítő-ipartestület hivatalos közlönye. Szerk. Fülöp Sándor. Nyom. Buschmann F. IV. évf. Megj. havonként. Ára 4 kor.

Szabó-iparosok Közlönye. A szabó-iparosok társadalmi és anyagi érdekeit képviselő havi szaklap. Szerk. és kiadja Csontos Imre. Nyom. Révai és Salamon. XVIII. évf. Ára 14 kor. Divatképek nélkül 5 kor. 60 fill.

Szabó Kisiparos. Társadalmi és közgazdasági szakközlöny. Szerk. Ferenczy Gyula. Nyom. Krausz G. és Tsa. I. évf. Megj. havonként. Ára 2 kor. 40 fill.

Szakszervezeti Értesítő. A magyarországi szakszervezeti tanács hivatalos közlönye. Szerk. Jászai S. Nyom. Spatz Henrik. I. évf. Megj. havonként. Ára 1 kor. 20 fill.

Századok. A magyar történelmi társulat közlönye. Szerk. Nagy Gyula. Nyom. az Athenaeum r. társ. XXXVIII. évfolyam. Megjelenik évenként 10 füzetben. Ára 12 kor. Tagok a tagdíj (10 kor.) fejében kapják.

Szövetségünk. Az állami díjnokok országos szövetségének hivatalos közlönye. Szerk. ? Nyom. Kálmán M. és Tsa. I. évf. Megj. havonként. Ára 5 kor.

Szünóra. Szerk. Endrődi Béla. Nyom. Barcza József. VIII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 2 kor. 40 fill.

Táncztanítók Lapja. Szerk. Róka

Pál. Kiadja a Magy. táncztanítók egyesülete. Nyom. Bichler I. XI. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 8 korona.

Tarka élet. Szépirodalmi folyóirat. Szerk. Kuncz Gusztáv. Nyom. Buschmann F. III. évf. Megjelenik évnegyedenként. Ára 2 kor.

Társadalompolitikai Közlemények. Szerk. dr. Somogyi Manó. Nyom. Márkus Samu. I. kötet. Megjelenik időközönként. Ára füzetenként 2 kor.

Természettudományi Közlöny. Szerk. Csopey László és Paszslavszky József. Kiadja a kir. magy. Természettudományi Társulat. Nyom. a Pesti Lloyd társ. nyomdája. XXXVI. kötet. Megjelenik havonként. Ára 12 kor. Tagoknak tagdíj fejében jár.

Tornaügy. Felelős szerk.-bizottság: Maurer János, dr. Ottó József, Szavka Manó. Kiadja a Magyarországi tanítók egylete a Nemzeti tornaegylet hozzájárulásával. Nyom. Rózsa Kálmán és neje. XXI. évfolyam. Megj. évenként 10-szer. Ára 6 kor.

Történelmi Tár. Kiadja a Magyar történelmi társulat közvetítése mellett a m. tud. Akadémia történelmi bizottsága. Szerk. Komáromy András. Nyom. az Athenaeum r. társ. 1904. évfolyam. Új folyam. V. Megjelenik évnegyedenként. Ára 10 kor. 40 fill. A történelmi társulat tagjainak 5 kor. 60 fill.

Tuberkulózis. A gümőkór elleni védekezés közlönye. Szerk. Dr. Kúthy Dezső és dr. Tauszk Ferencz. Nyom. Budapesti Hírlap nyomda. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 1 kor.

Turista Közlöny. Szerk. Moussong Géza. Kiadja a Magyar tanítók turistaegyesülete. Nyom. Elek Lipót. XI. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 6 kor. A tagok tagdíj fejében kapják.

Turisták Lapja. Szerk. Téry Ödön és Petrik Lajos. Kiadja a Magyar turistaegyesület. Nyom. a Pesti Lloyd társ. nyomdája. XVI. évfolyam. Megjelenik két-havonként. Ára 10 kor. A tagok tagdíj fejében kapják.

Turul. A magyar heraldikai és genealogiai társaság közlönye. Szerk. Schönherr Gyula és Varju Elemér. Nyom. a Franklin társulat. XXII. kötet. Évnegyedenként jelenik meg. A társaság tagjai tagdíj (10 kor.) fejében kapják.

Tűzrendészeti Közlöny. Az orsz. tűzoltószövetség hivatalos lapja. Szerk.

Markusovszky Béla. Nyom. Ifjabb Kellner Ernő. II. évf. Megj. havonként. Ára 5 kor.

Uj Magyar Szemle. Politikai, társadalmi, irodalmi és művészeti folyóirat. Szerk. Várnai Sándor. Nyom. Károlyi György III. évf. Megjelenik időszakonként. Ára 24 kor.

Ujságkiadók Lapja. Szerk. Lenkei Zsigmond. Kiadja a Magyar Ujságkiadók orsz. szövetsége. Nyom. a Budapesti Hirlap kny. V. évf. Megjelenik havonként. Ára 12 kor. Tagoknak ingyen.

Uránia. Népszerű tudományos folyóirat. Szerk. Klupathy Jenő és legifj. Szász Károly. Nyom. Hornyánszky Viktor. V. évf. Megjelenik havonként. Ára 8 kor. Tagoknak ingyen.

Utmutató. A magyar és közös közlekedési vállalatok hivatalos menetrend-könyve. Kiadja a »Vasuti és közlekedési közlöny.« Nyom. a Pesti kny. XXIII. évf. Évenként 12 füzet. Ára 10 kor.

Ügyvédi Kamarai Közlöny. A budapesti ügyvédi kamara hivatalos lapja. Szerk. Pap József. Nyom. »Árpád« nyomda. I. évf. Megj. havonként. Ára ?

Vakok ügye. A magyarországi vakok érdekeit szolgáló havi folyóirat. Szerk. Vitar Rezső. Nyom. Stephaneum kny. I. évf. Megj. havonként. Ára 1 kor. 20 fill.

Zászlónk. Ifjúsági lap. Szerk. és kiadja a budapesti Mária-congregatio. Nyom. a Stephaneum. III. évf. Megjelenik évenként 10-szer. Ára 2 kor.

Zsidó Híradó. Orthodox zsidó felekezeti és társadalmi havi folyóirat. Szerk. Viador. Nyom. Elek Lipót. XIV. évf. Megj. havonként. Ára 12 kor.

Összesen 215.

b) VIDÉKEN.

Adalékok Zemlén vármegye történetéhez. (Sátoralja-Ujhely.) Szerk. Dongó Gyárfás Géza. Nyom. a »Zemlén« nyomda. X. évf. Havi folyóirat. Ára 6 kor.

Allatok Védelme. (Kolozsvár.) A kolozsvári állatvédő-egyesület havi közlönye. Szerk. Éber Ernő. Nyom. Gombos Ferencz. IX. évfolyam. Ára 2 kor. Tagoknak a tagdíj fejében jár.

Alsófehérmegyei tanügy (Gyulafehérvár.) Paedagogiai és szépirodalmi havi folyóirat. Szerk. Balla István. Nyom. Papp György. III. évf. Havonként. Ára 6 korona.

Aradi Gazda. (Arad.) Az aradi gazdasági egyesület hivatalos értesítője. Szerk. Laehne Hugó. Nyom. Gyulai István. VI. évfolyam. Megjelenik havonként. Tagoknak ingyen.

Aradvármegyei gazdasági egyesület fogyasztási és értékesítő szövetkezete üzleti értesítője. (Arad.) Megjelenik az »Aradi Gazda«-val együtt.

Armenia. (Szamosújvár.) Szerk. és kiadja Szongott Kristóf. Nyom. Todorán Endre »Auróra« nyomdája. XVIII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

Bármegyei Tanügyi Értesítő. (Léva.) A bármegyei népnevelők egyesületének és a kir. tanfelügyelőségnek hivatalos közlönye. Szerk. Végh István és Bányai Ferencz. Nyom. Nyitrai és Tsa. 1903—1904. évf. Megjelenik évenként kétszer. Ára 2 kor.

Bácsmegyei Gazdasági Egyesület Hivatalos Közlönye. (Zombor.) (Gazdasági Értesítő.) Szerk. Pető Lajos. Nyomt. Braun Adolf XIX. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 kor. Tagoknak ingyen.

Biharmegyei gazdasági egyesület hivatalos Közlönye. (Nagyvárad.) Szerk. Weingärtner Andor. Nyom. Laszky Ármin. IV. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 kor. Tagoknak ingyen.

Bírósági Végrehajtók. A »Bírósági Végrehajtók Orsz. Egyesületé«-nek hivatalos közlönye. (Igló) Szerk. Radnóti Adolf. Nyom. Pannonia-kny. Győr. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

Borromaeus. (Ó-Szöny.) Kath. hit- és szónoklati havi folyóirat. Szerk. és kiadja Nagy Antal. Nyom. a győregyházmegyei nyomda Győrött. XVIII. évf. Ára 8 kor.

A Borsodmegyei Gazdasági Egyesület Értesítője. (Miskolcz.) Szerk. Vértessy Tivadar. Nyom. Forster, Klein és Ludvig. V. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 kor. (Előző évfolyamok »Borsodi Gazda« czímen a hirlapok közt.)

Csiki Gazda. Gazdasági Értesítő. (Csik-Szereda.) A Csikmegeyi gazd. egyesület közlönye. Szerk. T. Nagy Imre. Nyom. Szvoboda Testvérek. XVIII. Megjelenik havonként. Ára 6 kor. Tagoknak ingyen.

Csokonai Lapok. (Debreczen.) Szépirodalmi folyóirat. Szerk. Rudnyánszky Gyula. Nyom. Csokonai nyomda. I. évf. Megjelenik ? Ára félévre 5 kor.

Déli Kárpátok. (Temesvár.) A délvideki Kárpát-egyesület és a temesvári

muzeum délmagyarországi táj- és néprajzotlati osztályának értesítője. Szerk. Czirbus Géza és Kováts Géza. Nyom. Csanádegyházmegyei kny. I. évf. Megjelenik 4-szer évenként. Ára 5 kor. Tagoknak ingyen.

Egyesületi Értesítő. (Alsó-Kubin.) Az »árvamegyei általános tanítóegyesület« közlönye. Szerk. Hortobágyi Agost. Nyom. Trnkóczy József. II. évf. Havonként. Ára 2 kor.

Egyesületi Értesítő. (Békés-Csaba.) A Békésmegyei gazdasági egyesület hivatalos közlönye. Szerk. Pfeifer István. Nyom. a Corvina kny. XLV. évf. Havonként jelenik meg. (Előbb évkönyv alakban.)

Egyesületi Értesítő. (Szombathely.) A Vasmegyei gazdasági egyesület megbízásából szerkeszti Röszer Károly. Nyom. Seiler Henrik utódai. XXV. évfolyam. Időszakonként jelenik meg. Ára 2 kor.

Egyetemi gyorsíró. (Kolozsvár.) Gabelsberger-Markovics rendszerű folyóirat. Szerk. Ifj. R. Friebeisz Gyula. Nyom. Corvina kny. Budapest III. évf. Évenként 10 szám. Ára 2 kor.

Egyleti Értesítő. (Deés.) A Szolnok-dobokavármegyei gazdasági egylet hivatalos közlönye. Szerk. Szemmáry József. Nyom. Demeter és Kiss. XVII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 8 kor. Az egylet tagjai ingyen kapják.

E. M. K. E. (Kolozsvár.) Az egyesület hivatalos értesítője. Szerk. Sándor József. Nyom. Ellenzék-nyomda. XI. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Erdély. (Kolozsvár.) Honismertető folyóirat. Szerk. Merza Gyula. Kiadja az Erdélyi Kárpát-Egyesület. Nyom. Gombos Ferencz. XIII. évfolyam. Évenként 12 szám. Ára 10 kor. Tagok ingyen kapják.

Erdélyi Munkás. (Kolozsvár.) Szociáldemokrata politikai havilap. Szerk. Tatai Gyula. Nyom. Gámán J. örököse. II. évf. Havonként. Ára 1 kor.

Erdélyi Múzeum. (Kolozsvár.) Az Erdélyi múzeum-egylet kiadványa. Szerk. Szádeczky Lajos. Nyom. Ajtai K. Albert. XXI. kötet. Évenként 10 füzet. Ára 6 kor. Az egyleti tagok tagdíj (6 kor.) fejében kapják.

Erdélyi Sportlap. A kolozsvári athletikai club hivatalos lapja. Szerk. Sárpy István. Nyom. Ajtai K. Albert. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Erdészeti Kísérletek. (Selmeczbánya.) A m. kir. központi erdészeti kísér-

leti állomás folyóirata. Szerk. Vadas Jenő. Nyom. Joerges A. özv. és fia. VI. évf. Megj. 4 szám évenként. Ára ?

Ermelléki szőlészeti és borászati szakközlöny mint orsz. hirdetősi kalauz. Szerk. Czirják Károly. Nyom. Hedvig Sándor Budapesten. I. évf. Megj. havonként. Ára 4 kor.

Értesítő. (Ipolság.) A hontmegyei gazdasági egyesület hivatalos közlönye. Szerk. Ivánka István és Pályi Pál. Nyom. Neuman Jakab. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Az érsekújvári r. kath. népnevelők egyesületének időszakos Értesítője. (Galánta.) Kiadja az egyesület központi bizottsága. Nyom. Neufeld Samu. III. évf. Évenként kétszer. Ára 1 kor.

Értesítő az állami tanítók országos egyesületének működéséről. (Debreczen.) Szerk. Kozma László. Nyom. a Csokonai kny. VII. évfolyam Évenként 4-szer.

Értesítő Magyarország kath. Papsága részére. (Pozsony.) Szerk. és kiadja Heindl János. Nyom. Kath. irod. r -t. IV. évf. Havonként jelenik meg. Ingyen küldetik.

Evangelikus egyházi Szemle. (Békés-Csaba.) Szerk. és kiadja Hurtay György. Nyom. a Corvina nyomda. X. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Evangelikus homiletikai folyóirat. (Nyíregyháza.) Az evangélimi és epistolai alapigék évfolyama. Szerk. Geduly Henrik. Nyom. Jóba Elek. II. évf. Megj. havonként. Ára 10 kor.

Evangelikus Népiskola. (Sopron.) Szerk. és kiadja Papp József. Nyom. Röttig Gusztáv. XVI. évfolyam. Megj. havonként. Ára 6 korona.

Fáklya. (Nagyvárad.) Szerk. Haraszthy Lajos. Nyom. Neumann Vilmos. 1904. Megjelenik ? Ára ?

Fejérmegyei gazd. Egyesület Értesítője. (Sz.-Fejérvár.) Szerk. dr. Burchard—Bélaváry Rezső. Nyom. Csitári K. és tsa. IV. évf. Havonként jelenik meg. Ára 6 kor. Tagoknak ingyen küldetik.

F. M. K. E. (Nyitra.) A felvidéki magyar közművelődési egyesület hivatalos lapja. Szerk. Clair Vilmos. Nyom. Kapsz Géza és Kramár Vilmos. II. évf. Megj. havonként. Ára 4 kor.

Fotografia. (Szombathely.) Fényképzési havi folyóirat. Szerk. Kiss Zoltán.

Nyom. Bertalanffy József. I. évf. Megj. havonként. Ára 6 kor.

Gazdasági Értesítő. (Eperjes.) A »Sárosvármegyei gazdasági egyesület« hivatalos közlönye. Szerk. Lukovits Aladár. Nyom. Kósch Árpád. IX. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 6 kor. Tagoknak ingyen küldetik.

Gazdasági Értesítő. (S.-A.-Újhely.) A Zemplénvármegyei gazdasági egyesület megbízásából szerk. Nemthy József és Berzeviczy Béla. Nyom. a »Zemplén« könyvnyomda. XIII. évf. Megj. havonként. Ára 4 kor.

Gazdasági Értesítő. (Szolnok.) A Jász-Nagykún-Szolnok vármegyei gazdasági egyesület hivatalos közlönye. Szerk. Gaylhoffer István. Nyom. Bakos István. XX. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 6 kor. A tagoknak ingyen küldetik.

Gazdasági Értesítő. (Komárom.) (A Komáromi újság melléklapja.) A komárommegyei gazdasági egyesület hivatalos értesítője. Szerk. Ágoston Miklós. Nyom. Spitzer Sándor. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 3 kor.

Gazdasági Közlöny. (Komárom.) Havi értesítő. Szerk. Sarlay Károly. Nyom. Spitzer Sándor. XXII. évf. Megjelenik havonként. Ára 1 kor.

Gazdasági Közlöny. (Makó.) A Csanád-vármegyei gazdasági egyesület értesítője. Szerk. Tőkei Jenő. Nyom. Kovács Antal. IX. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 3 kor.

Gazdasági Néplap. (Pécs.) Népszerűen oktató szaklap a földműves kisgazdák részére. Szerk. Förster Jenő. Nyom. Taizs József. XXX. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 2 kor. Tagoknak ingyen jár.

Gazdasági Tudósító. (Veszprém.) (Lásd: »Veszprémvármegyei Gazdasági Értesítő« alatt.)

Gazdasági Tudósító. (Putnok.) A Gömör-Kishont-vármegyei gazdasági egyesület hivatalos értesítője. Szerk. Lakner László. Nyom. Rábely Miklós Rimaszombat. VIII. évf. Megj. havonként. A tagoknak ingyen.

Genealogiai füzetek. (Kolozsvár.) Családtörténeti folyóirat. Szerk. Sándor Imre és Sebestyén József. Nyom. Gámán J. örököse. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

Gyakorlati Paedagogia. (Szeged.) Módszeres havi folyóirat. Szerk. Madzsar

Gusztáv. Nyom. Várnay Lajos. I. évf. Megj. havonként. Ára 10 kor.

Gyámintézet. (Lovászpataka.) Szerk. Bognár Endre. Kiadja a magyarbani egyet. ev. egyh. gyámintézet. Nyom. a főiskolai nyomda Pápan. XXI., XXII. évfolyam. Megjelenik évenként hatszor. Ingyen küldetik.

Gyermekvédelem. (Szombathely.) Szerk. Jánossy Gábor és Gerlits Sándor. Nyom. Egyházmegyei könyvnyomda Szombathely. I. évf. Megj. havonként. Ára 2 kor.

Győr szab. kir. város Hivatalos Értesítője. (Győr.) Nyom. a Pannonia kny. XIV. évf. Időközönként jelenik meg.

A Hadsereg. (Arad.) Képes havi folyóirat. Szerk. Hehs Aladár. Nyom. Réthy L. és fia. I. évf. Megj. havonként. Ára 16 kor.

Hajdusági Méhész. (Debreczen.) A hajdusági méhészegylet közlönye. Szerkeszti Nagy Sámuel. Nyom. Debreczen városi kny. I. évf. Megj. havonként. Ára 4 kor.

Hajnal Csillag. (H.-Böszörmény.) Szerk. Balogh Lajos. Kiadja a h.-böszörményi baptista hitközség. Nyom. Hoffmann és Kronovitz Debreczenben. VI. évf. Megjelenik havonként. Ára 48 fill.

Havi Közlöny. Az elméleti és gyakorlati Lelkipásztorokodás köréből. (Temesvár.) Szerk. és kiadja. Patzner István. Nyom. a csanád egyházmegyei könyvnyomda. XXVII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 10 kor.

Havi Szemle. (Besztercebánya.) Szerk. dr. Olgyai Bertalan. Nyom. Hungaria kny. IV. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

A Hazában és Távolban Szétkintő Méhész. (Sajtény, Csanád m.) Szerk. és kiadja Gallovich István. Nyom. Kovács Antal Makón. IX. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Házi Barát. (Sümege.) Szerk. és kiadja Darnay Kálmán. Nyom. Horváth Gábor. V. évf. Megjelenik időszakonként. Ingyen küldetik.

A Hevesmegyei gazdasági egyesület értesítője. (Gyöngyös.) Szerk. Engel Herman. Nyom. »Hevesmegyei Lapok« kny. XX. évf. Megjelenik havonként. Ára 20 fill. számonként. Tagoknak ingyen.

Hevesmegyei Tanügy. (Eger.) Szerk. Kolacskovszky János. Kiadja a hevesmegyei általános tanító-egyesület.

Nyom. Löwy B. IX. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 kor. Az egyesületi tagok tagdíj fejében kapják.

Hitszónoklati Folyóirat. (Pilis-Marót.) Szerk. és kiadja Karkecz Alajos. Nyom. Endrényi Lajos Szegeden. XV. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 8 korona.

Homok. (Kecskemét.) Szakfolyóirat szőlősgazdák számára. Szerk. Kenéz Zoltán. Nyom. Sziládi Lásztó. V. évf. Megj. havonként. Ára 2 kor.

A Hunyadvármegyei általános tanító-egyesület értesítője. (Déva.) Szerk. Bereczky Lajos. Nyom. Kroll Gyula. V. évf. Megj. negyedévenként. Ára 3 kor.

Igazság. (Zombor.) Politikai havi szemle. Szerk. dr. Pataj Sándor. Nyom. Baits Vladimir. I. évf. Megj. havonként. Ára 5 kor.

Iskoláink. (Rimaszombat.) A Gömör-Kishont vármegyei általános tanítóegyesület hivatalos értesítője. Szerk. Járossy Endre. Nyom. Léway Izsó. VII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 korona. Tagok ingyen kapják.

Isten Igéje Szentbeszédekben. (Esztergom.) Szerk. Babura László. Kiadja és nyom. Buzároyits Gusztáv. XXIX. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára pótfüzetten 5 kor. 20 fill.

Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei gazdasági egyesület fogyasztási és értékesítő Szövetkezetének üzleti értesítője. (A Gazdasági Értesítő (Szolnok) melléklapja.)

Jézus szentséges Szívének Hírnöke. (Kalocsa.) Szerk. Tóth Mike. Nyom. Jurcsó Antal. XXXVIII. évfolyam. Havi folyóirat. Ára 3 kor.

Kalazantinum. (Kolozsvar.) Szerk. Babos Dezső. Kiadja a »Kalazantinum« hittudományi és tanárképző intézet. Nyom. Lepage Lajos. IX. évfolyam. Évenként 10 szám. Ára ?

A Kath. hitterjesztés lapjai. Képes folyóirat. (Nagyvárad.) Tulajdonos szerk. Nogely István. Nyom. a Szent László kny. XXIII. évf. Megjelenik évenként 10 füzet. Ára 6 kor.

Kecskeméti Munkás. (Kecskemét.) Szociáldemokrata, politikai és közgazdasági havilap. Szerk. Benédek József. Nyom. Öttinger K. Nagykőrös. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 1 kor. 20 fill.

Kereskedelem és Ipar. (Csongrád.) Szerk. Fekete Lajos. Nyom. és kiadja

Weisz Márk. IV. évf. Havonként jelenik meg. Ára 2 kor.

Kereskedelmi Tudósító. (Kolozsvar.) Szerk. Czászár Károly. Nyom. Gámán J. örököse. I. évf. Megj. havonként. Ingyen.

Keresztény Magvető. (Kolozsvar.) Szerk. és kiadják Péterfi Dénes és Kovács János. Nyom. Ajtai K. Albert. XXXVII. évfolyam. Megjelenik kéthónaponként. Ára 4 kor.

Kisdedővök Lapja. (Hatvan.) Kisdedővök, gyermekkertésznök és gyermekmenház-vezetők használatára. Szerk. Kobány Mihály. Nyom. Erzsébet kny. Gödöllőn. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 3 kor.

Kiskereskedők lapja. (Nagyvárad.) Szerk. Lindenfeld Zsigmond. Nyom. Neumann Vilmos. V. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Kolozsvári Munkás. (Kolozsvar.) Szociáldemokrata politikai havilap. Szerkeszti Schwarz Miksa. Nyom. Gámán J. örököse. I. évf. Megj. havonként. Ára 1 kor.

A Község. (Köröstarcsa.) Szaklap a közigazgatás, a községi élet és a közs. jegyzők érdekeinek előmozdítására. Szerkeszti Petneházy Ferencz. Nyom. Kner Izidor, Gyoma. I. évf. Megj. havonként. Ára 8 kor.

Külmisszió. (Ágfalva.) Evangélikus hittérítési folyóirat. Szerk. Scholtz Ödön. Nyom. Röttig Gusztáv, Sopron. VIII. évf. Megj. Negyedévenként. Ára 1 kor.

A Legszenzibb Rózsafüzér Királynéja. (Szombathely.) Szerk. Vörös László Mária. Kiadja a sz. Domokosrend szombathelyi zárdája. Nyom. az egyházmegyei nyomda. XX. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 korona.

A Liptómegeyi Gazdasági Egyesület Hivatalos Értesítője. (Liptó-Szent-Miklós). Nyom. Steier Izidor. Megj. havonként. Ára ?

A Magyar Földmives. (Gyuró.) Szerk. és kiadja Vasadi Balogh Lajos. Nyom. »Budafoki nyomda.« XXII. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Magyar Kisdednevelés és Népoktatás. (Eperjes.) A sárosvármegyei kir. tanfelügyelőség és az eperjesi Széchenyikör népnevelési szakválasztmányának hivatalos közlönye. Szerk. Beér Ferencz. Nyom. Kósch Árpád. X. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Magyarországi kéményseprő szaklap. (Nyitra.) Szerk. Ronchetti Oszkár. Nyom. Kapsz és Kramár. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

A magyarországi Papi Imaegyesület és Eucharistia-társulat Értesítője. (Győr.) Szerk. Molnár Ignác. Nyom. a győregházmegyei nyomda. XVIII. évfolyam. Megjelenik évenként 8 szám. Ára 1 kor. 20 fill. A társulat tagjainak tagdíj (2 kor.) fejében jár.

Magyar Sion. (Esztergom.) Szerk. Trikál József és Prohászka Ottokár. Nyom. Buzárovits Gusztáv. Új folyam. XVIII. évf. Megj. havonként. Ára 12 kor.

Magyar Zsinagóga. (Baranya-Mágócs.) Gyakorlati szakközlöny. Szerk. Lebovits József. Nyom. Kaufmann Á. és Fiai. M-Sziget. V. évf. Megj. havonként. Ára 6 kor.

Mária Kert. (Szűz Mária virágos kertje.) (Kalocsa.) Szerk. Tóth Mike. Nyom. Jurcsó Antal. XX. évfolyam. Havi folyóirat. Ára 2 kor.

Méhészeti Közlöny. (Kolozsvár.) Az erdélyrészi méhész-egylet szakközlönye. Szerk. Nagy Géza. Nyom. Gámán János örökösei. XIX. évfolyam. Megj. havonként. Ára 8 kor. Tagoknak tagdíj fejében küldetik.

Mezőgazdasági Szemle. (Magyar-Óvár.) Szerk. és kiadják Cserháti Sándor és Kosutány Tamás. Nyom. Czéh Sándor-féle nyomda. XXI. évfolyam. Havi folyóirat. Ára 10 kor.

Munka. (Ózd.) Magyar bánya- és kohómunkások társadalmi lapja. Szerk. Csepela L. és Kablay J. Nyom. Forster, Klein és Ludvig Miskolczon. III. évf. Megjelenik havonként. Ára 1 kor. és 20 fill.

Nagyasszonyunk. (Győr.) Mária-Congregációk lapja. Szerk. Nitsch Árpád János. Nyom. Győregház. kny. I. évf. Megj. havonként. Ára 4 kor.

Népoktatás. (Lugos.) Krassó-Szörény vármegyei tanító-egyesület hivatalos közlönye. Szerk. Chalupka Rezső. Nyom. Weisz és Sziklai. IX. évfolyam. Évenként 10 szám. Ára 8 kor.

Nevelés. (Máramarosziget.) Szerk. Bökényi Dániel. Kiadja a »Máramarosi általános tanító-egyesület.« Nyom. Berger Miksa. XXI. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 5 kor.

Nógrádmegyei Tanügy. (Salgótarján.) A nógrádmegyei tanítóegyesület és a nógrádmegyei kir. tanfelügyelőség

hivatalos közlönye. Szerk. Magyar Béla. Nyom. Boros R. V. évf. Havonként. Ára 2 kor.

Pesti Alsó-járásí Híradó. (Erzsébetfalva.) A pesti alsó-járás érdekeit felölelő, társadalmi, közgazdasági és vegyes tartalmú időszaki lap. Szerk. Trakostyáni Draskovich József. Nyom. Fischeff Henrik, Kispeszt, I. évf. Megj. időközönként. Ára 2 kor.

Politikai Ellenőr. (Kecskemét.) Az »Országos Ellenőr« társúságja Kecskeméten. Szerk. és kiadja Somogyi János. Nyom. Szappanos István. II. évf. Megjelenik havonként. Ára az »Országos Ellenőrrel« együtt 10 kor.

Pozsonyi Gazda. (Pozsony.) A »Pozsony vármegyei gazdasági egyesület« értesítője. Szerk. Horváth Jenő. Nyom. Eder István. VI. évf. Megjelenik havonként. Ára 8 kor. Tagoknak ingyen jár.

Pozsony vármegyei tűzrendészeti Értesítő. (Pozsony.) Szerkeszti Dr. Michaëlis Béla. Nyom. Wigand F. K. III. évf. Megjelenik? Ára 4 kor.

Protestáns Pap. (Kölesd.) Szerk. és kiadják Lágler Sándor és Kálmán Dezső. Nyom. Tóth László Kecskeméten. XXV. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 8 korona.

Reménységünk. (Csanytelek.) Az oltáriszentség-imádás és Mária-tisztelet havi folyóirata. Szerkeszti és kiadja Varga Mihály. Nyom. Stephaneum kny. Budapest. IX. évfolyam. Havi folyóirat. Ára 2 kor. 60 fill.

Sárospataki Füzetek. (Sárospatak.) Szerk. Horváth Cyrill. Nyom. Landesmann M. és Tsa. S.-A.-Újhely. I. évf. Megj. negyedévenként. Ára 6 kor.

Sárospataki Ifjusági Közlöny. (Sárospatak.) Kiadja a »Magyar irodalmi önképző-társulat.« Szerk. Kovács Lajos. Ev. ref. főiskola nyomdája. XX. évf. Havonként jelenik meg. Ára 4 kor.

Sárosvármegyei gazdák fogyasztási és értékesítési szövetkezetének üzleti Értesítője. (Eperjes.) A »Gazdasági Értesítő« melléklete. Nyom. Kósch Árpád. 1904. évf. Havonként jelenik meg. Tagoknak ingyen.

Siketnémák Közlönye. (Vác.) Szerk. Borbély Sándor. Nyom. Mayer Sándor. IV. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Somogy megyei Vendéglősök Lapja. (Kaposvár.) A somogy megyei

vendéglősök és korcsmárosok egyesületének hivatalos közlönye. Szerk. Hirschfeld Jakab és Lengyel József. Nyom. Szabó Lipót. I. évf. Megj. havonként. Ára 8 kor.

Soproni Gyorsíró. (Sopron.) Szerk. Kiss Samu és Teke Sándor. Kiadja az ev. főgymnasiunai gyorsíró-kör. Nyom. Romwalter Alfréd. XXX. évfolyam. Megj. havonként. Ára 2 korona.

Soproni Kereskedők Lapja. (Sopron.) »Soproni Kereskedők egyesületének« hivatalos közlönye. Szerk. Kuppis Uzor. Nyom. Romwalter Alfréd. II. évf. Megj. havonként. Ára 3 kor.

Sopronmegyei gazdasági egyesület Értesítője. (Sopron.) Nyom. Romwalter Alfréd. 1904. évfolyam Évi 3 füzet.

Szabad Egyház. (Szapárfalva.) Független magyar református lap. Szerk. Rác Károly. Nyom. Virányi János, Lugos. XX. évfolyam Megjelenik havonként. Ára 5 kor.

Szegedi Gyorsíró. Havi folyóirat a Gabelsberger-Markovits rendszer szerint. A szegedi gyorsíró-egyesület és a szegedi ifjúsági gyorsíró körök hivatalos lapja. Szerk. Jakab Lajos. Nyom. Várnay L. I. évfolyam Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Szemle. (Kecskemét.) Siketnémák, vakok, hülyék, gyengeelméjűek, dadogók és hebegők oktatásával foglalkozók szakközlönye. Szerk. Németh László. Nyom. Sziládi László. VI. évf. Megjelenik havonként. Ára 8 kor. (Előző évfolyamok »Gyógypaedagogiai Szemle« cím alatt.)

A Szent Család kis Követe. (Pécs.) A názárethi szent család és a Szent-József társulatának közlönye. Szerk. Virág Ferencz. Nyom. Taizs József. XV. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 1 kor. 44 fill.

Szent Gellért. (Pannonhalma.) Ifjúsági hitazonoklati folyóirat. Szerk. és kiadja Schermann Egyed. Nyom. az egyházmegyei nyomda Győrött. VI. évf. Megj. évenként 10-szer. Ára 8 kor.

Szilágyvármegyei Tanügy. (Zilah.) Szerk. Havas Antal. Kiadja a szilágyvármegyei általános tanítótestület. Nyom. Seres Samu. VII. évfolyam. Megjelenik évenként 10-szer. Ára 2 kor.

A Szőlőben. (Gyöngyös.) (Ezelőtt: »Egy év a szőlőben«.) Szerk. és kiadó-tulajdonos Csomor Béla. Nyom. Sima D. XIII. évf. Megj. havonként. Ára 4 kor.

Tanítótestületi Értesítő. (Torda.) A Torda-Aranyos vármegyei ált. tan. testületnek havonként megjelenő hivatalos közlönye. Szerk. Csiky Viktor. Nyom. Füssy és Sztupjár. VI. évf. Ára 2 kor. Tagoknak 1 korona.

Tanügyi Értesítő. (Besztercze.) A »Besztercze-Naszód vármegyei ált. tanító-egyesület« és a vármegyei kir. tanfelügyelőség hivatalos közlönye. Szerk. Sebestyén József. Nyom. Botschár Tivadar. IX. évfolyam. Evenként 10 szám. Ára 4 korona.

Tanügyi Értesítő. (Besztercebánya.) A zólyomvármegyei m. kir. tanfelügyelőség és a zólyomvármegyei általános tanítóegyesület hivatalos közlönye. Szerk. Szokolszky Rezső. Nyom. Hungaria kny. I. évf. Megj. havonként. Ára 3 kor. Tagoknak ingyen.

Tanügyi Értesítő. (Győr.) A győrvidéki tanító-egyesület hivatalos lapja. Szerk. dr. Tell Anasztáz és Benedek Vincze. Nyom. Heckenast és Gróf kny. XXVII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 korona.

Tanügyi Értesítő. (Komárom.) A komárommegyei tanító-testület közlönye. Szerk. Lakatos Károly. Nyom. Spitzer Sándor. V. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Tanügyi Értesítő. (Szatmár.) A szatmárvármegyei általános tanító egyesület hivatalos közlönye. Szerk. Kótai Lajos. Nyom. Kalik és Szeremy. III. évf. Megjelenik havonként. Ára évenként 1 kor.

Tanügyi Értesítő. (Székesfehérvár.) Szerk. Magó Károly. Nyom. Csitány K. és tsa. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Tanügyi Tanácskozó. (Deés.) A szolnok-dobokamegyei tanító-testület hivatalos közlönye. Szerk. Daday István. Nyom. Demeter és Kiss. XI. évfolyam. Megjelenik évenként 10-szer. Ára 2 kor. 40 fill. Tagoknak tagsági díj fejében jár.

Telekkönyv. (Szeged.) Szerk. Káplány Géza. Nyom. Nagy Elek Czeglédén. IX. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 8 korona.

Temesi Gazda. (Temesvár.) A Temesvármegyei gazdasági egyesület hivatalos lapja. Szerk. De Pottère Brúnó. Nyom. Unio kny. III. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Természettudományi Füzetek. (Temesvár.) A Délmagyarországi termé-

szettudományi társulat közlönye. Szerk. Tőkés Lajos. Nyom. Uhrmann Henrik. XXVIII. évfolyam. A társulat tagjai tagdíj fejében kapják.

Theologiai Szaklap. (Pozsony.) Szerk. Raffai S., Hornyánszky A., Pokoly József, Tüdös István. Nyom. Wigand F. K. III. évf. Megjelenik negyedévenként. Ára 6 kor.

A Torontálmezei Gazdasági egyesület Értesítője. (Nagybecskerek.) Szerk. Marton Andor. Nyom. Pleitz Fer. Pál. XIX. évfolyam. Megjelenik 6 füzeten. Ára 2 kor. A tagok díjtalanul kapják.

Történelmi és régészeti Értesítő. (Temesvár.) A Délmagyarországi történelmi és régészeti múzeumi társulat közlönye. Szerk. Berkeszi István. Nyom. a csanád-egyházmegyei nyomda. XX. (új) évfolyam. Megjelenik évnegyedenként. Ára 8 kor. A társulati tagoknak ingyen jár.

Unitárius Közlöny. (Kolozsvár.) Szerk. Boros György. Kiadja a Dávid Ferencz egylet. Nyom. Gámán János örököse. XVII. kötet. Megj. havonként. Ára 2 korona 40 fillér. Egyleti tagoknak 2 korona.

Városi Közlöny. (Temesvár.) Hivatalos folyóirat. Kiadja a városi tanács. Nyom. Csendes Jakab. VII. évfolyam. Megjelenik havonként.

Vasárnapi Tanító. (Hajdú-Böszörmény.) Szerk. Balogh Lajos. Nyom. Hoffmann és Kronowitz Debreczen. VIII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 2 kor. 40 fill.

Veszprémvármegyei Gazdasági Értesítő. A »veszprémvármegyei gazdasági egyesület« hivatalos közlönye. Szerk. Paur Ödön. Nyom. Krausz A. fia. III. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 kor. Tagok ingyen kapják.

V. H. O. Sz. (Szeged.) A vidéki hírlapírók országos szövetségének hivatalos értesítője. Szerk. a Szövetség titkára. Nyom. Endrényi Imre. VIII. évfolyam. Meg nem határozott időben jelenik meg. A szövetség tagjainak ingyen jár.

A Zalavármegyei Gazdasági Egyesület Értesítője. (Zala-Egerszeg.) Szerk. Orosz Pál. Nyom. Unger Antal. 1904. évfolyam.

Zentai Gyorsíró. Szerk. Fülöp Adorján. Nyom. Traub B. és trsa Szeged. IV. évf. Megjelenik évenként 10 szám. Ára 2 korona.

Összesen: 138.

II. TÖBBNYELVŰ FOLYÓIRATOK.

a) BUDAPESTEN.

Annales historico-naturales Musei Nationalis Hungarici. A Magyar Nemzeti Múzeum Természettudományi osztályainak folyóirata. (Magyar, német, francia, latin.) (A Természettudományi Füzetek folytatása.) Szerk. dr. Horváth Géza. Nyom. a Franklin-társ. II. évf. Évenként 2 füzet. Ára 30 kor.

Aquila. (M. és német.) Szerk. Herman Ottó. Kiadja a Magyar Ornithologiai Központ. Nyom. a Franklin társ. XI. évf. Évenként 4 füzet. Ára 10 korona.

Budapest Főváros Statisztikai Havifüzetek. Monatshefte des Budapesti Communal-Statistischen Bureaus. (M. és német.) Szerk. Kőrösy József. XXXII. évf. Nyom. a Székesfővárosi házi nyomda. Ára 8 kor.

Egészségőr. (M. és német.) A »Zion« jótékonyági egylet népszerű közlönye. Nyom. Berkovits János. IX. évf. Megjelenik havonként. Tagoknak ingyen jár.

Export-Revue. (Magy., német, francia, angol.) Szerk. és kiadja Zerkowitz Emil. Nyom. Athenaeum. III. évf. Megjelenik havonként. Ára 10 kor.

Férfi Szabó. (Magyar-német.) Szerk. Stikarovszky Norbert. Nyom. Fried és Krakauer. V. évf. Havonként. Ingyen küldetik.

Földrajzi Közlemények. Bulletin de la Société Hongroise de Géographie. (M. francia kivenettel.) Szerk. Cholnoky Jenő. Nyom. Fritz Ármin. XXXII. kötet. Évenként 10 füzet. Ára 10 kor. Tagoknak ingyen.

Földtani Közlöny. Geologische Mittheilungen. (M. és német.) Szerk. Dr. Pálffy Mór. Nyom. a Franklin társ. XXXIV. kötet. Megjelenik havonként. Ára 10 kor. Tagoknak ingyen.

Havi Füzetek. (M. és német.) Szerk. és kiadja Dvorzák János. Nyom. Müller Károly. 1904. Havonként. Ingyen.

Hungaria. A magyar általános takszótár részv.-társaság váltóüzletének sorsolási tudósítója. Verlosungs-Anzeiger stb. Szerk. Weil Miklós. Nyom. Neuwald Illés. I. évfolyam. Havonként. Ára 4 kor.

Journal Universel. Publication bimensuelle polyglotte. (Francia-magyar.) Szerk. Rónai Fr. Nyom. Pesti könyvny. r. t. I. évf. Megj. kéthavonként. Ára 12 kor.

Keleti Szemle. Közlemények az uralajtaji nép- és nyelvtudomány köréből. (*Revue Orientale.*) (Magyar, német, angol, francia.) Szerk. Kúnos Ignác és Munkácsi Bernát. Nyom. a Franklin társ. V. évf. Megj. évenként háromszor. Ára 8 kor.

Kőfaragó. (Magyar és német.) Szerk. Steidl István. Nyom. Fried és Krakauer. V. évf. Havonként. Ára 1 kor. 20 fillér.

Magyar Botanikai Lapok. — Ungarische botanische Blätter. (M. és német.) Szerk. Alföldi Flatt Károly. Nyom. Pallas r. t. kny. III. évf. Megjelenik havonként. Ára 10 kor.

Magyar kir. Postatakarékpénztári Közlöny. (Magy. és horvát.) Nyom. a Pallas r. t. XIX. évf. Megjelenik havonként.

Magyar Nemes-Fémipar. (Ungarische Edelmetall-Industrie.) (Magyar és német.) Szerk. Révész Károly. Nyom. Légrády testvérek. IV. évf. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

Magyar Nők Lapja. (Magyar és német.) Ungarische Frauen-Zeitung. Szerkeszti Szóllósy Mihály. Nyom. Wodianer F. és fiai. I. évf. Megj. havonként. Ára 4 kor.

Magyarország és a Nagyvilág. (Magy.-német.) Ungarn und die Weitewelt. Szerk. Dessewffy Arisztid. Nyom. Hornyánszky Viktor. III. évf. Megj. havonként. Ára 3 kor.

Országos Fogászati Szemle. (Magyar és német.) Revue der Zahntechniker Ungarns. A fogtechnikusok országos szövetségének hivatalos közlönye. Szerk. Prohászka Henrik. Nyom. Adler K. II. évf. Megj. havonként. Ára 8 kor.

Rovartani Lapok. (Német kivonattal.) Szerk. Abafi Aigner Lajos és Csiki Ernő. Nyom. Schmidl Sándor. XI. kötet. Évenként 10 szám. Ára 8 kor.

Szabók szaklapja. (Magy. és német.) Schneider Fachblatt. Szerk. Honti Géza. Nyom. Fried és Krakauer. XII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 2 kor. 40 fill.

Szt-Lukács-fürdő. (Melléklete román ny.) Szerk. Bosányi Béla. Nyom. Pesti nyomda r. t. XVII. évfolyam. Megjelenik havonként.

La Toilette. (Magy. és német.) Szerk. Krausz Adolf. Nyom. Buschmann F. XXIII. évf. Megjelenik havonként. Ingyen küldetik.

Varrógép-, kerékpár- és automobil-ujság. (Magyar-német.) Nähmaschinen-, Fahrrad- u. Automobil-Zeitung. Szerk. Sándor Gyula. Nyom. Országos központi közlési ny. II. évf. Megj. havonként. Ára 8 kor.

Összesen 24.

b) VIDÉKEN.

Bácskai Kis Gazda. (Hódság.) A Bács-Bodrog vármegyei gazdasági egyesület Hódság-járási fiók-egylet hivatalos közlönye. (Magyar és német.) Szerk. Wissinger Richárd. Nyom. Raab János. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor. Tagoknak ingyen.

A Bécsi »Allgemeine Versorgung-Anstalt« tagjai érdekeinek megvédését célzó pozsonyi egyesület közleményei (Pozsony). Szerk. Angermayer Károly. 1904. Megjelenik ? Ára ?

Concordia. (Pozsony.) A pozsonyi »Concordia« Gabelsberger-gyorsíró-egyesület közlönye. (Magy. és német.) Szerk. Theiss. Nyom. Wigand F. K. XIX. évf. Évenként 6 szám. Ára 2 kor. 40 fill.

Délmagyarország. (Vajszka.) Južna Ugarska. (Magyar-horvát.) Szerk. Dr. Tumbász István. Nyom. Bittermann József. Szabadkán. III. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor. 40 fill.

D. M. K. E. (Szeged.) A délmagyarországi magyar közművelődési egyesület hivatalos értesítője. Szerk. Gallovich Jenő. Nyom. Várnay L. I. évf. Megjelenik havonként. Tagdíj fejében jár.

Délvidéki Ifjusági Közlöny. (Temesvár.) Szerk. Farkas János. Nyom. Csanádegyházmegyei kny. I. évf. Megj. havonként. Ára 6 kor.

Értesítő az Erdélyi Múzeum-Egylet Orvos - Természet - Tud. Szakosztályából. — Sitzungsberichte der Medicinisch-Naturwissensch. Section des Siebenbürgischen Museumvereins. (M. és német.) Szerk. Szabó Dénes és Fabinyi Rudolf. Nyom. Ajtai K. Albert. XXIX. évf. Megjelenik időközönként. Ára 6 kor.

Magyar Földbirtokos. — Ungarischer Grundbesitzer. (Sopron.) (M. és német.) Szerk. Breuer Lajos. Nyom. Röttig Gusztáv. V. évf. Megjelenik kéthavonként. Ingyen.

Új bács-kulai Hírlap. (Kula.) Társadalmi és közgazdasági közlöny. (Magy. német.) Szerk. Peitsche János. Nyom.

Csanádegyházmegyei kny. Temesvár. I. évf. Megj. időszakonként. Ára 4 kor.

Vasvármegyei Tűzrendészeti Közlöny. (Szombathely.) (Melléklete német.) Szerk. Barabás István. Nyom. Bertalanffy József. XI. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Összesen 10.

III. NEM-MAGYAR NYELVŰ FOLYÓIRATOK.

I. Németek.

a) BUDAPESTEN.

Allgemeine Rundschau. Szerk. Brody H. Nyom. Goldschmidt Testvérek. 1904. évf. Időhöz nem kötve jelenik meg. Ára 24 kor.

Bauarbeiter. Organ für die Interessen aller im Baugewerbe beschäftigten Arbeiter Ungarns. Offizielles Organ des Fachvereins der ungarländischen Bau- und deren Hilfsarbeiter. Szerk. Garbai Sándor. Nyom. Fried és Krakauer. II. évf. Havonként. Ára 2 kor. 40 fill. (Az »Építőmunkás«-sal együtt jelenik meg.)

Ethnologische Mittheilungen aus Ungarn. Szerk. dr. Herrmann Antal. Ny. Hornyánszky Viktor. VI. kötet. Megj. időközönként.

Mitteilungen aus der Schmal-spurbranche. Szerk. Nágel Zsigmond. Nyom. Hornyánszky Viktor. V. évfolyam. Megjelenik havonként.

Orient. Organ der symb. Grossloge von Ungarn. Szerk. Pay'r Ede. Ny. Márkus Samu. XVI. (= 29.) évfolyam. Havonként jelenik meg. Tagoknak ingyen.

Pharmakotherapeutische Rundschau. Mitteilungen aus dem Gebiete der Organtherapie. Szerk. Richter Gedeon. Nyom. Franklin-társ. I. évf. Megjelenik negyedévenként. Ingyen.

Pietät. Central-Fachorgan für Leichenbestattungen, Aufbahrungen und alle ins Fach schlagenden Angelegenheiten. Szerk. Hohenberg Ferencz. Nyom. Posner Károly Lajos és fia. I. évf. Megj. havonként. Ára 4 kor.

Sanct-Antonius Blätter. Szerk. Buday Alfréd. Nyom. Pázmáneum kny. V. évf. Évenként 12 füzet. Ára 2 kor.

Ungarische Biene. Szerk. Binder Iván. Kiadja a Magyar Méhészek Egyesülete. Ny. Brózsó Ottó. XXXII. évf. Havi folyóirat. Ára 6 kor., az egyesület tagjai 4 kor. tagdíj fejében kapják.

Ungarische medicinische Revue. Szerk. és kiadja Schneider Siegfried. Nyom. Spatz Henrik. IV. évf. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Ungarische pädagogische Revue. Szerk. Szöllösi Jenő. Nyom. Schlesinger Vilmos. 1904. Megjelenik havonként. Ára 7 kor. 20 fill.

Ungarische Rundschau. Familienmonatsschrift für Belletristik, Kunst, Literatur, Wissenschaft und sociale Interessen. Szerk. Kun Jenő. Nyom. Európa kny. I. évf. Megj. havonként. Ára 8 kor. 40 fill.

Zeitschrift für Ungarisches Öffentliches und Privatrecht. Szerk. Ságody (Sgalitzer) Gyula. Nyom. Európa kny. X. évf. Meg nem határozott időben jelenik meg. Ára 20 korona.

Összesen: 13.

b) VIDÉKEN.

Die **Advokatur- und Notariatskanzlei.** Unparteiisches Fachblatt zur Förderung der Berufs- und Standesinteressen der Advokatur- und Notariats-Beamten in Oesterreich. (Bécs.) Szerk. Haustein József. Nyom. Röttig Gusztáv. Sopron. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Akademische Blätter. (N.-Szeben.) Organ d. siebenbürgisch-sächsischen Hochschüler. Szerk. Georg Barthmes. Ny. Krafft Vilmos. VIII. évf. Megj. havonként. Ára 4 korona.

Allgemeiner Mühlen-Markt. (Bécs.) Fach- und Offertenblatt für den gesammten Geschäftsverker der Mühlen- und Sägenbranche. Szerk. Poech József. Nyom. Alkalay Adolf és fia. Pozsony. V. évf. Megj. havonként. Ára 4 korona.

Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde. (N.-Szeben.) Uj folyam. Ny. Krafft Vilmos. XXXIII. köt. Időhöz nincs kötve. Kötete 4 kor. 20 fill.

Berith am. (Lipcese.) Ein Monatsblatt zur Belehrung u. Unterhaltung. Szerk. Dalman Gusztáv. Nyom. Márkus Samu. Budapest. XII. évf. Megjelenik havonként. Ára ?

Briefmarken-Courier. (Temesvár.) Zeitschrift für Philatelie. Organ des Ver. intern. Briefmarken Sammler Vereins in Temesvár. Szerk. dr. Mayo Sándor. Nyom. Lustig Mór, Budapest. I. évf. Havonként. Ára 2 márka.

Correspondenz Lewy. (Bécs.) Organ der Theater- und Concert-Agentur Gustav Lewy. Szerk. Lewy Richárd. Nyom. Alkalay Adolf és fia, Pozsony. XXVII. évf. Megj. havonként. Ára ?

Gut Licht! (Bécs.) Zeitschrift für Amateur-Photographie. Szerk. Richter R. Nyom. Röttig Gusztáv. Sopron. III. évf. Havonként. Ára 5 kor.

Heilmittel-Revue. (Bécs.) Therapeutisches Organ, mit dem Beiblatt »Balneotherapeutische Revue« Szerk. Goldmann Hugó. Nyom. Röttig Gusztáv, Sopron. II. évf. Megj. havonként. Ingyen küldetik.

Jahrbuch für die Vertretung und Verwaltung der evangelischen Landeskirche A. C. in den siebenbürgischen Landesteilen Ungarns. (Nagy-Szeben.) Kiadja a tartományi consistorium. Ny. Drotleff József. XII. kötet. Időhöz nincs kötve. Ára 2 kor. 40 fill.

Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde. (N.-Szeben.) Szerk. dr. Schullerus A. Ny. Krafft Vilmos. XXVII. évf. Havonként jelenik meg. Ára 2 kor.

Das Literarische Deutsch-Oesterreich. Unabhängige illustrierte Monatschrift für Literatur, Theater, Kunst und Politik. (Bécs.) Szerk. Richter Rudolf. Nyom. Röttig G. Sopron. IV. évf. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Monatlicher Anzeiger des Christlichen Vereins Junger Männer. (Bécs.) Szerk. Haberl János. Ny. Hornyánszky Viktor Budapest. VIII. évf. Havi lap. Ára 60 fillér.

Monatsschrift für die Geschichte u. Wissenschaft des Judentums. (Boroszló.) Szerk. és kiadja Braun M. Nyom. Alkalay Adolf és fia. Pozsony. XLVIII. évf. Megjelenik havonként. Ára 9 kor.

Nachrichten des Soproner Comitats-Agricultur-Vereins. (Sopron.) Nyom. Romwalter Alfréd. 1904. évf. Megjelenik időközönként.

Neppendorfer Blätter. (Nagyszeben.) Szerkesztő Botschner I. I. Nyom. Drotleff József. II. évf. Megj. havonként. Ára 1 kor. 50 fill.

Österreichische-Ungarische Revue. (Bécs.) Szerk. Habermann Gyula. Nyom. Röttig G. Sopron. 1904. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 19 korona 20 fill.

Schul- u. Kirchenbote. (Brassó.) (Lásd az újságok között.)

Ungarländisches Rauchfangkehrer Fachblatt. (Nyitra.) Szerk. Ronchetti Oszkár. Nyom. Kapsz és Kramár. II. évf. Megj. havonként. Ára 8 kor.

Volksgesundheit. (Medgyes.) Szerk. Siegmund Henrik. Nyom. Reissenberger G. A. III. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 kor. 80 fill.

Zeitschrift für Handel und Gewerbe. (Bécs.) Organ des Verbandes der Ganzfabrikaten-Industrien. Szerk. dr. Herbatschek Henrik. Nyom. Röttig Gusztáv, Sopron. X. évf. Megj. havonként. Ára 12 kor.

Zeitschrift des Internationalen Anwalt-Verbandes. (Bécs.) Szerk. Löszl Henrik. Nyom. Röttig Gusztáv. Sopron. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 5 kor.

Összesen: 21.

II. Olasz.

VIDÉKEN.

Liburnia. (Fiume.) Rivista bimestrale del »Club Alpino Fiumano«. Nyom. Mohovich E. III. évf. Kéthavonként. Ára 2 korona.

Összesen 1.

III. Szerbek.

VIDÉKEN.

НАУЧНОПРАВИ ПАЧЕР. Szerk. Teodorovics Szvetozár. Nyom. Miletics Szvetozár. I. évf. Megjelen havonként. Ára 10 kor. 50 fill.

ДЕТОНИК МАТИЦЕ ЦРИКЕ. (Ujvidék.) Szerk. Szávitš Milán. Ny. Popovits testv. 1904. évf. Evenként hat füzet. Ára 1 kor. 40 fill.

ПОЛЕТ. (Versecz.) Oktató, mulattató és nevelési folyóirat. Szerk. Pavlovics M. P. Nyom. Pavlovics M. P. I. évf. Megj. havonként. Ára 3 kor.

ЦИОМЕХАК. (Pancsova.) Szerk. és kiadja Martinovits Iván. Ny. Jovanovits testv. XII. évf. Havi lap. Ára 2 frt.

ЦРИКА БЕЗНА. (Versecz.) Szerk. Pavlovics Milán P. Nyom. Pavlovics Milán P. II. évf. Megj. havonként. Ára 5 kor.

ЖЕХСКИ СБЕТ. (Ujvidék.) A szerb jótékony-egylet lapja. Szerk. Varagyanin Árkád. Ny. Ivkovits György. XIX. évf. Havi lap. Ára 2 korona.

Összesen: 6.

IV. Tótok.

a) BUDAPESTEN.

Listy Svätého Antona. Szerk. Buday Alfréd. Ny. Pázmáneum kny. IV. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Posol Svätého Antona. Szerk. Sándorfi Ede. Nyom. Stephaneum kny. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Összesen 2.

b) VIDÉKEN.

Časopis Museálnej Slovenskej Spoločnosti. (Turócz-Sz.-Márton.) Szerk. Sokolik A. Kiadja a tót nemzeti múzeum. Ny. részv.-társ. (Társlapja: Sbornik . . .) VII. évf. Évenként 6 szám. Ára 2 kor.

Černokňazník. (Turócz-Sz.-Márton.) Szerk. Čajda György. Ny. Részv. társ. XIX. évf. Havilap. Ára 4 kor.

Cirkevné Listy. (Liptó-Szent-Miklós.) Fel. szerk. Janoška György. Ny. Klimeš és Pivko. XVIII. évf. Havilap. Ára 6 korona.

Dennica. (Modor.) Ženský list pre poučenie a zábavu. Szerk. Vansová Teréz. Ny. Rohaček Simon. VII. évf. Havonként. Ára 3 korona.

Dolnozemský Slovák. (Ujvidék.) Politicko-spoločenský mesačník. Szerk. Mičátek L. Nyom. Rohaček Simon, Modor. II. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 1 kor 50 fill.

Hlas. (Szokolca.) Mesačník pre literaturu, politiku a otázku sociálnu. Szerk. Šrobár Vavro. Nyom. Klimeš és Pivko, Liptó-Szt.-Miklós. VI. évf. Megj. havonként. Ára 6 kor.

Hospodárske noviny. (Turócz-Szt.-Márton.) Časopis pre všetky odvetvia hospodárstva, domáci priemysel a národné hospodárstvo. Szerk. Kompis Péter. Nyom. Turócz-szt.-mártoni r. t. ny. V. évf. Megj. havonként. Ára 2 kor.

Kazateľna. (Lenge.) Szerk. Osvald Fer. Rikhárd. Nyom. Salva Károly Liptó-Rózsahegy. XXIV. évf. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

Kráľovna Sv. Ruženca. (Trsztena.) Szerk. tul. Pironcsák István. Nyom. Trnkóczy József Alsókubinban. XVI. évf. Havi lap. Ára 1 kor. 60 fill.

Liptovsko-Oravske Noviny. (Liptó-Rózsahegy.) Szerk. Styk Aurél. Nyom. Salva Károly. III. évfolyam. Megj. havonként. Ára 1 kor. 50 fill.

Noviny malých s mnohými obrázkami. (Szenicze.) Szerk. kiadja és nyom. Bezso János. V. évf. Évenként 8 szám. Egyes szám ára 4 fill.

Obzor. (Liptó-Szielnicz.) Časopis prekospodárstvo, remco lo adomáci živos. Szerk. Babka György. Nyom. Salva Károly. XVI. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Politické články. (Besztercebánya.) Vychodia raz za mesiac. Szerk. Rippely Ede. Nyom. Machold F. I. évf. Megj. havonként. Ára 2 kor.

Posol b. Srdca Ježišového. (Nagy-szombat.) Szerk. Daubner Alajos. Ny. Winter Zsigmond. VIII. évf. Havi folyóirat. Ára 1 korona 60 fill.

Považské Noviny. (Vágújhely.) Politicko-spoločenský mesačník. Szerk. Hrušovský Igor. Nyom. Rohacsek Simon Modorban. III. évf. Megjelenik havonként. Ára 1 kor. 50 fill.

Praktický včelár. (Cserény.) Časopis venovaný záujmom včelárstva. Szerk. Pomekács M. Nyom. Machold F. Besztercebányán. I. évf. Megj. havonként. Ára 4 kor.

Rodina a Škola. (Turócz-Szent-Márton.) Časopis pre rodičov a učiteľov. Szerk. Vajansky Szvetozár Hurban. Nyom. a turócz-szent-mártoni részv. nyomda. V. évf. Megj. havonként. Ára ?

Sbornik museálnej slovenskej spoločnosti. (T.-Sz.-Márton.) Melléklet a Časopis Mus. slov. spoločnostihoz. Szerk. Sokolik A. Nyom. a turócz-szt.-mártoni kny. r.-t. IX. évf. Megjelenik évenként kétszer.

Slovenské Pohl'ady. (Turócz-Szent-Márton.) Szerk. és kiadó Škultéty József. Ny. a turócz-szt.-mártoni kny. r.-t. XXIV. évf. Havi folyóirat. Ára 10 kor.

Stráž Na Sione. (Modor.) Szerk.-kiadó Zoch Pál. Ny. Rohaček Simon Modoron. XII. évfolyam. Havi folyóirat. Ára 2 kor.

Strom Serafický. (Szokolca.) Mesačník, venovaný pre terciárov III. Sv. Františka. Szerk. Zsekó Károly. Nyom. Teslik József. I. évf. Megj. havonként. Ára 1 kor. 50 fill.

Svetlo. (Vágújhely.) List spolkov modrého kríža. Szerk. Horvát János. Ny. Salva Károly. V. évf. Havonként. Ára 1 korona.

Zvolenské Noviny. (Zólyom.) Politicko-spoločenský mesačník. Szerk. Fajnor

Vladimir. Nyom. Klimes és Pivko, Liptó-Szt.-Mikló. I. évf. Megj. havonként. Ára 1 kor. 50 fill.

Összesen: 23.

V. Horvát.

BUDAPESTEN.

Crvena Sloboda. Radnički list. Szerk. Hudić Iván. Nyom. Krammer és Erhardt. III. évf. Havonként. Ára 1 kor. 20 fill.

Összesen: 1.

VIDÉKEN.

Naša Snaga. (Zágráb.) Srednjoškolsko Glasilo. Szerk. Tušanović Dušan. Nyom. Krammer és Erhardt Budapest. I. évf. Megj. havonként. Ára füzetenkint 50 fill.

Összesen: 1.

VI. Románok.

VIDÉKEN.

Advocatul Poporal. Főie juridică-administrativă. (Temesvár.) Szerk. Rotariu P. Nyom. Csirovics D. T. II. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Calicul. Humor și Satira. (Nagy-Szeben.) Szerk. Pop J. Nyom. Steinhansen T. utóda, Reissenberger Adolf. XVII. évf. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Lumina Lumei. (Főia creștinilor botezati, numiți baptisti.) (Arad). Szerk. Slév György. Nyom. Réthy Lipót és fia. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor. 40 fill.

Reuniunea învățătorilor, români dela școalele poporale confesionale orto-

dócse. (Arad.) Organ periodic oficios. Szerk. Moldován József. Nyom. Gör. kel. rom. egyházm. nyomda. I. évf. Időközönként. Ára 5 kor.

Stéua Diminetei. (Talpas.) Szerk. Brumár Mihály. Nyom. Székely I. Nagy-Szalonta. I. évf. Megj. havonként. Ára ?

Transilvania. (Nagy-Szeben.) Szerk. Diaconovich Kornél. Ny. Főegyházmegyei ny. XXXV. évf. Évenként 6 szám. Ára 10 korona.

Összesen: 6.

VII. Bunyevác.

VIDÉKEN.

Neven. (Szabadka.) Szerk. Sudarevics V.; Nyom. Kladek és Hamburger. XXI évf. Havilap. Ára 2 kor.

Összesen: 1.

VIII. Vend nyelven.

VIDÉKEN.

Nevtepeno poprijeta Devica Marija. (Szombathely.) Zmozna goszpa vogrszka. Szerk. Klekl József. Nyom. Szombathelyi egyházmegyei kny. I. évf. Megj. havonként. Ára ?

Összesen: 1.

IX. Esperanto nyelven.

VIDÉKEN.

Lingvo internacia. (Szegszárd.) Monata gazeto por la lingvo esperanto. Szerk. Fruictier Pál Upsalában. Nyom. Lengyel Pál. IX. évf. Megjelenik havonként. Ára kor.

Összesen: 1.

ÖSSZEGEZÉS.

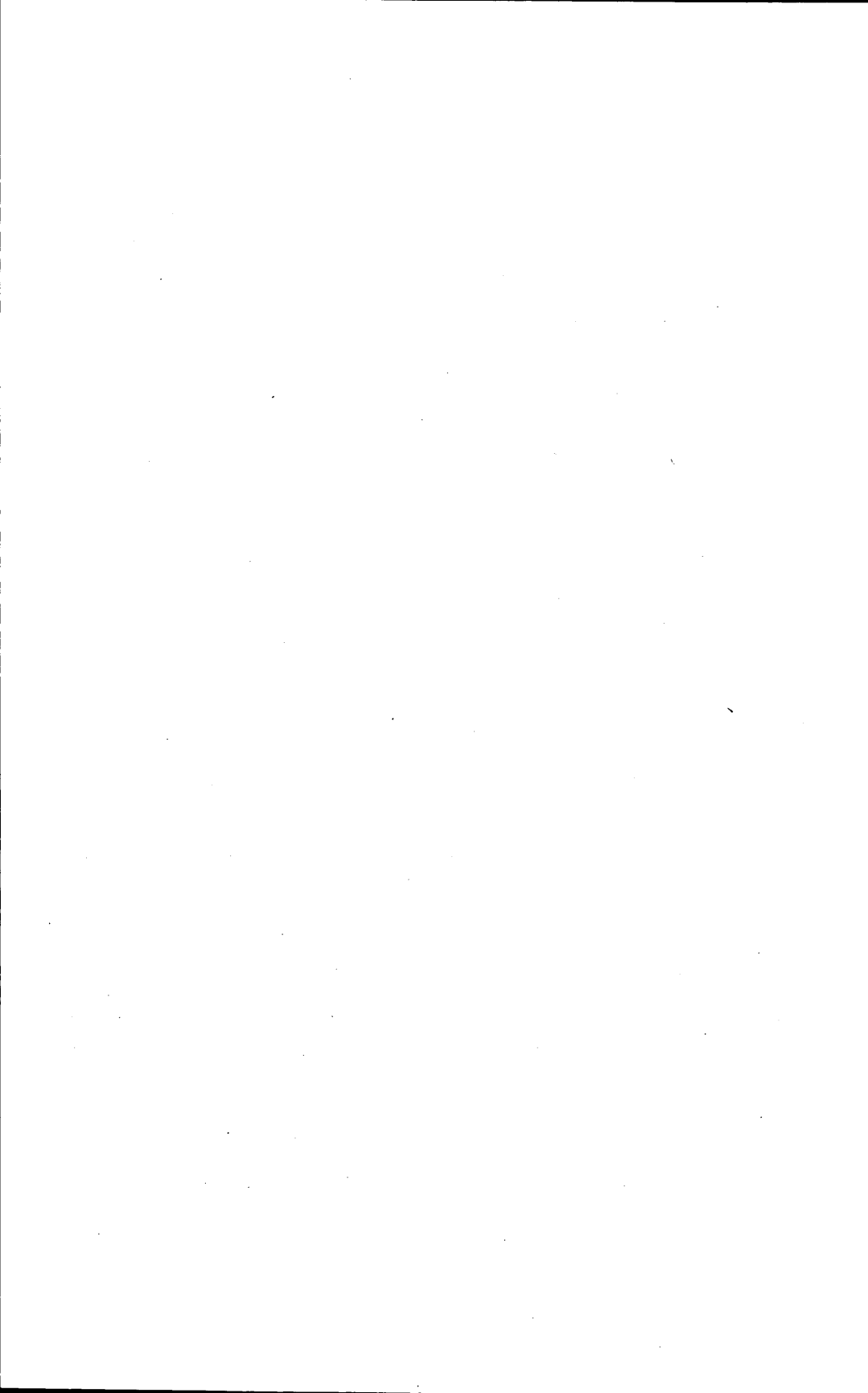
	Budapesten	vidéken	összesen
Magyar nyelvű folyóirat (ebből többnyelvű Budapestben 24, vidéken 10.)	239	149	387
Német nyelvű folyóirat	13	21	34
Olasz »	—	1	1
Szerb »	—	6	6
Tót »	2	23	25
Horvát »	1	1	2
Román »	—	6	6
Bunyevác »	—	1	1
Vend »	—	1	1
Esperanto »	—	1	1
Összesen	255	210	464

FÜGGELÉK.

A magyar nyelvű hirlapok és folyóiratok statisztikája
1780-tól 1904-ig.

SZINNYEI JÓZSEFTÓL

Az első magyar hirlap 1780. jan. 1-én jelent meg Pozsonyban (Rát Mátyás <i>Magyar Hirmondó</i> -ja). Budapesten 1788. okt. 8-án szerdán indult meg az első magyar rendes hirlap <i>Magyar Merkurius</i> címmel, hetenként kétszer járt, és Paczkó Ferencz betűivel nyomtatott Pesten. A második lap Pesten az 1806. jul. 2-án keletkezett <i>Hazai Tudóstársok</i> : szerk. Kulcsár István. Ez volt az első magyar hirlap, mely 4-rét alakban jelent meg és hosszabb életű volt.	közölte, 52 volt a magyar hirlapok és folyóiratok száma.		
1830-ban 10 magyar hirlap és folyóirat jelent meg.	1862. elején 65	1884. elején 482	
1840. elején 26 magyar lap volt hazánkban.	1863. » 80	1885. » 494	
1847-ben 33.	1864. » 70	1886. » 516	
1848—49-ben 86 magyar hirlap jelent meg.	1865. » 75	1887. » 539	
1850. elején 9 lap adatott ki magyar nyelven.	1866. » 81	1888. » 561	
1854. márcz. 5-én, mikor a <i>Vasárnapi Ujság</i> megindult, ezzel együtt 20 magyar hirlap és folyóirat jelent meg.	1867. » 80	1889. » 600	
1861. elején, midőn az első évi rendes hirlapkimutatást a <i>Vasárnapi Ujság</i>	1868. » 140	1890. » 636	
nyelven.	1869. » 163	1891. » 645	
	1870. » 146	1892. » 676	
	1871. » 164	1893. » 699	
	1872. » 198	1894. » 735	
	1873. » 201	1895. » 806	
	1874. » 208	1896. » 801	
	1875. » 246	1897. » 1100	
	1876. » 240	1898. » 1207	
	1877. » 268	1899. » 1103	
	1878. » 281	1900. » 1132	
	1879. » 321	1901. » 1156	
	1880. » 368	1902. » 1216	
	1881. » 356	1903. » 1262	
	1882. » 412	1904. » 1330	
	1883. » 427		
	hirlap és folyóirat jelent meg magyar nyelven.		

A Magyar Könyvszemle új folyama.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának hivatalos kiadványa s a magyar bibliográfia egyedüli szakközlönye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait; beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könyvtár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és különleges bibliográfiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és külföldi könyvészeti irodalom termékeiről s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június, szeptember és december hónapokban jelenik meg 24—26 ívnyi terjedelemben több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 6 korona, a könyvárusi forgalomban 8 kor.; egy-egy füzet ára 2 kor.

Az előfizetési pénzeket a **Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala** fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a **szerkesztő czimére** a **Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába** küldendők.

A Magyar Könyvszemle régi és új folyamainak kötetei kaphatók *Ranschburg Gusztáv* könyvkereskedésében, Budapest, *IV. Ferencziek-tere 2.* A régi folyam 2—16. kötetének ára kötetenkint 4 korona, az új folyam 1—10. kötetének ára kötetenkint 8 korona. Az előfizetések ezentúl is a *Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához* küldendők.

Megjelent és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában kapható: *A hazai hírlapirodalom 1903-ban. I. A magyar hírlapirodalom, id. Szinnyei Józseftől. II. A nem magyar nyelvű hírlapirodalom, Kereszty Istvántól. III. Folyóiratok. Horváth Ignácztól. Függelék: A magyar nyelvű hírlapok és folyóiratok statisztikája, id. Szinnyei Józseftől. Ára 1 kor. 10 fillér.*

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois.
Directeur: M. François Kollányi.

Quatre livraisons par an; prix du volume | Nouvelle série. XIII. volume. 3-ième
6 couronnes = 6 francs = 5 marcs. | livraison. Juillet—Septembre 1905.

SOMMAIRE.

Dr. Ladislas Esztegár (†). Les manuscrits originaux de la trilogie épique »Toldi« au Musée National Hongrois	193
Dr. Frédéric Ahn . Les imprimés hongrois de Jean Mannel (dit Manlius) (1582—1604.) Deuxième et dernière partie	238
Ignace Horváth . La Bibliothèque de Jean François Reviczky de Revisnye en 1742.	246
Indicateur officiel . Rapport sur l'état de la Bibliothèque Széchényi du Musée Nat. Hongrois dans le second trimestre de 1905	259
La bibliothèque de l'Académie des Sciences hongroise en 1904.	263
La bibliothèque Somogyi de Szeged dans le second semestre de 1904.	265
Littérature . Paul Heitz, Hundert Kalender-Inkunabeln Par le <i>dr. Paul Gulyás</i> . — Jules Kóssa, Bibliographie vétérinaire hongroise. Par — <i>ly</i> —. — Hinrichs Halbjahrs-Katalog der im Deutschen Buchhandel erschienenen Bücher, etc. par le <i>dr. Albert Gárdonyi</i> . — Revue des périodiques étrangers	268
La littérature bibliographique hongroise dans le second trimestre de 1905 . Par Ignace Horváth	278
Notices . Nominations à la bibliothèque du Musée Nat. hongrois. Georges Ráth † (r). Le P. Henri Denifle † (<i>A. Á.</i>) Rétablissement de la Bibliothèque Nationale de Torino. (— <i>sp</i> —). Bibliothèque centrale des Honvéd. (<i>L. K.</i>) L'édifice nouvelle de l'archive de Bâle. (<i>γ.</i>). Éloge en vers du Musée National Hongrois par Georges Rohonyi (<i>π.</i>)	280
Changements dans l'état des imprimeries en Hongrie du 16 juin au 15 septembre	588
Appendice . Répertoire des journaux de Hongrie en 1904. I. Les journaux hongrois. Par <i>Joseph Szinnyei père</i> . II. Les journaux en langues étrangères. Par <i>Étienne Kereszty</i> . III. Les revues. Par <i>Ignace Horváth</i> . Statistique des journaux et revues hongrois de 1780 à 1904. Par <i>Joseph Szinnyei père</i>	1—65

Siège de la rédaction et de l'administration: *Magyar Könyvszemle Budapest, Musée National Hongrois.*

XIII. KÖTET, 4. FÜZET. ÚJ FOLYAM. 1905 OKTÓBER—DECZEMBER.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE.

A MAGYAR NEMZ. MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRÁNAK
KÖZLÖNYE.

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

KOLLÁNYI FERENCZ.

1905. ÉVI FOLYAM.

— III — IV. FÜZET. — III —

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRA.

1905.

TARTALOM.

	Lap
Varjú Elemér. A bécsi udvari könyvtár kötés-kiállítása (Egy melléklettel és hat képpel a szövegben.)	289
Dr. Esztegár László (†). A Toldi-trilogia eredeti kéziratai a Magyar Nemzeti Múzeumban (Második közlemény.)	325
Takáts Sándor. Egy budai könyvnyomda felállításának terve az 1689-ik évben	350
Tárca. Évnyegyedes jelentés a Magy. Nemz. Múzeum könyvtárának állapotáról az 1905. év III. negyedében	354
Az Erdélyi Múzeum-Egylet könyvtára 1904-ben	357
Szakirodalom. Sammlung Bibliothekswissenschaftlicher Arbeiten. Heft. 19. u. 20. Ism. <i>dr. Gulyás Pál.</i> — Wóznér Ignác, Durmits Imre és Pavlovsky J. Alajos. A betűszedés elméleti és gyakorlati kézikönyve. Ism. <i>G. P.</i> — Michael Holzmann u. Hans Bohatta: Deutscher Anonymen-Lexicon. III. köt. Ism. <i>Stockinger.</i> — Thurzó Ferenc: A nagybányai ev. ref. főiskola története. Ism. <i>B. Sz. L.</i> — Külföldi folyóiratok szemléje. (Deutsche Literaturzeitung. XXXVI. 27—29. 32. 34—99. La Bibliofília. VII. 3—4. 5—6—7. Le Bibliographie moderne. IX. 1—2. 3—4. Mitteilungen des Oesterr. Vereins für Bibliothekswesen. IX. 3. 4. Revue des Bibliothèques. XV. 5—7. Rivista delle Biblioteche e degli Archivi. XVI. 6—7. 8—9. Zeitschrift für Bücherfreunde. IX. 4. 5. 6. Zentralblatt für Bibliothekswesen. XXII. 7. 8. 9—10.)	363
A magyar bibliografiai irodalom az 1905. év harmadik negyedében. H. I-től	374
Vegyes közlemények. Új Korvin-kézirat a Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Orsz. könyvtárában. — Ágoston József gyűjteménye. — Előléptetések a M. N. Múzeum könyvtárában. — A velencei Szent Márk-könyvtár új helyiségei (—sp—). — A zenei gyűjtemények kérdése (G—l). — A folyóiratok hirdetésményeinek bekötetése (γ). — Ráth György régi magyar könyvtára a M. Tudományos Akadémiában (<i>Bibliofil</i>)	376
Változások a magyarországi nyomdáknál 1905 szept. 16-tól decz. 31-ig	384
Név- és tárgymutató	385

A BÉCSI UDVARI KÖNYVTÁR KÖTÉS-KIÁLLÍTÁSA.

VARJÚ ELEMÉRTŐL.

(Egy melléklettel s hat képpel a szövegben.)

A bécsi udvari könyvtár igazgatósága felbuzdulva azon a páratlan sikeren, a melyet az 1902-ben rendezett könyvfestészeti kiállítással elért, az elmúlt évben új sorozattal lepte meg a közönséget: egy kiállítás keretében a könyvkötészet fejlődését mutatta be, kizárólag saját gyűjteményéből vett példákon.

Egy nagy könyvtár, bármily készségesen és liberális módon bocsátja is kincseit a látogatók rendelkezésére, a legritkább esetben képes anyagát széles körben hasznosítani. A legteljesebb katalógusok, a legjobb ismertetések is csak a szaktudós előtt nyitják meg az utat a gyűjteményekbe s még ennek sincs mindig módjában összefüggő áttekintést szerezni az egy-egy intézet tulajdonában levő egész anyag fölött. A művész, az iparosok sokféle faja, a kiknek kiválóan szükségük van az elmúlt idők könyvanyagából meríthető tanulságokra, a könyvtárakba hiába is mennének el, sem kellő képzettséggel, sem elegendő idővel nem rendelkeznek arra, hogy maguk keressék ki és határozzák meg kor és származás szerint a céljaikra alkalmas anyagot. Az olyan kiállítás azonban, a minőt a bécsi udvari könyvtár immár másodikat mutatott be, feldolgozva, a részletes tanulmányozásra előkészítve s emellett a laikus előtt is érthető módon ismerteti meg az egy-egy csoportba tartozó műemlékeket. A szaktudomány az ilyen tárlatokkal csak nyerhet, hiszen az anyag összeszedése s feldolgozása közben sok új, ismeretlen adat jut felszínre; ám nem ez a szempont a legfontosabb. Az igazi jelentősége a kiállításoknak abban áll, hogy a közönségnek olyan rétegeit is a könyvtárba vonzzák, a melyek különben oda sohasem jutottak

volna el; felköltik az érdeklődést egyfelől azokban a körökben, a melyek a művészet istápolására anyagi eszközökkel igen, de képzettséggel ritkán rendelkeznek, másfelől a műiparosokban, a kiknek a jó ízlés ébredésének mai korszakában különösen szükségük van a régmúlt idők remekeinek minél behatóbb tanulmányozására.

Tanulságos tárlatok rendezésére a bécsi udvari könyvtárnál alkalmasabb gyűjtemény nincsen. Minden más könyvtár, még a leggazdagabbak is, bizonyos helyi, nemzeti jelleggel bír, s ennek megfelelően anyaga többé-kevésbé nagy, de mindig körülhatárolt körbe tartozik. A bécsi udvari könyvtár ezzel szemben nemzetközi jellegűnek mondható. Alig van Európának olyan része, a mely ne volna benne régiségeivel dúsan képviselve. Az alapító dinasztia egykoron rövidebb vagy hosszabb ideig a Nyugatnak csaknem minden országa felett uralkodott s az uralma alatt állott nemzetek iparának és művészetének birtokába került minden kincset kedvelt székhelyére, Bécs városába hordta össze. Tagjai között szenvedélyes gyűjtők nagy számmal voltak, a kiknek műszeretét csak a gyűjtésben való szerencséjük multa felül. Csakis ily módon, ilyen körülmények között volt lehetséges akkora s annyira sokoldalú műgyűjteményeket összehordani, a minőket Ausztria fővárosa egyesít magában.

Már az első kiállítás, a mely a könyvtár világhírű miniatűr kéziratainak válogatott gyűjteményét tartalmazta, tanúságot tett erről; még inkább igazolta a második, a melyet — dacára, hogy rendezői szemmel láthatólag bizonyos »nemzeti« jelleget akartak neki adni — éppen nemzetközi volta tett igazán nagyszerűvé.

A kiállítás helyiségeül most is a könyvtár óriási díszterme szolgált; az anyag úgy, mint előbb, a falak mentén felállított üveges tárlókban volt elhelyezve, szabadon hagyva a rendkívüli méretű helyiség középső részét. Kiváló szakértelemmel készült felírások ismertették meg az egyes darabok eredetét s korát a látogatóval; biztosan kalauzolva a laikust és igen sok tanulságot nyújtva a szakembernek.

A felállításnál részben a helyiség arányai, részben bizonyos politikai tekintetek voltak az irányadók. Ehhez képest a csoportosítás országok szerint történt, de nem egészen a történelmi fejlődésnek megfelelően. A kiállítás Ausztriát — s ezt itt rossz

néven sem lehet venni — mint önálló egészét kívánta feltüntetni a XIV. (!) századtól kezdve egész a legújabb korig; teljesen elkülönítve a szintén egységesen csoportosított német birodalomtól. Csakhogy a felállításnak ez a módja a hozzáértőt, de még talán a nem szakmabeli figyelmes szemlélőt sem győzte meg arról, hogy az ausztriai könyvkötő-ipar önállóan fejlődött volna; legfeljebb a bécsi könyvkötészet némi különleges vonásaira volt képes a figyelmet felhívni. Tudomány, művészet és ipar Ausztria német részeiben ma is nagy-német nyomokon halad; még inkább azokon haladt régenten, a mikor az örökös tartományok a birodalommal szoros kapcsolatban állottak. *Helyi sajtóságok* a legegységesebb nemzetnél is találhatók; különleges vonások voltak az egyes ausztriai tartományok s vidékek műiparában is; de a maga egészében ugyanaz volt a tudás, az izlés s a szellem itt, mint odább a nyugaton, a német birodalomban s *egy* csoportba tartoznak annak az alkotásai is.

Magyarország, ha a Corvin-kötésektől eltekintünk, igen szerényen volt képviselve a kiállításon, pedig bizonyosan bőven akad hazánkból való anyag a könyvtárban. Mondanunk sem kell, hogy a kitett néhány magyar eredetű kötés is az ausztriai vitrinákban talált helyet. Cseppet sem hizelgő ránk nézve, hogy azokra a tárlókra, a melyekben magyar darabok is voltak, »*Oesterreich-Ungarn*« felírás került; mi sokkal kellemesebbnek találjuk, ha egyáltalán nem szerepelünk valahol, mint ha Ausztriával kapcsolatban emlitenek bennünket. Különben pedig a régi magyar műiparnak teljes *nem* ismerése kell hozzá, hogy valaki az ausztriai tartományok és Magyarország műipara közt valami szoros rokonságot találjon; volt ugyan idő, a mikor könyvkötészetünk majdnem egészen külföldi nyomokon halad; azonban a mintákat ekkor sem az örökös tartományok, hanem Németország s a Németalföld szolgáltatták.

A midőn az alábbiakban megkísérlem a bécsi kötés-kiállítás anyagát — sajnos, megfelelő illusztrációk nélkül¹ — nagyjából megismertetni, csak annyiban térek el a rendezők által meg-

¹ A könyvtár igazgatósága arra hivatkozva, hogy a kiállítás anyagáról nagyszabású illusztrált művet fog közrebocsátani, a kiválasztott kötések lefényképezését nem engedte meg. A közlött néhány Corvin-kötés képe a M. N. Múzeum tulajdonát képező régibb felvételekről készült.

állapított sorrendtől, a mennyiben a magyar darabokkal, mint benünket leginkább érdeklőkkel, utoljára és kissé bővebben foglalkozom.

A kiállítás első csoportját keleti kötésekben állították egybe. Köztük valóban páratlan érdekességű volt néhány a Kr. u. első századból származó kézirat. Elöl egy I. századi tekeres a könyv régi alakjának bemutatására, mellette három papirusz-kötet, már kódexsz-alakban az V—VI. századból. Különösen nevezetes ezek közt egy Egyiptomból való, VI. századi tábla, a melynek lapjait fonott és az alapra rávarrott bőrszalagból való diszitmény borítja. Emellett — úgy látszik — a táblák egykor színezve is voltak. E kötés bizonyosság rá, minő messze nyúlik vissza egyik-másik, csak aránylag késői példákkal illusztrálható iparművészeti ág. A jövő kutatásoknak a feladata megállapítani, minő rokonság van ezen applikációs könyvtábla s a keleti áttört diszítésű bőrkötések között.

A következő tárló egzotikumokat tartalmazott; keletindiai, ceyloni, sinai és japáni darabokat, a melyek innen bátran elmaradhattak volna.

A könyvtár rendkívüli gazdagságáról tanuskodott a következő négy, arab és perzsa könyvtáblákkal megrakott vitrina.

A keleti könyvkötészet iránt a szakemberek csak újabb időben kezdenek érdeklődni, a mióta megállapították, hogy a reneszánsz-korszakbeli utolérhetetlen könyvkötő-művészet mennyit köszönhetett a keleti mintáknak. Ismereteink ezen a téren még nagyon hiányosak; régi példányok a nyugati könyvtárakban kis számmal találhatók, a keleti mesterek technikáját nem ismerjük, kormeghatározásaink nem feltétlenül megbízhatók s a rendelkezésünkre álló anyagot vidékek vagy iskolák szerint csoportosítani nem tudjuk. Annyit azonban már meg lehet állapítani, hogy keleti, főleg perzsa kötések kb. Konstantinápoly eleste óta kerültek nagyobb számmal a nyugatra s a XV. század második felében vált érezhetővé az a hatás, a mit a reneszánsz bőrkötésre Itáliában, Franciaországban és Magyarországon gyakoroltak. Hogy azonban hatásuk mértéke és módja megállapítható legyen, ahhoz úgy a nyugati, mint a keleti könyvkötészet idevágó emlékeinek az összehasonlítás szempontjából való, az eddiginél jóval tüzetesebb tanulmányozása szükséges.

Ezekre a tanulmányokra a bécsi udvari könyvtár sokféle okokból predestinálva van. Egyfelől azért, mert a keleti kötések dolgában Európa első gyűjteményei közt foglal helyet, másfelől, mert itt találhatók legnagyobb számmal s legszebb példányokban az összevetésre alkalmas nyugati könyvtáblák, köztük nagy számban Corvin-kötések is, a melyek nélkül a keleti könyvkötészetnek a nyugatra való hatását sem megérteni, sem igazolni nem lehet.

A kiállítás a könyvtár keleti anyagának nagyon kis részét mutatta be; de a mit bemutatott, egytől-egyig remek darab, valósgós műkincs volt.

A kiállítottak eredetük szerint három csoportba voltak sorozva: a *mór-arab*, *perzsa* és *török* kötések csoportjába. Az elsőbe tartozók a legegyszerűbbek; fődíszük az apró vasakkal préselt szíjfonadék, a mely rendszerint a keretekhez s ritkábban mértani idomú középrészek kitöltésére használtatik. A kiállított hét kötés között a legrégebb a XIII., a legújabb a XV. századból való volt. A korábbiakon az aranyozás igen szerényen van alkalmazva, mindössze néhány aranyos pont van helyenként a vaknyomású díszítmény közé illesztve. Az újabbakon már a fonadék is arannyal van préselve; ezek között egyik (28. sz.) különben bőrmetszéssel is van díszítve. A kötések egy kivételével mind tárczaalakúak.

Hasonlíthatatlanul fényesebbek ezeknél a perzsa eredetű kötések. Köztük a XV. századnál régebbi darab nem találkozott; a legutolsók a XVI. századból származtak. Úgy a lemélyített-rekeszes és merőn aranyozott,¹ mint az áttört bőrrátétellel díszített kötéseknek csodaszép példáit lehetett itt látni. Az előbbieket díszítését — úgy látszik — először vakon préselték s utólag fedték be por-arannyal; ezeknek hatása korántsem olyan meglepő, mint a második módon ékitetteké, a melyek között az emberi kezűességnek és türelemnek bámulatot keltő példái találkoznak.

Harmadik, egyszerűbb fajtája a perzsa könyvtábláknak festett s lakkozott díszítménnyel van borítva. Ezek a táblák, bár kecses virágornamentikájuk s élénk színeik nem rossz hatásúak,

¹ Így nevezem az arannyomásnak azt a nemét, a melynél a préselt mintának nemcsak mély részeit, hanem kidomborodó felületét is aranyozás borítja.

már a régi virágzó bőrművesség elhanyaglásáról tanuskodnak; hozzájuk az igazi könyvkötő-mesterségnek kevés köze van. A bőr díszítésének ezt a nemét különben a keletiek más készítményeiken is, főleg nyergeken s puzdrákon előszeretettel alkalmazták.

A perzsákat utánzó török könyvtáblák közt ritka az igazi régi darab, a kiállítottak mind a XVII—XVIII. századból valók voltak.

E kis keleti sorozat után közvetlenül, igen helyesen, XV. századi magyar és itáliai kötések következtek, miáltal lehetővé volt téve a keleti s nyugati könyvkötészet tüzetes összevetése. Nem volt nehéz megállapítani, hogy míg a Corvinából származó magyar könyvtáblákat legfeljebb a perzsákkal lehet összevetni, addig a hasonló korú itáliai, főként firenzei kötések szoros kapcsolatban vannak az arab eredetű darabokkal.

Mátyás király kötéseinél legfőképen a díszítésnek pazarul való alkalmazása emlékeztet a perzsa (és török) táblákra, ezekre vall még a dús aranyozás, a csak kevésnél előforduló bőrátörés és a két darabnál ismeretes mélyített rekeszek alkalmazása. Jóval nagyobb a hasonlatosság egyrészt az arab, másrészt az itáliai kötések között. Mindkettőnél fő a fonadékos díszítmény, kevés az aranyozás s egyező a tábla beosztása. Perzsa módra díszített táblák, minőket Itáliában egyedül Velence könyvkötői készítettek, csak a XV. század utolsó negyedében, sűrűbben pedig csupán a következő században fordulnak elő.

Mielőtt a kiállítás itáliai kötéseivel foglalkoznánk, még a keleti rész egyik igen szerény csoportját kell megemlítenünk, a melyik egy rosszul világított helyen felállítva a legtöbb látogató figyelmét kikerülte. Egy üvegszekrényben voltak elhelyezve a következő darabok:

Egyszerű alig díszített bőrkötés Abessziniából, állítólag a XVIII. század végéről.¹

Másik két, még egyszerűbb bőrkötés ugyanonnan.

Görög kézirat vaknyomással díszített kötése a XV. századból. A kötés, véleményem szerint egy századdal újabb.

Görögnek mondott meghatározatlan korú kötés; a melyet

¹ Egészen hasonló darab van a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában is, hol azonban a kötetet a benne levő amhár kézirat után jóval régebbinek tartják.

valamely bulgár vagy szerb klastromból valónak tartok s legfeljebb a XVII. századból mernék datálni.

Végül egy elég érdekes, a XVII. század második feléből való darab a tergovistyei zárdából, vaknyomással, még részben régi gót mintavasakkal díszítve.

Nem lehet eléggé sajnálnunk, hogy a Balkánt, a hol a XVI. század óta különleges izlésű érdekes kötéseket produkáló zárdai könyvkötő-ipar virágzott, mindössze három darab képviselte. A bécsi udvari könyvtárban ilyen kötések nagyobb számmal találhatók; egy válogatott kis sorozat belőlük jóval tanulságosabb lett volna, mint volt a belső-ázsiai etnografikus jellegű kötések csoportja. Ugy látszik azonban, hogy a kiállítás rendezői keleti Európát mellőzni akarták; ennek megfelelően úgy Oroszország, mint a korai aranynyomású kötéseiről híres Lengyelország könyvkötészete egyetlen darabbal sem volt képviselve.

Az egyébként gazdag itáliai csoportban első pillantásra feltűnt a régibb középkori kötések hiánya; a kiállítottak közt a legkorábbi sem származott 1460-nál előbbi időből. A kiállítás egyik tudós rendezője, a kit efelől megkérdeztem, azt a felvilágosítást adta, hogy a könyvtár itáliai kézirateit (pedig sok van) hiába vizsgálta át, korábbi díszített bőrkötéseket nem talált. Saját tapasztalataim alapján is állithatom, hogy a XV. század első feléből igen ritkán lehet itáliai préselt bőrkötéseket látni, a mi van is, szerény ékességű, legjobb esetben egyszerű vonalokból álló rácozat közé nyomott apró gót-mintájú vasakkal van díszítve; a kéziratok nagy többsége csupasz deszkába, bársonyba vagy bolyhos vadbőrbe van kötve. A XV. század második felét jellemző, arab-maureszk módra, bepréselt fonadékkal díszített könyvtáblák divatja csak a XV. század közepén kezdődik s épp úgy hirtelen, minden előzmény nélkül lép fel, mint nálunk a Corvina arannyal préselt kötései. Ennek kapcsán különben még azt is konstatálnunk kell, hogy az ilyen díszítésű itáliai bőrkötések *korban nem előzik meg a hasonló magyarországiakat.*

A kiállításon ebből a nemből két vitrinában tíz darab volt közszemlére téve. Nevezetes, hogy köztük a két legszebb, magyar vonatkozású; egyik, gyönyörű zománczos kapcsokkal ellátott, hihetőleg firenzei kötés (65. sz.) *Vitéz János*-unk műizlését dicsérte, a másik (59. sz.) *Arragoniai János*-é volt. Ez utóbbit különösen

figyelemre méltóvá az tette, hogy *összes díszítéseit* arannyal voltak préselve. Lehetetlen ebben a Corvina hatását fel nem ismerni.

E szép itáliai kötéseknek egy hibájuk van: rajzuk rendkívüli módon egyhangú. Épp ezért nem állják ki az összehasonlítást Corvin-kötéseinkkel. Viszont felülmúlják a magyarországi táblákat a kidolgozás gondos, precíz volta tekintetében. A keleti fonadék, a mely Mátyás kötésein meglehetősen hanyagul van préselve, rajtuk mindig szabályos, gondosan összeállított; a használt mintavasak élesebbek, jobb vésetűek, minek következtében az aranynyomás finomabb, határozottabb körvonalú. Ennek a magyar műiparra nem éppen dicsőséges ténynek a megállapítása egy okból igen fontos, t. i. ezzel igen erős, szinte megdönthetetlen bizonyítékot nyerünk arra, hogy a Corvina kötéseit nem — mint újabb időben is hirdetik¹ — itáliai, hanem kétségen kívül hazai, magyar mesterek készítették. Mert azt lehetetlen feltenni, hogy az olasz könyvkötők, a kiket Mátyás állítólag Budára hívott, itt rosszabbul, gyarlóbban vésett vasakkal dolgoztak volna, mint hazájukban. Az egyetlen lehetőség az, hogy a Corvina részére olasz könyvkötőket egyáltalán nem foglalkoztattak.

Azt az óriási haladást, a melyet az itáliai kötés a XVI. század elején tett, kitünően illusztrálta a következő két tárló anyaga. Az egymás után korrendben sorakozó példákön látni lehetett, miként veszt jelentőségéből a keleti fonatos dísz, hogy tűnnek fel a táblákon a finom, arabeszkés, késői reneszánsz ízlésű keretléccek, mint követik ezeket a XVI. század harminczas éveiben a nemes egyszerűségű, csupán aranyvonalas keretekkel ellátott síma marokén kötések, hogy mutatkozik ezekkel egyidőben a perzsa kötések hatása, végül mi módon fejlődik ki — részben francia befolyás alatt — a dús rajzú, gazdagon aranyozott tábla, a melynek legszebb képviselői a *Thomas Maioli* könyvtárából maradt remekék. Ez utóbbiakból kettő volt kiállítva, azonban egyik sem tartozott a híres bibliofiltól maradt legszebb darabok közé.

E csoportból is merithetett a magyar könyvészeti régiségek ismerője tanulságot. Így lehetetlen volt észre nem venni, minő

¹ Például legutóbb Jean *Loubier* »Der Bucheinband« című (1904-ben megjelent) könyvében: »Es ist überliefert, dass Mathias Corvinus die berühmtesten Buchschreiber und Miniaturmaler aus Italien in seine Residenz berief. So wird er gewiss auch italienische Buchbinder dort beschäftigt haben.«

hasonlóság van a XVI. századi felsőitáliai kötések kereteinek és a Corvin-kötések középrészei körvonalainak rajza között. Ki tudja ma megmondani, hol keresendők a közös források? Vagy talán Mátyásnak, épp e korban rendkívüli módon keresett s egész Európába szerte hurczolt remek kötetei szolgáltak az olasz mestereknek minta gyanánt?

Tovább haladva néhány szép kötést láttunk a XVII. században divatosá vált legyező-mintával díszítve. Ezek zárják le Olaszországban a finom művészi kötések sorát. Utánuk szörnyű barokk ízlésű munkák következnek; dús aranyozással terhelt értelmetlen rajzú táblák, melyeknek dívatja ott egész a legújabb korig tart. A kiállításon látottak legtöbbje inkább az egykori tulajdonosok (pl. VI. Piusz pápa, Mária Terézia stb.) miatt, mint művészi szempontból volt érdekes.

A bőrkötések után néhány remekműű veretes és számos himzésekkal borított tábla következett. Az előbbieik között páratlan szépségű egy Galeazzo Mária Sforza († 1476.) számára készült kötet (554. sz.). A vörös bársonnyal borított táblák domború öntött *arany cseppekkel* voltak behintve; a csatokat és vereteket remek zománcozás díszítette. Ennek méltó párja egy öntött ezüst veretekkel ékes fekete bársonykötés, a mely állítólag II. Miksa császár neje, Erzsébet számára készült; veretei bizonyosan francia mester kezéből kerültek ki.

Mint különlegességet megemlítjük még azt a két kötetet, a melynek sárgaréz tábláin üveg alá foglalva Francesco *Parisi* festményei díszelnek.

Spanyolországot, igen szerényen, egyetlen tárló képviselte néhány XVI. és XVII. századi nem éppen fényes kötéssel. Ezek alig különböznek valamennyire az egyszerűbb, átlagos francia kötésektől; valamelyes egyéni vonást alig, legfeljebb itt-ott a díszítésben lehet rajtuk észrevenni. Szerettünk volna néhány régibb darabot látni: van-e rajtuk nyoma a mór ízlésnek? Szinte lehetetlen, hogy az iberiai félszigeten, a honnan már a XIV. századból remek préselt bőrkárpitok ismeretesek, a díszes bőrkötések készítése csak a XVI. századdal vette volna kezdetét, s az sem valószínű, hogy a spanyolok a könyvkötészetben csak francia szomszédaik utánzóik lettek volna, holott miniatúrájukban egészen sajátos nemzeti ízlés nyilatkozik meg. Sajnos, e kérdésekre az

irodalomban ez ideig hiába keressük a választ; míg a francia, angol s német kötéseknek százai vannak reprodukálva s kiadva, addig spanyolországiakra csak elvétve lehet egy-egy nagyobb kiadványban bukkanni.

Gazdagabb volt a németalföldi csoport, három szekrényre terjedő anyagával. Azonban a XV. századot itt is csak két késői egyszerű tábla képviselte; a következő század anyagában is kevés volt a figyelemreméltó; a legtöbb kiállított kötet német módra egyetlen dúczezal préselt táblákba volt kötve. Egy kéziaranyozású s emellett kifestett, állítólag Antwerpenben készült bőrkötésen a kötés közepére az egyesített magyar és cseh czimer volt nyomva; e kötést a felírás szerint *valamelyik* osztrák főherczeg számára készítették; nem lett volna nehéz megállapítani, hogy ez nem lehet más, mint a későbbi magyar király, II. Mátyás. Nincs okom kételkedni a kötés provenienciájában, hanem annyi bizonyos, hogy stílusa s technikája után inkább lehet osztrák-német készítménynek, mint németalföldinek tartani.

Jóval tetszetősebbek voltak a XVII—XVIII. századi készítmények, a melyeken meglátszik a virágzó francia könyvkötő-ipar hatása. Kéziaranyozásuk kifogástalan s rajzuk rendszerint izléses. Kiválóan szép volt egy dúsan aranyozott vörös marokén kötés (414. sz.) »von der Buchbinderfirma Magnus«; ez 1679-ben készült I. Lipót számára és egy a XVIII. század elejéről való kis nyolczadrét könyvecske (416. sz.), egészen francia modorban kötve.

A festett hártyakötéseket, a melyek hollandi egyetemeket látogató protestáns tanulóink révén hozzánk is elszármaztak, egyetlen darab képviselte (417. sz.). Rajzát tekintve, semmiben sem különbözött a debreczeni s kolozsvári kötésektől, kivitel dolgában azonban felülmúlta őket. Az alapul szolgáló aranynyomás kifogástalan, a színezés (rózsaszín és zöld) gondos, sokkal finomabb, mint a magyar készítményeken. A kötés korát a mellé tett felírás 1667-re tette; hihető azonban, hogy ez évszám csak a benne levő könyv nyomtatására vonatkozik és a kötés legalább 50 évvel újabb.

Alapjában véve ezek a festett hártyakötések a XVII. századi *Le Gascon*-tól kiindult, rekeszesen díszített francia kötések olesó utánezatai. A táblák beosztása ugyanaz, a rekeszek betöltéséhez használt minták durvábbak, egyszerűbbek ugyan, de külön-

ben megegyeznek a francziákéival; a különbség abban nyilvánul, hogy a hollandi könyvkötő a drága marokén helyett hártát használ, bőrmozaik helyett pedig festést alkalmaz.

Ugyancsak három vitrina jutott az angol könyvkötészet bemutatására, azonban ezek csupa válogatott, érdekes és szép darabokat tartalmaztak.

Valóságos attrakció-számba ment két préselt bőrkötés, az egyik állítólag *1200 tájáról*, a másik a *tizenharmadik századból*.

A préselt bőrkötések Közép-Európában a XIV. században kezdenek elterjedni, azonban általános alkalmazásuk csak körülbelül a XV. század második negyedétől számítható. Kifejlődésük lassú; eleintén egy-két átlós vonal, s az ezek által alkotott mezőkbe nyomott szerény rozetta díszítik a táblákat; dúsabb, a felületet egészen beborító díszítéssel már csak a XV. század közepe felé találkozunk. Annál meglepőbb, hogy az angolok állítólag a XII. század végéről s a következő elejéről való, teljesen kifejlett díszítésű, 40—50 mintavassal préselt olyan bőrkötéseket mutathatnak fel, a minőket a kontinensen csak körülbelül harmadfélszáz évvel később készítenek.

E kötésekéről felfedezőjük, *H. J. Weale* megállapította, hogy főleg benedekrendi zárdákban készültek s koruk csak körülbelül félszázadra terjed. Sem előzményük nincs, sem folytatásuk; egyszerre teljesen kifejldött gyakorlattal állunk szemben (így pl. a durhami zárdából származó ilyen kötések maguk *114 különféle mintavassal* készültek) s e nagy tökélyre jutott mesterség épp oly gyorsan, mint a hogy feltűnt, feledésbe merül, úgy, hogy a következő korszakban a könyvkötészetnek Angliában ugyanazt az utat kell megtenni, mint a melyet megtett Európa többi országaiban.

Weale úr felfedezése ellen eddig még nem emelkedett hang; a szaktudomány bámulattal és elismeréssel fogadta a különös és érthetetlen dolgot, a melynek az első ismertető sem tudott elfogadható magyarázatot adni. Eredetiben ilyen kötések még kevesen láttak; a képek után ítéletet mondani igen nehéz. Magam is a bécsi kiállításon láttam az elsőket; ám, ha ezek az igaziak közül valók, úgy most már feljogosítva érzem magamat arra a véleményre, hogy a XII—XIII. századi préselt bőrkötések történetje naiv mese, s valóságban ezek a kötések a XV. század második feléből valók és kétségtelenül itáliai befolyás alatt jöttek létre.

A kiállításnak 1200 tájáról való darabja (419. sz.) a következőkép volt díszítve. A negyedréti, barna, erős borjúbőrrel borított táblán a tükröt egymás mellé nyomkodott négyszögletes vasakkal préselt kettős keret foglalja be; a külsőn nyugvó oroszlanok, a belsően lépdelő szarvasok (a XV. század második feléből való német könyvtáblák kedvelt motivuma) láthatók. A középső rész vonalakkal hosszában hasábokra van osztva, az így keletkezett közöket apró bélyegekkel préselt *éppen olyan »keleti« fonadék tölti ki, a minő az 1450—1500 közti olasz és magyar kötések jellemezi!* Ha még ezek után sem tudná valaki, honnan vették e kötésekhez a mintát s mikor készültek ezek, úgy elég, ha a ma már hiányzó veretek helyeit megnézi, látni fogja, hogy a kapcsolatok szíjait egykor ugyanolyan hosszas hárslevél-alakú lemezekék foglalták a táblához, a minőket a mondott korszakban éppen az olasz könyveken láthatunk.

Sokkal eredetibb volt a másik »ősi« kötés (420. sz.) díszítése. Hozzá a könyvkötő csupa négyszögletű vasakat használt, különböző alakokkal. A tábla alsó és felső szélén, keretül, egy talán görgetővel (Rolle) nyomott friz van alkalmazva, a melyen tízszer ismétlődik egy körös boltív alatt álló, jobbát csipőre illesztő, baljával hívó mozdulatot tevő, hosszú köntösű alak. A két hosszabb szélet egy hosszas rozetta egymás alá sorakozó lenyomatai alkotják. Az így bekeretelt tükrő üres csíkokkal váltakozó öt harántos szalaggal van díszítve; e szalagok közül az alsóhoz és felsőhöz használt téglalakú mintavasakra hárfázó habléányt (vonatkozással Irland címerére?), a többihez valókra két-két egymásnak háttal fordult madarat véstek.

Ez az elrendezés a XV. század végéről s a XVI-ik elejéről való francia, hollandi és német kötésekben elég gyakori, a miből következtethetünk a kötés valóságos korára is.

A XIII. századnak jelzett kötés mellett a XV-ik, sőt még a XVI. századból való is igen szerények voltak; ebből azonban nem szabad az e korbéli angol könyvkötészetre következtetést vonnunk, a mely ez időben igen figyelemreméltó darabokat is hozott létre.

A XVI. század végéről egy kis 32-ed réti kettős (vagy iker-) kötés tűnt fel, lapjain aranykerettel s egy lapról préselt tojásdad középrészszel. E kötéske angol származásában erősen

kételkedem; valószínű, hogy a Németalföldről vagy Franciaországból (Lyonból?) való. Hasonlókat a XVII. század közepén Erdélyben, főleg Kolozsvárott is készítettek, s a magyar munkák kivitel dolgában legkevésbé sem maradnak az itt kiállított mögött.

A XVIII. században az angol könyvkötők munkái kivitel dolgában a francziákéival vetekednek, nagy részük azonban minden eredetiség nélkül való utánzat. Csak e század végén s a következő elején válik önállóvá a szigetország könyvkötőipara, a mikor egyúttal Roger *Payne*-nel eléri virágzásának legmagasabb fokát is. Az utolérhetetlen mester munkáiból is ki volt állítva egy kiváló szép, széles csipkeszerű aranynyomással díszített kötés, egyik legszebb darabja az egész kiállításnak. Igen figyelemre méltó volt még a *Fairbanks & Armstrong* londoni czég műhelyében készült olajzöld marokénnel borított foliás a XIX. sz. elejéről.

A kiállításnak legjobban megcsodált része a francia csoport volt. S ez meg is érdemelte a bámulatot; annyi elsőrendű műdarabot, a mennyi ebben volt látható, Európának legfejlebb még két gyűjteménye tudott felmutatni.

Franciaországban épp úgy, mint Itáliában aránylag későn kezdik a bőrkötéseket bélyegekkal díszíteni; a közönséges gót izlésű préselt táblák — úgy látszik — csak az első, Németországból bevitt nyomtatványokkal terjedtek el. A XV. századi ilyen kötésekben nincs is valami különösebb, nemzeti jelleg; a kiállításon több olyan volt kitéve (161., 162., 165. sz.) a melyeket bátran német eredetűeknek lehetett volna tartani. Csak a század végén kezd valami különleges könyvkötő-stilus mutatkozni, egyező a németalföldivel. E jellegzetes francia táblákat vagy görgetővel préselt párhuzamos díszített szalagok fedik, vagy a mi épp ily gyakori, egy vagy több nagy lapról préselt szentkép, esetleg gótikus levél- és virágornamentumokkal ékes rekeszek borítják teljesen. Ilyen fajtájú kötések voltak a kiállításon a 163. és 164. sz. a. láthatók. A korábbi keltűek között feltűnt egy vörös-barna borjúbőrkötés a francia címerrel és egy sündisznóval, nyilván XII. Lajos király könyvtarából, minden durva volta mellett is tetszetős és izléses darab.

Grolier-nek köszönhető-e vagy sem, annyi bizonyos, hogy a XVI. század harminczas éveiben rohamosan emelkedik a francia könyvkötészet színvonala. A gót bélyeges nehézkes táblák divat-

jának néhány rövid év véget vet; helyükbe finoman kidolgozott olasz, jobban velencei ízlésű táblák lépnek, a melyeknél egyaránt bámulatot kelt a rajz tetszetős volta s a kivitel gondossága.

Az első ilyen kötések — a bécsi kiállításon kiválóan jó alkalom nyílt az összehasonlításra — alig különböznek valamiben az itáliaiaktól. Ugyanazok a mértani elrendezésű vonalas rajzok, kevés virágdíszszel, ugyanaz a válogatott anyag, finom nagyszemcséjű marokén, mind a két ország termékeinél; úgy, hogy egyik-másik tábla hovatarozandósága csak a belekötött könyv, vagy az egykori tulajdonos révén állapítható meg.

Az ezen korszakba tartozó kötések a kiállításon egész sor tárlót töltöttek meg; egyedül a valódi *Grolier*-ek száma tizenötre ment. Ezen örök emlékü amatőr remek kötéseknek mind a három fajat pompás példányok képviselték. Első korszakbeli, bizonyosan Velenczében készült kötéstáblái egyszerűségük daczára is kitűnően hatnak. Ezeket a szakemberek egy része az *Aldusok* könyvkötő műhelyéből valóknak tartja, pusztán a stílusbeli hasonlóság alapján. Eltekintve attól a körülménytől, hogy az *Aldusok* könyvkötészetéről nincs biztos adat s nem bizonyos, hogy a híres nyomdászok saját műhelyükben köttették kiadványaikat, már csak azért sem adhatunk hitelt ennek a feltevésnek, mert a *Grolier* kötéseknek aranyozása s egész megmunkálása jóval gondosabb, finomabb a legszebb Aldinakénál.

Grolier második fajtájú tábláin aranynyal préselt és kifestett összefonódott szalagdísz szerepel. Ezek a kötések is olasz mestertől valók, de — a mint gyarlóbb kivitelük mutatja — semmi esetre sem ugyanattól, a ki az előbbieket készítette. Érdekes, hogy éppen ezeket a kötéseknek nevezték el *Grolier*-ről s még érdekesebb, hogy sokáig azt hitték, miszerint a táblák tarka szalag-fonadékai bőrből vannak kivágva s fel vannak az alapra ragasztva. A kiállított szebbnél szebb példányokon a laikus is megállapíthatta, hogy az úgynevezett mozaik-kötések csak finom, nem repedező, lakkszerű festékekkel vannak kiszínezve.

Legszebbek *Grolier*-nek élete utolsó szakából való, kétségtelenül Franciaországban készült kötései. Ezeken nincs festés, csak aranyozás, ez azonban rendkívül finom. Rajzuk emlékeztet a *Grolier* első korszakából való velencei táblákéra; csak hogy sokkal elegánsabb, tetszetősebb és gazdagabb. Az azokon alkalmazott telt, tehát kissé

nehézkés levélkéknak s liliomoknak itt csupán körvonalait látjuk; az egyszerű vonalkeretek helyére finom, czizellált arabeszkés szalagminta lép. Francia izlés hatása látszik meg rajtuk, ez nyilatkozik meg a kivitelben is, a miben messze felülmúlják *Maioli* könyvtárának legpompásabb darabjait. A kiállításon különösen egy 1558-ból való (198. sz.) keltett csodálatot utolérhetetlen gondosságú aranyozásával.

A Grolier-kötések mellett azon korból való más megrendelők részére készült szép kötések egész sorát volt alkalmunk látni. Egyik-másik kiállta a versenyt a Grolierekkel; olyan, a melyik ezeket felülmúlta, nem találkozott.

A francia uralkodók és főrendű könyvbarátok remekbe készült kötéseiből válogatott példányok voltak bemutatva. A legszebbek kétségkívül a Lotharingiai Lujza és férje III. Henrik monogrammjával ellátott darabok, egyik-másik talán a híres udvari könyvkötő, *Nicolas Ève* munkája. E nevezetes mestertől egy biztosan datált (?) darab is volt kitéve, egyszerűbb díszű, de szép, precíz kivitelű munka (224. sz.); úgy lehet, műhelyében készült a 221. sz. alatti túlságos dúsan aranyozott (*à la fanfare*) díszített kötés is. Egy szép lionni (?) könyvtábla dús kéziaranyozással, mozaikszerűen kifestve *Zsámbovink* izléséről tesz kedvező tanúságot; a fényes kötetet a magyar műbarát II. Miksa császárnak nyújtotta át hódoló ajándék gyanánt.

A XVI. század végéről s a következő elejéről azonban már nagy lapokról nyomott táblákkal a fejedelmi gyűjteményekből való könyveken is találkozunk, a mi annál különösebb, mert a kéziaranyozás épp ez időben éri el virágzásának legmagasabb fokát. A megrakott tárlókban egymást követik a fejedelmi fényűzéssel díszített darabok, a kézügyesség valódi csodái. Utánuk híres emberek könyvtárainak egyszerűbb, de így is érdekes darabjai következnek, többnyire csak széles aranycsipkével és czimmerrel díszítve. Neveiket mind elsorolni sok lenne, elég ha megemlítjük *XIV. Lajost*, *Colbert-t*, *Pompadour marquiset*, *Sully herceget* s a későbbiek közül *Le Tellier-t*, *Lujzs francia dauphin-t* (1765), *Bourbon Anna-Lujzá-t*. Jansenista kötéseik finom anyaga, gondos kivitele szinte előkelőbb hatású, mint a korábbi, arannyal dúsan pompázó köteteké.

Rendkívül gazdagon volt képviselve a XVIII. század is.

XV. Lajos udvari könyvkötőjének, Antoine-Michel *Padeloup*nak bámulatos mozaikkötéseiből egész sorozatban lehetett gyönyörködni. E túlgazdag díszítésű táblák ugyan nem mindenkinek a tetzését nyerik meg, minden gépmunkát megcsúfoló gondos kivitelük előtt azonban lehetetlen meg nem hajolni. Volt különben *Padeloup*-tól nem mozaikos, csupán kéziaranyozással díszített igen szép kötés (267. sz.) is kiállítva.

Nem lehet feladatunk minden egyes nevezetes darabot felsorolni — hiszen akkor íveket tölthetnénk be egyetlen csoport ismertetésével — csupán azt említjük még meg, hogy a XVIII. század második és a XIX. század első fele is méltóan volt képviselve ha nem is nagyszámú, de csupa elsőrendű darabokkal. A legszebb talán *Bozérian* le Jeune egy vörös marokénnel borított kötése volt, a melynek tábláit csodás finomságú dús csipkeminta fedte. Ide is jutottak ereklyeszerű darabok; köztük egy I. Napoleon könyvtárából való empire-izlésben díszített foliáns vonta magára leginkább a közönség figyelmét.

* * *

A kiállításnak csaknem felét tette ki a német és az osztrák csoport. Már fentebb utaltam rá, minő különösen hatott e kettőnek a különválasztása. Bár a két sorozat ellenkező irányban haladt, s bár gondosan kerülték a nagyon hasonló darabok kiállítását: lehetetlen volt észre nem venni, hogy valójában kétszer vonul el szemünk előtt ugyanazon ország könyvkötészete. A legelfogultabb néző is kénytelen volt bevallani, hogy az osztrák könyvkötő-ipar egész a XVIII. századig (részben azontúl is) a németorszáigival egy csapáson halad és sok egyéb mellett ez a kiállítás is bizonyosság rá, miként Ausztria művelődési tekintetben mindenha csak Németország határszéli tartománya volt.

A német csoportot igen korai darab nyitotta meg: egy XII. századi kötés (291. sz.), a melyet azonban nagy jóakarattal sem lehetett német készítménynek tartani. Már a könyv hosszas negyedréti alakja is elárulta a felső-itáliai eredetet, még inkább emellett bizonyítottak a táblákon levő durván ponczolt rézkeretbe foglalt elefáncsont-lapok. Az első könyvet s tollat tartó egyházatyát vagy csak tudóst (?) ábrázolt, igen finoman vésett domborműben, a mely bizonyosan jóval korábban készült

a XII. századnál. A kötet különben a XIII. században a trieri dóm tulajdonában volt.

E kötéstől igen nagy időbeli távolság választotta el a legközelebb esőt, a mely a XV. század közepéről való. Lehetetlen elhinni, hogy ezt az ürt az udvari könyvtár ne bírta volna kitölteni. Hanem úgy látszik, a terem másik végén elhelyezett ausztriai csoportnak, főleg az abban volt szép XIV. és kora XV. századi kötéseknek, volt erre a hiányosságra szükségük; ezek így mindenesetre jobban hatottak.

A XV. század második feléből itt csak két érdekes darabot láttunk. Egyik, egy kezdetleges rajzú állatalakokkal díszített metszett bőrkötés, még a század közepén készülhetett, talán az ochsenhauseni kolostorban; a másik 1500 tájáról való nürnbergi műredek volt (293. sz.) metszett és ponczolt munkával díszítve. A táblák keretét dús gótikus lombozat alkotta, közbeszótt állatalakokkal, olyan finoman dolgozva, hogy első pillantásra azt lehetett hinni, festő ecsetje lehelte rá a finom bőrre. Középuitt patriczius családok czímerei foglaltak helyet, közös pajzsokba foglalva. A mi e kettőn kívül a XVI. század elejéig menő darabokból látható volt, az alig érdemelt figyelmet. A reneszánsz szövetmintákra emlékeztető díszítmény a lehető legközönségesebb, a XV. század végéről való tömeges kötéseken, a minőkkel a nagy német nyomdák elárasztották egész Közép-Európát; épp ilyen gyakoriak az egyszerű mértani beosztású, vaknyomású gót bélyegekkel díszített darabok; mindkét faj fölösszámú és épen nem kiváló példányokkal volt képviselve. A sorozat egyhangúságát nem csökkentette az, hogy mindenik fajtából úgy barna, mint vörös borjúbőrös s ezenfelül színezetlen disznóbőrből készült példányok is szerepeltek.

Egyiket (306. sz.) a felírás szerint 1666-ban Budán kapta *Lambeccius*; ezt érthető érdeklődéssel vizsgáltam, azonban meg kellett győződnöm róla, hogy német eredetéhez nem férhet kétség.

Két teljes tárló volt megtöltve a XVI. század első feléből való fehér disznóbőrkötésekkel. E kötések nálunk is ismeretesek; fő jellemvonásuk, hogy tábláik egészen tele vannak nyomva vakon préselt nagy bélyegekkel, fejedelmek, reformátorok arczképeivel, bibliabeli jelenetekkel, szimbolikus alakokkal, ritkábban pusztá díszítményekkel. Ránk nézve némi szomorú érdekességük van;

ezek szorították ki ugyanis régi hazai kötéseinket s szolgálták hosszú időn át mintául Debreczen, Bártfa, Kolozsvár könyvkötőinek.

A XVI. század harminczas éveitől fogva az arannyal való nyomás is kezd Németországban általánossá lenni. Ugy látszik, ebben a németek tanítómesterei az olasz könyvkötők voltak; azonban a két ország könyvkötészetének iránya kezdettől fogva elütött egymástól. Itt-ott a németek is megpróbálkoztak a festett, mozaikszerű könyvtáblák készítésével, általában véve azonban megmaradtak a nagy alakokkal diszitett lemezek használata mellett. Az apró vasakkal való kéziaranyozás ritka s rendszerint rosszul is sikerült: hiányzott hozzá a kellő kézügyesség. A hol a két eljárást keverten használják s csak a középrészt nyomják egy lemezről, a kéziaranyozás nem ennek a kiegészítésére, hanem szemmeláthatólag a tábla »gazdagabbá« tételére szolgál; a könyvkötő arra igyekezett, hogy minél kevesebb »parasztot« hagyjon a bőrön.

A barbár pompájú kötésekben azonban elég gyakran szép és nagy ügyességgel készült ponczolt és festett metszést alkalmaztak. Ezeknek készítésében különösen ügyesek voltak a német könyvkötők; munkáikból a kiállítás remek példákkal szolgált.

A XVI. század végén s a következő elején (már ekkor francia befolyás alatt) finomabb, gondosabb kéziaranyozással is találkozunk. E nemből legkiválóbb darabja volt a tárlatnak egy állítólag Stuttgartban, Lajos württembergi herceg († 1593.) számára készült hatalmas ívrétű kötet táblája, a melynek jó hatását csak a sarkokon alkalmazott lemezről nyomott diszek csökkentették.

A sok korábbi mellett aránylag kevés XVII. századi darab szerepelt. Ezek közt a magyar szakember figyelmét különösen egy 1678-ból való nürnbergi nagy foliáns ragadta meg (388. sz.). A túlságos gazdagon aranyozott táblák fődíszét apró vasakkal nyomott, természetes módra alakított nagy virágszálak s ezekkel együtt az Olaszországból átszármazott legyeződísz alkotta. A nagy virágszálak díszítmény úgy lehet a Clovis *Ève* óta divatos francia kötésekről került a XVII. század végén Németországba s röviddel utóbb hozzánk is. Így készült kötések ez időből Lőcséről, Kassáról, Pozsonyból és Budáról ismerünk, az utóbbiak közt néhány igen figyelemreméltó darabot. A legyezőmintát hazánkba

egyenesen Itáliából hozták; ez főleg kolozsvári könyvkötőknél már a XVII. század közepén divatozik.

A XVIII. századot csak öt korai darab képviselte s ezek sem tartoztak a legjobbak közé. Ezek után a laikus Németország könyvkötészetéről teljesen hamis fogalmat nyert.

Az úgynevezett »osztrák« csoport nem csak darabjainak tekintélyes számával, hanem főleg középkori kötéseinek szépségével tűnt fel. Olyan vésett bőrkötéseket, a minőket itt volt alkalmunk látni s ennyit egy csoportban, nagyon kevés könyvtár tudna felmutatni. Azonban ezek a könyvtáblák sem kivitelükre, sem stílusukra nézve nem tartoznak Ausztria és tartományainak különlegességei közé; ugyanilyenek készültek Németország legnyugatibb szélén, de készültek nálunk Magyarországon is.¹ Javarészt zárdai munkák s mint ilyenek, nemzetköziek.

A legkorábit még a XIV. századból valónak (1368—72.) mondta a magyarázat (441. sz.). A teljesen ép, sötétbarna borjúbőrrel bevont táblakon elől körbe foglalt Jézus-monogramm s e körül néhány erősen kikanyargatott nagy levél volt látható. Az alap kigyóbőr módjára volt ponczolva. A kötés a gammingi karthausi zárdában (Cenobium Gemmicense) készült, de bizonyosan már a XV. században. Körülbelül ezzel egykorú egy sötét marhabőrrel borított, vastag deszkából álló könyvtábla; rajta négy oszlopban állatok, szörnyek és Szent György alakjai láthatók, kerek medaillonokba foglalva. Nagyon durva, de érdekes munka, a melynek díszítéséhez már néhány apró mintabélyeget is használtak.

A melki klostromból származik egy tetszetős kötés (445. sz.) a XV. század elejéről, Stájerország kiponczolt és beégetett(?) ezímerével. Ismeretlen helyről, úgy lehet, a Rajna vidékéről való barna borjúbőr táblán (448. sz.) harántosan mondatszalogot tartó angyal alakját látjuk, beégetve vagy bevésve. Nagyon figyelemre méltó egy *könyvtok* még a XV. század első feléből; rajta rács módjára helyezett vonalak közeiben állatalakok vannak bemetszve; a felírás szerint csehországi készítmény. Mint pontosan keltezett darab fontos egy III. Frigyes részére készült marhabőr-kötés a császár jelmondatának kezdőbetűivel: **u**(ustriae) **r**(st) **i**(mperare) **u**(rbi) **u**(niverso) és 1441. évszámmal.

¹ Pozsonyból való igen szép darabok vannak a Magyar Nemzeti Múzeum és a pozsonyi káptalani könyvtárban.

A legszebb darabja ennek a korai bőrkötés-sorozatnak kétségtelenül a 456. sz. alatt kiállított sötétbarna marhabőrkötés volt. Tábláit egyetlen körbefutó ágbogas levél erősen kiponczolt alakja díszítette. Úgy a merész rajz, mint a rendkívül finom, gondos kivitel ezt a kötést a német sorozatban ismertetett nürnbergi metszett kötés méltó párjává tették.

Az ausztriai csoportnak már a középkori részében is s még inkább későbbi sorozataiban a *bécsi készítmények* játszották a főszerepet. Az egész anyagnak körülbelül *kétharmadát* a »császári város« szolgáltatta, tanuságot téve a megdönthetetlen igazságról, hogy Ausztria a múltban is épp úgy, mint ma: ebben a városban s ezáltal a város által létezik.

A nagy és ősi székváros egyik iparágát ilyen gondosan összeállított sorozatban láthatni, rendkívül tanulságos volt. Még tanulságosabb lett volna azonban, ha a kiállítás módot nyújt az összehasonlításra; ha a cseh Prágát, vagy a stiriai Grácot is képviseli valamelyes könyvtábla-gyűjtemény. Csak ebben az esetben lehetne eldönteni, valóban az volt-e Bécs az örökös tartományokra nézve, a minék hirdetik, t. i. művelődési központ, vagy egyszerűen egyike volt a római birodalom nagy városainak, a mely már csak határszéli fekvésénél fogva sem gyakorolhatott erősebb befolyást a távolabbi tartományi székvárosokra.

A kiállított darabok egyfelől a könyvkötőipar sokszázados virágzásáról tettek tanuságot, másfelől azonban azt is bizonyították, hogy a bécsi könyvkötők mindenkor tört ösvényen haladtak s önálló fejlődésre, új, különleges ízlés megteremtésére merőben képtelenek voltak.

A legkorábbi bécsi kötések (a XV. század három utolsó tizedéből) csinos, jól készült munkák, művészi igények nélkül. Díszítésük körülbelül ugyanaz: apró bélyegekből álló keretben ferdén menő vonalakból vagy szalagokból alakított rácsozat, a melynek közeibe rozetták, liliomok s más közkeletű gót ízlésű bélyegek vannak benyomva. A préselés mindig vakon történik; az arany használatának a XV. században nincs nyoma. Talán más, hol kisebb, hol nagyobb bélyegekkel díszített, de különben tökéletesen ilyen kötések készültek szerte a német birodalomban s az észak-magyarországi városokban; legfeljebb azzal a különbséggel, hogy úgy az ausburgi s nürnbergi, mint a lőcsei vagy kassai kompaktor

sokkal több leleményességet tanusít bélyegeinek felhasználásában.

Egyik-másik a bécsinek jelzett darabok között a legnagyobb mértékben gyanus volt; találkozott olyan is, a melyekre alaposabb vizsgálat nélkül rá lehetett mondani, hogy biztosan máshonnan származik. Ilyen például egy VI. Albert osztrák herceg († 1463.) részére megrendelt vörösbarna borjúbörkötés (446. sz.), a melyet sok más egyéb mellett már csak a három pár kapcsának alkalmazásmódja miatt sem fogadhatunk el bécsi készítménynek.

A bécsi munkák közt elsősorban kellett volna említünk a terem közepén külön szekrényben kiállított ezüstveretes könyvtáblát (439. sz.), a mely korra nézve a bőrkötéseket jóval megelőzte. Azonban ezen nem annyira a könyvkötő, mint inkább az ötvös remekelt. Az ivrétű kötet erős deszkatáblákba van kötve, a melyet először világos-piros juhbőr (talán az eredeti bevonat?) azután ezen felül márványozott tarka bársony fed. Erre mindkét táblán egyforma, két részből álló aranyozott ezüsteret van alkalmazva. Ennek külső fele mint erős, közel két ujjnyi széles, rozetták alakjában áttört keret foglalja be a táblákat, ezen belül a középpontból szétáradó vékony lemezből kivágott sugarak töltik ki a tükröt, közepén s a négy sarkon egy-egy rosszul mintázott, öntött oroszlánfő által lefoglalva. A milyen tetszetős, egyszerűsége daczára, a keret, olyan gyarló és szegényes a középrész, a melyről alig tudjuk elhinni, hogy középkori mester kezéből került ki, még pedig 1446-ban, a mikor a késői gótika virágkorát élte.

Összehasonlítva ezt a táblát az azonkori olasz, vagy akár magyar ércveretes kötésekkel, bizony nem valami magas fogalmakat nyerünk a középkori osztrák ötvösművességről. Ezen ítéletünket különben a többi középkori kötések veretei is megerősítik.

A bécsi s általában az ausztriai kötések a XVI—XVII. században ugyanazon fejlődésen mennek át, mint a nagy-németországiak. Sok a csupán vaknyomással díszített tábla, ezek — úgy látszik — itt is közkeletűek voltak. A hol aranynyomást alkalmaz a könyvkötő, ott nem tud mértéket tartani, s tele nyomkodja a táblát mintavasaival. A kiállított darabok jó része a császároknak s főhercegeknek dedikált díszpéldány lévén, majdnem mindeniken ott ékeskedik a legszebb kötést is elégtelenítő hatalmas kétféjű sas.

A XVIII. századi Ausztriát már csaknem kizárólag Bécs képviselte a kiállításon. A főváros könyvkötészete ekkor élte aranykorát; ügyes, technikailag kitünően képezett mesteremberei kifogástalanul megmunkált és sokszor igen csinos kötéseket készítettek. Hanem munkáikon valaminő önálló jelleget hiába keresnénk; e mesterek egyszerűen ügyes utánczók, másolói a francziáknak, a kiktől különben mintavasaik jó részét is hoztatták.

A kiállított legszebb darabok a XVIII. század közepétől körülbelül 1820-ig menő korszakból származtak. A Mária Terézia részére készült egészen francia ízlésű táblák némelyikét bátran tarthattuk volna párizsi eredetűnek, ha a felírás nem biztosít bécsi voltuk felől. A későbbi darabokból a legcsinosabbak Ferdinand *Hoffer* és G. F. *Krauss* műhelyéből kerültek ki; ezeknél már angol minták hatása is észrevehető. Azonban az újabb időbeli bécsi kötéseknek (s sajnos, velük a magyarországiaknak) is van egy nagy hibájuk: a hozzájuk használt anyag igen gyarló, legtöbbször gépen recézett vékony borjúbőr.

* * *

Szóljunk végül a kiállításnak bennünket magyarokat leginkább érdeklő darabjairól: a Corvin-kötésekről s arról a néhány honi könyvtábláról, a melyek az osztrák sorozatba voltak beosztva.

A Mátyás királynak Bécsbe került könyveiből kiválasztott legszebb bőrkötések két tárlószekrényt töltöttek meg. Összesen nyolcz darab volt kiállítva s ezeket úgy válogatták össze, hogy lehetőleg változatos képet nyujtsanak. Mondanunk sem kell, hogy ennek daczára sem szerepelt itt a Corvina minden eddig ismert kötés-típusa; ahhoz, hogy az egykori budai könyvtár pazarfényű könyvtábláinak sokféleségéről fogalmat nyerjünk, a bemutatottakon kívül okvetlenül szükséges még az erlangeni biblia, a wolfenbüttli Psalterium s a Magyar Nemzeti Múzeum Augustinusa, ez utóbbi mint az egyedüli Corvinabeli bársonykötés, a melyen a zománczos ezüst veretek megmaradtak. A Bécsben kiállított sorozat azonban így is igen érdekes, mert diszitményeit tekintve a nyolcz között egy a maga nemében páratlan, egy pedig eddig csupán egyetlen példányban ismert ékítésű volt.

Nagy haladás a külföld részéről, hogy ezen a kiállításon nyilván elismerték e kötések *magyarországi* voltát s készítésük

helyéül Budát jelölték meg. Korántsem szabad azonban azt hinni, hogy most már olyan külföldi szakember is akad, a ki elhiszi, hogy Mátyás király könyveit magyarok kötötték. Igen jellemző egy kiváló bécsi szaktudós mondása, a kivel erről a tárgyról alkalmam volt eszmecsere-t folytatni. Mikor azt igyekeztem vele megértetni, hogy a Corvina kötéseit csak magyarok készíthették, meg sem akarta érveimet hallgatni; »hiszen — így szólt — még ma is vagy németek, vagy zsidók az önök könyvkötői, hogy lehettek volna tehát magyarok négyszáz évvel ezelőtt!« De csoda-e, ha a történetünket, régi virágzó állapotainkat, elrejtett műemlékeinket nem ismerő idegen így szól, mikor itthon is alig akad valaki, a ki másként vélekedik?

Szellemi önállóságunk s nemzeti önérzetünk teljes hiányát kirivóan mutatja, hogy régi kulturánkat illető dolgokban csak a naiv bizonyítást fogadjuk el, csupán a kézzel megfogható dolgokat merjük elhinni. Miután nem tudjuk oklevélileg, vagy számadás-könyvek útján kimutatni, magyarok voltak-e Mátyás könyvkötői vagy idegenek, teljesen úgy gondolkozva, mint a bécsi professzor, inkább félretesszük a józan okoskodást, de a viláért sem hiszszük el, hogy elődeink valami művészi vagy ipari dologban elérhették, vagy éppen felül is múlhatták szomszédainkat.

Pedig ebben az esetben a pusztá okoskodás útján is rátalálhatunk a Corvin-kötések igazi mestereire.

Két helyen keresték eddig a budai könyvtár könyvkötőit: Itáliában és a Keleten. Az olasz mesterekben azonban ma már alig hisz valaki; az itáliai és a magyarországi kötések olyan különbségeket mutatnak, hogy közös készítőkre gondolni sem lehet. Az, a mi a két ország termékein egyforma, t. i. a keret gyanánt alkalmazott keleti (helyesen arab) izlésű fonadék, a magyar kötéseken már Mátyás előtt is közönségesen megvan s úgy lehet, be fog bizonyulni, hogy előbb jutott el hozzánk, mint szomszédainkhoz. Más egyebekben pedig nincs rokonság a kétféle eredetű kötéseken; az itáliaiak elrendezése az arab kötésekével egyezik, a melyektől a Corvina könyvtábláinak elrendezése teljességgel különbözik. Arra hogy a Mátyás könyvkötőinek kézügyessége az olaszoké mögött marad, már előbb rámutattam. Szóval, minden ok az itáliai könyvkötők ellen szól s mellettük egyetlen érv sem hozható fel.

Újabban a külföldi irodalomban elfogadott nézet, hogy Mátyás az olaszok mellett (!) »keleti« könyvkötőket alkalmazott. Ezt vallják néhányan a hazai szakemberek közül is,¹ többnyire minden indokolás nélkül. Bizvást állíthatom, hogy e nézet hívei, ha a Corvin-kódekszeket igen, úgy a keleti kötések egyáltalán nem ismerik s igen nagy zavarba jönnének, ha azt kérdeznők tőlük, miféle keleti kötések azok s hol találhatóak olyanok, a minők a Corvin-kötéseknek mintául szolgáltak? Arab könyvkötő nem dolgozhatott Budán, mert akkor okvetlenül lenne nyoma a kezéből kikerült darabokon a saját nemzete könyvkötő-stílusának. Már pedig az arab kötésekben nincs virágornamentum s hiányzik az oly módon kiképzett középrész, mint a minő a Corvin-kötéseket jellemzi. De perzsa mesterekre sem lehet gondolnunk, mert a perzsa kötések beosztása egészen eltér a budaiakétól s ez utóbbiak egyenesen arról tesznek bizonyosságot, hogy készítőik mindenféle nemzetiségűek lehettek, csak éppen perzsák nem. A perzsa könyvkötők minden időben az *áttört ékítésű* bőrtáblák készítéséről híresek. Ilyen táblákat Mátyás könyvkötői is láttak s meg is kísérlették utánzásukat, de teljesen sikertelenül, mert még azt sem tudták, hogy a bőrhozaikat nem a tábla beborítására használt vastag bőrből kell kivágni, hanem elvékonyított sima bőrből, a melyet azután az alapra rá kell ragasztani. *Ha egyetlen keleti könyvkötő lett volna Budán, ilyesmi a király emberein meg nem eshetik.*

Úgy hiszem, felesleges többet mondani annak az igazolására, hogy a Corvina könyvkötői nem voltak, *nem lehettek* idegenek, csak magyarok.

Messze vinne tárgyunktól, ha e helyen annak a bizonyítgatásába is belemennék, hogy a Corvina-kötések stílusának a vizsgálata is hasonló eredményre vezet, itt csupán utalok arra, hogy a díszítményi elemeknek az az elrendezési módja, a melyet

¹ *Ráth György* szerint (Magyarországi könyvtáblák a történelmi kiállításon. Budapest, 1897. 41. l.) »Mátyás király kizárólag könyvtára számára saját székvárosában rendeztetett be külön könyvkötő-műhelyt s annak vezetésével oly művészt bízott meg, ki a keleties díszítési stílusban járatos volt... mivel azokban... a bőrre való arany nyomást előzőleg a nyugaton másutt csak csekély mérvben... gyakorolták, *feltehető, hogy eme technikában teljesen jártas egy-két keleti munkást is sikerült a műhely számára megnyerni.*

Corvina könyvtábláin észlelhetünk, korábbi és későbbi műipari tárgyainkon is megtalálható.

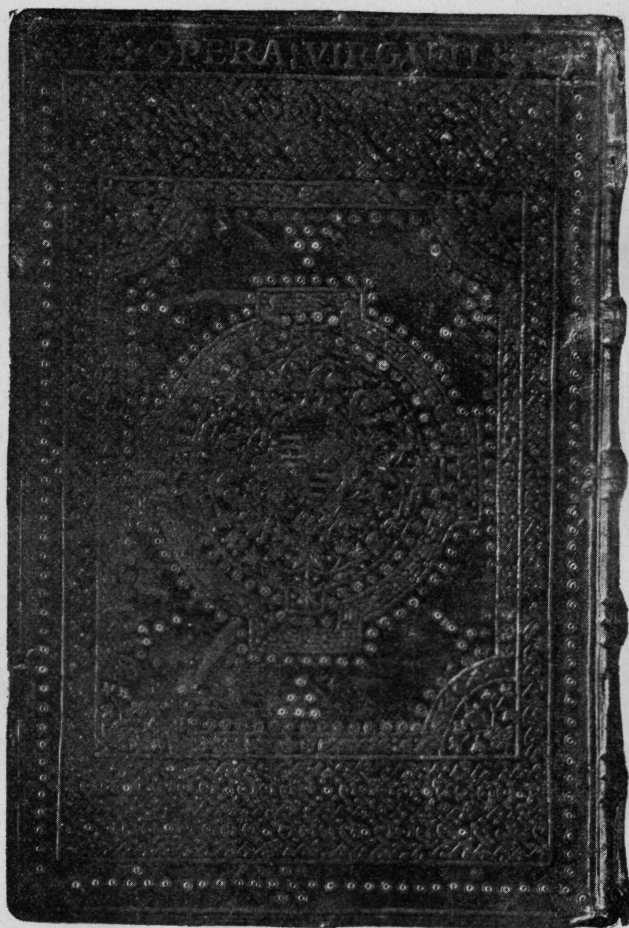
A kiállításon volt Corvin-kötések három csoportba sorozhatók.

Az elsőbe azok tartoznak, a melyeknek a szokott módon pontokkal és szalagfonadékkal keretelt, hosszas négyszög alakú tükre négy sarokdísz által kísért, minden egyes esetben másként alakított középrészszel van díszítve. Ezen elrendezés *nagyjából* megegyezik a perzsa kötésekével, azonban hamar észre lehet venni, hogy éppenséggel nem annak az utánzata. A perzsa és török kötés középrésze mandulaalakú medaillon, a melyhez mindenkor a két csúcsra illesztett egy-egy levélke járul. Így alakított középrészt eddig csak a wolfenbüttli psalterium kötésen találunk, az egyetlen, a mely *talán* (Velenczében élt?) *keleti mester kezéből került ki*; a többieknél a középdiszitmény kör, négykarély, kettős kehelyidom vagy többszörösen kikanyargatott levél stb. alakját nyerte. Az említett keleti kötéseknel a sarokdiszitmény belső határvonala a többé-kevésbé nyújtott mandulaidom és függeléke körvonala után idomul; ha az köröskörül csipkézett vagy karélyozott, ilyen lesz a sarok is. Ellenben a Corvin-kódekszeken a sarok alakítása teljesen független a középidoimtól; a határvonal egyenes vonallal vagy körszelettel metszi a sarkot, a mely vonal esetleg ék vagy bemélyedés által van tagolva.

Ha ezekhez a Mátyás-féle kötésekhez analógiákat keresünk, úgy azokat nem a külföldön, hanem itthon, a magyarországi XV. századi könyvtáblákon fogjuk megtalálni.

Hazánkban a XV. század közepe óta a német módra készült gót-ízlésű könyvtáblákon kívül egy, többnyire magyar lakosságú városokból származó kötéstípussal találkozunk, a melyhez ugyan rendszerint a közönséges gót bélyegeket használják, de a melyek elrendezésüket tekintve, teljesen elütnek a nyugati tábláktól. Vonalakból és gót bélyegekből alakított többszörös kereten belül mindenkor kör alakú vagy préselt középdisz, a sarkokban pedig körszeletek foglalnak helyet, kitöltve körbe rakott apró bélyegekkel. E kötések közt -- tudtommal -- egy Esztergomban, 1450 körül írt breviariumé (bécsi udvari könyvtár, 1481. sz.) a legkorábbi; az újabbak közül pedig figyelemre méltó a Dubniczi Krónika táblája (körülbelül 1470.) és egy a XV. század végső tizedében készült kötés a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában, a melyet

különösen az tesz érdekessé, hogy egykor pirossal, kézzel és fehérrel ki volt színezve. Lehetetlen fel nem ismerni, hogy ezek és a Corvina-beli kötések rokonságban vannak egymással, csak hogy a budai kötések ugyanazon típusnak haladottabb fajtáját képviselik.

1. ábra.

Honnan ered a kötéstábláknak ez a beosztása? A külföldi szakemberek (pl. *Luthmer*, *Loubier*, stb.) a keleti kötések utánzatainál egyebet nem látnak kötéseinkben, véleményük azonban csak felületes vizsgálatra alapított ötlet, a melyet a gondosabb

összehasonlítás azonnal leront. Nem utánzással, hanem a síkfelületek díszítésének régen gyakorolt módjával állunk itt szemben, a melynek más téren kellett kifejlődni, mielőtt a XV. század elején a könyvtáblákon is alkalmazni kezdték. Ha a díszítmény

2. ábra.

természetéből szabad következtetést vonni, úgy nézetem szerint e táblák mintáit a teksztíl-ipar termékei: varrottasok, himzések szolgáltatták.

A Corvin-kötéseknek ebből a csoportjából 51—56. sz. alatt hat darabot láttunk a kiállításon. Voltak pedig a kiállítottak a következők:

Virgilius Maro, Bucolica, Georgicarum libri IV. et Aeneis. (Palat. 92. sz.) Meggyoszín vörös bőrkötés, arany- és ezüst nyomással. A tükör középrésze kör alakú, a négy oldal felé egy-egy négyszögletű kiszögelléssel, mindkét tábla közepén az egyesített magyar és cseh címerrel. A hátsó táblán, felül a cím: OPERA: VIRGILII. Ivrétben (1. ábra).

Lucretius Carus, De rerum natura libri VI. (Palat. 170. sz.) Az előbbihez hasonló kiállításban, de eltérő középrészszel, a melynek alakja itt hosszás hatkarély, közepén kiszögellő ékek által tagolva. Hátsó tábláján szokott helyen a címmel: LVCRETIVS: DE: NATVRA. Negyedréiben.

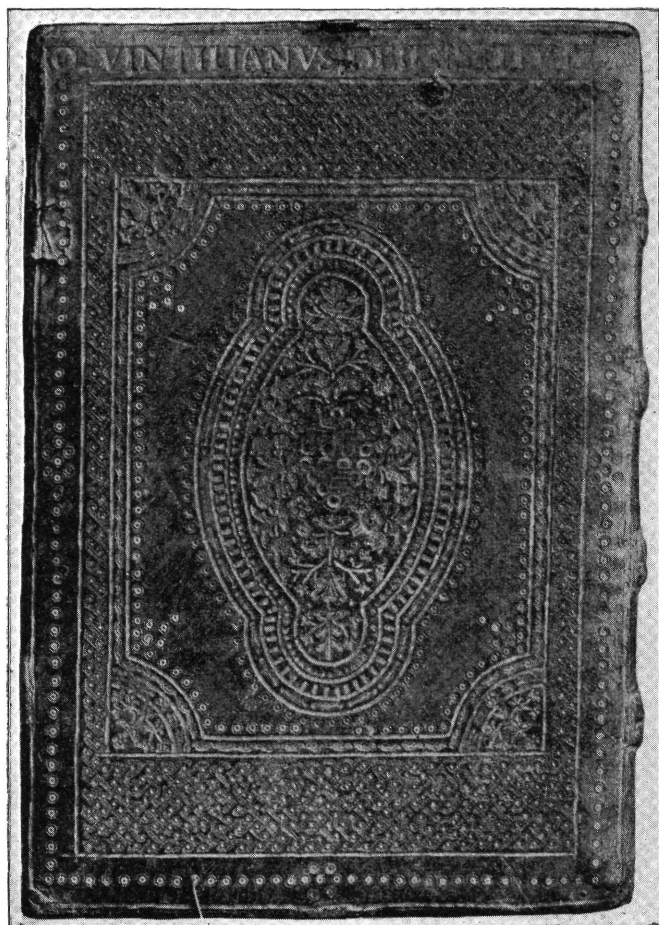
S. Bernhardus Clarevallensis, De consideratione. (Palat. 1079. sz.) Vörösbarna, bőrkötés, arany- és ezüst-préseléssel. A középrész szabályos négykarély-alakú, közepén a magyar és cseh címerrel. Hátsó táblán a cím: DE: CONSIDERATIONE: Negyedréiben (2. ábra).

F. Quintilianus, Institutionum oratoriarum libri XII. (Palat. 105. sz.) Vörösbarna bőrkötés az előbbiekhöz hasonlóan díszítve. Középdíszítménye mandulaalakú, de lekerekített csúcsú idomot mutat. A táblák közepét eredetileg a szokott címer foglalta el; ezt azonban még a XVI. században megpróbálták eltüntetni oly módon, hogy felébe 8 alakú mintával fonadékhöz hasonló díszítményt préseltek. A címer különben a kódeksz első díszlapjáról is ki van vakarva, bizonyosságául annak, hogy a kézirat, a mely már 1525-ben *Brassicanus* tulajdonában volt, nem igaz úton került ki a budai királyi könyvtárból. A hátsó táblán szokás szerint a könyv címe olvasható: QVINTILIANVS: DE: INSTITVTIS. Ivrétben (3. ábra).

S. Thomas de Aquino, Catena aurea. (Palat. 1391. sz.) Sötétvörös bőr, a szokásos díszítéssel, eltérő, nehezen leírható, leginkább kettős kehelyhez hasonló alakú középrész, magyar és cseh címerrel. Hátsó lapján a cím: SANCTVS: THOMAS: SVPER: LVCAM. Nagy ivrétben. A legszebb e nembeli kötések egyike (4. ábra).

S. Hieronymus Expositio in Mathaeum et Marcum 1488. (Palat. 930. sz.) Meggyoszín vörös bőrkötésben, az előzőkhöz hasonlóan díszítve. Középrésze alul s felül kicsúcsosodó nyújtott tizeskarély. Közepén a szokásos négyelt címer, a mely körül

a bőr úgy van áttörve, hogy csupán az aranyozott díszítmény maradt meg; a puztán maradt deszka zöld- és kékszíntűre van festve. Rosszul sikerült utánzása a perzsa áttört bőrmunkáknak.

8. ábra.

Hátul a cím: HIERONIMVS IN MATEVM ET MARCVM. Nagy ívrétben.

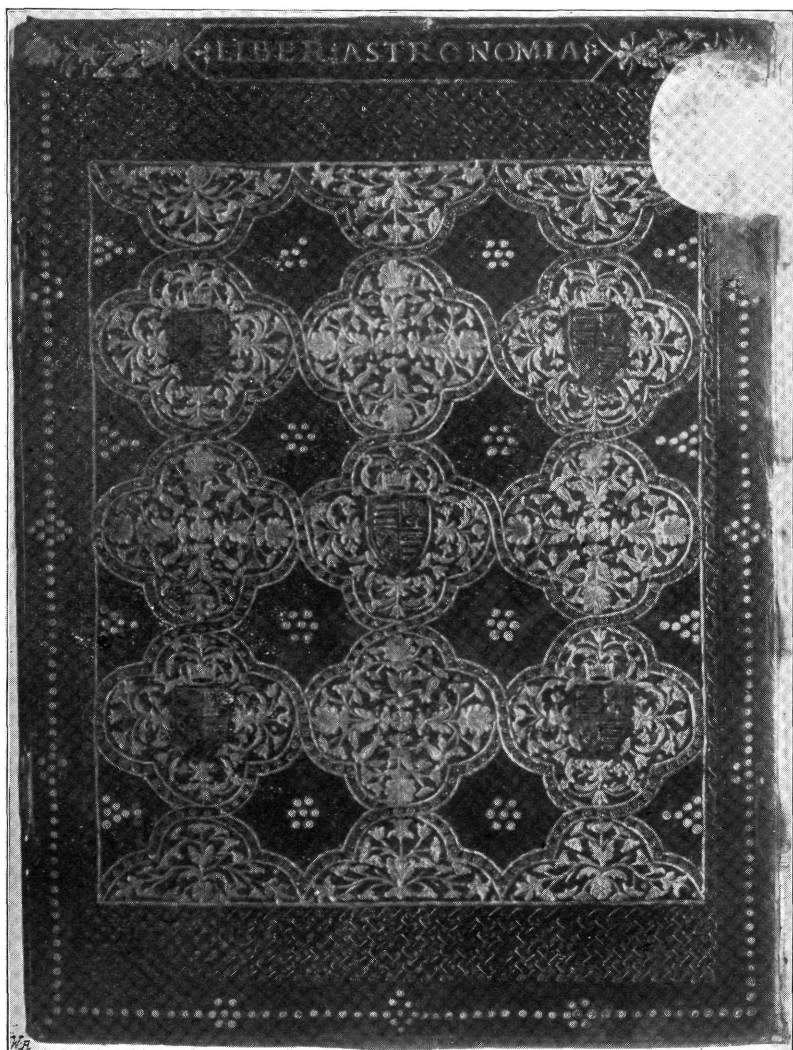
A Corvin-kötések második és legérdekesebb csoportjába azok tartoznak, a melyeknek a szokásos módon keretelt tükre

az egységes középrész helyett az egész felületet borító mintával van díszítve.

Mindössze két ilyen kötésről van tudomásom; egyik a bécsi kiállításon 58. szám alatt kitett példány, a másik a stuttgarti kir. könyvtár Sz. Ágoston Corvin-kódeksze. Mindkettő azonos modorban van megtervezve. Az előbbinél két aranyvonallal határolt s ezüst lamellákkal rakott szalag végtelen 8-asok módjára összefonódva úgy futja be a táblát, hogy azon kilencz egész és hat fél négyes-karély-alakú rekesz keletkezik. Az egész rekeszek közül, szimmetrikusan elosztva, ötben az egyesített magyar-cseh czimer van alkalmazva, és pedig úgy, hogy az alapúl szolgáló csúcsíves paizsnak megfelelő darab a táblát borító sötét-olajzöld bőrből ki van vágva helyére megfelelő piros bőrdarab van ragasztva s erre van a czimer *ezüsstel* nyomva. A cimereket a szokott vasakkal nyomott szimmetrikus elrendezésű virágdísz környezi, lehetőleg teljesen kitöltve a rekeszt; hasonló díszítmény van a többi egész és fél rekeszekben is alkalmazva. A négyes-karélyok közt kimaradó kikanyargodott nyolczszögek közepére hét arany pontból álló rózsácskákat helyezett a könyvkötő. A két tábla díszítése tökéletesen egyforma, kivéve, hogy a hátsó lapon a felső szélre a könyv címe: LIBER ASTRONOMIA is rákerült (l. melléklet).

A stuttgarti kötésen a tábla felosztására csupán egyetlen arany vonal szolgál, s a keletkezett rekeszek alakja többszörösen kikanyargatott oldalú, csúcsára állított négyzethez hasonlít. Négy egész és négy fél rekesz egészen úgy van díszítve, mint a többi kötés megfelelő czímertelen mezői; azokba pedig, a melyekben ott a czimer áll, itt nyolcz sugarú arany kört illesztettek, a sugarakra helyezett virágokkal és levélkéekkel. A felső szélnél középre eső félrekeszbe a hollós, az ennek megfelelő alsóba a magyar-cseh czímert alkalmazták az eredeti bőrre préselve. E két fél és a középre jutott egész rekeszt a könyvkötő megpróbálta perzsa módra áttörni, olyképen, hogy csupán az aranynyal préselt díszítményt hagyta meg, a közbe esett üres bőrt pedig kivágta. Eltekintve attól, hogy munkája durva s esetlen, azzal már csak azért sem ér el a keleti kötésekéhez hasonló hatást, mert utólag végezvén a kivágást, nem tudott az áttört rész alá megfelelő bőr- vagy szövetalapot helyezni s meg kellett elégednie az alapul szolgáló deszkának gyarlón való befestésével. A rekeszek közé eső helyek itt gazdagabban vannak

Melléklet a Magyar Könyvszemle 1905. évf. 318. lapjához.

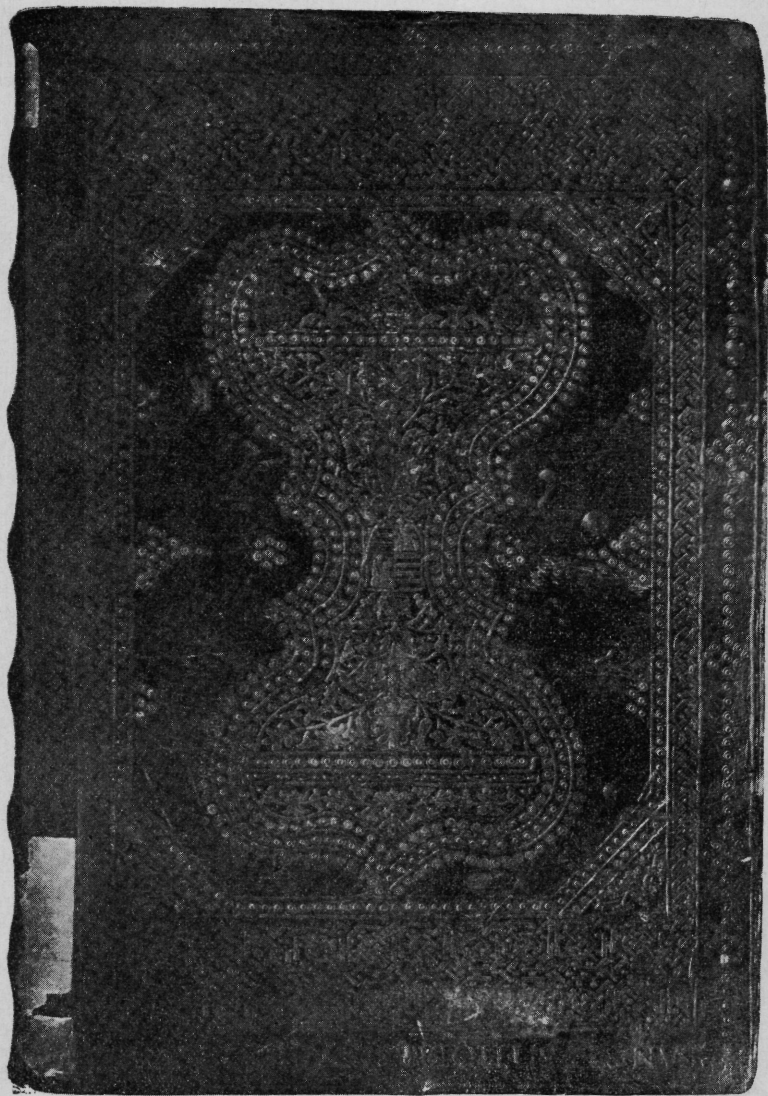

A »LIBER ASTRONOMIA« CZÍMÚ BÉCSI CORVIN-KÓDEKSZ
HÁTSÓ KÖTÉS-TÁBLÁJA.

díszítve, mint a bécsi kódexszen; kerületük arany pontokkal van szegélyezve s közepükre váltakozva hol hét pontból alakított rózsza, hol ugyanígy formált kereszt jutott.

Még azoknak is, a kik az előbb ismertetett önálló közép-

4. ábra.

részes Corvin-kötéseket minden áron kapcsolatba akarják hozni a perzsa könyvtáblákkal, el kell ismerniök, hogy a kötéseknek ilyen módon való ékítése a *XV. században páratlanul áll*. Sem a Keleten, sem nyugati szomszédainknál nem találunk olyan táblákat, a melyek erre a kettőre legkevésbé is hasonlítanak, de nem ismerünk megfelelő díszítésüket a hazai kötések között sem.

Valami keleties jellege kétségkívül van ennek a díszítésmódnak. A díszítményi elemek ilyen összehalmozása, a rendelkezésre álló rekeszek teljes betöltésére irányuló törekvés, a díszítmény szimmetrikus elrendezése egészen a keleti ízlésnek felel meg. Azt azonban, hogy honnan, mily úton s mikor került ez a stílus hozzánk, kijelölni nem tudjuk. Ha nem a magyarságnál fejlődött ki, hanem csak pusztá átvétel, akkor is valószínű, hogy Mátyás korában már egészen tulajdonunkká lett; az alkalmazásában nyilvánuló biztosság legalább erre mutat.

A Corvin-kötéseknek harmadik csoportját eddig egyedül képviseli a kiállításnak 57. számot viselt darabja.¹ Vörös bőrbé kötött nagy ivrétű kötet a szokott bélyegekkel megmunkálva, azonban a többtől teljesen eltérő ízlésben. A kettős külső keret a rendes módon van alakítva; ezen belül a könyvkötő vonalakból s a közéjük helyezett virágokból reneszánsz ízlésű, felül félkörrel záródó *kaput* formált, ennek belsejébe pedig egy a szokottnál jóval kisebb, sokszorosan kikanyargatott körvonalú, mandulaalakú közép-díszít préselt, belefoglalva a szokásos négyelt pajzsot, de ezúttal czímerek nélkül (5. ábra).

Nyilvánvaló, hogy — esetleg többé nem is ismételt — kíséreltet állunk szemben. A könyvkötőt valamelyik Olaszországból érkezett kéziratnak a pompás czimlapja megvesztegette s megpróbálta az azon látott diadalívet átvinni a táblára. Azonban a dolog — mint a példa bizonyítja — nem sikerült. Emberünknek nem az itáliai reneszánsz stílusa, hanem a keleties magyar díszítő ízlés volt a véreben. A mikor a kapuzatot megformálta, üresnek találta a táblát (a melynek közepére az itáliai mester még legfeljebb a könyv czímét helyezte volna el), s oda illesztett a közepére egy semmikép sem oda való középrész. Ez a barbár modorban czifrázott tábla a megrendelőt sem elégíthette ki;

¹ S. Athanasius, Commentarius in epistolas S. Pauli.

erre mutat az, hogy ebből a fajtából ez egynél többet nem ismerünk.

5. ábra.

A nagy király halálával letűnt a Corvin-kötések korszaka. Még ismerünk Ulászló király számára készült olyan könyvtáblát, a mely a Corvina bélyegeivel van préselve; azonban már ennek a díszítése egészen eltér a Mátyás kötéseitől. Szerte az országban pedig nem tudott meghonosodni a budai kötések stílusa; a XV. század végén s a következő elején csupán a fonadékos diszt használják a vidéki kompaktorok, az aranypréseléssel legfeljebb csak itt-ott kísérleteznek. Kezd ugyan kifejlődni valamely egységes kötéstípus, de nem a Corvin-kötések alapján, hanem részben az ezzel rokon, fentebb ismertetett modort véve alapul, az importált velencei kötések nyomán. Mielőtt azonban ez az új keverék-stilus kialakulhatott volna, jött a mohácsi veszedelem, s nyomában fényes magyar városaink s velük sokféle virágzó iparunk pusztulása.

Innen kezdve aztán nagyrészt külföldi minták szolgálai utánzásában merül ki könyvkötőink tudománya. A préseléshez való vasakat készen hozzák külföldről s onnan veszik esetről-esetre a mintákat is. Némi magyaros ízlés csak akkor csillan fel munkáikban, a mikor az önállóvá s egyben nemzetivé lett Erdély aranykorát éli. Ebben az időben akad egy-két ügyes kompaktor a fejedelmi udvarban, Gyulafehérvárott, Kolozsváron, talán Debreczenben és Patakon is; de ezek igazi jó mintákhoz alig juthattak. Abban a korban, a mikor a francia könyvkötő-ipar legszebb, örökre értékes termékei készültek, a mikor a könyv külsejének díszítésében a Nyugat eljutott a tökéletesség legmagasabb fokáig, minket áttörhetetlen fallal zárt el a Németbirodalom a nyugati műveltség és ízlés megismerésétől, ránk tolva saját elmaradott s romlott ízlését s iparának durva és művészietlen termékeit.

A hanyatlásnak ez a korszaka mégsem érdektelen. Ha végigtekintünk emlékein, megállapíthatjuk, hol és mennyiben maradt meg a régi hagyományoknak egy s más nyoma, miként befolyásolta a díszítő modort a népies magyar ornamentum az egyes vidékeken s mi volt az, a mit a honi iparos öntudatlanul megszivesebben vett át a külföldről mint a közizlésnek legmegfelelőbbet. Minderről azonban keveset tudhatott meg az idegen a bécsi kiállításban, a hol az újkori Magyarországot négy, nem a legjobban megválasztott kötés képviselte.

A legkorábbi (473. sz.) még a XV. század végéről vagy a következő elejéről való volt, beosztva az ú. n. osztrák könyvtáblák

közé, talán csak azért, hogy a maga gyarló voltával *érdekes* ellentétül szolgáljon a mellé helyezett nem éppen elsörendű kötet-táblákhoz. Közönséges, durva, gót bélyegekkel vakon préselt vörös-barna bőrös deszkakötés volt ez, a minőt tanulók iskolai jegyzetein, szegény falusi papok s iskolamesterek könyvein nagy számban találhatunk. A magyarázó czédula szerint »*einst im Besitze des canonicus von Erlau, Nicolaus Henckel*«. Ha csakugyan *Henckel* Miklóse s nem, a mi valószínűbb, Jánosé volt, úgy könnyen meglehet, hogy a kötés nem is magyarországi készítmény, s egykori tulajdonosa a kötetet Bécsben, a hol hosszabb ideig tanult, szerezte.

A XVII. századot egy kötés képviselte (505. sz.), az egyedüli türhető darab a négy között. A Lócsén, 1685-ben valószínűleg *Breuer* Lőrincznél készült fatáblás kötetet rosszul simított vörös marokén borítja. A tábla közepére Lipót királynak tojásdad keretbe foglalt arczképét tette, e körül ügyesen elhelyezett, apró vasakkal préselt virágszálakat alkalmazott a könyvkötő, a ki igen szerény eszközökkel jóhatású munkát hozott létre.

A következő század közepéről, állítólag 1742-ből, való volt egy pozsonyi, barna borjúbőrrel fedett könyvtábla (523. sz.). A belül vonallal, kívül csipkés nyomással kétszeresen keretelt tükrön egyfelől Mária Terézia, másfelől Ferencz császár képe volt bepréselve. A virágzó pozsonyi könyvkötőiparról, a mely ez időben különleges, festett hártyakötéseiről nevezetes, ez a kötés csak hamis fogalmat nyújthat.

Végül 537. sz. alatti szintén pozsonyinak jelezve egy az előbbivel egykorú nagyszombati naptárkötés volt kiállítva, a melyet a leírásra nem tartok érdemesnek, tekintve, hogy ilyenek szerte az országban százszámra találhatók.

* * *

Igen jó kiegészítésül szolgált a könyvtáblák gazdag sorozatához két hatalmas tárló, melyek képekben s eredetieken a könyvkötés módjáról s a könyvek elhelyezéséről a régiek könyvesházaiban adott felvilágosítást. A szebbnél-szebb ponczolt s festett *vágásokból* egy nagy szekrényre való volt kiállítva (hasonlók különben, tükrökkel szemlélhetővé téve a táblák között is találkoztak); köztük a német, főleg augsburgi és nürnbergi munkák domináltak. Ezekhez járult az őrlapok (Vorsatz) igen gazdag gyűjteménye. Méltó feltűnést

keltett hat lap *török* márványozott papir, főleg kettő, szép, pávaszemes mintával. Leggazdagabban természetesen a XVIII. század volt képviselve s e korból elsősorban Bécs és Augsburg; nem volt hiány azonban a márványt igazán hűen utánzó XVII—XVIII. századi olasz diszpapirokban sem.

Elmondhatjuk, hogy a rendezők figyelme a tárgyat érintő minden dologra kiterjedt s a kiállítás az érdeklődőknek akkora s oly változatos anyagot nyújtott, hogy a kissé gondosabb áttekintéshez is napok voltak szükségesek.

Rövid szemlénket nem zárhatjuk le anélkül, hogy azoknak a férfiaknak, a kik a feledhetetlen kiállítást létrehozták s köztük első sorban *Karabacek* udvari tanácsos urnak, az udvari könyvtár nagyérdemű igazgatójának s fáradhatatlan munkatársának dr. *Gottlieb* urnak elismerésünket ki ne fejezzük. Munkájukra jogos önérettel tekinthetnek vissza: nagy s maradandó értékű szolgálatot tettek a szaktudománynak s úgy lehet, az iparnak is. Aki kiállításukban megfordult, bizonyosan vitt magával érdemes és hasznos tanúságot; s egyetlen látogató sem fog az igazgatóság szeretetreméltó előzékenységéről megfélekezni.

Reméljük, az udvari könyvtár módot fog találni arra is, hogy a kiállítás java anyagát méltó kiadványban tegye közzé.

A TOLDI-TRILOGIA EREDETI KÉZIRATAI A MAGYAR NEMZETI MÚZEUMBAN.

NÉHAI DR. ESZTEGÁR LÁSZLÓTÓL.¹

(Második közlemény.)

Toldi estéje 1854-iki kézírata is, — mint már említettük — a trilogia többi darabjaival 1899-ben jutott a Nemzeti Múzeum birtokába.² Hét év telt el a költemény első kidolgozása és a második átalakított fogalmazás megjelenéséig, de ez a hét év *Arany* életében külső eseményekkel és lelki élményekkel gazdag korszakot határol. Eredeti tervezés szerint Toldi Estéjének már 1847-ben, legkésőbb 1848-ban kellett volna megjelennie *Petőfi*-hez való dedikálással, miután »erősen állott határozata mellett, neki ajánlani azt«.³ Terveiről azonban egyenként kellett lemondania. Az ajánlást elírta előle *Lisznyai* Kálmán,⁴ a rögtöni

¹ Bevezette *Bányai Elemér* dr.

² Ez alkalmat megragadjuk ama tévedés helyreigazítására, mely a dolgozat első részének bevezetésébe (l. 194. l.) csúszott. Ugy a Toldi-trilogiának, mint Buda halálának eredeti kézíratai nem *Arany* László hagyománya, hanem özvegye, *Szalay* Gizella nagylelkű ajándéka révén kerültek a nemzet első gyűjteményébe, melynek immár legkiválóbb díszei közé sorozhatók. *Szerk.*

³ *Arany* levele *Petőfi*-hez. Szalonta 1847 jan. 7. (*Arany* hátrahagyott iratai és levelezése. III. köt. 1887. Ráth Mór kiadása.)

⁴ *Arany* 1847 máj. 27-én *Petőfi*-hez írott levelének vonatkozó része. Apropos! kivágtak öcsém, kivágtak. Egy Toldit akarok még írni *Toldi Estéjét*. s ezt neked akartam dedikálni hiuságból, büszkeségből illetén formán: *Petőfi Sándornak* A Költőnek: Barátomnak — és összement az egész dicsőség; az ördögök megsúgák *Lisznyai* Kálmánnak, hogy tegyen úgy és a meg úgy tesz. Se kérd, se hall, csak úgy tesz. Meg mernék esküdni az élő istenre, mind a husz ujjamat feltartva, hogy ez eszme az én agyamban fogamzott először, e beállott uj esztendőben, és lássa az ember! övé az eredetiség pálmája. *Sic vos non vobis . . . !* — Az utalás *Lisznyai* Kálmán *Tavaszi Dalok* című kötetére vonatkozik, mely Pesten, 1847-ben jelent meg és *Petőfi*-nek van ajánlva.

kiadást pedig lehetetlenné tették a kiadói viszonyok, még inkább a negyvennyolczas idők mozgalmi. A kézirat sok viszontagság után visszakerült *Arany*-hoz s vele vándorolt Szalontára, Nagykőrösre, majd Pestre — de többé már nem az eredeti formájában. Papirosa is, írása is, szövegezése is más az 1854-iki Toldi Estéjének, csupán a történetét kell még megismernünk, mert az 1854-iki kéziratnak épen úgy megvan a maga külön története, mint a Toldinak, Toldi Szerelmének, vagyis: az *Arany* legtöbb költeményének. A szabadságharcz után, 1850 május 7-én ad először értesítést *Szilágyi* Sándornak a Toldi Estéjéről. Röviden tudatja, hogy a *harmadik* rész készen van. A második értesítést ismét *Arany* adja *Tompa* Mihálynak 1853 nov. 22-iki levelében. »Ott állok — írja — hogy az első *Toldi*-ban sem gyönyörködöm többé; legföljebb mosolygok rajta, hogy én akkor *mir nichts, dir nichts*, bevágtam az irodalom kellő közepébe. Arra *courage* kellett, az most nincs. Nem akarok hosszasan beszélni róla; érted a nélkül is. *A III-dik rész fiókomban hever; nem tudok rámenni, hogy kiadjam.*«

Abban az időben írta *Arany* e sorokat, mikor testileg és lelkileg is legjobban gyötörték a szenvedések. 1850 után már különféle betegségek lépnek fel nála, melyek állandóan nyugtalanítják. Fej- és fülzúgásai vannak, a vér az agyára tolul s mihelyt szellemi munkába fog, fájdalmai növekednek. Gutaütéstől tart, máskor meg agylágyulástól fél s hogy egészségét biztosítsa, már arra is készen áll, hogy a lantot letegye. Ilyen állapotok és hangulatok között készül Toldi Estéjének második kidolgozása. De ez még nem minden. Nem bírja rászanni magát a költemény kiadására, holott ő maga írja és állítja, hogy fiókjában készen hever. Ez alatt természetesen azt kell érteni, hogy a költemény csak *nagyjában* van készen, mert 1854 november havában, tehát egy év múlva, arról értesíti *Tompát*, hogy a Gyulafiak szerelmét 1854 tavaszán iktatta bele a költeménybe, mikor már magát semmi jóra képesnek nem hitte. A Szent Lászlóról szóló rege pedig a *Delibáb* 1853. évfolyamának októberi számában jelenik meg először, a mik mind a mellett bizonyítanak, hogy 1853 közepén, sőt 1854 elején sem volt végleges formájában kidolgozva Toldi Estéje. Az idő pontos megállapítására a bizonyítékokat *Arany* vallomásai, azaz levelei adják s ezek között van még egy 1854 április 22-én kelt és

Tompához írott levél, mely a Toldi Estéje második kidolgozásának készülésétől még pontosabb meghatározást ad. Ebben a levelében írja *Arany*: »Mellékesen egy *g'schäftet* csináltam Toldi Estéjével, (miután a második rész elkészültét magam sem győzőm várni) *egy küssé kitoldozám, borzas haját megsimítám* s Heckenastnak repraesentaltam. Ad érte nyolcz száz forintot. Nincs reménységem, hogy a közönség enthuziasmussal fogadja, még akkor sem, ha az elsónél rosszabb nem volna: mert annak mindegy: mikor a népies nagy divatban volt, akkor *Toldi* és *Kinizsi* egy niveaun állt előtte; most, hogy némi csömör kezd mutatkozni, még a Petőfi népdalait is meg fogja vetni. A mint a divat hozza magával.« Nehány sorral alább így folytatja: »Ott lehetnek aztán a kritikusok dicsérádjai, kik (köztünk legyen mondva) nem sokkal értenek jobban a poesishez, mint a közönség, vagy pláne Török János bátyánk, ki róf számra rendeli meg a verseket.«

Ez a nyilatkozat két dolog mellett bizonyít. Egyik az, hogy *Arany* még 1854 folyamán is írta Toldi Estéjét, másik pedig az, hogy tartott a kudarcztól, nem bízott műve sikerében, főként olyan okok és körülmények miatt, melyek közvetlenül összefüggésben vannak a szabadságharcz utáni költészet és zszurnalisztika állapotával. Ezért folytonosan javított, igazított kéziratán s mikor teljesen készen volt munkájával és többek között anyagi okok miatt *Heckenast*-nak eladta, akkor is aggódott, kétségeskedett műve sorsáért. Az okok, melyek eme kétségeket *Arany*-ban támasztották, kétfélék s természetük mivolta *Arany* levelezése nyomán biztosan megállapítható. A szabadságharcz után a magyar költészetet egyszerre ellepte ugyanis a Petőfi-utánzók és a szabadoságuknál fogva Petőfi-utánzóknak látszó költők csapata. Az ifjú irodalom külön helyet követelt magának a Parnasszuson s ezt a helyet külön modorával, különös hangjával, szokatlan költői eszközökkel iparkodott igazolni. A *Hölgyfutár* volt ennek az írói csapatnak közlönye s ez a lap képviselte azt az új irányzatot, mely a Petőfieskedők és provinciálisták nyomában jelentkezett. Ámde azért nemesak a Hölgyfutárba, hanem a többi lapokba is írtak s állandó lármájukkal és modoroskodásaikkal a kiválóbb írók és jobbizléstű olvasók körében bizonyos reakziót keltettek. Meg is kezdődött ellenük az agitáció s folyt egy évtizednél tovább tartó ideig. *Gyulai Pál*, *Erdélyi János*, *Száz Károly*, *Pákh Albert*,

Arany, *Salamon* Ferencz voltak kiválóbb alakjai a Petőfieskedők ellen indított agitációnak, kik bírálatokban, hírlapi czikkeben, értekezésekben, a hol csak lehetett, iparkodtak a közönséget felvilágosítani és az ifjú költőket érdemök szerint való elbánásban részesíteni. A *népiesség* fogalmát és a *nemzeties* költészet jelszavát a provinczialista írók alantas motivumu poezise meglehetősen lejáratták s volt már olyan rétege a közönségnek, mely a népies czégerért és tartalmat nagyon szűkkörűnek és lokálisnak tartotta. Ez volt egyik oka az *Arany* aggodalmának. A másik *Kazinczy* Gábornak a *Divatcsarnok* 1853. évfolyama 25-ik számában *Irodalmi levelek* című A. B. C. álneven közzétett cikke, melyben a provinczialista költőket kritizálta többek közt, kik a népiesség és nemzetiesség ürügye alatt »asyl«-t keresnek mindenféle utánzásra és feltűnésre. Annak idejében a cikk nagy feltűnést keltett, hírlapi hozzászólásokat¹ provokált, de nem került el az *Arany* és *Tompa* figyelmét sem. *Arany* a cikkeken nem annyira egyéni, mint inkább tömegvéleménynek a kifejezését látta, mely most már az irodalom terén is tudtul adja a népiességgel való betelését. Eme benyomások hatása alatt írta 1853. jun. 28-án *Tompá*-nak: »Olykor úgy érzem, hogy még nem volna lehetetlen oly művet produkálnom, mint Toldi volt. Teljesen meg vagyok róla győződve. De minek? de kinek? e gondolat nehezedik ólomsúlyosan tollamra, valahányszor kezembe fogom, valahányszor egy versszakot leírok. S így *költetni* lehetetlen. Ezért Toldi második része talán sohasem fog elkészülni. Az a közönség, mely az első Toldimban a *kutágast* bámulta csak, azóta igen sok kutágast olvasott; az nem találná már Toldit eléggé »sajátságosnak«, »népiesnek«, mint akkor magát kifejezte; a másik, mely hivatva volna a mű költői oldalát felfogni, az a formától nem fogja látni a tartalmat«. Kérdi *Tompá*-t, hogy olvasta-e a *Divatcsarnok* cikkét, mire *Tompa* nyomatékosan kijelenti: »A Toldi hang nem megy ki divatból, ha ezer K. Gábor allegál is ellene«.

Megjegyezzük, hogy *Kazinczy* Gábor egyáltalában nem allegált

¹ *Császár* Ferencz a *Divatcsarnok* 26. számában nyomban hivatkozik *Kazinczy*-ra és helyesli megjegyzéseit. — A Hölgyfutár 1853. évf. 131. számában, a Hírharang rovatban pedig ezeket írja: Egy ABC nevű tudós (?) olyanfélét ír, hogy »dicsőség semmit sem írni«. E téren ABC igen sok koszorut aratott. — *Kazinczy* Gábor ABC jel alatt különben a *Szépirodalmi Lapok*-ba is írt hasonló czikket, mire *Pákh* Albert, a szerkesztő válaszolt.

Toldi ellen, észrevételei semmi esetre sem vonatkoztak *Arany* költeményeire, hanem igenis azokra a mindegyre szaporodó versekre, melyek száz és száz számra szeme előtt támadtak s biztosították egyik-másik írónak népszerűséget a közönség előtt. *Kazinczy* Gábor, a nagy *Kazinczy* »Neff«-je, az ötvenes években amolyan *kulturmagyar* szerepet vitt, kinek izlése is, érzéke is megvolt hozzá, hogy egy és más dologról, olyan korban, mikor kontárok és műkedvelők irányították az ízlést, érdemlegesen közbeszóljon. Egyébként átlagos tehetségű és meddő író volt, a ki több kortársával egyetemben sokkal inkább érdekes művelődéstörténeti jelenség, mintsem író vagy alkotó művész. Ámde sokkal jelentéktelenebb cikkek is, melyeknek némi erélyes színezete volt, feltűnést keltettek abban az időben s így semmi csodálni való sincs benne, ha *Arany* egyes vonatkozásait magára vette és bizalmatlansági nyilatkozatnak minősítette a népies költészet ellen, melynek ő volt legilletékesebb képviselője. 1854 tavaszán Pesten jártában végre rászánta magát a kiadásra és átadta a kéziratot *Heckenast*-nak nyolczszáz forintért!¹ Pesti utazása eredményét nemsokára közli *Tompá*-val, a ki kilencz nap mulva, 1854 máj. 1-én válaszol. »Örülök — úgymond — hogy Toldi ismét szerzett és vívott ki

¹ A szerződés egyes kifejezései alkalmat adtak *Heckenast*-nak *Arany* kijátszására. *Csengery* Antalhoz írt levelében — 1858. márcz. 16 — tudatja *Arany*, hogy Toldit 1853 jul. 25-én, Toldi Estéjét 1854 április 14-én adta el. Mindeniket *egy* — de kétféle — dísz és népszerű kiadásra. A német szövegű szerződés eme kifejezését »*ein Abdruck in zweierlei Ausgaben*« *Heckenast* azonban igen szabadon értelmezte s előbb díszkiadást csináltatott Toldi Estéjéből, 1858-ban pedig a második díszkiadást rendezte s csak ezután készült a népszerű kiadásra. A szerződésben még az is ki volt kötve, hogy míg a *Heckenast* példányai tartanak, *Arany*-nak nem áll jogában a költeményeket önállóan megjelentetnie. »Igy eladtam — panasolja — a Toldiakat 600 és 800 forintokért *Heckenast*-nak örök időkre«. *Csengery* ügyvédekkel, sőt magával *Deák* Ferenczcel is megvitatta a dolgot, a kik mindenekelőtt megállapították, hogy *Arany* *Heckenast*-tal szemben nem elég óvatosan járt el, hiszen még a nyomtatandó példányok számát sem kötötte ki. Egyértelműleg azt tanácsolták tehát, hogy fenyegetse meg pörrel *Heckenast*-ot, majd ha pörre kerülne a dolog a pesti ügyvédek iránta való tiszteletből szívesen fogják ingyen vinni az ügyet, a bélyeg költséget pedig *Csengery*-ék adják össze. *Arany* fenyegetésének az lett az eredménye, hogy *Heckenast* a népszerű kiadásokért 200—200 forintot ajánlott fel, a mit *Arany* valószínűleg el is fogadott, mert leveleiben többé semmi nyoma nincs a Toldi Estéjére vonatkozó panaszoknak.

számodra egy pár garast: ez is jó. Mi fogadtatását illeti, *könnyen bekövetkezhetik, a mit sejtessz; olvasók és kritikusok egy huron pendülnek*. Bosszantott, hogy a Nagyidai Czigányokat¹ olyan komoly pofával kezdték olvasni, mintha legendát írtál volna Fáráhó népéről; bosszantott, hogy benne Toldi fenségét és komolyságát várták és persze, hogy megcsalódván nem ők, de te lettél az oka. Azonban én mégis azt hiszem, hogy nem lesz okod panaszra. « 1854 okt. 18-án esik szó *Arany* és *Tompá* között újból Toldi estéjéről. Ekkor jelenti *Arany*, hogy a költemény megjelent s *Tompá*-nak is küldetett egyet belőle. Továbbá, hogy a lapok egy szóval sem emlékeztek meg eddig Toldiról² s el van készülve, hogy csak egyszerűen tudomásul vesszik, mert »most az szokás«. Egyedül a Vasárnapi Ujságban csinált *Pákh* egy viccet róla, azt jelentvén, hogy *Kertbeny* már fordítja németre s nem-sokára megjelenik ily cím alatt: *Soirée beyrn Schedel*.

Levelezésének megfelelő helyei, miket célzatosan kiválogattunk, legjobban mutatják, hogy *Arany*-nak veleszületett aggályoskodása Toldi Estéje írásakor ép oly kevéssé szűnt meg, mint Toldija és huszonhat év múlva Toldi Szerelme költése idején. A folytonos aggodalom, az állandó kétség, a siker iránt való bizonytalanság olyan vonásai *Arany* jellemének, melyek mindig megvoltak és sohasem multak el tőle. A *Toldy* kritikája (Nagy-

¹ *Lévay* József írja Miskolczról 1852 okt. 13-án *Arany*-hoz: Hát vajon *Toldy* Ferencz véleményét olvastad-e már a Muzeumban (Uj Magyar Múzeum) rólad és rólam. Te elhomályosítád híredet a Nagyidai Czigányokkal s azt csak Toldi második részével ütheted helyre . . . stb.

² Némi túlzás van *Arany* ezen állításában is. A *Vasárnapi Ujság* a költemény megjelenése előtt 1854 jun. 4-iki számában arczképét közli és Toldi Estéjének második énekét az 5-ik versszaktól kezdve végig. A »Toldi« második kiadása alkalmával pedig ugyanezen évfolyam első számában külön cikkben ismerteti a költeményt és így végzi: »Olvasóink sokszor hallhatták emlegettetni a népies költészetet. Olvassák el »Toldi«-t. Itt feltalálják egész fényében, egész dicsőségében. Csak az illy művek olvasása s hű felfogása őrzi meg az izlést azon urficska költők rakoncátlanságaitól, kik a magyar népet csak betyárkodásban szeretik feltüntetni, megtanulnak egy-egy pórias, körmönfont kifejezést vagy tájszót s azt hiszik, hogy már bírják a kulcsot a nép szívéhez.«

De nemcsak a Vasárnapi Ujság, hanem a fiatal írók lapja, a *Hölgyfutár* is napirenden tartotta *Arany*-t, Toldiját és a rávonatkozó híreket. Három hónapon belül, 1853-ban, Toldi Estéje megjelenése előtt egy évvel 9—10-szer

idai cigányokról), a *Kazinczy* Gábor általánosságok között tartott cikke, a megváltozottnak vélt izlés mind olyan epizódok, melyek az ő lelkében hagytak legtöbb kétséget s neki okoztak legnagyobb nyugtalanságot. Elfogultsága a közönséggel, írókkal, hirlapokkal szemben tehát érthető, mert egyéni viszonyaiból igazolva van. Önérzetének passzív sajátsága, és kritikájának önmaga ellen irányuló éle lehetetlenné tették saját alkotásaival szemben azt a hatalmas, ősnai elfogultságot, a mi például *Petőfi*-t teljesen eltöltötte. Képzeli csak el, hogy *Toldy* Ferencz vagy bárki más kritizálni merészelt volna *Petőfi*-t? Hiszen csak homályos czélzásokról értesült egy ízben, miket nem is *Toldy* és nem is *Petőfi*-ről, hanem itt-ott hangoztattak *Arany*-ról, hogy Toldi költeménye hőseül állítólag *Toldy* Ferencz inspirálta volna, — s a másik perczen már a gyehennák minden tűzét, az öldöklő gúny egész záporát zúdította az érdemes *Toldy* Ferencz nyakába. Ilyen önérzet, ilyenfajta önbizalom *Arany*-ban nem volt, — hanem másféle, a mi azért ellentétes voltánál fogva nem kevesebb lebilincselő vonása jellemének.

* * *

Levelezése több helyén, de ezenkívül Önéletrajzában is, melyet 1854-ben írt, Toldi Estéjét *Arany* úgy említi, mint a melyet az első fogalmazás »némi változtatásával« adott közre.

Jön elő *Arany* neve különféle közléseiben s öt esetben Toldira és Toldi Estéjére vonatkozólag külön jelentéseket is ad.

S hogy az *Arany* aggályainak és rémlátásainak túlzott voltát, magyarán szólva, alaptalanságát, kimutassuk, idézzük a *Déliab* 1853 évf. szept. 25-iki számának közlését, melyről *Arany* is megemlékezik *Tompá*-hoz írott levelében, megjegyvezvén, hogy az egészből egy betű sem igaz A Délibáb jelzett közlése ez:

»Koszorus költőnk, *Arany* János, néhány nap óta fővárosunkban mulat, s azon örvendetes hírrel lepett meg bennünket, hogy *miig mi hosszas elnémulásán szomorkodánk*, azalatt ő örökbecsű hőskölteményét *Toldit* (Toldi Estéje és Szerelme) fejezte be, s azonkívül egy a *kun világból* merített hőskölteményén dolgozik. Lapjainkat is gazdagítja három remek balladával, melyekkel a jövő évnegyedben fogjuk tisztelt olvasóinkat megörvendeztetni.« Toldi Estéje iránt való érdeklődés bizonyosága még *Jókai*-nak 1852 decz. 3-án *Arany*-hoz írott levele, melyben tudatja a Délibáb megindítását és kérdi: Ird meg, ha nem lenne-e igen nagy számomra *TOLDI ESTÉJE?* értve az árát és terjedelmét. (A Délibáb közlésének írója valószínűleg *Jókai*, a Hölgyfutáréinak pedig *Tóth* Kálmán, a lap akkori munkatársa.)

Előző közleményünk párhuzamos helyei eléggé bizonyítják, hogy mit kelljen *Arany* eme nyilatkozata alatt érteni. Másfél nyomtatott ívet jóval meghaladja az a sok eltérés, mely az 1848-iki kézirat és az 1854-iki kiadás különbségét alkotja. Hátra van még annak a kimutatása, hogy az énekek beosztásában, a kompozíció megalkotásában, minő különbségek jellemzik az 1848-iki kézirat és az 1854-iki kiadás anyagát. Az első fogalmazásban Toldi estéje négy énekből áll, a Gyulafiak szerelme-féle epizód, a Szent László rege, a Toldit csufoló gúnydal nélkül, hogy csak a főbb részeket említsük. A második kidolgozásban a négy ének már hattá bővült, számos új versszakkal meggazdagodva, melyek nincsenek az 1848-iki kéziratban, míg ennek egyes versszakaszai viszont a második fogalmazásból hiányzanak. Az első ének mindkét fogalmazásban azonos. A mi az 1848-iki kéziratban második ének, az az 1854-ikiben másodiknak és harmadiknak felel meg. Az 1848-iki szövegben a második ének 16. és 17. versszaka között *kilencz* strófa hiányzik, a mi az 1854-ikiben benne van. (Az 1854-iki kiadás szerint a 17—25. strófák ezek). Az 1848-iki szöveg második éneke 27-ik strófája helyén hiányzik még az a versszak, mely az 1854-ikiben a második ének 36-ik versszakja gyanánt szerepel. Az első kézirat 16. lapján »Ej no pajtás stb.« kezdetű 38-ik strófa hiányzik a második kéziratból, továbbá »Levetem a zubbonyt« kezdetű strófa (1854-iki kiadásban 29-ik strófa) nincs meg a negyvennyolcadiki kézirat megfelelő helyén. Az első fogalmazásban harmadiknak jelzett ének különben a *negyedik* és *ötödik* éneknek felel meg az 1854-iki kiadásban s a 30-ik versszaknál (28. lap) kezdődik az utóbbi ötödik éneke. A nagyobb eltéréseket különben az 1848-iki kézirat III. éneke és az 1854-iki kiadás V-ik éneke tartalmazzák. Az 1848-iki kézirat III. énekének 40—45., 48—50. versszakai, azaz *kilencz* strófa az 1854-iki kiadásból kimaradt, de viszont jött helyébe hat más strófa, egy tizenhét és egy hét szakos vers, vagyis az V-ik ének 12—16. strófái és a középük iktatott két vers, egyik Szent Lászlóról, a másik a Toldiról (gúnydal), melyek már az első fogalmazásban nincsenek benne. Vagyis: az 1848-iki kézirat tíz strófája ellenében, az 1854-iki kézirat negyven új strófával bővült, melyek a költemény más beosztását és kidolgozását vonták magukkal.

A kétféle kidolgozásnak az előző közleményben bemutatott

nagyszámú eltérésein kívül ezek a különbségek adják meg a főbb jellemét, melyek végül mindkét fogalmazást egymással szemben némileg önálló jellegűnek tüntetik föl. Ámde nemcsak az 1848-iki és 1854-iki fogalmazás között vannak eltérések és különbségek, hanem az 1854-iki költeménynek a fogalmazása és a kiadása között is. Jelen közleményünk párhuzamos kimutatásai éppen ezeket az eltéréseket tárják fel. És itt is megnyilvánul az *Arany* alkotó módszerének ama nagyfokú aggodalmassága — és egyúttal ébersége, — mely valamennyi munkája megírásában a döntő szerepet vitte. Nem bizott eléggé magában, sem a művei hatásában, azért folytonosan fűrt, faragott, csiszolt rajtuk s még akkor is, mikor a végső simításokat elvégezte, egyre rettegett a gondolattól, hogy kudarcz éri. A Toldi Estéjéhez függesztett utószava egyenes bizonyossága eme lelki nyugtalanságnak. Ez a módszer vele született *Arany*-nyal már Toldija írásakor és nem hagyta el öreg korában, dicsősége tetőpontján sem, mikor Toldi Szerelmét többszöri próbálkozás, megkezdés, félig való elkészítés után — harmincz év alatt — végre-valahára befejezte. Ezt is kommentárral adta ki kezéből, megmagyarázva aggodalmai okait, utalva a viszonyok és az izlés változására, a mikkel, miután egyebet nem gondolhatunk, alighanem enyhíthetni vélte a kedvezőtlennek vélt kritika szigorát. Ebből az aggodalmaskodó módszerből folyik *Arany* költői tehetségének egyik legerősebb sajátsága, a művészi szerkesztésmód s a művészi nyelv iránt való kiváló érzéke. Nemcsak arra törekedett, hogy költeményei arányos kompozícióban, az alakokra illő jellemzetes vonások, helyzetek beosztásában, a cselekvény plasztikus odaállításában és legördítésében menjenek végbe, hanem hogy a művészi nyelv is hozzátársuljon a hatás emelésére.

A költői hatás nyelvi feltételeit *Arany*-nál jobban egyetlen költőnk sem ismerte. Művésze volt ő a magyar szónak tehetségénél és mélyreható studiumainál fogva is. Csakhogy a művészi nyelv nála sokkal inkább a tanult poéta megnyilatkozása, mintsem az őseréjű tehetség öntudatlan, őснаiv áradozása. Éppen azok a példák igazolják ezt, melyek az *Arany* alkotási módszerének nevezetes tényei. Toldi Estéje a maga egészében, hét éves íródása viszontagságában és ezernyi vajudásában. Nem az öntudatlanságig naiv tehetség munkája ez, hanem a legraffináltabb költői hatásmódok intimitásainak ismerőjéé, a ki ura volt a nyelvnek és akként

uralkodott felette, mint egy hatalmas zenekarnak a vezetője. S mivel a hatás eszközei ennyire hatalmában állottak, mindig a legjobb és legközvetlenebb hatásokra törekedett, de ebben a törekvésében már jelentkezett egyúttal egyéniségének óvatossága is, mely arra intette, hátha még jobban is lehetne fokozni az eddig alkalmazott hatás-eszközöket. Innen van az, hogy *Arany*-nak évek kellenek egy-egy költeménye befejezéséhez, néha évtizedek, sokszor még azok sem elegendők. És innen van az is, hogy folytonosan javít, változtat költeményein, átírja, szűkíti, bővíti őket s bárha a legszigorúbb önkritika eredményei ezek az alkotások még megjelenésük idején is, mikor már nem változtathat többé rajtuk, — aggódik és fél. Költői töredekei pedig azt mutatják, hogy a művészi kéz már megkezdte rajtuk alakító munkáját, de aztán abba hagyta — jobb időre tartva befejezésüket, az ihletett folytatásra vagy lassú befejezésre több lehetőséget adó szerencsés pillanatokig. *Arany* tehát nem a pongyola munka embere. De nem is a fennakadás nélkül, könnyedén, játszva daloló mezei pacsirta típusa. Évekig írta egy-egy költeményét és napokig eltűnődött egy-egy versszak vagy verssor megcsinálásán. *Flaubert*-t szokás általánosan úgy idézni, mint a kit órákig megbénított egy-egy jellemző kifejezés megtalálása. Sokszor álmából felriadt és úgy jegyezte le azt a legjellemzőbb szót vagy mondatot, melyre sok eltűnődés után is hiába várt. Hogy *Arany* szintén így dolgozott volna, senki sem állította s ő maga sem hirdette. Kéziratai tanulmányozása azonban arról győz meg, hogy azok a nehézségek, melyek *Flaubert*-nél megvoltak, nála sem hiányoztak, sőt néha még hatványozottabb erővel jelentkeztek. Neki is órák kellettek egy-egy művészi hatású, hangulatos sor, versszak vagy jellemző kifejezés megtalálására s éjszakáit is elrabolta nem egyszer a gond, hogy miként lehetne a nem elég művészinak vélt költemények egyes helyeit még művésziébbé, jellemzőbbé és erőteljesebbé emelni. Sok példát nyújtanak erre a Toldi Estéje 1854-iki kéziratának és 1854-iki kiadásának eltérő helyei is, melyek bizonyítják, hogy *Arany* nem elégedett meg az egyszeri átdolgozással, hanem még az átdolgozást is javította s ha véletlenül 1854-ben az átdolgozást ki nem adja, az évek folyásával mindegyre változtatott volna rajta, mint a hogy tette az 1848-iki Toldi Estéjével, mely csak véletlenül

múlt, hogy már 1848-ban meg nem jelenhetett. Ezuttal az 1854-iki fogalmazás és az 1854-iki¹ kiadás eltérő helyeit mutatjuk be.

B) Az 1854-iki kézirat.

ELSŐ ÉNEK.

2. VERSSZAK.

8. Láthatá a vén nap önnön ia-fiát. 8. (*Teremté*) a vén nap önnön iafiát.

5. VERSSZAK.

4. Am egy hang, mi nem sok, annyi sincsen rajta. 4. Ám egy hang, mi nem sok, annyi (*sem jön*) rajta.

6. VERSSZAK.

Ez a versszak az 1848-iki kéziratból hiányzott, itt is utólag van betoldva.

7. VERSSZAK.

7. Egyszer majd neki vág a zivatar napja, 7. Egyszer majd neki (*jön*) a zivatar napja,

10. VERSSZAK.

7. Inte a cselédnek s parancsolta neki: 7. Inte a cselédnek s (*parancsolá*) neki:

12. VERSSZAK.

4. Nem nehéz dolog azt ásóval kimérni. 4. (*Nem esett sokáig azt kimérsekelni.*)

Ugyanígy az 1848-iki kéziratban is.

¹ Az összehasonlításnál, mint az előző közleményben, itt sem az első kiadást használtuk, hanem a *Ráth* Mór-félet, miután az első kiadásról a lapok is, *Tompa* is úgy emlékeznek meg, hogy igen sok sajtóhibát tartalmaz. Indokolt volt a *Ráth*-féle kiadás használata azért is, mert ennek a helyesírása azonos azzal, amit *Arany* Toldi Szerelmében s általában 1860 után írott munkáiban követett.

14. VERSSZAK.

8. Lesve, hogy felel majd igen-
nel vagy nemmel.	8. Lesve, hogy (<i>majd felel</i>) igen-
nel vagy nemmel.
	8. (<i>Várva</i>) hogy felel majd igen-
nel vagy nemmel.

18. VERSSZAK.

1. Oh, de hát, menybéli szent-
séges angyalok, | 1. (De) hát <i>menny(ég)béli</i> szent-
séges angyalok! |
|---|--|

19. VERSSZAK.

1. Bencze itt egy kissé elhagyá
beszédét, | 1. Bencze itt egy (<i>kicsit</i>) elhagyá
beszédét, |
|--|--|

20. VERSSZAK.

5. Negyven éve lesz már, hogy
bevésték oda, | 5. (<i>Harmincz</i>) éve (<i>mult</i>) már
(»lesz« <i>ki h u z v a</i>).
hogy bevésték oda. |
|--|--|

24. VERSSZAK.

4. Ha lapu és burján fel nem
verte volna. | 4. Ha (<i>a medvetövis</i>) fel nem
verte volna. |
|--|---|

25. VERSSZAK.

5. Megszólal még egyszer fagga-
tózásképen: | 5. Megszólal még egyszer (<i>fagga-
tódzó</i>) képen |
|--|--|

26. VERSSZAK.

4. Gonosz végre jutván medve-
vadászaton: | 4. Gonosz végre jutván medve-
vadászaton! |
|--|--|

27. VERSSZAK.

2. Kilátszott belőle ősz haja,
szakállá; | 2. Kilátszott belőle ősz haja (<i>s</i>)
szakállá; |
|---|---|

28. VERSSZAK.

4. Most fejemre várom a kaszást,
a halált. | 4. Most (<i>magamra</i>) várom a ka-
szást, a halált. |
|---|--|

30. VERSSZAK.

1. Nincsen az élethez tovább
a mi kössön. | 1. Nincsen az élethez <i>(a mi
tovább)</i> kössön. |
|--|--|

31. VERSSZAK.

3. Neki már e földön minden
olyan fagyott!	3. Neki már e földön minden
olyan <i>(fagyos!)</i>
8. Csak a mivel ástam, ezt az
ásónyelet.	8. Csak a <i>(kivel)</i> ástam, ezt az
ásónyelet.

33. VERSSZAK.

1. S immár az esthajnal, mintha
város égne,	1. S immár az esthajnal, <i>(mint
egy égő város)</i>
2. Felsütött piroosan, tüzesen az
égre	2. Felsütött piroosan <i>(a nagy ég
boltjához)</i>

37. VERSSZAK.

8. Nem arany, nem ezüst, —
kis vér a váltsága. | 8. Nem arany, ezüst, — <i>(egy)</i>
kis vér a váltsága |
|---|---|

40. VERSSZAK.

2. Étellel, itallal ujíts föl ma-
gamat, | 2. Étellel, itallal ujíts <i>(meg)</i> ma-
gamat. |
|---|--|

41. VERSSZAK.

7. De csak úgy boronga szemein
az álom, | 7. De csak úgy <i>(borongott a sze-
mén)</i> az álom |
|--|--|

MÁSODIK ÉNEK.

6. VERSSZAK.

2. Fekete mén lova nehezen
czipelé.	2. Fekete mén lova nehezen
<i>(emelé).</i>
4. De csontos teste volt a leg-
súlyosb tereh	4. De csontos teste volt <i>(leg-
súlyosabb)</i> tereh.
7. Szive a szerencsén hólyaggá
fuvódott.	7. Szive a szerencsén <i>(nagyon
fuvalkodva)</i>
8. S gyakran éles szókkal igyen
csufolódott	8. <i>A népnek gyakorta éles szó-
kat monda.)</i>

7. VERSSZAK.

1. Nem vagyok én a tenger
idétlen csodája, | 1. Nem vagyok én tenger idét-
len (<i>csudája</i>), |
|---|--|

8. VERSSZAK.

1. De ugyan ki jőne? melyik
merne jöni,	1. De (<i>hiszen</i>) ki jőne? melyik
merne jöni.
3. Ne lopjuk az időt: fel ment
annak ára;	3. Olvashatatlan törlés. ¹
4. Jobb, hogy minden ember haza
megy dolgára; —	4. Jobb, hogy minden ember (<i>el-
megyen</i>) dolgára; —
5. Én is ezt a czimert haza vi-
szem innét,	5. Én (<i>az ország czimert</i>) haza
viszem innét
6. Mivel hogy ez engem örökösen
illet.	6. (<i>Mínthogy az engemet</i>) örö-
kösen illet.

10. VERSSZAK.

3. Homlokán a ránczok sűrűbbre
vonulnak, | 3. Homlokán a ránczok (<i>sü-
rűbb . . .</i>) ² vonulnak. |
|---|--|

12. VERSSZAK.

6. Szeme föl se nyíljék koczka
szerencsével. | 6. Szeme föl (<i>ne</i>) nyíljék koczka-
szerencsével. |
|---|---|

13. VERSSZAK.

7. Szégyen és kacajgúny a bukás
jutalma; | 7. Szégyen és kacaj(<i>hang</i>) a
bukás jutalma, |
|---|--|

15. VERSSZAK.

4. Víni mind a kettő engedelmet
kapott. | 4. (<i>Mind a kettő víni</i>) engedel-
met kapott. |
|--|---|

16. VERSSZAK.

4. Tudta, kinek hiják a két
szép fiatait. —	4. (<i>Tudva</i>) kinek hiják a két
szép fiatait. —
7. Kik midőn a korlát közzé
bejövének,	7. Kik midőn a korlát (<i>közé</i>)
bejövének,

¹ Valószínűleg azonos az 1848. kézirat megfelelő sorával.² A szó vége kivakarva s fölibe írva a *re* rag.

19. VERSSZAK.

8. És a szívben meleg forrást gerjedeztet; 8. És a szívben *melegforrást* gerjedeztet;

22. VERSSZAK.

4. Mert csak hirre-névre, dicsőségre talált. 4. Mert csak (*dicsőségre, hirre-névre*) talált.

28. VERSSZAK.

8. A hánynak egy-egy szál pelyhet győzők adni. 8. A hánynak egy-egy szál (*tolat*) győzők adni

29. VERSSZAK.

3. Nyilat húztak; a nyil esék Bertalanra, 3. (*De nem tanakodtak huzamos ideig,*
4. Megölelte bátyját, és megindult rohanva. 4. *Megindult rohanva a beszéde sebbik.)*

30. VERSSZAK.

7. Mig gazdája nagyot billente a dárdán, 7. (*Az alatt gazdája a tündöklő dárdát,*
8. A magyar vitéznek hónaljába mártván. 8. *A magyar vitéznek hóna alá mártá.)*

33. VERSSZAK.

5. Egybe' visszarántá. Dólt a test utána, 5. (*Együtt*) visszarántá. Dólt a test utána,

36. VERSSZAK.¹

2. Vagy tán puha bölcső, vagy himbáló sajka, 2. Vagy (*hullámzó*) bölcső, vagy himbáló sajka,

HARMADIK ÉNEK.

1. VERSSZAK.

3. Hajszála se görbült a nagy viadalban. 3. Hajszála (*sem*) görbült a nagy viadalban.

¹ Utólagos betoldás + jel alatt a kézirat 14^b lapja (29. l.) alján.

5. VERSSZAK.

6. Vélnéd hurczol egy nagy pusz- 6. *(Hosszúnyelű mint egy pusztaí*
 tai kütostort; *kütostor ;)*

7. VERSSZAK.

9. Nem ő róla szabták ahhoz a 8. Nem ő róla *(vették)* ahhoz a
 mértéket. mértéket.

A 11. versszak után e kéziratban is benn van az »*Ej no, pajtás uram, hogy volna eladó...*« kezdetű versszak (Lásd az 1848-iki kézirat megfelelő helyét) — azonban gondosan keresztülhúzva.

13. VERSSZAK.

E versszak első sorához:

Megsodorta bajszát, de az visszahajla

Arany a kézirat szerint a következő jegyzetet akarta tenni: *(*) Talán igényelhet a versíró annyi szabadságot, hogy az ily törzsökös középígeket (bajol, hajlik) iikkel vagy a nélkül ragozhassa, a mint jó. A költői nyelv mindenütt bírt és bír szabadságokkal: mi se tekintsük már örökké grammatikai gyakorlatnak a magyar költeményeket.)* E sorok is gondosan keresztül vannak húzva.

7. Félre, félre nyargal a szilaj 7. Félre, félre nyargal *(veszett)*
 paripa: paripa:

14. VERSSZAK.

8. Üstöt borítana borzas vén 8. Üstöt borítana *(vén boglyos)*
 fejére. fejére.

16. VERSSZAK.

4. Nem mozdul a sárga, leragadt 4. Nem *(halad)* a sárga, leragadt
 a lába. a lába.

18. VERSSZAK.

5. »Üssük, üssük, ott mász a tekenős béka!« 5. »Üssük, üssük, *(a hol)* a tekenős béka!«

19. VERSSZAK.

2. Szólni ugyan nem szólt, csak kezével intett, 2. Szólni ugyan nem szólt *(de nagyot köhintett,)*

21. VERSSZAK.

8. Mint ha tüzes üszköt csóváltat a gyermek, 8. Mint ha tüzes üszköt csóvált *(meg)* a gyermek.

22. VERSSZAK.

7. Másik ugysegélylyel állítja, hogy megholt 7. Másik *(ugysegével)* állítja, hogy megholt . . .

29. VERSSZAK.

2. De vidult azonnal, orczája kiderült; 2. De vidult azonnal, *arczája* kiderült:

30. VERSSZAK.

1. »Hát én itt magamban körüljárjak, 1. »Hát én itt magamban *(körülkörül)* járjak

32. VERSSZAK.

4. Csak ne szégyellné, hogy anyian rá néznek. 4. Csak ne szégyell*(e)*né, hogy *(rá sokan)* néznek

33. VERSSZAK.

1. Azzal egyberoppan a két erős bajnok. 1. *(Avval egyberopan)* a két erős bajnok.

41. VERSSZAK.

3. A király engedne: »kegyelem, kiáltja, 3. *(Nyomban fejét venné, a hogy megharagvék,*
4. De elébb járt a vas, Toldi Miklós bárdja. 4. *De király parancsol »kegyelem adassék.«)*

5. Maga lóra pattan, maga 5. [Toldi] lóra pattan, [a vén]
Benczének int, Benczének int.¹

46. VERSSZAK.

2. Ujjongatva ömlik Toldit föl- 2. Ujjongatva (*széled*) Toldit föl-
keresni, keresni,
7. Nem bizik magához (föl is 7. Nem bizik magához (*és fel*
azért megyen) azért megyen)

NEGYEDIK ÉNEK.

JELIGE :

»Dicsérete, tisztességi lón
barátnak«

(*»Király, ha nem nézném vitézi
voltomat,
Majd fejedhez verném hét tollu
botomat!«*)

1. VERSSZAK.

8. Söpri az éjszaki szélnek fölö- 8. Söpri az éjszaki szélnek (*fele-*
zője. zője.)

A kéziratlap alján fél
sornyi szöveg, alatta is-
mét két sornyi — késsel
kivakarva.

3. VERSSZAK.

3. Akkor hol köhentett, nála szo- 3. Akkor hol köhentett, (*ez csu-*
kott próba, pán csak próba),

10. VERSSZAK.

1. Erővel nyomá ki utolsó sza- 1. Erővel (*löké*) ki utolsó sza-
vait; vait;
8. S könyje csordulását a nagy 8. S könyje csordulását (*a ho-*
porra fogá, mokra) fogá.

16. VERSSZAK.

8. Pedig sohse' mondott semmit 8. Pedig sohse' mondott (*meg*
meg előre. semmit) előre.

¹ A [] tett szavak a kéziratban teljesen ki lévén vakarva, azokat az
1848. kézirat alapján vettük fel itt is. Szerk.

18. VERSSZAK.

8. Kifogott az öröm, kifogott az árván.
8. (*Majd kifogott már a nagy öröm az árván.*)

19. VERSSZAK.

2. Még jobban gyülekszik, nem hogy eloszlana;
2. Még jobban (*összegyül.*) nem-hogy eloszlana;

20. VERSSZAK.

1. »Hol az öreg Bencze, Toldi vén dárdása?
1. Hol az öreg Bencze, (*a*) Toldi dárdása?
4. Azzal neki dőlnek a hogy tőlük telik
4. (*Avval*) neki dőlnek, a hogy tőlük telik
7. Fészkelődött elébb egy kissé az állat,
7. (*Fészkelődik elébb*) egy (*kicsit*) az állat,
8. De majd belenyugszik, mivel úgy is fáradt.
8. De (*megnyugszik aztán*) mivel úgy is fáradt.

21. VERSSZAK.

2. Látva, hogy felvitte Isten az ő dolgát;
2. Látva (*mint*) felvitte isten az ő dolgát;
8. Tördelé rebegve »sohase gondolám«.
8. Tördelé rebegve »(*sohasem*) gondolám«.

22. VERSSZAK.

8. De sohasem annyi, mint ma lesz egy végben.
8. De (*sohsem volt*) annyi, mint ma lesz egy végben.

24. VERSSZAK.

5. Némelyik a kémény tetejére mászott
5. Némelyik a kémény (*tetejét foglalá*)
6. És mint szélkatona, kézzel hadaráz ott,
6. *Papoló helyének s onnan ordít alá.*
6. És mint kéményseprő, onnan hadarászott.)

26. VERSSZAK.

1. Akármerre tekint, nem látni egyebet
1. Akármerre tekint, nem (*lát-hat*) egyebet
5. Látni ablakában csaknem minden háznak
5. (*Lát az*) ablakában csaknem minden háznak

27. VERSSZAK.

7. Pesten is, Budán is; míg a várhoz érve,	7. Pesten is, Budán is; míg a (várba) érve

29. VERSSZAK.

1. Levetem e zubbonyt; — pán-
célom is rozsdás;	1. Levetem e zubbonyt; [a] pán-
célom rozsdás;
4. Porral fedi arczát az ott
öklözőknek.	4. Porral fedi arczát (az öklelő-
zőknek,)

ÖTÖDIK ÉNEK.

1. VERSSZAK.

1. Nem palota volt az öreg Toldi
háza	1. Nem palota volt az (cifra
sem volt rajta,
2. Nem is kendőzé azt festék
szine-máza.	2. Festve fehéritve sem volt tiszta
arcza.)
	2. Nem is (ajánlá) azt festék
szine-máza.

3. VERSSZAK.

2. Jól esett a szemét körül-
hordozni ott, | 2. Jól esett a szemét (körülhör-
dani) ott. |
|---|--|

7. VERSSZAK.

8. Mely még mind azon jó, —
noha kissé pállott. | 8. Mely még mind azon jó, —
(csak egy) kissé pállott. |
|--|--|

8. VERSSZAK.

1. Mig porolta Bencze a mentét
nagyjából, | 1. Mig porolta Bencze a mentét
(nagyjából), |
|--|--|

10. VERSSZAK.

3. Sétál a szobában, de csak
alig-alig | 3. Sétál a szobában, de csak
elíg-elíg |
|---|---|

11. VERSSZAK.

6. Kiket Lajos ottan csinoságra
kapat,	6. Kiket Lajos ottan (simaságra)
kapat
7. Idegen udvartól is jöttek cse-
rébe,	7. Idegen udvartól is (ott van)
cserébe,

8. Hol magyar ifjúság van azok helyébe
8. (*Künn*) magyar ifjúság van azok helyébe'.

12. VERSSZAK.

6. Jót is elég bőven, s ráadásul rosszat;
6. Jót is elég (*nagy* — a többi olvashatatlan.)

13. VERSSZAK.

2. Nem hiányzik nála kész testi gyakorlat
2. Nem hiányzik (*annál*) kész testi gyakorlat,
3. Hogy *karra* se légyen gyöngébb, mint az apja,
3. Hogy *karra* (*ne*) légyen gyöngébb, mint az apja,

15. VERSSZAK.

2. Jobbra balra dőlnek a nevetés miatt.
2. Jobbra balra *dőltek* a nevetés miatt.
3. Ütik a kis pizsét: »nem való az, vessz meg!«
3. *Ütötték a pizsét*: »nem való az, vessz meg!«

3. VERSSZAK.

(Szent Lászlóról szóló rege.)¹

2. Körösviznek partja mellett;
2. (*Körösviznek*) partja mellett.

17. VERSSZAK.

(Szent Lászlóról szóló rege.)

3. Bizonyítá a templomnak.
3. Bizonyítá a (*templomban*.)

15. VERSSZAK.

(Toldi Estéje.)

2. Jobbra balra dőlnek a nevetés miatt,
2. Jobbra balra (*dőltek*) a nevetés miatt,
3. Ütik a kis pizsét: »nem való az, veszsz meg!«
3. A sor első fele olvashatatlan módon kitörölve.

17. VERSSZAK.

1. Felel a harmadik: »e bizony, hé, halász:
1. (*Más így kezdi halkán; közbe-vág a másik*): »e bizony, hé halász;

¹ Toldi Estéjének ez a része először a *Delibáb* 1853 évfolyama október 2-iki számában jelent meg.

2. Lám kiverte állát a szálka
vagy kalász.«	2. (<i>Ki is nőtt az állán</i>) a szálka
vagy kalász.
6. Egyet kanyarodik Toldi mente-
ujja ;	6. (<i>Szörnyet ?</i>) kanyarodik Toldi
menteujja ;

HATODIK ÉNEK.

6. VERSSZAK.

6. — Nem olyan, a mivel ütkö-
zetet nyernek, | 6. — Nem olyan a mivel (<i>ellen-
séget vernek</i>), |
|---|--|

8. VERSSZAK.

6. Hisz nincsen leoldva se fék
se zabola!« | 6. Hisz (<i>azon módon van minde-
nik zabola!</i> «) |
|---|---|

9. VERSSZAK.

7. Aki, lezabláztván a két éhes
párát. | 7. Aki, (<i>ki</i>)zabláztván a két éhes
párát. |
|---|--|

10. VERSSZAK.

2. Mert ihol gazdája dühösen
betoppan : | 2. Mert <i>ehol</i> gazdája dühösen
betoppan : |
|--|---|

12. VERSSZAK.

1. Kínosan vergődik egy lóczá-
hoz vele | 1. Kínosan vergődik egy <i>lóczáig</i>
vele |
|--|--|

14. VERSSZAK.

5. A hidegnek én jó orvosságot
tudok,	5. A hidegnek én jó <i>orvosságát</i>
tudok,
8. S mint tennapi álom, ugy
eltün a hideg;	8. S mint <i>a</i> tennapi álom, ugy
eltün a hideg.

15. VERSSZAK.

4. Helyre ment a rosz csont, ha
én megtapodtam. | 4. Helyre ment a csont, ha én
(<i>jól</i>) megtapodtam. |
|--|--|

16. VERSSZAK.

2. Hisz talán nem akarsz tréfát
üzni rajtam, | 2. Hisz talán nem akarsz tréfát
(<i>ütni</i>) rajtam. |
|---|--|

17. VERSSZAK.

8. Mert belép Allaghi a test-
őrzők feje. 8. Mert (*a hol toppan be*) a test-
őrzők feje.

20. VERSSZAK.

7. Fut Allaghi Simon a szót je-
lenteni: 7. (*Az őrtszt pedig megy*) a szót
jelenteni:

21. VERSSZAK.

4. Földi bíró többé nem szab 4. Földi bíró többé nem (*von*)
ő rá törvényt.« ő rá törvényt.

22. VERSSZAK.

1. És felkavarintva köpenyét 1. És *felkavaritva* köpenyét nya-
nyakába kába

23. VERSSZAK.

8. Mint tarka szivárvány a 8. Mint tarka szivárvány a
fölleges égen. (*felleges*) égen.

24. VERSSZAK.

5. Felriadt a szóra ismeré azt 5. Felriadt a szóra — ismeré azt
szinte — szinte —

33. VERSSZAK.

8. S erős rázkodással zokog vala 8. S erős (*olva shatatlan*)
szegény. rázkodással zokog
vala szegény.

35. VERSSZAK.

1. És még akkor este, alkonyi 1. És még *akkoreste* alkonyi
homályban, homályban,

• 37. VERSSZAK.

2. Csupán négy világot mintegy 2. Csupán (*négy marad ott*) mint-
kalauznak, egy kalauznak,
2. Csupán négy (*világit*) mintegy
kalauznak,

38. VERSSZAK.

3. A melyet az öskert, bánatja
jelével,	3. A melyet az öskert (<i>fái egy
bús széllel</i>)
4. Behinte lehulló sárga fa-
levéllel.	4. <i>Behintének hulló</i> sárga fa-
levéllel.

A kézirat utolsóelőtti levelén Arany jegyzései az énekek számáról és az énekek versszakaszairól. Ugyanilyen jegyzések vannak Toldi Szerelme hatodik éneke végén, a hol Arany számításokat csinált a készenlevő versekről és tervezeteket arról, hogy mennyit kell még írnia. Ilyen számítási próbákat tüntetnek fel az alábbi jegyzések Toldi Estéjéről. Ime:

Strophák jelenleg:

1. ének 41	(kihúзва) 41
2. ének 26 +	(kihúзва) 36
3. ének 46	(kihúзва) 46
4. ének 29 + 1	(kihúзва) 30 és 17 és 7 rövid (kihúзва)
5. ének 21 +	(kihúзва) 20 és 17 és 7 rövid
6. ének 38	(kihúзва) 38
	2

201 (kihúзва) 211 és 17 + 7 rövid.

Az első Toldi 209 _____

ez több — 2 + 17 + 7

tehát mintegy 232 stropha
terjedelem kettejével 116 lap.
+ Czim, énekek kezdése és vége.

Str.	lap.	Str.	lap.
209;	150:	232;	166 $\frac{1}{2}$

15

11600

232

209 | 3480,0 | 116

209

1390

1254

1360

1254

— 106

VÉGSZÓ.¹

Ugyanis a körülmények nem azok többé, melyek befolyása alatt első Toldim született s napfényre került.

Jelen mű lehetne ép oly kielégítő . . .

nem mint a divó izlés igényeinek megfelelőt;

de mintegy máskor szüleményét, egy hangot a multból.

De a sir szélén álló Toldi

Ezt én nem annyira Toldiban, mint környezetében állítám szem elé:

Sokat mondhatnék még mind az egészről,

. . . Lajos királyt vénebbnek mutatni fel mintsem az történetileg áll.

s mentve hiszem e gáncstól, különben is *népi* költeményemet.

Ugyanis a körülmények nem azok többé, melyek befolyása alatt első Toldim született s napfényre *(jött)*.

Jelen mű lehetne *(ép olly)* kielégítő . . .

nem mint a *(jelen)* izlés igényeinek megfelelőt;

de mintegy *(hangot)* más kor stb. . .

De a sir szélén álló *(bajnok)*

Ezt én nem annyira Toldiban, mint környezetében *(tüntetem elő)*:

Sokat mondhatnék még mind *(a főcselekményről)*,

. . . Lajos királyt vénebbnek *(tüntetni)* fel, mintsem az *(a)* történetileg áll.

s mentve hiszem *(minden)* gáncstól, különben is népi költeményemet.

¹ Az 1848-iki Toldi Estéje kézirathoz *Arany* nem csatolt semmiféle kommentárt, a második kidolgozáshoz azonban »Végszó«-t függesztett, hogy az esetleges kedvezőtlen kritikákkal szemben igazolja magát. A »Végszó« 1854 telén készült és a rávonatköző utalások feltalálhatók *Arany* levelezéseiben, továbbá ama ismertető és bírálati czikkeben, miket a Toldi Estéje megjelenése alkalmából az 1854-iki szépirodalmi és politikai lapok közöltek.

EGY BUDAI KÖNYVNYOMDA FELÁLLÍTÁSÁNAK TERVE AZ 1689-IK ÉVBEN.

TAKÁTS SÁNDORTÓL.

A Buda visszafoglalását követő években Magyarországot egész Európában sűrűn emlegették. A nagy háború eseményei felénk terelvén az általános érdeklődést, nemcsak a diadalmas harcokról szóló tudósításokat kapkodták, hanem magának az országnak belső viszonyai iránt is mindenfelé nagy volt az érdeklődés. A nálunk harczoló külföldi vitézek, vagy a már letelepedett idegenek, kereskedők és tisztviselők lelkes hangon írogattak volt hazájukba a szép és termékeny Magyarországról, melyben — szerintök — a török kiűzése után új élet, új világ nyílik meg a vállalkozó és tetterre kész férfiak számára. Az ilyen csábító hírek és kedvező kilátások aztán sok olyan külföldit is hazánkba csaltak, a kiknek különben Magyarország talán soha eszükbe nem jutott volna.

Az általános érdeklődés hazánk iránt a tollforgató embereket is munkára ösztökélte. A Magyarországról szóló művek ugyanis nagy keresetre számíhattak. Az ilyen fajta munkák közül a legtöbb ismeretes, tehát csak olyanokat említünk e helyütt meg, a mik nyomtatásban meg nem jelentek. Ilyenek a többi között a híres *Tüzes* Gábor (Frater Angelus Gabriel Gautieri de Nizza) Magyarországról szóló munkái.¹ Ezek közül a »*Nova carta geographica totius coronae Hungariae ejusdemque descriptio*« című munka Magyarország földleírását adja a nyugati nemzetek számára. *Tüzes* Gáborral egyidőben *Müller* János Kristóf hadimérnök ugyancsak a fentebb említett hatás alatt Magyar-

¹ E munkák közül több a közös pénzügyi levéltárban, egy meg a bécsi udvari könyvtárban található.

ország földképének elkészítéséhez fogott. Ez a nagy munka csak 1707-ben készült el, amikor is *Müller* a négy nagy földképet magának a királynak is bemutatta. A Magyarországról és kapcsolt részeiről készült ezen földképek igen tetszettek a királynak, s így a magyar kamara 1707. szept. 1-én *Müller* mérnökkel és *Pfeffel* András s *Engelbrecht* Keresztély udvari rézmetszőkkel szerződést kötött a négy nagy földkép kiadása ügyében. A magyar kamara a rézmetszők támogatására 1000 rajnai forintot kötött le.¹

Magyarországnak külföldön való megismertetését tűzte ki célul *Heyll* Quirinus németbirodalmi könyvnyomtató is. Ő kegyelme — mint maga írja — sokat hallott a hatalmas Magyarországról (ueber das grosse und mächtige Königreich Ungarn), sógora, Franz *Bernhardin* von Buching, a ki Budán tüzérhadnagy volt, szintén sok szépet írt neki ez országról. Igen sok világi és egyházi férfiú is melegen ajánlotta neki a török iga alól feshabadult magyar földet, a hová oly sok derék német család vándorolt, és vándorol naponkint. Mindezen körülmények arra ösztökölték őt, hogy nagy és teljesen újonnan berendezett könyvnyomdájával és annak egész személyzetével *Budára* költözzék. A királyhoz intézett folyamodásában elmondja, hogy az ő célja Magyarországnak a tudományoknak és a művészeteknek előmozdítása. A legelső munka, a mit Budán ki akar adni: *Magyarország teljes leírása magyar, német és latin nyelven*. Arra kéri tehát Ő felségét, támogassa e nagy vállalatát évi 200 tallérral, s adjon neki privilegiumot (*»sub titulo Hungarische und Teutsche königliche Hofbuchdruckerei in Ofen«*), hogy ő és utódai békében üzhessék mesteriségüket, a mely valóságos szellemi kincse lesz e szép országnak!²

Heyll Quirinus ezen folyamodásához még egy iratot is csatolt. Ez az irás a következő czímet viseli: »Sonderbahre Motiva des allerunterth. angebetenen Stipendii ad 200 Tall. zu Unterhaltung der neu offerirten Buchdruckerei in Ofen.« *Heyll* e mellékletben elmondja, hogy nyomdájának fönntartása évenkint 3—4000 tallérba kerül, s így méltán számíthat évi 200 tallérnyi támogatásra, annál inkább, mivel a közczélokot fogja szolgálni. A könyvek — írja — Magyarországnak igen drágák, ezért az

¹ Országos levéltár, Kamarához intézett levelek. (Itt van a szerződés is, Volkra átiratával együtt.)

² Közös pénzügyi levele. Hungarica 1689.

ifjuság legnagyobb része (»absonderlich die Teutsche Jugend«) minden tanítás nélkül növekszik fel. A pénzt a könyvekért Magyarországból a külföldre viszik. A Német birodalomban több könyvkötő-család mindenét eladván, Magyarországra akar költözni, ha ott kilátása volna a munkára. Ezek az ő nyomdája mellett elég munkát kapnának. *Van itt — írja Heyll — egy papirmalom-tulajdonos is, a ki hajlandó velem Magyarországra költözni.* Az ő vállalata az egész országnak jelentős hasznára fog válni. Magyarországot leírását (»in folio«) rézmetszetekkel fogom kiadni, s ez a munka egymaga sok ezer tallérba fog kerülni.¹

Heyll Quirinus nagyfontosságú ajánlata az udvarra semmi hatással sem volt. Az 1689. év november 2-án a budai kamarai adminisztrációhoz Augsburgból küldött rendelet világosan hirdeti ezt. A nevezett rendelet azt írja, hogy *Heyll* a könyvnyomtatásnak Budán való meghonosítására, és Magyarországot leírásának magyar, német és latin nyelven való kiadására ajánlkozott évi 200 tallér támogatás mellett. »Wie nun zwar — írja a rendelet — in dem Ersten oder Vorhaben dieses Werkes kein sonderliches Bedenken ist: hingegen der gebetene jährliche Beytrag, zumahlen in perpetuum, hibey beschwerlich fallen will, und die Beschreibung, und Druckerey des Königreichs, bey den jetzigen Zeiten noch nit für rathsamb erachtet wird!« Ehhez a bölcs megjegyzéshez semmi kommentár sem szükséges. Azt azonban mégis megemlítjük, hogy az örökös tartományok leírásának kiadását nemcsak meg nem akadályozták, hanem jelentős összegekkel támogatták!

A budai kamarai inspector, *Werlein*, a fentebbi írásra 1689. november 22-én adta meg a kívánt választ. *Werlein* figyelmét az egész dologban csak az ragadta meg, hogy a felállítandó könyvnyomda számára a kamarai adminisztrációnak kellene az évi 200 tallért fizetni! S mivel ez a dolog sehogy sem volt inyére, felterjesztésében azt fejtegette, hogy pénz nincs, nem is lesz, s hogy a könyvnyomda felállítása még nagyon korai.²

Erre aztán Ő felsége 1690. jan. 5-én *Heyll* Quirinusként megadta a várva-várt feleletet. Az Augsburgban kelt császári

¹ Közös pénzügyi levele. Hungarica 1689.

² Ugyanott.

végzés (Kay. Verschaydungsdecret) azt írja, hogy pénz hiányában a kért támogatást meg nem adhatja. A könyvnyomtató műhely felállítása a közjóra nézve ugyan üdvösnek látszik, de a jelen körülmények között kissé mégis korai (»und scheine zwar die Sache dem gemeinen Wesen wohl anständig, jedoch pro moderno derselben Enden in etwas noch zu früe zu seyn«). Mindazonáltal, ha a jelzett nyomdát *Heyll* a saját költségén állítja fel, másféle (!) támogatásra mégis számíthat.¹

A budai könyvnyomtató, meg a papirmalom ügye ezzel eldőlt. A kamarai inspectio országos érdekű vállalatra nem akart 200 tallért adni akkor, amikor tisztviselői, a hivatalos iratok szerint, évenként ezreket és ezreket sikkasztottak és loptak.

1 Közös pénzügyi levele. Hungarica 1689.

TÁRCZA.

ÉVNEGYEDES JELENTÉS A MAGY. NEMZ. MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZÁGOS KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1905. ÉV III. NEGYEDÉBEN.

I.

A *nyomtatványok osztályának* anyaga a lefolyt évnegyedben köteles példányokban 2926 db, ajándék útján 311 db, vétel útján 216 db, áthelyezés útján 7 db, összesen 3460 db nyomtatvánnyal gyarapodott. Ezenfelül köteles példány czimén beérkezett: gyászjelentés 1611 db, zárszámadás és üzleti jelentés 485 db, egyházi körlevél 49 db, perirat 11 db, hivatalos irat 139 db, műsor 516 db, alapszabály 204 db, szinlap 2916 db, falragasz 1231 db, vegyes 751 db, összesen 7913 db aprónyomtatvány.

Vételre fordítottatott 1390.38 korona és 48 márka.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a könyvtár anyagát: Áldásy Antal, Basset René Alger, Beck Ignác, M. kir. Belügyminiszterium (2 db), Brust Béla, Budapesti kir. Orvosegyesület, Debreczen város tanácsa, De Coubertin Pierre Auxerre, Diószegi Győző, Dunamelléki ref. egyházkerület, Fejes Áron Nagyenyed, Feldmann Gyula (6 db), Goldziher Károly, Herman Ottó, Hutyra Ferencz (31 db), Institute of arts and sciences Brooklyn, Kais. Akademie der Wissenschaften Wien (2 db), Képviselőházi iroda (40 db), Kereskedelmi és iparkamara, M. kir. Kereskedelemügyi miniszterium, Kir. jogakademia igazgatósága Pozsony (3 db), Kongl. utrikes-departement Stockholm (4 db), Krok F. Kopenhaga, Kvassay István, Magyar Herald. és Genealogiai Társaság, M. kir. közp. statisztikai hivatal, M. kir. orsz. meteorologiai s földmérési intézet (2 db), M. kir. posta és távirtda igazgatóság, M. ornithologiai központ, M. Tud Akadémia (8 db), Morandi Luigi Roma, Piepers M. C. (2 db), Portugalia szerkesztősége Porto, Rendőrfőkapitányság, Rósa Imre, Sepsi-Szent-György város tanácsa, Smithsonian Institution Washington (31 db), Statist. Central-Commission Wien (4 db), Szalay Imre (2 db), Tóth József Szombathely, Turul szerkesztősége,

Vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium (174 db), Varjú Elemér, Városey Gyula Székesfejérvár (2 db), Verseczi városi Múzeum, Vutkovich Sándor Pozsony.

A könyvtár helyiségeiben 1920 egyén 4492 kötet nyomtatványt, kölcsönzés útján pedig 498 egyén 809 kötetet használt.

A lefolyt negyedévben 813 munka osztályoztatott, melyekről összesen 1001 czédula készült.

A köteles példányok átvételére berendezett helyiségbe ezen idő alatt 539 csomag érkezett be; ugyaninnen 658 levél expediatatott, amiből 146 reklamálás volt. Az 1897. XLI. t.-czikk intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosok ellen peres eljárás megindítása nem kérétt.

E negyedévben — július 1-étől augusztus 31-éig — hajtattott végre a nyomtatványi osztály anyagának revideálása is, akként, hogy a szakokban elhelyezett összes munkák külön-külön összevettettek az egyes szakkatalógusok adataival. A hiányzóknak mutatózó munkák után való további kutatás, az egyes számbeli adatok egybevetése, részletes feldolgozása azonban még mindig folyamatban lévén, a revízió végleges eredményét még csak ezután lehet megállapítani.

II.

A *kézirattár* vétel útján 16 kézirattal, 18 irodalmi levéllel és 6 irodalmi analektával gyarapodott.

Vételre összesen 267 korona fordítottott. Szerzeményeink közül kiemelendők Arnold György zenei kéziratai, Maróthy Mátyás török grammatikája, Báró Kempfer Ignác műve a temesi bánóság szervezetről, Szokolay Dániel Somogy-vármegye 1710—1806-iki statutumait tartalmazó gyűjteménye, egy 1773-iki varasdi latin diarium, továbbá Kisfaludy Sándor, Vadnai Károly és E. Kovács Gyula levelei.

A negyedévi szerzemények feldolgozásán kívül czeduláztatott az irodalmi analekták gyűjteménye, megkezdett Pulszky Ferencz levelezésének rendezése s a nyári szünet folyamán revideáltatott az egész kézirattár.

Az évnegyed folyamán 5 esetben kikölcsönöztetett 8 kézirat, 40 kutató pedig használt 149 kéziratot és 267 irodalmi levelet.

III.

A *hírlap-osztály* gyarapodása, *a)* Köteles példányokból; kimutatással csomagokban 289 évf. 12,117 szám; számonként 6,175 szám. *b)* Áthelyezés útján 3 évf. 11 szám. *c)* Vásárlás útján Breier Mirkótól (80 kor.) 7 évf. 1350 szám. Összesen 299 évf. 19,653 szám.

Az évnegyed folyamán a könyvtárban 414 olvasó 1147 kötetet, házon kívül 22 egyén, 41 kötetet, összesen 436 egyén 1188 kötetet használt.

Czéduláztatott 6 hirlap és 90 évfolyam, átnézetett 299 hirlap, 13,478 szám. Kötés alá adatott 241 darab hirlap; a könyvkötőtől visszaérkezett 632 kötet hirlap; ezért fizettetett 2,109.72 kor.

Ama köteles példányok, melyek nyomdai kimutatással (csomagokban) érkeztek be, a gyarapodási könyvbe irattak és a nyilván tartó lapokra vezettettek; a számonként beérkezett hirlapok pedig hetenként számbavéve, betürendjük szerint elhelyeztettek. A csomagküldeményekben hiányzó hirlapszámok azonnal feljegyeztetvén, reklamáltattak.

IV.

A *levéltári osztály* a lefolyt évnegyedben ajándék utján 17, vétel utján 65, köteles példányokból 1960, más osztályból való áttétel utján 135 darabbal és örök letétemény utján 1223 darabbal, összesen 3400 darabbal gyarapodott.

Vételre fordított 457 kor. és 20.50 márka.

Ajándékaikkal: Fejérpataky László egy. tanár, a könyvtár igazgatója, Gohl Ödön nemz. múz. ör, Hajnal Ignác Torzsáról, Laendler Pál, Richter Ferencz és Varjú Elemér nemz. múzeumi segédör; letéteményeikkel Antos Károly nyug. táblai bíró, Luka László főhadnagy és Szmracsányi Miklós nyug. min. tanácsos gyarapították a levéltár anyagát.

A törzsanyag-gyarapodásból 5 db esik a középkori oklevelek, 52 db az újabbkori iratok, 24 db az 1848/49-es gyűjtemény, 2 db a címeres levelek, 3 db a czéh iratok, 2080 db a gyászjelentések és 11 db a hasonmások csoportjára. A letéteményezett iratok közül 1 db az Antos, 222 db a Luka családok és 1000 db a Berzeviczy család kihalt bárói ága levéltárának kiegészítéseül szolgál.

A gyarapodásból említésre méltók Nagy Sándor József 19 levele 1849-ből és Klauzál Gábor 4 levele az 1858., 1861. és 1862. évekből, továbbá Erkel Ferencz kitüntetési oklevelei, összesen 14 db melyek a nagy zeneköltő kéziratgyűjteményével együtt a múlt év folyamán vétel utján jutottak a Magy. Nemz. Múzeum birtokába.

Nemesi irataink csoportja Varju Péter 1645. december 10-ikén III. Ferdinándtól kapott címeres levele fényképmásolatával és egy ismeretlen XVIII. századi címeres levélből kivágott czimerképpel gyarapodott.

A lefolyt évnegyedben 44 kutató 12,702 db iratot és 9 pecsétlenyomatot használt; külső használatra kikölesönöztetett 5 térítvényre 824 db irat.

A törzsanyag új szaporulatának feldolgozásán kívül tovább folytattatott a Zerdahelyi család vétel útján megszerzett iratainak rendezése; a könyvtári osztálytól átvett gyászjelentések lajstromozása és a Kossuth iratokról készült lajstrom revideálása.

Ezenkívül megkezdjük a fényképgyűjtemény rendezését. A családi levéltárak közül a Berzeviczy család bárói ágának levéltára teljesen rendeztetett, a levéltár 1 db eredeti középkori oklevelet 26 db XVI., 326 db XVII., 2003 db XVIII., 2406 db XIX. századi iratot, 28 genealogiai táblát, 13 db rajzot és 55 db levéltári lajstromot foglal magában. Rendeztetett továbbá a Luka család levéltárához kiegészítésül érkezett újabb küldemény, melynek állaga 5 db középkori oklevél másolata, 7 db XVII., 141 db XVIII., 54 db XIX. századi irat, 16 db genealogiai feljegyzés és 2 db levéltári lajstrom, összesen 222 darab. Folyamatban van végül a Kende, Kruplanicz és Zathureczky családok levéltárainak rendezése.

AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYLET KÖNYVTÁRA AZ 1904-IK ÉVBEN.

Dr. *Erdélyi* Pál igazgatónak az Erdélyi Múzeum-Egylet 1905. évi közgyűlése elé terjesztett könyvtári jelentéséből közöljük a következőket:

Tisztelt közgyűlés! Az 1904-ik évi jelentés végén álló kimutatások közül különösen kettőre hívom föl a t. közgyűlés figyelmét. Az egyikben az elmúlt év jövedelmeinek fölhasználásáról számolok be, a másikban az évi gyarapodásról. Emez különösen érdekes abból a szempontból, hogy a könyvtári élet milyen szervezetté fejlődött néhány év alatt; a másik meg azért, mert igazolja azt a régi panaszomat, hogy a könyvtár működésének mai keretében a rendelkezésre álló anyagi eszközök igazán csekélyek.

Ha eddig arról panaszkodtam, hogy nem bírunk lépést tartani a felmerülő tudományos igények kielégítésének szükségével, ma már arról is panaszkodnom kell, hogy nem bírjuk kielégíteni a mindennapi életnek elemi szükségleteit. Csak egy pontra utalok, a könyvköttetés összegére. Ez a legnagyobb tétel kimutatásomban, két és félszer haladja meg a beszerzések összegét; a többi czim alatt föl-sorolt tételek jóval alatta maradnak. A könyvtár kötési szükségleteit két körülmény magyarázza. Az egyik, hogy évek hosszú során rendszeres köttetés nem volt, mert a közmondásos szegénység miatt a csekély javadalom a tárgyi beszerzésekre fordított, talán mert nem is volt meg a könyvkötés s az anyag konzerválása iránt szükséges érzék. A másik, hogy az évről-évre rohamosan gyarapodó anyag újabb és újabb szükségleteket halmozott föl. Bárhogyan történt is, előttem itt van a fenyegető jelenség, hogy a könyvtár használhatósága és a kilátásba helyezett költözködés kárai elkerülésére, a régi fogyatkozás pótlására minden lehetőet elkövessek. Megpróbáltam, hogy az állam segítségét kérjem e célra; sajnos, a legjobb akarat mellett is, melyet e kéresemmel szemben úgy az Egyetem, mint a Minisztérium részéről

tapasztaltam, eredményt nem érhettem el. A választmányhoz fordultam s itt egy 2000 koronás kölcsönrel a legégetőbb szükségletet kielégíthettem ugyan, de csak a könyvtár évi javadalmának megterhelése árán. Alig törlesztettem le az 1901-iki nagy kölcsönt, már itt van az 1904-iki köttetési kölcsön, mely a kamatokon kívül 800 korona évi törlesztés összegével nyomja agyon redukált javadalmamat.

Könyvtári életünk fejlettsége következtében, ezeken túl egyéb igényeink is vannak és azok sem odázhatók el. A szállítás és útszámlák költségei évről-évre nőnek, pedig ezek a legolcsóbb beszerzési forrásaink. Mert, hogy egyebet ne mondjak, a köteles nyomtatványok szállításáért fizetett összegek igen jól vannak elhelyezve. Az ajándékok beszállítása szintén költségeinket növeli, pedig azokat elhanyagolni nem szabad. Így állván a dolog, komolyan föl kell vetni a kérdést, hogy gyűjteményeink létbeli érdekeiről gondoskodjunk és hogy arról miképpen gondoskodjunk. Ez a közel jövőnek olyan föladata, mely soká nem halasztható. Különösen nem, ha az új könyvtári épület fokozottabb igényeit kell szem előtt tartanunk.

A másik kimutatásnak beszélő adatai arról tanuskodnak, hogy ez évi gyarapodásunk is jóval felülmulja az előző éveket, az egy tavalyit kivéve. De tanuskodnak másról is, arról, hogy az anyagnak szétválasztása, a gyűjtemény egyes alkotó részeinek önállósítása, a mire annak idején ígéretet tettem, az elmúlt esztendő alatt megtörtént és a könyvtár körébe tartozó egyes kisebb, de nem csekélyebb jelentőségű gyűjtemények a maguk keretében helyeződtek el; továbbá, hogy ennek következtében az egész anyag és az egész gyarapodás nyilvántartása új alapokra helyeződött és szervesen rendeztetett. E célra a régi gyarapodási naplókat kellett megszüntetnem és új berendezésű könyvelést készítenem. Az egész művelet 1903-ban történt meg és úgy, hogy 1904 januáriusával már megkezdhettem az új rendszerű könyvelést.

A könyvtár keretében önállósuló egyes osztályok külön *gyarapodási naplóba* vezetik évi gazdagodásukat, míg az egész gyarapodásnak összefoglaló vezetése a *főnaplóban* tartatik nyilván és ugyanott alkalom van az ellenőrzésre is. Az egyes osztályok részletezik a főnaplónak egy tétel alatt fölvevett gyarapodását s a maguk tudományos szempontjai szerint önállóan és szabadon rendezik el anyagukat, a végleges elrendezésről szóló kimutatásukat azután a főnapló számára szolgáltatják be. Ilyen módon az igazgató kezébe fut össze, mint a hogyan onnan is indul ki, minden adat és eredmény, mely az egyes osztályok, tehát az egész könyvtár gyarapodására vonatkozik. Ilyen módon az igazgató minden percben és minden egyes tételre hű képet rajzolhat a maga főnaplójában. Ezzel pedig meg van oldva az a gyakorlati nehézség, hogy a gyarapodásnak központilag való vezetését az egyes nagyobb vásárlások, vagy ajándékok nem hátráltatják; hogy az egyes, külön elbánásban részesülő, tárgyak

az illetékes osztályokban szakszerű meghatározásra számíthatnak s a nélkül, hogy ezzel a sokszor nagyon is késleltető munkával a gyarapodási naplót nyitva tartanák. A tudományegyetem tanácsa jóváhagyása után sikerült elérnem azt, hogy a két könyvtár gyarapodása egyöntetűen és teljes nyilvántartással, az osztályok szakszerű kezelése, de az igazgató személyes felügyelete alatt és vezetésével nyer elintézését.

Mind a két intézkedés, a melyről itt megemlékeztem, egy-egy szem abban a lánczban, melyet immár ötödik esztendeje kovácsolok. De ez évben még más szemeket is kovácsoltam.

Befejeztem a négy éve tartó reklamálást. A mit lehetett, behajtottam; a mit nem lehetett, a veszteségek rovatára írtam. A minek fölhajtására még reménységem volt, mindazt további, esetleg törvényes eljárásra az egyetemi tanácshoz tejesztettem föl. Négy éves munka nyert ezzel bejezést. Fölszabadult két munkás kéz, mely csak a háromtizedes emlékek és tartozások kiásásával foglalkozott, és ma már eredményeket is mutathatok föl. A legcsökönyösebb hátralékosok ügye is tisztulni, derülni kezd. De ennél lényegesebbnek és fontosabbnak tartom, hogy a könyvtár közönsége annak a tudatára kezd ébredni, hogy nyilvános könyvtárak kötelessége a kiszolgálás, de a közönség kötelessége a rend fölött való őrködés. A minisztériumtól nyert erővel elkészült a *kettős példányok* jegyzéke és már is képessé tett arra, hogy csere útján, gyümölcsözően használjam föl a duplumokat. A »Múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelősége« lépéseket tett, hogy az egyes könyvtárakban fölgyülő duplumokat hogyan lehessen értékesíteni. Mire az erre vonatkozó fölszólítás hozzánk eljutott, nekem már kész javaslatom fölött határozott a választmány, s e javaslatot illetékes helyére is juttattam. Azóta a kérdés érik, de mi duplumainkat már is értékesítjük. Az idei alkalmi cserék igazolják ezt a tényt.

A Múzeum-Egylet részéről föntartott könyvtári segédőr javadalmazása, hosszú idő után az igények és méltányosság szempontjai szerint, rendezésben részesült.

A levéltár és kéziratár anyagának végleges kialakulása is ez év eredményei közé tartozik. Lelkiismeretes munka után helyreállítottuk a két gyűjteménynek a történeti alakulás szerint megtartandó kereteit. A gr. Kemény József nagybecsű gyűjteményét, mely kéziratárunknak alapját és egyik büszkeségét teszi, eredeti állapotába állítottuk vissza; a gr. Kemény Sámuel-félet kibontogattuk a törzs- és egyéb gyűjtemények anyagából, úgy, hogy most az is együtt van, a mennyire persze ma, ilyen későn, s minden igazoló irat vagy jegyzék híján, meg lehetett állapítani. A Mike- és másféle gyűjteménybe eltévedt anyagot is kiválasztottuk és a Kemény-féle levéltári anyaghoz csatoltuk, a mi onnan az idők folyamán elkerült, sőt a gr. Kemény József rendezetlen anyagát is beosztottuk rendezett

anyagába. Ily munka után már most az egyes külön álló gyűjteményeket a maguk eredeti mivoltjukban bírjuk és szemlélhetjük. Ehhez hasonló határigazítást nem egyet végeztünk, mert a különféle eredetű kéziratok és levéltári anyagban számos oda nem tartozó darabot ismertünk fel, ezeket mind reponálni kellett, ha az egyes gyűjteményeket a maguk eredetiségében akartuk fölállítani. Ugyanez a munka ment végbe természetesen a levéltári gyűjtemények körében is. Meghúztuk a törvényes barázdát, határköveket raktunk le, hogy e jövőben önkényes határigazítások, vagy véletlen elszántások ne történhessenek. S annál nehezebben ment e munka, mert a korábbi időből alig maradt reánk valami jegyzék, vagy katalógus, mely az egyes gyűjtemények eredetéről és anyagáról kellően tájékoztathatott volna. S ez a tény magyarázza meg, ha még most is fordulhat elő eset, a mely a későbbi, kedvező körülmények szerint ily értelemben megigazításra fog szorulni.

A *kézirattár* jelenlegi csoportjai a következők: gr. Kemény József kézirati gyűjteménye. gr. Kemény Sámuel kéziratai, Mike Sándor gyűjteménye, Országgyűlési irományok, az Erdélyi Múzeum Könyvtárának Kéziratai (Törzsgyűjtemény), Codexek.

A *levéltár* jelenlegi csoportjai a következők: az »Oklevelek törzsgyűjteménye« eredeti és egykorú másolatú oklevelek; »Oklevélmásolatok és kivonatok« és »Nyomatott oklevelek«; 1711-től. Czi-meres levelek. Családi Levéltárak: egyes családok levéltárai, nagyobb, önálló és lezárt, valamint kisebb és egyesített levéltárak. Czéhiratok.

Az elmúlt év, mint már ez adatokból is látható, a csendes és czélt tudó munka éve volt. Rendes teendőinket végeztük a rendkívüli munkálatok mellett és megindítottuk egyben a közeli jövő előkészítését is.

A mi még fölemlítésre méltó: a nyomdai sajtótermékek ügye. A múlt évben esedékessé vált anyagot, mind Marosvásárhelyről és Kolozsvárról, mind pedig Budapestről, annak rendje és módja szerint átvettük és beszállítottuk. De csak az erdélyi főügyészségek területén gyűjtött anyagot dolgoztuk föl, mert a budapestire nézve a kívánatos megegyezés az 1904-ik év folyamán még nem jött létre köztünk és a részesező Budai Könyvtár-Egyesület között. A továbbiaknak szigorúan kötöm magamat a választmány adta utasításokhoz, melyeket a budai testvér-intézménnyel annak idején közöltem. Az az egy eredmény azonban már is mutatkozik, hogy e forrásból a könyvtárnak olyan gyarapodása várható, melylyel igen rövid időn belül biztosítani tudjuk könyvtárunk számára a vidéki központok elsőségét.

Vásárlásaink valamivel kedvezőbben alakultak az idén, mint tavaly, minek oka főként az, hogy a várt állami segély utalványoztatván, anyagi eszközeink kedvezőbb helyzetbe juttattak. Az adományok és letétek forrása is csordult és csöppent. Különösen ki kell emelni Stripszky Hiador és Kolozsmegye ajándékát, de még inkább

gr. Kuun Géza ajándékát, mely a Gyulai és Kuun grófi családok egyesített levéltárát foglalja magában. Erről részletesen még nem emlékeztem meg, mert a levéltár földolgozása a végső eredményeket nem tüntethette ki. A csere-anyag az idén is tiszteletreméltó gyarapodást mutat. Különösen föltűnő a bölcséleti stb. szakosztály kiadványaiért cserében bejött anyag statisztikájában mutatkozó örvendetes emelkedés, a mit alig tulajdoníthatok másnak, mint annak, hogy a csereviszony rendezését és a csereanyag kezelését sürgetősemre a választmány a múlt évben a könyvtár körébe utasította.

Régi törekvésem volt a nemzeti színházi könyvtár megmentése. Az erre indított eljárás során a belügyi miniszter úr a színházi levéltárát át- és ki is adatta, de azzal a föltétellel, hogy az anyagnak pontos lajstromát a könyvtár készítesse el. Mivel erre nem vállalkozhattunk, a kérdés még eldőntve nincs. A kiindulásul szolgáló könyvtár azonban még mindig a bizonytalanság örvényén lebeg.

Az így gyűlő anyag és az így folyó rendezés előre vetette árnyékát. Helyiségeink újra szűkeknek bizonyultak s újra bérletre kell gondolnunk. Az ezzel járó kellemetlenségek és nehézségek súlyát azonban könnyen viseljük. A végleges megoldás nem késik immár soká. A miniszter úr a múlt év folyamán nyilvános tervpályázatot hirdetett az egyesített könyvtárak elhelyezésére szolgáló könyvtári épület biztosítására s a pályázat eredményeként az építkezés megkezdése az idei év nyarán megtörténik.

Az esztendő eredményeiről a következő kimutatások nyujtanak képet.

Összefoglaló kimutatás az Erdélyi Múzeum-Egylet könyvtárának gyarapodásáról az 1904. évben.

A) Nyomtatványok :

Vétel	702	mű	1285	köt.
Ajándék	591	>	2388	>
Csere a) az orvos-term.-tud. szakosztálytól	6	>	74	>
b) a böles-, nyelv- és tört.-tud. szakosztálytól	11	>	70	>
c) alkalmi csere	268	>	289	>
Köteles példány	282	>	2050	>
Összes gyarapodás	1860	mű	6156	köt.

B) Kéziratok :

Vétel	6	mű	6	köt.
Ajándék	34	>	38	>
Összes gyarapodás	40	mű	44	köt.

C) Oklevelek :

Vétel	7	köt.
Ajándék	2834	>
Letét	20	>
Csere	42	>
Összesen	2903	köt.

Az Erdélyi Múzeum Könyvtára 1904-iki jövedelmei és azok fölhasználása.

A) Bevételek.

1. Készpénz 1903. decz. 31-ikén	25 kor. 25 fill.
2. Rendes javadalom	4000 » — »
3. Rendkívüli (1904.) kölcsön	2000 » — »
4. Rendkívüli bevételek	11 » 16 »
5. Állami segély	4500 » — »
Összesen	10536 kor. 41 fill.

B) Kiadások.

1. Gyűjtemények gyarapításáért	2422 kor. 97 fill.
2. Könyvkötő munkákért	5940 » 12 »
3. Szállítás és úti számlákért	518 » 86 »
4. Rendkívüli munkáért	380 » — »
5. Az 1901. és 1904. évi kölcsönök törlesztése és kamataiért	672 » 79 »
7. Vegyes kiadásokért	400 » 83 »
6. Készpénz 1904. decz. 31-én	191 » 84 »
Összesen:	10536 kor. 41 fill.

A kolozsvári m. kir. Tudomány-Egyetem és Erdélyi Múzeum-Egylet könyvtárának használata 1904-ben.

H ó n a p	Házi használatra kivett művek		Az olvasóteremben használt művek	
	Hány mű	Hány darab	Hány mű	Hány darab
Január	624	755	2379	2967
Február	501	598	3423	3994
Márczius	567	676	3363	3885
Április	321	443	2230	2872
Május	305	456	1846	2414
Június	298	408	1291	1986
Szeptember	370	450	2106	2940
Október	451	523	3823	4094
November	377	412	3829	4547
Deczember	356	397	2362	3734
Összesen	4170	5118	26652	33433

SZAKIRODALOM.

Konrad Haebler: *Typenrepertorium der Wiegendrucke. Abt. I. Deutschland und seine Nachbarländer. (Sammlung Bibliothekwissenschaftlicher Arbeiten Heft 19. u. 20. [II. Serie Heft 2. u. 3.])* Halle a. S. 1905. Rudolf Haupt. 8-r. XXXVII, 1, 293 l. Ára 25 M.

Konrad *Haebler*, kinek a német naptár incunabulumokról szóló munkáját a múlt alkalommal ismertettük, ismét nagyszabású könyvészeti munka első kötetével lép a nyilvánosság elé, melynek a hely és év nélküli ősnymtatványok meghatározásánál korszakalkotó fontossága lesz. Eddig az ilyen kelet nélküli sajtótermékeket jobbra csupán általános kritériumok, összevetések alapján határozták meg a bibliografusok s ennek folytán teljesen megbízható eredményekre nem is juthattak. Robert *Proctor*-é azon újítás érdeme, hogy a *British Museum* év nélküli nyomtatványainak közelebbi meghatározása alkalmából, a többé-kevésbé valószínű feltevések helyett a betűtypusok összevetése útján igyekezett a tényeket megállapítani. *Proctor* eljárását azóta az összes szakférfiak utánózták, de persze nem mindig ugyanolyan sikeresen: hiszen nem mindenkinek áll akkora — közel 10.000 kötetre rugó — anyaggyűjtemény korlátlan rendelkezésére, mint a *British Museum* néhai tisztviselőjének. A fakszimilék pedig ily összehasonlító munkáságnál az eredeti anyag fogyatékoságáért csak kevésbé kárpótolnak, mert — mint *Haebler* is megjegyzi — a fotocinkográfiai eljárás nem elég tökéletes ahhoz, hogy az olyan hajszálfinom különbségeket, melyekre itt különös súly fektetendő, megbízható módon visszaadja. De ezenkívül még az is roppant megnehezítette *Proctor* módszerének alkalmazását, hogy a hasonlóság vagy a meg egyezés megállapítása céljából minden egyes esetben külön-külön utána kellett járni a rendelkezésre álló összes anyagban.

Haebler typusjegyzékét abból a célból készítette, hogy *Proctor* módszerét egyszerűsített, de rendszerezett alakban bármely kutató számára könnyen hozzáférhetővé tegye. Ennélfogva az ABC betűiből kiválasztott egyetlen egy betűt, a legjellegzetesebbet,

mert változataiban legkönnyebben fölismerhető s annak főbb variánsai szerint csoportosította a nyomdászokat. Ez a betű a frakturra nézve az M majuszkula, a latin típusra nézve a Qu diftongus. Minthogy szerzőnk művének most megjelent első kötetében Németország, Ausztria, Skandinávia, Svájc és Csehország, továbbá Kelet-Európa országainak (köztük hazánknak) könyvnyomtatóit repertorizálja, a fősúlyt e kötetben a gótikus betűkre helyezi. Nem kevesebbet mint 101 M formát különböztet meg ez országok nyomdászainak betűanyagában, melyeket külön táblázaton hasonmásban is bemutat.

Természetes, hogy ezen egyetlen betű alapján aligha lehetne megbízható eredményekre jutni: ehhez még számos más mellékkörülmény gondos összevetése is szükséges, melyeket *Haebler* valóban lelkiismeretes pontossággal sorol fel táblázatainak megfelelő rovataiban. Így első sorban tudnunk kell a betűtípusok nagyságát, a miről szerzőink oly módon tájékoztat, hogy minden egyes könyvnyomtatónál feltünteti 20—20, illetve ha misszale típusokról van szó, 10—10, kánonbetűknél pedig 5—5 teljes sor mértékét. Az ekként nyert számadatok persze szintén csak hozzávetőlegesek s csupán papírra nyomtatott könyvekről vétettek, mert a hártanyomatok, a használt anyag nagymérvű összehúzóda folytán, eféle mérésekre teljesen alkalmatlanok.

Ugyancsak a meghatározás előmozdítására szolgálnak az egyes könyvnyomtató műhelyekben használatos kezdőbetűkre és tipográfiai ékitményekre vonatkozó adatok. Azonban megjegyzendő, hogy tekintettel arra a gyakori esetre, miszerint több nyomdász teljesen megegyező diszító anyag felett rendelkezik, ezek az adatok korántsem nyújtanak a meghatározásokhoz oly biztos támpontokat, mint a szövegbetűk, melyek csak a legritkább esetben vándoroltak egyik kézből a másikba. Viszont igazat kell adnunk *Haebler*-nek abban, hogy nagy óvatossággal felhasználva, az ilyen eredeti és könnyen felismerhető iniczialék sokszor igen jó tájékoztatást nyújtanak, sőt hogy műtörténeti jelentőségük is bőven indokolja azok felvételét.

A czimlapokat diszító fametszetek közül csak azokat sorolja fel s írja le röviden *Haebler*, melyek az egyes művek belső tartalmához nem állanak vonatkozásban, s inkább a később kifejlődő nyomdászjelvények előfutárjainak, semmint valódi illusztrációknak tekinthetők.

Végül a mi a papiros vízjegyeit illeti, *Haebler* ezeket teljesen mellőzni volt kénytelen, mert ismeretük a tudomány mai állása szerint az egyes nyomtatványok közelebbi meghatározását épen-séggel nem mozdítja elő. Különbösen is köztudomású, hogy az első könyvnyomtatók oly csekély papirkészlettel rendelkeztek, miszerint gyakran megesett, hogy rendszeren kis példányszámban előállított

kiadványaik iver egy és ugyanazon könyvben is a legkülönbélebb minőségű és eredetű anyagból valók.

Ellenben a rovat- és elválasztójegyek, melyek az ösnyomtatványoknál oly nagy szerepet játszanak. *Haebler* művében kiváló gondoskodás tárgyát képezik s méltán, mert főleg a kevésbé produktív műhelyek termékeire nézve ezek nyújtják a legbiztosabb felvilágosítást.

E karakterisztikumokhoz a latin jellegű típusoknál, a hol a Qu betű alapján csupán három csoport különböztethető meg, becses kiegészítésül *Haebler* a gyakrabban előforduló rövidítések (-rum, -que, -us,) formáit is fölvette s jellegzetes alakjait ábrákban mutatva be, az apróbb eltéréseket pontos leírások útján igyekezett pótolni.

E leírásokat említve, lehetetlen ki nem fejeznünk igaz elismerésünket *Haebler*-nek ép oly világos, mint következetes terminológiája iránt, melynek kitételeit szabatos körülíráson kívül, sikerült illusztrációk segítségével tette érthetővé s a mely nagyban elősegíti munkájának használhatóságát. *Dr. Gulyás Pál.*

Wóznér Ignác, Durmits Imre és Pavlovszky J. Alajos.
A betűszedés elméleti és gyakorlati kézikönyve. Budapest, 1905.
Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. 8° XIV, 228 l. Ára ?

Ez a könyv, mely az Athenaeum r.-t. nyomdájának vezető-munkásai által a szedőtanoncok részére rendezett szaktanfolyam előadásait tartalmazza, első sorban pedagogia-czélokat szolgál s mint ilyen túlnyomóan gyakorlati jellegű; de azért kiváló szolgálatokat tehet azoknak is, a kiknek nem kenyerők ugyan a könyvnyomtatás, de hivatásuknál fogva többé-kevésbé szoros kapcsolatban állanak vele. Világos, bár itt-ott kissé magyartalan, előadás, sok évi tapasztalat gondos felhasználása s lelkes tárgy szeretet jellemzik e munkát, melynek beosztását a következőkben ismertetjük olvasóinkkal.

Rövid bevezetés után, melyben a könyvnyomtatás feltalálásáról s az azt megelőző tapogatózó kísérletekről van szó, a dolgozat első harmadában (1—96. ll.) a szedőmesterség elemi ismeretei tárgyalvák. E rész szől, többek közt, a czímek és jegyzetek szedéséről, a sima és táblázatos szedésről, a tördelesről, a gyakoribb és ritkább kilövési módokról, a hangjegyszedésről s a matematikai, meg csillagászati jegyek alkalmazásáról. Feltűnt, hogy szerzők, a kik pedig, mint a mesterszedésről szóló második fejezet több passzusából kitetszik, a modern, négyszögesítő elveknek hódolnak, a kezdőbetűk használatáról szólva (54—55. ll.) azok elhelyezésénél irányadóul az inicziálé felső szélét tekintik, melyet még akkor is egy vonalba kívánnak hozni a szöveg első

sorával, a midőn ez által a kezdőbetű keretének kitolása válik szükségessé s a zárt négyszög megbomlik.

A munka második főrésze (97—192. ll.) — mint említettük — a művészi könyvnyomtatás legfőbb tényezőjéről, a mester-szedésről értekezik. Először a betűk faj, jelleg és nem szerint való ismertetését kapjuk, melynek folyamán szerzők főleg az egymásba fonódó ikerbetűk használata ellen kelnek ki, holott azok okkalmóddal, kivált borítékcziméken, igen jól alkalmazhatók. Azután az ékitmények jelentőségéről, összeállításuk módjáról, a hirdetések és falragaszok szedéséről, a dombornyomáshoz szükséges negatív lemezek készítéséről, a színes festékek keveréséről s a nyomtatás elemeiről esik szó, míg végül a magyar stílus megteremtéséről olvashatunk megszívlelendő dolgokat. Szerzőink, a kik *Huszkó J.*, *Hollós Károly* és *Benczur Béla* tipográfiai alkotásaiból gazdag sorozatot bocsátanak az olvasó rendelkezésére, a nyomdászat díszítő anyagának nemzeties továbbfejlesztése céljából a következő teendőket tartják szükségeseeknek: »1. Alakíttassék tervező-művészeink köréből egy, a könyvnyomdai ornamentek, inicziálék és betűk rajzainak előállításához értő szakcsoport, mely a magyar motívumok felhasználát tűzi ki célul . . . 2. Meghatározott időközben, nyilvános kiállításon mutassák be egy-egy sorozatnak elkészültét, melyre az összes érdekelt nyomdafőnökök meghívásának, kik kötelezzék magukat ezt (közösen) megvenni és megcsináltatni . . . 3. Minden újabb sorozatra pályázat nyitassék, de olyformán, hogy a díjak a sorozatban levő legszebb darabok tervezőit illessék meg. Pályázatra csak azok engedtessenek, kiket a fönt megemlített intézők erre képesítetteknek elismernek.« Kétségtelen, hogy az eféle bizottság működése járhat idővel némi eredménnyel s pályázatai révén talán föl is bukkann egy-egy kiválóbb tehetség, de nagy tévedés azt hinni, hogy az ankézés — bár erősen magyaros szokás — már magában véve elegendő volna a magyaros nyomdászati ornamentika megteremtésére és, mint szerzők hiszik, fölöslegessé tennék a *Walter Crane*-féle tehetségre való várakozást. Ahhoz, hogy a könyvnyomtatásban tősgyökeres magyar stílus kifejlődhessék, bizony első sorban genialis művészemberre volna szükség, a ki a népies motívumoknak a maga nagy és eredeti művészi tehetségének megfelelő koncepcziókban adna kifejezést.

A kézikönyv befejező s aránylag legrövidebb része (193—228. ll.) »általános ismeretek« czíme alatt a magyar nyelvről és helyesírásról, a szokottabb rövidítésekről, korrekturáról, a papirosalakokról, a duczokról (*cliché*), a betűöntésről, a betűnemek nagyságáról, a tömöntésről s az újabban egyre jobban elterjedő szedőgépekről nyújt általános tájékoztatást. A dolgozat végén rövid mesterszótár áll, mely a műszavakat a ma is használt idegen kifejezésekkel szembesíti.

G. P.

Dr. Michael Holzmann und Dr. Hans Bohatta. *Deutsches Anonymen-Lexikon 1501—1850. Aus den Quellen bearbeitet von —. III. kötet L—R.* Weimar 1905. Gesellschaft der Bibliophilen. 8-r. 400 l.

Ujból megjelent egy kötete ennek a bibliografia terén majdnem egyedül álló vállalatnak, a harmadik, a mely az L—R betűket foglalja magában. Az első kötet (A—D) 1902-ben jelent meg és a számos toldalékot hozzászámítva, 14.000 számnál többet tartalmaz.¹ Már a következő évben, 1903-ban követte az elsőt a második kötet (E—K), mely 12.734 címet ölel föl,² míg a most megjelent harmadik kötet 12.822 számával valószínűleg utolsó-előtti kötete a műnek. A negyedik kötet kiadásával tehát, a mely valószínűleg ugyanolyan terjedelmű lesz, körülbelül 60.000 anonyma lesz a műben megfejtésével együtt, a mi a könyvtárosnak, és mivel minden tudomány szak képviselve van a műben, egyszersmind minden szaktudósnak nagy megkönnyebbitésül fog szolgálni, mert eddig minden művet külön kellett keresni minden lehető forrásban, és gyakran éppen arra a forrásra nem akadt az ember, a mely a keresve keresett megfejtést meghozta volna.

Ha a szerzők valamennyi általuk felhasznált könyvet felvették volna a forrásjegyzékbe, az kétségtelenül háromszor akkora volna, mint a milyen. Másrészt, minthogy a forrásművek közt monografiák vannak, a melyek csak egyes szerzővel, vagy egyetlen könyvvel foglalkoznak és ritkán említettnek a szerzők, minden ilyen esetben nem alkalmaztak rövidítést, hanem az egész forráscímet adták vissza. Ezért külön köszönet illeti őket. A források megnevezése különben is egyik első jó tulajdonsága a műnek, mivel az utólagos ellenőrzés és vizsgálat, különösen ha több szerzőnek tulajdonítatik a könyv, éppen ez által lehetséges. Ez a tulajdonsága a műnek annyival inkább elismerésre méltó, mivel vele a szerzők feladatukat megnehezítették és a legnagyobb pontosság kényszere alatt dolgoztak, minthogy e révén minden hiba nagyon könnyen felfedezhető.

Már eddig sem hiányzott e mű semmiféle nagyobb könyvtárban és a bibliofilek társaságának (melynek kiadásában e mű megjelenik) rendkívül megszorodott tagjai legvilágosabban bizonyítják, hogy e munka igazi szükségletet fedez.

A feldolgozott anyag gazdagságáról a terjedelmes címszók tanuskodnak, melyek közül csak egyeseket említek: »Leben« (425-ször); ehhez még 8 oldal »Lebensbeschreibung«, »Lebensgeschichte«, »Lebensnachrichten« stb. járul. Továbbá: »Lehrbuch«, »Lehre«, »Leiden«, »Leitfaden«, »Lesebuch«, »Lettre«, »Lexikon«,

¹ V. ö. Magyar Könyvszemle 1903. évf. 81. l.

² V. ö. U. o. 426. l.

»Liebe«, a nagyon fontos czímszavak: »Lied« és »Lieder« (424-szer), »Liederbuch«, »Luther«, »Magazin« (115-ször), »Materialien«, »Memoiren«, »Memoria«, »Merkwürdigkeiten«, »Miscellanea«, »Miscellaneen«, »Miscellen«, »Mittel«, »Mitteilungen«, »Monatsschrift«, »Museum«, »Nachricht« és »Nachrichten« (598-szor), »Nachtrag«, »Noch«, »Notitia«, »Notiz«, »Notizen«, »Ob«, »Observationes«, »Ode« és »Oden« (130-szor), »Oratio«, »Ordnung«, »Patriot«, »Pharmakopoea«, »Philosophie«, »Plan«, »Praxis«, »Predigt« és »Predigten« (163-szor), »Probe«, »Process«, »Programm« és »Programme«, »Prüfung«, »Psalm« és »Psalmen«. »Quaestio« és »Questiones«, »Recht« és »Rechte«, »Rechtfertigung«, »Recueil«, »Rede« és »Reden« (156-szor), »Reflexions«, »Regeln«, »Register«, »Reise« (200-szor), »Reisebeschreibung«, »Reisen« (100-szor), »Relation«, »Religion«, »Replik«, »Responsio«, »Robinson« és sok más.

Mivel a szerzők művekben nemcsak az összes tudomány-szakokra vannak tekintettel, hanem, a mennyiben a szerző neve kitudódott, egyszersmind az 1501—1850 korbéli német és latin névtelen könyvekre is, és ezek között Magyarországeira is, elvárhatják, hogy e munkát Magyarország nagy, nyilvános és magánkönyvtárai is kivétel nélkül megszerzik, és pedig minél előbb, mivel, ha ugyan ódonkönyvkereskedésbe kerül e könyv, ára akkor is nagyobb lesz mint új korában (a munka két első kötete már most sem kapható 20 márkán alul); és mivel a Deutsches Anonymen-Lexikont, mint segédkönyvet, sem a könyvtártiszt, sem a tudós nem nélkülözheti.

Stockinger.

Thurzó Ferencz: *A nagybányai ev. ref. főiskola (Schola Rivulina) története 1547—1755* (Függelék: *Matrix illustris scholae Rivulinae.*) Nagybánya, 1905. VI, 286. l. Ára 4 korona.

Az 1901-ben megindult »Művelődéstörténeti Értekezések« 13-ik számát alkotja *Thurzó Ferencz* jelen munkája. Az értekezések a hazai művelődéstörténelem legifjabb munkásainak tollából kerülnek ki dr. *Békefi Remig* egyetemi tanár szakavatott vezetése mellett; nem a mai értelemben vett egyes vállalat ez, hanem azok munkáinak együttes kiadása, kik az egyetemen a magyar művelődéstörténelemből készítik el bölcsészdoctori értekezéseiket. Maga nemében úttörő és hazai művelődésünk megismerésére eddig egyedül álló értekezések sorozata.

Thurzó Ferencz művének nagy érdeme a szétszórt adatok összegyűjtése az 1755-ben megszűnt főiskola történetére. Az iskola belső életének leírása mellett elég helyet szentel a könyvtár ügyének is. Alapját a reformált katolikus plébánia könyveivel rakják le, mely részint adakozás, részint beszerzés útján gyarapodik, s 1669-ben rendezik a meglévő könyveket. Ekkor volt

benne 213 mű 248 darabban, 1723-ig öt rendezésen ment át, de az ekkor készült katalogusa már a hanyatlás jellegét tünteti fel, 91 munka van benne 107 darabban. Legtöbb volt 1699-ben, 354 mű 376 darabban. A katalogusok az elhelyezés szerint készültek, thékákra, ezek sedes-ekre osztva. Felügyelt rá s kezelte a senior.

A magyar írók művei elég szép számmal voltak képviselve (25 db az 1711 előtti időből); legrégebbek *Honter* János Rudimenta Cosmographiae-jának 1541., 1542. és 1570-ik évi kiadásai, Szenczi *Molnár* Albert szótára 1604., 1611. és 1621-ik évből. A szakok közül természetesen a theologia van legnagyobb számmal képviselve (777), továbbá a bölcészet (109) és történelem (33); nagyon kevés a paedagogiai (4), mennyiségtani (1) és jogi munka (1). A művek közül 186 latinul, 54 angolul, 44 görögül, 26 héberül volt írva, s csak 2 német nyelven. Mindössze volt benne 1267 mű 1385 darabban.

A könyvtár szükségszerűen megérezte a főiskola viszonztagságos életét. A nagyobb eszközökkel bíró jezsuiták betelepítésével veszt anyagi eszközeiből s régi fényéből, a támogatás is elmarad; a többszörös költözködésben a könyvtár anyaga lassanként elkalodott. Ma csak 13 darab van meg belőle.

Thurzó ügyesen dolgozta fel az anyagot, az anyakönyv szövegének teljes kiadásával pedig valóban jó szolgálatot tett a tudománynak. Kár, hogy a »Kapcsos könyvet« nem ismerteti meg velünk bővebben, valamint a könyvtár megmaradt töredékeit sem. Megérdemelték volna kissé közvetlenebb bibliográfiai ismertetést, terjedelmükről éppen nem, állapotuk-, kötésük- s tartalmukról is hiányos képet nyújt, — noha ezek figyelembe vételével az anyag befejezettebb egésznek képezett volna. Mindamelltt *Thurzó* Ferencz hasznos munkát végzett értekezése kiadásával s a szakember érdekes anyagot talál benne más irányú feldolgozásra is.

B. Sz. L.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

Deutsche Litteraturzeitung. XXVI. évfolyam 27. szám (1905. július 5.): A. *Frey*, Die Eilschrift. Ein neus System deutscher Stenographie. — *28. szám* (július 15.): R. *Focke*, Festschrift zur Begrüssung der 6. Versammlung Deutscher Bibliothekare in Posen. — *29. szám* (július 22.): Die Sonntags-Beilage der Vossischen Zeitung. 1858—1903. Das Neueste aus dem Reiche des Witzes 1754. (Ernst Cosentius). — *32. szám* (augusztus 12.): I. *Hilgers* S. J., Der Index der verbotenen Bücher (Joseph Freisen). — *34. szám*

(augusztus 26.): Ed. *Gollob*, Verzeichnis der griechischen Handschriften in Oesterreich ausserhalb Wiens (Oskar v. Gebhardt). — G. *Scherer*, Die Codices Bonifantini in der Landesbibliothek zu Fulda. — 35. szám (szeptember 2.): *Hoffmann*, Dr. Georg Agricola. Ein Gelehrtenleben. (E. Gerland.) — 36. szám (szeptember 9.): H. A. L. *Degener*, Wer ist's? Unsere Zeitgenossen: Zeitgenossenlexicon. — Who's Who? (Theodor Lorenz.) — 37. szám (szeptember 16.): I. *Collijn*, Katalog öfver Västerås läroverks-biblioteks inkunabler. — 38. szám (szeptember 23.): G. I. *Boekenvogen*. De Nederlandsche Volksboeken. — 39. szám (szeptember 30.); V. *Schultze*, Codex Waldeccensis. (Dw. Paul) (Oskar v. Gebhardt). — L. *Bethléem*. Romans à lire et romans à proscrire.

La Bibliofília. VII. évfolyan 3—4. szám (1905. június—július): H. *Vaganay*, Amadis en Français. Essai de bibliographie (IX. közlemény). — E. *Spadolini*, L'arte della Stampa in Ancona dal 1574 al 1660. — E. *Celani*, Dedicche. Postille, dichiarazioni di proprietà ecc. nei libri a stampa della R. Biblioteca Angelica di Roma (Első közlemény). — A. *Anselmi*, Il costo di stampa di uno Statuto municipale nel cinquecento. — 5—6—7. szám (1905. augusztus—szeptember—október): Leo. S. *Olschki*, La persecuzione doganale dei libri in Italia. — Enrico *Celani*, Dedicche, postille, dichiarazione di proprietà ecc. nei libri a stampa della R. Biblioteca Anglica di Roma. — G. *Boffitto*, Il »De eccentricis et epicyclis« dilecco d'Ascoli novamente scoperto e illustrato. — Luigi *Ferrari*, Gli Incunaboli della R. Biblioteca Universitaria di Pisa (Befejező közlemény). — G. *Castellani*, Un opuscolo sconosciuto di Giambattista Dragonico da Fano. — Leo S. *Olschki*, Quanto costi in Italia la spedizione all' estero di un libro del valore di cinquanta centesimi. — **Állandó rovatok**: Vendite pubbliche. — Notizie. — Necrologio.

Le Bibliographe moderne. IX. évfolyam 1—2. szám (1905. január—április): M. C. M. *Briquet*, Notions pratiques sur le papier. — Alph. *Roserot*, Catalogue des actes royaux conservés dans les archives de la Haute-Marne (Befejező közlemény). — H. *Jadart*, Peinture murale du XIIIe siècle dans l'ancien chartrier du Chapitre de Reims. — Henri *Stein*, La collection Duviert à la Bibliothèque nationale. — **Chronique des Archives**: Allemagne. Autriche-Hongrie. Belgique. Espagne. France. Grande-Bretagne. Italie. Monaco. Turquie. — **Chronique des Bibliothèques**: Allemagne. Autriche-Hongrie. Belgique. Danemark. Espagne. États-Unis. France. Grande-Bretagne. Indo-Chine. Italie. Russie. Suisse. — **Chronique Bibliographique**: Origines urbaines du moyen-âge. Histoire d'Espagne. Le congrès de Liège pour la reproduction des manuscrits. Liturgie provinciale. Bibliographie félibréenne. Anciens catalogues de bibliothèques. Un recueil bibliographique polonais. En honneur de Pétrarque. — **Comptes rendus & livres nou-**

veaux. Revues spéciales. R. Wackernagel, Repertorium des Staats-Archivs zu Basel. (H. S.) A. Lesort, Les chartes du Clermontois conservées au Musée Condé à Chantilly. (H. S.) H. Macqueron, Bibliographie du département de la Somme. Tome I. (H. S.) Ax. Almquist, Svensk Genealogisk Litteratur (H. S.) S. Bédier et M. Roques, Bibliographie des travaux de Gaston Paris (H. S.) K. Hautzch, Die Landkartenbestände der königlichen öffentlichen Bibliothek zu Dresden (H. S.). Le prince d'Essling, Le premier livre xylographique italien imprimé à Venise vers 1450. (H. S.) J. Wegener, Die Zainer in Ulm; ein Beitrag zur Geschichte des Buchdrucks im XV. Jahrhundert. (H. S.) Livres Nouveaux. — 3—4. szám (1905. május—augusztus): *Association* amicale professionnelle des archivistes français. Deuxième assemblée générale. (15 juin 1905.). — Paul Chevreux, Le traitement des archivistes parlementaux. — F. A. Brutails, De l'insuffisance des règlements sur le service des archives. — Henri de Curzon, Une bibliographie de l'alpinisme pyrénéen. (Befejező közlemény). — Henri Stein, Nouveaux documents sur Wolfgang Hopyl, imprimeur à Paris. — *Proposition* de loi sur le dépôt des minutes notariales antérieures à 1790 dans les archives départementales. — *Chronique des Archives*: Allemagne. Autriche-Hongrie. Espagne. France. Grande-Bretagne. — *Chronique des Bibliothèques*: Allemagne. Danemark. Espagne. France. Italie. Russie. Turquie. — *Chronique bibliographique*. Un article de bibliographie générale. Bibliographie de patois créoles. Bibliographie des chansons populaires. Bibliographie de l'art musulman. Publications de la »Library of Congress«. Un grand ouvrage sur les filigranes. Bibliographies personnelles. Un bureau bibliographique à Rome. Société des bibliophiles dauphinois. Expositions bibliographiques. — *Comptes rendus & livres nouveaux*. A remangeon, Les sources de la géographie de la France aux Archives nationales. (H. S.) I. de Hullu en S. A. Waller Zeper, Rijks-Archieven in de Provincie Utrecht: Catalogus van de Archieven van de kleine Kapittelen en Kloosters. (H. S.) H. Omont, Concordances des numéros anciens et des numéros actuels des manuscrits latins de la Bibliothèque nationale. (H. S.) G. L. Passerini e C. Mazzi, Un decennio di Bibliografia Dantesca. (L. Auvray). Fr. Lachèvre, Bibliographie des recueils collectifs de poésies publiés de 1597 à 1700. (H. S.) G. Brière, P. Carron, H. Maïstre, Répertoire méthodique de l'histoire moderne et contemporaine de la France. (H. S.). Le livre d'or de Sainte-Beuve (L. Auvray). W. Nijhoff, L'art typographique dans les Pays-Bas (H. S.). Livres nouveaux.

Mitteilungen des Oesterr. Vereins für Bibliothekswesen.

IX. évfolyam 3. szám (1905. július 15.): G. A. Crüwell, Der Bücherfluch. Seine Geschichte, Seine Bedeutung. Seine Ausläufer. (Befejező közlemény.) — R. Cotula, Die Universitätsbibliothek in

Lemberg I. — O. Schissel von *Fleschenberg*, Zu einer Bretschneider-Bibliographie. — Bücherhygiene III. — Literarische Besprechungen: V. Récey, *Incunabula et Hungarica antiqua in Bibliotheca s. Montis Pannoniae* (Hübl). A. Hortschansky, Bibliographie des Bibliotheks- und Buchwesens I. Jhg. (—o—). H. G. Aldis, *A list of Books printed in Scotland before 1700.* (C—II). — 4. szám (szeptember 30.): F. Hrozný, *Der Inschriftenfund von Tanek.* — R. Wolkan, *Der Handschriftenkatalog der Prager Universitäts-Bibliothek II.* — R. Kotula, *Die Lemberger Universitäts-Bibliothek II.* — O. Elster, *Bibliothek und Archiv auf Schloss Nachod.* — Literarische Besprechungen: W. P. Courtney, *A register of national bibliography* (M. Grolig). E. Reyer, *Kritische Studien zum volkstümlichen Bibliothekswesen der Gegenwart* (Himmelbaur). R. Focke, *Festschrift zur Begrüssung der sechsten Versammlung deutscher Bibliothekare in Posen* (C—II). I. Franke, *Der Leihbetrieb der öffentlichen Bibliotheken und das geltende Recht* (—o—). — *Állandó rovatok*: Aus österreichischen Bibliotheken. — Vereins-Nachrichten. — Personal-Nachrichten. — Vermischte Nachrichten.

Revue des Bibliothèques. XV. évfolyam 5—6—7. szám (1905. május—junius—julus): P.-A. Lemoisne, *Notes sur l'Exposition des Primitifs français.* — H. Omont, *Mémoire de La Porte du Theil pour la continuation des Notices et Extraits des manuscrits en 1790.* — L. Thuasne, *Rabelaesiana. La lettre de Rabelais à Érasme.* — É. Chatelain, *Catalogue des incunables de la bibliothèque de l'université de Paris. Supplément.* — *Chronique des Bibliothèques: Allemagne.* — *Belgique.* — *États-Unis d'Amérique.* — *France.* — *Italie.*

Rivista delle Biblioteche e degli Archivi. XVI. évfolyam 6—7. szám (1905. junius—julus): I. Masetti-Bencini, *Neri Capponi. Note biografiche tratte de documenti.* — A. Bonaventura, *La Musica nelle Biblioteche.* — E. R.: *La Storia di Venezia nella vita privata.* — *Il trasferimento della Marciana al Palazzo della Zecca.* — G. Biagi, *Nel mondo dei Libri.* — Desiderio Chilovi. — 8—9. szám. (1905. augusztus—szeptember): Ernesto Lasinio, *Due leggi suntuarie di Castiglione fiorentino.* — Lodovico Frati, *Lettere inedite di Annibal Caro.* — J. Masetti-Bencini, *Neri Capponi. Note biografiche tratte de documenti* (folytatás). — *Állandó rovatok*: *Libri nuovi. Notizie.*

Zeitschrift für Bücherfreunde. IX. évfolyam 4. füzet (1905. julus): K. Schorbach, *Eine Buchanzeige des Antwerpener Druckers Geraert Leeu in niederländischer Sprache. (1491.)* — F. Hober, *Das Raumproblem der Japaner. Ein stilkritischer Essai über den japanischen Farbenholzschnitt.* — G. Gugitz, *Joachim Perinets Broschüren und Gedichte, nebst dem Versuche einer ersten vollständigen Bibliographie und Chronologie seiner sämtlichen Werke.* —

T. *Volbehr*, Paul Brücks »Symphonie«. — Chronik. — 5. *fűzet* (augusztus): W. *Kothe*, Die Druckerfamilie der Estienne (Stephanus). — R. *Pissin*, Vierundvierzig ungedruckte Jugendgedichte der Brüder Eichendorff. — L. *Hirschberg*, Aus dem Archiv der Familie Brentano (Első közlemény). — I. *Loubier*, Die Drucke der Doves Press von T. J. Cobden-Sanderson und Emery Walkers. — Chronik. — 6. *fűzet* (szeptember): M. *Bach*, Paul Jenisch und seine Stammbücher. — H. *Landsberg*, Vom deutschen Theaterzettel. — E. *Eckertz*, Nachtwachen von Bonaventura. Ein Spiel mit Schelling und Goethe gegen die Schlegels von Caroline. — R. *Kukula*, Wie sichern wir unsere Bibliotheken vor Feuersgefahr? — H. G., Das Breviarium Grimani. — Chronik.

Zentralblatt für Bibliothekswesen. XXII, *űvfolyam* 7. *fűzet* (1905. július): G. *Steinhausen*, Der Neubau der Murhardschen Bibliothek der Stadt Cassel. — R. *Kukula*, Die österreichischen Studienbibliotheken. — P. *Trommsdorff*, Zettelstützen für Giessener Katalogkapseln. — E. *Voullième*, Noch vier unbeschriebene niederländische Inkunabeln. — A. *Hortzschansky*, 6. Versammlung deutscher Bibliothekare. — *Neuordnung* der Zulassung zur Bibliothekslaufbahn in Bayern. — Rezensionen und Anzeigen: O. Canstatt, Kritisches Repertorium der Deutsch-Brasilianischen Literatur (C. Haebelin). Catalogus codicum astrologorum Graecorum IV—VI. kötet (C. Haebelin). E. Martini, Catalogo di manoscritti greci esistenti nelle biblioteche italiane, Vol. II. (C. Haebelin). K. Schottenloher, Die Bedeutung der Bibliotheken für das geistigen Leben (Hy.). R. Ullrich, Benutzung und Einrichtung der Lehrerbibliotheken an höheren Schulen (R. Ehwald). Die Rechts handschriften der Universitätsbibliothek in Innsbruck (K. Schulz). — 8. *fűzet* (augusztus): J. *Luther*, Die Preise der Lutherdrucke im deutschen Antiquariatsbuchhandel. — P. *Schwenke*, Die neuen Räume der Markusbibliothek in Venedig. — Rezensionen und Anzeigen: K. Haebelin, Zehnjähriges Register und 29 Beiheft zum Zentralblatt für Bibliothekswesen. O. Handwerker, Geschichte der Würzburger Universitäts-Bibliothek bis zur Säkularisation. (W. Sch.) A. Graesel, Führer für Bibliotheksbenutzer (A. Hortzschansky). 9—10. *fűzet* (szeptember—október): Sechste Versammlung deutscher Bibliothekare zu Posen am 14. und 15. Juni 1905. (R. Focke, Die Kaiser-Wilhelm-Bibliothek. — H. Paalzow és W. Erman, Einheitliche Katalogisierung und Zetteldruck. — P. Schwenke, Die Rabattfrage. — A. Wolfstieg, Di Organisation des Bibliothekwesens in den Vereinigten Staaten von Nordamerika. — K. Geiger, Jer. Dav. Reuss und seine Bibliothek. — Mitgliederversammlung des V. D. B.) — Rezensionen und Anzeigen: Die Sonntagsbeilage der Vossischen Zeitung 1858—1903. Das neueste aus dem Reiche des Witzes 1751. (Ch. W. Berghoffer). — Állandó rovatok:

Kleine Mitteilungen, Umschau und neue Nachrichten. Neue Bücher und Aufsätze zum Bibliotheks- und Buchwesen (A. Hortzschansky) Antiquarskataloge. Personalnachrichten.

A MAGYAR BIBLIOGRAFIAI IRODALOM AZ 1905. ÉV HARMADIK NEGYEDÉBEN.

Összeállítja: H. I.

CZÍMJEGYZÉKE, A nyitrai róm. kath. főgimnázium tanári kézikönyvtárának —. Nyitra, 1905. Huszár István kny. 8-r. 72 l. (A sz. László királyról címzett nyitrai r. k. főgymnasium értesítője az 1904/5. tanévről.)

CZÍMJEGYZÉKE, A budapesti VIII. ker. munkásotthon népkönyvtárának —. A szerzők betűsoros rendje szerint. Összeállították: *Perényi* Lajos és *Andor* Károly. Budapest, 1905. Székesfővárosi házinymomda. 8-r. 86 l.

CLAIR VILMOS, A F. M. K. E. Nyitra városi közkönyvtárának jegyzéke. (Mellékelve a könyvtár kezelési és használati szabályzata.) Nyitra, 1905. Kapsz és Kramár kny. Kis 8-r. 102 l.

(CZÖVEK L.) Könyvjegyzék. Catalogus librorum. Budapest, 1905. Neuwald Illés kny. 8-r. 34 l.

DUBLETTENVERZEICHNIS zum Katalog der Bibliothek des evang. Gymnasiums A. B. in Szászrégen (Sächsisch-Reen). II. Teil. Zusammengestellt vom Rektor Wilhelm *Hellwig*. Beilage zum Gymnasial-Programm 1904/1905. Nagyszében, 1905. Krafft V. kny. 8-r. 16 l.

HELLEBRANT ÁRPÁD, Irodalomtörténeti repertorium. (Irodalomtörténeti Közlemények. XV. 383—384 l.)

JEGYZÉKE, A makói kath. kör. könyvtárának —. Makó, 1905. Kovács Antal kny. 8-r. 31 l.

JEGYZÉKE, A bajai polgári olvasó-egyesület könyvtárának szakcsoportok szerint összeállított teljes — az 1905. évről. Baja, 1905. Nánay Lajos gyors-sajtója. 8-r. 51 l. Ára 40 f.

JEGYZÉKE, A dunántúli közművelődési egyesület muraszombati népkönyvtárának —. Budapest. (1905.) Franklin-társulat. 8-r. 20 l.

JEGYZÉKE, A petrozsényi casino könyvtárának szabályzata és betűsoros —. Petrozsény, 1905. Figuli Antal kny. 8-r. 32 l.

JEGYZÉKE, A magyar waggon- és gépgyár »Egyetértés« dal- és társasköre könyvtári —, 1905. Győr, 1905. Gross Gusztáv kny. 8-r. 15 l. Ára 10 fill.

JEGYZÉKE, A dunántúli közművelődési egyesület tatabányai népkönyvtárának —. Budapest. (1905.) Franklin-társulat. 8-r. 20 l.

JEGYZÉKE, A dunántúli közművelődési egyesület X. számú vándorkönyvtárának —. Budapest. (1905.) Franklin-társulat. 8-r. 11 l.

JEGYZÉKE, A dunántúli közművelődési egyesület XI. számú vándorkönyvtárának —. Budapest. (1905.) Franklin-társulat. 8-r. 12 l.

JEGYZÉKE, A dunántúli közművelődési egyesület XII. számú vándorkönyvtárának — Budapest. (1905.) Franklin-társulat. 8-r. 13 l.

JEGYZÉKE, A dunántúli közművelődési egyesület XIII. számú vándorkönyvtárának —. Budapest. (1905.) Franklin-társulat. 8-r. 11 l.

JEGYZÉKE, A nagybányai m. kir. áll. főgymnasium ifjusági könyvtárának — az 1905—6. tanévben. Nagybánya, 1905. Morvay Gyula kny. Kis 8-r. 111 l.

JEGYZÉKE, A piskii polgári olvasókör könyvtári —. Déva, 1905. Kroll Gyula kny. 8-r. 100 l.

JEGYZÉKE, Népkönyvtárak és kisebb könyvtárak számára általában ajánlható művek —. (Második sorozat.) Kiadja a muzeumok és könyvtárak országos

tanácsa. Budapest, 1905. július havában. Budapest, 1905. Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. nyomása. 8-r. 50 l.

JEGYZÉKE, Az I. cs. kir. szab. dunagőzhajózási társaság óbudai hajógyára tisztviselőinek köre könyvtári — Budapest, 1905. Wimmer Márton kny. 8-r. 27 l. Ára 20 fill.

JEGYZÉKE, A miskolczi magy. kir. állami felső kereskedelmi iskola ifjusági könyvtárának — Összeállította Kalas Tamás ifj. könyvtárnok. Miskolcz, 1905. Szelenyi és Társa kny. 8-r. 27 l.

KATALOG (IV. Teil) der Lehrer-Bibliothek des evang. Gymnasiums A. B. Medgyes (Mediasch). Herausgegeben von Herman Roth. Beilage zum Gymnasial-Programm 1904—05. Medgyes, 1905. Reisenberger G. A. 8-r. 311—351 l.

KATALOG der Bibliothek des evang. Gymnasiums A. B. in Szászrégen (Sächsisch-Reen). II. Teil. Zusammengestellt vom Rektor Wilhelm Hellwig. Beilage zum Gymnasial-Programm 1904—1905. Nagyszeben, 1905. Krafft V. kny. 8-r. 78 l.

KATALOGUSA, A m. kir. állatorvosi főiskola könyvtárának — IV. pótlék: 1904/1905. évi gyarapodás. Budapest, 1905. Franklin-társulat. 8-r. 11 l. (Állatorvosi főiskola Évkönyve. 1904—1905.)

KATALOGUSA, A budapesti kir. magyar tud.-egyetemi könyvtár segéd-könyvtárának — Budapest, 1905. M. kir. tudm.egyetemi nyomda. 8-r. 39 l.

KÖNYVJEGYZÉK a dunaföldvári egyenlőségi kör könyvtárából. Összeállította Rafael Leó. Dunaföldvár, 1905. Somló Manó kny. 8-r. 29 l. Ára 20 fill.

KÖNYVJEGYZÉKE, A győri kereskedelmi társaskör könyvtárának — Összeállította: Vértés Mór. Somorja, 1905. Goldstein József kny. 8-r. 24 l. Ára 10 fill.

KÖNYVTÁRJEGYZÉKE, A szegedi ipartársulat — Szeged 1905. Engel Lajos kny. 8-r. 27 l.

KÖNYVTÁRJEGYZÉKE, A pásztói olvasó egyesület — 1905. (Pásztó, 1905.)

»Első pásztói könyvnyomda, Sima Dávid«. 8-r. 43 l.

KÖNYVTÁRJEGYZÉKE, A székelyudvarhelyi polgári önképző és segélyző egyesület — Székelyudvarhely, 1905. Becsek D. fia kny. 8-r. 39. l. Ára 24 fill.

KÖNYVTÁRJEGYZÉKE, A szekszárdi kereskedelmi kaszinó — Szekszárd, 1905. Molnár Mór kny. 8-r. 15 l.

PÓTJEGYZÉKE, A mohácsi népkönyvtár 1-ső — Muzeumok és könyvtárak orsz. tanácsának ajándéka, Mohács, 1905. Blandl János kny. 8-r. 4 l.

RÉMI KÁROLY. I. Magyar Könyvészet 1904. II. Könyvkereskedelmi üzletczimtár. III. Közhasznú üzleti tudnivalók. A »Magyar Könyvkereskedők Egyesülete« megbízásából szerkesztette — Budapest, 1905. Pallas részvény-társaság könyvnyomdája. 8-r. XLI, 314. l. (Magyar Könyvkereskedők Évkönyve. Tizenötödik évfolyam.)

SZABÁLYZATA ÉS KÖNYVTÁRI JEGYZÉKE, A tordai iparosok önképző-egylete »Báró Jósika Miklós emlékkönyvtárának« — A muzeumok és könyvtárak országos tanácsának támogatása, a vallás- és közoktatásügyi, a kereskedelemügyi ministerium és az E. M. K. E. segélyezése mellett újjászerveztetett 1905-ben. Budapest. (1905.) Franklin-társulat. 8-r. 44 l. Ára 20 fill.

WÓZNER IGNÁCZ, DURMITS IMRE, PAVLOVSKY J. ALAJOS. A betűszedés elméleti és gyakorlati kézikönyve. Budapest, 1905. Athenaeum kny. 8-r. XIV, 227 l. Számos képpel.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Új Korvin-kézirat a Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Országos Könyvtárában. A Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Orsz. Könyvtára vétel útján kiválóan fontos darabokkal gyarapodott a lefolyt negyedévben. *Emich* Gusztáv udvari tanácsos ugyanis országos hírvű gyűjteményéből hét becses középkori kéziratot ajánlott fel vételre a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatóságának s a minisztertanács, méltányolva azon kulturális és hazafias érdekek fontosságát, melyek e kéziratokhoz fűződnek, elhatározta, hogy a kódexeknek 20.000 koronában megállapított vételára a jövő 1906. évtől kezdődőleg két egyenlő évi részletben folyósíttassék.

A nagyjelentőségű szerzemény legbecsesebb darabja a »*Commentum Rhetoricorum Victorini*« czimű folió hártya-kódex, mely eredetileg *Vitéz* János tulajdonában volt s általa 1467-ben Nagy-Szebenben emendálva, később a Korvinába került. A pompás karban fennmaradt kéziratot, melynek eredeti vörös szattyánbőr kötése ritka jó állapotban jutott a késői utódokra, tüzetesen leírta *Fraknoi* Vilmos folyóiratunk hasábjain megjelent becses tanulmányában.¹ E szerzeménnyel kétségtelen Korvin-kódexeink száma tizenegyre,² *Vitéz*-kéziratainké pedig kettőre emelkedett.

A másik, irodalmilag ugyancsak *Fraknoi* Vilmosnak egy újabb tanulmányából³ ismeretes kézirat, *Surriano* velencei követ

¹ *Vitéz* János által emendált Korvin-kódexsz. Magyar Könyvszemle. 1886. évf. 1—7 ll. két melléklettel és két szövegeközi hasonmással.

² Természetszerűleg nem számítjuk ide azokat, melyek valódisága ellen a legcsekélyebb kétségek merülhetnének fel.

³ A Korvina-könyvtárban másolt kéziratok *Emich* Gusztáv gyűjteményében. Magyar Könyvszemle. 1901. évf. 337—348 ll. Egy melléklettel és három szövegeközi hasonmással.

papirkódexe a XVI. század első negyedéből. E kézirat összesen öt latinnyelvű munka másolatait tartalmazza, a melyek *Surriano* sajátkezű bejegyzései szerint Budán a királyi könyvtár példányai nyomán irattak le. Érdekes, hogy ez öt munkából kettőnek, sorrendben a második- és harmadiknak, eredetije ma is megvan a a bécsi udvari könyvtár Korvina-kéziratai között Pal. 831. és 4087. sz. alatt.

A többi öt kéziratnak, melyek az irodalomban mindeddig még nem szerepeltek, rövid leírása a következők:

1. *Breviarium hungaricum*. 16-rétű, finom és vékony hártýára vörös és fekete tintával írt gót betűs kézirat a XV. sz. első feléből, sárga és vörös inicziálékkal, XVI. századi vörös bőrkötésben. 218 ll., melyek közül öt üres. A csinos kézirat kétség-telenül hazánkban készült, de még a XV. sz.-ban olasz apácza-kolostorba került, a mint a bejegyzések igazolják.

2. *Capistrano, Joh. de, Tractatus de Matrimonio*. A végén: *Lectura super arbore Consanguinitatis et affinitatis*. 4-r. vörös és fekete tintával írott kéthasábos hártýakézirat a XV. századból. 84. ll. Előzőleg az angol Drury és Phillips könyvtárak tulajdona volt.

3. *Capistrano, Joh. de, Liber de Cupiditate*. 4-r. két kéz által írott gót betűs papirkézirat a XV. századból. 132. ll.

4. *Libro della beata Margarita figliola de re de Ongaria Chiamato specchio de le anime semplice*. 4-r. olasz folyóírással írt papir-kódex a XV. század végéről. 7 ív, valamennyi kvaternio, a—g jelzettel ellátva.

5. Vegyes tartalmú 2-r. papir-kézirat a XV. századból, szép gót írással és kalligrafált kezdőbetűkkel, 162. ll. Aranyozott barna bőrkötésben. Összesen 11 munkát tartalmaz; köztük hazai vonatkozású a 4-ik: *Responsio data legatis hungarorum ab Imperatore per Eneam epis. Sen. 1455*. A hét első értekezés után a másoló megnevezi magát: *Georg Hüek de Heisterbach 1461. Coloniae ex aratum*.

Ágoston József gyűjteménye. A fentebbiekkel kapcsolatban meg kell emlékeznünk egy több száz hungarikumból álló nagybecsű gyűjteménynek a könyvpiaçzra való jutásáról is, és még inkább azokról a körülményekről, a melyek közt ez történt. *Ágoston József*, volt országgyűlési képviselő úr, mint hivatásos magyar könyvgyűjtő, egy emberöltőn át nagy ügyszere-ttel gyűjtött első sorban régi magyar nyomtatványokat; úgy hogy gyűjte-

ménye körülbelül 600 darab ritka beces, nagy irodalmi és bibliográfia érdekű nyomtatványra szaporodott. A közeli napokban egyik fővárosi antikváriusunk azzal az indokolással ajánlotta fel vételre elfogadhatatlanul magas áron az egész gyűjteményt a M. N. Múzeum igazgatóságának, hogy »a nemzeti kultúra szempontjából igen fontos dolognak tartaná, hogy e gyűjteményt a Magyar Nemzeti Múzeum szerezzze meg«. Valóban, őszintén fájjaljuk, hogy maga a gyűjtő kevesebb súlyt fektetett a magyar kultúra érdekeire, és nem igyekezett gyűjteményét mindenkor hozzáférhető nemzeti közkinccsé tenni, anélkül természetesen, hogy ez által saját érdekei a legcsekélyebb mértékben is szenvedtek volna. Mulasztást követnénk el, ha hallgatással mellőznők, hogy a M. N. Múzeum igazgatósága a gyűjtőhöz intézett levelében sajnálatának adott kifejezést a felett, hogy nem kísérlette meg gyűjteményét a nemzet kincses házába elhelyezni, mert a Magyar Nemzeti Múzeum — daczára a kedvezőtlen pénzügyi helyzetnek — minden lehetőt megtett volna, hogy ezt méltányos áron a maga egészében megszerezze, arra azonban nem vállalkozhatik, hogy ezért indokolatlanul magas árt fizessen.

Előléptetések a M. N. Múzeum Könyvtárában. A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi minisztérium 1905. évi október hó 20-án kelt elhatározásával dr. *Melich* János I. oszt. segédört a IX. fizetési osztály harmadik fokozatából ugyanazon osztály második fokozatába, dr. *Vértesy* Jenő II. oszt. segédört pedig a X. fizetési osztály harmadik fokozatából ugyanazon osztály második fokozatába léptette elő.

A Velencei szent Márk könyvtár új helyiségei. A híres *Biblioteca Marciana* új helyiségeinek f. é. április hó 27-én volt az ünnepélyes megnyitása a Genovai herceg, mint az olasz király képviselője és számos más előkelőség jelenlétében. Nem egészen száz éven belül ez a harmadik helyiségváltoztatása a nevezetes gyűjteménynek. 1812-ig a Piazzetta nyugati oldalán emelkedő fényes *Libreria vecchia* termeiben volt fölállítva, de ez évben Napoleon megalapítván az olasz királyságot, egyszerűen kilakoltatta a könyvgyűjteményt fényes otthonából, melyet az uralkodói lak céljaira foglalt le s a Piazzetta másik oldalán lévő Doge-palotát jelölte ki számára. Itt a könyvtár állománya a lefolyt század alatt 50,000 kötetről 200,000-re emelkedvén, szinte végpusztulással fenyegette a tulsúfolt épületet, mely ekkora teher viselésére épen nem volt számítva. Évek óta foglalkoztatta a szakköröket a nagybecsű gyűjtemény megfelelő elhelyezésének kérdése, míg végre 1900-ban abban állapotok meg, hogy a molón fekvő s a *Libreria vecchia*val szomszédos Palazzo della Zecca-t foglalják le a könyvtár céljaira. A törvényhozó testület 300,000 Lirát szavazott meg az átalakítási és berendezési költségekre, mely összeget a tényleges kiadások csupán 5,000 lírával haladták meg; megjegyzendő azonban, hogy 100,000 líra kárpótlás gyanánt a velencei kereskedelmi kamarának utalványoztatott ki, mely a Palazzót eddig saját céljaira használta. A régi XVI. századi épület átalakításánál lehetőleg szemmel tartották az összes mai követelményeket és *Schwenke*vel elmondhatjuk, hogy a Marciana jelenleg Olaszország legmodernebb könyvtára. Olvasótermül a kb. 12×24 m. nagyságú, remek arkádus udvart használják, melyet 144 üveg lemezből álló felső fedéllel,

különleges fűtő berendezéssel és szellőztető készülékkel szereltek föl. Az olvasóterembe hosszúkas folyószerű előcsarnok vezet, a melyben a közhasználatra szánt katalogus is föl van állítva. Az igazgató és tisztviselők dolgozó szobái, valamint a 11,000 kéziratot és a czimeliotékát magában foglaló nagy terem az épület első emeletének déli (29 méteres) oldalán vannak elhelyezve, míg az első emelet 52 méteres hosszanti része, valamint az egész második és harmadik emelet a raktárrendszerre emlékeztető könyvrezepozitoriumokat foglalja magában. A költségek jelentékeny részét (53,000 L.) a Lipman-rendszerű vas-állványok emésztették fel, melyek normális magassága 2-40 méterben szabott meg, hét vagy nyolcz, a rovarok ellen szublimátoldattal impregnált s 1-10, 1-00 vagy 0-90 méter hosszú fapolczczal. A hely ügyes kihasználásáról tanuskodik, hogy 3000 m² területen összesen 8500 m hosszú polcz áll rendelkezésre, melyet a legfelső polcz felhasználásával még 1300 méterrel meg lehet toldani. Ezenkívül a régi polczok segítségével is mintegy 1000 méternyi területet állítottak elő, úgy hogy mintegy 10,800 m. polcz állt rendelkezésre. Ebből már eddigelé 7500 méter el van foglalva, a mi bőven indokolja *Morpurgo* főkönyvtárnoknak felavató beszédében hangoztatott amaz óhaját, hogy a szaporulatra való tekintettel az új könyvtárépület a szomszédos Libreria vecchiaival egyesíttessék. A könyvek átszállítása, a minek következtében az egész használat július hó közepe óta szünetelt, 1904 augusztus 12-én vette kezdetét s november első hetében ért véget. Az anyag egy részét különben még a restaurálási munkálatok alatt, 1902-ben és 1903-ban átszállították, a midőn a régi épület szilárdsága felől különösen riasztó hírek kerültek forgalomba. Az átszállításhoz 90 cm. hosszú és 52 cm. széles targonczaak szolgáltak, melyek befogadó képessége kb. 180 nyolczad- vagy kis negyedréfű kötetre tehető (bővebb leírásukat lásd *Revista delle biblioteche e degli archivi* XVI. évf. 67. sz.). Összesen 24 ily targoncza alkalmaztak, melyek közül nyolczat megtöltöttek, mialatt a másik nyolczat szállították és az utolsó nyolczat kirakták. Óránkint átlag két fordulót tettek az alkalmazottak s az egész könyvanyag átszállítása napi 10 órai munkaidővel mintegy 500 napszámot emésztett fel. A könyvanyag nagy része természetesen megtartotta régi beosztását és signaturáját; az 1880 óta megjelent könyvek azonban kivétettek a törzanyagból s a régiekhez hasonló beosztással, de azoktól elkülönítve állították fel. Szintúgy újra rendezettek az akadémiai kiadványok, folyóiratok és folytatásos művek. Végül külön 6—7 ezer kötetes kézi könyvtárat is alakítottak, melynek állománya 19 osztályba soroztatott.

— sp —

A zenei gyűjtemények kérdése czim alatt *d'Isoz* Kálmán m. n. múz. tisztviselő a *Zeneközlöny* folyó évi folyamában (24. szám) figyelemre méltó elmefuttatást közöl ezen, a szorosabb értelemben vett bibliográfusokat csak elvétve foglalkoztató problémáról. *D'Isoz* dolgozata két részre oszlik, az elsőben a zenei gyűjtemények válfajait határozza meg, a második kezelési módjukról ad, részben külföldi tapasztalatok nyomán, némi felvilágosításokat. Szerző háromféle zenei gyűjteményt óhajtana szervezni u. m. a) egy *muzeálisat*, mely a fősúlyt magyar vonatkozású hangjegy-kéziratok és nyomtatványok összegyűjtésére fektetné s a M. N. Múz. Orsz. Széchényi-Könyvtárával kapoco-

latban volna felállítandó, melynek már is van ehhez tekintélyes és becses anyaga; *b*) több *népszerűsítő*, melyek a nagyobb vidéki közkönyvtárakban volnának létesítendők s főként a legfontosabb zenetörténeti és esztétikai lexikonokat s folyóiratokat, továbbá a helyi zeneköltők szerzeményeit akár nyomtatásban, akár kéziratban tartalmazzák; végül *c*) több *iskolait*, melyek főleg a drága, nehezen hozzáférhető vezérkönyveket, kivonatokat, egyes szólamokat stb. tartalmazzák. A zenekönyvtárak berendezését és kezelését illetőleg *d'Isos* megjegyzései inkább általánosságokban mozognak, vagy elemi kérdéseket érintenek, melyek csakis a *Zeneközlöny* olvasóközönségére hathatnak az újság ingerével. E részből azért csakis a nyomtatott és írott hangjegyek megőrzési módjáról szóló fejtegetéseit ragadjuk ki. Szerzőnk, ki a zenei könyvek felállításánál az u. n. raktárrendszer híve, a hangjegyeket már szoros betűrendben kívánja álló alakban elhelyezni, még pedig a vékonyabbakat többedmagukkal lemezpapírból készült és szalaggal egybetartott védőlapok közé iktatva, a vastagabbakat meg rendes kötéssel ellátva. Dobozok, szerinte, nem célszerűek a hangjegyek megőrzésére, »mert: *a*) ha könyvalakban állítjuk fel őket, a hangjegyek elgörbülnek, a sarkak felé elhajlanak; *b*) ha lefektetjük őket, e bajt ugyan elkerültük, de nem ama másikat, hogy a doboz ürtartalmát nem tudjuk kellően felhasználni.« Mi részünkről e kifogásokat nem találjuk olyan súlyosnak, hogy a hangjegyek megőrzésénél a dobozok használatát mellőzendőnek véljük. *D'Isos* első kifogása ellen nem kell felhoznunk érveket: ő maga megdönti a másikkal. Azon pedig, hogy a lefektetett dobozok ürtartalma kihasználatlan ne maradjon, könnyen segíthetünk: csak le kell mondanunk a betűrendről, a melyet szerző is fölöslegesnek tart a könyveknél s a mely a zeneműveknél sem indokoltabb mint amazoknál. Hiszen a kutató a neki szükséges hangjegyet könnyen megtalálhatja a czédula katalogus jelzetei alapján, melyek nem csak a megfelelő folyószámot, hanem az illető doboz sorszámát is feltüntetnék. *D'Isos* cikkét szinte természetszerűen kiegészíti *Bonaventura* Arnold tanárnak, a firenzei *Biblioteca nazionale centrale* alkönyvtárosának a *Rivista delle Biblioteche e degli Archivi* legújabb (f. évi 6-ik) számában megjelent dolgozata, mely főleg a zeneművekről készített könyvtári czédulákkal foglalkozik. A hangjegyeknek a többi nyomtatványoktól eltérő jellege szükségessé teszi, hogy könyvtári czédulájukon több olyan adatot is feltüntessünk, a melyek a könyveknél elő sem fordulhatnak. Így mindenekelőtt megjelölendő a hangjegytípusok neve (neuma v. modern hangjegy), a zeneművek válfaja (vokális vagy instrumentális) és műfaja (pl. kamarazene, opera, egyházi zene, átirat, iskolai darab stb.); ez adatokat kiegészítik az énekes műveknél a szólamokra és kíséző hangszere, az instrumentális daraboknál pedig a hangszerekre és azok számára vonatkozó adatok. A könyvtári fölap természetesen mindig a zeneköltőt illeti meg, a szövegíró, vagy az eredeti kompozíció átiróját, illetve átdolgozóját pedig az utaló lapok. Ha azonban pl. az átiratban az átiró munkája a fontosabbik, úgy a fölap élére az ő neve kerül.

G—l.

A folyóiratok hirdetésményeinek bekötetése. Arthur R. *Kimball*, a washingtoni *Library of congress* assistense, a könyvtár 1903-ik évi jelentésében

lenyomatott értekezésében érdekesen tárgyalja azt a fontos kérdést, vajjon az időszaki sajtótermékek füzeteihez mellékelt hirdetések bekötendők-e vagy sem. E tárgyban mindenk előtt kikérte több amerikai könyvtárnok véleményét s a beérkezett válaszok alapján a következő négy tételt állítja fel: 1. A hirdetések a maguk teljességében kötendők be; vagy úgy a mint megjelentek, vagy a kötetek végén összegyűjtve; 2. a hirdetések megőrzendők, de külön kötetekbe kötve, vagy dobozokban elhelyezve; 3. egyetlen szám hirdetései s födelei kötendők minden kötet végére s a többi, mint haszontalan ismétlés eldobható; végül 4. bizonyos előre kijelölt folyóiratok, melyek valamely tárgykörre nézve jellegző hirdetéseket tartalmaznak, a maguk teljességében elteendőek. *Kimball* szerint ez általános elvek közül minden esetre az első közelíti meg legjobban a könyvtárnok ideálját, mert a könyvet a maga teljességében megőrzi; de nem szabad felednünk, hogy nagy előnyei mellett nagy hátrányai is vannak. Így sok esetben (pl. némely technikai folyóiratnál) a hirdetések a szövegnek felét képezik s így bekötésükkel kétszer annyi helyet kötünk le számára a polczokon, mint ha mellőzzük őket. Ezenkívül a hirdetések selejtesebb papirosa a kötést gyöngíti, nagy számuk pedig a kötetek tanulmányozásánál okozhatnak jelentős hátrányokat. A második mód ez utóbbi hátrányokat megsemmisíti ugyan, de az a baja, hogy az oly folyóiratoknál, melyek számonkint csak 1—2 oldal hirdetést tartalmaznak, néha évekig kell gyűjteni azokat, míg elég testes kötetet alkothatunk belőlük. A harmadik mód rendkívül praktikus és azért Amerikában igen elterjedt. Végül a negyedik, mint elméleti kijelentés nagyon szépen hangzik, de megvalósítása roppant nehéz. *Kimball* ez eltérő véleményeket egy kompromisszumban akarva egymással összeegyeztetni, kijelenti, hogy minden egyes folyóirat ügye külön megfontolás tárgyává teendő s a következő szabályokat csak mint általános szempontokat ajánlja a könyvtárnokok figyelmébe: 1. Kötessük az összes hirdetményeket a könyvhöz abban az esetben, ha az illető folyóiratban csak kevés van belőlük, ha a szöveg és a hirdetmények lapjai folytatólagosan vannak számozva, vagy ha különösen tekintélyes szemlékről van szó. 2. Ha a hirdetések fontosak, de a szöveggel nem függenek össze, vagy a papir minőségében illetve nagyságában attól jelentékenyen eltérnek, úgy megőrzendők, de külön kötendők. 3. Minden más esetben csupán egyetlen szám hirdetéseit és födeleit kötessük az egyes kötetek végére.

7.

Ráth György régi magyar könyvtára a M. Tudományos Akadémiában. Magyarországon igen sok a könyvedvelő ember; régi időkben is fölös számmal akadtak, a kik módjukhoz mérten többé-kevésbbé gazdag könyvtárt gyűjtöttek, igazi könyvbarát, *amateur*, azonban néhai Hunyadi Mátyás királyunk óta minél kevesebb találkozott. Nem annyira a hajlandóság hiányzott, mint inkább a gyűjtéshez való anyag, és újabb időben a leg-hivatottabb középosztálynál — az anyagi eszközök. Finom ízlésű, művészi érzékű könyvedvelőnek való darab, irodalmunk régibb termékei közt vajmi kevés van; a könyv nálunk egészen a legutolsó évtizedekig nem volt fényűzési cikk; legkivált nem a XVI.—XVII. században, a mikor a sajtót úgyszólván kizárólag az egyház és az iskola vették igénybe. Külföldi nyomda-termékeket

gyűjteni pedig magyar embernek nem egész élvezet, eltekintve attól, hogy — legkivált manapság — módfelett költséges is. Innen van, hogy kiválóbb amatőrjeinket talán a tíz újjunkon elszámálhatjuk. S e kevesek is egyre fognak. Legutóbb is eltávozott körünkéből a jelenkori gárda nesztora s minden tekintetben egyik legkiválóbb képviselője, *Ráth György*, a kit főleg kettő emelt ki hasonló irányban működő társai sorából: ritka *szerencséje*, a mely lehetővé tette, hogy olyan hungaricum-gyűjteményt hordjon össze, a minőt sem előtte nem szerzett, sem utána nem fog összeállítani senki és páratlan *önzatlansége*. A gyűjtésben — hiába is szépítgetnök — mindenkor megnyilatkozik valamelyes önzés, sőt néha — kapzsiság. Mert mi egyéb a vágy: birni olyat s annyit, a minőt s a mennyit más nem szerez, nem tud szerezni? Ezzel együtt jár a féltékenység, a gyűjtemény elrejtése s végül — a feltett műtárgyaknak minél drágább áron való eladása. Ezért a valódi amatőr gyűjteménye ritkán marad a közre; a legtöbbnek sorsa az elárvereztetés. *Ráth György*ben a gyűjtőknek ebből az eredendő hibájából vajmi kevés volt. Könyveit a kutatóknak vagy a kiállításoknak mindenkor rendelkezésére bocsátotta; ha szükség volt rájuk, sohasem aggodott tiszta példányai épségeért, vagy drága költségei sorsa miatt. S mikor érezte, hogy magyar sorozatai elérték a lehető tökéletességet, akkor az amatőr szokástól eltérően, nagylelkűen odaadta a fél élet munkájával, s az ő csodás buzgalomával gyűjtött kincseket a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának.

Az ajándékozó elhunytával az öröklő intézett átvette a nagybecsű gyűjteményt s a minő gyorsan csak lehetett, kiadta annak csupán rövid czimeket tartalmazó, de minden egyes darabot felsoroló jegyzékét.¹ Már előbb is tudtuk, hogy a gyűjtemény rendkívül gazdag volt, de csupán e jegyzékből láthatjuk, minő megfizethetetlen s még egyszer semminő áldozattal össze nem gyűjthető régi magyar könyvtárt kapott az Akadémia a nagynevű műbaráttól. Ivetek tölthetnék meg a nevezetes darabok, vagy akár csak az unikumok elsorolásával. Sem helyünk, sem alkalmunk nincs most rá; ezúttal csupán rövid statisztikát óhajtunk nyújtani a jegyzékben foglalt anyagról: a számok mindennél ékesenszólóbban beszélnek a gyűjtemény páratlan gazdagságáról.

Az egész könyvtár, nem tekintve a hozzá csatlakozó kis könyvészeti gyűjteményt, összesen 2363 munkát tartalmaz. Ezek négy csoportra oszlanak; és pedig:

- I. *Magyar nyelvű nyomtatványok*, 526 mű.
- II. *Nem magyar nyelvű hazai nyomtatványok*, 514 mű.
- III. *Magyar szerzők idegen nyelvű külföldön nyomott munkái*, 367 mű.
- IV. *Magyar vonatkozású külföldi munkák*, 957 mű.

Hogy napjainkban majdnem minden régi magyar könyv ritkaság számba megy, azt mondani is felesleges. Jellemző erre nézve, hogy sehol a világon annyi unikum, a pusztulást csupán egyetlen példányban kikerült

¹ *Ráth György* régi magyar könyvtára. Az 1895 december 16-án kelt körjegyzői okirat értelmében a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának 1905 október 16-án átadta özv. *Ráth Györgyné*. Budapest, *Hornyánszky Viktor* könyvnyomdája, 1905. 8-r. 79. oldal.

nyomtatvány nem található, mint nálunk, magyaroknál. Ilyen elsőrendű ritkaságokban fölötte gazdag a *Ráth-féle* gyűjtemény. Az első csoportban 33 olyan darab van, a melyeket *Szabó* Károly könyvésze szerint csak ezen egy példányban ismerünk. Ezek közt nem egy irodalomtörténeti szempontból nevezetes darab; így mindjárt az első, *Sztárai Mihály* drámája: *Az Igaz Papsagnac Tikore* (Magyar-Óvár 1559.), vagy a *csepregi kánonok* (1630.), *Poncianus historiajá-nak* 1633-iki, löcsei kiadása, az *Egy Posonból repült huholo Bagolynak megmellyesztése* (1462.) és sok más. A második részbe tartozók közt tizenkilenc ilyen páratlan ritkaság van; közöttük tatán a legtöbbet érő *Bullinger Libellus Epistolaris*-ának 1559-iki kolozsvári kiadása.

A harmadik csoportnál az egyes munkák ritka voltának illetén elbírálása már igen nehéz, miután az ezeket tartalmazó könyvészeti munka a példányok számának lehetőleg teljes felsorolását nem tekintette feladatának. Az ide tartozó művek mind külföldi nyomtatványok s belőlük éppen ezért több van a külföldi, mint a hazai könyvtárakban; a létező példányok számának konstatálása tehát merő lehetetlenség. Ám enélkül is tudjuk, hogy, például a magyarországi korai *szerkönyvek* egytől-egyig nagybecsű ritkaságok. Ezekből 1526-ig kilencz válogatott darab, köztük a legelső hazai misekönyv (1480.), az igen ritka 1484-ben Nürnbergben készült esztergomi breviarium, az 1496-iki esztergomi *Obsequiale* egyetlen ismert példánya s az 1519-ben Velenczében nyomott pannonhalmi breviarium található a gyűjteményben. *Turóczy* krónikájának mindkét kiadása két-két páratlan szépségű példánnyal van képviselve; gazdag sorozat van Temesvári Pelbárt és Magyarországi Mihály kiadásaiból s a XVI. századi késői magyar humanista írók, főleg *Zsámboki* műveiből.

Általános könyvészeti szempontból nézve a legértékesebb kétségtelenül az utolsó csoport, a *magyar vonatkozású* idegen művek tekintélyes gyűjteménye. A megholdogultnak kiváló szakértelmére vall, hogy e részben főleg a korábbi darabokra fektette a fősúlyt. Nem kevesebb mint *százhuszonnégy 1500 előtti ősnomtatványt*, csupa Magyarországról emlékező vagy magyaroknak ajánlott munkát sikerült összegyűjtenie. Ezekhez járúl még száztizenhárom, a XVI. század első negyedéből való ritkaság; együtt valóban páratlan, szinte megfizethetetlen sorozat, a melyre közkönyvtárainknak elsősorban volt szüksége. Ezekből a munkákból a hazai könyvtárakban alig maradt valami; a legtöbb csak külföldről s nagy pénzáldozat árán volna megszerezhető, a mire könyvtárainknak bizony ezidőszert még nincs módjuk. Már a későbbi, XVI.—XVIII. századi, magyar vonatkozású jórészt röpiratokból, ujságlapokból álló irodalom gazdagabban van képviselve a nyilvános gyűjteményekben; ám a *Ráth-féle* sorozat e tekintetben is igen sok hiányt fog kipótolni.

Ráth György könyvtárát a benne foglalt művek ritka és értékes voltán felül még különösen becsessé az teszi, hogy példányai egytől-egyig válogatott szépségűek. A néhai tulajdonos, mint kiváló műizlésű férfiú, nem tűrt meg polczain piszkos, rongyos fedelű könyveket. Köteteit nagy gonddal tisztította, javította s a mennyiben szükséges volt, fényesen köttette be. Kötései között kiváló, műipari szempontból igen figyelemreméltó példányok vannak, egytől-egyig magyar könyvkötők, főleg Gottermayer munkái.

Az ajándékozási okirat szerint a könyvtárnak azon darabjait, a melyek a Magyar Tudományos Akadémiára nézve duplumot képeznek, a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának fogják átadni. Már a jegyzék futólagos átnézése után is megállapíthatjuk, hogy ilyenképen a Széchényi Országos Könyvtár is kiváló darabokkal fog gyarapodni. Örvendetes, hogy első sorban a magyar nyelvű nyomtatványok között vannak az Akadémia könyvtárára nézve fölös, a Múzeumban pedig szükséges példányok, a melyekkel együtt ezen sorozat ezután is a létező leggazdagabb marad.

Sok ilyen gyűjtőt s nagylelkű ajándékozót kívánunk a hazának!

Bibliophil.

VÁLTOZÁSOK

a magyarországi nyomdáknál 1905. szeptember 16-tól december 31-ig.

(Az egy csillaggal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve. A két csillaggal jelöltek megszűntek.)

Budapest:

Berger Gyula és társai V., Honvéd-
utca 10.
Breuer Ármán VI., Új-utca 33.
Gottlieb Izidor VI., Új-u. 39.
**Kápolnai Adolfiné szül. Seidner
Ilona VI., Gyár-u. 23.
Kellner Gerzsonné és Weisz Ármán
VII., Rombach-u. 3.
**Lengyel Lipót IV., Régiposta-u. 4.
Lipinszki Lipót IX., Kinizsy-u. 25.
Löbl Dávid és fia. Tul.: Löbl Dá-
vidné sz. Messinger Jeanette. Löbl
Mór és Löbl Ödön. VI., Nagy-
mező-utca 26., főközlet VI.,
Andrássy-ut 19.
**Özv. Singer Lipótné VI., Ó-u. 18.
Singer Lipót Ó-u. 15.
**Székely Viktor VI., Ó-u. 15.
**Wagner Ferenc VIII., Kőfaragó-
utca 10.
Wald Jakab VII., Károly-körút 7.
**Weisz Ármán és Kohn Ágoston
(»Gutenberg« kny.) VI., Király-
utca 10.
Wellesz Béla és Várai Kálmán VI.,
Új-utca 37.

Bihardíószér:

Kertész Márton.

Ditró:

**Létz János.

Gyergyószentmiklós:

*Létz János.

Gyulafehérvár:

*Pap György.

Hódász:

**Raab János.

Raab Jánosné sz. Speizer Teréz.

Károlyfalva:

**Kehrer A. és Viktor.

Lippa:

Zeitler Lajos (Zách Teréz utóda).

Mándok:

Silberstein Bernát.

Nagybeskerek:

**Jokly-réle kny.

Nagyvárad:

**Schönfeld Sámuel.

Vidor Manó.

Székesfehérvár:

Dr. Lurja Aladár (üzletvezető): Gróf
Gyula).

Temesvár:

*Csendes Lipót.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

Rövidítések: áll. = állami; cs. = család; czl. = czimerlevél; egy. = egyetemi; kir. = király, királyi; kny. ny. = könyvnyomda, nyomda; ktár. = könyvtár; ltár. = levéltár; m. = magyar; min. = minisztérium; pk. = püspök; r. t. = részvény társulat; szerk. = szerkesztőség; vár. = városi; vm. = vármegye.

- Abauj vm. 84, 246.
 Abbázia 185.
 Abel Fr. Wilhelm 165.
 Abraham a Sancta Clara, Grammatica religiosa 254.
 Adam 59.
 Adi Árpád 103.
 Adrichomius Delphus Keresztély, Theatrum terrae sanctae (Köln, 1590.) 23.
 Aelianus Sophista 252.
 Aeneas Sylvius I. II. Pius.
 Aeschines 251.
 Agenda (Német-Keresztúr, 1598.) 154.
 »Agramer Zeitung« 135.
 Ahn Frigyes 134, 238.
 Ajala Balthazar, Jurium militarium libri 249.
 Ajándékozások a M. Nemz. Múzeum ktára számára 52—55, 100—102, 106, 107, 158—160, 259—262, 354—356.
 Akadémia, M. T. — 53, 92, 101, 158, 164, 259, 265, 281, 284, 354. — ktára 117, 118, 132, 133, 139, 143, 153, 157, 243, 244, 263, 264, 267, 381—384.
 Albanus Jeromos, De potestate Papae (Leyden, 1558.) 15.
 Albert (VI.) osztrák hg. 309.
 Albert Ferencz 84.
 Alberti Sebestyén 85.
 Alciatus Andreas, Opera omnia 247.
 Aldobrandinus Tamás 11.
 Aldus Manutius-féle nyomtatványok 280, 284, 302.
 »Alfabeti de la Sancta Croce« 5.
 Alger 354.
 »Alkotmány« 165.
 »Allgemeine Deutsche Biographie« 134, 245.
 Almásy-ktár 98.
 Alsófehér vmegyei tört., rég. és természettud. egylet múzeuma 32.
 Alsó-Kubin 47 —i Csaplovits ktár 32, 35, 36, 48, 49.
 Alvinczi G., Itinerarium catholicum (Debreczen, 1616.) 102.
 Amadaeus, Questiones Landemiales 250.
 Ammianus Marcellinus 15.
 Amsterdam 165, 260.
 »Analysis iuris feudalis« 250.
 Andrassy Dénes gr. 52, 100. — György 54, 105. — Gyula gr. 107, 161.
 Andrelinus Faustus, Epistolae Adagialium 256.
 Angelius Péter, Syriadis liber 13.
 Angol kormány 164. — könyvárverések 86.
 Annaeus Florus 252.
 Annatus Petrus, De ecclesiae conciliis 253.

- »Annuae literae Societatis Jesu« 5.
 »Annus sacer poëticus« 257.
 Antal (Szent), Somme di confessione 5.
 »Antiquitates et Annales Trevirenses.« 250.
 »Antiquitates totius mundi« 252.
 Antos cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 162, 263, 356.
 Antos Károly 356.
 Antwerpen 121, 298.
 Apafi Mihály erdélyi fejedelem 6, 262.
 »Apophthegmata selecta sapientum« 253.
 Apor Péter br. 130.
 »Apotelezmata rerum politicarum thesauri« 253.
 Appianus 252.
 Apponyi Balázs, In Davidis psalterium interpretatio 256. — Sándor gr. 82, 83, 121; lengyeli ktára 82, 83.
 Apró nyomtatványok a M. Nemz. Múzeum ktárában, 52, 100, 158, 259, 262, 354.
 Apuleius 250.
 Aradi Kölcsey-egyesület 32, 34, 36, 265.
 »Aradi Közlöny« 165.
 Arany János 193—237, 325—349. — László 194, 325. — Lászlóné 325.
 Aranyos-Marót 32.
 Arcadet zeneköltő 118, 121.
 »Archiv des Vereins für Siebenbürg. Landeskunde« 20.
 »Archiv für Geschichte des deutschen Buchhandels« 134.
 »Archiv für Literatur und Kirchengeschichte des Mittelalters« 282, 283.
 »Arena Martis continens articulos bellicos« 248, 251.
 Arezzi 175.
 Angelati, Bibliotheca Scriptorum (1745.) 130.
 Arias Montanus Hispalensis 10.
 Aristoteles 9—11, 20, 22, 24, 255.
 Arko, Tristoletnica tiskarstva v Ljubljani 135.
 Armisaeus Henningus 247.
 Armstrong l. Fairbanks.
 Arnald Antal 14.
 Arnold György 355.
 »Ars heraldica« 253.
 Artarus Lőrincz, Coena Lutheranorum et Calvinistarum oppugnatio 14.
 »Artificio, De — universorum metallorum« 258.
 Arumaeus Dominicus, Discursuum academicorum de iure publico volumen 248.
 Ascher Kálmán 163.
 »Assertiones de disputationibus lucrativis« 249.
 Aszaiai István 248.
 Athanasius (Szent) 320.
 Athen 365. — i egyetem 165.
 Athenaeum r. t. 57, 64, 365.
 Atzél ktár 36.
 »Auctarium chartulani universitatis Parisiensis.« 282.
 Augsburg 118, 269, 270, 324, 352.
 »Auctoritate, De iusta Reipublicae Christianae in reges impios et haereticos —« 15.
 »Authumnus philosophicus« 256.
 Auxerre 354.
 Avenarius János 147.
 Aversa 4.
 Avetaranian J. Choumen 259.
 »Avvisi de curati« 4.
 Ábel Jenő 89, 135.
 Ágoston (Szent) 10, 254, 255, 310, 318.
 Ágoston József 377, 378.
 Áldásy Antal 52, 99, 100, 112, 153, 354.
 Államnyomda, Cs. és kir. udv. — 164. M. kir. — 164.
 Állatorvos-egyesület, M. orsz. — 272.
 Állatorvosi főiskola, M. kir. — 165.
 »Állatorvosi Kézíkönyvtár« 272.
 Állatvédő-egyesület. Orsz. — 164, 259.
 Árva vm. 32, 36.
Bachovius Reinhardus, Animadversiones 248.
 Baco. Verulami — 258.
 Badilaus. Antonius de —, Menses 249, 252.

- Bajnai Gáspár 123.
 Bakfark Bálint, *Harmoniae musicae* 120, 121, 130; *Premier livre de tabulature de luth* (Páris, 1564.) 118—120; *Thesaurus musicus* (Löven) 122. — János 127, 130.
 Balassa Bálint 64, 65, 78, 125, 189. — Pál 159.
 Balch Thomas Willing 165.
 Balde Jacobus, *Sylvarum libri* 258.
 Ballagi Aladár, *A magyar nyomdászat* (Bpest, 1878.) 135.
 Ballard Róbert párisi könyvnyomtató 118.
 Balogh Jenő 158, 165, 259.
 Baltimorei John Hopkins' Hospital 164. — University 263.
 Bambergi karmelita kolostor 190. — kir. ktár 190.
 Baranyai Béla 52, 100.
 Barbaro Marc-Antonio 67.
 Barbul Jenő 163.
 Barclajus Joannes, *Paraenesis* 256.
 Barnay Lajos 159.
 Baro Eguinarius 247.
 Baronius Caesar, *Annales ecclesiastici* (Róma) 13.
 Baróti Lajos 46, 171.
 Bars vmegyei múzeum 32.
 Bartalus István 116, 118, 120, 121, 123, 127, 133.
 Bartay Edéné 261.
 Bartha Tamás 175.
 Basel 9, 11, 52, 100, 271—273, 285. — i áll. ktár 285, 286. — i egyetem.
 Basilius (Szent) 5, 17.
 Basset René 354.
 Bathizi András 123, 124.
 Batthány Boldizsár 139. — Ferencz gr. 135.
 Batthány ktár I. Gyulafehérvár.
 Baumgarten Ferencz 259.
 »Bába-Kalauz« 158.
 Bács-Bodrog vmegyei tört. társulat 34, 100.
 Bácsi ág. ev. egyházmegye 100.
 Bánffy cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 109, 110.
 Bánffy Ferencz br. 109.
 Bánfi Gyula 130, 131; *Il Maestro di Chitarra* (Milano, 1653.) 130, 131. — Károly Ferencz 131.
 Bánó Jenő 259.
 Bánóczy József 236.
 Banyai Amanda 52, 100. — Elemér 115, 193, 259, 325.
 Bárány Gerő 165.
 Bárdos György 100.
 Bártfa 187—189, 306.
 Báthory András biboros 1—26. — Boldizsár 1, 4. — Erzsébet 244. — Gábor 1, 24, 55. — Grizeldisz 1. — István lengyel király 1—9, 16, 18, 22, 23. — Kristóf erdélyi fejedelem 1, 3, 4. — Zsigmond erdélyi fejedelem 7, 19, 24.
 Bämmler augsburgi nyomtató 270.
 Bär danczkai ltári igazgató 19.
 Bebio Lajos, *Erotemata in institutiones imperiales* 16.
 Becamus Martinus, *Compendium manualis controversiarum* 250.
 Beck Ede 95. — Ferencz 163. — Frigyes 52, 100. — Ignác 354.
 Beck-Widmanstetter Lipót 108.
 Beckius Joannes, *Gratia iuris universi praecognita* 248.
 Becmannus Christophorus, *Lineae doctrinae moralis* 248.
 Beda, *Opera* (Basel, 1563.) 13.
 Begius, *Sanguinis clamor ad coelum* 251.
 Bejerus Georgius, *De utili iuris notitia* 250.
 Bejthe András, *Fives könnv* (Németújvár, 1595) 152, 153. — István 125, 150; *Az evangeliumok magyarázati* (Németújvár, 1584.) 139; *Az zentök fő innepeiről való evangeliumok* (Németújvár, 1584.) 140, 141; *Főinnep napocra való epistolak* (Németújvár 1584.) 141, 142; *Köröztyeni tudomannak reuid Summaya* (Német-

- újvár, 1582.) 137, 138; Miképpen az
 koroztyéni gyeulekőzetben az körőzt-
 ségődet etc. zolgáltassanak (Német-
 újvár, 1582.) 136, 137.; Vasarnapi
 epistolak (Németújvár, 1584.) 138. 139.
- Beke Manó 165.
- Bekény (Mikófalvi) család 79.
- Belardus zeneköltő 126.
- Bellai József, A Temesvár vár. ktár szak-
 címjegyzéke (Temesvár, 1904.) 171—
 173.
- Bellarmino Róbert 8, 20.
- »Bellum Scythico-Cosacicum« 251.
- Belnizo, Jacobus de —, De feudis 250.
- Belügyminisztérium. M. kir. — 101,
 259, 354, 361.
- Bem József 107.
- Bembo Pietro 16.
- Bencius Ferencz, Orationes et carmina
 15, 256.
- Benczur János, Szabadság és társadalmi
 rend 92. — Béla 366.
- Bengáli Asiatic Society 164.
- Benedictus Arias, De varia republica 14.
- Benkő Imre 165.
- Beöthy Zsolt 173.
- Berényi Kálmán 101.
- Beringus Vitus, Florus Danicus 252.
- Berkeszi István 46, 171.
- Berkovics Miklós 101.
- Berlem zeneköltő 123.
- Berlin 58, 165, 166, 166, 265. —i egye-
 tem 165. —i kir. ktár 166.
- Berlichius Matthias, Decisiones aureae
 248.
- Berling K. 59.
- Berlioz 54, 105.
- Bernát, Clairveauxi Szent — 316.
- Bernhard Zsigmond 265.
- Berni egyetem 165.
- Berta Lotti 259.
- Bertalanffy József 103.
- Bervaldus Philippus, Commentarii 250.
- Berzeviczy cs. ltára a M. Nemz. Múzeum
 ktárában 36, 190, 110, 162, 263, 356,
 357.
- Berzeviczy Albert 82. — Dorottyá 24. —
 Gyula 109. — Márton 3, 4, 23, 24.
- Besard Joannes, Thesaurus Harmonicus
 Laurencini Romani (Köln, 1603.) 126,
 127, 130.
- Bessarionus 177.
- Besztercebánya 37. —i tört. társulat 37.
 —i vár. múzeum és ktár 32, 34, 37, 49.
- Bécs 28, 30, 31, 52, 53, 84, 117, 158,
 161, 165, 187, 242, 259—263, 274,
 290, 308, 310, 323, 324. —i cs. és kir.
 állami ltár 100, 158, 166, 350. —i cs.
 tud. akadémia 52, 101, 164, 354. —i
 egyetem 165; i csillagvizsgáló 165;
 ktár 166. —i Institut für österr. Ge-
 schichtsforschung 52, 101. —i köz-
 ponti stat. bizottság 53, 101, 159, 164,
 260, 354. —i udv. ktár 82, 98, 118,
 127, 166, 184, 289—324; könyvkötés
 kiállítása 289—324.
- Békefi Antal 265. — Remig 368.
- Békés vm. 92. —i közműv. egyesület
 múzeuma 32.
- Békés Gáspár 3.
- Békéscsabai múzeum-egyesület múzeuma
 32, 34, 37.
- Bél Mátyás 90.
- Bibliai Énekeskönyv 123—126.
- Bibliofil társaság 367.
- Bibliografiai, Magyar — irodalom 75—77,
 181—183, 278, 279, 374, 375.
- »Bibliotheca Carpsoviana« 249.
- Bibliotheca homiliarum et sermonum
 priscorum ecclesiae patrum (Leyden
 1588.) 9.
- Bidermann Rezső br. 165.
- Biedermann, Deutsche Monatschrift 92.
- Bihar megyei rég. és tört. egyet. múzeu-
 ma 33.
- Bikell 59.
- Bläen Guilielmus, Institutio astronomica
 255.
- Blossius Ludovicus. Opera (Lovanium,
 1568.) 12.
- Blount Thomas Pope, Censura celebri-
 orum auctorum 251.

- Bocerus Henricus 248.
 Bock Mihály, Beteg lelkeknek való füves kertecske (Sicz, 1593.) 146.
 Bocquet Carolus 126.
 Bocksay István 31, 262.
 Bodinus Joannes, De republica libri 251.
 Bodleian ktár 164, 190.
 Bodonyi István 16.
 Boëtius grethuysei kézírata 68.
 Bogyay cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 161.
 Bogyay Elemér 160.
 Bohatta Hans l. Holzmann.
 Bohos Ferdinánd 262.
 »Bolond Istók« 165.
 Bombay J. Crerar ktár 101.
 Bonaventura (Szent) 12, 17.
 Bonaventura Arnold 380.
 Bonfini Antonio 9, 17, 22.
 Bonifác (VIII.) pápa 282.
 Bonn 165. —i egyetem 165.
 Borboni Nicolo római nyomtató 127.
 Borsiczky István 159.
 Borsod-miskolci közművelődési és múzeum-egyesület 33, 265.
 »Borsszem Jankó« 165.
 Bosius Joannes Andreas, Historia 251.
 Bosnyák-hercegovinai orsz. kormány 101, 164.
 Bossányi Lajos 261.
 Boston 166.
 Boulaeus 282.
 Boulanger Émile 165.
 Bourbon Anna-Lujza 303.
 Boxhornius Marcus Zuerius 251, 254.
 Bozérián le Jeune 304.
 Brandis Markus lipcei nyomtató 271.
 Brassai Sámuel 54.
 Brassicanus 316.
 Brassington 59.
 Brassó 164. —i főgymnasium 20. —i múzeum ktára 133.
 Brassói Lapok kny. 103.
 Braun Adolf 103.
 Braunsberg 25.
 Breier Mirkó 355.
 Bresiewicz Thaddäus 165.
 Breslau 187. —i egyetem 165. — vár. ktár. 166.
 Breuer Lőrincz 323.
 »Breviarium Hungaricum«, XV. sz. kézirat 377. »-- Romanum« 4.
 Breznay Béla 101.
 Bronchorst Everardus 258.
 Brooklyni institute of arts and sciences 354.
 Broskovszky Joannes Henricus, Resolutio obiectorum 250.
 Brózsa Ottó 103.
 Brust Béla 354.
 Brutus János Mihály 2—4.
 Bruxelles-i belga kir. akadémia 164. —i bibliografiai kongresszus (1897.) 185.
 Bubics Zsigmond 259.
 Buching, Franz Bernharden von — 351.
 Buchlerus Joannes, Thesaurus 257.
 Bucholtz, Geschichte der Regierung Ferdinand I. 134.
 Buda 88, 89, 244, 287, 296, 305, 306, 312, 350—352, 377. —i dalárda 101. —i ktár-egyesület 32, 34, 35, 37, 48, 360. —i török könyvek Mainzban 88, 89. — visszafoglalása (1686.) 88.
 Budaes Joannes, Selecta iuris naturae et gentium 249.
 Budapest 54, 55, 57, 61, 62, 64, 135, 144, 164—166, 239, 243, 244, 265, 272, 274, 275, 312, 360, 365, 382. —i Cercle français 363. —i ev. ref. egyházkerület 49.; kollégium ktára 144. —i főügyés-ség 38. — főv. polgármesteri hivatal 52, 101. —i főv. statisztikai hivatal 101, 158, 265. —i főv. tanács 101, 158. —i kir. orvosegyesület 101, 354. —i ktáregyesület 32, 35, 37, 48. —i m. kir. orvosegyesület 164. —i rendőr-főkapitányság 102, 164, 354.; i tud.-egyetem 101, 163, 165, 250.; i kli-nika 164.; i ktár 124, 139, 142, 144, 153, 162—170, 175, 178, 239, 267.; i nyomda 287.
 »Budapester Tagblatt« 165.

- »Budapesti Hírlap 127.
 »Budapesti Közlöny« 165.
 »Budapesti Szemle« 101, 123.
 Buday Aladár 165. — Sándorné 101.
 Buffalói Douglas Publishing Company 166.
 Bukarest 101, 165.
 Bullinger, Libellus episcolaris (Kolozs-vár, 1559.) 383.
 Burius János 90.
 Busbak-ktár 41.
 Busbequus Angerius Giislenius 256.
 Buschmann Herman knyomtató 85.
 Busius Paulus 247.
 Bussy J. H. 165.
- Caepolla Bartholomaeus, Tractatus cantelarum 248.
 Caesar, Julius — 9, 18, 253.
 »Calender of State Papers« 263.
 Calepinus Ambrosius, Dictionarium 257.
 Caligari András pk. 4, 5.
 Callimachi A. 101.
 Callimachus 105.
 Camers Joannes, Historia 251.
 Canisius Péter, Opus catechisticum (Köln, 1586.) 12.
 Cantius A., Vandalia 250.
 Capistrano, Johannes de — Liber de cupiditate 377. — Tractatus de matrimonio 377.
 Caputius, Oratio metria (1488.) 270.
 Capytius Antonius, Decisiones novae neapolitanae 246.
 Cardanus Hieronymus 252, 254.
 »Cardinali, De perfecto —« 17.
 Carocius Vincentius, De excussione bonorum 249.
 Carpsovius Benedictus 246.
 Carta torinói könyvtárnok 284.
 Carvajal János bibornok 161.
 Casi János, Politica 9, 18.
 Cassai Mihály 90.
 Cassander György 242.
 Cassiodorus Magnus Aurelius 14.
 Caubertin Pierre 101.
- Cellarius Balthasar, Succincti libri 253.
 »Centuria una magiae naturalis miscellaneae« 255.
 »Centuriae florilegi in universo iure« 249.
 Cervantes 175, 189.
 Champion Honoré 176. — Pierre, Les plus anciens monuments de la typographie Parisienne (Páris, 1904.) 176, 177.
 »Chartularium universitatis Parisiensis« 282.
 Chasseneux Bertalan, Catalogus gloriae mundi (Velence, 1571.) 10, 13.
 Chateaubriand 175.
 Chatelaine Emil 282.
 Cheffontaines Kristóf, Defensio fidei 12.
 Chevillier András 176.
 Chicago egyetemi kny. 164, 260.
 Chilesotti zenebúvár 127—130.
 »Chirilurgia« 258.
 Chironi torinói egyetemi rektor 284.
 Chrisostomus Joannes és Basilius, Orationi greche 5.
 Christophorsonus János 11.
 »Chronica Germanica idiomate« 251.
 »Chronica, Hollsteinische —« 250.
 »Chronica, Nova — Turcica« 250.
 Ciampoli 191.
 Cicero 13, 18, 22, 177, 190, 256.
 Cicogna doge 67.
 Cillei Erzsébet 261. — Frigyes gr. 261. — Ulrik gr. 261.
 Citta di Castello 166.
 Claudianus 257.
 Claudin zeneköltő 123.
 »Clavis ianuae linguarum« 257.
 Clemens non Papa zeneköltő 121, 123. — Titus Flavius 12.
 Clemm Walther Nicolaus 165.
 Clingus Konrád, Clathechismus (1562.) 8.
 Clusius Károly Nomenclaturája 16, 24, 138.
 Coimbrai egyetem 165.
 Colbert 303.
 Colerius Mathias 247.
 Coletus János 9.

- »Collectiones mathematicae de architectura militari« 255.
- »Collegium iuridicum Argentoranense« 247.
- Combes Edgar 186.
- Commelino 12.
- »Commentaria in Psalmos Davidicos« 11.
- »Commentarius novus de Mysnia« 251.
- Concilium Tridentinum (Leyden 1569.) 8.
- »Conciones Hungaricae« 254.
- »Concordantiae Bibliorum« 254.
- Condit Reinhardus, Speculum fidei politicae 253.
- Conduratu Gregor 101.
- »Confusiones iuridicae de iudiciis« 250.
- Consentinus Philippus, Tractatus de viribus patriae potestatis 247.
- »Consilia Salamonis« 255.
- »Conspectus historiae universitatis Viennensis« 255.
- Contareni Gáspár, Opera (Páris, 1571.)
- Conwanus Franciscus 247.
- Copinger 270.
- Corasius Joannes 247.
- Cornides Dániel 117.
- »Corvina« 63.
- Cotman Ernestus 247.
- Courtens Ferencz 159.
- Cragius Miklós, De republica Lacedaemoniorum (Genf, 1593.) 14.
- Crane Walter 366.
- Cravetta Aymo, Tractatus de antiquitatibus temporum 252.
- Crequillon Thomas 118, 123.
- Crescentius Desiderius 250.
- Creussner Friedrich nürnbergi nyomtató 269.
- Crispoldo Tullio 5.
- Cromer Martinus, Polonia 250.
- Cruserius Hermann 22.
- Crusius Márton, Aetiopicae historiae epitome (Frankfurt, 1584.) 16.
- Cuiacius Jacobus 247.
- Curtius Franciscus, Consilia 247. — junior 250.
- Custad J. 101.
- Cvetajev 259.
- Cypreus Paulus, De iure connubiorum 247.
- Cyprianus karthagói pk. 257.
- Cyrrill (Szent) 11.
- Családi Itárak a M. Nemz. Múzeum ktárában 56, 99, 107—110, 160—162, 261—263, 356, 357.
- Csanády Sándor 262.
- Csábrág 244.
- Csáky Albin gr. 107.
- Csányi László 107.
- Császár Ferencz 328.
- Cseh tart. kormány 164.
- Csendes Jakab 171.
- Csengery Antal 329.
- Csere János, Apáczaí — 191.
- Csikei István 123.
- Csiki Ernő 260.
- »Csikmegyei Füzetek« 101.
- Csikvár 244.
- Csiky János 116.
- Csippék Sándor 52, 101.
- Csongrád vmegyei múzeum 33.
- Czartoryski ktár 16.
- Czégény 108.
- Czéh Antal 165.
- Czéhíratok a M. Nemz. Múzeum ktárában 55, 56, 356.
- Czímeres levelek és nemesi iratok a M. Nemz. Múzeum ktárában 55, 108, 109, 160—162, 261, 262, 356. — katalogusa 99, 109.
- Czipnik Tamás 148.
- Czobel István 101.
- D**almát tart. kormány 164.
- Dambergis A. R. 165.
- Dancs zólyomi ispán 161.
- Danczka 19, 24.
- Danesi-féle műintézet 191.
- Dante 173, 174.
- Danzigi porosz tart. múzeum 159.
- Darmstadt 166.
- David 68.
- Davis R. 190.
- Dayka Gábor 175.

- Dávid zsoldárai, XV. sz.-i festett kézirat 260.
- Deák Ferencz 329.
- Debreczen 102, 159, 166, 237, 259, 265, 306, 322. —i ev. ref. főiskola 32, 34, 35, 38, 48, 49, 146, 165, 243. —i kir. főügyészség 39. —i vár. tanács 354.
- Decimator Henricus 257.
- Decius Jodok, *Contenta de vetustatibus Polonorum* (Krakó, 1521.) 14.
- De Coubertin Pierre 354.
- Decsi Gáspár, *Historia a Dávid királynak Uriasnak feleségével való vétkeiről* (Sicz, 1592.) 145.
- Dedek Crescens Lajos 162, 165.
- Deés 32.
- Deésy Károly 165.
- Delisle Léopold 165, 186. —né 168.
- Del Prato A. 101.
- Demkó György 52, 101, 259.
- Demosthenes 251, 256.
- Denifle Henrik 281—283.
- Dentici Fabricius 126.
- Deprez 282.
- »Deputazione di Storia Patria« 263.
- Des Cartes Renatus 255.
- »Descriptio Brandenburgi« 252.
- »Descriptio, Brevis Japoniae insulae« 252.
- »Deutsche Literaturzeitung« 71, 179, 275, 369.
- Devecseri takácszéh szabályai 56.
- »Déliabac« 326, 331, 345.
- Délmagyarországi Múzeumpalota 81. —i természettudományi társulat 33, 171. —i tört. és rég. társulat 33, 164, 171.
- Délutáni nyitás a M. Nemz. Múzeum ktárában 97, 99, 159.
- Dési András 123.
- Déva 32.
- Dézy Lajos 162, 165. — Balassa és Rimay Istenes énekeinek bibliographiája (Bpest, 1905.) 64, 65.
- Dézy Dénes 158.
- »Dialogus linguae gallicae et germanicae« 257.
- Dickens 86.
- »Dictamina seu scita varia doctrinae politicae« 254.
- »Dictionarium Gallico-Germanicum et Latinum« 257.
- Didacus I. Luis Fray de Granada.
- »Differentiae aliquot iuris civilis« 249.
- »Differentiarum iuris civilis et saxonici libri« 250.
- Dimitz, *Geschichte Krains* 134.
- Dinothus Richardus 251.
- Dio Cassius 11.
- Diodorus 251.
- Diogenes Laertius 11, 256.
- Dionysius Alexander, *Originum* (Reggio, 1498.) 11. — Carthusianus 13, 17. — Halicarnesseeus 250.
- Dioscorides orvos 152.
- Diószegi Győző 354.
- »Directorium aulicum de ratione status« 254.
- »Directorium Polonicum« 5.
- »Disputatio inauguralis de origine successionis testamentariae« 248.
- »Dissertatio iuris publici de regis Romanorum electione« 248.
- »Divatcsarnok« 328.
- Doby Antal 54, 101, 107, 261.
- Dollinger Gyula 158.
- Donatus, Aelius — 5, 15, 95.
- Donáth Imre 259.
- Donebauer Frigyes 54, 107.
- Dooland Joannes 127.
- Dorpáti egyetem I. Jurjev.
- Dowson Walter 165.
- Dőry Pál 82.
- Dreschius Gerardus Cornelius, *Exercitationes* 256, 257.
- Dresserus Matthias, *Isagoges historicae* 252.
- Drezdai (44.) filológiai kongresszus 58.
- Drury ktár 377.
- Duarenus Franciscus 247.
- Dubarry asszony 59.
- Dubniczi Krónika 313.
- Dubois Nicolaus, *Regularium utriusque iuris explicatio* 249.

- Dugonics társaság 265.
 Dujchemus Viglius, Institutiones iuris civilis 250.
 Duna 187.
 Dunamelléki ev. ref. egyházkerület 52, 101, 259.
 Dunántúli ág. ev. püspökség 101, 165. — ev. ref. egyházkerület 50, 354. — Közművelődési Egylet 260.
 Durhami zárda 299.
 Durmits Imre l. Wözner Ignác.
 Durrien Bening Sándor 68.
- Ebersdorf** 161, 262.
 Eberus Paulus, Calendarium historicum 251.
 Echhold Amadaeus, Tractatus Pandectarum 248.
 Edinburgi egyetem 165.
 Edinthonius Joannes 126.
 Eger 166, 323. —i egyházmegyei hivatal 101, 158. —i érs. joglyceum 165.
 Egressy Gábor 260.
 »Egyetemes Philologiai Közlöny« 62, 133.
 Ehrle Ferencz 282.
 Eisler Mátyás 191, 259.
 »Eludatio in omnes Psalmos« 12.
 Elze Theodor 134, 139.
 Emich Gusztáv 376.
 »Enarrata, Regni Sinensis a Tartaris devastati —« 253.
 »Enchiridion controversiarum de religione« 15.
 Engel Lajos 103.
 Engelbrecht Keresztély rézmetsző 351.
 Engels János 265.
 Ens Caspar, Vitae humanae proscenium 255.
 Eucleatus Donellus, Opera 248.
 Enyedi György, Jeles szép Historia Gismundáról és Gisquardusról (Monyorókerék, 1592.) 145.
 Eötvös József br. 91, 105.
 Eperjes 166. —i ág. ev. kollégium ktára 49.
 Epiphanius (Szent), Contra LXXX. haereses (Basel, 1544.) 11.
- »Epitome Bibliorum sex idiomatum« 254.
 »Epitome historiarum totius mundi« 251.
 Erasmus Rotterdamus 18, 254.
 Erdélyi Gyula 101. — János 327. — Pál 82, 101, 116, 125, 357.
 Erdélyi Múzeum-egylet és ktára 24, 35, 101, 118, 151, 164, 177, 241, 243, 259, 265, 357—362.
 »Erdélyi Protestáns Lap« 174.
 Erdélyrészi Kárpát-egyesület múzeuma 32.
 Erdész-egyesület, Orsz. — 164.
 Erdődy Péter gr. 135.
 Erkel Ferencz 53, 54, 104, 105, 159, 260, 356.
 Erlangen 166. —i biblia 310.
 Erzsébet m. királyné, Miksa felesége 297. — m. királyné, Róbert Károly felesége 161.
 Estouteville, Robert d' — párisi főbíró 177.
 Esztegár László 98, 112, 184, 185, 193, 194, 325.
 Esztergom 32, 244, 260, 313. —i brevium (Nürnberg, 1484.) 383. —i érsekiség 29, 101, 158, 165. —i főegyházmegyei ktár 164. —i főkáptalan 98 101, —i obsequiale (1496) 383.
 Esztergomvidéki rég. és tört. társulat múzeuma 32.
 Eszterházy Pál nádor 132. — Sándor 165. — Tamás 157.
 Eugén, Savoyai — 161.
 Eusebius Joannes 11, 255.
 Evangéliumoc es az epistolak (Monyorókerék, 1589.) 143, 144.
 »Exceptiones dilatoriae et peremptoriae« »249.
 Eyck testvérek 69.
- Éber** László 82.
 »Életképek« 237.
 Ève Clovis 306. — Nicolas 303.
- Fabó** Bertalan 132.

- Fabricius Endre 52, 101. — Georgicus, De re poetica libri 256.
- Fachinaeus Andreas, Controversiarum iuris libri 148.
- »Facies rerum farmaticarum« 251.
- Fairbanks és Armstrong londoni könyv-kötő cég 301.
- Falkenstein, Geschichte der Buchdruckerkunst 134.
- Farkas András 123. — ; Cronica (Krakó) 117. — Balázs 107.
- Farkasfalvi Imre 158.
- »Fasti et Triumpho Romanorum« 17.
- Favellus Christostomus 13.
- Fárbás József 265.
- Fehér vm. alispáni hivatala 52, 101.
- Fehér Ipoly 165.
- Fejes Áron 354.
- Fejér György Codex diplomatica 91.
- Fejérpataky László 38, 40, 41, 44, 49, 98, 110, 138, 185, 267, 356.
- Fejérváry Gábor 104, 260. — Károly 54, 104, 260.
- Fekete cs. nemesi iratai 262.
- Fekete János 92. — Mihály 103.
- Fekonja, O početkih slov. knižern 135.
- Feldmann Gyula 354.
- Felkai Tatra-múzeum egylet múzeuma 32.
- Felsőmagyarországi múzeum-egylet 70.
- Ferdinánd (I.) m. kir. 161, 242. — (II.) m. kir. 161. — (III.) m. kir. 84, 262, 356. — (II.) toscanai nagyhg. 130.
- Ferencz (I.) m. kir. 323.
- Ferencz József m. kir. 262.
- Ferenzi Sarolta 165. — Zoltán 162, 163, 165.
- Ferrabosco, Alphonsus de — 126.
- Ferus (Wild Johannes) 10.
- Fest János 83.
- Festetics Tasziló gr. 140—142, 156, 157, 239, 243.
- Fetis, Biographies des musiciens 120, 121, 127—130.
- Feuer Illés 103.
- Fényképmások a M. Nemz. Múzeum ktárában 53, 104, 260, 357.
- Fialla Lajos 165.
- Fichet Vilmos 177.
- Finály Gábor 101.
- Finna I. Simon.
- Fiók Károly 165.
- Firenzei nemzeti ktár 98, 184, 380.
- Fischer Adolf 163. — Győző 165. — János 83. — Jánosné 83.
- Fitos Vilmos 101, 115.
- Fiume 134, 259.
- Flatt Károly (Alföldi) 165.
- Flaubert 334.
- »Flores Bibliorum« 16.
- »Flosculi historiarum ab urbe condita« 253.
- Fodor József 162.
- Fogarasz 262.
- Fogarassy cs. nemesi iratai 262.
- Folz Hans nürnbergi nyomtató 272.
- Folyóiratok hirdetményeinek bekötése 380, 381.
- Fonseca Damian, Institutiones dialecticae (Köln, 1586.) 15. — Péter, Commentaria in libros Aristotelis (Leyden, 1597.) 14.
- Formica bécsi nyomtató 29.
- Forster Gyula 165.
- Forster, Klein és Ludwig kny. cég 103.
- Főfelügyelősége, Múzeumok és ktárak orsz. — 32—51, 53, 57, 58, 70, 81, 98, 101, 159, 164, 265, 267, 359.
- Földművelésügyi minisztérium, M. kir. — 101, 158, 259, 265.
- Földtani intézet, M. kir. — 101, 158, 164, 259, 265.
- Földy Zsigmond 262.
- Förendiház, Magyar — irodája 101, 158.
- Försterus Valentinus, De dominio 248.
- »Fővárosi Lapok« 62.
- Fraknoi Vilmos 52—54, 101, 104, 125, 158, 165, 259, 267, 376.
- Francke I. List.
- Franzia kormány 164.
- Frankfurt 11. —i Rothschild-ktár 159. —i vár. ktár 164.
- Franklin r. t. 164, 193.

- Frankovics Gergely, Hasznos és fölötteszikseges könyv (Monyorókerék, 1588.) 142, 143.
- Frantz Josephus, Iurisprudentia elementaris 248.
- Frantzkus Georgius 248.
- Freiburgi egyetem 165.
- Frescobaldi Girolamo, Toccate (Róma) 122, 127-130.
- Frémont dr. 165.
- Frigyes (III.) német császár 307, 377. — Vilmos brandenburgi választófejedelem 263.
- Frisch A. 70.
- Fronto palimpstusai 190.
- Frossardus, Historiarum opus omne 233.
- Fröhlich Dávid 84, 254.
- Fuchs Friedrich 165.
- Fulgentius pk., Opera (Basel, 1587.) 15.
- Fullerton Georgina 175.
- Funck-Brentano 282.
- Functius, Quadripartitum historico-politicum 253.
- »Fundamenta punctationis linguae sanctae« 249.
- Fülöp (Jó) burgundi hg. 66. — Lajos pfalzgróf 187. — Vilmos auraniai hg. 126.
- Gaal Endre 265. — György 260. — Jenő 107.
- Gagny Jean, In sacra Evangelia et actus apostolicos scholia (Velence 1556.) 13.
- Gagyhy Dénes 101.
- Galga-Györk 53.
- Galgóc 240, 241.
- Gallen János 20.
- Gallovich Jenő 101.
- Galvanus Alexander 248.
- Gambara Lőrincz, Poemata sacra 16.
- Gammingi karthausi kolostor 307.
- Gasparini Epistolae-ja 177.
- Gaudentius Jocosus, Nugae 258.
- Gautieri, Frater Angelus Gabriel — de Nizza 1. Gábor.
- Gazdasági egyesület, Orsz. magyar — 102.
- Gábor, Tüzes — ferenczrendi barát 350.
- Gálszécsi István 117, 124.
- Gámán János 177.
- Gárdonyi Albert 52, 57, 89, 101, 275.
- Gelius Bernardinus 256.
- Gelléri és Székely nyomdája 62.
- Gellius, Aulus — 252.
- »Genealogiai Füzetek« 177.
- Genf 14.
- Genias Cornelius, De naturae divinis characterismis 252.
- Gent 68.
- Gentilis Valentinus, Brevis historia 251.
- Gerber »Musiklexiconja« 118, 121, 127, 130, 131.
- Gergely, Niceai Szent — 12. — (Nagy) pápa, Liber magnus moralium B. Job 10. — (XIII.) pápa 6.
- Gevers Bálint kassai nyomtató 85.
- Ghyecy cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 109.
- Gilhofer és Ranschburg bécsi czég 108.
- Gillming Ferencz 261. — Hermina 261.
- Glandorpius János, Onomasticon historiae Romanae (Frankfurt, 1589.) 11.
- Glaser, Zgodoviva slov. slovstva 135.
- Glatz Károly 101, 104.
- Godard zeneköltő 123.
- Goedeke 65.
- Goepner Johannes, Carmen de salutifera Christi (Német-Keresztúr, 1605.) 136.
- Gohl Ödön 356.
- Goldbeccius, De successione 248.
- Goldmark 54, 105.
- Goldziher Károly 354.
- Gombert Nicolaus 118, 121.
- Goovaerts, Histoire de la typographie musicale 122.
- Gorscius Jakab 15.
- Gosárvári Mátvás, Az régi Magyaroknak első Be-jövésekről való Historia (Sicz, 1592.) 145.
- Goszthony cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 108, 162, 263.
- Gothefridus Dionysius, Praxis civilis 247.

- Gothenburgi société royale des sciences 101.
 Gotius Theophilus, Grammatica graeca 257.
 Gottermayer Nándor 383.
 Gottlieb Rudolf 82, 324.
 Gourreus Jacobus, Opera 249.
 Gömör-Kis-Hont vm. gazdasági egylete 259.
 Gönczi J. József 103.
 Görgey Arthur 107.
 Göttingeni egyetem 165, 178. —i ktár 164.
 Graesel Arnim, Führer für Bibliotheksbenutzer (Leipzig, 1905.) 178.
 »Grafikai Szemle« 101, 186.
 Gramondus Bartholomaeus, Historiae Galliae libri 252.
 Granata, Guida de peccatori 4.
 Gratanensis Lajos 14, 16.
 Grauen, Christoff Ladislaus — zu Nellenburg 123.
 Grác 308. —i egyetemi ktár 166. —i stájer tart. Itár 136. —i Verein für Steiermark 158.
 Grässe, Das XVI. Jahrhundert 134.
 Greifswaldi egyetem 165.
 Grenoblei egyetem 165.
 Greuenbuch Gerardus 126.
 Grill Károly 274.
 Grimani Antonio doge 67. — Domenico bíboros 67. — Giovanni aquileiai patriarcha 67. — Marino aquileiai patriarcha 67.
 Grimani Breviarium 65—70.
 Grolier 301—303.
 Gross és Grünhut kny. cég 103.
 Grosse E. 86, 88.
 Grotius Hugó 246, 249.
 Grünfeld Vilmos 103.
 Guicciardini Franciscus, Historiae sui temporis 252.
 Guilimanus Franciscus, Domus Habspurgica 251.
 Guillardus Claudius, In evangelium Matthaei commentarii (Páris, 1562.) 12.
 Gulyás Pál 61, 65, 114, 173, 174, 272, 280, 365.
 Gurányi László 158.
 Gutenberg 95, 135, 268, 269. — múzeum 95. — társaság 95.
 Gutgesell Dávid 187.
 Gyalui Farkas 82, 165, 265.
 Gyászjelentés-gyűjtemény M. Nemz. Múzeum ktárában 55, 56, 107, 110, 161, 261, 262, 356.
 »Gyógyászat« 165.
 »Gyógyszerészeti Hetilap« 165.
 »Gyógyszerészeti Közlöny« 165.
 Győr 19. —i antifonálé 60. —i káptalan 161. —i kir. főügyészség 39. —i püsp. seminarium 19. —i vargacéh szabályai 56. —i vár. ktár 32, 34, 39, 48, 49.
 Györffy cs. nemesi iratai 262.
 Györgyfi cs. nemesi iratai 262.
 »Győri Tört. és Rég. Füzetek« 19.
 Győry Árpád 101. — Tibor 52, 101, 165.
 Gyula 32.
 Gyulafehérvár 56, 161, 322. — Batthány ktár 148.
 Gyulai és Kuun cs. egyesített ltára 361.
 Gyulai Pál 327.
Habanai nemz. ktár 101.
 Haber Ambrosius nürnbergi nyomtató 270.
 Habermann János, Hetetszaka mindennapra megirattatott Imadsagok (Sicz, 1593.) 147.
 »Hadsereg« 285.
 »Hadtörténeti Közlemények« 78.
 Haebler Konrád 268—271, 363—365.
 »Haeres legitimus civilis« 246.
 Hagenau 102.
 Hajnal Ignác 356.
 Hajnik-ktár 98, 100.
 Hajnóczy Iván 189.
 Halasi ev. ref. főgymnasium ktára 32, 34, 40, 48, 49.
 Halas Sándor, Universae theologiae summa (Velence, 1575.) 17.

- Halle 89, 90, 363. — i egyetem 165. — i magyar könyvtár 89, 90.
- Hallock-Greenwelt M. 101.
- Hampelné Pulszky Polyxena 53, 54, 104.
- Handler Rudolf 52, 101.
- Harderoyck 191.
- Hartmannus, *Tractatus iuridicus* 248.
- Hartwich Orbán 18.
- Harzen 68.
- Hatvan 244.
- Haupt Rudolf 363.
- Havass Rezső 165.
- Haymo albertstadti pk., *Homiliarum liber* (Köln, 1536.) 12.
- Haynald 54.
- Hazai Hugó 101.
- »Hazánk« (bpesti lap) 101. — (győri lap) 237.
- Háromszék vm. 33.
- Heckenast Gusztáv 327, 329.
- Hegedüs I. Nagy.
- Heidelbergi egyetemi ktár 166.
- Heidenreich Tobias, *Flores et axiomata iuridica* 250.
- Heilsberg 7, 22, 24.
- Heinzen, *Die Opposition* 92.
- Heitz Pál 268.
- Hejderus Volfgangus, *Philosophiae politicae systema* 253.
- Heliodorus 16.
- Helsingforsi egyetem 165.
- Heltai Gáspár *Cancionaléja*. [117, 124, 125. — *Száz Fabula* (Németújvár 1596.) 153, 154. — *Vigasztalo Könyvetske* (Sicz, 1593.) 148, 149.
- »*Helvetia antiqua et nova*« 552.
- Henckel János 323. — Miklós 223.
- Henricus Stephanus 10.
- Henrik braunschweigi hg. 9. — (III.) francia király 303. — (IV.) francia király 118.
- Henszlmann Inre 70.
- Hentaller Lajos 56.
- Heraldikai és genealogiai társaság, Magyar — 79, 101, 164, 354.
- Herman Ottó 101, 166, 259, 354.
- Herodotos 18, 251.
- Hertelendy cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 108.
- Hertelendy Ferencz 108.
- Hesiodus Ascræus, *Opera Graeco-latina* 252.
- Hettyey Bálint I. Török Bálint.
- Heyll Quirinus 351—353.
- Heynlin János 177.
- Hiersemann Karl W. 65.
- Hiesippus, *De bello Judaico* (Basel, 1509.) 15.
- Hilarius (Szent), *Lucubrationes* (Basel, 1535.) 12.
- Hind L. 69.
- Hinrich's *Halbjahr-Katalog der im deutschen Buchhandel erschienenen Bücher usw.* (Lipsee, 1904—5.) 273—275.
- Hinz Emil 101.
- Hirlaposztály a M. Nemz. Múzeum ktárában 54, 106, 160, 261, 355, 356.
- Hirsch Adolf 103.
- Hirzel 178.
- »*Historia anatomiae Pragensis*« 252.
- »*Historia archiepiscoporum et episcoporum Galliae*« 251.
- »*Historia Brandenburgica*« 251, 252.
- »*Historia Joannis Friderici*« 251.
- »*Historia Moguntiarum rerum* —« 251.
- »*Histora Moscoviae*« 251.
- »*Historia Principum Anhaltinorum*« 251.
- »*Historia regni Prussiae*« 253.
- »*Historia rerum vaticianii accommodata*« 252.
- »*Historia Turcica Constantinopolitana*« 252
- »*Historicus Germanicus*« 252.
- Hodinka Antal 101, 104.
- Hoepli Ulrico 173, 190.
- Hoffer Ferdinánd 310.
- Hoffmann Tivadar 52, 101.
- Hoffmannus Christophorus, *Historia iuris Romano-Justiniane* 248.
- Hofgref György 124.

- Holkoth Róbert, In librum sapientiae Salomonis praelectiones 13.
- Hollós Károly 366.
- Hollósi Gottfried, Az keresztiesegre valo megteresről (Német-Keresztúr, 1603.) 239—241.
- Holzmann Michael und Bohatta Hans, Deutsches Anouymen-Lexikon (Weimar, 1905.) 367, 368.
- Homerós 256, 257.
- Homonna 54, 261.
- Hompesch br. 92.
- Hont vmegyeyi múzeum-társulat múzeuma 32, 40.
- Honter János 369.
- Honvédkönyvtár, Központi — 284, 285.
- Horatius 256, 257.
- Horenbout Gerhard 68.
- Homus Georgius, Orbis politicus 252, 254.
- Hornyánszky Viktor 61, 382.
- »Hortus iucundus et utilis matheseos« 255.
- Horvát András (Szkárosi) 123. — István 89.
- Horvát tart. kormány 164.
- Horváth Ádám (P.) énekeskönyve. 131 — 133. — Béla 166. — Dezső 160. — Géza 101. — Ignác 99, 111, 181, 246, 278. — János I. Tergosith János. — Ödön 166. — Ödönné 163. — Sándor 52, 101, 261.
- Hosius Szaniszló pk. 7, 9.
- Horkier Hermann 166.
- Hotomannus Franciscus, Vetus renovatus Commentarius 247.
- Hódmezővásárhelyi ev. ref. főgymnasium ktára 32, 34, 40, 48, 49.
- Hóman Bálint 163.
- Högyes Endre 166.
- »Hölgyfutár« 327, 328, 330, 331.
- Hubay Jenő 163.
- Hubert Emil 113.
- Hugorai Albertus 127.
- »Hundert Kalender-Inkunabeln« 268—272.
- Hunnius Aegidius, Az Igaz Aniaszent-egyházról (Sárvár, 1602.) 156, 157.
- Hunyad vmegyeyi tört. és rég. társulat múzeuma 32.
- Hunyadi Ferencz, Historia Trója városának megszállásáról (1592.) 145.
- Hurban 134.
- Hurter, Geschichte Kaiser Ferdinand II. 134.
- Huszár Ferencz czle 108. — Gál 125.
- Huszká József 366.
- Hutyra Ferencz 354.
- Hück de Heisterbach. Georg — 377.
- »Icones et vitae Principium et Regum Poloniae« 251.
- »Idea colloquii Charitativi« 253.
- Idea sapientis Theopolitici« 253.
- Igazságügyminiszterium M. kir. — 171, 265.
- Igló 259.
- Ignác, Loyolai Szent — 254.
- Illésházi István 156. — Gáspár 90.
- Illésy János 78, 79, 101, 107.
- »Illyrisches Blatt« 135.
- Incze (III.) pápa 8, 13, 255, 283.
- Incze Henrik 52, 101, 158.
- Indiai kormány 164.
- Ingolstadt 18.
- Innsbruck 274. — i egyetemi ktár 166.
- Institut international de statistique 164.
- »Introductio in universam historiam« 252.
- Iparművészeti Múzeum. Magyar — 164, 281. Magyar — i társulat 101: exlibris-kiállítás 162.
- Ipolyság 32, 166.
- Irodalmi levelestár a M. Nemz. Múzeum ktarában 53, 54, 104—106, 159, 160, 184, 260, 355.
- Irodalomtört. kiállítás a M. Nemz. Múzeum ktarában 53, 98.
- »Irodalomtörténeti Közlemények« 78, 281.
- Isendoom (Gisbertus, Annunciatio actus solemnus (Harderoyck, 1651.) 191.
- Ismeretterjesztő előadások a M. Nemz. Múzeumban 98.

- Isocrates 256.
 Isoz Kálmán 379, 380.
 Ivánczy Lukács 151.
 Iványi Béla 86.
 Ivó pk., Epistolae et chronica de regibus Francorum 14.
 Izabella m. királyné 24.
 Izraelita Magyar Irodalmi Társaság 101, 158, 164.
Jacob Georg 166.
 Jacobi, Lehrbuch der magyarischen Sprache (Nagyszeben, 1904.) 274.
 »Jahrbuch der Gesellschaft für die Geschichte des Protestantismus in Österreich« 134.
 Jakab Elek 177.
 Janequin Clement 118.
 Janet Charles 166.
 Jankovich-gyűjtemény 146, 287.
 Jansen Cornelius, Commentarii (Lovanium, 1572.) 13.
 Janus Pannonius 105.
 János, Arragoniai — 295. — (II.) Bourbon hg. 177.
 Jánossy Gábor 82.
 Jászkúnság 78.
 Jedlicska Pál 101.
 »Jeles Irók Iskolai Tára« 193.
 Jeromos (Szent) 17, 242, 256, 316, 317.
 Jesuitographia (Lócse, 1611.) 189.
 »Jézus szentséges szívének hirnöke« 165.
 Joannes I. Chrysostomus
 Jobin Bernhard, Neiverlessner Kunstlicher Lautenstück (Strassburg, 1573.) 121, 122.
 Jogászegylet, Magyar — 101, 164.
 »Jogtudományi Közlöny« 165.
 Josquin zeneköltő 121.
 Jovius Paulus, Opera 251.
 Jókai Mór 331.
 József főherceg 54. — (I.) m. kir. 161. (II.) m. kir. 92. — nádor 79.
 Juda, Meir fia 89.
 Jurga-Valentinus, Vinther parthenius litigiousus 256.
 Jurjevi egyetem 165.
 »Jus regni Poloniae« 246.
 Justinianus római császár 9, 247.
 Justinus, Historia 18, 252.
 Justus Lipsius 251, 254.
Kalocsa 166, 265. — i érsekség 158, 165.
 Kamara, M. kir. — 27—31, 351—353.
 Udvari — 27—30.
 Kancellária, Birodalmi — 29.
 Kanizsa 244.
 Karabaček 82, 324.
 Karacs Teréz 159.
 Karácsonyi János 18.
 Karge Pál 25.
 Karlsbad 164.
 Karlsruhei főiskola 165.
 »Kaschauer Zeitung« 70.
 Kassa 70, 83—85, 165, 259, 306. — i püsp. ktár 155. — i Rákóczy-kiállítás 162, 281. — i vár. Itár 85.; múzeum 32, 35, 40, 48, 51, 71, 72, 158; tanács 83, 84.
 Katona Lajos 158, 166.
 Kautz Gyula 166.
 Kazinczy Ferencz 175, 329. — Gábor 328, 329, 331.
 Kádár György czle 262.
 Kákonyi Péter 123.
 Káldy Gyula 133.
 Kállay cs. Itára a M. N. Múzeum Itárában 109.
 Kállay Albert 265. — Benjáminné 55, 109.
 »Kánonok, Csepregi —« (1630.) 383.
 Károly (V.) francia kir. 282. — (III.) m. kir. 161.
 Károlyi György 103. — István 92.
 Kárpát-egyesület, Délvidéki — 171. Erdélyi — 32, 33, 158. Magyarországi — 33, 101, 259.
 Kecskeméthy János czle 262.
 Kecskeméti ev. ref. kollégium ktára 157. — vár. múzeum és ktár 32, 34, 40, 49.
 Kegyes tanítórend, Magyar — 265.
 Kele József 101.
 Kelemen (IV.) pápa 176. — (V.) pápa 17.

- Keleti könyvkötészet 292—294.
 Keller szász takács 87.
 Kemény József gr. 6, 177, 359, 360.
 — Lajos 20, 85. — Sámuel gr. 359, 360.
 Kempfer Ignác br. 355.
 Kende cs. ltára a M. Nemz. Múzeum
 ktárában 108, 263, 357.
 Kende Béla 108.
 Kereskedelemügyi miniszterium, M. kir.
 — 52, 101, 158, 259, 354. Olasz —
 102. Osztrák — 102, 259.
 Kereskedelmi és iparkamara 354.
 Kereskedelmi múzeum, M. kir. — 101.
 Keresztury Pál 84.
 Kereszty István 98, 111.
 Kern Aurél 127, 128.
 Kertbeny Károly 135, 260, 330.
 Keszthely 140—142, 164, 239, 243. —i
 balatoni múzeum-egyesület múzeuma
 32, 164,
 Képviselőház, Magyar — irodája 52,
 101, 158, 164, 265, 354. Olasz —
 284.
 Kéry Gyula 104. — János 248, 265.
 Késmárki ev. lyceum ktára 157.
 Kézíráttári osztály a M. Nemz. Múzeum
 ktárában 53, 89, 90, 92, 104—106,
 159, 160, 260, 355.
 Kieki egyetem 165.
 Kimball R. Arthur 380, 381.
 Kincstartócska a világos-csesztekói egy-
 háznak (1627.) 102.
 Királyi könyvek 79.
 Kirchner Ernő 103.
 Kirsch H. 274.
 Kisfaludy Sándor 355.
 Kisfaludy-társaság 132, 237.
 Kis-Komárom 244.
 Kispeszt 53.
 Kiss István, R. — 189. — Lajos 237.
 Klauzál Gábor 356.
 Klemm Press 86.
 Kléh, Pesti forradalom 92.
 Klösz Jakab bártfai nyomtató 83, 188,
 189.
 Klun, Beiträge zur Literaturgeschichte
 von Krain 136.
 Kobell 65.
 Koch Ernest 166.
 Koháry István 78.
 Kollányi Ferencz 19, 99, 111.
 Kolossváry cs. nemesi iratai 262.
 Kolossváry István czle 262.
 Kolosy cs. ltára a M. Nemz. Múzeum
 ktárában 109.
 Kolosy István 109.
 Kolozs vm. 360.
 Kolozsvár 32, 53, 101, 118, 124, 158,
 159, 164—166, 177, 190, 259, 260,
 265, 306, 322, 360. —i ev. ref. kollé-
 gium ktára 151, 177. —i Ferencz
 József tud. egyetem 165, 357, 359.
 —i nemz. színház ktára 361.
 Komárom vm. 262. —i múzeum-egye-
 sület tulajdona 32.
 Komáromi polgármesteri hivatal 101. —
 vargaczeh szabályai 56.
 Komjáthi (helység) 125.
 Komlóssy Artur 259.
 Koncz József 166.
 Konkoly csillagvizsgáló l. Ógyallai csil-
 lagvizsgáló.
 Konkoly Thege Miklós 166.
 Konstantinápoly 292.
 Kopenhága 354. —i egyetem 165.
 Kordesch 135.
 Kormány, Cs. és kir. közös — 164.
 M. kir. — 164.
 Kormos Alfréd 52, 101.
 Koronghi Benedek 149.
 Korpona 262.
 Korvin-kodexek 60, 82, 88, 281, 291—
 297, 310—322 Új — a M. Nemz.
 Múzeum ktárában 376, 377.
 Kosma indiai utazó 190.
 Kosmač, Die k. k. Lycealbibliothek in
 Laibach 135.
 Kossuth Lajos 56, 91, 107, 109, 161,
 262, 272, 356.
 Kostka György 8.
 Kotzebue 92.

- Kovács György 101. E. — Gyula 355.
 Kováts László 90, 92, 98, 101, 113.
 Kozma Bernát 52, 101.
 Kóbori I. 137, 138.
 Kóssa Gyula, Magyar állatorvosi könyvészet (Bpest, 1904.) 272, 273.
 Köblös Zoltán, Halotti beszédek az Erdélyi Múzeum és a kolozsvári ref. kollégium ktárában (Kolozsvár, 1905.) 177, 178.
 Kölcsey Ferencz 42, 45, 105, 161; egyesület 1. Arad, Nagy-Károly, Szatmár. — István 108.
 Köln 4, 9, 11—17, 136, 377.
 Königsberg 8. —i egyetem 165.
 Könyvkiállítási Emlékkönyv (1882.) 59. — Kalauz 124.
 Könyvkötészeti kiállítás a bécsi udv. ktárban 82, 289—324.
 »Könyvszemle, Magyar —« 19, 20, 61, 79, 83, 99, 121, 138, 184, 185, 189, 191, 281, 367, 376.
 Könyvtárak, Vidéki — 32—51.
 Könyvtárnoki tanfolyam a M. Nemz. Múzeum ktárában 98.
 Körösy József 101, 166.
 Kőszeg 187.
 Köteles példányok 35, 38, 39, 42, 43, 45, 46, 52—54, 99, 100, 103, 106, 158—160, 171, 259—262, 264, 265, 354—356, 358, 360.
 »Közgazdasági Közlemények« 101, 158.
 Közmunkák tanácsa 101.
 Közoktatásügyi miniszterium, Olasz — 53, 102, 259, 284.
 »Központi Értesítő« 165.
 Krafft Hugues 166. — Johann 190. — Per 190. — W. 274.
 Krakauer J. 265.
 Krakó 3—6, 9, 14, 117, 120, 121, 124, 125, 130. —i egyetemi ktár 5, 6, 24, 121, 166. —i tud. akadémia 101, 158.
 Krasznahorka 52.
 Kraus János 10, 19, 24.
 Krause Jakab 59.
 Krauss G. F. 310.
 Krayzell Aurél 162, 164. —né 163.
 Krek, Die slovenische Literatur 135.
 Krell-féle Postilla 139.
 Kremberg Christianus, Commentarius in titulum institutionum imperialium 248.
 »Kres« 135.
 Kresztely Márton czle 161.
 »Kroatische Revue« 135.
 Krok F. 354.
 Kromer Márton pk. 7, 9.
 Krones Ferencz 108.
 Kruplanicz cs. ltára a M. Nemzeti Múzeum ktárában 56, 110, 263, 357.
 Kubinyi cs. ltára a M. Nemzeti Múzeum ktárában 109.
 Kubinyi Ágoston 105.
 Kukuljević 134, 135.
 Kulmi püsp. seminarium ktára 24.
 Kunváry Fülöp 265.
 Kuun Géza gr. 101, 260, 361.
 Kürthy Gyula 106.
 Kvassay István 166, 354.
 »La Bibliofilia« 72, 179, 275, 370.
 »La Chronique de France« 165.
 Lactantius, Caelius — Firmianus 249, 253.
 Laendler Pál 356.
 Laibach 135.
 Lajos (XI.) francia kir. 177. — (XII.) francia kir. 301. — (XIV.) francia kir. 303. — (XV.) francia kir. 304. (XVI.) francia kir. 303. — (Nagy) m. kir. 161, 213. — württembergi hg. 306.
 La Mara 54, 105.
 Lambeccius 305.
 Landsberg Martin lipcsei nyomtató 270, 271.
 Langer Viktor 123.
 Langeus Christophorus, Isagoge, 248.
 Lapi S. 166.
 La Rochefoucault 175.
 Lasco, Oswaldus de —, Sermones perutilis de sanctis (Hagenau, 1497.) 102.

- Laskai János, Az Aesopus Életéről való Historia (Monyorókerék, 1592.) 146.
- Latsny Adám 89.
- Lauingen 187.
- Lausannei egyetem 165.
- Lazarus András 120.
- László (IV.) m. kir. 161.
- László Géza 101.
- Látogatottság a M. Nemz. Múzeum ktárában 56, 99, 100, 105, 106, 109, 260—262.
- »Le Bibliographe Moderne« 72, 179, 370.
- Lebrun Pigault 71.
- Lechmann Mátyás 90.
- Ledesma 5.
- Leeds-i Yorkshire College 165.
- Le Gascon 298.
- Lehoczy Tivadar 101.
- Lehr Albert 101, 193—195, 236.
- Leibucius Guilielmus, Novissima sinica 252.
- Lembergi egyetemi ktár 166.
- Leopold és Klein kny. czég 104.
- Leó (X.) pápa 16. — (XIII.) pápa 283.
- Le Roy Adrian párisi nyomtató 118, 120.
- Le Tellier 303.
- Levec 135.
- Levéltári osztály a M. Nemz. Múzeum ktárában 54—56, 91, 106—110, 160—162, 261—263, 356, 357.
- Leyden 17, 65.
- Lépes Balázs 254.
- Lévay József 260, 330.
- »Liber Bibliae moralis« 14.
- »Libri de epistolis latine conscribendis« 257.
- »Libri Polygraphiae« 257.
- »Libri rerum Brabantiarum« 251.
- »Libri Transsylvaniae« 253.
- »Libro della beata Margarita«, XV. sz.-i kézirat 377.
- Lichtensteigern Sámson 121.
- Liège-i egyetem 165.
- Lieven de Witte 68.
- Lilias Péter, De Deo trino et uno oratio 15.
- Lipcese 58, 65, 178, 269, 270, 273. —i egyetemi ktár 166.
- Lipman 379.
- Lipót (I.) m. kir. 161, 253, 262, 298, 323, 351, 352.
- Lipták Albert 166.
- List és Francke lipcei antiquárius czég 146.
- Lisznyai Kálmán 325.
- Liszt Ferencz 54, 105.
- »Literae procerum Europae« 252, 256.
- »Literatura, De veteri — hunno-scythica« 251.
- Livius 17, 190, 251.
- »Loci communes sacri et profani sententiarum« 247.
- Loesche Georg 158.
- London 86, 165, 166. —i British Múzeum 363. —i path. társaság 164. —i kir. tört. társulat 164.
- Lorich Reinand, De institutione principum loci communes (Frankfurt, 1563.) 9.
- Losserth, Die Reformation und Gegenreformation in den inneröst. Ländern 134.
- Losonczy vár. közkttár 33, 40, 48.
- Loubier Jean, Der Bucheinband (Berlin és Leipzig, 1904.) 58—61, 296, 314.
- Lőcse 83, 187—189, 273, 306, 323. —i könyvsajtó kezdetei 186—189. —i vár. ltár 187, 188.
- Lőrincz András 163.
- Löw Immanuel 52, 101, 166, 265.
- Löwen 12, 13, 16, 122.
- Lubaviai franciskánus konvent 24.
- Lucianus 257.
- Lucretius 316.
- Ludovika Akadémia ktára 285. — Közönye 284.
- Lugos 52.
- Luis Fray de Granada (Didacus), Sermones 8.
- Lujza lotharingiai hercegnő 303.
- Luka család ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 56, 108, 356, 357.

- Luka László 55, 56, 108, 356.
 Lukáchy János I. Szabó János.
 Lumbroso Albert br. 284.
 Lunicerus Philippus, *Chronicorum Turcicorum libri* 250.
 Luther 283.
 Luthmer 314.
 Lübeck 263, 269, 271.
 Lyon 4, 301. — i egyetem 165.
 Lyranus Miklós 10.
- M**
 Madarász Béla 104. — Miklós 243.
 Madách Gáspár 64. — Imre 105.
 Maffei I. Volaterranus Rafael.
 Magdeburg 165.
 »Magistratus Romano-Germanus« 246.
 Magnus könyvkötő czég 298.
 »Magyar Ipar« 165.
 »Magyar Könyvészet« 62, 63.
 »Magyar Minerva« 57, 58, 174.
 »Magyar Nemzetgazda« 165.
 »Magyar Orpheus« 133.
 »Magyar Orvosi Archivum« 165.
 Magyar-Óvár 33, 383.
 »Magyar Pedagógia« 165.
 »Magyar Sion« 165.
 »Magyar Zsidó Szemle« 165.
 Magyar István, Az iol és bodogul valo meghalásnak tudomanyarul (Sárvár, 1600.) 155. — Az országokban valo soc romlasoknac okairól (Sárvár, 1602.) 238, 239. — Az Tek. . . Nádasdi Ferentz nec . . . temetesekor lét ket Praedicatioia (Német-Keresztúr, 1604.) 243, 244.
 Magyary Mihály 104.
 Magyrus Dávid 250.
 Mahler Ede 101.
 Mainville-Fodor Josefine 160.
 Mainz 88, 95. — i jezsuita kollégium 88, 99. — i egyetemi ktár 88. — i vár. ktár 88, 89.
 Maioli Thomas 296, 303.
 Maistre Julien 120.
 Majláth József gr. 52, 101.
 Majoragius Marcus Antonius, *Orationes* 256.
- Makay Béla 101, 166.
 Maleczkowski Mihály 3.
 Malegonnellus Antonius, *Orationes* 256.
 Manlius Bertalan 134. — János 125, 134—157, 238—245.
 Manutius Pál, *Epistolae* 9, 16.
 Manzius Caspar, *Patrocinium debitorum* 249.
 Marburgi egyetem 165.
 Marcel Henry 186.
 Marinus Márk, *Thesaurus linguae sanctae novus* (Velenze, 1593.) 13.
 Marn Ježicnik 135.
 Marosvásárhely 166, 360. — i ev. ref. kollégium ktára 137, 138. — i Teleki ktár 153.
 Maróthy Máttyás 355.
 Marrè Carlo 284.
 Marsilius Ficinus, *Epistolae* (Velenze, 1495.) 102.
 Martelius Elias 127.
 Martens 88.
 Mascardus Josephus, *Conclusiones* 247.
 »Mathesis iuvenilis« 255.
 Mathesy István váczy pk. 19.
 Matthaeus Petrus, *Minister Status* 254.
 Matthiolus orvos 152.
 Maylád Margit 1.
 Mazarini 253.
 Mazzi I. Passerini.
 Máramaros vmegyvei múzeum-egyesület múzeuma 33.
 Máramaros-Sziget 33. — i ev. ref. főiskola ktára 33, 35, 41, 48.
 Mária Terézia m. királynó 44, 161, 297, 310, 323.
 Márki Sándor 53, 101, 158, 166, 265.
 Mátéfi Domokos 62.
 Mátray-kodex 131.
 Mátray Gábor 116—118, 123, 126.
 Máttyás (I.) m. kir. 88, 261, 294, 296, 297, 310—313, 320, 322, 381. — (II.) 298.
 Máttyás Flórián 54, 105.
 Mecsek-Szabolcs 159.
 Medicis Sebastianus 249.

- »Megmellyesztése, Egy Posenbol repült
 huholo Bagolynak — (1462.) 383.
 Meiland zeneköltő 123.
 Meiningen 166.
 Meir zsidó pap 89.
 Melanchton 257.
 Melczer cs. ltára a M. Nemz. Múzeum
 ktárában 246.
 Melczer Pál 246.
 Melich János 53, 98, 101, 113, 378.
 Meliőrisz Béla 166. — N. 101.
 Melling Hans 68.
 »Memorabilia saeculi« 251.
 »Memoriale del medesimo« 4.
 »Memoriale vitae Christianae« 255.
 Mendel strassburgi kiadó 268.
 »Mensae theolo-philosophicae« 255.
 Merck E. 166.
 Mercurius zeneköltő 126.
 »Mercurius Gallo-Belgicus« 252.
 Mermannius Arnold, De quatuor plau-
 stris haereticarum fabularum (Löwen,
 1564.) 16.
 Merula Paulus 255.
 Meteorologiai s földmágnasségi intézet.
 M. kir. — 52, 101, 158, 164, 354.
 »Methodus confessionis« 4.
 Mexicói Museo Michoacano 101.
 Meyer F. H., Primus Truber und
 Genossen 134.
 Mezei Péter 265.
 Mezőtúri ev. ref. főgymnasium ktára 49.
 »Mémoire cour de l'académie de Belgi-
 que« 122.
 »Mémoires de l'Académie des Sciences
 morales et politiques de l'Institut de
 France« 263.
 Ménage 59.
 Mérnök- és építész-egylet. Magyar —
 101, 164.
 Michael de Hungaria 383. — Sermones
 praedicabiles (Strassburg. 1494.) 53,
 102.
 Mihályfi Ákos 166.
 Mike Sándor 359, 360.
 Miksa m. kir. 20, 55, 297, 303.
 Miku Emilián 106.
 Milan zeneköltő 120, 123.
 Milano 130, 173.
 Milesz Béla 166,
 Milkovics Emil 39.
 Millecker Bódog 53, 101, 265.
 Mines-i Michigan College 165.
 Minsyngerus Joachim 248.
 Miskolcz 33, 35, 47, 330. —i ág. ev.
 egyház ktára 33, 41, 48. —i ker. és
 iparkamara 101, 159, 164.
 »Missale Romanum« 4.
 »Mitteilungen des hist. Vereins für
 Krain« 134, 135.
 »Mitteilungen des österr. Vereins für
 Bibliothekswesen« 73, 135, 180, 276,
 371.
 Mitterdorfer Gusztáv 54, 107.
 Mocsáry Béláné 53, 101, 259.
 Modern papiros veszélyei 86—88.
 »Modus legendi abbreviaturas« 249.
 Moes (Gusztáv) 101.
 Mohl, Verantwortlichkeit der Minister
 92.
 Molina Ludovicus, De iure iustitia 247.
 Moller kassai nyomtató 83.
 Molnár Albert (Szenci) 125, 369.;
 Szent Biblia (Amsterdam, 1700.) 260.
 — István 267. — Mórné 101. —
 Viktor 82.
 Moneta Alexander, Breviarium de deci-
 mis 249.
 Monetarius 124.
 »Monographien des Kunstgewerbes« 58.
 Montalbanus Joannes, Status Turcici
 Imperii 253.
 Montanus Ferencz, Apologia pro S. J.
 in Gallia (Ingolstadt, 1596.) 14.
 Montbuisson, Victor de — 127.
 Montesquieu 175.
 Monticuli Sebastian 247.
 »Monumenta Boica« 263.
 »Monumenta Germ. historica« 191.
 »Monumenta Vestmonasteriensia« 252.
 Monyoró-Kerék 136, 142—146.
 Morandi Luigi 354.

- Morelli 67, 68.
 Morgentaller Paulus, Reipublicae florentis et intereuntis causae 253.
 Morlaye Guillaume 120.
 Morphy, Les luthistes espagnols du XVI. siècle (1902.) 120, 121, 130.
 Morpurgo S. 65, 70, 379.
 Morris 86.
 Morvay Győző 94.
 Mosconi csillagvizsgáló observatorium 165.
 Mosdossy Imre 85.
 Moson vmegyei tört. és rég. egyet. múzeuma 33.
 Mosonyi Mihály 159.
 Moszkva 259.
 Mozzius, Nicolaus Tractatus de contractibus 248, 249.
 Móra Ferencz 265, 267.
 Móricz Pál 159.
 Muazzo 54.
 Mudaus Gabriel, Digestorum tituli 247.
 Mudarra zeneköltő 120.
 Mukics Ernő 107.
 Munkácsi nőegylet 101.
 Muraszombat 147.
 Muretus Marcus Antonius, Orationes (Velence, 1585.) 16.
 »Murices nobilissimae diaetae Poseniensis« 251.
 Múzeum, M. Nemz. — igazgatósága 52, 158, 164, 185, 259, 286. — ktára 46, 52–56, 64, 89–92, 97–115, 117, 118, 125, 139–142, 144–154, 158–162, 178, 184, 185, 193, 194, 239, 241, 243, 244, 246, 259–263, 265, 267, 280, 281, 287, 291, 294, 307, 310, 313, 325, 354–357, 376–379, 384.
 Múzeumok és ktarak orsz. szövetsége 79–82, 265. — tanácsa 34, 42, 57, 58, 82, 164.
 Műemlékek orsz. bizottsága 37, 44.
 Müller János Kristóf 350, 351.
 München 118, 166, 281. — i egyetemi ktár 166. — i udv. ktár 121, 166.
 »Művelődéstörténeti Értekezések« 368.
 Myskovszky Emil 159.
 Nagel Ottó 275.
 Nagl und Zeidler, Deutsch-österreichische Literaturgeschichte 135.
 Nagy-Bajom 132.
 Nagybánya 161, 368. — i ev. ref. főiskola 368, 369. — i múzeum-egyesület 164, 265. — i vár. múzeum 33, 42.
 Nagy (Hegedüs) cs. nemesi iratai 262.
 Nagy Géza 106. — István 118, 125, 146, 243. — Iván 54. — Mór 101, 166.
 Nagy-Enyed 354. — i Bethlen-főiskola múzeuma 33.
 Nagy-Károly 33, 52. — i Kőlcsey-egyesület 42.
 Nagyikindai kiadói kny. 104.
 Nagykőrös 165, 326.
 Nagylomnicz 260.
 Nagy-Lucsei Orbán egri pk. 260.
 Nagy-Sándor József 356.
 Nagysurány 260.
 Nagy-Szalonta 325, 326.
 Nagy-Szeben 274, 376. — i erdélyi Kárpát-egyesület múzeuma 33. — i Verein für siebenbürgische Landeskunde 164.
 Nagyvárad 33, 42, 49, 237. — i kir. jogakadémia 33, 35, 42, 48, 49, 165. — i kir. tábla 42. — i közs. isk. ktár 49. — i tört. és rég. egyesület 49. — i Szigligeti-társaság 42, 49, 50, 102.
 Napoleon (I.) 284, 304, 378.
 Naprági Demeter erdélyi pk. 19, 24.
 »Narratio, Brevis et fida — de incolis Virginiae« 250.
 Nausea Fridrik, Postilla (Ingolstadt, 1595.) 18.
 Nádasdy Ferencz 242–244. — Tamás gr. 135.
 Nádasdy-uradalom 85, 86.
 Nátly József 265.
 Nemesi összeírás lajstroma (1754–5.) 79.
 Nemzeti Kaszinó 106.
 Neugebauerus Salamon, Historia 250.

- New-yerseyi egyetem 165.
 New-York 101, 102, 159, 164, 259, 260.
 —i nyilv. ktár 164.
 Német lovagrend 78.
 Németh János, Memoria typographiae regni Hungariae 135.
 Német-Keresztúr 136, 154, 155, 239—243.
 Németújvár 135—141, 149, 152—154
 —i ferenczrendi ktár 138.
 »Néppárt« 165.
 Néprajzi társaság, Magyar — 101.
 Nizza 165.
 Noailles grófné 63.
 Nodier 281.
 Noldin, De matrimonio (Innsbruck, 1904.) 274.
 Nomeseius Nicolaus, Parnassus bicollis 257.
 »Notitia utraque dignitatum Arcadii Honorique tempora« 14.
 »Nova practica iuris« 247.
 Numizmatikai Társulat, Magyar — 265.
 Nürnberg 17, 269, 383.
 Nyáry István 84. — Pál 91.
 »Nyelvtudományi Értekezések« 120, 121, 127.
 Nyiregyháza 33.
 Nyitra vm. 161. —i múzeum 33, 34, 43.
 Nyitra (város) 33, 43, 52. —i róm. kath. főgymnasium 259.
 Nyomdák, Magyarországi — változásai 96, 192, 288, 384.
 Nyomtatványi osztály a M. Nemz. Múzeum ktárában 52, 53, 100—104, 158, 159, 259—261, 354, 355.
 Obrechtus Georgius 248.
 »Observationes practicae iuridicae« 248.
 »Ocskay László« kny. 104.
 Oeller S. 166.
 »Oesterr.-ung. Revue« 102.
 Office international de statistique 164.
 »Offitioli de la Madonna« 5.
 Ogston-Hall 190.
 Olasz kormány 164.
 Olaus Magnus, Historiae de gentibus septemtrionalibus 252.
 Oláh Miklós esztergomi érsek 19.
 »Olcso Kőnyvtár« 172.
 Oldendorpius Joannes, Opera 246.
 Oleaster Jeromos, Commentarii in Pentateuchum Mosi (Antwerpen, 1569.) 13.
 Olvasótermek a M. Nemz. Múzeum ktárában 53, 97, 99, 102, 106, 159, 260.
 Ondřejkovic Sámuel 246.
 Orbán (V.) pápa 283.
 Orczy ltár 92.
 Orczy József 92. — Lőrincz 92.
 »Ordinationes regni Bohemiae« 246.
 »Origine, De Hispanorum —« 17.
 Origenes Adamantius 18.
 Orlandi zeneköltő 123.
 Ormpruszt Kristóf, Gonoz azzon embereknek . . . (Bécs) 117.
 Ornithologiai központ, Magyar — 52, 101, 354.
 Orosius, Adversus paganos historiarum liber (Köln, 1582.) 15.
 Orsini da Costa 191.
 »Ország Világ« 165.
 Országos Kaszinó 106. — Levéltár 78, 86, 351.
 Ortega Feliciano 189. — né 189.
 Ortvay Tivadar 166.
 Osiander Andreas, Papa nem Papa (Német-Keresztúr, 1603.) 241—243.
 Osorius Jeromos 10, 14, 17.
 Oszterhuber János czle 161.
 »Osztrák-magyar monarchia írásban és képb« 135.
 Ottó m. kir. 161.
 Oven Joannes, Epigrammatum libri 257.
 Ozorai Pipó 82.
 Ozsola 158.
 Ó-Becse 265.
 Ó-Gyalla 52. —i m. kir. csillagvizsgáló 52, 102, 164.

- Pacher Pál** 102.
Padeloup Antoine-Michel 304.
 »Palatium regiaie eloquentiae« 256.
Palingenius Marcellus, Zodiacus vitae
 254.
Palladius, Historia Lausiaca (Páris)
 10, 14.
Pallay cs. nemesi iratai 262.
Pallay György czle 262.
Pamelius Jakab, Liturgica Latinorum
 Köln, 1571.) 15.
 »Pandectarum universi iuris civilis
 tomus« 247.
Pannonhalmi breviárium (Velencez,
 1519.) 383.
Pannonhalmi Szt.-Benedek-rend 102, 159.
 — ktára 98, 239, 265.
Pantschmanus Hieronymus, Opera 248.
Papp Cs. József 174. — **Károly** 104.
Pappafava Wladimir 166.
Parisi Francesco 297.
Parisius Flaminius, Tractatus de resi-
 gnatione beneficiorum 8.
Parma 101.
 »Particulis, De — latinae orationis« 258.
Pascal 175.
Passerelus Cajetanus, Bellum Lusitanum
 250.
Passerini e Mazzi, Un decennio di
 bibliografia Dantesca (Milano, 1905.)
 173, 174.
Pataj Sándor 265.
Pathai István, Az Sacramentomokról
 146, 149—151.
Patritius Christophorus Echmius, De
 principiis iuris 250.
 »Patrocinium pupillarum« 248.
Pauler Ákos 163, 166. — **Gyula** 163,
 164.
Pavesich Imre czle 161.
Pavlovszky J. Alajos l. Wózner Ignác.
Pawlowski 66.
Payne Roger 60, 301.
Pákh Albert 327, 328, 330.
Pálffy Katalin 157.
Pápa 150. — i ág. ev. püspökség 52. — i
 ev. ref. főiskola 50, 139—142, 157,
 243.
Páris 12, 101, 118, 165, 166, 176, 177.
 — i bibliografiai kongresszus (1898.)
 185. — i egyetem 165, 176, 282. — i
 nemz. ktár 186, 284. — i société d'hi-
 stoire contemporaine 164.
Pásztorbükk 7.
Pátria kny. r.-t. 272.
Pech Lipót 28.
Pecsétmásolatok a M. Nemz. Múzeum
 ktárában 109, 261, 262, 356.
Pedemontanus Quartus, Decisiones 246.
Peinlich, Zur Geschichte des Buchdruckes
 zu Graz 134.
Pelbárt, Temesvári — 18, 22, 383.
Pelzhoffer Franciscus Albertus, Arca-
 norum status libri 253.
Pencerus Caspar, Elementa doctrinae
 de circulis coelestibus 255.
Perbenyik 52.
Peregrinus 252, 256.
Pererius Benedek 17.
Perini Antal 69.
Per la Hortensius 126.
Perlstein F. 104.
Pernerer Andreas 247.
Perrichonius Joannes, zeneköltő 126.
Persius 176.
Pertik Ottó 53, 102.
Pertl András 166.
Perui kormány 164.
Pest 92, 297, 325, 326, 329. — i har-
 minczad 55, 108. — i ker. főtörvényszék
 92. — i Lloyd-társulat 164.
 »Pester Lloyd« 165.
 »Pesti Hirlap« 182, 165.
 »Pesti Napló« 165.
Petitdidier Matthias, Tractatus theolo-
 gicus 249.
Petkó Béla 79.
Petőfi Sándor 54, 62, 105, 286, 287, 325,
 327, 328, 331.
Petrarca 190, 191.
Petri-Keresztúr 132.
Petrovay György 104, 107.

- Pettenkofen Ágost 105.
 Petz Lajos 173.
 Pécs 165. —i főügyesség 43. —i vár.
 múzeum 33—35, 43.
 »Pénzügyi Hirlap« 159.
 Pénzügyi ltár, Közös — 350—353.
 Pénzügyminiszterium, M. kir. — 102, 259.
 Pétzeli József 175.
 Pfeffel András rézmetsző 351.
 Philadelphia 101, 165.
 Philips-féle gyűjtemény 105, 377.
 »Philosophia novella« 255.
 Philostratus Flavius, De vita Apollonii
 17.
 Photius, Jus Pontificium Graecorum 13.
 »Physica Placita« 255.
 Picchi Giovanni, Intavolatura di balli
 d'arpicordo (Velece, 1620.) 122, 128,
 129.
 Piccinelli 130.
 Piepers M. C. 354.
 Pieton Loyzet 118.
 Pighius Albert, Hierarchiae ecclesiasti-
 cae assertio (Köln, 1558.) 13.
 Pilea, Andreas de —, Perspectiva poli-
 tica 253.
 Pinellus Arius, De rescindenda vendi-
 tione 250.
 Pintér József 163.
 Pintus Hector, Opera omnia (Leyden,
 1590.) 12.
 Pioppi Dénes modrusi pk. 19.
 Pistor Simon 248.
 Pius (II.) pápa 377. — (IV.) pápa 67.
 — (VI.) pápa 297.
 Platina 17, 242.
 Plato 10.
 Plautus 256.
 Plinius Secundus 13, 251.
 Ploarte, Essercitii de la vita christiana 5.
 Plutarchus 3, 10, 11, 15, 21, 22, 251.
 Podbraczký József 62.
 Podziemski X. M. 22.
 »Poedia astronomica« 255.
 Politi Flamini gr. 166.
 »Politica singularia« 254.
 »Politik, Oesterreichs innere —« 92.
 »Politikai Ujdonságok« 165.
 Polybius, Historiarum libri (Velece.
 1498.) 102, 252.
 Polydorus Vergilius, Urbanitatis de
 rerum inventoribus libri 252.
 »Pomerium de Sanctis« 18.
 Pompadour marquise 303.
 Pomponius zeneköltő 126.
 Poncianus historiája« (Lőcse, 1633.) 383.
 Pongrácz Elemér 166.
 Popovici Barcianu Aurél 104.
 Poppel László 147.
 Poprádi Kárpát-múzeum 33, 48.
 Porphynius Malchus, Isogoge in dialecti-
 cam 14.
 Porsio Henrik kam. tanácsos 29.
 Porticii fels. gazd. iskola 165.
 Porto 354.
 Porto Bruno 259.
 »Portugalia« szerk. 354.
 Poselius Joannes, Apophthegmata graeco-
 latina 253.
 Posius Antonius, Thesaurus in omnes
 Aristotelis et Averrois libros 255.
 Possevinus, Atheismi Lutheri et aliorum
 haeticorum (Vilna, 1586.) 16.
 Posta- és távirda vezérigazgatóság, M.
 kir. — 164, 354.
 »Postillae maiores« 4.
 Pottendorf 85, 86.
 Pozsega (város) 164.
 Pozsony 28, 44, 47, 55, 83, 161, 166,
 262, 274, 275, 306, 307, 355. —i első
 takarékpénztár 53, 102. —i jog-
 akadémia 102, 354. —i kir. kath. fő-
 gymnasium 158. —i káptalan 307. —i
 kir. ügyesség 43. —i orvos és
 természettud. egyesület múzeuma 33.
 —i vár. ktár 33—35, 43, 44, 48.:
 múzeum 33, 44.
 Pór Antal 160.
 Praeinger Martinus, Consiliorum tomi
 247.
 Prága 28, 30, 107, 187, 308. —i egyetem
 165.; i ktár 166.

- »Pressburger Wegweiser« 275.
 Preszler Mihály 104.
 Prielle Kornélia 160.
 »Processus Criminalis iuris bellici« 247.
 Proctor Róbert 363.
 »Prodromus, Hungariae antiquae et novae —« 250.
 »Propugnatio Festi Theophoniae« 256.
 »Protestáns Egyházi és Iskolai Lap« 165.
 Protestáns irodalmi társaság 164.
 Protmann 91.
 Pruchman Fridericus, Paragraphi soluta potestas 249.
 Puffendorfius Samuel, De officiis hominis et civis libri 249.
 Pulszky Ferencz 54, 159, 160, 355.
 Pultusk 3, 5. — i jezsuita kollégium 2, 5, 23.
 Putnam Herbert 159.
 Putnok 259.
 Putnoky cs. nemesi iratai 262.
 Pymander Trismegistus 18.
 Pyrker László 159.
 »Quadripartitum regularium« 246.
 Quaritch Bernard 166.
 Quarto zeneköltő 123.
 Quintilianus 256, 316.
Radics, Herbat VIII, Freiherr von Auersperg 134.
 Radvánszky-ktár 157.
 Radvánszky László 64.
 Radvány 157.
 Radzivillus Nicolaus Christophorus, Peregrinatio Hierosolymitana 250.
 Rael Cydrac 127.
 Raffay Ferencz 166.
 Rajna 307.
 Rangone Claudius pk.
 Ranschburg Gusztáv 102.
 Ranutius Gherus, Delitiae Italarum 253.
 Ratdolt augsburgi nyomtató 269.
 Rath, Caspar ab — bécsi nyomtató 31.
 Rauch F. 274.
 Rádai András 64.
 Ráday ktár 49.
 Rákóczi Ferencz (II.) 161. — György (I.) erdélyi fejedelem 84, 161.
 Ráth György 53, 102, 280, 281, 312, 381—364. — Györgyné 382. — Károly 19. — Mór 166, 325, 335.
 »Realencyklopädie für prot. Theologie« 134.
 Recifei Bibliotheca de Faculdade de Direito 166.
 Reggie 11.
 Regiomontanus János 272.
 »Regole di S. Basilio« 5.
 Reich Péter Kornél 102.
 »Reichsgesetzblatt« 165.
 Reiner Zsigmond 102.
 Reinhold, Praelectiones de theologia fundamentali (Bécs, 1904.) 274.
 Relfensó Heromontanus, De summa principum Germanicorum potestate 253.
 »Religio antiqua Hungarorum« 253.
 »Religio-Vallás« 165.
 Reményi Ede 54.
 Reszka Szaniszló 5—7.
 Reuznerus Nicolaus, Historia italica 252.
 Reviczky János Ferencz 246—258.
 Revisio a M. Nemz. Múzeum ktárában 355.
 »Revue des Bibliothèques« 74, 180, 276, 372.
 Rexa Dezső 36, 104.
 Rey Jacobus 127.
 Récesey Viktor 102, 239.
 Régi Magyar Könyvtár I. Szabó Károly.
 Régi magyar művészi zene 116—133.
 Révai Ferencz 90. — Miklós 90. — Péter 90, 250.
 Révész Imre 89.
 Ribay Jenő 53, 102.
 Ribera Ferencz 12, 20.
 Richardus Simon I. Origenes.
 Richelieu 253.
 Richter Ferencz 356.
 Ricordi milanoi czég 129.

- Rimay János 64, 65, 189.
 Rio-de-janeiroi biblioteca e museo da
 Marinha 158. — nemz. ktár 52, 162.
 Ripa Albert 122.
 Ririle Hector, In Ezechielem commen-
 tarii 14.
 Ritius Michael, De regibus 251.
 »Rivista delle Biblioteche e degli Ar-
 chivi« 74, 180, 276, 372, 379, 380.
 Robson Charles 190.
 Rodan Máté 83. — Zsuzsánna 84, 85.
 Rodericus zamorai érsek 177.
 Roger zeneköltő 118, 123.
 Rohonyi György 286, 287.
 Romanus Laurencinus 126.
 Román kormány 164.
 Rombauer Roderick 166.
 Rosbach, Emericus Praxis civilis 249.
 Rosenberg Lajos 104.
 Rosenthal Ludwig 166.
 Rosseli Hannibál 18.
 Rotarides Mihály 89, 90.
 Roth Gyula 159, 259.
 Rothauscher Károly tábornok 70.
 Rothschild-ktár l. Frankfurt.
 Rouveyre 60.
 Roux Franciscus, Novum lumen linguae
 gallicae 257.
 Rove zeneköltő 123.
 Royer, Carolus Desiderius de — Horo-
 logium oratorium 256,
 Róma 4, 5, 11—13, 24, 53, 67, 127—130,
 166, 259, 354, —i Accademia dei Lincei
 164. —i Casanatense ktár 25. —i je-
 zsuita kollégium ktára 25. —i nemz.
 ktár 191. —i Szent Péter egyház 127.
 —i vatikáni ktár és ltár 5, 190, 281—
 283.; nyomda 12. —i Vittorio Ema-
 nuele ktár 25, 284.
 Róna Sámuel 166.
 Rósa Imre 354.
 Rössler Elemér, A kassai múzeum nyilv.
 ktárának címjegyzéke (Kassa, 1904.)
 70, 71.
 Rudingerus Joannes, Difficillimae iuris
 feudalis controversiae 250.
 Rudnay Józsefné 166.
 Rudniczki Simon vármiai pk. 17, 19.
 Rudnyánszky Gyula 265.
 Rudolf m. kir. 30, 55, 108, 126, 243.
 Ruffinus, In Davidicos Psalmos commen-
 tarius (Leyden) 11.
 Rupert, abbas monasterii Zuitiensis 13.
 Rutkai Zsuzsánna l. Rodan Zsuzsánna.
 »Sacerdotale Romanum« 4.
 Sadoletus Jakab, Epistolae (Köln, 1554.)
 9, 15.
 Saikovich Péter czle 161.
 Saint-andrews-i egyetem 165.
 Saint-Louis 166. —i tud. akadémia 164.
 Salamin Endre 102.
 Salamon kir. 257.
 Salamon királynak Markalfal valo trefa
 beszedeknek rövid könyve (Monyoró-
 kerék, 1591.) 144.
 Salamon Ferencz 328.
 Sallustius 11, 253.
 Salm Magdolna grnő 147.
 Salmasius Claudius, Defensio regia 256.
 Salvianus marseillei pk., Opera 252.
 Salzburg 102.
 »Sammlung Bibliothekswissenschaftlicher
 Arbeiten« 58, 363.
 Sanct-galleni apátság 263.
 Santo Busti, Joannes de — Mathesis 255.
 Sarbeccius Matthias Casimirus 257.
 Sarnichi Szaniszló, Annales (1587.) 9.
 Saskeőy József 166.
 Savaranus Actius Syncer, Opera omnia
 258.
 Savedra Didacus 254.
 Sándor (VI.) pápa 68.
 Sárkányi József 156.
 Sármay József 166.
 Sáros vm. 162.
 Sáros-Darócz 109.
 Sárospatak 322. —i ev. ref. kollégium
 ktára 118, 139—142, 142, 149, 152.
 Sárvár 136, 155, 156, 238, 239, 243, 244.
 Scaccia Sigismundus, De apellationibus
 248.

- Scaliger Julius Caesar 13, 255, 257.
 Schilberszky Károly 166.
 Schiller 92.
 Schilling Encyclopaediája 122.
 Schlauch Lőrincz szatmári ktára 118.
 Schmid Bernhart, Eine Neue Tabu-
 latur auf Orgeln und Istrumenten
 (Strassburg, 1577.) 123.
 Schmidt Béla 265. — Sándor 104.
 Schmitt Jenő 166.
 Schneiderinus Joannes 247.
 Schnetzer Ferencz 284, 285.
 Schoepfferus Joannes Joachim 250.
 Schopperus Hermannus, Speculum vitae
 aulicae 254.
 Schönherr Gyula 20, 57, 82, 111, 267
 Schönleben Joannes Ludovicus, Oratio-
 nes 256.
 Schreder Szabula 102.
 Schröder göttingeni tanár 95.
 Schubert 159.
 Schulek Vilmos 166.
 Schultz Dávid kassai nyomtató 83—85,
 188, 189. — Dávidné 84, 85, — Imre
 166.
 Schüzler augsburgi nyomtató 269.
 Schwartner Márton 105.
 Schwenke 58, 59, 378.
 »Scopus Biblicus veteris et novi Testa-
 menti« 255.
 Scott Walter 86.
 Sebestyén Albert 85 — Gyula 112, 166,
 185, 259.
 Seemann Hermann 58.
 Selmeczbányai bányatörvények 60. — vár.
 múzeum és ktár 33, 34, 45.
 »Senectutis, De bono —« 17.
 Senj 164.
 »Sententia et explicatio super libros
 Etorum Aristotelis« 14.
 Sepsi-szentgyörgyi ev. ref. Mikó-kollé-
 gium 50. — székely nemz. múzeum
 33, 34, 45, 50. — vár. tanács 354.
 »Sermonem, In — Seraphici Doctoris« 17.
 Serranis Franciscus Joannes, Inventar-
 ium historiae 250.
 Seuselitz 248.
 Sforza Galeazzo Mária 297.
 Shakespeare 86, 92, 190.
 Shaw 65.
 Siberus Adamus 257.
 Sibrik cs. Itára a M. Nemz. Múzeum
 ktárában 108.
 Sibrik Kálmán 108.
 Siciliano Antonio festő 67.
 Sicz 136, 145—149, 151.
 Sijthoff Á. W. 65.
 Simon (Finta) cs. nemesi iratai 262.
 Simon Benedek czle 262.
 Simonyi családra von iratok a M. Nemz.
 Múzeum ktárában 55, 108.
 Simonyi Zsigmond 89, 166.
 Sinay Vilmos 102.
 Sinkmoser M. 242.
 Sirturus Hieronymus, Compendium poli-
 ticum 254.
 Sixtinus Regnerus 248.
 Sixtus (V.) pápa 12.
 Sixtus Senensis, Bibliotheca sancta
 (Köln, 1576.) 11.
 Skerlecz Iván br. 261.
 Smithsonian Institution l. Washington.
 Soarte, Dottrine del ben morine 5.
 Socrates 11.
 Somlyói V. Ignác 102.
 »Somma Armilla« 4.
 »Somma Silvestrina« 4.
 Somogy vm. 355.
 Somogyi ktár l. Szeged.
 Sonnenfeld Adolf 104.
 Sopron vmegye rég. múzeuma 33.
 Sopron (város) 161, 166. — i ev. lyceum
 ktára 135, 157, 239.
 Soranus Basilius Faber, Thesaurus eru-
 ditionis scholasticae 257.
 Sosanus Bernardus, Disputationes iuri-
 dicae 249.
 Sotheran H. 190.
 Soto Domokos 11.
 »Speculum missae« 9.
 »Speculum morale Sacrae Scripturae« 8.
 »Speculum status« 254.

- »Speculum veritatis« 254.
 »Spes et deliciae Daciae« 252.
 Sponer Andor 260.
 Sponsel Jean Louis 58.
 Springer 68. — Handbuch der Kunst-
 geschichte 69.
 Sréter család ltára 108.
 Stahly Ignác 143.
 Stancsis Mihály, Népkönyv 92.
 Stamhurstus, De Christo patiente 254.
 Stapletus Tamás, Antidota apostolica
 contra haereticos 15.
 Statisztikai hivatal, M. kir. központi —
 52, 101, 164, 259, 265, 354.
 »Statu, De — Imperii Germanici« 253.
 Steche 59.
 Stefánia kórház-egylet 164.
 Stehlin Károly 286.
 Steiner Lajos 260. — S. 275.
 Stockbauer 59.
 Stockholmi egyetem 165. — kongl. utri-
 kes-departement 354.
 Stockinger 368.
 Strassburg 53, 121—123, 268, 269, 271.
 —i egyetem 165.
 Stratimirovicsné Tököly Jozefa 286.
 Strausz Antal, A veszprémi káptalan ktá-
 rának betűsoros címértára (Veszprém,
 1904.) 174—176.
 Streffleur Bálint lovagi oklevele 262.
 Stripszky Híador 360.
 Ströbaeus Joannes, Epitome senten-
 tiarum 249.
 Strussus Jakab, Epicedium 10.
 Struvius Burcardus, Bibliotheca iuris
 selecta 249. — Georgius, Evolutiones
 controversiarum 248.
 »Studium iurisprudentiae Romanae« 249.
 Stuttgart 306. —i kir. ktár 318.
 Suarez, Metaphysicarum disputationum
 tomi 255.
 Sugókönyvek a M. Nemz. Múzeum ktárá-
 ban 105, 160.
 Suetonius Tranquillus 14.
 Suidas 11.
 Sulczér Salamon kőszegi betűöntő 187.
 Sully hg. 303.
 Sulpitius Severus 253.
 »Summa iuris canonici« 249.
 »Summaia Azoknak az Artikolosok-
 nak...« (Német-Keresztúr, 1598.) 154.
 »Summetria Juridico-Austriaca« 249.
 Surino Lőrincz 9, 11.
 Surriano velencei követ 376, 377.
 Sutro Theodore 102.
 Suzon, Heinrich von Berg — Opera
 (Köln.) 15.
 Süs Dávid 104.
 Sveertius, Franciscus, Selectae Christiani
 orbis delitiae 254.
 Sylvanus Laurentius, De feudi recogni-
 tione 250.
 »Synopsis accurata universae philoso-
 phiae« 255.
 Szabadalmi hivatal, M. kir. — 102.
 Szabadkai közkttár- és múzeu-megyesü-
 let 33, 34, 45, 48.
 Szabadságharczra von. gyűjtemény a
 M. Nemz. Múzeum ktárában 55, 56,
 107, 108, 160, 161, 261, 262, 356.
 Szabolcs vm. múzeuma 33, 43. —
 törvényhat. közkttára 33, 35, 43.
 Szabó András 163. — Ervin 166. —
 János czle 55. — Károly Régi Ma-
 gyar Könyvtára 25, 64, 90, 102, 116—
 118, 120—124, 135—157, 189, 239—
 244, 281, 383. — Lajos (Sárói) 285.
 — László 260; (Bártfai) 115, 160.
 Szalaszegi György 147.
 Szalay Imre 53, 102, 166, 260, 354.
 — László 89, 105, 260.
 Szamosújvár 159, 185.
 Szatmár vm. 42, 45, 161. — múzeuma
 33, 34, 42.
 Szatmári Kőlcsey-kör múzeuma 33, 34, 44.
 Szatmár-Németi Mihály, Tyrriacium
 Hebraicum 191.
 Szádeczky Lajos 260.
 Számvevőszék, M. kir. állami — 100, 158.
 Szász Károly 327.
 Szász művészeti és tud. gyűjtemények
 főigazgatósága 191.

»Századok« 78.

Szeged 52, 166. —i kir. főügyészség 265.
—i III. ker. polg. iskola 165. —i Somogyi ktár 33—35, 45, 48, 265—267.
— vár. múzeum 32, 34, 45, 48, 267.; tanács 265, 267. —i zsidó hitközség 165.

Szegszárd 33.

Szemák István 260.

Szemere Miklós 166, 260.

Szencsey-énekeskönyv 131.

Szendrei János 159.

Szentendre 159.

Szentes 33.

Szent-István társulat 39, 102.

Szent-Ivány cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 110.

Szent-Ivány Zoltán 54—56, 99, 107, 262.

Szentpétervári tud. akadémia 102, 263.

Szepesi kamara 19.

»Szepesi Lapok« 186.

Szerdahelyi cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 110.

Szerencsi András, Consilia politica 253.

Szerém vm. 164.

Széchényi orsz. ktár I. Múzeumi ktár.

Széchényi Ferencz gr. 92, 99. — István gr. 91.

Szécs 261.

Szécsény 244.

Székely Balázs 123. — Dávid 62, 63.
— Márton 25. — Viktor 104.

Székely Nemzeti Múzeum 102.

Székesfehérvár 244, 355. —i püsp. egyházmegye 165. —i vargaczh iratai 56.

Szél Farkas 166. — Kálmán 82.

»Szépirodalmi Lapok« 328.

Szigethy Vilmos 265.

Szigligeti Ede 54. — társaság I. Nagy-Várad.

Szihelszki József 104.

Sziklay János 166.

Szilády Áron 64, 117.

Szilágy vm. 102, 164.

Szilágyi István 213. — Sándor 326.

Sziléziai tart. kormány 164.

Szina 246.

Szinnyei Ferencz 159, 260. — Gerzson 146. — József, id. 61, 62, 82, 102, 110, 160, 166.; »Magyar írók« cz. munkája 61, 62.

Szinnyei-Merse cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 161.

Szinnyei-Merse Pál 160.

Szmrecsányi Miklós 356. — Ödönné 109.

Szokolay Dániel 355.

Szolnok-dobokamegyei ir. tört. és ethn. társ. múzeuma 32.

Szombathely 33, 47, 354. —i papnevelő-intézet ktára 157.

Szontagh Antal 159.

Szögyény-Marich cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 110.

Szöllészeti állomás, M. kir. központi — 164.

Szörényi László, Manuale Nev-Canoniorum 249.

Szóry Márton czle 262.

Sztárai Mihály 123, 383.

Tacitus 252.

Taly István 53, 102.

Takáts Sándor 27, 350.

Tamás (Aquinói Szent) 17, 249, 255, 312.

Tapolcza 55.

Tarányi Ferencz czle 161.

Tarányi-Oszterhuber cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 161, 162.

Tarányi-Oszterhuber Ferencz 160.

Tarjai Mihály 123.

Társadalomtudományi Társaság 164.

Tátra kny. 104.

Telbisz Károly 81, 82, 171.

Telegdi Miklós pécsi pk. 19.

Teleki ktár I. Marosvásárhely.

Teleki László gr. id. 92.; ifj. 91. 92. — Sándorné 108.

Telesphorus pápa 242.

Telghman 87.

Temes vm. 171.

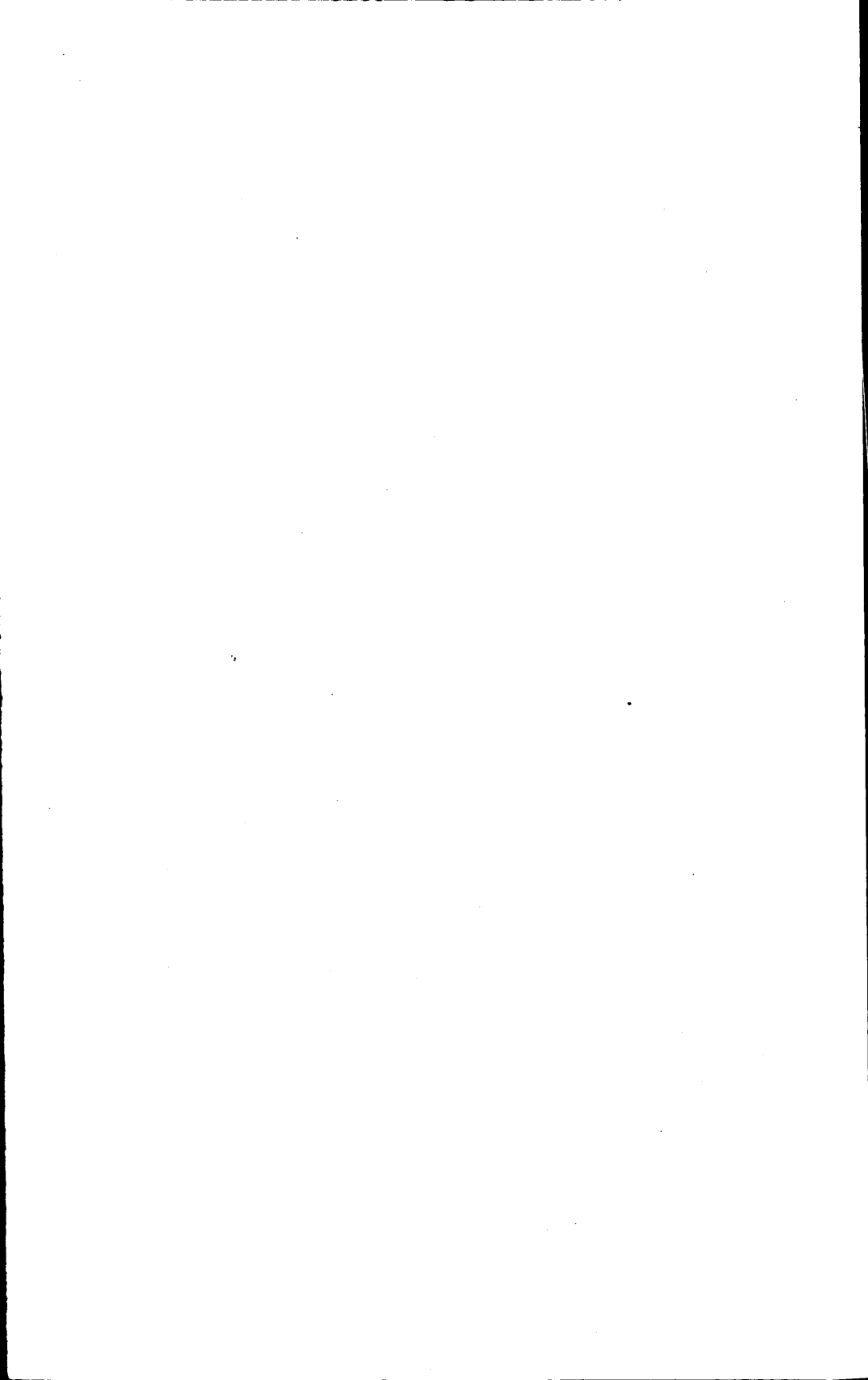
- Temesvár 33, 46, 53, 79, 81, 82, 102, 171, 265. —i jogászegylet 171. —i kir. ügyészség 171. —i vár. ktár 33, 35, 46, 48, 49, 171—173.; tanács 265.
- Tennesius Laurentius, *Tractatus cauteriarum* 249.
- Terentius Afer 11, 190, 257.
- Tergosith János czle 161.
- Természettudományi társulat, M. kir. — 265.
- Tertullianus 11, 20.
- Tetzl Lőrincz 163.
- Textor Joannes Rarisius 257.
- Téglás Gábor 102, 166.
- Thackeray 86.
- Thallóczy Lajos 261.
- »Theatrum chemicum« 255.
- »Theatrum historicum de monarchiis« 251.
- »Theatrum Mundi« 6.
- »Theatrum Musicarum« (1571.) 118.
- »Theatrum orbis« 6, 251.
- »The Connoisseur« 86.
- Theller, Balthasar, *Summa philosophiae universae* 255.
- Thenandus Gallus 3.
- Theophylactus érsek 12, 16.
- »Thesaurus linguae latinae« (Basel. 1578.) 17.
- »Thesaurus locorum communium iuris prudentiae« 248.
- »Thesaurus de sanctis« 14.
- »Thesaurus politicorum aphorismorum« 253.
- Thiers 80.
- Thietmar merseburgi pk. 191.
- Thököly Imre 261.
- Thukydidés 11.
- Thurzó Elek 83. — Ferencz, A nagybányai ev. ref. főiskola története (Nagybánya, 1905.) 368, 369. — Miklós 90.
- Thüngen János Károly br. 88.
- Tilgner Viktor 160.
- Tinódi Sebestyén, Buda városának veszedelméről (Monyorókerék, 1592.) 146. — Chronica (Kolozsvár, 1554.) 118, 124.
- Tirringer Vilmos 83.
- Tiszafüredi múzeum és ktáregylet 33.
- Tiszántúli ev. ref. egyházkerület 38, 39.
- Tiszolcz 159.
- Tokioi cs. akadémia 158. — egyetem 165.
- Toldi-trilogia eredeti kéziratái 193—237, 325—349.
- Toldy Ferencz 92, 116, 123—125, 330, 331. — László 125, 143.
- Toletus Ferencz, In evangelium Joannis commentaria (Róma, 1588.) 12.
- Tolna vmegye múzeuma 33, 45, 48.
- Tolongius János, In omnes Davidicos Psalmos commentarii 18.
- Toloanus Petrus Gregorius, De republica libri 251.
- Tompa Mihály 326—331, 335.
- Torino 284. —i nemz. ktár 283, 284.
- Torzsa 356.
- Toulousei egyetem 165.
- Tóth Árpád 185. — Ede 53. — István nemesi bizonyítványa 262. — József 354. — Kálmán 331. — Mike 166, 265. — Rezső 102.
- Toth-Kádár cs. nemesi iratai 262.
- Tóth-Kádár Vilmos 261.
- Tökölyánur ktára 162.
- Tölgyi Gyula 163.
- Tömörkényi István 265.
- Török Bálint (Hettey) czle 161. — István (Enyingi) 150. — János 327.
- »Történelmi Tár« 19, 78.
- Történelmi társulat, Magyar — 78, 79, 265.
- »Tractatus de contractibus in communi« 249.
- »Tractatus de Deo uno et trino« 249.
- »Tractatus de iuris arte« 249.
- »Tractatus de mercatura« 257.
- »Tractatus de tutoratu et successione principum« 248.
- »Trattato da l'oratione del medesimo« 4.
- Trattner H. 104.

- Trefort Ágoston 54, 125.
 Treitz Péter 265.
 Trencsén vm. 159.
 Treutlerus Hieronymus 247, 248.
 Trieszti áll. biztosító társaság 260.
 Trigorus Péter 12.
 Tripartitum I. Werbőczy.
 »Triumphus misericordiae« 254.
 Tseh Márton, Lovak orvosságos . . .
 könyvetskéje (Lócse, 1656.) 273.
 Tsétsi János 257.
 Turbutt család 190.
 Turchányi Ödön 260.
 Turopolje 159.
 Turóczy krónikája 383.
 Turócszentmártoni tót társaság múzeuma 33, 4 46.
 »Turul« 78, 354.
 Tübingen 187. —i egyetem 165, 166.
 Ujfalvi Imre »Halotti Énekei« 125.
 »Uj Magyar Múzeum« 330.
 Ujpest 158.
 Ujvidéki Matica Srpska 102, 259.
 Ulászló (II.) m. kir. 322.
 Ulm 269, 271.
 United States Departement of agriculture 164.
 »Universalbibliothek« 172.
 Unverzagt 27.
 Upsalai kir. egyetem 165. —i ktár 52, 102, 166, 259.
 Utrechti egyetem 165.
 »Üstökös« 165.
- Vaál** 244.
 Vad Imre 265.
 Vadász Imre 166.
 Vadnay Károly 355.
 Vaha, Guilielmus de — 254.
 Vajda Zsigmond 55, 107.
 Valchius Joannes, Decas fabularum humani generis 257.
 Valerius Maximus 14, 253.
 Valla Laurentius, De linguae latinae elegantia 257.
 Valladolid 189.
- Vallás- és közoktatásügyi minisztérium, Magyar — 34, 41, 50, 53, 70, 97, 102, 107, 159, 162, 165, 260, 264, 280, 355, 357, 359, 361, 378.
 Valvasir 135.
 Van der Meine Gerhard 68.
 Varasd 135.
 Varju Elemér 98, 102, 113, 159, 280, 289, 355, 356. — Péter czle 356.
 Varsó 2—4. —i föltár 4, 5.
 Vas vm. 46. —i kulturegyesület műzeuma 33—35, 46, 48.
 »Vasárnapi Ujság« 62, 165, 330.
 Vasquius Fernandus 247.
 Vaumenir zeneköltő 126.
 Vác 244. —i múzeum-egyesület 33. —i orsz. feigyintézet 102.
 Vágó Gyula 104.
 Várady Kálmán 267.
 Vármia 7. —i káptalan 7, 8.
 Városv Gyula 355.
 Vásárhelyi-énekeskönyv 131.
 Veber Joannes Adamus 251, 258.
 Vejhe, Ebeartus a — 250.
 Vehnerus Paulus Matthias 247.
 Velence 4, 13, 65, 102, 128, 294, 302, 312, 383. —i Szt. Márk ktár 65—67, 69, 70, 128, 164, 378, 379.
 Velösy Lipót 159.
 Venetianer Lajos 265.
 Venetus Diomedes 126.
 Verein für Siebenbürgische Landeskunde 102.
 Veres Sámuel 104.
 Veress Endre 1.
 Veronits József 104.
 Versecz 47, 53, 265. —i vár. ktár 33, 47; múzeum 33, 47, 355.
 Vesembecius Matthias, Rudimenta digestorum et codicis 250.
 Veszprém vármegyei múzeum 34, 47, 50.
 Veszprém (város) 34, 50, 174. —i egyházmegyei kny. 174. —i káptalan 159; ktára 174—176. —i püspökség 29, 165.
 Vértesy Jenő 114, 378.

- Vicelius György 13.
 Victorinus, Commentum Rhetoricorum, XV. sz.-i kézirat 376.
 Viczay Mihály gr. 54, 260.
 Vietorisz-féle énekeskönyv 123, 130—132.
 Vietorisz László 132.
 Vigandus Joannes, Vera historia de succino Borussico 252.
 Vigelius, Nicolaus — de Dreiza 249.
 Villa Pietro 163.
 »Villae Johannis Baptistae« 9, 18.
 Vilna 4, 16.
 Vincenti Alessandro velencezi nyomtató 128.
 Vincze (Szent), Sermoni (Aversa) 4.
 Vincze Béla 102.
 Virágh Sándor 107.
 Virgilius 8, 18, 256, 316.
 »Vita S. Joannis Nepomuceni« 254.
 »Vitae imperatorum et caesarum« 252.
 Vitéz János 295, 376.
 Vittoria Alessandro ötvös 67.
 Vivarius Jacobus, De arte mendicandi libri 258.
 Vizaknai Gergely, Az keresztyeni Tudomannak egnehany fő Articulosirol (Sicz, 1593.) 151.
 Vízépítési igazgatóság, M. kir. orsz. — 101, 164, 259.
 Vodnianus Joannes Campanus, Odarum libri 257.
 Vodnik, Geschichte des Herzogthums Krain 135.
 Vogtherr Henrik 139.
 Volaterranus Rafael, Commentaria urbana 13.
 Volkra 351.
 Voragine, Leggendaro de le vite di Santi 5.
 Vöeth Daniel, Metaphysicae compendium 255.
 Vörös-Kereszt-egyesület 102.
 Vries, Scato de — 65.
 Vultejus Hermannus 247.
 Vutkovich Sándor 355.
 Wachs Pál 104.
 Wackernagel Rudolf 285.
 Wagner Ágoston 28—30. — Péter nürnbergi nyomtató 269, 270. — Richárd 54, 105.
 Wallan H. 95.
 Wallner Ignác 166.
 Walter Gyula 102, 166, 260.
 Walther-féle lexicon 130.
 »Waren-Usancen, Die neuen — der Budapester Börse von 1905.« 274.
 Warszawiecki Kristóf, Paradoxa (Krakó, 1598.) 9.
 Washington 159. —i Library of Congress 259, 380. —i Smithsonian Institution 102, 106, 159, 164, 260, 354.
 Wasmuth Ernst 166.
 Weale H. J. 299.
 Weber János 242.
 Weimar 367.
 Weiss Emil 102.
 Wenczel Gusztáv 89.
 Werbőczy Tripartituma 27—31.
 Werfer Károly 70, 71.
 Werlein kamarai inspector 352.
 Wesselényi Ferencz 18. — Miklós br. 239.
 »Westungarischer Grenzbote« könyvny. 104.
 Weszprémi István 191.
 Wheeler H. L. 166.
 Wieszbouski Tódor 4.
 Wiesbaden 166.
 Wild Johannes Moguntinus l. Ferus.
 Windt Alfréd 260.
 Wittenberg 89, 239, 240. —i egyetem 89.
 Wlassics Gyula 79—82.
 Wolfenbütteli Psalterium 310, 312.
 Wolsky Péter plocki pk. 23. — Zsigmond 14, 23.
 Wosinszky Mór 40, 46.
 Wózner Ignác, Durmits Imre és Pavlovsky Alajos, A betüszedés kézikönyve (Bpest, 1905.) 365, 366.
 Würzburgi phys.-med. Gesellschaft 259.

- Xenophon 253.
 Xiphilinus János 11.
 Young 175.
 Zainer Günther augsburgi knyomtató
 269, 270. — János ulmi knyomtató
 269—271.
 Zakrzewski Vincze 24.
 Zala vm. 108.
 Zala-Egerszeg 132.
 Zangger Theodor 166.
 Zapporus Ruardus, Opera 12.
 Zarándy Gáspár 53, 102, 265.
 Zathureczky cs. ltára a M. Nemz. Mú-
 zeum ktárában 262, 357.
 Zathureczky Kálmán 261.
 Zágráb 159, 164.
 Zára 166.
 Zászló János 53, 102, 115.
 Zebridovszky Josephus Bernardinus, Af-
 fectus politici 254.
 Zedler G. 95.
 Zeidler I. Nagl.
 »Zeitschrift für Bücherfreunde» 74, 86,
 180, 190, 276, 372.
 Zemplén vm. 92.
 Zenei gyűjtemények kérdése 379, 380.
 »Zeneközlöny» 379, 380.
 Zentai »Szabadsajtó» kny. 104.
 »Zentralblatt für Bibliothekswesen» 74,
 181, 277, 284, 373.
 Zerdahelyi cs. ltára a M. Nemz. Mú-
 zeum ktárában 160, 262, 356.
 Zerdahelyi Béla 102, 104.
 Zimmermann 59.
 Zirczi apátság 102, 165.
 Zirlerus zeneköltő 123.
 Zlamál 273.
 »Zodiacus Christianus» 255.
 Zombor 34, 265.
 Zrinyi Dorottya 140.
 Zuonarich Mihály 241, 242.
 »Zustände, Ungarische —» 92.
 Zürichi orsz. múzeum 102. — vár. ktár
 102.
 Žvab L. 135.
 Zvezius Marcus, Hollandiae descriptio
 250.
 Zwinger Theodor 11, 15.
 »Zwon» 135.
 Zsámboki János 20, 272, 273, 303, 383.
 Zsemley Oszkár 159.
 Zsibói Wesselényi ktár 239.
 Zsigmond (II.) lengyel kir. 120. — (III.)
 lengyel kir. 7.
 Zsilinszky Lajos 159.

A Magyar Könyvszemle új folyama.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlönye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait; beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könyvtár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és különleges bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és külföldi könyvészeti irodalom termékeiről s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június, szeptember és december hónapokban jelenik meg 24—26 ívnyi terjedelemben több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 6 korona, a könyvárusi forgalomban 8 kor.; egy-egy füzet ára 2 kor.

Az előfizetési pénzeket a **Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala** fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a **szerkesztő czimére** a **Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába** küldendők.

A Magyar Könyvszemle régi és új folyamainak kötetei kaphatók *Ranschburg Gusztáv* könyvkereskedésében, Budapest, *IV. Ferencziek-tere 2.* A régi folyam 2—16. kötetének ára kötetenkint 4 korona, az új folyam 1—13. kötetének ára kötetenkint 8 korona. Az előfizetések ezentúl is a *Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához* küldendők.

Megjelent és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában kapható: *A hazai hírlapirodalom 1904-ben. I. A magyar hírlapirodalom, id. Szinnyei Józseftől. II. A nem magyar nyelvű hírlapirodalom, Kereszty Istvántól. III. Folyóiratok. Horváth Ignácztól. Függelék: A magyar nyelvű hírlapok és folyóiratok statisztikája, id. Szinnyei Józseftől. Ára 1 kor. 10 fillér.*

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois.
Directeur: M. François Kollányi.

Quatre livraisons par an; prix du volume Nouvelle série. XIII. volume. 4-ième
6 couronnes = 6 francs = 5 marcs. livraison. Octobre—Décembre 1905.

SOMMAIRE.

Elemér de Varjú. L'exposition de reliures à la bibliothèque impériale de Vienne (Avec une table et six illustrations dans le texte)	289
Dr. Ladislav Esztegár (†). Les manuscrits originaux de la trilogie épique »Toldi« au Musée National Hongrois (Deuxième partie.)	325
Alexandre Takáts. Plan d'une nouvelle imprimerie à Bude de l'an 1689	350
Indicateur officiel. Rapport sur l'état de la Bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois dans le troisième trimestre de 1905	354
La bibliothèque du Musée de Transylvanie en 1904	357
Littérature. Sammlung Bibliothekswissenschaftlicher Arbeiten. H. 19. 20. Par le <i>dr. Paul Gulyás.</i> — Ignace Wózner, Eméric Durmits et J. A. Pavlovsky, Manuel théorique et pratique du compositeur-typographe. Par <i>G. P.</i> — Michael Holzmann u. Hans Bobata, Deutscher Anonymen-Lexikon. Bd. III. Par <i>Stockinger.</i> — François Thurzo, Histoire du lycée réformé de Nagybánya. Par <i>B. Sz. L.</i> — Revue des périodiques étrangers	363
La littérature bibliographique hongroise dans le troisième trimestre de 1905. Par H. I.	374
Notices. Un nouveau manuscrit de Corvin à la Bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois. — La collection de M. Joseph Agoston. — Avancements à la bibliothèque du Musée National Hongrois. — Les nouvelles localités de la Bibliothèque de Saint Marc à Venise (<i>-sp-</i>). — La question des collections de musique (<i>G-I</i>). — Doit-on relier les annonces des périodiques? (<i>γ</i>). — L'ancienne bibliothèque hongroise de Georges Ráth à l'Académie des Sciences hongroise (<i>Bibliofil</i>)	376
Changements dans l'état des imprimeries hongroises du 16. septembre au 31. décembre 1905	384
Table des noms et des matières	385

Siège de la rédaction et de l'administration: *Magyar Könyvszemle*
Budapest, Musée National Hongrois.

